B 5
5
671
BIBLIOTECA NAZIONALE
CENTRALE - FIRENZE

ROMVLVS REX
S.C.
S.P.Q.R.
IMP.IX
PIETAS AVG
NVMA
G.H.
NIEUPOORT
de
RITIBUS
ROMANORUM
DIVUS IVLIUS
S.P.Q.R.

Gulielmus Henricus

Willelm Hendrik

RITUUM,
QUI OLIM APUD
ROMANOS
OBTINUERUNT,
SUCCINCTA EXPLICATIO;

Ad intelligentiam Veterum Auctorum facili methodo conſcripta

A

G. H. NIEUPOORT.

Editio Secunda Veneta juxta Quartam Trajectenſem prioribus auctiorem.

VENETIIS, MDCCXXXVIII.
Typis Joſephi Bettinelli,
Superiorum Permiſſu ac Privilegio.

#
ann
B° 5. 5. 641.

Illuſtriſs. atque Eccellentiſs. Dom.

VICTORI MOLINO

V. P.

JOSEPH BETTINELLI

F.

EGregium hoc, & omnium votis celeberrimum de Romanis rebus, Cl. Viri opus denuo urgentibus viris doctis meis typis recuſum, nemini opportunius Excellentiſſime Vir,

quam tibi de bonorum literarum ſtudio optime merito jam pridem jure inſcribendum cenſui. Tibi inquam, qui in Urbe hac æternum (ſuperi faxint) duratura Romanæ virtutis veriſſima imagine inclytum natalem nactus, ſublimem mentem tuam, & ad omnia inſtructiſſimam, ad res Romanas componere, etiam aliquando oblectaris. Accedit quod ſcientiarum omnium amorem primum patrio ſolo hauſtum ſeverioris diſciplinæ apprime imbutus, humaniores tamen literas ſumma cum diligentia, & voluptate proſequeris.

De Illuſtriſſima, atque Excellentiſſima familia tua mihi verba facere cupienti immenſa tantorum, & clariſſimorum hominum vis ſeſe offert, ut ſatis impari mihi metipſi ſilentium imponere, quam pauca aut indigna ingentium animarum dicere arbitrer. Unum mihi nefas credam præterire Dominicum, cujus veſtigia imitatione probas tum optimarum literarum, tum literatorum omnium cultor, & fautor.

His

His ita ſe habentibus nihil a veritate aberrare videor, ſi nullum ſanctius aſylum, nullamque illuſtriorem tutelam huic operi inſcribi, potuiſſe dicam.

Spero quidem fore ut hoc erga te Excellentiſſime vir, qualecumque ſit, perpetuum obſervantiæ meæ monumentum æqui bonique facias, mereaturque tegi ſub alis ampliſſimæ, exoptatiſſimæque Protectionis tuæ, quibus etiam me tibi, nominique tuo, quo mihi nihil antiquius, obſequentiſſimum, complectaris. Vale.

* 4 PROOE-

PROOEMIUM.

GUL. OTHO REIZIUS LECTORI SAL.

QUando earum quidem rerum, quæ ad priſcas litteras pertinent, nihil viris doctis hodie ab ullo, nedum ab homine grammatico, ſcribi poteſt, quod ex antiquiorum libris haurire non queant; id ſolum ſcripturientibus videtur eſſe relictum, ut ſtudioſæ juventuti ſcribant, cui ſane pro virili quemque prodeſſe decet: ita tamen, ut ne (excuſſis ex eorum manibus majorum gentium ſcriptoribus) intra ejuſmodi ſubſidia conſiſtere doceantur; ſed ut iiſdem tanto magis ad ipſos eruditionis omnigenæ fontes penitius luſtrandos avidiuſque bibendos provocentur. Pluribus hæc jam perſequi nihil adtinet: quo-

quoniam non aliud propoſitum in edendis his RITIBUS ſibi ſtetiſſe, ipſe NIEUPORTIUS in præfatione hujus libelli ſatis candide præ ſe fert. Mihi vero, qui & rogatu bibliopolæ & maxime hortatu JENSII noſtri, Viri Clariſſimi atque Humaniſſimi, cujus nominandi occaſionem capto, quo magnis ejus non dico officiis, ſed meritis gratias publicas perſolvam: mihi inquam, qui quartæ editionis curam, auctore fatis functo, in me ſuſcepi, idem in adſpergendis notulis & correctionibus propoſitum fuiſſe, non eſt quod multis probem. Soleo enim tribus tantum, quod ajunt, verbis oſtendere, ex quibus auctoribus aliqua ſuppleri poſſint: ut ſic adoleſcentuli ipſorum, quos citamus, volumina conſulere cogantur. Immo ſi licuiſſet per bibliopolam, paſſim nonnulla, quæ Nieuportius juſto fuſius tractat, expunxiſſem; ipſis tamen auctoritatibus relictis: non

quo vel Manibus ejus vel manui ulla fieret injuria; ſed quia verebar, ne Compendii nomen revera tueri jam amplius non poſſet. Hic enim libellus tertium nunc auctus, plus dimidio exſiſtit major, quam quantus primum editus fuit. Non potui tamen a me impetrare, quin ſcribarum Romanorum *Notas* ſive *Siglas* maxime memorabiles adjicerem, ex SERTORII URSATI Commentario ac Mantiſſa (Tomo XI. Antiquitt. Romanarum a Cl. Grævio inſertis) potiſſimum excerptas. Quum vero is in Breviario & Mantiſſa earum præcipue delectum addiderit, quæ obviæ magis & frequentius in veterum monumentis & nummis occurrunt; mihi e re tironum videbatur, ſi ex ipſo Commentario adderem Notas, quæ in Faſtis & Latinæ linguæ auctoribus, tam hiſtoricis, quam oratoribus & juriſconſultis, reperiuntur. In quibus brevitati ſic ſtuduimus,

ut

ut ſingularium maxime litterarum rationem habuerimus. Itaque, ſi BEN. ME. fruſtra quæſiveris, recurrendum tibi ſcito, Lector, ad ſingulas B. M.

Ceterum ſi vulgarem eorum, qui tam vendibiles libros denuo emittunt, (quos deteriores plerumque reddunt, uti mox pluribus ſum dicturus) ſequi voluiſſem morem, multo equidem labore ſuperſedere potueram: ſed malo diligentiæ nimiæ incuſari, quam juvenum ſtudiis, quacumque demum ratione, non inſervire. Quum enim tota hujus opellæ ἀκρίβεια uſusque maximus in ſcriptorum veterum auctoritatibus conſiſtat, omni eas religione ſartas tectas oportuit conſervare. Denique in notulis noſtris ſubitaria opera, ubi quid in mentem veniebat, adſcriptis, atque ab auctoris manu hac uncorum nota [ ] tam in contextu, quam in margine inferiori ſecretis, ſupra dixi, quid propoſiti mihi fi-

xum fuerit. Quibus autem litteras F. R. ſubjunctas vides, Lector, eas JOANNI FREDERICO, Fratri amantiſſimo, mecum acceptas referes. Tu interim juventus ſtudioſa noſtris conatibus fave & Vale.

Dabam Roterodami Nonis Martiis 1734.

PRÆ.

PRÆFATIO
AUCTORIS,

Tertiæ Editioni A. CIƆ IƆCCXXIII. Præfixa.

N*Ullum unquam Imperium, quod quidem literis proditum ſit, ad tantam amplitudinem a tam exiguis initiis pervenit, quam Imperium* Romanorum (1); *ita ut in ipſos Reges dominatum exercuerint* (2): *cujus rei in hiſtoria eorum varia exſtant exempla* (3). *Et, licet veriſſimum ſit, ſoli Deo regnorum incrementa deberi* (4); *hoc tamen etiam certum eſt, eum, ut ad finem ſibi deſtinatum pertingat, hominibus variiſque eorum inſtitutis uti ſolere: unde ſane liquet, eam Rempublicam, quæ præ ceteris adeo emerſit, præſtantiſſimis plane legibus & moribus fuiſſe fundatam* (5). Nam, *ut*

(1) Vid. Dion. Hal. L. 1. c. 3. (& 9.)
(2) Vid. Abram. not. ad Cic. Orat. pro *Dejot.* c. 1. (3) Tac. Hiſt. II. 81. (4) Vid. Plut. Romul. p.m. 22. C. (5) Vid. Liv. prooem.

ut eleganter dicit Cicero (1), neque viri niſi ita morata civitas fuiſſet, neque mores, niſi hi viri præfuiſſent, aut fundare, aut tamdiu tenere potuiſſent tantam, & tam juſte lateque imperitantem Rempublicam (2). *Et vere Romanos (præſertim, ſi antiquiora videamus tempora, & paucos excipiamus, quorum mores vulgo ſunt improbati) poſſumus vocare viros in exemplum omnium virtutum natos: ita tamen, ut virtutes eas non ad normam veritatis* Chriſtianæ, *ſed ad gentilium Sapientum præcepta exigamus. Nec aliter unquam tot gentes robore, numero, divitiis, aliiſque commodis longe excellentiores* (3) (Græci *facundia*, Galli *gloria belli ante Romanos fuerunt*) (4) *ſibi ſubjicere, vel ſubjectas in fide retinere potuiſſent. Hinc tot Viri inſignes, præcipue qui Rempublicam vel domi, vel belli adminiſtrandi ſcientiam ſibi comparatam vellent, hujus Populi mores & le-*

(1) De Rep. L. v. apud Aug. de Civ. Dei L. II. c. 21. (2) Vid. etiam Dion. Hal. L. III. c. 11. (3) Vid. Veget. de re mil. L. c. 1. (4) Salluſt. Catil. c. 53.

& leges pernoſcere cupiverunt. Hinc etiam tot viri eruditione conſpicui, ut aliorum, quibus vel otium, vel occaſio non ſuppetebat, conatus ſublevarent, in Antiquitatibus his explicandis operam ſuam poſuerunt. Altera quoque ratio dari poteſt, cur non ii tantum, qui ad Rempublicam aliquando ſunt acceſſuri; verum etiam qui Latinos, cujuſcumque tandem ordinis ſint, ſcriptores paullo accuratius intelligere cupiunt, neceſſario huic ſtudio aliquam operam navare debeant: quod ſcilicet & Oratores & qui Philoſophi, præcipue vero Hiſtorici, (quorum lectio ut jucundiſſima eſt cunctis, qui non plane ab omnibus artibus humanioribus ſunt alieni, ita etiam utiliſſima) Hiſtorici, inquam, & Poetæ paſſim alludant ad ritus ſuo tempore uſitatos: ita ut verus auctorum illorum ſenſus, & recta verborum, quibus utuntur, ſcientia haberi nequeat abſque iſtorum rituum cognitione. Nam proprium quaſi huic eruditionis parti & inſitum eſt facem præferre veterum ſcriptis; unde non ſolum lingua Latina

co-

copiam; ſed civilis etiam prudentiæ præcepta hauriant melioris literaturæ candidati. Præcipue autem iis adoleſcentibus neceſſarium eſt hoc ſtudium, qui Juri civili noſcendo operam dant; cum plurimæ leges, imo Tituli Digeſtorum & Codicis ſine ejus ope explicari nequeant. At cum Cl. Vir Joannes Clericus *Artis ſuæ Criticæ P.* 1. *c.* 1. *ſ.* 3. *pluribus tum rationibus, tum exemplis hoc firmaverit, plura non addam, ne aliena ſcrinia compilaſſe videar: verum operam meam elegantioris literaturæ ſtudioſis probatum iri ſperans, paucis coepti mei rationes prodam.*

Cum multis operoſum nimis eſſet tot ſcripta virorum eruditorum, Panviniorum, *exempli gratia,* Sigoniorum, Lipſiorum, *aliorumque, qui his ritibus illuſtrandis inſudarunt, perlegere; plurimi jam dudum fuerunt, qui breviter eos explicare aggreſſi ſunt, ut* Cantelius, GoodWinus, *multique alii. Sed nullum adhuc tale compendium vidi, (vidi autem ſatis multa) in quo non defectus aliquot utentibus incom-*

modos

modos animadvertiſſe mihi viſus ſim: vel, quod rebus quibuſdam minus neceſſariis diutius, quam æquum videtur, inhæreant; alia autem majoris momenti vel omnino prætereant, vel breviter ſaltem delibent: vel quod ordine non ſatis congruo utantur. Tum præterea, quod plerique (ut, exempli gratia, Cantelius) fontes antiquos, unde ſua hauſerunt, non indicent: quod tamen mihi perutile, ſi non plane neceſſarium eſſe videtur, in eorum præſertim gratiam, qui ex ipſis veterum ſcriptorum locis de veritate dictorum convinci cupiunt; aliiſque anſam præbet multa veterum ſcriptorum loca, quæ eatenus non bene intellexerunt, explicandi. Verum eſt, Kippingium *multos (& nimis ſane multos) auctores citare: at cum ille ſimul ſcateat nugis ineptiſſimis de præſtigiis dæmonum, ſagarum, & ſimilium, corrumpendo potius, quam formando juventutis judicio natus videtur. Mitto digreſſiones maximam partem ab inſtituto ſuo alieniſſimas, quas nullo ordine,*

*dine, nullo modo pertractat; ingentem ubique ſylvam auctorum; veterum, recentiorum; notorum, ignotorum!; bonorum, ſequiorum (1) abſque ullo dilectu citans. Tum ineptiſſimas opiniones philoſophorum de rebus phyſicis; quæ tamen ſua ætate a cordatioribus pleriſque exploſæ erant, immiſcet, &, ſtilo paſſim utitur neglectiſſimo *.*

Sed eum mittentes ſeriem potius inſtituti operis noſtri videamus. Diſtributum illud eſt in ſex partes, ſive Sectiones; quarum unaquaque rurſus in membra quædam, ſive capita eſt diviſa. PRIMA SECTIO agit de variis diviſionibus, & ordinibus Populi Romani; ejuſdemque Comitiis. Et capite quidem primo, expoſita breviter Urbis origine, agitur de diviſione Romanorum in Tribus & in Curias

(1) Ex. gr. Pomponacium, Trithemium, Wierium, Schottum IV. viros Reip. lycanthropicae conſtituendae. * (Quin vel eo nomine juſtum Compendium non dedit, quod neque hilum aut de Comitiis aut de Judiciis diſſerit. Taceo, editorem noviſſimum in eo errores non paucos confiteri, nimis ingenue.)

rias caput II. *tractat de Senatoribus, ſive Senatu, quo nihil toto orbe in ſuo genere majus Sol hic unquam vidit: caput* III. *agit de Ordine Equeſtri: caput* IV. *de ordine Populari: caput* V. *de Comitiis in genere: caput* VI. *de Comitiis curiatis: caput* VII. *de Cenſu, & de Comitiis centuriatis: caput* VIII. *de Comitiis tributis. SECTIONE SECUNDA agitur de Magiſtratibus, tum Majoribus, tum Minoribus; tum Ordinariis, tum Extraordinariis; tum Urbanis, tum Provincialibus, & primo quidem capite de Magiſtratibus in genere; capite* II. *de Rege, & qui ei adjunctus erat, Tribuno Celerum; capite* III. *de Conſulibus; capite* IV. *de Praetoribus; capite* V. *de Aedilibus; capite* VI. *de Tribunis plebis; capite* VII. *de Quaeſtoribus. Inde explicantur Magiſtratus Extraordinarii; itaque capite* VIII. *agitur de Dictatore & Magiſtro Equitum: capite* IX. *de Cenſoribus. quos alii inter Ordinarios recenſent: capite* X. *de Interrege; capite* XI. *de Praefectis Urbi & de Praefectis Prae-*

to-

torio; *capite* XII. *de Decemviris legibus ſcribendis Conſulari poteſtate*; *& de quibusdam aliis*: *capite* XIV. *de Magiſtratibus*, *Provincialibus*; *ſive de Proconſulibus*, *Propraetoribus*, *eorumque Legatis*: *& denique capite* XV. *de miniſtris Magiſtratuum*. *SECTIO TERTIA agit de Iudiciis,duobus tantum capitibus*, *quorum primum eſt de Judiciis Privatis*; *alterum de Judiciis Publicis*; *quae ex Sigonii libris* de Judiciis, *& ex* Sibrandi Tetardi Siccamae *duobus de Judicio Centumvirali libris fere ſunt collecta*; *cui capiti pauca de ſuppliciis noxiorum apud Romanos uſitatis acceſſerunt*. *SECTIO QUARTA Sacra Romanorum explicat*: *quae quidem in multis cum Graecorum ſacris conveniunt*: *ita ut eorum explicatio tam ad Graecas*, *quam ad Romanas antiquitates pertineat*: *veruntamen ad ſcopum noſtrum obtinendum* (*qui*, *ut diximus*, *eſt vera Scriptorum Latinorum*, *& inter eos Poetarum*, *intelligentia*) *brevis eorum enarratio plane fuit neceſſaria*. *In his Sacris primo conſideravimus*

Deos,

Deos, quos coluerunt Romani; neque eos omnes ſed præcipuos: neque omnia de iis diximus, quæ dici poterant, verum ea tantum, quæ maxime neceſſaria eſſe putavimus; & ea capite primo. Caput II. *agit de Miniſtris Sacrorum, ſive variorum ordinum & variorum Deorum Sacerdotibus: caput* III. *de ritibus, quibus Diis ſacra facere ſolebant. Sed quia ad Pontifices etiam ſpectabat ordinatio Temporis, addidimus huic ſectioni caput* IV. *de Anno, Menſibus, & de Dierum diſcrimine. Denique claudit hanc Sectionem, Caput* V. *& ſatis longum de Ludis Romanorum, (qui ſæpiſſime in honorem Deorum fiebant): quorum explicatio noſtris quidem ſpectatis temporibus & moribus levis momenti haberi poſſit; ſed qui apud Romanos* (1) *inter res maxime ſerias numerabantur. Imo in Acta Urbis referebatur, quo apparatu, quibusve ſumptibus hi ludi eſſent. Ea autem pars hujus capitis, quae agit de Amphitheatro, & de Gladiatoribus, tota, ut*

ingenue

(1) Cic. ad Famil. II, 8.

Digitized by Google

ingenue fatear, *ex Lipſii libris duobus* Saturnalium Sermonum, *& libro* de Amphitheatro *eſt excerpta*: *niſi quod forte paucula in hac editione ex noſtro penu adſperſa ſint*. *SECTIO QUINTA de Militia Romana agens ex ejusdem Lipſii libris quinque de* Militia Romana *potiſſimum eſt deſumpta*; (*licet etiam hic varia paſſim aliunde acceſſerint*) *& itidem in quinque Capita diſtributa*. *Eorum primum eſt*, *de Dilectu*; II., *de Ordinibus*. III. *de Armis*; IV. *de Acie*; V. *de Diſciplina militari*. *In hoc autem Lipſio*, *ut id obiter addam*, *præter reliquas ingenii dotes*, *præcipue admirationem noſtram & imitationem meretur ordo accuratiſſimus*, *quem tum in aliis ſuis ſcriptis*, *tum in his de Militia Romana libris ſervavit*, *de quo plura dici poſſent*, *ſi præfationis modulus id pateretur*. *SEXTA deniqueSECTIO*,*de Vita Romanorum privata agens*. *primo capite enarrat Veſtes a Romanis geſtari ſolitas*: *caput* II. *agit de ratione Conviviorum*; *caput III*. *de Pecunia Romanorum*, *& ſimul aliquid tangit de Divitiis eorum*

& Luxu;

& Luxu: tum in hac demum editione breviter hic de menſuris & ponderibus Romanorum egimus: caput IV. *de Nuptiis Romanorum loquitur: caput* V. *de Nominibus eorum, Gentibus ac Familiis: tum de Manumiſſionibus, & de Patria Poteſtate. caput VI. denique ultimum actum humani dramatis explicat, ſcilicet ritus, quibus circa Funera Romani ſunt uſi. In omnibus autem, ut jam diximus, hoc nobis propoſuimus, ut ea tantum, quæ ad intelligendos Græcorum Romanorumque libros omnino erant neceſſaria, poneremus; cum etiam vix ea huic non magnæ molis libro includere potuerimus Cumque viderimus ex literatis hujus opuſculi brevi annorum ſpatio quater editionibus laborem noſtrum erudito Orbi ſatis gratum fuiſſe, animum hoc nobis addidit paullo majoris molis opus conſcribendi, Hiſtoriam nempe Romanam, quæ jam etiam, Deo favente, intra pauciſſimos dies, prodibit in publicum *. Cumque otium*

cane

* (Prodiit ea Trajecti ad Rhenum A. CIƆ IƆCC XXIII. menſe Sept. iterumque Venetiis an. 1732

ſane pejus atque angue oderimus , jam aliam quandam materiam tractandam , ſi Deus adſpiraverit cœptis , animo deſtinavimus . Tu interim , LECTOR , hanc opellam benigno animo ſuſcipe; & ſicubi erraverimus , humanitatis memor eſſe velis . Vale , & utere .

RITUUM

RITUUM,

Qui olim apud

ROMANOS

OBTINUERUNT,

SUCCINCTA EXPLICATIO.

SECTIO PRIMA

De variis diviſionibus & Ordinibus Populi ROMANI, ejuſdemque Comitiis.

CAPUT PRIMUM.

De origine Urbis Romæ, & diviſione Romanorum in Tribus & Curias.

ANtiquitates Romanas noſcituro operæ pretium eſt breviter ipſius Urbis Romæ originem altius paulo repetere; quam juxta vulgarem, & quæ apud pleroſque hactenus obtinuit, opinionem explicabimus, de ipſa rei veritate non anxie nimis ſolliciti; quia id tantum agimus, ut Latini ſcriptores penitius ab harum literarum ſtudioſis intelligantur: nec compendii bre-

vitas eam diſquiſitionem patitur. Sed commodiore loco & paulo latius de hac re agimus in prolegomenis ad Compendium Hiſtoriæ Romanæ, quæ videri poſſunt.

§. I. *De prima Urbis origine.*

Nihil in antiquiorum apud *Græcos* temporum hiſtoria celebratius eſt, quam excidium *Trojæ*; de quo præter infinitos alios auctores, ſcripſerunt duo poetarum principes *Homerus* & *Virgilius*. Hac urbe a Græcis capta *Æneas Anchiſæ* & *Veneris*, ut fingitur, filius, ((*a*) regio certe genere ortus) poſt varios errores oraculi monitu in regionem *Italiæ*, quæ *Latium* dicebatur, appulit (*b*) ductaque ibi *Lavinia Latini* Regis filia, *Lavinium* urbem ex uxoris nomine condidit. Æneæ hujus ex priore uxore *Creuſa* filius *Aſcanius* a noverca diffidens poſt triginta annos *Albam Longam* exſtruxit: ubi ei in regno ſucceſſit *Sylvius Poſtumus* Æneæ ex Lavinia filius, (*c*) a quo omnes deinceps *Albani Reges Sylvii* ſunt cognominati; quorum ſeriem vide apud *Liv.* 1. *c.* 3. & apud *Dionyſ. Halic. l.* 1. *c.* 70. *ſeq.* Duodecimus a Poſtumo *Procas* duos reliquit

a Virg. Æn. 1. 329. & alibis ſæpiſſime. *b* Vid. Dionyſ. Halic. & Tit. Livius initiis hiſtoriar. ſuarum. (A. ante C. N. 1180. ut vulgo numeramus: at immortalis Vir memoriæ Iſ. Nevvtonus Trojæ excidium accidiſſe ſtatuit A. 904. ante C. N. qui fuerit 76. poſt Salomonis regis obitum.) *c* Dion. Hal. I. 7. Sext. Aur. Vict. de or. gent. Rom. ex Valer. Antiate, & paulo aliter Liv. I. 3.

quit filios, quorum minor natu *Amulius* fratrem majorem *Numitorem* per vim paterno honore privavit: utque regnum ſcelere partum ſibi poſteriſque ſuis ſervaret, *Ægeſtum* Numitoris filium inter venandum interfecit, (*a*) filiam vero Numitoris *Iliam*, ſive *Rheam Sylviam*, ut ſe *Veſtæ* cultui conſecraret, coegit: ſpecie quidem honoris; revera autem, ne ullam prolem ederet, quia illius Deæ ſacerdotes in perpetuum viris ſe abſtinere debebant. At Ilia a viro aliquo militari (quem, quia *Deus auctor culpæ honeſtior erat*, (*b*) *Martem* fuiſſe finxerunt) compreſſa geminum partum, & quidem maſculum, edidit: qua re cognita Amulius pueros in *Tiberim* proiici juſſit. (*c*) Cum vero is fluvius forte ripis reſtagnaſſet, in proxima alluvie miniſtri eos depoſuerunt, ubi *a pica* & *lupo* (*d*) (quæ animalia Marti ſacra ſunt) enutriti finguntur: hodieque Romæ in Capitolio exſtat æneum lupæ ſimulacrum, ex cujus uberibus *Romulus* & *Remus* pendent: quod idem eſſe creditur cum eo, de quo loquitur Cic. *in Catil.* III. *c.* 8. Vid. *Marlian. Urbis Romæ topogr. l.* II. *c.* 9. ſed rei veritas eſſe videtur, eos a *Fauſtulo* regii pecoris magiſtro fuiſſe inventos, & ab ejus uxore (cui ex moribus *lupæ*, hoc eſt, *me-*

a Dion. Hal. I. 76. *b* Liv. I. 4. *c* Vid. ingens fragm. de expoſitione Romuli ex Q. Fabio Pictore ap. Dion. Hal. I. 79. *d* Ovid. Faſt. III. 37. S. Aur. Vict. de or. gent. Rom. Plut. Quæſt. Rom. [illegible]

tetricis (*a*) cognomen adhæſerat) fuiſſe educatos. Hi pueri cum adolevisſent, Numitoris avi ſui paſtores latrocinia exercentes pulſant (*b*); eaque occaſione capti, ad regiam perducti, & ab avo agniti Amulium obtruncant, avum reponunt, qui nepotibus ſuis ſtatim novæ urbis condendæ auctor fuit (*c*); tum, ut urbanam multitudinem quondam ſibi adverſam exhauriret; tum, ut juvenum ambitioni ſatisfaceret. Ne autem diſſenſio inter duos fratres (quibus Romulo & Remo nomen erat) oriretur, uter regnaret, auſpiciis, more tunc temporis uſitato, decerni placuit. (*d*) Remus prior in *Aventino* colle ſex vultures, Romulus, ſed poſterior, in *Palatino* duodecim vidit: inde contentione & pugna orta cæſus eſt Remus; licet alii eum foſſam a Romulo novæ ſuæ urbi circumdatam per ludibrium tranſilientem interfectum fuiſſe velint; foſſæ enim urbium, ut & muri & portæ ſanctæ apud veteres habebantur. (*e*) Romulus porro ita ſolus ſuperſtes Urbem, vel proprie arcem tantum, in monte Palatino (ad cujus radices cum fratre expoſitus fuerat) condidit, eamque a nomine ſuo ROMAM dixit. * Condita eſt Urbs, juxta *Petavium Rationar. Tempor. P.* II. *L.* III. *c.* 2. Anno mundi 3231. qui fuit *Periodi Julianæ* 3961. ante *Christum* natum

A.

a Vid. Plaut. Epid. III. III. 22. *b* Liv. I. 5. *c* Dion. Hal. I. 85. *d* Ib. I. 86. ſeq. Liv. I. *e* §. 10. Inſtit. de rer. diviſ. * (De arcano urbis hujus nomine v. Serv. ad Æn. I. 277. & 281. & Falſteri Amœnitt. Philolog. P. II. p. 136-7.)

A. 753. (ita ut hodie a die Palilium, ſive ab XI. Kal. Maji 1722. incipiat annus Urbis conditæ 2475.) *Olympiadis* VI. anno tertio; poſt Trojam everſam A. 431. cum in *Judæa* prius Rex *Jotham* quintum jam annum regnum obtineret: juxta alios vero uno anno ſerius. (*a*) Eo tempore Romulus ætatis annum decimum octavum agebat. * Dies, quo Urbs condita eſt, fuit XI. Kalend. *Maji*: (*b*) qui dies *Palilia* a *Pale* paſtorum Dea, cui tum ſacra fiebant, dicebatur; & poſtea ſemper feſtus fuit habitus (*c*) Urbe ita condita, cum Romulus de forma regiminis ad Populum retuliſſet, communi omnium conſenſu regnum ei eſt delatum, captiſque prius rite auſpiciis Rex fuit renunciatus; quod deinde ſemper ſervatum eſt (*d*), ne quid publice, niſi *captis auſpiciis*, gereretur.

Ut vero multitudinem civium augeret Romulus, inter Palatinum & *Capitolinum* montem *Aſylum* aperuit (*e*), quod patebat ſervis fugitivis, obæratis & maleficis (*f*):

a V. Pigh. Ann. Rom. T. I. p. 11. Scalig. de emend. temp. L. V. p. 385. ed. Genev. 1629. (Petav. Rat. Temp. P. II. L. II. c. 10. & in primis Dion. Hal. I. 74. 5. ubi multis probat, annum primum VII Olymp. natalem fuiſſe Romæ. Octo diverſæ de Romana æra opiniones examinatur in Memoriis Litterariis Acad. Pariſ. T. IV. aut verius T. III. p. 54. ſqq. At Cl. Nevvtono urbs condita videtur A. poſt captam Trojam 277. ante C. N. 627. regnante in Judæa Joſia pio.) * (Dionyſ. Hal. II. 56. *f.*) *b* Plut. p. Romul. p. m. 23. E. *c* Propert. IV. 4. 73. *d* Dion. Hal. II. 6. Cic. de Divin. I. 16. *e* Dion. Hal. II. 15. Liv. I. 8. *f* Virg. Æn. VIII. 342. Juven. VIII. 272. (Quod etiam colligitur ex Tacit. Ann. III. 60.)

dicebatur autem *Aſylum* ab *α* privativo & verbo *συλάω*, h. e., *ſpolio*; quia aliquem ibi *ſpoliare*, vel inde detrahere nefas erat. (*a*)

§. II. *De ulteriore Urbis incremento*.

Verum cum etiam ſic penuria mulierum res Romana hominis duntaxat ætatem duratura videretur, (*b*) nec finitimi filias ſuas Romanis (collecticiæ quippe undique hominum turbæ) elocare vellent, eos cum filiabus ſuis [*c*] & ſororibus ad ſpectaculum equeſtre in honorem Dei *Conſi*, ſive *Neptuni* celebrandum invitavit Romulus; &, ut quisque civium ſuorum uxorem ſibi ex conſtituto inde raperet, juſſit. Ab hac injuria bellum cum iſtis gentibus eſt ortum; & primum quidem cum *Cæninenſibus*, qui a Romulo victi & ſaluberrimo conſilio (quo etiam ſemper fere deinceps Romani ſunt uſi (*d*) *quodque inter præcipuas cauſas incrementi hujus tanti Imperii cenſeri debet*) (*e*) non deleti, ſed in civitatem recepti ſunt; ut etiam (*f*) mox *Antemnates*, & his potentiores *Cruſtumini*. At ultimum, ob hanc cauſam, & graviſſimum bellum fuit cum *Sabinis*, qui proditione *Tarpejæ* virginis (ſed vide, quæ de veritate an falſitate hujus narrationis diximus in *Hiſt. reip. Rom.* L. 1. c. 1. §. 4.) arce Romanorum in monte *Tarpejo* potiti media in Urbe præ-

lium

a V. Serv. ad Virg. Aen. II. 760. *b* Liv. I. 9. Dion. Hal. II. 30. Flor. I. 1 §. 10. *c* Ovid. de Arte I. 101. *d* V. Plut. Romul. p. 27. A. *e* Cic. pro Balbo c. 13. *f* Dion. Hal. II 35.

lium cum iis committebant, cum raptarum (quæ jam maritis ſuis erant conciliatæ) interceſſione pax non tantum, ſed & arctiſſimum fœdus inter duos hos populos factum eſt, ita, ut Sabini quotquot vellent Romam migrarent (*a*); Urbs a Romulo priſtino nomine (*b*) *Roma*; cives vero *Quirites* dicerentur, vel a *Curibus* Sabinorum oppido; vel, quod *Curis* (*c*) Sabinorum lingua *haſtam* (*fortitudinis* ſymbolum, ut quod præcipuum telorum olim eſſet, vide Virg. *Aen.* XII. *v.* 95.) denotet; Sabinorum autem Rex *T. Tatius* æquato cum Romulo imperio regnaret. *

§. III. *De Tribubus*.

Poſtquam autem Rex eſſet conſtitutus Romulus, univerſum, quem poſſidebat, [*d*] agrum in tres partes diviſit; quarum una miniſteriis ſacrorum, & templis exſtruendis inſerviret; altera uſibus publicis ut foris & baſilicis; tertia denique uſibus privatis reſervaretur. Hæc poſtrema rurſus in triginta partes æquales pro numero triginta *Curiarum* fuit diviſa. Nam omnem Populum Romulus in tres partes diſtribuerat; quæ vel a *tributo dando* [*e*]; vel *a numero ternario* [*f*]; vel denique [quod veriſſimum

a Dion. Hal. II. 46. *b* Plut. Romul. p. 30. A. *c* Dion. Hal. II. 48. (Ex I. Edit. addo Ovid. Faſtor. II. 477.) * (De magnitudine tam urbis quam civitatis Romanæ agit Lipſius ſingulari Libro. Et J. B. Caſalitus de Splendore Romani imperii. Adde Stat. IV. Silv. II.) *d* Dion. Hal. II. 7. *e* Aſcon. ad l. 1. in Verr. 5. *f* Plut. Rom. p. 31. B. Auſon. Grypho. *v.* 79.

mum eſt) a Græca voce τριτὺς (quæ apud *Athenienſes tertiam tribus partem* notavit) *Tribus* ſunt dictæ (*a*); eaſque ſingulas iterum diviſit in decem *Curias*; de quibus mox paulo latius. Unicuique Tribui a *Romulo* *Tribunus* præfectus dicitur (*b*); quod tamen poſterioribus temporibus non obtinuit, niſi hoc prius de Tribuno militari intelligas. Erat autem hæc diviſio apta ad dilectum militarem habendum; nam ex quaque tribu primo illo tempore mille legebantur pedites (unde etiam *miles* eſt dictus a *mile* pro *mille* (*c*), quia veteres conſonas in medio vocis non geminabant) & centum equites; ex quibus prima *Legio* Romana conſtitit.

Poſt pacem, de qua diximus, cum Sabinis initam, licet plurimum aucta (*d*) civitate [præſertim, cum multi, qui ex Latio & *Etruria* Romulo auxilio venerant, in Urbe reſtitiſſent] idem tamen Tribuum numerus manſit; ſed nomina tum demum ſortitæ ſunt, ita, ut prima diceretur *Ramnenſium* a *Romulo*, ut volunt (*e*), in quam omnes Romani, & poſtea a *Tullo Hoſtilio* Rege etiam Albani conjecti ſunt; Varro [& Propert. IV. I. 31.] hujus tribus cives *Ramnes* vocant: ut etiam *Horatius Art. poet.*

a Græv. Præf. in T. I. Ant. Rom. Voſſ. Etymolog. hac v. I. *b* Vid. Dion. Hal. l. prox. d. *c* Vid. Iſidor. Orig. IX. 13. & Varr. de *L.* L. IV. p. 23. ed. Durdrechet. *d* Vid. Plut. Romul p. 33. A. *e* V. VVeitz. ad Pervigil. Ven. 72. & Acron. ad Horat. de art. poet. 342. Varr. de L. L. IV. 9.

poet. v. 342. *Liv. L.* x. *c.* 6. ubi vid. *Gronov.* Et *Varro* dicit, omnia illa vocabula *Tuſca* fuiſſe: ita ut fruſtra, vel certe ſine operæ pretio iis explicandis inſudetur; ſecunda *Tatientium*, a *T. Tatio* Sabinorum Rege, in qua Sabini omnes; tertia denique *Lucerum*, dicta vel a *Lucumone* Etruſco, qui Romulo adverſus Sabinos ſuppetias tulerat; vel, a *luco*, in quo aſylum Romulus aperuerat: & in hanc tribum omnes peregrini, qui tum erant, & qui poſtea ante novam tribuum diviſionem a *Tullio* inſtitutam ex victis gentibus acceſſerunt, ſunt relati.

Procedentibus temporibus, cum quotidie res Romana augeretur, primus *Tarquinius Priſcus* [*a*] quintus Romanorum Rex numerum tribuum duplicavit [*b*], retentis tamen iiſdem nominibus; ita, ut dicerentur *primi Ramnenſes* & *ſecundi Ramnenſes*, & ſic porro. *Servius* vero *Tullius* Rex Romanorum ſextus, cum Lucerum præcipue tribus immenſum augeretur, totam hanc rationem mutavit, & univerſam Urbem in quatuor, agrum vero Romanum in quindecim, vel ſeptendecim, [variant enim auctores [*c*]) portiones diviſit; quarum quædam dicebantur Tribus *Urbanæ*, qædam *Ruſticæ*; ita ut ille tribus quæ ex Romuli inſtitutione diſtinctæ erant juxta genera hominum, diſtinxerit juxta loca habitationis, ſive quot* ἐκ τῶν γενικῶν

a V. Feſt. v. Sex. Veſtæ Sacerdotes. *b* Vid. Manut. de comit. Rom. c. 2. T. 1. Theſ. Ant. R. Græv. n. 481 D. *c* Vid. Dion. Hal. IV. 15. * (Malim ſcripſiſſet. atque)

fecerit τοπικάς: Vid. *Sigon. de ant. civ. Rom. L. 1. c. 3.* *Urbanæ* tribus fuerunt [*a*] *Suburana*, [quæ & Sucuſana dicebatur *] *Eſquilina*, *Collina* & *Palatina* a locis ita denominatæ [*b*], in quas initio omnes nobiliores homines conjecti ſunt. Sed hi, poſtquam *Fabius* Cenſor A. U. 450. omnem turbam forenſem in eas conjeciſſet, [*c*] & poſtea iis acceſſiſſent etiam libertini, in ruſticas tribus ſunt relati [*d*]; ideoque probroſum fuit a Cenſoribus ex ruſtica tribu in urbanam transferri: poſtea vero A. V. 584. Ti. Gracchus Cenſor omnes, qui ſervitutem ſerviiſſent, & quibus quinquennio major filius, prædiave ruſtica pluris XXX. M. HS. non eſſent, in unam tribum Eſquilinam conjecit. Liv. L. XLV. c. 15. [*e*] Ruſticæ Tribus vel a *locis*, vel a *gentibus* ſunt denominatæ; a *locis*, ut *Romilia*, [*f*] *Cruſtumina*, &c. a *gente*, ut *Fabia*, *Horatia*, & ſic porro [*g*]. Nomen autem tribus ſæpe tanquam agnomen reliquis nominibus additur; ut C. Septimius T. F. Quirina, M. Oppius M. F. Terentina. Cœlius ad Cic. Famil. VIII. 7. & ſæpiſſime in Inſcriptionibus. Inſtituit præterea Servius Tribuum, vel Vicorum præfectos [*h*], qui nomina, ſexum, ætatem, opes

a Vid. omn. Sigon. ant. jur. civ. Rom. L. I. c. 3. * Varro de L. L. p. m. 15. & Sertorius de Notis Romanor. h. v. *b* V. On Panvin. de civit. Rom. c. 48. edit. Græv *c* Liv. IX. 46. *d* Vid. Aſcon. ad Cic. pro Mil. 32. Epit. Liv. XX. *e* Plin. H. N. XVIII. 3. *f* Varr. de L. L. IV. 9. *g* Inſcript. ap. On. Panv. de rep. Rom. c. 49. *h* Dion. Hal. IV. 14. ſq.

opes, &c. tribulium ſuorum ſcire debebant; vetuitque quemquam ex tribu ſua demigrare. Poſtea diverſis temporibus aliæ adhuc Tribus additæ ſunt, ita ut tandem triginta quinque numero eſſent, a locis pleræque dictæ, ut *Stellatina*, *Pomptina*, &c. [Vid. Panvin. de civ. Rom. c. 1. T. 1. Græv.] Poſt bellum *Marſicum* tota Italia civitate donata, octo vel decem etiam aliæ Tribus ſunt adjectæ (*a*), verum paulo poſt ad priſtinum numerum ſunt redactæ (*b*). Atque hæ ſunt triginta quinque illæ Tribus, in quarum aliqua quiſque civis Romanus, ſive intra, ſive extra Urbem degeret, cenſeri debebat. Manumiſſi tamen tribum, ſive jus ſuffragii non ſtatim accipiebant: hoc enim non niſi a Populo olim & poſtea a Principe concedebatur. Tempore autem Pandectarum hoc jus emebatur: unde legimus patronos aliquando juſſiſſe, ut heredes ſui tribum libertis ſuis emerent. *l.* 31. *pr. ff. de legat.* 3.

§. IV. *De Curiis*.

Diximus a Romulo ſingulas Tribus in decem *Curias* fuiſſe diviſas, quibus a raptis Sabinis nomina fuiſſe indita quidam volunt (*c*); ſed, cum ea (maximam ſaltem partem) ad nos non pervenerint, incerta hæc ſunt: dictæ autem ſunt *Curiæ*

 jux-

a V. App. Alex. Civ. L. 1. p. 641. edit. Toll.
b Vid. Gruch. de Comit. Rom. L. 1. c. 4. *c* Liv. 1. 3. aliter Dion. Hal. l. 11. 47. ex Varr. & Plut. Romulo p. m. 30. Vid. Fam. Nardini Romam vet. L. 11. c. 1. Tom. IV. Grev. n. 948.

juxta quoſdam a *curando*, ſcilicet *ſacra*; quæque enim Curia ſacra quædam ſibi peculiaria habebat, quæ a *Curione* [is Curiæ præerat [*a*]] curabantur. Unde curiæ ſimiles fere erant Parœciis vel Parochiis, ut corrupte hodie dicuntur. Vid. Fam. Nardinum Roma vet. L. II. T. IV. Græv. Omnibus vero Curionibus præerat, qui *Curio Maximus* dicebatur. Vel forte ita ſunt dictæ, quod Rempublicam *curarent*; hoc enim primis illis temporibus Comitiis *Curiatis* [de quibus ſuo loco] faciebant *Curiæ*: unde etiam locus, ubi Senatus Romæ habebatur, *Curia* eſt dictus: vel denique, & hoc verius eſt, a Græco κυρία [*b*], quemadmodum Athenienſibus dicebatur, tota populi concio legitime convocata ad vetandum, jubendumve, quod e republica eſſe cenſebat. In curiarum aliquam deſcripti erant omnes cives in Urbe vel in agro Romano degentes; coloni enim & municipes ſuas quaſdam peculiares (*c*) curias in coloniis & municipiis habebant. Numerus triginta Curiarum ſemper manſit, licet poſtea Tribuum numerus augeretur. *

CA-

a Vid. Plaut. Aulul. I. II. 29. *b* Vid. Græv. Præf. Tom. I. Antiquit. *c* Vid. Gruch. ad poſter. Sigon. diſp. refut. c. 6. * (fuſe de Tribubus agitur in Memoriis Litterariis Academiæ Pariſienſis T. II. p. 91. ſqq. it. T. V. a p. 88. ad 150.)

CAPUT SECUNDUM.

De Senatoribus.

§. I. *De inſtitutione & numero Senatorum.*

REgnum adeptus Romulus tres *Ordines* Populi Romani fecit. Et primum quidem eos, qui virtute, ætate, genere, vel opibus excellebant, a reliquis ſecrevit, [a] eoſque **Patricios* dixit, cujus appellationis variæ traduntur rationes. Quidam Patricios fuiſſe dicunt eos tantum, qui a primis *Patribus*, ſive *Senatoribus* erant orti: alii propterea *Patricios* eos appellatos ajunt, quod ſoli *patrem ciere*, ſive *nominare* poſſent, quaſi alii eſſent fugitivi, vel ſervi, neque ſuos patres ingenuos nominare poſſent [b]. Sed verius eſt, juxta *Voſſium Etymolog. v. patricii*, duas poſteriores ſyllabas in voce *patricius* eſſe tantum *patris* vocis productiones, quemadmodum ab *ædilis* fit *ædilicius*, a *novus*, *novicius*, &c. Ex his porro patriciis Romulus juſſit [c] ut ſingulæ tribus ternos, quos maxime probaſſent, viros legerent; & idem etiam ſingulis Curiis mandavit: tum his nonaginta novem viris unum, quem ipſe maxime idoneum judicaſſet, adjecit, cui rerum urbanarum curam committeret, quoties ipſe

a Dion. Halic. II. 8. * (Quem contra tamen ſe citat. Namque is cum Livio I. 8. ſ. Patres eos ait fuiſſe dictos, progeniemque eorum Patricios.)
b Plut. Romul. p. 21. D. Feſtus V. Patricios.
c Dion. Halic. II. 12.

ipſe exercitum extra fines agri Romani ducturus eſſet: & hi centum viri *Senatores* & *Patres* honoris, benevolentiæ (*a*) & ætatis cauſa ſunt dicti (*b*). Et ſic hodie (ut majoris lucis cauſa hoc addamus) in *Anglia* dicuntur *Aldermanni*, *Hamburgi die Oberalten*, qui quinque parœciarum nomine reliquis Senatoribus adjuncti ſunt. Hinc etiam eſt Gallorum hodierna vox *Seigneur*, *ſeniorem* dicas: & in patriæ metropoli *Durdrechto* Senatores *Oud-raaden* dicuntur. Etiam Chriſtianis *Presbyteri* ſunt ſacrorum miniſtri: & *Voſſius de vitiis Serm. l.* 21. *c.* 8. putat Belgice *Graven* dici Comites a *graauvv*, *canus*: nam olim *Graviones* illi judices tantum fuerunt. Et hæc obiter adjecta ſunto. Poſſunt etiam dicti fuiſſe *Patres*, quia revera nullos alios in Senatum legerit Romulus, niſi qui *Patres** eſſent, cum tales* majorem Reipublicæ curam geſturos eſſe cenſeri debeat.

Paulo poſt urbem conditam Romanis & Sabinis ſocietate junctis, ex his etiam centum curiarum ſuffragio in Senatum lecti ſunt: (*c*) *Tullus* quidem *Hoſtilius* tertius Romanorum Rex Senatorum numerum non auxit, ſed Albanis Romam traductis, & nobiliſſimis eorum familiis [quales fuerunt Juliæ, Serviliæ, Quinctiæ &c.] [*d*] inter patricios adſcitis Senatum ſuplevit: (*e*) Tarquinius vero Priſcus, qui homo novus

&

a Plut. Rom. p. 24. E Sal. Catil. 6. *b* Flor. Flor. 1. 1. * (Quod Clare ſignificat Liv. l. d.) *c* Dion. Hal. II. 47. *d* Liv. 1. 30. *e* V. Dion. Hal. III. 29.

& peregrinæ originis erat, poteſtati ſuæ firmandæ [*a*] centum ex præſtantiſſimis plebejis inter patricios, & inde inter Senatores retulit *, *factionem haud dubiam Regis, cujus beneficio in Curiam venerant* [*b*]; ita ut trecenti jam numero eſſent. Hi poſtremi Senatores tunc quidem dicti ſunt *Minorum gentium*; nam aliis Senatoribus a *Bruto* allectis tractu temporis *Majorum gentium* dici cœperunt: itaque conciliandus eſt *Tacitus Annalium l.* XI. *c.* 25. cum *Livio l.* I. *c.* 25. *Junius* enim *Brutus* [vel, juxta alios, *P. Valerius Poplicola*] cum *Tarquinius Superbus* Patricium & Senatorium ordinem cædibus exhauſiſſet, [nam qui juſto majorem poteſtatem capiunt, ejuſmodi Concilia abolere conantur, ut præterito ſeculo in Francia factum, in Anglia tentatum fuit] præcipuis ex equeſtri ordine inter *Patres conſcriptis* Senatum ſupplevit [*c*]; unde *Patrum Conſcriptorum* appellationem [quæ deinceps ſolennis fuit, ut nempe in Senatum vocarentur, *qui* Patres, quive conſcripti eſſent,] ortam fuiſſe multi volunt; *Panvinius* vero [de civit. Rom. c. 9. ex I. Edit.] omnes poſt Romuli primam lectionem aſſumtos *Patres Conſcriptos* fuiſſe dictos aſſerit. *G. Gracchus* Tribunus plebis A. U. 631. trecentos ex Equitibus in Senatum allegiſſe a *Plutarcho* dicitur; [*d*] at ve-

a Ib. 67. * (Malim; centum in Patres legit, cum Livio.) *b* Liv. l. 35. *c* Liv. II. I. Dion. Hal. v. 13. *d* in ejus vita p. m. 837. qui locus tamen aliter explicari poſſit: nempe, ut ex equitibus 300. iudices legerit Gracchus, qui ſimul cum 300. Senatoribus omnes cauſſas iudicare poſſent.

verius eſt, enim talem aliquam legem quidem tuliſſe, ſed non pertuliſſe. Vid. Sigon. de ant. jur. Civ. Rom. l. 11. c. 2. (*a*). A. U. 622. *M. Livius Druſus* Tribunus plebis de trecentis equitibus in Senatum legendis legem tulit (*b*); verum ea, æque ac aliæ omnes ab eodem latæ, ſtatim eo cæſo abrogata eſt. *Sullam* Dictatorem Senatum auxiſſe certum eſt (*c*), ſed quot Senatores adjecerit, incertum: hoc conſtat poſt Sullam ultra quadringentos fuiſſe (*d*). Tempore vero Julii Cæſaris & per inſecutas turbas Triumvirorum multis indignis (facile patientibus Triumviris, ut ita eorum tyrannis etiam magis firmaretur) in Senatum ſe ingerentibus, numerus Senatorum vel ad mille excrevit; ideoque ab *Auguſto* (*e*), poſtquam rerum potitus eſt, ad priſtinum numerum ſexcentorum debuit redigi. Et hæc de numero & inſtitutione Senatorum dicta ſunto.

§. II. *De lectione Senatus.*

Lectus fuit *Senatus* primo quidem, uti vidimus, ab ipſis Regibus, iiſque pulſis, a Conſulibus. Nam, licet ex verbis Ciceronis *pro Sextio c.* 65. (*deligerentur autem in id Conſilium ab univerſo populo*) videri poſſit, ante Cenſores creatos, Senatores nominante Conſule a Populo fuiſſe cooptatos, rectius tamen & *Hottomanus* & Cl. *Grævius*

apud

a Vid. Pigh. annal. ad A. U. 631. *b* Appian. Alexandr. L. 1. civil. p. 620. edit. Toll. *c* Id. p. 650. & 688. *d* Vid. Cic. Attic. 1. 13. *e* Svet. Aug. 35.

apud Ciceronem pro *ab* legunt *ex*. (Quod non videtur obſervaſſe R. Abbas *Vertotius* in *epiſt. ad Ill. Stanhopium de difficultatibus quibuſdam circa conſtitutionem Senatus Rom. p.* 20.) donec A.U. 310. *Cenſores* crearentur, quibus id munus peculiariter fuit demandatum: & ſemel tantum libera Republica *Dictator Senatui legendo* creatus legitur, poſt cladem ſcilicet *Cannenſem*, *N. Fabius Buteo* (*a*). Sub Imperatoribus *Triumviri Senatui legendo* creati ſunt (*b*). Cujus Senatoris nomen a Cenſore Senatum legente primum recitabatur, ille erat & dicebatur *Princeps Senatus*; iſque olim quidem fuit qui primus Cenſor ex iis, qui viverent, fuiſset. Sed poſt A. U. 544. quem Cenſor digniſſimum cenſuiſset, eum Senatus Principem legebat (*c*). Licet autem hæc dignitas nec imperium, nec poteſtatem conferret, tamen ampliſſima omnino habebatur, quia ſcilicet nemo, niſi vita innocentiſſime acta, eo adſpirare poterat, unde honoris cauſsa ſæpe aliquis inde deſignatur (*d*): ac fere, qui ſemel Princeps Senatus lectus fuerat, ſequentibus lectionibus eam dignitatem retinebat (*e*): eaque dignitas *Principatus* dicitur (*f*): & hinc poſtea ipſe Imp. *Princeps* fuit dictus; quæ vox proprie tantum *ordinem* notat, non *poteſtatem*.

Sin-

a Liv. xxiii. 23. (In meis exempl. legitur M. Fabius Buteo: Solus autem Sigonius malebat N.) *b* Svet. Aug. 37. *c* Liv. xxvii. 11. *d* Cic. pro Rabir. 7. Id. Phil. viii. 40. *e* Liv. xxxix. 52. *f* Cic. frag. Or. pro Scauro Vid. Onuph. Panvin. Faſt. L. v.

Singulis luſtris Senatus ab alterutro Cenſore recenſebatur; & ſi quis moribus eſſet ampliſſimo ordine minus dignis, vel cenſum minuiſſet Senatorium [*a*], in recitatione catalogi Senatorii nomen ejus ſilentio prætermittebatur; ita tamen, ut præteritioni cauſſa adderetur. Vide Val. Max. l. II. c. 9. n. 2,3, 4, 5, atque eo ipſo, nulla alia nota adſcripta *Senatu motus* habebatur, hoc eſt, *Senator porro non erat*. Senatu tamen moti infames non erant, niſi infami judicio, vel de ambitu damnati eſſent *Dio Caſſius l.* XXXVI. *p.* 8. *ſq. edit. regiæ* 1548. ita ut etiam in judices legi poſſent. Cic. *pro Clu. c.* 42. *ſq.* Porro lege Caſſia cautum fuit, ut quem populus damnaſſet, cuive imperium abrogaſſet, in Senatu nec eſſet. Aſcon. ad Cornel. l. p. 969. ed. Græv. *

§. III. *Requiſita, ut quis Senator eſſe poſſet.*

In Senatoribus legendis hæc quinque potiſſimum ſpectabantur, *genus*, *ordo*, *cenſus*, *ætas* & *magiſtratus*. PRIMO, antiquiſſimis temporibus ſolis patriciis aditus in Senatum patuit; adeo ut illi, qui a Tarquinio Priſco [*b*], & deinde a Junio Bruto ex plebe fuerunt allecti, prius inter patricios cooptari debuerint [*c*]; at circa tempora Decem-virorum, ſive circa A. U. 302. plebeji directo in Senatum admiſſi videntur [*d*]. SECUN-

a Cic. Fam. XIII. 5. * (Sub finem Orat. pro C. Cornelio) *b* Dion. Hal. III. 67. *c* Id. V. 13. *d* Vid. omn. Sigon. de iure ant. civ. R. L. II. 2.

CUNDO, quod ad ordinem, ſervatum eſt, ut ex equeſtri maxime ordine Senatores legerentur; unde equeſtris ordo *Seminarium Senatus* [*a*] appellatus fuit: ſed hoc tamen perpetuum non fuit; *Appius* enim *Claudius* Cenſor etiam libertinorum filios in Senatum legiſſe traditur [*b*]. TERTIO etiam ratio fuit habita *Cenſus* qui antiquiſſimis quidem temporibus nullus ſpectatus fuiſſe videtur [*c*]; ſed florente Republica fuit 800. *HS.* ſive 800000. *nummorum ſeſtertiorum*, qui faciunt noſtra moneta 20000. *Philipæorum*; vel, ut alii, *Imperialium*: verum Auguſtus juſſit [*d*], ut cenſus Senatorius eſſet 1200. *HS.* hoc eſt, 30000. *Philippæorum* vel *Imperialium*; juxta *Dionem* vero *Caſſium libr.* 54. 1000. *HS.* Nempe *Svetonius loco in margine citato* poſuit cenſum, quem primum invenit Auguſtus ad Remp. accedens; & quem reliquit moriens. *Dio* vero talem poſuit, ut primum poſt bellum civile conſtitutus fuerat; & ut deinde primo fuerat auctus. QUARTO, *ætatis* quoque habitam fuiſſe rationem certum eſt [*e*]: ſed quæ ea fuerit non ſatis conſtat: verum cum, ut QUINTO loco innuimus, ex iis fere tantum, qui jam *Magiſtratum* aliquem geſſiſſent [*f*], lecti ſint, primuſque qui in Urbe caperetur, ma-

a Liv. XLIII. 61. *b* Id. IX. 46. Suet. Claud. 24. (Qua in re proauctorem generis ſui ſe ſequi, falſo dictavit Claudius Cæſar. Svet. ib.) (Appii lectionem tamen per vim & ignominioſe factam, ex utroque auctore adparet. F. R.) *c* Plin. H. N. præf. L. XIV. *d* Suet Aug. 41 *e* Tacit XV. 28. *f* Vid. Sigon. de ant. iur. civ. Rom. II. 2.

magiſtratus fuerit Quæſtura, [nempe ex muneribus honoratioribus; nam vigintiviratum, ex. gr. etiam juniores capiebant], conſequens eſt neminem ante quæſtoriam ætatem Senatorem fieri potuiſſe (*a*): ea autem probabiliter fuit annus ætatis viceſimus quintus (*b*), ut infra dicemus. Licet autem aliquis magiſtratum geſſiſset, propterea tamen continuo Senator non erat (*c*), niſi a Cenſoribus in Senatum eſſet lectus; ſed Equites, qui Curulem magiſtratum geſserant, licet Senatores proprie non eſsent, tamen jus ſuffragii in Senatu habebant; ita, ut ipſi quidem ſententiam non dicerent, ſed ut *pedibus in aliorum ſententiam irent*: (Vid. *Amelott. ad Tacit. A. l.* v. *c.* 12.) unde hi Senatores *Pedarii* ſunt dicti (*d*). Verum, ut hoc addam, probabilis ſatis videtur *Manutii* opinio, qui vult (de *Sen. Rom. c.* 1.) Quæſtores, Tribunos & ædiles plebis, quamdiu magiſtratum gererent, aditum in Senatum habuiſse; Curules vero magiſtratus ſemper; imo hos in legendo Senatu a Cenſoribus, niſi ſontica cauſa eſset, præteriri non potuiſse.

§. IV. *Inſignia Senatorum.*

Inſignia Senatorum fuerunt, PRIMO *Latus*

a Vid. Zamoſc. de Senatu Rom. I. 8.
b Vid. Omn. Dion. LII. p. 323. edit. reg. (Quinct. XII. 6. & inprimis Lipſii Excurſ. D. ad Tacit. Ann. III. 29. *c* Gell. III. 18. (Cic. in Verr. L. II. 51. pr.) *d* Id. d. l. (At ipſe Gellius eam opinionem reprobat, aliamque veriorem propoſuit: quam ibi velim legas.)

ſus clavus, ſive *tunica laticlavia* (*a*,) (χιτὼν πλατύσημος) hoc eſt, *cui linea purpurea oblonga & quadrata inſtar faſciæ erat adſuta* [*b*], quæ faſcia *clavus* dicebatur; *latus* autem, quia Equites *anguſtiorem* habebant; de quo ſuo loco: SECUNDO, *Calcei nigri* [*c*] ad medium uſque crus ſubducti [hinc proverbium: *calceos mutare*, de quo vide Eraſmi Chil.] TERTIO, *lunula argentea*, ſive *figura numeri centenarii in calceis* [*d*], quod, ſcilicet, primi Senatores *centum numero* fuiſsent: QUARTO *locus ſeparatus in ſpectaculis* proxime podium, vel arenam; qui locus dicebatur *Orcheſtra*, undè hæc vox aliquando pro *ipſo Senatu* ponitur [*e*], quæ proprie quidem ſignificat, *locum ubi hiſtriones ſaltabant*; (ab ὀρχεῦμαι, *ſalto*) juxta quem proxime Senatores ſedebant; verum a theatro etiam ad alia ſpectacula hæc vox translata fuit.

§. V. *De ratione habendi Senatum.*

Jus convocandi Senatum habebant olim quidem Reges, regibuſque pulſis Conſules, Dictatores, Magiſtri Equitum [*f*], Prætores, Tribuni plebis, Præfecti Urbis; &, qui extra ordinem Reipublicæ præfuerunt; Decemviri legibus ſcribendis, Tribuni militum conſulari poteſtate, & Trium-

a Ovid. Triſt. IV. 10. 35. *b* Vid. Græv. Præf. T. VI. Ant. R. *c* Horat. Serm. I. VI. 27. *d* Juven. VII. 192. *e* Id. III. 178. *f* Liv. VIII. 33. Dio l. XLII. p. 197. edit. Lat.

& Trium viri Reipublicæ conſtituendæ: de Præfecto Urbis Latinarum cauſa dubitatum fuit, quum ea ætate fieret, quæ ſenatoria non eſſet [*a*]; verius tamen videtur eum Senatum cogere potuiſse. Obſervandum autem eſt, minorem magiſtratum non potuiſse habere Senatum, niſi abſente majore, ut Cornutus Prætor Urbanus abſentibus Conſulibus Senatum habet more majorum. Cic. *Famil.* L. x. *n.* 12. & hoc etiam non niſi in re nova fieri poterat. Ib. *L.* VII. *n.* 28. quod tamen non obtinuit in Tribunis plebis, qui etiam invito Conſule Senatum vocabant, ut colligi poteſt ex Cicerone de Orator. L. III. in initio. Convocabatur autem Senatus vel edicto, in quo cauſsa convocationis addi ſolebat. Vid. Tac. *Ann. L.* II. *c.* 28. *f.* vel per præconem [*b*] & ſi quis Senator non adeſset, pignoris captione multabatur [*c*]. Haberi non potuit Senatus niſi in *Templo*, hoc eſt, *in loco ab Auguribus conſecrato* [*d*]: unde in curiis *Hoſtilia*, *Julia*, *Pompeja* templa conſtituta ſunt: verum etiam ſæpe in templis vulgo ita dictis habebatur [*e*], ut in templo *Honoris*, *Apollinis*, *Concordiæ* [*f*] *&c.* [*g*] Et hinc templum Veſtæ non fuit augurio conſecratum, ne illuc conveniret Senatus, ubi erant virgines [*h*]. Legatis autem, quos in Urbem admittere nolebant, & magiſtratibus,

a Gell. XIV. 8 *b* Vid. Zamoſc. de Senat. Rom. II. 4 Juven. XV. 75. *c* Cic. Phil. I. 5. Liv. III. 38. *d* Gel. XIV. 7. *e* Liv. XXXVII. 52. Salluſt. Catil. 47. *f* Celius ad Cic. Famil. VIII 8 *g* Salluſt. Catil. 47. *h* Serv. ad Virg. Aen. VII. 153

tibus, qui ad Urbem erant, Senatus in æde *Bellonæ* extra Urbem dabatur. *Liv. L.* xxxi. *c.* 47. *L.* xxxiii. *c.* 22. & 24. *&c. Feſtus v. Senacula.*

Legitimum *tempus* habendo Senatum erant Kalendæ, Nonæ & Idus cujuſque menſis: ſed, ſi neceſſitas urgeret, omnibus diebus haberi poterat; niſi *Comitiales* eſſent, hoc eſt, *quibus re ipſa Comitia haberentur*, non quibus haberi poſſent; uti abunde probat *Zamoſcius de Senat. Rom.* ii. *c.* 7. Ex inſtituto vero Auguſti ſingulis modo kalendis & Idibus habebatur Senatus, ita tamen, ut menſe Septembri & Octobri nullos alios adeſſe neceſse eſſet quam ſorte ductos, per quorum numerum Senatus conſulta confici poſſent [*a*]: nam, ex. gr., nemo legibus ſolvi poterat, niſi ducenti Senatores adfuiſſent, ex lege quam tulit Cornelius Tr. pl. A. U. 686. [*b*] quod fecit Auguſtus ſpecie quidem, ut moleſtiam muneris Senatorii levaret; ſed revera, quia minus expediebat ei, qui libertatem patriæ ſuæ oppreſſerat, frequentes adeo tam auguſtum procerum concilium convenire.

Nullum ergo Senatuſconſultum fieri potuit, niſi legitimus adeſſet Senatorum numerus [*c*]; quis vero ille fuerit, non ſatis conſtat: ante Sullam mumerus centenarius ſuffeciſſe videtur; ſed Auguſti ætate quadringenti deſiderabantur, quod tamen ipſe abolevit; &, ut infra eum numerum Senatus-conſultum fieri poſſet, juſſit,

[*a*]

a Suet. Aug. 35. *b* Aſcon. argum. in Or. pro Corn. *c* Vid. Liv. xxxix. 18.

[*a*] ut etiam ea ratione ſenſim Senatus potentiam enervaret. Hinc autem mos inoleverat, ut qui Senatus-conſulto intercedere vellet, diceret Magiſtratui ad Senatum aliquid referenti, * *Numera Senatum*.

Magiſtratus, qui Senatum habiturus erat, ante curiam hoſtiam immolabat, & auſpicabatur; [*b*] atque ita demum curiam intrabat. Olim *fere* ſervabatur, ut primus ſententiam rogaretur Princeps Senatus [*c*]; &, ſi poſt (*d*) comitia conſularia Senatus haberetur, Conſul deſignatus: & hoc merito, ut, nempe, cautius & circumſpectius cenſeret, quia executio decretorum Senatus facile, & plerumque ſe in eorum conſulatum extenderet. Vid. *Appian. Alex. Civ. L.* 11. *n.* 430. Celeberr. *Jo. Vinc. Gravinam de ortu & progr. jur. civ. l.* 1. §. 18. *fere* dico; nam jam olim libertatis conſularis fuiſſe videtur, ut eum, quem vellet, primum rogaret (*e*). Tempore vero Julii Cæſaris, vel paulo ante, Conſul, (*f*) quem voluiſset, primum rogabat: (modo ex Conſularibus (*g*) eſſet) & inde reliquos pro ordine dignitatis, (honoris enim & amicitiæ ſignum hoc erat *h*)) ut primum Conſulares, deinde Prætorios, & ſic porro: poſt ædilicios autem ordo ætatis in rogandis ſententiis ſervatus eſſe videtur (*i*): & aliquando honoris cauſa quibuſdam conceſſum eſt, ut

a Dio. Caſſius L. 54. f. * (Vide Feſt. h. v. & Briſſonium de Formulis p. 183.) *b* Vid Svet. Jul 81. *c* Gell XIV. 7. *d* Cic. Phil. v. 16 Salluſt. Catil. 50 *e* Liv. v. 20 *f* Svet Jul. 21. *g* Vid. Cic Famil. x. 12. *h* Vid. eund. poſt red. in Sen. 7. *i* Dion. Hal. VII. 24

ut conſulari loco ſententiam dicerent, licet Conſules nunquam fuiſſent (*a*). Tum etiam ſervatum fuit, ut quem Conſul Kalendis Januariis primum rogaſſet (*b*), eum deinceps toto anno primum rogaret; ſed poſtea hoc, ut alia, quoque neglexit Cæſar: & Auguſtus nullum ordinem ſervavit: prudenti conſilio, ut ita parati ad dicendum venire cogerentur (*c*). Quod ſi res maximi momenti eſſet, aliquando jurati Senatores ſententiam dicebant (*d*). Fiebant Senatus-conſulta ordinario *per diſceſſionem*, hoc eſt, ita, ut, qui cenſuiſſet, in certam curiæ partem *diſcederet*, eumque, qui idem cenſerent, ſequerentur; unde *pedibus in alicujus ſententiam ire* dicimus pro *eam amplecti* (*e*) [& contra: *diſcedere in alia omnia*] cujus locutionis exempla paſſim ſunt obvia.

§. VI. *De ratione referendi ad Senatum.*

Referre Magiſtratus *ad Senatum* debebat, primum de rebus divinis, tum de humanis (*f*): neque Magiſtratus tantum, qui Senatum habebat, ad eum referre poterat, verum omnes, quibus jus Senatum convocandi competebat; unde aliquando legimus diverſa a diverſis Magiſtratibus eodem tempore fuiſſe relata (*g*). Sed Conſul vetare poterat, ne quid ſe invito ad Senatum re-

a Cic. Philipp. x. 6. *b* Gell. iv. 10. *c* Suet. Aug. 35. *d* Liv. xxvi. 33. & ibi Gron. Id. xxx. 40. xlii. 21. *e* Vid. omn. Plin. Epiſt. viii. 14. *f* Gell. xiv. 7. *g* Cic. Philipp. vii. init.

ferretur : quod de Tribunis plebis tamen non eſt intelligendum ; nam illi non tantum de alia aliqua re referre poterant, & ad relationem Conſulis aliquid addere, vel eam mutare (*a*); verum etiam, ſi ille referre nollet, ipſi id facere poterant (*b*), vel etiam ejus relationi intercedere (*c*); quod jus quoque omnibus, qui parem majoremve cum referente Magiſtratu poteſtatem habebant (*d*), competebat : potuit etiam Conſul videns, quo animi inclinaturi eſſent, antequam omnes ſententiæ dictæ eſſent, orationem paræneticam interponere ; cujus rei exemplum eſt *quarta Catilinaria*; eam enim Cicero habuit ante, quam *Cato* ſententiam dixiſſet. Perdita autem Rep. Princeps, licet Conſul non eſſet, de una, duabus, tribus rebus referre poterat; quod jus primæ, ſecundæ, tertiæ relationis dicebatur. Vid. *Caſaub. ad Suet. Jul. c.* 20. *Lipſ. ad Tac. Ann. L.* xv. *cap.* 22. *Cll. Barbeiraccium ad Gron. de L. Regia p.* 48. *ſqq. ed. Gall.* Gravinam *libr. ſing. de Rom. Imp. p. m.* 473. (*e*). Quod ſi aliquis in dicenda ſententia plures res complexus eſſet, quiſque Senator dicere poterat, *Divide*; ut ſcilicet de unaquaque re ſeorſim referretur *. Et magna hæc vis erat referentis ad Senatum, quod duas res aliquando ita una rogatione comprehenderet, ut di- vidi

a Vid. Manut. ad Cic. Famil. I. I. *b* Ibid. x. 16. *c* V. Tacit. Annal. I. 13. *d* Cic. de LL. III. 3. Gell. XIV. 7. *e* Aſcon. ad Verr. III. 46. * (Cic. Famil. I. 2. Senec. Epiſt. 21. ſub f. Plura dabit Briſſon. de Formulis L. II. p. 182—3. Adde omnino Aſcon. in Milon. c. 6.)

vidi vix poſſent. Vid. Polyb. exc. leg. n. 129. Senatorum (*a*) etiam ſingulorum † jus erat, cum de aliqua re Conſules retuliſſent, & ad ſe ordo dicendi perveniſſet, de alia quadam re quam e Republica eſſe ducebat, ſententiam ſuam addere, & petere, ut Conſules de ea re ad Senatum referrent, quod *cenſere* dicebatur (*b*): & hoc aliquando faciebant, ut *diem dicendo eximerent*; (ſic enim proprie loquebantur (*c*), vel *diem conſumere*. Cic. *Att. L* IV. *n.* 2. *& in Verr.* II. *c.* 39. & *tollere diem*. Id. *de LL.* III. *c.* 18.) nam poſt horam decimam nova relatio in Senatu non poterat fieri [*d*]: nec poſt ſolem occaſum Senatus-conſultum fieri poterat [*e*]. Sententiam ſtantes dicebant, unde *excitari* dicitur *Poſtumius* ap. Liv. *L.* IX. *c.* 8. cum jubetur ſententiam dicere. Vid. etiam Cic. ad Att. L. I. n. 13. * Quod ſi aliquis interceſſiſſet, non *Senatus-conſultum*, ſed *Senatus-auctoritas* perſcribebatur; quod etiam fiebat, ſi Senatus alieno loco, aut tempore, aut non legitimo edicto, aut numero conveniſſet [*f*]. Hoc caſu de ea re ad Populum re-

 fere-

a Aſcon. ad Cic. Pro Mil. 6. Vid. exem. ap. Liv. VIII. 14. & omn. Senec. de vita beata 2. & epiſt. 3. † (Non adeo ſingulis hoc licebat; ſed præcipuis tantum; nam juniores non rogabantur, V. Zamoſc. de Sen. R. x. quamquam neque Gron. mox citandus, hoc diſtinxit. F. R.) *b* Vid. Cic. pro Sex. 32. Græv. ad Suet. Jul. 20. (Gron. obſ. I. 22. & Suet. Aug. 35. F. R.) Gell. IV. 10. *c* Quintil. dial. de orat. 19. *d* Senec. de tranquil. an. c. ult. *e* Cic. Phil. III. 10. * (Confer notulam Annæ Fabri ad Hom. Il. A. 58.) *f* Dio L. 55. non procul. ab init. qui locus eſt clariſſ.

ferebatur; cujus rei inſigne exemplum eſt in epiſtolis *Cœlii* ad Ciceronem, quæ exſtant inter eas, quas vulgo *ad Familiares* dicunt, libro octavo. Conſul autem ſententiam, quam vellet, primam pronunciare poterat, ut in eam diſceſſio fieret; quæ ipſius maxima vis in Senatu erat [*a*]: ejuſque formula talis fere erat, *Qui hoc cenſetis illuc tranſite; qui alia omnia, in hanc partem:* rationem hanc ſubjicit *Feſtus* [*b*], *his verbis præit, ominis videlicet cauſa, ne dicat, qui non cenſetis*, quæ ex ridicula veterum ſuperſtitione deſumpta ſunt. Primus autem diſcedebat, qui retuliſſet [*c*]. Senatus-conſulto facto ii, in quorum ſententiam factum erat, nomina ſua ſubſcribebant [*d*]; de qua re feſtive loquitur Cicero Famil. IX, n. 15. & tum in ærarium condebatur [*e*], ubi etiam leges & alia ſcripta ad Rempublicam pertinentia adſervabantur: olim vero in ædem Cereris ædilibus cuſtodienda dabantur [*f*]. Locus autem ubi *tabulæ* publicæ cuſtodiuntur, *tabularium* dicitur [*g*]. His peractis Senatus dimittebatur ab eo, qui Senatum habuerat, ſolemni formula, *Non amplius vos moramur, Patres Conſcripti* [*h*]. Res, de quibus ad Senatum referebatur, erant omnes quæ Reipublicæ adminiſtrationem ſpectabant, præter creationem magiſtratuum, lationem legum, & belli vel pacis arbitrium:

a Cic. Famil. I. 2. ubi Vid. Man. & Gron. *b* Vid. v. qui hoc cenſetis; &c. *c* Manut. ad Cic. l. d. *d* Vid. Cic. Famil. XV. 6. Liv. XXXIX. 4. *e* Tacit. Ann III. 51. *f* Liv. III. 55. *g* Cic. pro Rabir. 3. Liv. XLIII. 16. *h* Capitol. in Anton. Phil. 10.

trium [*a*], quarum rerum poteſtas penes Populum erat. Erat itaque Senatus conſilium ſempiternum Reipublicæ * propoſitum: deligebantur autem in id conſilium ab univerſo populo, aditusque in illum ſummum ordinem omnium civium induſtriæ ac virtuti patebat. Senatus Reipublicæ cuſtos, præſes, propugnator collocatus erat; & hujus ordinis auctoritate uti magiſtratus, & quaſi miniſtros graviſſimi conſilii eſſe, voluerunt majores [*b*]. Judices etiam ex Senatu legebantur uſque ad legem *Semproniam* a C. *Sempronio* Graccho A. U. 631. latam, qua judicia a Senatu ad Equeſtrem ordinem tranſtulit; quæ tamen poſtea cum Senatu rurſus ſunt communicata. Denique ærarii quoque cura ſuprema penes Senatum [*c*]. Ex quibus omnibus rebus patet dignitatem Senatoriam in Republica Romana fuiſſe maximam; unde etiam hic ordo *Ampliſſimus* ordinario cognomine dicebatur [*d*]. *Sanctiſſimum ordinem* eum vocat Cic. pro *Rege Dejotaro* c. 3. *ſummum Pop. Rom. populorumque & gentium omnium ac Regum conſilium*, idem *pro domo ſua* c. 28. [Maximum ordinem. *Martial.* IV. 2.] *Patrum ſanctum concilium Horatius od.* IV. 5. & *Curiam* Cicero *pro Milone c.* 33. *Templum ſanctitatis, amplitudinis, mentis, conſilii publici, caput Urbis, aram ſociorum, portum omnium gen-*

B 3 *tium*,

a Dion. Halic. IV. 20. & VI. * (An voluit, *præpoſitum*? & mox, *ex univerſo populo*?) *b* Vid. Cic. pro Sext. 65. & de ſingulorum ordinum officiis & poteſtate vid. omn. Polyb. VI. 13. ſeq.
c Polyb. VI. 11. *d* Leg. 30. pr. ff. ad SC. Vellej.

tium, *&c.* Sub Imperatoribus ſane, comitiis ad Senatum translatis, hic in jura Populi ſucceſſit. Vid. Cl. Gravinam *lib. ſing. de Rom. Imp.* §. 16. *ſq.* & ita etiam legislatoria poteſtas ad Senatum tranſiit. Ibid. §. 20. Et hæc de primo Ordine dicta ſufficiant; tranſeamus jam ad *ſecundum Ordinem*, ſive *Equeſtrem*.

CAPUT TERTIUM.

De ordine Equeſtri.

§. I. *De origine ordinis Equeſtris.*

Romulus, cum Populum Romanum in tres tribus diviſiſſet, ex quaque Tribu centum juvenes genere, opibus, reliquiſque dotibus præſtantiſſimos legit, qui *equo* mererent, quorumque opera ad cuſtodiam corporis ſui uteretur. Hi *Celeres* primo ſunt dicti, ſive a primo eorum Præfecto *Fabio Celere*; ſive potius a Græco Κέλης, [*Æolice*, Κέλης] quod *Celerem* notat, ut recte cenſet *Jul. Cæſ. Scaliger Poetices* 1. *c.* 22. Diſtributi autem fuerunt a Romulo in tres Centurias; quæ *Rammenſium*, *Tatienſium* & *Lucerum* iiſdem nominibus ac priſcæ illæ Tribus dicebantur. Tarquinius Priſcus numerum eorum auxit, ita ut eſſent mille & octingenti *, eodem tamen Centuriarum numero retento: Servius vero Tullius octodecim Equitum Centurias conſcripſit: & hæc origo Equeſtris ordinis

* (Liv. 1. 36.)

ordinis fuit. Et hic ſummæ utilitatis in Rep. fuit; inter Senatum & plebem, ut vinculum aliquod medium intercedens [*a*]. Poſtea autem *Equites* ſunt dicti non omnes proprie, qui *Equo* merebant; ſed ii tantum, qui a Cenſoribus in ordinem Equeſtrem lecti, & *equo publico* erant donati; [omnes enim patricii non erant Equites, ut qui, exempli gratia, cenſum equeſtrem non habebant [*b*]] quidam vero etiam equo privato militabant.

§. II. *Quid requiſitum fuerit, ut quis Eques eſſe poſſet.*

In Equitibus legendis ſpectabatur *Ætas*, *Genus*, & *Cenſus*. Primo, *Ætas* requirebatur octodecim circiter annorum [*c*]. Secundo, *Genus* quidem erat promiſcuum, patricium & plebejum; ſed tamen ingenui eſſe debebant, niſi quod ſub Imperatoribus aliquando libertini hac dignitate donati ſunt [*d*]. Tertio, ſpectabatur *Cenſus*, qui florente Republica fuit 400. *HS.* hoc eſt, *florenorum Hollandicorum* 25000. [*e*]

§. III. *De inſignibus Equitum.*

Inſignia Equitum fuerunt primo *Equus publicus*, quo Cenſor eos donabat [*f*], vel etiam Dux exercitus militiæ tempore. Se-

 cundo,

a Vid. Gravin. de Or. Jur. Civ. L. II. p. m. 304. *b* Liv. III. 27. *c* Dio L. 52. p. 476. edit. Lat. *d* Suet. Galba 14. *e* Martial. v. 26. (& 39. It. IV. 67.) Juven. XIV. 323. Horat. Epiſt. I. I. 57. *f* Liv. v. 7. Cl. Græv. Præf. ad T. I. Ant. R.

cundo, *Annulus aureus* [*a*]; plebs enim *ferreis annulis* fere utebatur [*b*]; unde dictio eſt orta: *Annulo aureo donari* [*c*], qua ſignificatur *inter Equites legi*. Tertio, *anguſtus clavus* [*d*] ſive *Tunica anguſticlavia*, *στενόσημος χιτὼν*; cum Senatores ut vidimus, *latum Clavum* geſtarent: & ſine his inſignibus in publico conſpici tam Equiti, quam Senatori turpiſſimum erat [*e*]. Quarto, *locus ſeparatus in Spectaculis publicis*: *Roſcius* [*f*] enim *Ottho* Tribunus plebis A. U. 686. legem tulerat [*g*], ut Equites in *quatuordecim gradibus* proxime orcheſtræ junctis ſederent; unde dicimus, *ſedere in quatuordecim* [*h*], pro *Equitem eſſe*: pro quo etiam dicebant, *ſedere in Equeſtribus* [*i*].

§. IV. *De muneribus Equitum*.

Munus Equitum erat primo, ut bella obirent; nam in iis vel præcipuum robur exercitus Romani conſiſtebat [*k*]: Secundo, ut judicia exercerent [*l*], utique poſt legem Semproniam, qua [ut capite præcedente diximus] judicia a Senatu ad

Eque-

a Horat. Serm. II. VII. 53. Juven. XI. 43. *b* Plin. H. N. XXXIII. 1. (Quod tamen ſero cœpit: quum vel triumphantes annulis ferreis antea uſi fuerint. Jocum Martialis V. epigr. 29. L. III. Addo Juven. III. 154-9. ex 1. Edit.) *c* Suet. Jul. 39. *d* Ovid. Triſt. IV. X. 35. *e* Horat. l. d. Gell. XIII. 21. *f* Liv. Epit. 99. *g* Horat. Epiſt. I. I. 62. (Quam legem Domitianus revocavit, Martial. V. 8. & 14. & 36.). *h* Suet. l. prox. d. (Martial. V. 28) *i* Vid. Petron. 126. *k* Liv. XLII. 61. *l* Senec. de benef. III. 7.

Equeſtrem ordinem ſunt translata; ſed quę, ut ibidem vidimus, rurſum cum Senatu communicata ſunt. Equites etiam Romæ vectigalia conducebant *; idque in ſocietates quaſdam diviſi. Cic. *Famil. l.* XIII. *n.* 9. Quique tali Societati præerat, *Magiſter Societatis* dicebatur, *ib.* Et adeo honorati hi erant, ut *ſcriptuarios*, ſive publicanos *ampliſſimos homines* vocet Cicero *ibid. ep.* 65. *Honeſtiſſimos & ornatiſſimos Or. pro L. Manil. c.* 7. *& pro Plancio c.* 9. dicit, *florem Equitum R. ornamentum civitatis, firmamentum Reip. publicanorum ordine contineri*.

§. V. *De tranſvectione Equitum*.

Dignitas Equitum Senatoriæ proxima fuit, quia ex iis Senatores legebantur [*a*]; unde hic ordo *Senatus ſeminarium* eſt dictus: [*Minor ordo* Martiali vocatur IV. 2.] [*b*] quam dignitatem etiam Cenſus & reliqua, quæ jam diximus, adſtruunt: & hinc quoque *ſplendor* Equitibus proprie tribuitur [*c*]. Nec parvum huic Ordini ſplendorem afferebat *annua Tranſvectio* [*d*]; quæ fiebat hoc modo. Quotannis idibus *Quinctilibus*, hoc eſt, decimo tertio [*Legend.* decimo quinto.] die *menſis Julii* omnes Equites corona oleaginea cincti, togas palma-

* V. Cl. Burmanni Diſſert. de Vectigall. P. R.)
a Vid. Ovid. Triſt IV. X. 35. *b* Liv. XLII. 61. Lamprid. Alex. Sev. 19. *c* Cic. Famil. I. 3. & ibi Manut. quem vide et. ad l. II. in Verr. 71. *d* Vid. Dion. Hal. VI. 13. (Addo Valer. Max. II. 2. ex. 9. e prima Edit.).

palmatas [*a*] ſive *trabeas* induti, equis ſuis inſidentes & ornamenta militaria, quæ ab Imperatoribus virtutis cauſa acceperant, manu geſtantes ab æde *Honoris* extra Urbem ad Capitolium tranſvehebantur. Et hoc quidem quotannis fiebat: [eoque tempore etjam in jus eos vocare non licebat [*b*]] ſed quinto quoque anno, dum ita tranſveherentur, ad Cenſorem in ſella curuli ante Capitolium ſedentem accedebant, & ex equis deſcendentes manu eos ante Cenſorem traducebant. Quod ſi tum Eques aliquis eſſet corruptis moribus [*c*], vel cenſum ſuum equeſtrem minuiſſet, vel denique equum negligentius habuiſſet [*d*], Cenſor, ut *equum venderet*, jubebat [iſque proprie *impolitiæ*, hoc eſt, *incuriæ* notari dicebatur [*e*]; atque eo ipſo talis Eques ordine equeſtri motus cenſebatur; ſin placuiſſet Eques, *equum traducere* jubebatur [*f*]. Recitabat etiam Cenſor hac occaſione Equitum catalogum; &, quem primum recenſuiſſet, is *Princeps juventutis* dicebatur [*g*]: non quidem quod revera omnes juvenes eſſent, (multi enim in hoc ordine conſenuerunt, & quidem viri Illuſtriſſimi, ut, ex. gr., *Mæcenas* ille Auguſti Imperatoris amicus; [& Pomp. Atticus]) ſed quod prima inſtitutione ita fere fuiſſent: & præterea ætas juvenilis olim apud Romanos ad annum ætatis quadrageſimum quin-

a Vid. Octav. Ferrar. de Re Veſt. II. 5. & 8. (Plin. XV. 4.) *b* L. 2. ff. de in jus voc. *c* Vid. Suet. Cajo 16. *d* Gell. IV. 20. *e* Id. IV. 12. *f* Ovid. Triſt. II. 89. *g* Vid Tacit. Annal. I. 3.

quantum extendebatur (*a*): nec ex noſtris hodie moribus de hac appellatione, & ſimilibus, judicari debet, cum *adoleſcentulus* etiam dicatur Julius Cæſar, cum Pontificatum Maximum peteret (*b*), cum tamen eſſet annorum triginta ſex, ut ex *Svetonio* patet, qui eum quæſturam anno demum trigeſimo tertio ætatis geſſiſſe ſcribit (*c*); & poſtea etiam ædilitatem, antequam Pontifex fieret, geſſit (*d*). Et ſeipſum *adoleſcentem* vocat Cicero, cum jam eſſet Conſul (*e*). Sub Principibus hæredes Imperii *Principes Juventutis* ſunt dicti (*f*).

a Dion. Hal. IV. 16. *b* Sall. Catil. 49. (Et Liv. IX. 17. Alexandrum M. adoleſcentem ait deceſſiſſe. Plura in Synonymis noſtris dabimus.) *c* c. 7. *d* Vid. Manut. ad Salluſt. d. l. *e* Philipp. II. f. *f* Vid. numm. ad Spanh. Diſſ. XII. p. 353. (Suet. Calig. 15. Tac. Ann. I. 3. F. R.)

CAPUT QUARTUM.

De ordine Populari.

§. I. *De differentia vocum* populus & plebs.

POpuli appellatio diverſe ſumitur: Primo enim notat *univerſam aliquam gentem*, ut cum dicimus, ex. gr., *clementiam Populi Romani*, *fortitudinem Populi Carthaginienſis*. Secundo, aliquando opponitur *Senatui*, ut in celebri illa formula, quæ his literis denotatur S. P. Q. R. ſignificantibus, *Senatum*, *Populumque Romanum*. Tertia ſignificatio eſt, cum om-

nes, qui neque Senatores, neque Equites ſunt, *de Populo* eſſe dicuntur; atque ita in hujus Capitis inſcriptione ſumitur. Hac autem notione Cicero (*a*) & Livius aliquando voce *plebis* utuntur (*b*); licet hæc vox proprie *genus* potius, quam *ordinem* ſignificet; ut, cum dicimus, *Conſules eſſe creatos de plebe*, hoc eſt, *ex iis, qui Patricii non erant*. Itaque, poſtquam Senatores de plebe legi cœperunt (quod a Decemviris primum factum eſt, ut diximus: (*c*) triplex ordo & patriciorum & plebejorum exſtitit; ita, ut diceretur aliquis, *civis Romanus patricius Senator*, *patricius Eques*, *patricius de populo*; & rurſus, civis Romanus *Senator plebejus*, *Eques plebejus*, & *plebejus privatus*.

§. II. *Differentia inter patricios & plebejos*.

Hic porro notandum, *Patricios*, Εὐπατρίδας Græce, apud Romanos fere ſimiles, fuiſſe iis, quos nos hodie *nobiles* vulgo dicimus; ſcilicet, fuiſſe eos, qui ex antiquiſſimis familiis erant orti, licet ipſi honores nullos geſſiſſent. * *Nobiles* vero eorum conveniſſe cum iis, quos nos hodie vulgo *Patricios* vocamus; ii nempe erant, qui vel ipſi, vel quorum majores Magiſtratus Curules geſſerant, & inde *jus imaginum* habebant, hoc eſt, qui majorum ſuorum imagines in atriis ædium ſervare

a Pro Balbo 15. *b* Etiam Ovid. Faſt. II. 127.
c Vid. Sigon. de antiquo Jur. civ. Rom. II. 2.
* (V. etiam Hiſtor. Acad. Litter. Pariſ. T. I. p. 194.)

re (*a*), &, ut illæ in pompa funebri præferrentur, curare poterant; licet ex antiquiſſimis illis familiis orti non eſſent. Dico autem hoc jus non fuiſſe, niſi eorum, qui Magiſtratus Curules geſſerant; nam Tribunatus, Quæſtura, & alii inferiores Magiſtratus hoc jus non dabant. Hæ imagines, ut ὡς ἐν παρόδῳ illud addamus, nihil aliud fuerunt (*b*), quam expreſſæ humerorum tenus corporis e cera effigies (*c*); quas in atriis ædium collocare ſolebant ligneis thecis, ſive armariis incluſas, eaſque non niſi diebus feſtis aperuiſſe videntur. Iis ſubſcripti erant *tituli*, ſive *indices honorum*, & rerum in iis honoribus geſtarum (*d*): & hinc *imagines* aliquando pro *ipſa nobilitate* ponuntur (*e*). Aliquando autem in eadem gente erant & patriciæ & plebejæ familiæ (*f*); ut, exempli gratia, in gente *Claudia*, in qua fuerunt *Claudii Regillenſes*, *Pulchri*, *Nerones*, omnes patricii: *Claudiorum* vero *Marcellorum* familia plebeja erat (*g*), licet patriciis ejuſdem gentis familiis longe nobilior. Hoc autem accidebat (*h*) duabus potiſſimum de cauſſis: primo, ſi patricius aliquis ad plebem ſe contuliſſet, quod ſæpe faciebant patricii; vel, ut Tribuni plebis fieri poſſent, eaque ratione inimicos ſuos vexare; (cujus

a Vid. Juven. Sat. VIII. init. *b* Plin. XXXV. 2. *c* Juven. l. d. *d* Vid. vet. Scholiaſt. ad Juven. x. 57. & hinc *vir honoratiſſimæ imaginis futurus ad poſteros* dicitur ap. Liv. III. 58. *e* Tacit. Hiſt. II. 76. *f* Vid. infra Sect. VI. c. V. §. 1. *g* Suet. Tiber. 1. *h* Vid. Strein. de gent. Rom. ap. Græv. T. VII. Ant. p. 1124.

jus rei exemplum illuſtre habemus in nobili illo, non virtutibus, ſed flagitiis, *Clodio*, Ciceronis inimico) (*a*) vel, ut facilius honores favore plebis conſequerentur. Secunda hujus rei cauſa erat *civitatis beneficium*; qui enim civitate donabantur plebeji fiebant, non vero patricii; & tamen ejus, cujus beneficio in civitatem venerant, nomen aſſumebant; quemadmodum videmus in *Cornelio Balbo*, qui *L. Cornelii Lentuli* beneficio (*b*) civitatem adeptus erat. Quod ſi patricius a plebejo, aut plebejus a patricio adoptaretur, ille quidem in ordinem adoptantis tranſibat; verum hoc perſonam ejus non excedebat (*c*).

Initio Reipublicæ ingens differentia inter patricios, & plebejos fuit; ita, ut illi ſoli ſacra facere, & ſacerdotia ac magiſtratus gerere poſſent; neque plebs jus connubiorum cum ipſis haberet (*d*): ſed hæc fere omnia ſenſim cum plebe ſunt communicata, ut ſuis locis docebimus.

§. III. *De patronis & clientibus.*

Ut autem nexus aliquis inter patricios & plebejos eſſet, Romulus inſtituit, ut quiſque homo plebejus (*e*) quem vellet ex patriciis *Patronum* ſibi diligeret; cujus ipſe, quod eum *coleret*, *Cliens* diceretur. *Patroni* (τῦ προςάτυ) (*f*) *munus* erat clienti

de

a Suet. Jul. 2ↄ. *b* Vid. P. Manut. argum. in Or. Cic. pro Balbo. *c* Vid. Strein. de gent. Rom. p. 1124. *d* Liv. IV. 2. *e* Dion. Halic. II. 9. *f* Plut. Romulo p. m. 25. (Eidem Cliens dicitur πελάτης, & ſic in Gloſſ. Lab.)

de jure reſpondere, lites pro eo ſuſcipere: uno verbo, ejus cauſa facere quicquid parentes liberorum cauſa vulgo facere ſolent. *Cliens* vero patronum omni modo, qua viribus, qua opibus juvare debebat. Patroni etiam clientum, ſi inteſtati deceſſiſſent, legitimi hæredes erant; & ideo quoque legitimi liberorum eorum tutores (*a*); quia plerumque ubi ſucceſſionis eſt emolumentum, ibi & tutelæ onus eſſe debet. Jus hoc erat hæreditarium, & ſanctum adeo, ut clientes hoſpitibus & cognatis præferrentur (*b*). Hujus juris ſimilitudine creſcente Republica univerſi populi in clientela illuſtrium familiarum fuerunt, ut *Siculi* in clientela Marcellorum (*c*), *Allobroges* in clientela *Fabiorum* (*d*), *Cyprus* & *Cappadocia* in clientela *Catonis* (*e*), *Bononienſes* in clientela *Antoniorum* (*f*). Vid. Dial. de cauſſis corr. el. c. 36. erant autem fere in clientela familiæ ejus Imperatoris, qui eos primum ſubegerat, quemadmodum in majore parte allatorum exemplorum videmus.

Atque ita vidimus tres illos ordines, ex quibus Populus Romanus conſtitit (*g*), ſi vocem *populus* ſumamus ea notione, quam primam initio hujus capitis poſuimus. Hac mente capite ſecundo diximus, penes Populum fuiſſe poteſtatem creandi Magi-

a §. un. Inſtit. de legit. patron. tutel. *b* Gell. v. 13. & xx. 1. *c* Vid. Eminentiſſ. Norris. ad cenotaph. Piſ. Diſſ. 11. 7. (& Cic. Divin in Verr. c. 1. ibique Aſcon.) *d* Sall. Catil 41. *e* Cic. ad Famil. xv. n 4. *f* Suet. Aug. 17. *g* Vid. Ovid. Faſt. iv. v. 239. Martial. L. viii. n. 15.

Magiſtratus, ferendi leges, & pacis bellique arbitrium; quod jam inde ab initio Reipublicæ obtinuit, ita ut Regi nihil fere præter curam ſacrorum (*a*) relictum eſſet, & præter adminiſtrationem rerum bellicarum, quæ plerumque celeritatem deſiderant, & ab uno facilius peragi poſſunt: unde conſtat *Majeſtatem penes Populum fuiſſe*, quod etiam ex *provocatione*, quæ ad Populum ſemper fieri poterat, etiam [ab] Rege (*b*), & (*c*) ex *ſubmiſſione faſcium*, quæ Populo fiebat, patet (*d*).

a. Vid. Serv. ad Virg. Æn. III. vſ. 80. *b* Liv. I. 26. *c* Liv. ib & III. 55. *d.* Vid. infra Sect. II. c. 3. §. 2. Liv. II. 7.

CAPUT QUINTUM.

De Comitiis.

§. I. *De Comitiis in genere.*

Comitia dicta ſunt a *comeundo*, ut veteres loquebantur (*a*); unde etiam *Comitium* dictus eſt locus in foro, ubi ad Comitia curiata, & quandoque ad lites decidendas conveniebatur (*b*); ſunt enim *Comitia* nihil aliud, niſi *Conventus univerſi Populi ad ferendum de aliqua re ſuffragium*. Dico, *univerſi Populi*; nam, ſi pars tantum conveniebat, *Concilium* (*c*) potius dicebatur; licet hæ voces non nimis accu-

a Feſt. v. Comitiales. *b* Varro de L. L. IV. 32. Vid. Plaut. Curc. IV. I. vſ. 9. *c* Gell. XV. 27.

accurate loquentibus ſæpius confundantur (*a*). Dico præterea, *ad ferendum de aliqua re ſuffragium*; nam, ſi alia de cauſa Populus conveniebat, non erant Comitia.

Habebantur Comitia a *Magiſtratu*, vel in quibuſdam cauſis a *Pontifice Maximo* (licet de Pont. Max. dubitetur. Vid. Cl. Græv. Præf. ad T. V. Ant. R.) hoc eſt, *Magiſtratus*, vel *Pontifex Maximus Comitiis præerat, eaque dirigebat*; & quidem ab uno ex Magiſtratibus, cui id vel ſorte, vel comparatione, vel conſenſu obtigerat. Comitiis agebantur omnia, quæ ſummam rem publicam ſpectabant, & quorum poteſtatem penes Populum fuiſſe diximus: iis ſcilicet Magiſtratus omnes, & quidam Sacerdotes creabantur: nam quidam cooptabantur a collegio, ut Augures; leges ferebantur, (inter quas vel præcipuæ erant leges de bello indicendo, & de pace facienda) & judicia publica extraordinaria exercebantur. Magiſtratuum comitia ſemper in campo Martio habebantur; ad leges vero ferendas, vel ad judicia exercenda aliquando in foro, aliquando in Capitolio. Non poterant autem haberi Comitia niſi *diebus Comitialibus*, hoc eſt, *quibus cum Populo agere licebat*.

§. II. *Comitiorum diſtinctio*.

Tria porro fuerunt *Comitiorum genera*: primo nempe *Curiata*, inſtituta a Romulo;

a Vid. P. Merul. de comit. p. 4. edit. 1675. Grucch. Præf. ad libr. de comit. Rom.

lo; ſecundo, *Centuriata* ex præſcripto, ſive commentariis (*a*) Servii Tullii habita; tertio, *Tributa*, a Tribunis plebis A. U. 263. primum introducta. Nam *Kalata* quæ dicuntur *Comitia*, non faciunt aliud Comitiorum genus, ſed ita dicuntur aliquando Curiata & Centuriata *Comitia* ἀπὸ τοῦ καλεῖν, ſive ab antiquo verbo *kalo*, hoc eſt, *voco*; & quidem proprie ea Comitia, in quibus teſtamenta (*b*) condebantur, vel Sacerdotes creabantur.

a Liv 1. cap. 60. *b* §. 1. Inſtitut. de teſtament. ordin. & ibi omn. Theophil. (V. Gell. 15: 27.)

CAPUT SEXTUM.

De Comitiis Curiatis.

§. I. *De modo habendi Comitia Curiata.*

C*Uriata Comitia erant, quando Populus curiatim*, hoc eſt, *in Curias* (κατὰ φρατρίας, unde legem Curiatam νόμον φρατρικὸν dicit Dio L. XLI. *p.* 112. *edit. regiæ* 1548.) *diviſus ſuffragia ferebat; ita ut, quod plures Curiæ juſſiſſent, id juſſum Populi diceretur*: ergo ſtatim ac ſexdecim Curiæ in unum conſenſiſſent, finis erat Comitiorum; cum univerſus Populus in triginta Curias, ut vidimus, eſſet diviſus. Habebantur autem hoc modo: convocatis per præconem Curiis, is qui Comitia habebat, rogationem ſuam Populo exponebat; tum Populus in ſuas quiſque Curias diſce-

diſcedebat, quæ deinde eo ordine, quo ſorte exiverant, ſuffragium dicebant: quæ autem Curia prima exibat, *Principium dicebatur* (*a*). Haberi hæc Comitia debebant *auſpicato* (*b*); atque adeo Augures adeſſe oportebat. Requirebatur etiam in iis *auctoritas Patrum* (*c*), ſive *Senatus*, hoc eſt, *ut id, quod pluribus Curiis placuiſſet ad Senatum referretur*: ſed poſtea creſcente plebis auctoritate, Patres *in incertum Comitiorum eventum auctores fiebant*, hoc eſt, *promittebant, ſe id, quod Populus juſſiſſet, ratum habituros* (*d*). *Locus* his Comitiis erat, ut præcedente capite jam diximus, *Comitium*.

§. II. *Cauſæ Comitiorum Curiatorum*.

Cauſæ Comitiorum Curiatorum primis quidem temporibus, cum nulla alia Comitia eſſent, fuerunt omnes res, quas Populi arbitrio permiſſas fuiſſe diximus. Verum poſtea, inſtitutis primum Comitiis Centuriatis, & deinde etiam Tributis, hæc Comitia minus celebrari cœperunt; maxime cum Lex *Publilia* de minoribus Magiſtratibus Tributis Comitiis creandis perlata eſſet. Ergo poſt hæc duæ tantum generales cauſæ horum Comitiorum habendorum fuerunt: ſcilicet prima cauſa fuit, ut Leges quædam ferrentur; ſecunda, ut Sacerdo-

a Liv. IX. 38. Vid. legem ant. ap. Frontin. de aquæd. L. II. n. 1667. T. IV. Græv. *b* Vid. Gell. XIII. 14. Cic. pro domo 15. de har. reſp. 23. *c* Dion. Hal. II. 14. Cic. pro Planc. 3. omn. *d* Liv. I. 17.

cerdotes quidam crearentur. Prima & præcipua Lex his Comitiis lata fuit de *Imperio Magiſtratibus dando*; hoc eſt, *de administratione rei bellicæ* (a), ſine qua lege nemini rem militarem attingere licebat (b): Magiſtratus autem, quibus Imperium dabatur, erant Dictatores, Conſules, Proconſules, Prætores, Proprætores; & denique Quæſtores, qui jure prætorio in provincias mittebantur. Verum poſtea ad uſurpationem quandam vetuſtatis, & auſpiciorum cauſa triginta tantum lictores, qui Curias convocare ſolebant, in ſuffragia iverunt, ſi lex de imperio ferenda eſſet. Secundo, lex de *Camillo* ab exilio revocando his Comitiis fuit lata (c). Tertio, lege Curiata etiam fiebant *arrogationes*, cum civis R. injuſſu Populi ſtatum ſuum mutare non poſſet (d); (quæ ſunt *hominis ſui juris in filium aſſumtiones*) (e), eaque Lex arbitris Pontificibus ferebatur; ſcilicet ita, ut illi, an juſta cauſa arrogationis eſſet, cognoſcerent. Quarto, antiquiſſimis temporibus quidem *Teſtamenta* ſua his Comitiis condebant; & tum proprie *Kalata* Comitia dicebantur (f). Quinto in iis fiebant *ſacrorum deteſtationes* (g), hoc eſt, *hæredi, aut legatario cuidam*

a Vid. Liv. v. 52. Cic. de L. Agr. Or. II. 12. & Phil. v. 16. b Vid. Grucch. & Sigon. diſputationes de hac materia in Tom. 1. Theſ. Græv. c Liv. v. 46. d Vid. Celeberr. Noodt ad tit. ff de adopt. e L. II. §. 1. ff. de adopt. Tac. Hiſt. 1. 15. f §. 1. Inſtit. de teſtam & ibi Theophil. g Vid. Græv. Præf. ad Tom. 1. Antiq. Rom. Scalig. ad Feſt. v. Puri.

cuidam denunciabatur, *ſacra*, *quæ hæreditatem ſequebantur*, *eſſe ſuſcipienda*, Cic. de leg. L. II. c. 9. unde apud *Plautum* (*a*) *ſine ſacris hæreditas* vocatur, *quæ ſine ulla incommoda appendicè alicui obvenit*. Talia ſacra fuerunt ex. gr. in gente *Nautia. Serv. ad Æn.* L. II. *v.* 166. *L.* III. *v.* 407. L. *V. v.* 704. in gente *Horatia. Liv.* L. I. *c.* 26. in gente *Fabia.* Id. L. *V. c.* 46.

Secunda horum Comitiorum cauſa fuit *Sacerdotum* quorundam *creatio*, qui erant *Flamines*, & *Curio Maximus* (*b*). Quod autem diximus ſubſecutis primam Rempublicam temporibus triginta tantum lictores in ſuffragium iviſſe (*c*), ſciendum eſt, hoc duntaxat factum fuiſſe dicis cauſſa, cum lex militaris eſſet ferenda. Habebantur hæc Comitia non niſi a majoribus Magiſtratibus, quia ſcilicet auſpicato haberi debebant; (minores enim Magiſtratus auſpicia non habebant) (*d*) initio nempe Reipublicæ a Rege; poſtea a Conſule, Dictatore, Prætore & Interrege; Sacerdotum vero creandorum cauſa a Pontifice (*e*): licet hoc poſtremum non ſatis certum ſit.

C A-

a Captiv. A. IV. S. I. vſ. 8. Feſt. v. ſine ſacris. *b* Vid. Grucch. de comit Rom. III. 2. *c* Cic. Agrar. II. 12. *d* Gell. XIII, 15. *e* Vid. Grucch. d. l. 3.

CAPUT SEPTIMUM.

De Cenſu, & de Comitiis Centuriatis.

ALterum, & præcipuum quidem, Comitiorum genus fuerunt *Comitia Centuriata*, (λοχῖτις ἐκκλησία, quæ etiam *Majora* dicuntur) (*a*) *quibus Populus per Claſſium Centurias* (κατὰ λόχους) *diviſus ſuffragia ferebat*; *ita ut*, *quod plures Centuriæ juſſiſſent*, *id ratum haberetur*. Sed ante quam de iis plura dicamus, prius explicandum eſt, quid fuerit Cenſus; abſque eo enim, quæ *Claſſes*, (συμμορίας vocat Dion. Hal. *L.* VII. *c.* 59.) * quæ *Centuriæ* fuerunt, intelligi nequit.

§. I. *De Cenſu*.

Cenſus eſt enumeratio Populi cum æſtimatione facultatum. Inſtituit eum Servius Tullius ſextus Romanorum rex ſapientiſſimo plane conſilio; qui juſſit, ut omnes cives, ſive intra ſive extra Urbem habitarent, bona ſua jurati *cenſerent* (*b*), hoc eſt, *æſtimarent*; & illum cenſum, ac ſimul numerum & nomina uxorum, liberorum, (& ſuam liberorumque ætatem) (*c*) ſervorum, & libertorum, item domicilii locum indicarent (*d*); qui ſecus feciſſent, eorum bona publicarentur, ipſi virgis cæſi venundarentur (*e*), quaſi qui ſibi ipſis liberta-

a Cic. poſt red. in Sen. XI * (it. IV. 18. & 16. etiam συντάξεις.) *b* Dion. Hal. IV. 15. *c* Id. V. 75. *d* Vid. l. 4 ff. de cenſibus. *e* Cic. Or. pro Cæcin. 34

bertatem abjudicaſſent [*a*]. Præterea prudentiſſime inſtituit, ut cum *Paganalia* celebrarentur in ſingula capita certum numiſmatis genus conferretur; ſed aliud a viris, aliud a mulieribus, aliud denique ab impuberibus [*b*]. Et hac ratione certo, breviter, & quaſi uno intuitu omnium civium numerum & opes, atque adeo totius civitatis vires poterat cognoſcere. Inde omnes cives pro ratione Cenſus in ſex *Claſſes* diſtribuit [*c*], quæ rurſus in *Centurias* erant diviſæ modo, quem tabula juncta indicat *. Et in acie etiam ſingulis Claſſibus locum digniorum pro ratione cenſus adſignavit, ita, ut quintæ claſſis cives non niſi inter Velites militarent [*d*]. In infima *claſſe*, (licet hæc proprie *claſſis* non haberetur, unde quinque duntaxat claſſes nominat Livius III. c. 30.) videmus nominari *Proletarios* & *capite cenſos* [*e*]. *Proletarii* ita dicebantur, quod quaſi *proli* tantum *procreandæ* vacarent; unde *proletarium ſermonem* pro *vili* eleganter dicit *Plau-*

tus

a Ibid. l. ſt. cit. *b* Dion. Hal. IV. 15. (Confer. Levitic. XXVII.) *c* Liv. I 43. * (Notulæ in hanc t aulam: In 1. ſerie n. 1. lege *Civium*. In 3. ſerie n. 1. lege *ſecundum Livium*. Ib. n 2. adde: *huic claſſi Dionyſius Hal. illas fabrum centurias adjicit*. Ib. n 4. *de accenſis nihil Dionyſ. ſed σαλπιστῶν, τυμπανιστῶν & βυκανιστῶν meminit*. Ib. n. 5. lege, *Seniorum* XV. *Juniorum* XV. *Livius in his accenſos, cornicines, tibicineſque in tres ſcribit centurias diſtributos*. Poſtremo in 4. ſerie adde: *Arma ſingularum claſſium recenſent Livius* I. 43. *& Dionyſ. Hal.* IV. 16 17. *Hic ib. c.* 18. CLXXXXIII *centurias omnino fuiſſe ait*. *d* Dion. Hal. IV. 16. ſeq. *e* Gell. XVI. 10.

ſus Milit. Glor. A. III. *S.* I. *vſ.* 157. *Capite cenſi* vero erant, in quibus non pecuniæ, ſed capitis tantum ratio habebatur; & qui nihil aliud quam civium numerum augebant. Qui in prima Claſſe cenſebantur, ſoli proprie *Claſſici* dicebantur, reliqui omnes *infra claſſem* [*a*]; (illos Græce τοὺς ἐν τιμήματι dicas; nam τιμήματα *claſſes* vocat *Plutarch. Solon. p. m.* 87. *f.* niſi potius λαβεῖν τὰ τιμήματα τῶν πολιτῶν apud eum ſignificat, *cenſum agere*) unde hodieque *Claſſicos auctores* [*b*] pro *antiquis & probatis* vulgo dicimus. Hinc quinque tantum claſſes memorat *Salluſt. Or.* II. *de Rep. ord.* Liv. III. *c.* 30. *Aſcon. in Cornel.* I. *p.* 968. *ed Græv.* Arma quæque Claſſis habebat digniora [*c*] pro ratione cenſus, quinta autem Claſſis nihil habebat præter fundas [*d*], & extra ordinem militabat [*e*]. Mirum autem nemini videri debet, tot centurias fuiſſe ditiſſimorum, mediocrium pauciores, infimorum tantum unam; ſciendum enim eſt ditiorum centurias parvo admodum civium numero conſtitiſſe, cum ultima Centuria omnibus aliis ſimul ſumtis forte major fuerit: & hæc in tres quaſi claſſiculas ſubdiviſa fuiſſe videtur [*f*].

§. II. *Cauſa hujus inſtituti.*

Cauſa hujus inſtituti non una fuit. *Prima*

a Id. VIII. 13. *b* Id. L. XIX. 8. *c* Liv. I. 43. *d* Dion. Hal. V. 67. *e* Dion. Hal. IV. 17. *f* Vid. Lipſ. de Milit. Rom. I. 2.

Prima erat, ut in ferendis ſuffragiis omnis fere poteſtas penes ditiores eſſet: cum enim in Comitiis Centuriatis ſingularum centuriarum ſingula valerent ſuffragia, & ditiſſimorum (Equitum & fabrorum centuriis illis additis) centuriæ eſſent centum, reliquorum autem tantum nonaginta & tres, manifeſtum eſt adverſus illorum conſenſum reliquas claſſes nihil potuiſſe [*a*]. Et hinc C. Gracchus legem promulgavit, ut ex confuſis quinque claſſibus ſorte centuriæ vocarentur (*b*). *Altera* cauſa fuit, ut tributorum onera maxime in ditiſſimos inclinarentur, (*c*) cum non amplius per capita, ſed pro ratione cenſus tributum penderetur. *Tertia* denique cauſa fuit, ut militiæ gerendæ onus in eoſdem derivaretur; cum enim pauciores eſſent ditiſſimi, & in plures centurias diviſi, ſine ulla fere intermiſſione militabant. Unde etiam Reſp. fidelioribus militibus utebatur; cum ditiorum magis interſit Remp. ſalvam eſſe. Atque ita licet omnis in Republica poteſtas revera penes ditiores tantum eſſet; (*d*) non tamen hoc inique ferebant pauperes, cum divites ſimul omnia fere onera ſubſtinerent: & cum præterea pauperes quoque viritim in ſuis quiſque Centuriis ſententias rogarentur, omnes ſe pari jure Rempublicam adminiſtrare arbitrabantur, (*e*) quemadmodum ima plebes ſæpe talibus artibus deludi amat. Et hæc Reipublicæ apud Romanos conſtitutio, quamdiu ipſa Reſpublica

C ſalva

a Dion. Hal. VII. 59. (Liv. I. 43.) *b* Sall. de Rep. Ord. Orat. II. *c* Dion. Hal. IV. 19. (Liv. I. 47. f.) *d* Ibid. c. ſeq. *e* Dion. Hal. l. d. 21.

ſalva, hoc eſt, libera fuit, eſt ſervata.

§. III. *De Cenſu & Luſtro.*

Cenſu peracto *Luſtrum condidit* Tullius, hoc eſt, in campo Martio *ſuem*, *ovem* & *taurum* circum exercitum, ſive circum Populum Romanum ibi congregagatum ducendo eum *luſtravit*: (unde *luſtrare* etiam pro *circumire* ponitur. Virg. *Ecl.* x. *v.* 55.) eaque animalia mox immolavit; quod ſacrificium *Suovetaurilia*, vel potius *Solitaurilia* eſt dictum; quia *ſolidum*, ſive *integrum* (*a*) [id enim *ſollum* *Oſcorum* lingua (*b*) ſignificat] *taurum* mactabant. *Luſtrum* autem vocatum eſt a *luendo*, hoc eſt, *ſolvendo*; quia eo tempore omnia vectigalia a publicanis *luebantur*, ſive *perſolvebantur* Cenſoribus (*c*): & quia hoc *quinto* quoque anno fiebat, *luſtrum* pro *tempore quinquennali* ſæpe, Poetis maxime [*d*] ponitur: differt autem Luſtrum ab *Olympiade*, quæ quarto quoque anno finito apud Græcos celebrabatur. * *Condi* ſolebat *luſtrum* (hæc enim eſt propria huic rei dictio) olim a Rege, eoque pulſo a Conſule; donec A. U. 310. Cenſores, proprius huic rei Magiſtratus, crearentur: & olim quidem condebatur in foro; poſtea in *Villa publica* in campo Martio (*e*). Cenſa ſunt primo luſtro civium *octoginta millia*.

** Et

a Virg. Aen. VI 253. *b* Feſt. V: Solitaurilia. [Quinctil. I. 5 f. & qui ad eum laudantur.] *c* Varro de L. L. v. 2 *d* Hor. Od. IV. 1. 6 Stat. S v. II. 6. * (Doctorum diſſidium circa Olympiadis notionem facillime ex Dionyſ. Hal. I. 74. 75. &c. componitur.) *e* Liv. IV. 24.

** Et hæc de Cenſu: de ipſis porro Comitiis Centuriatis jam dicemus.

§. IV. *De ipſis Comitiis, & primo de ipſorum cauſis*.

Centuriata comitia habebantur tribus de cauſis. Primo, *ut Magiſtratus crearentur*, ſecundo, *ut Leges ferrentur*: tertio, *ut judicium perduellionis exerceretur*.

Primo, *Magiſtratus* his Comitiis *creabantur*, omnes Magiſtratus Majores Ordinarii, hoc eſt, Conſules, & Prætores: tum Extraordinarii, quales fuerunt Cenſores, Decemviri legum ſcribendarum, & Tribuni militum Conſulari poteſtate. [Qui ſic creati in annum ſequentem *Deſignati* dicebantur. Vid. unius Ciceronis titulos Epiſtolarum.] Unus præterea *Sacerdos* his Comitiis creatus eſt; nempe *Rex ſacrorum*; qui quidem Magiſtratus non erat, ſed ei dignitas tamen a Populo non alia ratione, quam ſi fuiſset Magiſtratus, dabatur.

Secundo, *Leges* his Comitiis *ferebantur* fere omnes, quæ a Magiſtratibus Majoribus promulgabantur; nam quaſdam curiatis Comitiis latas fuiſſe vidimus; ſic, exempli gratia, lex *Valeria de provocatione ad Populum*, leges *duodecim Tabularum* [*a*] lex *de Cicerone ab exilio revocando* (*b*) & ſimiles his Comitiis latæ ſunt; eæque *Plebiſcitis*, quæ Tributis comitiis conſtituebantur, opponuntur. Tum Lex, qua

 bel-

** (Liv. I. 44. At Dionyſ. IV. 22. e cenſoriis tabulis LXX millia, demtis CCC. numerat) *a* Liv. III. 34. & 37. *b* Ipſe Cic. ad Attic. IV. 1.

bellum Populo alicui, aut Regi *indicebatur*, Centuriatis comitiis ferenda fuit [*a*] nam *de pace facienda* ferebatur comitiis Tributis. Tertio, *judicium* unum, idque capitale, his Comitiis exercitum fuit, nempe *judicium Perduellionis* (*b*); ſic enim in lege duodecim tabularum erat, *de capite civis, niſi per maximum Comitiatum* (hoc eſt, *Comitiis centuriatis*) *ne ferunto*. *Perduellis* autem eſt, (*c*) *qui hoſtili in Rempublicam animo eſſe deprehenditur*; (vel brevius, ſi quis eum *hoſtilitatis reum* diceret) *perduelles* enim veteres *hoſtes* vocabant [*d*]. *Angli* hodie illud crimen vocant *High treaſon*; (*Hoog verrad* nobis, *Galli* vero barbare, *crimen læſæ Majeſtatis in primo capite*. Diverſum igitur eſt hoc crimen a *crimine Majeſtatis*, & eo gravius: nam perduellionis crimine tenetur, (*e*) qui civem Romanum quaſi peregrinum tractaverit; aut contra leges *Porciam* (Vid. Vaill. de fam. Rom. G. Porcia n. 10.) *& Semproniam* ſervili ſupplicio affecerit.: vel etiam qui regnum affectavit; quod *crimen regni* vocat *Ovid. Faſt.* VI. *vſ.* 189. Cum igitur jus civitatis plane penes Populum eſſet, merito, qui hoc jus aliqua ratione violaſſet, judicio Populi ſubjiciebatur. Denique hoc crimine reus eſt, qui, aut regnum affectavit, aut omnino aliquid per proditionem contra Reipublicæ commodum molitus eſt. *Majeſtatis* vero crimen erat ſeditionem in exer-

a Liv. VI. 30. *b* Vid. Liv. VI. 20. *c* l. ult. ff. ad L. Jul. Majeſt. *d* l. 234. pr. ff. de V. S. *e* Vid. Cic. in Verr. l. 5. Grucch. de comit. Rom. 1, 2.

exercitu concitaſſe, magiſtratui pro imperio agenti reſtitiſſe, & ſimilia.

§. V. *De iis, qui his Comitiis interveniebant.*

Hæc Comitia *habebantur* a Magiſtratibus Majoribus (*a*), hoc eſt, a Conſule, Prætore, Dictatore, vel Interrege & ab hoc tantum, ſi magiſtratus creandi eſſent: Cenſores enim Populum quidem centuriatim convocabant; ſed hæc tamen proprie comitia non erant, ut ex data Comitiorum definitione patet; non enim conveniebat Populus ad *ferendum de aliqua re ſuffragium*. At ſi Rex Sacrificulus eſſet creandus, habebantur a Pontifice.

Intereſſe iis poterant omnes, qui *pleno jure* cives Romani erant, hoc eſt, *qui jus ſuffragii habebant*, ſive illi in Urbe, ſive extra Urbem in municipiis, vel coloniis, quibus id juris datum eſſet, habitarent. Anno Urbis 663. a *L. Iulio Cæſare* Conſule lata lex eſt, qua univerſæ Italiæ civitas cum ſuffragio data fuit; licet *Grucchius* (*b*) putet etiam tempore Ciceronis colonias quaſdam jus ſuffragii non habuiſſe.

§. VI. *De iis, quæ ipſa Comitia præcedebant.*

Ante Comitia per *trinundinum*, hoc eſt, per

C 3

a Vid. Gell. noct. Att. VII. 9. [Nullum ibi de comitiis verbum: ſed videatur XIII. 15.] *b* De comit. Rom. I. 3.

per *tres nundinas*, (εἰς (*a*) τρίτην ἀγορὰν) ſive per *dies viginti & octo* * edictum proponebatur, (ſaltem tempore Ciceronis: antea enim in Magiſtratibus creandis hoc omiſſum videtur) quo dies Comitiorum edicebatur, ut cives in agris, vel extra Urbem degentes etiam adeſſe poſſent; idque Lege *Junia Licinia* cautum erat Cic. *ad Att.* L. II. *n.* 9. *& ibi Man.* Vid. eund. & *Abram. ad Or. pro Sext. c.* 64. Quod ſi legibus ferendis Comitia eſſent, etiam ſummarium legis proponebatur, ut ita quiſque, an ea ſuadenda, an vero antiquanda eſſet, apud animum ſtatuere poſſet; & nundinis a *Latore Legis* recitabatur, ac ab amico aliquo diſerto (qui *Auctor legis*, (*b*) Græcis ὁ γράφων,

a Dion. Hal. VII. 58. * [Sed rectius Puteanus de Nund. Rom. III. trinundinum ait dierum ſeptem & decem fuiſſe. v. Gronov. ad Gell. XX. 1. Sic ſane hodie de ternis promulgationibus, quas proclamationes dicimus, & quæ octavo quoque die ſiunt, poſtrema in diem XV. incidit, non in XXII. Et tamen aliter etiam erratum in numero XXVIII. dierum; quaſi nundinæ decimo quoque die recurriſſent: ſaltem XXV. dies numerari oportuiſſet. Non ignoro quidem Macrobio Sat. I. 16. ruſticos dici octo diebus in agris opus feciſſe; nono autem die veniſſe Romam &c. Sed, niſi pro VII. ſciolus quis VIII. ſcripſit, ille quam maxime falſus eſt: cum inter duas nundinas ſeptem tantum dies medii fuerint, ut non modo Halic. ſcribit VII. 58. ſed & Kalendarium vetus oſtendit, in quo octonæ litteræ A B C D E F G H continue recurrunt. (Quem (Macrobii) Librarii errorem fere omnes certatim ſunt ſecuti. Et ſimilis circa Olympiadas commiſſus a multis error.) Ignoſcas quæſo, lector, ſi, quia Puteani libello careo, juſto longior fui. (Videatur omnino Cl. Drakenborch. ad Liv. III. 35. F R.)] *b* Cic. ad Att. I. 19. Suet. Jul 16.

γράφων, (*a*) dicebatur) oratione habita ſuadebatur; qualis fuit exempli gratia, *oratio Ciceronis pro lege Manilia*, (& hoc idem fiebat in judiciis) quod proprie eſt *promulgare legem*. Auctoritas Senatus etiam his Comitiis, ut Curiatis, accedere debebat; ſed poſterioribus temporibus Patres ante ſuffragia in incertum Comitiorum eventum auctores fiebant, quemadmodum capite præcedente de Curiatis comitiis diximus. (*b*) Præterea ante Comitia *auſpicia* rite *capi* debebant intra pomœrium: unde *auguſta centuriarum auſpicia* dicit Cic. *pro Mil. c.* 16. quod ſi non recte eſſet factum; vel, ſi eſſet *obnunciatum*, hoc eſt, ſi *infauſta ſigna de cœlo* eſſent *nunciata*, vitioſa erant Comitia, & in alium diem reiiciebantur ſolemni formula Auguris dicentis; *Alio die* (*c*): poſterioribus autem temporibus auſpicia duntaxat ad uſurpationem vetuſtatis retenta ſunt. Non poterant hæc Comitia, ut neque alia, haberi niſi *diebus Comitialibus*, ſive *quibus cum Populo agendi jus erat*. Tali ergo die, ſacris in Urbe prius rite peractis, Populus in campum Martium deſcendebat: nam hæc Comitia in Urbe haberi non poterant, quia non niſi *exercitu imperato* habebantur; (*d*) in Urbe autem exercitum imperari nefas erat. Et olim quidem univerſus Populus armatus, & ſub ſignis conveniebat; poſtea vero pars Populi in Janiculo monte excubuit vexillo

 ex

a Lucian. Timone p.m. 151. *b* Liv. 1. 17. *c* Vid. Cic. Phil. 11. 33. & ibi Manut. (Briſſon. de Form. p. 119.) *d* Feſt. V. Juſti dies. Dio Caſſius L. 37. (Gellius xv. 27.)

ex arce ſublato; quod poſtremum Dionis Caſſii tempore adhuc obtinuit [*a*]. Ita inchoata Comitia adhuc dirimi poterant, ſi etiam tum obnunciatum eſſet; vel, ſi aliquis *morbo comitiali* (quem *caducum* nos vulgo dicimus, & olim etiam *Major* dicebatur (*b*)) corriperetur: vel etiam ſi Tribunus plebis, aut alius Magiſtratus ejuſdem auctoritatis (*c*), ac ille erat qui Comitia habebat, interceſſiſſet ſolemni illo verbo, *Veto* (*d*); aut etiam ſi vexillum e Janiculo monte avulſiſſet. [*e*] Etiam tempeſtate exorta dirimebantur Comitia, ita tamen, ut Magiſtratus, qui jam creati eſſent vitioſi non redderentur (*f*).

§. VII. *Ipſorum comitiorum ratio.*

Congregato Populo Magiſtratus, qui Comitiis præerat, concionem ad Populum habebat (& tales conciones interdum, etiam inter ipſa Comitia habebantur ad emendicanda Populi ſuffragia [*g*]). Et quidem, ſi lex ferenda eſſet, ut eam Populus vel juberet, vel vetaret: ſi vero Magiſtratus creandi eſſent, ut ex iis Candidatis, qui legitime petierant, quorumque adeo nomina accepta erant, ita ut eorum ratio Comitiis haberi oporteret, Magiſtratus eligeret: & ante legem tabellariam etiam alios, quam candidatos, Populus creare potuit, modo ut legibus eorum ratio haberi poſſet.

§. VIII.

a Dio Caſſius d. l. *b* Feſt. V. Prohibere. *c* Vid. Aſcon. ad Verin. III. 46. *d* Liv. VI. 35. *e* Dio L. 17. de Rabirio perduellionis reo. *f* Liv. xl. fin. *g* Vid. inſigne exemp. ap. Liv. xxiv. 8.

§. VIII. *De Candidatis.*

Candidati autem dicebantur, *qui honores petebant, & hæc intra legitimos dies profeſſi* (*a*) *erant* [*b*], a *candida toga*, quæ petitionis erat ſignum: nam omnes quidem ditiores Romani vulgo *album* togam geſtabant, non tamen *candidam*; qualis erat cum fullones eam creta addita [*c*] ſplendidam feciſſent: *candidum* enim proprie eſt *reſplendens* a verbo *candere*, quod idem notat, ac *ſplendere*; unde Horatius etiam *purpuram* veſtem *candere* dixit (*d*) & idem rurſus *purpureos* vocat *olores* (*e*) & ſic quoque Græci λαμπρὸν *candidum* (*f*), λευκὸν vero *album* vertunt. Tunicas autem non geſtabant Candidati, ſive, ut ita ſubmiſſiores viderentur, ſive, ut cicatrices adverſo corpore acceptas facilius monſtrare poſſent (*g*). Candidatorum cauſa a Magiſtratibus cognoſci debebat, ne a Populo honores indignis mandarentur; an, ſcilicet, etiam tum minores * eſſent Candidati; an publico, vel turpi judicio notati, aut ambitus damnati, vel denique an eo tempore criminis alicujus rei agerentur. Quod ſi *eorum rationem habendam* eſſe Magiſtratus cenſuiſſent (nam poterant eorum *nomina* non *recipere* [*h*]) tum hi

C 5 Can-

a Cic. II Agrar. 9. Vell Pat. II. 92. *b* Saluſt. Catil. 18. *c* Perſ. Sat. v. 177. *d* Serm. II. VI 103. *e* Od IV. I. 10. (V. hic Dacerium.) *f* id. Lipſ. Elect I. 13. Grucch. de comit. l. 3. *g* Plut. Coriol. p. m. 220. A. & in problem. p. 276. * (i e. an juſtos ad petendum honorem annos non haberent.) *h* vid. elegans exemplum ap. Val. Max. III. 8. 3.

Candidati per trinundinum (*a*) Populum *prenſabant*, hoc eſt, *hominum obviorum manus prehendebant*, eoſque amice compellabant; unde *officioſiſſimam nationem Candidatorum* eleganter dicit Cicero *orat. in Piſon. c.* 22. (*b*) & hoc jam biennio ante *annum ſuum* faciebant occaſione Comitiorum; at anno demum ſequente petebant. (*c*) Cum dies Comitiorum veniſſet, amicos quoſdam, qui gratioſi eſſent apud Populum, ſecum habentes, ab iiſque in campum deducti (*d*) Candidati in *Colle Hortulorum*, qui Campo Martio imminebat, conſiſtebant; ut ita ab omnibus poſſent conſpici: præterea in concione ad Populum ſe petituros profitebantur, & jam aliquid in ejus gratiam, ſi honorem conſecuti eſſent, facturos pollicebantur [*e*]. Habebant etiam ſervos, quos *nomenclatores* vocabant (Gr. *ὀνοματολόγους*) (*f*) qui eos de *nominibus* civium obviorum monerent; [*g*] & *diviſores*, qui argentum Populo *dividerent* (*b*): licet hoc ſæpe vetitum, vel ad certam ſummam uſque duntaxat conceſſum ſit (*i*) (*k*) Tum præterea erant *ſequeſtres* [Gr. *μεσέγγυοι*] qui ſubmittebantur ad corrumpenda Populi ſuffragia [*l*] & apud quos pecunia promiſſa deponebatur; (*m*) & denique *in-*

a Cic. ad Famil. xvi. n 12. *b* Et pro Muren. 33. *c* Vid. Manut. ad Cic. Att. 1. 1. init. *d* Vid. Caſaub. ad Cic. Att. 1. 1. p. 12. edit. Græv. *e* Vid. Cic. ad Att. 11. 18. & ibi Cræv. *f* Plut. Cat. Min. p. m. 763. *g* Horat. Epiſt. 1. vi. 50. *h* Cic. Verr. 11. 8 & ibi Aſcon. *i* Vid. Cic. Att. 1. 18. Vid. omn. etiam Svet. Jul. 19. Lucan. 1. 178. *k* Vid. Petron. 119. *l* Vid. Cic. pro Cœl. 7. 13. & alibi. *m* Id. pro Planc. 18.

interpretes, per quos pactio (de ſuffragio alicujus pro certa pecuniæ ſumma obtinendo) indiceretur (*a*).

§. IX. *De ratione ferendi ſuffragia.*

Cum jam Populus in Centurias ſuas diſceſſiſſet, *ſortitio* [inter claſſis primæ centurias] inſtituebatur; & Centuria, quæ prima ſorte exibat, dicebatur *prærogativa*, [*b*] ejuſque ſuffragium maximi erat momenti (Vid. exemplum ap. Liv. *l.* XXVI. *c.* 22.) unde *prærogativa* pro *ſigno futuræ voluntatis* ponitur ap. Cic. *Verr.* I. c. 9. & *Catonem ad. Cic. Famil.* XV. *n.* 5. Hæc itaque a Magiſtratibus vocata per *ponticulos* (*c*) quoſdam in *ſeptum*, ſive *ovile* [*d*] tranſibat, (qui locus erat in Campo Martio cancellis clauſus (*e*), vel, ſi alio loco Comitia haberentur, ſepta *extenſis funibus* faciebant, unde περισχοινίσματα ea vocat *Appian. Alex. Civil.* III. *p.* 885. *edit. Tollii*) eamque deinceps ordine reliquæ Centuriæ ſequebantur. Tulerat quidem C. Gracchus legem, ut ex confuſis quinque claſſibus forte Centuriæ vocarentur; ſed eam perferre non potuit. (*f*) Et olim quidem ante A. U. 614. voce ſuffragia ferebant; ſed hoc legibus *Gabinia*, *Caſſia* (*g*), aliiſque *tabellariis* [ut Papiria A. 622. Cœlia A. 46. qua etiam

 in

a Aſcon. ad Cic. Verr. II. 12. *b* Li. v XXIV. 7. *c* Cic. ad Att. I. 9. (De Prov. Sexagenarios de ponte deiicere. v. Eraſm. & Sigon. de A. Jure I. 17. *d* Lucan. II. 197. *e* Ovid. Faſt. I. 53. *f* Salluſt. (ſeu potius epiſt. 2. ad Cæſar. c. 8. vulgo Salluſtio adſcripta.) *g* Vid. Vaillant. in numm. famil. gente Caſſia n. 1. Cic. de LL. III. 16.

in judicio perduellionis tabella data eſt) abrogatum eſt; ut ita plus libertatis populus in ferendis ſuffragiis haberet. Ergo in introitu ponticulorum quisque civis a *Diribitoribus* [*a*] (hi a *diribendo*, hoc eſt, *diſtribuendo* ſunt dicti) accipiebat tabellas, [*b*] quibus, ſi Magiſtratus creandi eſſent, inſcripta erant nomina Candidatorum. Si Leges eſſent ferendæ, in altera tabella erant literæ *U. R.* ſignificantes, *Uti Rogas* (*c*); quibus notabatur, eum, qui ſuffragium dederat, ita cenſere, quemadmodum ille, qui legem tulerat, *rogaſſet*: unde formula initialis legum erat, *Coſſ. populum jure rogaverunt, populusque jure ſcivit* [*d*]: in altera vero tabella erat litera A. hoc eſt, *antiquo*. Si denique judicium habendum eſſet; in altera tabula erat litera *A.* notans *Abſolvo*; in altera litera *C.* notans *Condemno*; in tertia literæ *N. L.* hoc eſt, *Non liquet* (*e*): & hinc *tabella* pro ipſo *ſuffragio* ponitur. (*f*) Ex his tabellis quisque, quam vellet, in ciſtam (*g*), quæ in introitu ovilis a *Rogatoribus* (*h*) (ita dicebantur, *qui tabellas rogarent*, ſive *repoſcerent*) monſtrabatur, conjiciebat. Tum *Cuſtodes* (erant autem hi omnes, ut & Rogatores, & Diribitores ex viris nobiliſſimis (*i*); & quidem ex amicis ejus, cujus res Comitiis agebatur (*k*); qui quo eſſent majoris dignita-

tis,

a Cic. poſt. red. in Sen. 11. *b* Id. ad Attic. 1. 14. *c* Id. l. d. & de LL. III. 17. *d* Cic. Phil. 1. 10. *e* Vid. Gell. XIV. 2. *f* Cic. Famil. 1. 9. *g* Auctor. ad Heren. 1. 12. 11. 12. *h* Cic. poſt red. in Sen. 11. *i* Id. in Piſon. 15. *k* Id. poſt red. in Sen. 7.

tis, eo major candidati gloria habebatur (*a*): poſtea vero certi quidam *cuſtodes* ex Equeſtri ordine ſunt creati) *cuſtodes*, inquam, tabellas educebant, & *punctis* in alia tabella notatis ſingulorum ſententias numerabant, (unde *puncta* vocantur *ſingulorum* hominum *ſententiæ* (*b*) & quod pluribus placuiſſet, per præconem pro iſtius centuriæ ſuffragio pronunciabatur. Sic dimiſſa centuria prærogativa, vocabantur aliæ centuriæ, quæ dicebantur *Jure vocatæ* [*c*]: & hoc eatenus fiebat, major donec numerus centuriarum, nonaginta ſeptem ſcilicet, in eandem ſententiam conveniſſent: ac quod illæ cenſuiſſent, omnino ratum habebatur. Quod ſi paria puncta unius centuriæ eſſent, nullum ejus ſuffragium pronunciabatur, præterquam in Judiciorum Comitiis; ubi centuria, quæ non damnaſſet, abſolviſſe credebatur [*d*].

§. X. *Finis Comitiorum*.

Candidatus, qui ſuffragiis vicerat, ſtatim a Magiſtratu Comitia habente appellabatur; & precatione ſolemni habita deſignabatur, ac magna pompa domum deducebatur (*e*). Primum autem a Populo pronunciari perhonorificum habebatur (*f*).

Poſtquam Conſules Kalendis Januariis magiſtratum inire cœperunt, comitia Con-

ſula-

a Ib. 11. *b* Horat. de Arte 347. Cic. pro Mur. 34. Id. pro Planc. 22. *c* id. Liv xx. 11. 6. Aſcon. ad Act. 1. in Verr. 9. *d* Vid. Dion. Hall. VII. 64. *e* Cic. Act. 1. in Verr. 7. *f* Cic. pro L. Manil. 2. Id. in Piſ. 1.

ſularia Julio vel Auguſto menſe habita ſunt; Prætoria paulo poſt; & Cenſoria circa idem tempus ſed Cenſores ſtatim ac creati eſſent inibant (*a*). Et mature adeo hoc fiebat; tum, ne periculum eſſet interregni; tum, ut ſpatium haberent diſcendi ea, quæ ad munus ſuum pertinerent; &, ut inquiri poſſet, an per ambitum eſſent deſignati.

Manſerunt hæc Comitia (ut etiam Tributa, de quibus mox dicemus) libera, ad Julium Cæſarem uſque, qui Comitia cum Populo partitus eſt, ita, (*b*), ut exceptis Conſulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum pro parte dimidia, quos Populus vellet, pronunciarentur; pro altera parte, quos ipſe dediſſet. Ab Auguſto libertas Comitiorum aliqua ex parte reſtituta eſt (*c*): ſed a Tiberio penitus neglecta ſunt; (*d*) & poſtea omnino in Principis poteſtate fuerunt; ita tamen, ut etiamnum haberentur (*e*).

a Liv. xl. 45. *b* Suet. Jul. 41. *c* Id. Aug. 40. *d* Tacit. Anual. 1. 15. *e* Vid. Cl. Noodt Obſerv. 1. 3.

CAPUT OCTAVUM.

De Comitiis Tributis.

§. I. *Definitio & origo horum Comitiorum.*

Tertium genus Comitiorum erant Comitia *Tributa*; (ἡ φυλετικὴ ἐκκλησία) *quibus ex regionibus & locis*, hoc eſt, *tri-*

butim

butim ſuffragia ferebantur (*a*). Haberi primum cœperunt altero anno poſt creatos Tribunos plebis, hoc eſt, A. U. 263. occaſione *Cn. Marcii Coriolani* [*b*]; qui in judicium a Tribunis plebis vocabatur, quod in magna annonæ caritate enixe in Senatu contendiſſet, ne frumentum e *Sicilia* advectum Populo divideretur (*c*): qua ratione plebem ad ultimam neceſſitatem redigere volebat, ut ita optimatibus obſequentior eſſet. Quia autem apud optimates gratioſus erat Marcius, & Centuriata comitia, ut diximus, in poteſtate ditiorum fere erant; fore videbant Tribuni plebis, ut Coriolanus abſolveretur: ergo voluerunt, ut Populus *tributim* vocaretur; quo caſu æque pauperiorum, ac ditiorum ſuffragia valebant. Sed magis hæc Comitia frequentari cœperunt poſt legem *Publiliam* latam A. U. 282. qua cavebatur (*d*), ut plebeji magiſtratus Tributis Comitiis fierent.

§. II. *Cauſæ horum Comitiorum.*

Habebantur hæc Comitia ob quatuor *cauſas*: quarum prima erat *Magiſtratuum creandorum*; ſecunda, *Sacerdotum ſubrogandorum*; tertia, *Legum ferendarum*; quarta, *Judiciorum exercendorum*.

Magiſtratus, qui his Comitiis creabantur erant, primo, *omnes Magiſtratus Urbani Minores Ordinarii*; quales erant Ædiles Curules & Plebeii, Tribuni plebis, Quæſto-

res,

a Lælius Felix ap. Gell. XV. 27. *b* Dion. Halic. VII. 59. *c* Liv. II. 34. *d* Ib. 56.

res, Triumviri Capitales, [a] Nocturni, Monetales, Tribuni militum comitiales [b] (licet hos inter urbanos magiſtratus non referam) &c. Secundo, *Magiſtratus Urbani Minores Extraordinarii*, ut Præfecti annonæ, Duumviri navales, Quæſtores parricidii, Curatores viarum, &c. Tertio, *Magiſtratus Provinciales Ordinarii*, Proconſules nempe [c] Proprætores, & Proquæſtores. Quarto, *Magiſtratus Provinciales Extraordinarii*, ut Triumviri, vel Quinque-viri coloniarum deducendarum, vel agrorum dividundorum cauſa creati.

Secunda horum Comitiorum cauſa erat *ſubrogatio Sacerdotum*. Et quidem ante legem *Domitiam* [d] latam A. U. 650. ſolus Pontifex Maximus his Comitiis creabatur, reliqui vero Sacerdotes a collegiis ſuis cooptabantur, poſtea vero non tantum omnes *Pontifices*, ſed etiam *Augures*, *Feciales*, *Septemviri epulones*, & *quindecim-viri ſacris faciundis* his Comitiis creati ſunt.

Tertio, his Comitiis *ferebantur Leges*, quæ dicebantur *Plebiſcita* [e]; & erant variæ, ut de Imperio triumphaturis die triumphi ſui in Urbe decernendo [f], de Civitate danda, de ſolvendo aliquem legibus, de quæſtionibus publicis conſtituendis, & maxime de fœdere cum hoſtibus feriendo [g].

Quarto denique Comitiis Tributis *exercebantur judicia*, non quidem capitis; (quod

a Cic. pro Cluent. 17. b ib. Aſcon. ad Act. 1 in Verr. 10. c Liv. VIII 23. XXIX. 13 &c. d Vid. Suet. Neron 2. e §. 4 Inſtit. de iur N. G. & C. f Liv. l. XXVI. 21. g Liv. XXXIII. 25.

(quod Centuriarum erat, ut diximus) ſed quibus alicui multa irrogabatur [a]; vel etiam, ſi quis capitis damnatus ad Populi judicium venire recuſaret, hæc Comitia ad exilium ei indicendum ſufficiebant [b].

§. III. *De perſonis, quæ his Comitiis interveniebant.*

Habebantur hæc Comitia, ſi Magiſtratus creandi eſſent a Dictatore, vel Conſule, vel Tribuno militum Conſulari poteſtate; niſi quod Tribuni & Ædiles plebis a Tribunis plebis crearentur [c]. Sacerdotum Comitia nemo, niſi Conſul, habebat: (quod ex Epiſt. 4. Ciceronis *ad Brutum* colligi poteſt) judiciorum vero & legum comitiis Conſules, Prætores, vel Tribuni plebis præerant.

Intereſſe his Comitiis poterant omnes, qui Centuriatis, nempe cives, jus ſuffragii habentes; quanquam Latinis etiam aliquando datum ſit ex indulgentia magiſtratuum, ut in tribu prærogativa ſuffragium ferrent [d]. Quidam duas habebant tribus, alteram in qua erant nati, alteram, vel jure adoptionis; (ut Auguſtus Fabiam & *Scaptiam*, Suet. c. 40.) vel in præmium accuſationis de repetundis [e]. Vel denique emptam, ut quis majorem in diſtributionibus partem haberet [f].

§. IV.

a Id. IV. 41. Id XXVI. 3. b Id. XXV. 4. & XXVI. 3. c Val. Max. VI 3. ex. 2. d Vid. Liv. XXV. 3. e Cic. pro Balbo 23. & ſeqq. f Panvin. de civ. Rom. 283. Ed. Græv.

§. IV. *Ratio horum Comitiorum.*

Reliqua fere cum Centuriatis Comitiis communia habebant, ſed hoc his Comitiis peculiare erat, quod etiam inconſulto Senatu haberi poſſent (*a*); & quod auſpiciis non impedirentur, niſi hactenus ſi de cœlo ſervatum eſſet (*b*) plebeji enim magiſtratus auſpicia non habebant (*c*); & hoc quia ex inſtitutione Romuli ſacra ſolis patriciis erant commiſſa (*d*): unde Plebis in his Comitiis major erat poteſtas [*e*].

Locus his Comitiis erat, ſi Magiſtratus quidem creandi eſſent, campus Martius; ſi leges ferendæ, vel Judicia exercenda, forum, vel Capitolium, vel etiam aliquando Circus Flaminius (*f*); & ſi forum, loca ibi ſingulis tribubus funibus tenſis diſtinguebantur (*g*); quod etiam *Athenis* olim uſitatum fuit [*h*].

Singulare etiam in his Comitiis erat, quod ſi Sacerdotes creandi eſſent, non omnes tribus in ſuffragium irent, ſed ex lege Domitia (quam abrogavit Sulla, reſtituit Labienus. Tr. pl. A. U. 690. [*i*] ſeptemdecim duntaxat ad id forte legerentur; ita ut, qui a novem tribubus renunciatus eſſet, Sacerdotium obtineret (*k*).

Magi-

a Dion. Halic. IX. 41. *b* Cic. in Vatin. 8. *c* Liv. IV. 6. *d* Dion. Halic. II. 9. *e* Vid. Valeſ. ad Liv. II. 56. *f* Liv. XXVII. 21. Plut. Marc. p. m. 314. *g* Dion. Halic. VII. 59. *h* Vid. Poll. Onomaſt. VIII. 5. 20. *i* Dio. 37. p. 27. edit. reg. *k* Vid. Cic. Agrar. II. 7.

Magiſtratuum Comitia habebantur circa Kalendas Sextileis; Sacerdotum, cum aliquis Sacerdos obiiſſet; reliqua vero, ut legum & judiciorum, omnibus comitialibus diebus haberi poterant.

Deſierunt hæc Comitia eodem tempore & modo, quo Centuriata.

SECTIO SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

De Magiſtratibus in genere.

§. I. *Magiſtratus definitio & etymon.*

Magiſtratus ſpecies eſt *honoris publici*. *Publicus* enim *Honor eſt jus & titulus ſuper ceteros lege, aut moribus conceſſus:* & eſt vel *Divinus*, ut *Sacerdotum*; vel *Humanus*: qui rurſus eſt vel *Dignitas*, ut *Senatorum*, & *Judicum*; vel *Poteſtas*, quæ eſt *extra Urbem*; vel denique *Magiſtratus*, qui eſt *in Urbe:* & omnes quidem Magiſtratus cum *poteſtate* erant; ſed cum *imperio* illi tantum, quibus id nominatim lege a Populo datum eſſet.

Dicitur autem *Magiſtratus* a *Magiſtro*: *Magiſter* porro eſt *qui plus aliis poteſt* (*a*). Omnes olim *Prætores* dicti ſunt (*b*); vel, quod ceteros honore *præirent*; vel, quod aliis.

a l. 57 ff. de V. S. Feſt. v. Magiſterare. *b* Aſcon. ad Cic. in Verr. 1, 14.

aliis *præeſſent.* Sic *Dictator* apud Livium VII. *c.* 3. in lege antiqua de *clavo figendo* dicitur *Prætor Maximus:* & de Conſulibus ita loquitur Cicero *de Legibus* III. *Regio Imperio duo ſunto; iique præeundo, judicando, conſulendo, Prætores, Judices, Conſules appellantor.* Imo etiam *Proconſules, legati Ceſaris*, ſive *Præſides*; quin & *Præfecti vigilum* & *Ædiles*, *Pratores* quandoque vocantur. Imo Prætor dicitur pro Sacerdote ap. Gruter. p. CCCXVIII. n. 6. 7. CCCXCVIII. n. 7.

§. II. *Magiſtratuum diviſio.*

Magiſtratus Romanorum fuerunt varii generis; & *dividuntur* primo a *temporibus*, quod alii ſint *Ordinarii*, qui ſtatis temporibus & ſemper in Republica fuerunt; alii *Extraordinarii*, qui non ſemper. *Ordinarii Magiſtratus* fuerunt Conſules, Prætores, Ædiles, Tribuni plebis, Quæſtores, aliique *Extraordinarii*, Dictator cum ſuo Magiſtro Equitum, Cenſor, Interrex & plures ſuo loco dicendi.

Secunda diſtinctio Magiſtratuum procedit a *Perſonis*, quod alii ſint *Patricii*, alii *Plebeji*, alii denique *Mixti*. Et initio quidem Reipublicæ omnes Magiſtratus erant ex Patriciis; ſed proceſſu temporis honores omnes cum plebe communicati ſunt, præter ſolum Interregnum; quemadmodum de ſingulis mox dicemus. *Plebeji* autem Magiſtratus fuerunt Tribuni & Ædiles plebis; reliqui omnes *Mixti*. Ter-

[a] Vid. Vid. Celeb. G. Noodt Probab. I. 6.

Tertio dividuntur Magiſtratus a *qualitate in Majores* & *Minores*, idque duplici ratione: primo enim *Majores Magiſtratus* dicuntur qui *majora* habent *auſpicia* (*a*) ſcilicet Conſules, Prætores & Cenſores; *Minores*, qui *minora*, inter quæ differentiam non aliam ſtatuit Meſſalla apud Gellium loco in margine citato, quam quod majora minoribus magis rara eſſent: ſecundo *Majores* dicuntur, qui lictorem, vel viatorem habent: quos nec Ædiles, nec Quæſtores habuerunt.

Quarto ab *inſignibus*; fuerunt enim Magiſtratus quidam *Curules*, quinam *non Curules*. *Curules* Magiſtratus erant, quibus jus erat *Sella Curuli* * utendi; quod competebat Dictatori, Conſuli, Prætori, Ædili Curuli: *non Curules*, quibus id jus non competebat, qui erant reliqui omnes.

Quinta denique inter Magiſtratus differentia fuit a *locis*: quidam enim erant *Urbani*, quidam Provinciales; quales fuerunt Proconſules, Proprætores & Proquæſtores.

§. III. *De iis qui apti ad Magiſtratus, & de lege annali.*

Habilitas ad Magiſtratum gerendum duplex requirebatur, altera a *Gente*, altera ab *annis*. A *Gente* olim quidem maxime, cum ſoli Patricii Magiſtratus gerere poſſent (*b*): ſed hoc paulatim, ut diximus, mutatum eſt; & per factiones & ſeceſſiones

a Gell. XIII. 15. * (h. v. etymon v. ap. Gell. XX. 18.) *b* Dion. Halic. XI. 8. 9.

nes plebis effectum fuit primo, ut A. U. C. 261. crearentur (*a*) Tribuni & Ædiles plebis, qui peculiares plebi magiſtratus fuere. Deinde A. U. 344. primi de plebe Quæſtores ſunt creati (*b*). A. U. 353. primus Tribunus militum Conſulari poteſtate, (*c*) & A. 387. primus de plebe Conſul factus eſt (*d*); anno autem ſequente primi Ædiles Curules (*e*). A. U. 397. primus Dictator [*f*], cum jam A. 385. Magiſter Equitum de plebe dictus eſſet [*g*]. A. U. 402. idem ille, qui primus de plebe Dictator fuerat, Cenſuram eſt [*h*] adeptus: & denique annus Urbis 417. primum Prætorem plebejum (*i*) vidit, ita ut ſola Interregia poteſtas penes patricios remanſerit, nec plebi unquam communicata fuerit.

Habilitas altera fuit ab *Annis*, utique poſt *legem Annalem*, ſive *Annariam* [*k*] A. U. 573. a L. *Villio Tappulo* latam (*l*) qua certus ætatis annus ſingulis magiſtratibus capiendis præfixus fuit [*m*]; quanquam forte jam antea aliquid ea de re conſtitutum fuerit: ſed vix aliquid certi; (*Vid. Cic. Phil. V. c.* 17. *Tac. Ann. L. XI. c.* 22.) & hæc lex novam quandam formam illi rei induxiſſe videtur; unde etiam ille Tappulus *Annalis* cognominatus eſt. Quis autem an nus cuique magiſtratui petendo præfixus fuerit, non ſatis liquet. Quidam Quæſturæ

a Liv. II. 33. *b* Id. IV. 54. *c* Id. V. 12. *d* Id. VII. 1 *e* Ibid. *f* Id. VII. 17. *g* Id. VI. 39. *h* Id. VII. 22. *i* Id. VIII. 15. *k* Feſt. hac v. Lamprid. Commodo 2. *l* Liv. XL. 43. *m* Ovid. Faſt. V. 65.

ſturæ nullum certum annum; alii triceſimum primum, alii viceſimum ſeptimum adſignant: Lipſius autem [*a*], ut mihi quidem videtur, veroſimilius viceſimum quintum. Tribunatui & Ædilitati Lipſius ſeptimum vel octavum & viceſimum annum adſcribit; cum alii dicant Ædilitatem anno demum triceſimo ſeptimo ætatis geri potuiſſe. *Manutius* vero *de legibus capite* 6. putat hanc legem Curules tantum magiſtratus ſpectaſſe. Quicquid ſit, conſtat Præturam biennio poſt ædilitatem geri fuiſſe ſolitam [*b*]. De Conſulatu certum eſt quadrageſimum tertium [*c*] annum ei præfixum fuiſſe: ſub Principibus autem hæ leges fere ſunt neglectæ. De Extraordinariis Magiſtratibus quid obtinuerit, adhuc incertius eſt; niſi quod conſtat Dictatores [*d*] & Cenſores fere ex Conſularibus creatos fuiſſe. In municipiis quoque & coloniis talis quædam lex fuit [*e*]; quemadmodum etiam de Senatoribus & Equitibus ſimilia diximus. Obſervari hic velim ritum ſingularem, qui ſub Impp. obtinuit [ſub Rep. id non invenio] ut pro ſingulis liberis gratia unius anni petenti fieret; quod retulit Ulpianus *L. XIX. ad L. Jul. & Pap.* [*f*].

§. IV. *Communia Magiſtratuum.*

Leges præterea omnibus Magiſtratibus com-

a De magiſtrat. Rom. 5. *b* Cic. Famil. x. 25. *c* Cic. Philip. v. 17 (Sequentia ex. 1. Edit. hic repetere non ab re fuerit: *ſed ſtante Rep. aliquando cives gratioſi his legibus ſoluti ſunt. Liv. xxv. 2.*) *d* Liv. II. 18. *e* Plin. Epiſt. x. 84. *f* l. 2. ff. de minoribus,

communes fuerunt, *Lex Romuli*, *ne quis Magiſtratum aliquem iniret*, *niſi addicentibus avibus*: *Lex Cornelia*, *de ordine in Magiſtratibus gerendis ſervando*; ne, ſcilicet, quis, exempli cauſa, Præturam ante Quæſturam, vel Conſulatum ante Præturam gereret [*a*]; quemadmodum ex ædilitate omiſſa Prætura Conſulatum petere licitum non fuiſſe videmus apud Ciceronem *Phil.* XI. *c.* 5. *ubi omnino vide notas in editione Grævii*. *Lex* etiam *priſca* fuit *de intervallo Magiſtratuum*, quæ vetabat, *ne intra decennium idem Magiſtratus repeteretur* [*b*]. Magiſtratus etiam plures (majores certe & ordinarii) ab uno ſimul geri non poterant; ſed labaſcente libertate hæ leges, ut reliquæ ſimiles, vulgo neglectæ ſunt. Commune præterea omnium Magiſtratuum erat, quod intra quinque dies quam magiſtratum iniviſſent, in leges jurare cogerentur (*c*): & quod iis magiſtratu defunctis diem dicere liceret, ſi quid forte ea occaſione deliquiſſent (*d*). Atque hæc fere ſunt communia Magiſtratuum; tranſeamus jam ad ſingulos.

C A-

a Appian. Alex. Civ. I. n. 413. Aſcon. ad Or. pro M. Scauro p. 175. ed. L. Bat. 1675. *b* Liv. x. 13. Plut. Coriol p. 214. init. *c* Liv. xxxi. 50. *d* Id. xxxvii. 57. Exempl. vid. ap. Suet. Jul. 23.

CAPUT SECUNDUM.

De Rege, & de Tribuno Celerum.

§. I. *De Rege*,

NAſcente Urbe Roma, ut jam ſuprà vidimus, *Regium imperium* more illorum temporum (*a*) reliquis eſt prælatum: ſed illud non abſolutum, verum arctis ſatis limitibus circumſcriptum: præcipua enim Regum munia erant hæc, [*b*] quæ ſequuntur: ſacrorum omnium curam ſupremam habere; legum, morum, & juris patrii cuſtodiam gerere; injurias maximas judicare; Senatum habere, ejuſque decreta ad Populum referre, atque ita rata facere (*c*); Populum ad concionem vocare, ejuſque & Senatus decreta exſequi. Et hæc quidem in pace; in bello vero maximam poteſtatem habebant, quia res belli celeritatem plerumque & arcanum deſiderant, ita ut pluribus facile communicari nequeant: ſed hoc ita tamen, ut ſummum rerum arbitrium, ac jus belli & pacis ſemper eſſet penes populum [*d*], quemadmodum jam alibi diximus.

Inſignia Regum fuerunt *corona aurea* [*e*], *ſceptrum*, & *ſella* ex ebore *curulis*: (Gr. δίφρος ἀρμάτιος (*f*) tum *Trabea*, ſive, *Toga purpurea immixto albo*; *Lictores* duodecim cum *faſcibus* & *ſecuribus*, quos jam

a Juſtin. I. I. *b* Dion. Halic. II. 14. *c* Id. VII. 38. *d* Dion. Halic. l. d. *e* Id. IV. 74. & 75. *f* Vid. Polluc. X. II. 47.

inde a Romulo inſtitutos fuiſſe quidam volunt, alii a Tullo Hoſtilio, plurimi, & verius, ut videtur, a Tarquinio Priſco [a]. Regnatum eſt Romæ per annos 243. [verius 244.] a ſeptem Regibus, quorum ultimus fuit Tarquinius, qui diſtinguendi a ſuperiore Tarquinio cauſa, a ſcriptoribus *Superbus* eſt dictus, (non enim ei viventi hoc nomen adhæſit, non magis quam *Brevibus*, *Calvis*, *Balbis*, &c. *Franciæ* Regibus; vel ei, qui patriam noſtram olim injuria oppreſſit, *Godefrido Lotharingiæ* Duci *Gibboſo* vulgo dicto) & propter ſuperbiam & crudelitatem Urbe fuit ejectus [b]. Et hinc poſtea ortæ fuerunt locutiones: *regii ſpiritus regia ſuperbia*, *regie facere* pro *crudeliter*. (Vid. Ampliſſ. H. R. Schelium de jure Imperii *p.m.* 107.) licet non nominis regii pertæſos fuiſſe Rom., ſed faſtum crudelitatemque Regis peroſos teſtetur *Horatius* apud Livium *L. III. c. 39.*

§. II. *De Tribuno Celerum.*

Inſtitutus eſt etiam a Romulo *Præfectus*, vel *Tribunus Celerum*, quorum primus dicitur fuiſſe, ut jam *c. 3. præc. Sectionis* dicitur, quidam *Fabius Celer* (c): hic Equitibus proprie præerat, & proximam a Rege dignitatem & poteſtatem in bello obtinebat [d]; ſicut poſtea apud Dictatorem Magiſter Equitum; ſed pulſis Regibus

a Flor. 1. 5. b Liv. 1. 60. c Dion. Halic. 11. 13. Plut. in Romulo p. m. 23. & 34. d l. 2. §. 15. ff. de Orig. Jur.

bus etiam hic honos fuit geſtari deſitus ; imo a Numa jam dimiſſos Celeres vult *Plutarchus in Numa p. m.* 64.

CAPUT TERTIUM.

De Conſulibus.

§. I. *De nomine & inſtitutione Conſulum.*

SUmmus libera Republica *omnium honorum Populi finis* fuit *Conſulatus* (*a*) : unde Græci eos ὑπάτους vocant, quaſi *ſummos* dicas (*b*). Et ſub Impp. Conſulatum ipſa Præfectura Prætorii ſuperiorem fuiſſe ex *l.* 1. *de Senator.* probat egregium hujus Academiæ decus Cl. *Ev. Otto* in *Papiniano ſuo c.* XIV. §. 7. Olim triplici nomine hic Magiſtratus appellatus fuit : ita enim loquitur Cicero in loco capite primo hujus ſectionis citato, *Regio imperio duo ſunto : iique præeundo, judicando, conſulendo, Prætores, Judices, Conſules appellantor*. *Conſulere* autem hic videtur ſignificare *ad Senatum referre* : nam hoc inter præcipua Conſulum munera fuit. *Quintilianus* vero *Inſtit. Oratoriar. L.* 1. *c.* 6. dicit *conſulere* verbum idem olim ſignificâſſe quod *judicare* ; atque inde quosdam putare *Conſules* eſſe dictos. *Pomponius* denique *I. C. l.* 2. §. 16. *ff. de Orig. Jur.* (*c*) *Conſules*, ait, *dicti ſunt ab eo, quod plurimum Reipublicæ conſulerent. Prætores*

a Cic. pro Planc. 25. *b* Dion. Halic. IV. 76.
c Vid. etiam Cic. de Orat. II. 39.

tores autem ſunt dicti, quod *præirent jure & exercitu* (*a*).

Inſtituti ſunt Conſules ſtatim poſt Reges exactos [*b*] A. U. * 244. cum Reſpublica gubernatoribus carere non poſſet. Creati ſunt *bini*, ne unius imperium libertati periculoſum foret: nam, ut *Q. Catulus* dicebat, *Non ſæpe unus Conſul improbus, duo vero nunquam poſt Romam conditam fuerant, excepto illo Cinnano tempore* (*c*): *annui* ſunt creati, ne diuturnitate imperii inſoleſcerent [*d*]; unde etiam, ſi alter Conſul mortuus eſſet, in reliquum anni tempus alius ei ſubrogabatur (*e*), qui dicebatur *ſuffectus*; ſed hic Comitia rogandis Conſulibus habere non poterat (*f*).

§. II. *Inſignia Conſulum.*

Inſignia Conſulum fuerunt primo, *Lictores duodecim cum faſcibus* (*g*) *& ſecuribus*: (quibus etiam aliæ gentes Latii utebantur (*h*) & initio quidem quisque Conſul duodecim faſces habebat; ſed mox ex lege *Valerii Poplicolæ* penes alterum duntaxat Conſulem (*i*), idque alternis menſibus, faſces fuerunt: licet paulo aliter hæc explicet *Dion. Halic.* v. *c.* 2. qui etiam tradit

a Varro L. L. IV. 14. Vid. omn. eund. de vita P. R. II. ap. Nonium p. 53. ed. opt. *e* Liv. I. 60.
* (*Verius 245. Alias autem annorum paſſim civitatum differentias adnotare ſuperſedemus.*)
c Cic. poſt red. in Senat. c. 4. *d* Flor. l. d. *e* Liv. II. 8. *f* Id. XII. 18. *g* Horat. Od. II. XVI. 9. Ovid. Pont. IV. El. IX. 42. *h* Dion. Hal. VIII. 4. *i* Val. Max. IV. I. exem. I.

tradit penes eum Conſulem, qui faſces habebat, imperium quoque fuiſſe. Præcedebant ſinguli & in lineam; unde Lictor, qui proximus erat Conſuli, *poſtremus* dicitur (*a*). Antiquis temporibus prior faſces ſumebat major natu (*b*): poſt legem vero *Juliam de maritandis ordinibus* latam ab Auguſto Imperatore A. U. 736. ille, qui plures liberos habebat; vel, ſi par numerus liberorum eſſet, ille qui maritus erat (*c*). Invenio etiam priorem habuiſſe faſces Conſulem, qui primus renunciatus erat (*d*). Alterum autem Conſulem *accenſus*, hoc eſt, *miniſter quidam publicus* præcedebat, lictores pone cum virgis & bacillis ſequebantur (*e*): aliquando autem ſervatum fuit, ut alternis diebus faſces permutarentur. (*f*) Secures etiam Poplicola (qui, quod tot leges *populares* tuliſſet, a *populo colendo Poplicola* eſt dictus [*g*]) faſcibus exemit; ſaltem in Urbe; nam extra Urbem eas retinuerunt. [*h*] Secundo utebantur *ſella curuli eburnea*, ut antea Reges. Tertium fuit, *toga prætexta*, hoc eſt, quæ in extrema ora purpuram *prætextam* haberet; & hanc olim quidem ante Deos Penates primo magiſtratus ſui die ſumebant; poſtea vero ex templo *Jovis Capitolini*, ubi publicitus ſervabatur.

a Cicer. Divin. 1. 28. quem locum non habet Lipſ. Elect. 1. 23. ubi fuſiſſime agit de lictoribus. *b* Plut. Popl. p. m. 103. Gell. 11. 15. *c* Suet. Jul. 23. *d*. L v. 1X. 8. *e* Suet. Jul. 20. *f* Diarium vetus ap. pigh. ad A. U. 585. *g* Dion. Halic. v. 19. *h* Id. x. 59. Liv. XXIV. 9.

(*a*) Quarto geſtabat *Scipionem eburneum*, (*b*) quod vulgo minus notum. Sub Imperatoribus imminuta quidem Conſulum auctoritate, ſed aucto faſtu, plura inſignia acceſſere, ut *toga picta*, (*c*) *laurus* in faſcibus, (*d*) *ſecures* iterum iisdem additæ, &c. (*e*).

§. III. *De Conſulum poteſtate & munere*.

Sunt itaque, ut vidimus, Conſules loco Regum creati; & initio quidem pleno eorum jure; (*f*) quemadmodum etiam omnia eorum inſignia primi Conſules tenuere [*g*]; unde recte Cicero loco paulo antea citato Imperium eorum *Regium* vocat. (*h*) Sed primo ſtatim inſtitutionis eorum anno hoc jus imminuit ille, de quo jam diximus, Poplicola; lege lata *de provocatione* ad Populum: nam ea quidem ut notum eſt, jam tempore Tulli Regis obtinuerat [*i*]; ſed tyrannide Tarquinii Superbi obliteratam renovavit Valerius; tempore vero Ciceronis in deſuetudinem abiiſſe videtur. (*k*) Huic addidit leges *de faſcium ſubmiſſione* (*l*) quæ Populo fiebat, & *de Magiſtratu injuſſu Populi non gerendo*. (*m*) Poſtea vero eorum poteſtas etiam magis imminuta fuit, cum Tribuni ple-

a Vid. Capitol. in Gordian. 4. *b* Dion. Halic. III. 62. Juven. X. 43. Vopiſc. Aureliano 13. *c* Lamprid. Alex. Sev. 40. *d* Martial. X. 10. *e* Vid. Claudian. prol II. in Eutrop. 7. *f* Liv. IV. 3. *g* Id. II. 1. *h* Vid. & Ovid. Pont. IV. El. IX. 65. *i* Vid. Liv. I. 26. *k* Ipſe Philip. I. 9. *l* Vid. Liv. II. 7. *m* Dion. Halic. V. 19.

plebis fuerunt inſtituti, quibus jus datum fuit intercedendi omnibus omnino Magiſtratuum actis. Tamen etiam poſtea aliquando extra ordinem ſumma poteſtas (& eadem, quæ Dictatoris: vid. omn. Liv. *L. VI. c.* 19. quod Pompejo in III. Conſulatu obtigit, vid. *Aſcon. ad Or. pro Mil. c.* 25.) illis delata fuit; turbidis, ſcilicet, & in ſummum diſcrimen adductis civitatis rebus, ſolemni Senatusconſulti formula (*a*), *Viderent Conſules, ne quid Reſpublica detrimenti caperet.* Hoc Græci dicebant, *διὰ φροντίδος αὐτοὺς ἔχειν, ὥστε μηδεμίαν ἀποτριβῆν τῷ δημοσίῳ συμβῆναι:* [*b*] eaque forma Senatusconſulti ultimæ ſemper neceſſitatis habita eſt: (*c*) & aliquando etiam Prætores, Tribuni plebis & Proconſules, qui ad Urbem erant, ea formula comprehenſi fuerunt [*d*].

Et ſemper quoque ſtante Republica multa eorum munia, magna & ampliſſima plane dignitas fuerunt (*e*); ita ut *Curio* non ſine ratione Ciceronis Conſulatum vocaverit *ἀποθέωσιν* [*f*]. Nam Primo Caput erant totius Reipublicæ, & tantæ auctoritatis, ut reges & nationes exteræ gloriæ ſibi ducerent, ſi in eorum tutela forent (*g*).

 & hinc

a Vid. omn. Manut. ad Cic. Philipp. v. 12. Salluſt. Catil. 20. Liv. III. 4. (*Ad alios quoque magiſtratus S. C. hujuſmodi pertinebat. V. exempla ap. Briſſon. de Form.* II. *p.* 112.) *b* Dio. 37. *c* Liv. III. 4. *d* Cæſ. de B. C. I. 5. Sall. fragm. Hiſt. I. *e* Polyb. VI. 10. *f* Cic. ad Attic. I. 16 nam licet hoc maxime ſpectet oppreſſionem conjurationis Catilinariæ, & reliqua geſta Ciceronis, tamen etiam dignitatem conſularem notat. *g* Id. pro Sext. 30.

& hinc omnes magiſtratus ipſis erant ſubjecti præter Tribunos plebis; qui, ut diximus, omnibus eorum actis intercedere poterant. Secundo, militiæ tempore ſupremam poteſtatem obtinebant, quemadmodum antea Reges; tribunos militum (pro parte; nam pars creabatur a populo) centuriones, præfectos conſtituebant (*a*). Tertio, imperium in provincias habebant; & ſubditos inde evocare [*b*], coercere, punire poterant. Quarto, Populum convocare, cum eo agere, leges ad Populum ferre, iisque de ſe nomen dare poterant. Quinto, literas omnes a præſidibus provinciarum, vel exteris recipiebant, (*c*) legatos audiebant, Senatus vel populi decreta exequebantur. Sexto, Senatum convocabant, conſulebant, ſententias numerabant, eumque dimittebant. Septimo denique annus ab iis denominabatur (*d*): quod etiam apud Athenienſes ſolebat fieri ab uno ex Archontibus, qui ἐπώνυμος inde dicebatur (*e*). Et hæc omnia ita obtinuerunt, quamdiu libertas Reipublicæ conſtitit: ea vero Julii Cæſaris, ſecutorumque proxime Principum ſcelere oppreſſa, conſulebant duntaxat Senatum, & Principum placita ad eum referebant, (*f*) tutores dabant, (*g*) ſervos manu-

a Cic. de LL. III. Polyb. VI. 24. *b* Cic. act. I. in Verr. 7. & 18. & I. in Verr. 33. II. 39 Id. Attic. VIII. 23. Tacit. Ann. XIII. 4. *c* Cæſ. h. civ. I. I. & 6. *d* Lucan. V. 399. Senec. de ben. III. 16. *e* Pollux. VIII. IX. 89. Pauſan. Lacon. *f* Ovid. de Pont. IV. El. V. 17. *g* Capitol. in Anton. Phil. 10.

mumittebant, (atque inde quidem Conſulare munus auſpicabantur [*a*]) (*b*) vectigalia locabant [*c*], (quod antea Cenſorum erat) ludos quosdam publicos edebant, annum nomine ſignabant: quo eleganter alludit *Seneca Epiſt.* 4. his verbis: *Nulli poteſt ſecura vita contingere, qui de producenda nimis cogitat; qui inter magna bona multos* Conſules *numerat*. Cum vero ſub Imperatoribus plures in ſingulos annos Conſules crearentur (ut ita ſenſim eorum dignitas evileſceret) a primis tantum, qui *ordinarii* dicebantur [*d*] & reliquis honoratiores erant, annus denominabatur; reliqui vero dicebantur *ſuffecti*: (*e*) quemadmodum tales jam libera Republica vocatos fuiſſe vidimus. Quin alii adhuc ſub Principibus fuerunt Conſules *honorarii*, qui ex codicillis tantum a Principe acceptis hoc nomen conſequebantur [*f*].

§. IV. *De aliis ritibus Conſularibus.*

Antiquis temporibus, ſive ante primum bellum *Punicum*, Kalendis Martiis conſulatum iniiſſe videntur (*g*), quod tamen non ſatis certum eſt: ſed poſt A. U. 598. Kalendæ Januariæ huic rei deſtinatæ ſunt,

 [*a*] Eo

a Claudian in Eutrop. I. 310. *b* l. c. Amm. Marc. XXII. 4. Claudian. l. c. *c* Ovid. d. l. 19. & El. IX. 45. *d* Vid. Suet. Domit. 2. *e* Id. Jul. 80. *f* Caſſiod. Variat. 1. 10. Vid. Guther de Offic. domus Aug. I. 13. *g* Ovid. Faſt. III. 147.

(*a*). Eo die Conſules primo mane a Senatu & Populo domi ſuæ ſalutabantur, quæ ſolennitas proprie *officium* dicebatur, quæ vox in genere ſignificat id, quod ſtudii, aut cultus gratia alicui exhibemus. Eſtque hic actus poſterioribus temporibus *proceſſus Conſularis* dictus. *Vid. Spanhem. Diſſert. de P. & U. num.* XII. *p.* 457. (*b*) inde in Capitolium ducti *vota concipiebant* (*c*), & boves ſingulos Jovi immolabant [*d*], ac.

a Vid. Liv. Epit. 47. Ovid. Faſt. I. 81. (*Ut conſularium annorum ratio clarius adpareat, paucis, quid poſt Scaligeri, Petavii, Sigonii, Dodvvelli ſententias cognitas diſcuſſaſque certi ſtatuerim, oſtendam:* Primo *ab A. U.* 245. *ad* 530. *uſque incertiſſimus atque vagus valde ineundi conſulatus erat dies, quod ex tot tantiſque turbis, interregnis, reique publicæ mutationibus ortum:* Deinde *ab A. U.* 530. ad 599. *Kal. Martiis:* Poſtremo *ab A. U.* 599. *conſtanter Kal. Januar. annui magiſtratus curules inibantur. In Epitome autem Liv. tantum legitur:* Coſſ. A. 598. ab U. C. magiſtratum, peractis comitiis, inſequentiſque anni conſulibus creatis, inire cœperunt. Mutandi comitia cauſa fuit, quod Hiſpani rebellabant. *Sed Dodvvellus in Chronol. Dionyſ. p.* 54. *ante verba* inire cœperunt, *ſic interpolat:* (abdicarunt novi autem Coſſ.) *Hinc liquet, Ovid. Faſt.* III. 147. *parum a noſtro fuiſſe intellectum quum ait*, ad ſpatium belli, perfide Pœne, tui. *Quod Nieupoort exponit, ad* I. *belli Punici initium; at ego cum Neapol. de fine* III. *Punici belli interpretor. Si quis regerat, everſam fuiſſe Carthaginem A. U.* 605. *huncque numerum a certo illo* 598. *ſeptem annis differre, cogitet Poetam non accuratam nobis Chronologiam, ſed memorabilem eique rei Epocham proximam dare voluiſſe.*) *b* Ovid. de Pont. IV. El. IV. 42. *c* Vid. Lampr. Heliog. 15. *d* Ovid. de Pont. IV. El. IX. 29.

ac deinde Senatum habentes munus ſuum auſpicabantur (*a*): & de feriis Latinis habendis ad Senatum referebant. [*b*] Intra quinque dies poſt initum magiſtratum in leges jurare debebant (*c*), quod etiam feciſſe videntur, cum deſignati eſſent: atque ita cum magiſtratu abirent, jurejurando declarabant ſe leges ſervaſſe [*d*] concione de rebus a ſe geſtis ad Populum habita. (*e*) Tum etiam his primis diebus provincias inter ſe *ſortiebantur*, vel *comparabant* (*f*), hoc eſt, *ſine ſorte de iis conveniebant*. Legitimum annum Conſulatui gerendo diximus fuiſſe quadrageſimum tertium; quanquam vi, vel gratia ſæpe juniores Conſules facti ſint. * Qui autem reliquos Magiſtratus bene geſſiſſent, deberi ſibi Conſulatum quodammodo putabant; unde *ſuum annum* petitionis dicebant. (*g*).

§. V. *De duratione Conſulatus*.

Fuerunt Romæ Conſules ex ſolis patriciis ab A. U. 244. ad A. 302. ** quo Decem-viri Conſulari poteſtate creati ſunt; ſed poſt duos vel tres annos iterum Conſules ad annum Urbis uſque 309. ex quo

 ali-

a Vid. omn. Liv. xvi. 63. & xxii. 1. xxvi. 26.
b Cic. or. poſt. red. ad Quir. 5. *c* Liv. xxxi. 50.
d Vid. Plin. Paneg. p. 188. ſeq. ed. Traject. 1652. Cic. Fam. v. 2. & not. ad eund Att. vi. 1. p. 592. ed. Græv. *e* Cic. Famil. v. 2.
f Liv. xxiv. 10. & alibi. (Cæſ. B. C. 1. 6.)
* (Sueton. Aug. 26. Cic. V. Phil. 17.) *g* Vid. Caſaub. ad Cic. Att. 1. init. Q. Cic. de petit. Conſ. 6. ** (Liv. iii. 33.)

aliquando Conſules, aliquando Tribuni militum conſulari poteſtate, prout vel plebs, vel Patres contentionibus vicerant, creati ſunt: donec A. U. 387. plebs pervicit, ut alter utique Conſul de Plebe crearetur; quorum ptimus fuit *L. Sextius Sextinus Lateranus* (*a*): & poſtea obtinuit, ut duo quidem Conſules Plebeii ſimul fieri poſſent; patricii vero non item. (*b*) Inde ſumma poteſtas penes Conſules manſit ad Julium Cæſarem uſque, qui patriæ ſuæ vim nefario ſcelere inſerens libertatem e Republica ſuſtulit, & Conſulum auctoritatem labefactavit: ſub Principibus enim ex more quidem creati ſunt, at nullam fere poteſtatem habuerunt. Tum quoque non in annum, ut antea, ſed in ſex, in tres, vel in duos menſes [*c*]; (quod tempore Dionis Caſſii legitimum fuit) [*d*] vel etiam in paucos dies, imo horas, creati ſunt, [*e*] ut ita princeps pluribus gratificari poſſet. Et hi ſuffecti Conſules *minores* dicebantur (*f*). Verum tandem *Juſtiniano* imperante A. U. 1293. poſt *Chriſtum* natum vero anno 541. plane creari deſierunt: niſi quod primo adhuc Imperii anno Conſulatum ſuſciperent. Idque obtinuit; donec a S. P. Q. R. per miniſterium *Leonis* Papæ Imperium *Carolo M.* deferretur.

Quod autem modo de Julio Cæſare diximus,

a Liv. VI. 42. *b* Vid. Lambin. ad Cic. pro Domo 14. *c* Lucan. l. ſupra d. *d* Ipſe XLIII. p. 255. ed. reg. 1548. *e* Vid. Macrob. Saturn. II. 3. Suet. Jul. 76. *f* Dio XLVIII. p. 254.

ximus, ſciendum eſt, neceſſarium quidem fuiſſe mutare ſtatum Reipublicæ tempore Julii Cæſaris, veluti opinio ſatis probabilis eſt *C. A. Ruperti* ad *Pomponium de Orig. Jur. c.* XII. *p.* 139. quam etiam tuetur in *obſervationibus ad Beſoldi Synopſin minorem.* Verum non ideo minus ſceleſtus fuit Julius Cæſar, quippe qui nec jure, nec amore boni publici, ſed miſera ambitione & libidine regnandi ductus jus omne abrupit, & patriam ſuam in triſtem ſervitutem conjecit. Sed contradicendi ſtudio, ut videtur, & paradoxa tuendi tenebatur Rupertus; qui etiam Tiberium & *Attilam* homines perditiſſimos defendit, *Trajanum* vero laudatiſſimum Principem vituperat; ut & Juſtinianum, qui inter mediocres ſaltem cenſeri merebatur.

CAPUT QUARTUM.

De Prætoribus.

§. I. *Origo Prætorum.*

SEcundus Magiſtratus Ordinarii in Urbe honor fuit *Prætoris* (*a*) (Στρατηγοῦ); quod nomen antea, ut dixi, omnium magiſtratuum commune fuerat (*b*), ſed demum hoc magiſtratu creato peculiariter ei adhæſit. Primus Prætor creatus eſt A. U. 387. *Sp. Furius Camillus* (*c*) duabus potiſſimum de cauſis; primo, ut ſolatium pa-

a Lucan. III. 106. *b* Aſcon. ad I. in Verr. 14. *c* Liv. VI. 42. & VII. 1.

patriciis eſſet communicati cum plebe Conſulatus; ſecundo, ut *Jus diceret*; cui rei Conſules, cum frequentibus bellis avocarentur, vacare amplius non poterant: & hinc in nummis Prætorum aliquando *bilanx* conſpicitur (*a*). Creatus fuit Prætor Comitiis Centuriatis iisdem auſpiciis, quibus Conſules [*b*]; unde etiam aliquando *Collega* eorum vocatur [*c*].

§. II. *De numero Prætorum.*

Creatus eſt primo unus duntaxat Prætor; at A. U. 510. ob negotiorum frequentiam alter eſt additus, (*d*) qui inter cives & *peregrinos* jus diceret, unde *peregrinus Prætor* eſt dictus (*e*): alter vero, qui inter Cives ſolos jus dicebat, vocabatur *Urbanus*, & erat *honoratior*; unde proprio quaſi nomine *honoratus* dicitur apud *Ovidium Faſtor.* 1. *vſ.* 52. & *Major*, [*f*] & jus, quod ab eo edictiſque ejus deſcendit, *honorarium* (*g*). A. U. 526. cum *Sicilia* & *Sardinia* in provinciæ formam redactæ eſſent, duo etiam Prætores, qui eas regerent, ſunt creati (*h*). A. U. 556. Hiſpaniis ulteriori & citeriori ſubactis, duo quoque Prætores iis provinciis regundis adjecti ſunt. [*i*] Sed A. U. 561. lege *Bæbia* (quæ tamen non diu obtinuiſſe videtur,

a Vid. Spanh. de P. & V. N. Diſſ. x. p. 104. *b* Gell. XIII. 15. *c* Plin. Panegyr. propius fin. *d* Livius Epit. 19. *e* l. 2. §. 28. ff. de Orig. Jur. *f* Feſt. V. Major Conſul. *g* §. 7. inſtit. de jure N. G. & C. *h* Liv. Epit. 20. *i* d. l. 2. ff. de . I. §. 32.

tur) conſtitutum fuit, ut alternis annis quatuor duntaxat Prætores crearentur (*a*), atque ex his duo tantum (Urbanus ſcilicet, & peregrinus) in Urbe manebant; reliqui ſtatim in provincias, quas ſortiti erant, proficiſcebantur. Cum autem circa A. U. 605. (vel paulo poſt, cum Africa, Achaja, Macedonia in poteſtatem A. U. 607. redactis, ingens incrementum res Rom. accepiſſet) conſtitutæ eſſent *Quæſtiones perpetuæ* (*b*) (de quibus mox amplius). viſum eſt, ut omnes Prætores anno magiſtratus ſui in Urbe jus vel publicum, vel privatum dicerent, & finito demum anno in provincias proficiſcerentur, L. Cornelius Sulla auctis quæſtionibus perpetuis A. U. 672. duos præterea adjecit; licet alii dicant ad decem uſque numerum Prætorum ab eo auctum fuiſſe [*c*]: quicquid hujus rei ſit, Julius Cæſar certe A. U. 707. decem Prætores creavit, [*d*] & mox eorum numerum ad quatuordecim; imo ad ſedecim auxit [*e*]: cum nempe ſociis ſceleris ſui obnoxius quovis pretio eos remunerare cogeretur. Sed eo interfecto, ad denarium numerum redierunt. Auguſtus rurſum duodecim Prætores creavit, & paulo poſt ſexdecim facti ſunt; quibus *Claudius* Imperator duos adjecit, qui de fideicommiſſis jus dicerent: qui tamen ad certam tantum ſummam judicaſſe videntur; ut de majore Conſul appellandus.

a Liv. xl. 44. *b* Vid. Pigh. ad A. U. 609. *c* l. 2. §. 32. ff. de O. I. *d* Dio 42. *e* Id. 53.

dus fuerit (*a*). [*b*] Ex his unum detraxit Titus, reſtituit *Nerva* injuncto munere, ut inter privatos & fiſcum jus diceret (*c*). Tutelarem Prætorem inſtituit *M. Aurelius Antoninus* vulgo dictus *Philoſophus* [*d*]. Minuente Imperio rurſus numerus Prætorum minutus, ita ut tempore *Valentiniani* & *Marciani* Imperatorum tres duntaxat crearentur (*e*): & denique circa tempora Juſtiniani omnino creari deſiiſſe videntur.

§. III. *Inſignia Prætoris.*

Inſignia Prætoris fuerunt primo *ſex lictores cum faſcibus*, ſaltem extra Urbem [*f*]; nam quod quidam duos tantum ei tribuunt, ita intelligendum eſt, ut duo ad minimum lictores ſemper ei præſto fuerint: atque inde ἑξαπελεκεὺς dictus fuit [*g*]. Secundo, *Toga prætexta*; quam, ut Conſules, primo magiſtratus ſui die, votis nuncupatis, in Capitolio ſumebant. Tertio, *ſella curulis*. Quarto, *Tribunal*; quod erat locus altior in hemicycli formam, in quo ſella curulis Prætoris ponebatur (*g*); inferiores enim magiſtratus & judices *ſubſellia* tantum habebant. Quinto, *Haſta*, quæ jurisdictionis [*h*]; & de-

a l. 2. ff. eod. §. 32. *b* Vid. Quinctil. III. 6. *c* l. 2. §. 32. ff. eod. *d* Capitolin. ejus vita 10. d. l. 2. Cod. de off. Præt. *e* Val. Max. I. I. ex 9. App. Alex. Syriac. 95. *f* Appian. ib. *g* Cenſorin. de die natal. *h* Tacit. Annal. 175. *i* Senec. de brevit. vitæ 11.

& denique, *Gladius*, qui quæſtionis ſignum erat.

§. IV. *Munera Prætoris*

Munera Prætoris fuerunt Primo, ut *ludos ederent*; præſertim eos, qui Circo dabantur [*a*], ut *Megalenſes*, *Florales*, & ſimiles: quod ingenti admodum pompa & ſumtu fiebat: & hinc in hiſtriones, ſimiliſque farinæ homines, ſaltem ſub Principibus, juriſdictionem quandam exercuerunt (*b*) Prætores. Secundo, ut ſarta tecta vacante cenſura exigeret; ſed non niſi ex Senatusconſulto (*c*). Tertio, ut abſentibus Conſulibus munus eorum ſuſtineret (*d*), Senatum cogeret (ita tamen, ut nunquam id fieret niſi ad rem novam (*e*)) ſententias rogaret, comitia & conciones ad Populum haberet; ita ut abſente Conſule plane ſummus Magiſtratus eſſet [*f*]: &, præter Conſules, a reliquis magiſtratibus comitiatum & concionem avocare poterat [*g*]; quanquam quædam ex his Prætoris Urbani duntaxat fuiſſe videntur. Quartum & præcipuum Prætoris Urbani munus fuit *juriſdictio*, ut loquitur Cicero *de legibus libro tertio c. 3.*: *juris diſceptator, qui privata judicet, judicarive jubeat, Prætor eſto: is juris civilis cuſtos eſto: huic poteſtati parento.* Et

a Juven. XI. 192. *b* Tacit. Annal. I. 77. *c* Aſcon. ad Verr. III. 50. (*potius* L. I.) *d* Liv. X. 45. XXX. 17. & 22. *e* Cic. Fam. XII. 28. *f* Cic. ad Famil. X. 12. Vid. Spanh. de P. & U. Num. Diſſ. X. p. 119. *g* Cic. Phil. II. 13.

Et ob hæc tot ac tanta munia non licebat Prætori Urbano plus quam decem dies Urbe abeſſe (*a*). Ut autem quid fuerit *juriſdictio* recte intelligatur, pauca de *judiciorum* apud Romanos *ratione* adjicienda ſunt; quæ tamen ſequenti ſectione accuratius examinabimus.

§. V. *De Juriſdictione.*

Judicia omnia erant vel *Privata*, vel *Publica*. *Privatis* (quorum proprie *juriſdictio* dicta eſt) præerant duo Prætores, Urbanus, ſcilicet, & Peregrinus: *Publicis* vero *judiciis*, ſive *Quæſtionibus*, olim ipſe Populus præfuit, qui ad ea exercenda *Quæſitores* (*b*), vel Dictatorem (*c*) creabat: de ſervis vero & infimæ ſortis hominibus *Triumviri capitales* (*d*) judicabant; Ædiles de rebus ad ſuum munus pertinentibus [*e*]. Sed, cum auctis immenſum Romanorum opibus non minus, ut fieri amat, augerentur ſcelera, circa A. U. 605. conſtitutum eſt, (*f*) ut duo quidem Prætores, Urbanus ſcilicet & Peregrinus conſuetam juriſdictionem in cauſis privatis obirent; quatuor vero reliqui capitalium criminum quæſtiones a Senatu pro temporum ſtatu decretas exercerent: quæ Quæſtiones *Perpetuæ* ſunt dictæ, tum quod le-

ge

a Gell. XIII. 5. *b* Virg. Æn. VI. 432. *c* L. v. IX. 26. *d* Plaut. Amphitr. I. I. 3. & Aulul. III. II. 2. & Aſin. I. II. 5. (*Gell.* III. I. *f. v. Pinor. de Serv. p.* 26.) *e* Tit. ff. de ædil. ed. *f* Cic. in Bruto 27.

ge certa quædam forma iis eſſet præſcripta, ita ut nova ſemper lege, ſicut antea, opus non eſſet; tum quod Prætores *perpetuò* (*a*), ſive *toto* anno, has quæſtiones exercerent; nec Populus, ut antea, extra ordinem Quæſtores ad eas exercendas crearet.

Primæ Quæſtiones perpetuæ fuerunt de *Repetundis*, de *Ambitu*, de *Majeſtate*, & de *Peculatu*. L. Sulla iis adjecit queſtiones de *Falſo*, quod judicium etiam adverſus *monetarios* fuit, [*b*] ſive adverſus *adulteratores monetæ*, ut vocantur in *l.* 16. §. 9. *ff. de pœnis*) de *Sicariis*, de *Parricidis* & *Veneficis*. Mox etiam plures aliæ promanarunt, ut de *corrupto judicio* (*c*), de *vi publica*, vel *privata*, &c. Sed etiam ſic extra ordinem aliquando Populus, vel etiam Senatus (ut in cauſſa *Silani* repetundarum rei (*d*) de criminibus cognoſcebat, vel Quæſitores dabat: ut, ſi res atrox eſſet, veluti in cauſſa *Milonis*, qui Clodium interfeciſſe dicebatur: vel, ſi nova; ut cum ipſe ille Clodius ſacra *Bonæ Deæ* violaviſſet, quando Quæſtio de *Pollutis ſacris* decreta fuit; [*e*] de Veſtalibus inceſtus reis (*f*); & ſic in ſimilibus. De Perduellione, ut jam ante vidimus, ipſe Populus Comitiis centuriatis quærebat.

Quæſtionibus a Senatu decretis ſortiebantur inter ſe Prætores, quæ cujuſque Quæ-

a Terent. Hecyr. I. III. 12. *b* l. 8. ſeq. ff. ad l. Corn. de falſis. *c* Vid. Cic. pro Cluent. 54. *d* Val. Max. v. 3. ex. 3. *e* Suet. Jul. 6. *f* Aſcon. ad Cic. pro Mil. 12.

Quæſtio futura eſſet; nam Comitiis incertam duntaxat juriſdictionem accipiebant. Aliquando autem duo Prætores uni quæſtioni præerant, quod propter multitudinem criminum in quæſtione de Sicariis frequens fuit [*a*]; aliquando rurſus unus unus de duabus cauſſis quærebat (*b*). De repetundis aliquando quæſivit Prætor Peregrinus (*c*), qui ita juriſdictionem & quæſtionem ſimul habebat; & etiam quandoque ex Senatus decreto Prætor Urbanus quæſtiones publicas exercebat, de qua re tamen dubitari poteſt: nam quod Verres in Prætura Urbana judicium publicum exercuit, contra leges fecit [*d*]: denique urbana quoque & peregrina ſors junctæ fuiſſe leguntur (*e*).

Prætor Urbanus, ut dixi, reliquis honoratior erat, & etiam *Honoratus* κατ' ἐξοχὴν, dicebatur (*f*): is enim erat *cuſtos juris Quiritium* [*g*]; & ex ejus edictis Prætor Peregrinus, (de quo tamen dubitat Sigonius) & Prætores provinciarum edicta ſua efformabant; unde etiam *Prætor Major* vel *Maximus* aliquando eſt dictus [*h*]. Idem juratus ex eo ordine, penes quem judicia eo tempore erant, decurias judicum ſelectorum conſcribebat (*i*); ex quibus tum ipſe, tum alii Prætores eo anno

a Cic. pro Cluent. 53. *b* Cic. pro Cœl. 13. coll. cum eod. ad Quint. fr. II. 3. *c* Vide Aſcon. in Or. in toga candida in not. 2. *d* Vid Verr. 60. & Hottom. ib. ad 4[illegible] 3. XXVII. 36. XXXV. 41. *f* Ov[illegible] *g* Cic. de LL. III. 3. *h* F[illegible] Horat. Serm. I. [illegible]

no *concilia judicum* ſibi ſortiebantur. [*a*] Initio magiſtratus Prætor Urbanus in albo proponebat *Edictum*, ſive *formulam*, *juxta quam eo anno jus dicturus eſſet de rebus juriſdictionem ſuam concernentibus* (*b*), ſive de iis, quæ privato jure Quiritium continebantur, quod jus adjuvandi, vel ſupplendi, vel corrigendi juris civilis gratia Prætores introduxerunt [*c*]: & hoc edictum quotannis a Prætore ejus anni renovabatur; unde *Lex annua* dicitur apud Ciceronem *in Verrem L.* 1. *c.* 24. & actiones Prætoriæ etiam plerumque intra annum vivebant [*d*]. Sed, cum Prætores ſæpe propter gratiam & ambitionem varie jus dicerent, & ab edictis ſuis diſcederent, A. U. 686. lege *Cornelia*, lata a C. Cornelio Tribuno plebis, juſſi ſunt ex *edictis* ſuis *perpetuis* jus dicere (e). Tempore autem & juſſu D. *Hadriani* Imperatoris *Salvius Julianus*, *Didii Juliani* Imperatoris proavus, magni nominis Juriſconſultus omnia illa edicta collegit, (*f*) in unum volumen redegit, ac certo ordine diſpoſuit; quod proprie deinceps *Edictum perpetuum* & *jus honorarium* eſt dictum [*g*].

Juriſdictionem ſuam omnem tribus his verbis Prætor exſe[...]batur, ſcilicet *Dico*, & *Addic*[...] quorum tum *dandi* *j*[...]abat

a Vid. Cic[...]
Or. Jur.[...]
Inſtit[...]

tum bonorum poſſeſſionis, vindiciarum, actionum dationem; ſecundum, *juris dicendi*, & *ſententiæ ferendæ*; tertium, *judicatum faciendi & exequendi*.

Cognoſcebat Prætor vel *e Tribunali*, ſive *per decretum*; vel *de plano* [a], ſive *per libellum* in cauſſis levioribus. Non autem cognoſcebat, niſi *diebus faſtis*, qui ita dicti ſunt a *fando*; quod tria mox dicta verba iis diebus *fari* liceret [b].

Et hæc quidem omnia libera Republica ita obtinuerunt; ſed extremis Imperii temporibus nihil fere præter ludorum curam Prætoribus eſt relictum (c) unde *Boethius* [d] de Prætoribus ſua ætate verba faciens eleganter *Præturam* vocat *inane nomen & Senatorii cenſus gravem ſarcinam*: omnia enim eorum munia in Præfectum Prætorio, qui Cæſaris magiſtratus erat, ſunt translata, populari magiſtratu Cæſaris poſſeſſione deturbato [e].

a Vid. Senec. de clement. I. 5. vid. Faſtor. I. 47. c Juven. S. XI. 103. d De conſol. philoſ. III. e Vid. Scalig. Epiſt. mihi 183.

CAPUT QUINTUM.

De Ædilibus.

§. I. *Ædilium nomen, origo & differentia*.

Æ*Diles* dicti ſunt, vel quod *Ædes* publicas privataſque *curarent* (a); vel, quod plebiſcita in *Ædes Cereris* aſſerva-

a Varro de L. L. IV. 14.

varent [*a*]. Fuerunt autem triplices: Ædiles nempe *Plebeii*, *Curules* & *Cereales* diverſis temporibus inſtituti.

Plebeii Ædiles primum creati ſunt eodem tempore, iiſdemque Comitiis, quibus Tribuni plebis (de quibus mox dicemus) A. U. ſcilicet 260. Comitiis curiatis: unde etiam *collegæ Tribunorum dicuntur*. Jam enim, poſt ingentem ſeditionem, & ſeceſſionem plebis in montem ſacrum, reconciliatis ordinibus plebs petiit, ut ſibi liceret binos viros quotannis creare, qui Tribunis plebis velut adminiſtri [*b*] & adjutores eſſent; & eas cauſſas *judicarent*, quas ipſi (Tribuni) iis commiſiſſent (*c*): unde etiam *judices* aliquando ſunt dicti. Creati ſunt initio quidem, ut diximus [*d*], Comitiis curiatis; ſed poſt legem Publiliam, ut reliqui magiſtratus minores, Comitiis tributis.

A. U. 387. cum Senatus poſt communicatum cum plebe Conſulatum propter ordines in concordiam redactos diem unum ludis maximis adjiciendum cenſuiſſet, [*e*] recuſantibus id munus Ædilibus plebis, conclamatum eſt a patriciis adoleſcentibus, ſe id honoris Deum immortalium cauſſa libenter acturos, ut Ædiles fierent; atque ita duo etiam ex patriciis Ædiles creati ſunt: ſed ſequenti ſtatim anno hic quoque magiſtratus cum plebe eſt communicatus (*f*). *Curules* autem hi poſtremi ſunt dicti,

a l. 2. §. 20. ff. de Or. Jur. *b* Vid. Dion. Halic. VIII. 35. *c* Id. VI. 90. *d* Sect. I. §. 3. 2. *e* Liv. VI. 42. *f* Id. VII. 1.

cti, quia ſella *curuli*, toga prætexta, jure imaginum æque ac magiſtratus majores utebantur; quæ omnia Ædilibus plebis negata ſunt.

Denique A. U. 709. Julius Cæſar duos Ædiles addidit; qui, quod annonam curarent, *Cereales* a *Cerere* frugum Dea præſide ſunt dicti (*a*); & ſemper ex patriciis ſunt creati.

§. II. *Munus Ædilium* his paucis verbis deſcribit Cicero *de legibus* III. *c.* 3. *ſuntoque Ædiles curatores Urbis*, *annonæ*, *ludorumque ſolennium*: *olliſque ad honoris ampliores gradum is primus adſcenſus eſto*.

Primum itaque horum magiſtratuum *munus* fuit *cura Urbis*, (unde Græcis ἀστυνόμοι, quaſi *Urbis legislatores* dicas; ſunt appellati) ad quam ſpectarunt ſequentia: *primo*, ut ædificia publica, templa ſcilicet, baſilicas, porticus, aquæductus, &c. tuerentur & curarent, præſertim vacante cenſura [*b*]; tum etiam privatorum ædificiorum curam gererent, ne ſcilicet ruinoſa eſſent, & ita deformitas urbi, tranſeuntibus periculum crearetur. *Secundo*, curabant, (*c*) ut loca publica, balnea, puta, cloacæ, (quæ inter præcipua opera erant magnitudinis Romanæ [*d*]) &c. præcipue autem viæ mundæ eſſent (*e*); & eos, qui hac occaſione deliquiſſent, mulctabant. *Ter-*

a l. 2. §. 32. ff. de Orig. Jur. Suet. Jul. 41. Dio XLIII. f. *b* Sex. Jul. Frontin. de aquæd. Romæ II. 1656. T. IV. Ant. Græv. *c* Vid. omn. l. un. ff. de via publ. *d* Dion. Hal. III. 57. (*Liv.* I. 56.) *e* Plaut. Sticho II. II. 28. & Trucul II. VII. 5.

Tertio, luxum, petulantiam (*a*); fornicum & popinarum libidines coercebant, & peculiarem quandam in meretrices juriſdictionem exercebant (*b*). *Quarto* incendia curabant; quod munus ab Auguſto Imperatore primum iis impoſitum videtur (*c*). *Quinto*, funerum aliorumque minutorum rituum conſervatio penes eos erat (*d*). *Sexto*, curabat, ne quis animal, quod nocere poſſet, (urſum forte, vel aprum) in publico haberet (*e*). *Septimo* denique proſpiciebant, ne Dii, vel ſacra peregrina in Urbe colerentur *.

Secundum munus Ædilium fuit *cura annonæ*: unde, quod hanc partem attinet fere ſimiles [*f*] fuerunt iis, quos Græci ἀγορανόμους vocant (*g*). Itaque omnes res in foro venales inſpiciebant & æſtimabant; merces improbas jactabant (*h*); pondera & menſuras iniquas frangebant (*i*); unde forte etiam fœneratores coercere potuerunt (*k*); animalia & mancipia morboſa & vitioſa redhiberi curabant (*l*); jus de his rebus dicebant; mulctas delinquentibus imponebant (*m*); edicta concipiebant & proponebant, quæ etiam pars juris honorarii fuerunt (*n*). Sed hoc poſtremum tantum

a Gell. x. 6. *b* Senec. de vita beata 7. Lipſ. ad Tacit. Annal. 11. 85. *c* Dio liv. *d* Cic. Phil. ix. 7. (*& ex* 1. *Edit. Ovid.* vi. *Faſtor.* 663.) *e* l. 40. ſqq. ff. Ædil. ed. * (*ex* 1. *Edit.* Liv. iv. 30.) *f* Dion. Halic. vi. 90. *g* Plaut. Capt. iv. 11. 44. *h* Facete Idem Rud. A. ii. S. iii. 42. *i* Juven. x. 101. Perſ. i. 130. *k* Vid. Liv. x. 23. *l* ff. de ædil. toto tit. *m* Diarium vetus p. Pigh. Ann. ad A. U. 585. *n* §. 7. Inſtit. de jure N. G. & C.

Ædilium Curulium fuiſſe videtur, ſicut titulo digeſtorum de *ædilicio edicto* docemur.

Tertium denique Ædilium *munus* erat *cura ludorum ſolemnium* [*a*], ut Romanorum aliorumque ſtatorum [*b*] ; non vero privatorum, quales erant ludi funebres, votivi & ſimiles: ſed & hoc præcipuè Ædilium Curulium erat, ut ex eorum inſtitutione patet. Fiebant autem hi ludi immani ſumptu ad inſaniam uſque; unde demum ex provinciis pecuniam ad eam rem colligebant, viam ſibi hac munificentia ad altiora ſternentes (*c*). Hos itaque ludos ordinabant; præmia & pœnas actoribus diſtribuebant; *Plaut. Trin. IV.* II. *v.* 147. ſabulas agendas examinabant (*d*); unde etiam in reliquos libros aliquid juris iis fuiſſe videtur (*e*). *Quartum munus* erat peculiare Ædilibus plebis, ut ſcilicet *Plebiſcita & Senatus conſulta in æde Cereris & poſtea in ærario adſervarent* (*f*); ne Conſules ea vitiare poſſent. Cerealium vero Ædilium proprium erat frumento publico præeſſe (*g*), quod antea omnium Ædilium erat; & paulo poſt rurſus (*h*) *Præfecti*, & *Curatoris annonæ* fuit [*i*].

§. III. *Inſignia Ædilium & quædam alia.*

Ædilium Curulium *inſignia* fuerunt præcipue ſella curulis, & toga prætexta: tum etiam

a Cic. L. L. III. 3. *b* Id. in Verr. V. 14. *c* Vid. eund. Offic. II. 16. ſeq. *d* Didaſcaliæ comœdiarum Terentii. *e* Tacit. Annal. IV. 35. *f* l. 2. §. 21. ff. de Or. Jur. Liv. III. 55. *g* d. l. 2. §. 32. *h* Tacit. Annal. I. 7. *i* Vid. Dio LIV. init.

etiam habebant jus imaginum, & antiquiorem in Senatu ſententiæ dicendæ locum *a*).

Licet autem Ædiles Populi Romani magiſtratus eſſent, tamen nec vocationem (*b*), nec prehenſionem habebant, niſi juſſu Tribunorum plebis, & hinc etiam a privato in jus trahi poterant: nec lictoribus, vel viatoribus utebantur; ſed ſervis duntaxat publicis. Tamen Ædiles plebis etiam ſacroſanctos fuiſſe, ex *Catone* adfirmat Feſtus V. *Sacroſanctum*; quod ita intelligendum videtur, ne quis eos impune injuria lædere poſſet (*c*). Etiam municipia Ædiles ſuos habebant (*d*), qui *Quinquennales* ſunt dicti (*e*), & Cenſorum vicem obiiſſe videntur; quanquam in quibuſdam municipiis, *Arpinis* exempli gratia, (*f*) nulli alii magiſtratus crearentur: eamque dignitatem honeſtiſſimorum Romanorum filii in municipiis, unde orti eſſent, exercebant, ut *Marcus* & *Quintus* Ciceronum filii Arpinis. Quia autem, ut dixi, nulli alii magiſtratus in iſtis municipiis crearentur, hinc *ſummos Ædiles* eos dicere cenſetur *Juvenalis Sat.* III. *vſ.* 179. Duraſſe hic magiſtratus, ut plures alii, videtur ad tempora Conſtantini Magni; licet forte aliqua interdum mutatione.

E 2 CA-

a Cic. V. Verr. 14. *b* Gell. XIII. 12. *c* Vid. omn. Liv. III. 55. *d* Juven. x. 101. l. 30. §. 1. ff. locati cond. *e* Spartian. Hadr. 19. & ibi Caſaub. & Salmaſ. *f* Cic. ad Famil. XIII. 11.

Et ob hæc tot ac tanta munia non licebat Prætori Urbano plus quam decem dies Urbe abeſſe (*a*). Ut autem quid fuerit *juriſdictio* recte intelligatur, pauca de *judiciorum* apud Romanos *ratione* adjicienda ſunt; quæ tamen ſequenti ſectione accuratius examinabimus.

§. V. *De Juriſdictione.*

Judicia omnia erant vel *Privata*, vel *Publica*. *Privatis* (quorum proprie *juriſdictio* dicta eſt) præerant duo Prætores, Urbanus, ſcilicet, & Peregrinus: *Publicis* vero *judiciis*, ſive *Quæſtionibus*, olim ipſe Populus præfuit, qui ad ea exercenda *Quæſitores* (*b*), vel Dictatorem (*c*) creabat: de ſervis vero & infimæ ſortis hominibus *Triumviri capitales* (*d*) judicabant; Ædiles de rebus ad ſuum munus pertinentibus [*e*]. Sed, cum auctis immenſum Romanorum opibus non minus, ut fieri amat, augerentur ſcelera, circa A. U. 605. conſtitutum eſt, (*f*) ut duo quidem Prætores, Urbanus ſcilicet & Peregrinus conſuetam juriſdictionem in cauſis privatis obirent; quatuor vero reliqui capitalium criminum quæſtiones a Senatu pro temporum ſtatu decretas exercerent: quæ Quæſtiones *Perpetuæ* ſunt dictæ, tum quod lege

a Gell. XIII. 5. *b* Virg. Æn. VI. 432. *c* L. v. IX. 26. *d* Plaut. Amphitr. I. I. 3. & Aulul. III. II. 2. & Aſin. I. II. 5. (*Gell.* III. I. *f. v. Pinor. de Serv. p.* 26.) *e* Tit. ff. de ædil. ed. *f* Cic. in Bruto 27.

ge certa quædam forma iis eſſet præſcripta, ita ut nova ſemper lege, ſicut antea, opus non eſſet; tum quod Prætores *perpetuò* (*a*), ſive *toto* anno, has quæſtiones exercerent; nec Populus, ut antea, extra ordinem Quæſtores ad eas exercendas crearet.

Primæ Quæſtiones perpetuæ fuerunt de *Repetundis*, de *Ambitu*, de *Majeſtate*, & de *Peculatu*. L. Sulla iis adjecit queſtiones de *Falſo*, quod judicium etiam adverſus *monetarios* fuit, [*b*] ſive adverſus *adulteratores monetæ*, ut vocantur in *l.* 16. §. 9. *ff. de pœnis*) de *Sicariis*, de *Parricidis* & *Veneficis*. Mox etiam plures aliæ promanarunt, ut de *corrupto judicio* (*c*), de *vi publica*, vel *privata*, &c. Sed etiam ſic extra ordinem aliquando Populus, vel etiam Senatus (ut in cauſſa *Silani* repetundarum rei (*d*) de criminibus cognoſcebat, vel Quæſitores dabat: ut, ſi res atrox eſſet, veluti in cauſſa *Milonis*, qui Clodium interfeciſſe dicebatur: vel, ſi nova; ut cum ipſe ille Clodius ſacra *Bonæ Deæ* violaviſſet, quando Quæſtio de *Pollutis ſacris* decreta fuit; [*e*] de Veſtalibus inceſtus reis (*f*); & ſic in ſimilibus. De Perduellione, ut jam ante vidimus, ipſe Populus Comitiis centuriatis quærebat.

Quæſtionibus a Senatu decretis ſortiebantur inter ſe Prætores, quæ cujuſque Quæ-

a Terent. Hecyr. I. III. 12. *b* l. 8. ſeq. ff. ad l. Corn. de falſis. *c* Vid. Cic. pro Cluent. 54. *d* Val. Max. v. 3. ex. 3. *e* Suet. Jul. 6. *f* Aſcon. ad Cic. pro Mil. 12.

Quæſtio futura eſſet; nam Comitiis incertam duntaxat juriſdictionem accipiebant. Aliquando autem duo Prætores uni quæſtioni præerant, quod propter multitudinem criminum in quæſtione de Sicariis frequens fuit [*a*]; aliquando rurſus unus unus de duabus cauſſis quærebat (*b*). De repetundis aliquando quæſivit Prætor Peregrinus (*c*), qui ita juriſdictionem & quæſtionem ſimul habebat; & etiam quandoque ex Senatus decreto Prætor Urbanus quæſtiones publicas exercebat, de qua re tamen dubitari poteſt: nam quod Verres in Prætura Urbana judicium publicum exercuit, contra leges fecit [*d*]: denique urbana quoque & peregrina ſors junctæ fuiſſe leguntur (*e*).

Prætor Urbanus, ut dixi, reliquis honoratior erat, & etiam *Honoratus* κατ' ἐξοχὴν, dicebatur (*f*): is enim erat *cuſtos juris Quiritium* [*g*]; & ex ejus edictis Prætor Peregrinus, (de quo tamen dubitat Sigonius) & Prætores provinciarum edicta ſua efformabant; unde etiam *Prætor Major* vel *Maximus* aliquando eſt dictus [*h*]. Idem juratus ex eo ordine, penes quem judicia eo tempore erant, decurias judicum ſelectorum conſcribebat (*i*); ex quibus tum ipſe, tum alii Prætores eo anno

a Cic. pro Cluent. 53. *b* Cic. pro Cœl. 13. coll. cum eod. ad Quint. fr. II. 3. *c* Vide Aſcon. in Or. in toga candida in not. 2. *d* Vid. 1. in Verr. 60. & Hottom. ib. ad 40. *e* Liv. XXV. 3. XXVII. 36. XXXV. 41. *f* Ovid. Faſt. I. 52. *g* Cic. de LL. III. 3. *h* Feſt. V. Maximum. Horat. Serm. I. IV. 123.

no *concilia judicum* ſibi ſortiebantur. [*a*] Initio magiſtratus Prætor Urbanus in albo proponebat *Edictum*, ſive *formulam*, *juxta quam eo anno jus dicturus eſſet de rebus juriſdictionem ſuam concernentibus* (*b*), ſive de iis, quæ privato jure Quiritium continebantur, quod jus adjuvandi, vel ſupplendi, vel corrigendi juris civilis gratia Prætores introduxerunt [*c*]: & hoc edictum quotannis a Prætore ejus anni renovabatur; unde *Lex annua* dicitur apud Ciceronem *in Verrem L.* 1. *c.* 24. & actiones Prætoriæ etiam plerumque intra annum vivebant [*d*]. Sed, cum Prætores ſæpe propter gratiam & ambitionem varie jus dicerent, & ab edictis ſuis diſcederent, A. U. 686. lege *Cornelia*, lata a C. Cornelio Tribuno plebis, juſſi ſunt ex *edictis* ſuis *perpetuis* jus dicere (e). Tempore autem & juſſu D. *Hadriani* Imperatoris *Salvius Julianus*, *Didii Juliani* Imperatoris proavus, magni nominis Juriſconſultus omnia illa edicta collegit, (*f*) in unum volumen redegit, ac certo ordine diſpoſuit; quod proprie deinceps *Edictum perpetuum* & *jus honorarium* eſt dictum [*g*].

Juriſdictionem ſuam omnem tribus his verbis Prætor exſequebatur, ſcilicet, *Do*, *Dico*, & *Addico* (*h*), quorum primum tum *dandi judicis* ſignificabat *poteſtatem*;

tum

a Vid. Cic. in Verr. 1. 61. *b* l. 2. §. 10. ff. de Or. Jur. *c* l. 7. §. 1. ff. de juſt. & jure. *d* pr. Inſtitut. de perp. & temp. act. *e* Aſcon. argum. in Or. I. Cic. pro C. Corn. *f* Eutrop. VIII. 17. *g* l. 2. §. 10. de Orig. Jur §. 7. Inſtit. I. N. G. de & C. *h* Varro de L. L. V. 4.

tum bonorum poſſeſſionis, vindiciarum, actionum dationem; ſecundum, *juris dicendi*, & *ſententiæ ferendæ*; tertium, *judicatum faciendi & exequendi*.

Cognoſcebat Prætor vel *e Tribunali*, ſive *per decretum*; vel *de plano* [*a*], ſive *per libellum* in cauſſis levioribus. Non autem cognoſcebat, niſi *diebus faſtis*, qui ita dicti ſunt a *fando*; quod tria mox dicta verba iis diebus *fari* liceret [*b*].

Et hæc quidem omnia libera Republica ita obtinuerunt; ſed extremis Imperii temporibus nihil fere præter ludorum curam Prætoribus eſt relictum (*c*) unde *Boethius* [*d*] de Prætoribus ſua ætate verba faciens eleganter *Præturam* vocat *inane nomen & Senatorii cenſus gravem ſarcinam*: omnia enim eorum munia in Præfectum Prætorio, qui Cæſaris magiſtratus erat, ſunt translata, populari magiſtratu Cæſaris poſſeſſione deturbato [*e*].

a Vid. Senec. de clement. I. 5. *b* vid. Faſtor. I. 47. *c* Juven. S. XI. 193. *d* De conſol. philoſ. III. *e* Vid. Scalig. Epiſt. mihi 183.

CAPUT QUINTUM.

De Ædilibus.

§. I. *Ædilium nomen, origo & differentia.*

Ædiles dicti ſunt, vel quod *Ædes* publicas privataſque *curarent* (*a*); vel, quod plebiſcita in *Ædes Cereris* aſſerva-

a Varro de L. L. IV. 14.

varent [*a*]. Fuerunt autem triplices: Ædiles nempe *Plebeii*, *Curules* & *Cereales* diverſis temporibus inſtituti.

Plebeii Ædiles primum creati ſunt eodem tempore, iiſdemque Comitiis, quibus Tribuni plebis (de quibus mox dicemus) A. U. ſcilicet 260. Comitiis curiatis: unde etiam *collegæ Tribunorum dicuntur*. Jam enim, poſt ingentem ſeditionem, & ſeceſſionem plebis in montem ſacrum, reconciliatis ordinibus plebs petiit, ut ſibi liceret binos viros quotannis creare, qui Tribunis plebis velut adminiſtri [*b*] & adjutores eſſent; & eas cauſſas *judicarent*, quas ipſi (Tribuni) iis commiſiſſent (*c*): unde etiam *judices* aliquando ſunt dicti. Creati ſunt initio quidem, ut diximus [*d*], Comitiis curiatis; ſed poſt legem Publiliam, ut reliqui magiſtratus minores, Comitiis tributis.

A. U. 387. cum Senatus poſt communicatum cum plebe Conſulatum propter ordines in concordiam redactos diem unum ludis maximis adjiciendum cenſuiſſet, [*e*] recuſantibus id munus Ædilibus plebis, conclamatum eſt a patriciis adoleſcentibus, ſe id honoris Deum immortalium cauſſa libenter acturos, ut Ædiles fierent; atque ita duo etiam ex patriciis Ædiles creati ſunt: ſed ſequenti ſtatim anno hic quoque magiſtratus cum plebe eſt communicatus (*f*). *Curules* autem hi poſtremi ſunt dicti,

a l. 2. §. 20. ff. de Or. Jur. *b* Vid. Dion. Halic. VIII. 35. *c* Id. VI. 90. *d* Sect. I. 8. §. 1. 2. *e* Liv. VI. 42. *f* Id. VII. 1.

cti, quia ſella *curuli*, toga prætexta, jure imaginum æque ac magiſtratus majores utebantur; quæ omnia Ædilibus plebis negata ſunt.

Denique A. U. 709. Julius Cæſar duos Ædiles addidit; qui, quod annonam curarent, *Cereales* a *Cerere* frugum Dea præſide ſunt dicti (*a*); & ſemper ex patriciis ſunt creati.

§. II. *Munus Ædilium* his paucis verbis deſcribit Cicero *de legibus* III. *c.* 3. *ſuntoque Ædiles curatores Urbis, annonæ, ludorumque ſolennium: olliſque ad honoris amplioris gradum is primus adſcenſus eſto.*

Primum itaque horum magiſtratuum *munus* fuit *cura Urbis*, (unde Græcis *ἀστυνόμοι*, quaſi *Urbis legislatores* dicas; ſunt appellati) ad quam ſpectarunt ſequentia: *primo*, ut ædificia publica, templa ſcilicet, baſilicas, porticus, aquæductus, &c. tuerentur & curarent, præſertim vacante cenſura [*b*]; tum etiam privatorum ædificiorum curam gererent, ne ſcilicet ruinoſa eſſent, & ita deformitas urbi, tranſeuntibus periculum crearetur. *Secundo*, curabant, (*c*) ut loca publica, balnea, puta, cloacæ, (quæ inter præcipua opera erant magnitudinis Romanæ [*d*]) &c. præcipue autem viæ mundæ eſſent (*e*); & eos, qui hac occaſione deliquiſſent, mulctabant.

Ter-

a l. 2. §. 32. ff. de Orig. Jur. Suet. Jul. 41. Dio XLIII. f. *b* Sex. Jul. Frontin. de aquæd. Romæ II. 1656. T. IV. Ant. Græv. *c* Vid. omn. l. un. ff. de via publ. *d* Dion. Hal. III. 57. (*Liv.* I. 56.) *e* Plaut. Sticho II. II. 28. & Trucul II. VII. 5.

Tertio, luxum, petulantiam (*a*); fornicum & popinarum libidines coercebant, & peculiarem quandam in meretrices juriſdictionem exercebant (*b*). *Quarto* incendia curabant; quod munus ab Auguſto Imperatore primum iis impoſitum videtur (*c*). *Quinto*, funerum aliorumque minutorum rituum conſervatio penes eos erat (*d*). *Sexto*, curabat, ne quis animal, quod nocere poſſet, (urſum forte, vel aprum) in publico haberet (*e*). *Septimo* denique proſpiciebant, ne Dii, vel ſacra peregrina in Urbe colerentur *.

Secundum munus Ædilium fuit *cura annonæ*: unde, quod hanc partem attinet fere ſimiles [*f*] fuerunt iis, quos Græci ἀγορανόμους vocant (*g*). Itaque omnes res in foro venales inſpiciebant & æſtimabant; merces improbas jactabant (*h*); pondera & menſuras iniquas frangebant (*i*); unde forte etiam fœneratores coercere potuerunt (*k*); animalia & mancipia morboſa & vitioſa redhiberi curabant (*l*); jus de his rebus dicebant; mulctas delinquentibus imponebant (*m*); edicta concipiebant & proponebant, quæ etiam pars juris honorarii fuerunt (*n*). Sed hoc poſtremum tantum

E Ædi-

a Gell. x. 6. *b* Senec. de vita beata 7. Lipſ. ad Tacit. Annal. II. 85. *c* Dio liv. *d* Cic. Phil. IX. 7. (*& ex* I. *Edit. Ovid.* VI. *Faſtor.* 663.) *e* l. 40. ſqq. ff. Ædil. ed. * (*ex* I. *Edit.* Liv. IV. 30.) *f* Dion. Halic. VI. 90. *g* Plaut. Capt. IV. II. 44. *h* Facete Idem Rud. A. II. S. III. 42. *i* Juven. x. 101. Perſ. I. 130. *k* Vid. Liv. x. 23. *l* ff. de ædil. toto tit. *m* Diarium vetus p. Pigh. Ann. ad A. U. 585. *n* §. 7. Inſtit. de jure N. G. & C.

etiam habebant jus imaginum, & antiquiorem in Senatu ſententiæ dicendæ locum *a*).

Licet autem Ædiles Populi Romani magiſtratus eſſent, tamen nec vocationem (*b*), nec prehenſionem habebant, niſi juſſu Tribunorum plebis, & hinc etiam a privato in jus trahi poterant: nec lictoribus, vel viatoribus utebantur; ſed ſervis duntaxat publicis. Tamen Ædiles plebis etiam ſacroſanctos fuiſſe, ex *Catone* adfirmat Feſtus V. *Sacroſanctum*; quod ita intelligendum videtur, ne quis eos impune injuria lædere poſſet (*c*). Etiam municipia Ædiles ſuos habebant (*d*), qui *Quinquennales* ſunt dicti *e*, & Cenſorum vicem obiiſſe videntur; quanquam in quibuſdam municipiis, *Arpinis* exempli gratia, (*f*) nulli alii magiſtratus crearentur: eamque dignitatem honeſtiſſimorum Romanorum filii in municipiis, unde orti eſſent, exercebant, ut *Marcus* & *Quintus* Ciceronum filii Arpinis. Quia autem, ut dixi, nulli alii magiſtratus in iſtis municipiis crearentur, hinc *ſummos Ædiles* eos dicere cenſetur *Juvenalis Sat.* III. *vſ.* 179. Duraſſe hic magiſtratus, ut plures alii, videtur ad tempora Conſtantini Magni; licet forte aliqua interdum mutatione.

a Cic. V. Verr. 14. *b* Gell. XIII. 12. *c* Vid. omn. Liv. III. 55. *d* Juven. x. 101. l. 30. §. 1. ff. locati cond. *e* Spartian. Hadr. 19. & ibi Caſaub. & Salmaſ. *f* Cic. ad Famil. XIII. 11.

CAPUT SEXTUM.

De Tribunis plebis.

§. I. *De nomine & origine Tribunorum plebis.*

Quicquid de etymo vocis *Tribunus* ſit, conſtat (*a*) in genere *curatorem*, vel *præfectum* alicui rei ea voce ſignificari, unde dicti ſunt *Tribuni militum*, & *Tribuni ærarii*, (quia ita ſunt vocati, quod Quæſtori ſtipendium militum adnumerarent) (*b*) & poſtea ſub Imperatoribus *Tribuni voluptatum* (*c*), *matrimoniorum*, *ſcholarum* (*d*), &c. Sed præ his omnibus eminuerunt *Tribuni plebis* occaſione, quæ ſequitur, creati.

Cum plebeji homines per continuas expeditiones militares, quibus rem ſuam familiarem curare prohibebantur, multum æris alieni contraherent, & ſæpe a creditoribus, quando ſolvendo non eſſent, in ſer-

a Vid. Voſſ. lexic. Etymol. *b* Varro de L. L. IV. 36. Aſcon. ad I. in Verr. 13. *c* Caſſiod. Var. VII. Ep. 10. & XII. 24. (*Non poſſum hic ex Urſati Comment. de Notis explicationem notæ TRIB VOLUP. non breviſſime addere:,, Tribunum voluptatum ludis ,, Romæ ac voluptatibus P. R. præfuiſſe, notum ex* l. XV. ,, *Cod. Theodoſ. l. 13. Tit.* de Scenicis. *Verum num-* ,, *quid ille idem fuerit, ac qui* a voluptatibus, ,, *Tiberio inſtitutus, multi ambigunt. V. Suet.* 42. ,, *Tribunum hunc magni æſtimatum, conſtat ex Caſ-* ,, *ſiodoro* VII. *Var. Epiſt.* 10. *ubi formula Tribu-* ,, *natus voluptatum hæc eſt*. &c. ,, *d* l. un Cod. de com. & trib. ſchol. 8. c. de erogat. milit. ann.

ſervitutem abducerentur (*a*), hanc injuriam ulterius non ferentes ſæpius à Patribus hujus mali levamen petierunt: ſed ſæpius eluſi tandem auctore *Sicinio* quodam viro ſtrenuo A. U. 259. in *Sacrum montem* trans *Anienem* fluvium ſeceſſerunt (*b*); nec ante in Urbem reverſi ſunt, quam Patres debitorum remiſſionem, & nexorum ſolutionem iis promiſiſſent, & Plebi conceſſiſſent, ut ad defenſionem ſui lege ſacrata proprios quoſdam magiſtratus ſibi crearet (*c*); qui *Tribuni* dicti videntur, quod ex *Tribunis militum* primum ſint facti.

§. II. *Ritus quidam tribunicii.*

Creati ſunt primo *Tribuni* plebis Curiatis Comitiis duo: inde A. U. 283. lege Publilia Comitiis Tributis quinque (*d*). Anno demum 297. decem Tribuni creari cœperunt, bini videlicet ex ſingulis claſſibus (*e*), quanquam Cicero dicit, primum duos fuiſſe creatos; poſtero autem anno auſpicato decem, Comitiis Centuriatis (*f*). His Comitiis præerat unus ex Tribunis plebis ſorte ductus. Quod ſi Comitia dirempta eſſent, antequam decem forent creati, reliqui a collegio cooptabantur: verum hoc A. U. 305. lege *Trebonia* abrogatum eſt, quia cautum fuit, ut, qui plebem Roma-

 nam

a Liv. II. 23. *b* Ibid. 32. (*A. U. 260. & redierunt A. 261. ut ſatis docet Liv. III. 30. & ſic Dionyſius.*) *c* Ibid. 33. *d* Ib. 58. *e* Id. III. 39. *f* Cic. Or. I. pro Corn. p. 968. ed. Græv.

nam Tribunos plebei rogaret, is uſque eo rogaret, dum decem Tribunos plebei faceret *a*. Lex etiam fuit antiqua, ut Tribuni, qui ſucceſſores ſibi in annum ſequentem non creaſſent, vivi cremarentur, ſi credimus *Valerio Maximo* levis auctoritatis ſcriptori *b*. Quia autem primi Tribuni plebei IV. Idus Decembris magiſtratum inierunt, idem deinceps reliquis ſolemne fuit. (*c*) Creati ſunt Tribuni ſemper * ex plebe, & primis quidem temporibus ſæpe ex infima; neque ex patriciis, niſi adoptione ad plebem tranſiiſſent, (*d*) aut ex Senatoribus, quamvis plebejis, creari poterant: nec in Senatum ipſis aditus erat, ſed ante valvas Curiæ in ſubſelliis ſedebant; (*e*) unde ea, quæ in Senatu agebantur, intelligere poterant: & tamen Senatum poterant habere. Poſtea vero cautum fuit *Atinio*, ut videtur, plebiſcito (ad A. U. 623. Pighius Atinii Tribunatum refert) incertum tamen quo tempore, ne quis, niſi Senator plebejus, Tribunus plebis crearetur (*f*).

§. III. *Munus Tribunorum plebis*.

De his Tribunis plebeis ita loquitur Cicero *de legibus libro tertio*: *Plebs*, *quos pro*

a Liv. III. 65. *b* Valer. Max. VI. 3. ex 2. Liv. III. 55. *c* Dion. Halic. VI. 89. Plut. Quæſt. Rom. 80. * (*Hoc nimis generale: neque ſequentia ſolum contra dicunt, ſed & Liv. III. 65.*) *d* Vid. Suet. Jul. 20. *e* Val. Max. II. 2. ex 7. *f* Vid. Lipſ. Elector. II. 13. (*Et Oiſel. ad Gell. XIV. fin.*)

pro ſe contra vim auxilii ergo creaſſit, Tribuni ejus ſunto; quodque ii prohibeſſint, quodque plebem rogaſſint, ratum eſto. Cum Patribus, Populoque agendi jus habento: iidemque ad plebem, quod cenſuerint, ferunto. Sanctique ſunto; neque plebem orbam Tribunis relinquunto. Et hæc quidem ita Ciceronis tempore obtinuerunt; ſed initio inſtitutionis eorum unicum ipſis munus erat plebi contra patricios & magiſtratus auxilio eſſe (*a*): ita ut eorum poteſtas in *prohibendo* tantum (*b*), non item in *agendo* conſiſteret: (*c*) unde etiam primis temporibus pro magiſtratibus habiti (*d*) non ſunt (neque etiam veſtem prætextam habebant (*e*)) ſed potius pro impedimento magiſtratuum (*f*): verum poſtea vulgo magiſtratus dicti ſunt (*g*). Itaque ſupplicem a judicio & vinculis liberare poterant (*h*); & propterea ædes eorum dies noctesque patere debebant (*i*): nec extra Urbem iis pernoctare fas erat (k), (neque etiam ullam illic poteſtatem habebant (*l*) niſi feriis Latinis; vel ſi aliquo Reipublicæ cauſa proficiſci juberentur: (*m*) quin

 nec

a Liv. II. 35. *b* Vid. Dion. Halic. VII. 52. Plut. Cat. Min. p. 768. F. *c* Gell. XIII. 12. *d* Plut. Coriol. p. m. 221. B. *e* Id. Quæſt. Rom. 80. ſive p. 283. *f* Liv. II. 56. *g* Vid. omn. Manut. ad Cic. Fam. I. 7. not. ad Sall. Jug. 41. 337. ed. J. Vvaſſe. Cic. pro Quint. 20. & ad Att. III. 23. *h* Vid. Gell. noct. Attic. VII. 19. *i* Plut. l. prox. d. k Gell. XIII. 12. App. Alex. II. Civ. p. m. 447. *l* Dion. Halic. VIII. 87. Gell. III. 2. *m* Vid. excm. ap. Liv. XXIX. 20.

nec mœnia quidem egredi iis licebat, ſi ſides *Appiano Civilium L.* II. *p.* 736. *ed. Tollii*. Poterant præterea Senatusconſultis, & omnium omnino magiſtratuum actis intercedere verbo illo ſolemni, VETO (*a*); cujus tanta vis erat, ut, qui non paruiſſet, ſive ille privatus, ſive magiſtratus eſſet (*b*), extemplo per viatorem in carcerem duci juberetur, (quemadmodum etiam apud *Lacedæmonior Ephori*, quibus in multis rebus ſimiles erant Tribuni plebis, poterant Reges in carcerem conjicere (*c*)) vel ad Populum violatæ *ſacroſanctæ poteſtatis* reus ageretur: erant enim Tribuni plebis *ſacroſancti* (*d*); ita, ut ſi quis re, vel verbo eos læſiſſet, *ſacer*, hoc eſt, *deteſtabilis* eſſet, ejuſque bona publicarentur. Quomodo autem vox *ſacer ſceleſtum* & *execrandum* notet eleganter deducentem vide ſummum *Perizonium notis ad Sanctii Minervam p. m.* 759. Si non interceſſiſſent Senatusconſulto litera T. ſubſcribebatur (*e*), ut ita *Tribunos* quoque cenſuiſſe indicaretur: ſi interceſſiſſent, *Senatus Auctoritas* (*f*) (ut ita tamen, quid Senatus cenſuiſſet, conſtaret) duntaxat perſcribebatur. Unus etiam ex collegio acta reliquorum interceſſione ſua impedire poterat; * eoque auxilio Patres adverſus Plebem ſæpe ſunt uſi. Etiam in cauſſis civilibus aliquando intercedebant: licet hoc ini-

a Liv. VI. 35. *b* Id. IV. 26. VII. 3. IX. 34. *c* Nepos Pauſan. *d* Liv. II. 33. (& III. 55.) *e* Val. Max. II. 2. ex. 7. *f* Vid. ſupr. S. I. 2. §. 6. * (*V. unum. Liu.* VI. 34.)

iniquiſſimum eſſe pronunciet Cicero (*a*). (*b*) Sed poſtea longe majorem poteſtatem ſibi uſurpare cœperunt, fiducia præſertim ſacroſanctæ illius poteſtatis: itaque non tantum omnia, quæ ipſis non placuerant, reſcindebant: tributorum collationes, militumque dilectus prohibebant; at etiam Senatus (quod primo factum A. U. 297.) (*c*). Populique comitia pro arbitrio cogebant & diſſolvebant; leges, ſive plebiſcita quæcunque promulgabant: quæ primo quidem ſolam plebem obligabant, at poſt legem *Horatiam* (*d*) latam A. U. 304. & legem *Hortenſiam* latam A. U. 466. univerſum Populum obligare cœperunt (*e*). Agros denique, vectigalia (*f*), pecunias publicas, provincias & imperia (*g*) magiſtratibus quibusvis pro lubitu dabant, vel adimebant: quæ omnia fiebant prætextu tuendæ libertatis: atque ita, dum poteſtate juſtis de cauſis primum iis data abutuntur, maximarum in Republica turbarum ſæpe auctores fuerunt: quod jam queritur Cicero de *L. L. l.* III. *c.* 9.

§. IV.

At L. Sulla optimatium partibus addictus, cum Rempublicam armis oppreſſiſ-

E 5 ſet,

a Phil. II. 2. Vid. eund. Acad. quæſt. IV. 30. *b* Vid. Liv. IV. 48. Dion. Halic. XX. 5. *c* Dion. Halic. X. 31. *d* Liv. III. 55. (*A.* U. 306.) *e* §. 4. Inſtit. de jur. N. G. & C. *f* Tacit. Ann. XIII. 50. *g* Vid. Suet. *Jul.* 11. 12. 26. 28.

ſet, eorum poteſtatem valde minuit, (*a*) imo fere ſuſtulit (*b*) lege lata A. U. 672. *ne qui Tribunus plebis fuiſſet, alium deinceps Magiſtratum caperet: neve iis jus eſſet concionandi, vel leges ferendi, neve ad eos provocaretur;* ſeu ſolam & nudam *interceſſionem* ipſis reliquit (*c*). Verum A. U. 679. *Cotta* Conſul jus magiſtratus capiendi iis reſtituit (*d*); & reliqua omnia A. U. 683 *Pompejus Magnus* (*e*); atque ita hæc poteſtas uſque ad Julium Cæſarem perſtitit.

Demum A. U. 730. in Auguſtum, & reliquos deinceps Imperatores Senatusconſulto *Tribunicia poteſtas* eſt translata (*f*): licet tamen etiam Tribuni plebis crearentur; quippe quibus Auguſtus conceſſit, ne ante in jus vocarentur, quam magiſtratu abiiſſent (*g*): & ſub Tiberio, *qui ea ſimulacra libertatis Senatus præbebat*, etiam jus intercedendi habuerunt (*h*). Temporibus vero Nervæ & Trajani Jmperatorum dignitas eorum nihil aliud fuit, niſi inanis umbra, & ſine honore nomen (*i*); atque hoc ita ad Conſtantini Magni tempora in Republica remanſiſſe videtur, cum poſtea nulla amplius eorum mentio occurrat.

C. A-

a Dion. Halic. v. c. ult. *b* App. Alex. Civ. II. 445. *c* Epit. Livian. 89. Cæſar. Civ. I. 5. & 7. *d* Aſcon. ad Or. pro Corn. I. *e* Cic. in Verr. Act. I. 15. *f* Suet. Aug. 27. Tac. Ann. III. 56. *g* Dio in excerpt. Peireſc. p. 664. & ibi Valeſ. p. 93. *h* Tac. Ann. I. 77. & vid. eund. XIII. 28. ubi tamen jus eorum imminutum eſt. *i* Plin. Epiſt. I. 13.

CAPUT SEPTIMUM.

De Quæſtoribus.

§. I. *Quæſtorum nomen, origo & numerus.*

QUæſtores dicti ſunt a *quærendo*, quod *conquirerent* pecunias publicas & maleficia, quæ poſtea Triumviri capitales conquiſiverunt (*a*) Fuerunt autem triplices, *Quæſtores* nempe *Urbani*, ſive *Ærarii*; *Provinciales*, ſive *Militares*, & *Quæſtores parricidii*, ſive *rerum capitalium*: ſed hi poſtremi ad hunc locum non pertinent.

Origo Quæſtorum antiquiſſima cenſeri debet [*b*], & forte ſub Romulo, vel Numa, certe ſub Tullo Hoſtilio jam Romæ fuerunt; ſed qui ab ipſis Regibus crearentur: quemadmodum etiam primis, Conſulibus ad A. U. 307. uſque jus Quæſtores ſibi creandi tribuit Tacitus *Annal.* XI. *c.* 22. Alii vero dicunt ſtatim poſt Reges exactos lege *Valeria* duos Quæſtores a Populo creatos fuiſſe (*c*) qui Ærario præeſſent. Poſtea A. U. 333. (& tum etiam permiſſum eſt, ut ex plebe creari poſſent) duo ſunt additi [*d*], qui Conſules ad exercitum ſequerentur; & ad miniſteria belli iis præſto eſſent. A. U. 488. univerſa jam Italia ſubacta, quatuor etiam Quæſtores ſunt adjecti [*e*], qui per quatuor Italiæ regio-

a Varro de L. L. IV. 14. *b* l. un. pr. ff. de off quæſt. *c* Plut. Poplic. p. 103. Dion. Hal. V. 34. *d* Liv. IV. 43. *e* Ejuſd. epit. 15.

regiones (quæ erant *Oſtienſis*, *Calena*, *Umbria* & *Calabria*) reditus & vectigalia Populi Romani curabant. Sulla Quæſtorum numerum ad viginti auxit (*a*): a Julio Cæſare vero quadraginta ſunt facti (*b*), ut ita aliqua ratione præſtaret, quæ multa multis promiſerat; quorum quidam a Populo, quidam ab Imperatore creati videntur (*c*): ſub ceteris Imperatoribus numerus eorum certus & arbitrarius fuit. Ex his omnibus duo ſortiebantur *curam Ærarii*, qui *Urbani* ſunt dicti; reliqui vero *Quæſtores Provinciales*, ſive *Militares* dicebantur.

§. II.

Urbanorum Quæſtorum munus præcipuum fuit *cura Ærarii publici*, (*d*) quod erat in æde *Saturni* (*e*): quia aurea ætate ſub regno Saturni, neque avaritia, neque mala fides locum habebat (*f*). Itaque pecuniam publicam accipiebant, expendebant, & in tabulas accepti & expenſi referebant; leges & Senatuſconſulta cuſtodiebant (*g*); ſigna militaria ex ærario ad Conſules in expeditionem ituros mittebant (*h*); prædam ex hoſtibus captam (*i*), & damnatorum bona ſubhaſtabant, & vendebant (*k*): legatos exterarum gentium excipiebant.

a Tacit. Ann. XI. 21. *b* Dio XLIII. p. 156. ed. reg. A. 1548. *c* Vid. Pighii Ann. ad A. U. 672. *d* Aſcon. ad Verrin. III. 4. *e* Sveton. Claud. 24. *f* Plut. Quæſt. Rom. 40. 275. *g* Svet. Aug. 94. *h* Liv. III. 69. VII. 23. *i* Dion. Hal. VII. 63. *k* Gell. XIII. 24.

bant (*a*), deducebant, hoſpitia ipſis adſignabant (*b*). Præterea Imperatores a bello redeuntes apud ipſos jurare debebant (*c*), ſe verum numerum hoſtium & civium occiſorum ad Senatum ſcripſiſſe, ut ita triumphus iis decerni poſſet. Denique juriſdictionem quandam exercuerunt, ut, exempli gratia, inter ſcribas ſuos (*d*).

§.III. *Provincialium Quæſtorum munus.*

Provincialium quæſtorum munus erat Conſules, vel Prætores in provincias, quas ſortiti erant, comitari, ut ſtipendia & annona exercitui ſuppeterent, curare; vectigalia, tributa, (*vectigalia* proprie immobilia, *tributa* mobilia & capita ſpectarunt) (*e*) frumentum publicum exigere, manubias vendere (*f*), & omnium rationem ad ærarium referre (*g*); exquirere, ſi quid Reip. deberetur, vel in commiſſum veniſſet; (*h*) pecuniam militum privatam apud ſigna depoſitam cuſtodire (*i*); juriſdictionem a Præſidibus ſuis mandatam exercere (*k*): Quod ſi Præſides ante adventum ſucceſſoris ſui provincia deceſſiſſent, munus eorum Quæſtores obibant. (*l*). Et maxima.

a Plut. Quæſt. Rom. 42. *b* Val. Max. v. 1. 1. *c* Id. 11. 8. 1. *d* Plut. Cat. Min. p. m. 766. B. *e* Vid. Lipſ. de Magn. Rom. 11. 2. (*Cujac. Obſ.* VII. 4. *Sigon. de A. J.* 1. 16. *&* *L. Bos ad Thom. Mag.* v. φόρος, τέλος.) *f* Plaut. Bacch. IV. IX. 107. *g* Vid. Cic. II. in Verr. 8. *h* Svet. Domit. 7. Veget. II. 20. *i* Svet. Jul. 7. *k* Cic. ad Famil. II. 15. & 18. *l*. Id. Divin. in Verr. 19.

xima neceſſitas inter Quæſtorem & ſuum Præſidem intercedebat; ita ut hic illi parentis loco eſſet (*a*). Si autem mortuo Quæſtore alius Præſidi Quæſtoris loco eſſe incepiſſet, hic *pro Quæſtore* eſſe dicebatur (*b*).

§. IV. *Alia quædam de Quæſtoribus.*

Urbanus Quæſtor nec lictorem nec viatorem habebat; quia non habebat vocationem, vel prehenſionem (*c*); licet concionis convocandæ jus haberet (*d*): Militari vero, ſive Provinciali Quæſtori ſui lictores adfuiſſe videntur, ſaltem abſente Prætore (*e*). Erat autem hic primus honoris gradus (*f*); nam *Quæſturæ fides, Ædilitatis magnificentia, Præturæ diligentia & integritas viam ad Conſulatum ſternebant* (*g*). Poterat geri Quæſtura circa annum vigeſimum ſextum, vel vigeſimum ſeptimum ætatis (*h*), quique hoc magiſtratu functus erat, in Senatum venire poterat, licet ipſe Senator nondum lectus eſſet. * Sub Imperatoribus Quæſtura varie abrogata, vel reſtituta eſt (*i*); & quod curam ærarii quidem attinet, ei A. U. 725. binos Prætores

a Id. Fam. XIII. 10. & 26. & pro Planc. 11. (*Corn. Nep. in vita Catonis* 1.) *b* Cic. Verr. 1. 36. *c* Gell. XIII. 12. *d* Dion. Halic. VIII. 77. *e* Vid. Cic. pro Planc. 41. *f* l. un. §. 3. ff. de off. quæſt. (*Ita tamen, ut ante vigintiviratum capeſſere debuerint, V. Tacit. A.* III. 29.) *g* Vid. Cic. Philipp. XI. 5. *h* Licet non ſatis conſtet. Vid. hujus Sect. 1. §. 3. (*& nos ad pag.* 25.) * (*ex* 1. *Edit. Gell.* III. 18.) *i* Vid. com. Tac. ann. XIII. 29.

tores præfecit Auguſtus (*a*); ſed eam curam Quæſtoribus, & quidem triennalibus (*b*), reddidit Claudius (*c*): poſt alias vero mutationes rurſus Præfecti e Prætoriis conſtituti ſunt (*d*). Procedentibus demum temporibus aliud genus Quæſtorum exortum eſt, qui dicebantur *Quæſtores*, vel *Candidati Principis* (*e*), vel *Auguſti*; & libellos ejus in Senatu recitabant (*f*). Inde poſtea orti ſunt Quæſtores Palatii (*g*), qui cum hodiernis Cancellariis fere conveniunt; & in aula *Conſtantinopolitana* οἱ μεγάλοι Λογοθέται ſunt dicti.

§. V. *De aliis Magiſtratibus minoribus ordinariis.*

Fuerunt & alii *Magiſtratus Minores Ordinarii*, ut *Triumviri Capitales*, qui de infimæ ſortis hominibus judicabant (*h*), & aliquando etiam alios damnatos pœna capitali affici curabant. (*i*) *Triumviri Monetales*, ſive *auro*, *argento*, *æri*, *flando*, *feriundo*; quod in monumentis priſcis his notis, ſeu literis ſingularibus denotatur, *A. A. A. F. F.* Ab his diverſi fuerunt *Nummularii*, ad quos nummi probandi cauſa deferebantur (*k*); eoſque *pecuniæ ſpectatores*

tores

a Dio LIII. Vid. Svet. Aug. 36. *b* Inſcript. vet. ap. Rupert. ad Pompon. de Or. Jur. 8. *c* Svet. ejus vita 24. Dio LX. (*ex* I. *Edit. Gell.* XIII. 24. *ubi V. Gronov.*) *d* Vid. Plin. III. Ep. 4. Capit. Anton. Phil. 9. & in Gord. 4. *e* d. l. un. ff. de off. Quæſt. Inſcr. ap. Grut. p. CCCLII. 5. *f* Tacit. Ann. XVI. 27. *g* l. 32. Cod. de appell. *h* Plaut. Aul. III. II. 2. *i* Sall. Catil. verſ. fin. *k* l. 39. ff. de ſolut.

tores vocat *Donatus ad Terent. Eun. A.* III. *S.* v. *vſ.* 18. Δοκιμαστὰς dicit *Menander* *p.* 134. *ed. H. Steph.* 1569. Præterea fuerunt *Triumviri Nocturni*, qui incendia curabant (*a*), vigilias circumibant (*b*). *Triumviri Valetudinis*, *Quatuorviri Viales*, & multi alii ſimiles; quales magiſtratus multos inſtituit Auguſtus (*c*), & qui recenſentur ab *Onuphrio Panvinio de Civit. Rom. c.* 58. *& ſeqq.* Et ex Triumviris Monetalibus & Capitalibus, ac Quatuorviris Vialibus ſimul cum Decemviris de litibus judicandis componebatur collegium Vigintivirorum, de quo *Tac. Ann. U.* III. *c.* 29. * Sed cum horum mentio non adeo frequens occurrat, & magnam partem munus ſuum ipſo nomine denotent, amplior eorum expoſitio neceſſaria non videtur: maxime cum hoc præcipuum nobis propoſitum ſit bonarum literarum ſtudioſis eatenus tantum auxilio eſſe,

Externi ne quid valeat per læve morari, in optimis auctoribus legendis.

CA-

a Val. Max. VIII. I. *b* Plaut. Amph. A. I. S. I. 3. *c* Svet. Aug. 37. * (*Ubi omnino vid. Lipſius: ſic intelligitur jocus Cicer. ad Attic.* II. 7.)

CAPUT OCTAVUM.

De Magiſtratibus Extraordinariis, & primo de Dictatore, & de Magiſtro Equitum.

§. I. *De nomine & origine Dictatoris.*

DIctator, Græce Αἰσυμνήτης (*a*) qui exemplo a Latinis, vel Albanis ſumto creatus videtur; nam etiam poſtea in municipiis Latinis Dictatores fuerunt (*b*) a *dicendo* dictus eſt; vel, quod a Conſule *diceretur* (*c*), cui *dicto* omnes audientes eſſent; vel potius a *dictando*, quod multa *dictaret*, hoc eſt, *ediceret* (*d*): & *dictum* apud veteres etiam *ſummum imperium* ſignificat, ut apud *Virg.* *Æn.* VI. *vſ.* 37. Alio vero nomine *Magiſter Populi* (*e*), & *Prætor Maximus* dicitur (*f*).

Primus apud Romanos Dictator *dictus* eſt (ita enim proprie loquebantur (*g*), licet hoc perpetuum non fuerit) (*h*) *T. Lartius Flavus* A. U. 252. (*i*) vel, ut alii volunt, triennio ſerius, cum graviſſimum bellum a Sabinis & Latinis metueretur

a Dion. Halic. V. 73. (*Dionyſius* μόναρχον *adpellat, ſimilemque ait veteribus* αἰσυμνήταις *ap. Græcos*. Gloſſaria Labbæi: *Dictator*. μόναρχος. ἀντιβολεύς. τιμητής. ὑπαγορεύων *&c.*) *b* Aſcon. argum. Milon. & Cic. in ipſa Or. 10. *c* Varro de LL. IV. 14. *d* Dion. Halic. l. d. Vid. Svet. Jul. 77. *e* Cic. de LL. III. Senec. Epiſt. 108. *f* Liv. VII. 3. *g* Curius Fortunatianus p. 1 1. *h* Pompon. l. 2. ff. de O. I. §. 18. ad quem vid. Rupert. *i* Liv. II. 18.

retur, & ſimul domeſticæ ſeditionis metus ingrueret, quod plebs ære alieno oppreſſa dilectui dare nomen recuſaret; ita ut majore imperio, quam eſſet Conſulare, Reſpublica indigere videretur.

§.II. *Cauſæ, ob quas Dictator crearetur.*

Cauſa igitur, ut vidimus, *creandi Dictatorem* prima & præcipua fuit ſeditionis, aut belli gravioris metus: & hæc initio quidem cauſa fuit unica (*a*) verum poſtea alias etiam ob cauſas Dictatores creati ſunt, qui tamen etiam belli gerendi haberent poteſtatem (*b*). Secundo, Comitiorum habendorum cauſa (*c*); tertio, Senatus legendi (*d*); quarto, quæſtionis exercendæ (*e*); quinto, ludorum inſtaurandorum (*f*), præſertim ægroto Prætore; ſexto, feriarum conſtituendarum (*g*); ſeptimo, denique etiam *clavi figendi* cauſa aliquando Dictator creatus (*h*) eſt; quod ex priſca religione fiebat in dextro latere ædis Jovis peſtilentiæ tempore, aut gravi aliquo prodigio nunciato, ut omne infortunium a Republica averteretur. Et in genere Dictator, dicebatur, quoties extraordinario & brevi imperio opus eſſet (*i*). Creabatur autem, non ut reliqui Magiſtratus, Populi ſuffragiis; ſed jubente Senatu (*k*)

alter

a Vid. §. præc. *b* Vid. Liv. VI. 38. VII. 3. *c* Liv. IX. 7. *d* Id. IX. 26. *e* Id. VIII. 49. IX. 34. *f* Liv. VII. 28. (*V. Memor. Acad. Litter. Pariſ. T.* VIII. *p.* 306.) *f* Liv. IX. 3. *v. eaſd. Memor. p.* 300. *ſqq.*) *g* Vid. Liv. XXX. 24. *h* Epit. Liv. 19. *i* Liv. II. 18. *k* Id. IX. 38.

alter Conſul, quem vellet, ex Senatoribus Conſularibus (*a*) (ordinarie quidem) Dictatorem dicebat; idque ſilente nocte (*b*), & captis antea rite auſpiciis. Et etiam abſens Conſul Dictatorem dicere poterat; modo in agro Romano, qui Italia terminabatur, eſſet (*c*). Aliquando tamen Populus jubebat, quem Dictatorem a Conſule dici vellet; cujus rei exemplum occurrit A.U. 543. in *A. Fulvio Flacco* (*d*) Sulla etiam & Julius Cæſar Comitiis Dictatores creati ſunt; ille Interrege (*e*), hic Prætore (*f*) comitia habente. *Prodictator* (*g*) a Populo A. U. 536. creatus eſt *Q. Fabius Maximus Verrucoſſus*, ille, qui *Cunctator* eſt dictus. Primus de plebe Dictator fuit C. *Marcius Rutilus* A. U. 397. (*h*).

§. III. *Poteſtas Dictatoria.*

Poteſtas Dictatorum plane regia, imo regia poteſtate major fuit, unde αἱρετὴν τυραννίδα, quaſi *eligibilem tyrannidem* dicas, eam vocat *Dion. Halic.* v. *c.* 73. quemadmodum etiam *Æſymnetarum* poteſtatem vocat *Ariſtoteles Polit.* III. *c.* 14. Et Appianus Alex. Civ. l. 1. n. 412. Dictatorem appellat τύραννον αὐτοκράτορα *tyrannum poteſtate ſingulari*. Itaque pacis & belli, & uno verbo omnium rerum arbitrium penes eos.

a Liv. XXVII. 5. VIII. 23. *b* Id. XXV. 5. (Q. Fulvium *adpellat Liv.* XXVII.) *c* Cic. Agrar. III. 2. *d* Cæl. Bell. civ. II. 21. *e* Liv. XXII. 8. *f* Id. VII. 17. *g* Dion. Halic. v. 74. *h* Liv. II. 29. Vid. etiam Dion. Hal. VI. 58.

eos erat (*a*); de capite & bonis civis Romani inconſulto Populo ſtatuere poterant, idque neque ſine provocatione (*b*) ad A.U. uſque 304. quo *Horatius* & *Valerius* Conſules legem tulerunt, quæ vetabat ullum magiſtratum ſine provocatione creari (*c*); eaque lex A. U. 453 a *M. Valerio* Conſule tertium lata eſt (*d*). Dictatore creato omnes alii magiſtratus exceptis Tribunis plebis abdicabant (*e*): ad quod ſingulare jus demonſtrandum viginti quatuor lictoribus (quod nempe idem juris tenerent, quod duo Coss. (*f*) (*g*) cum faſcibus & ſecuribus (*h*) etiam in Urbe, & ceteris Regum inſignibus utebatur, unde eleganter *Dictatoris Imperium ingenio ſuo vehemens* vocatur apud Livium II. *c.* 30.

. Sed tamen quibuſdam terminis hæc tanta poteſtas fuit circumſcripta: & PRIMO quidem ſemeſtris tantum erat, ne diuturnitate potentiæ in tyrannidem verteretur: itaque, ſi ſex menſium ſpatio negotium, ad quod Dictator creatus fuerat, perfectum non eſſet, tamen Dictaturam deponere cogebatur: quod enim bis terve ea prorogata ſit, ut in *Camillo* (*i*) *Papirio Curſore* (*k*) Dictatoribus, in ſumma Reipublicæ neceſſita-

a Dion. Halic. v. 74. *b* Liv. II. 29. Vid. etiam Dion. Hal. VI. 58. *c* Liv. III. 54. ſeqq. Feſt. V. Optima lex; qui locus eſt notiſſ. *d* Liv. x. 9. *e* Polyb. III. 87. Plut. libro, qui Amatorius dicitur p. m. 768. *f* Cic. de LL. III. 3. *g* Plut. Fabio p. m. 176. A. & vid. Lipſ. Elect. I. 23. *h* Liv. II. 18. Dion. Hal. v. 75. & x. 24. *i* Liv. VI. 1. Plut. Camill. p m. 144. *K* Vid. Pigh. ad A. U. 429.

ſitate fuit factum: nam Sulla & Cæſar vi Dictaturam perpetuam invadentes Reipublicæ leges palam ſpreverunt, execrando omnibus, quotquot in libera Republica naſci contigit, exemplo. Imo ſtatim ſublata cauſſa, ob quam creati erant, ſæpe ſe abdicarunt (*a*). SECUNDO, nihil pecuniæ publicæ impendere poterant, niſi Senatus aut Populi juſſu. TERTIO, non licebat iis cum imperio extra Italiam ire; quod ſemel tantum libera Republica, ſed ſumma neceſſitate urgente, violatum eſt in *Atilio Calatino* (*b*) QUARTO, equum adſcendere Dictatori, niſi ad bellum ituro, vetitum fuit; quod tamen Fabio Maximo honoris cauſſa conceſſum eſt (*c*): itaque ad Populum ferre ſolebat, ut equum adſcendere liceret (*d*). Atque his rebus effectum eſt, ut per totos trecentos & plures annos nemo hac tanta poteſtate abuſus ſit (*e*); donec L. Cornelius Sulla A. U. 672. per centum & viginti annos intermiſſam Dictaturam arripuit, eamque immaniter exercuit, occiſis ultra quadraginta civium millibus, multiſque rebus inique, & ſuperbiſſime geſtis. Is tamen Dictaturam (quam *perpetuam Reipublicæ conſtituendæ cauſſa*, ut ferebatur quidem, nactus erat) depoſuit: at, qui in multis ejus exemplum, licet non tanta crudelitate, ſecutus eſt Julius Cæſar, ad mortem ſuam uſque eam retinuit (*f*). Itaque eo cæſo, lege *Anto-*

nii

a Liv. III. 29. & IV. 29. *b* Liv. Epit. 19. *c* Plut. ejus vita p. m. 175. *d* Liv. XXIII. 14. *e* Dion. Halic. V, 77. *f* Suet. Jul. 77.

nii Conſulis in perpetuum Dictatura e Republica eſt ſublata (*a*); & Auguſtus, cui ea poſtea fuit oblata, Dictatoris appellationem ſprevit (*b*).

§. IV. *De magiſtro Equitum*.

Dictatori aderat *Magiſter Equitum* (Ἱππάρχης (*c*)) eodem fere modo, quo olim Regi Tribunum Celerum adfuiſſe diximus: & hic ita dicebatur, quod, ſicuti Dictator univerſo Populo, ſic ille proprie *Equitibus* duntaxat præeſſet (*d*). Dicebatur autem ab ipſo Dictatore e conſularibus fere, vel prætoriis viris: niſi quod aliquando a Senatu, vel etiam a Populo datum legimus (*e*). *Munus* Magiſtri Equitum erat Dictatorem omnibus modis, qua re, quo conſilio, juvare, eique obedientem eſſe. *Inſignia* Magiſtri Equitum eadem fere fuerunt, quæ Prætoris; lictores nempe ſex cum faſcibus, prætexta, &c. Unus tantum libera Republica Dictator ſine Magiſtro Equitum fuit *N. Fabius Buteo* Senatui legendo * A. U. 537. eodemque tempore, quod nunquam alias factum, etiam alter Dictator in Rep. fuit rei gerundæ cauſſa *M. Junius Pera*: (*f*) & poſtea idem ſibi ſumſit Julius Cæſar A. U. 705. (*g*) [Plura qui deſiderat, *Jenſium* noſtrum conſulat in Ferculo Litter. & Ab-

a Cic. Philipp. I. I. *b* Svet. Aug. 52. *c* Dion. Halic. V. 75. *d* Vid. Liv. III. 25. *e* Vid. Abram. ad Cic. Phil. II. 29. Liv. VII. 12 24. 28. *f* Liv. XXIII. 22. *g* Vid. Faſtos. * (A. 536. *Vide inſuper quæ notavimus ſupra*.

& Abbatem *Couture* in Hiſtoria Critica Dictatorum; dummodo ea in lucem prodierit.]

CAPUT NONUM.

De Cenſoribus.

§. I. *De origine Cenſorum.*

CEnſores a quibuſdam inter Magiſtratus Ordinarios recenſentur; ſed, cum non perpetuo in Republica fuerint, juxta noſtram Ordinariorum magiſtratuum deſcriptionem (*a*) Extraordinariis eos potius adnumerabimus. De Cenſu præcedente jam ſectione, quod ſatis eſt, diximus, qui primo a Regibus, poſtea a Conſulibus (*b*), qui iis ſucceſſerunt, vel a Dictatoribus actus eſt (*c*). At cum Conſules propter negotiorum & libellorum frequentiam vacare cenſui agendo non amplius poſſent, ideoque aliquot annis jam cenſus fuiſſet intermiſſus A. U. 310. utilius viſum eſt, peculiares huic rei magiſtratus creare, qui a *cenſendo Cenſores* ſunt dicti. *Cenſere* autem primo quidem ſignificat *arbitrari* (*d*), qua notione ſumitur, cum Senatores in Senatu *cenſere* dicuntur: ſecundo, ſignificat ἀποτιμᾶν, ſive *cenſum pro conditione ſubditorum imponere* (*e*), ut cum regio aliqua *cenſeri* dicitur: tertio etiam excellentiam quan-

a Vid. ſupr. hujus Sect. c. I. §. 2. *b* Liv. III. 3. & 22. Dion. Hal. VI. f. IX. 36. Liv. IV. 8. *c* Dion. Halic. V. 75. *f* Vid. Plaut. Rud. A. IV. S. VIII. 5. ſeq. *e* Cic. II. in Verr. 56.

quandam notat; ut apud *Valer. Max.* v. *c.* 3. *ex* 3. *extr. Ariſtides, quo totius Græciæ juſtitia cenſetur.* Seneca epiſt. 76. eleganter: *Id in quoque optimum eſt, cui naſcitur, quo cenſetur.* Media autem notio huic rei, quam agimus, convenit. Creati ſemper ſunt bini Cenſores, & initio quidem in quinquennium; at A. U. 319. lege Æmilia cautum eſt (*a*), ut ſingulis quidem quinquenniis Cenſores crearentur; ſed ita, ut poteſtas tamen eorum annua tantum & ſemeſtris eſſet; quod nempe grave eſſet, iiſdem per tot annos magna parte vitæ obnoxios vivere. Creabantur fere ex ſpectatiſſimis Conſularibus, utique poſt ſecundum bellum Punicum; & primo quidem tantum ex patriciis: verum A. U. 402. primus de plebe Cenſor eſt creatus C. Marcius Rutilus, idem qui primus de plebe Dictator fuerat: & paulo poſt lex lata eſt, ut ſemper alter Cenſor de plebe crearetur: imo poſt A. U. 622. aliquando ambo Cenſores de plebe creati ſunt (*b*).

§. II. *Munera Cenſorum.*

Munera Cenſorum ad duo capita præcipua referri poſſunt, ad *æſtimationem* nempe *facultatum*, & ad *æſtimationem morum* (*c*) Ad primum caput ſpectat *Cenſus civitatis*, quem peragebant Cenſores in campo Martio ſellis curulibus inſidentes; ubi per præconem ſingulas tribus, & ex iis ordine ſingu-

a Liv. 14. 24. & IX. 33. *b* Vid. Liv. epit. 59. *c* Vid. Cic. de LL. III. 3.

ſingulos cives citari jubebant (*a*). Hi ad Cenſores accedentes rerum ſuarum geſtarum rationem iis reddere debebant (*b*); tum qua claſſe, quave centuria cenſerentur indicare, ut & ætatem ſuam, uxorem, liberos, familiam & facultates (*c*): qui incenſus manſiſſet, vel fraude in bonis ſuis indicandis vel æſtimandis (*d*) fuiſſet, virgis cæſus ſub haſta vendebatur, bonaque ejus publicabantur quaſi ejus, qui ſe ipſum libertate indignum judicaſſet (*e*). Cives in coloniis & municipiis a Cenſoribus earum civitatum cenſebantur (*f*), & qui in provinciis, erant a Præſidibus earum, ex formula tamen a Cenſoribus urbanis data (*g*); quorum etiam omnium ratio ad Cenſores Urbanos referri debebat; ita ut Senatus uno quaſi intuitu totius Imperii opes & ſtatum pernoſcere poſſet: nam hæc omnia in tabulas referebantur; quæ Gr. *σενσῖς* dicebantur (*h*). Præterea pro ratione opum cives in claſſes & centurias diſtribuebant; Tribus novas, cum opus eſſet, veteribus addebant (*i*); vectigalia omnia (*k*) locabant: (quique ea redimebant honeſti erant ordinis: & plerumque ex equitibus) locare autem ea, niſi Romæ, non licebat: his vectigalibus etiam per provincias leges dabant (*l*) quæ *leges*, vel *tabulæ Cenſoriæ*

F vocan-

a

b Vid. elegantem locum Varr. de LL. v. 9. Vid. Gell. IV. 20. *c* Dion. Halic. IV. 15.

d Senec. epiſt. 95. *e* Dionyſ. Ibid. Liv. I. 44. Vid. omn. Cic. pro Cæc. 34. *f* Liv. XXIX. 15.

g Id. Ibid. Cic. Verr. IV. 53. *h* Theoph. Inſtit. I. v. §. I. *i* Liv. X. 9. & Epit. 19. *k* Cic. Agrar. I. 3. & Famil. II. 13. *l* Cic. Verr. III. 6.

vocantur (*a*): eæque diligentiſſime, quaſi ſacra quædam paterna, poſteris relinquebantur (*b*): locabant etiam equos Circenſibus præbendos (*c*) & cibaria anſeribus in Capitolio (*d*). Opera publica facienda, vel reficienda *redemptoribus* (*e*) & mancipibus locabant: *redemptores* enim dicuntur, qui certa quadam pecuniæ ſumma accepta opus aliquod faciendum ſuſcipiunt, Belgice *aannemers* vel *ondernemers* dicimus; ut, ex. gr., apud *Plinium H. N.* xxxv. 3. *redemptor tutelæ Capitolii* eſt, *die aangenomen heeft het Capitool t' onderhouden*; & ita etiam accipe *redempturam* ap. Liv. xxiii. & l. 5. §. 2. ff. de Inſtit. act. *ergolabi* autem vocantur in *l. un. Cod. de monop.* & labente Latinitate *ſuſceptores* dicti ſunt (*f*), quod cum Belgica noſtra voce convenit. Tum locatorum præterito luſtro ſarta tecta exigebant (*g*); ſacrificiorum denique publicorum pretia curabant.

Secundum muneris Cenſorii caput fuit *Æſtimatio morum*: & hinc *Cenſores* etiam hodie vulgo dicimus, *qui aliorum moribus reprehendendis intenti ſunt*. Animadverſio autem Cenſorum non proprie delicta publica ſpectabat (*h*), (nam illa legibus & judiciis vindicanda ſervabantur) ſed domeſtica & minora; ut ſi quis, exempli gratia, in prælio vel alia occaſione belli (*i*), ſe

a Id. Agrar. i. 2. *b* Dion. Halic. i. 74. *c* Liv. xxiv. 18. *d* Cic. pro Roſc. Amer. 20. Plin. H. N. X. 22. *e* Vid. Feſt. 5. Redemtores. Hor. Od. iii. i. 34. & ii. ii. 72. *f* Juſtin. viii. 3. Vid. Salmaſ. de modo uſur. 5. *g* Liv. xxix. 37. *h* Vid. Val. Max. ii. 9. *i* Val. Max. ii. 9 ex. 7.

ſe minus fortiter geſſiſſet (*a*); agrum minus diligenter coluiſſet (*b*); cœlebs ſine cauſa manſiſſet (*c*); æs alienum ſine neceſſitate contraxiſſet, &c. (*d*) tum de nulla re diligentius, quam de jurejurando judicabant (*e*). Et hæc animadverſio plerumque nihil fere præter ruborem afferebat, ita ut non haberetur pro re judicata (*f*): imo notati judices eſſe poterant (*g*); &, quia in *nomine* tantum, hoc eſt, *dignitate* verſabatur, *ignominia* proprio nomine eſt dicta (*h*): quæ nota tamen a ſequentibus Cenſoribus rurſus tolli poterat (*i*); ac notati iterum ad honores admitti; quin C. Geta, cum A. U. 639. Senatu motus eſſet, ſequente luſtro ipſe Cenſor factus eſt (*k*). Notæ autem Cenſorum præcipue fuerunt quatuor. PRIMA erat, cum Senatorem aliquem *Senatu moverent*; hoc eſt, *in recitatione catalogi Senatorii ſilentio præterirent* (*l*); qua re ſe talem pro Senatore non amplius habere innuebant. SECUNDA nota erat, cum Equiti alicui *equum publicum adimerent* (*m*); ſi quis ſcilicet improbis moribus eſſet, vel equum ſuum publicum male paſtum habuiſſet, quæ culpa proprie *impolitiæ*, ſive *incuriæ* dicebatur. (*n*) TERTIO, quandoque civem aliquem

a Liv. XXIV. 18. *b* Gell. IV. 12. Plin. H. N. XVIII. 3. *c* Val. Max. II. 9. ex. 1. Feſt. v. Uxorium. *d* Vid. Val. Max. loc. cit. *e* Cic. Offic. III. 31. *f* Cic. pro Cluentio 42. *g* Ib. ſq. *h* Id de Rep. IV. ap. Non. 1. *i* Id. pro Cluent. 42. *k* Cic. Ibid. 42. Val. Max. II. IX. 9. *l* Liv. XXXIV. 44. *m* Ovid. Triſt. II. 89. *n* Gell. IV. 12.

tribu movebant, id eſt, *ex honeſta in minus honeſtam*, ſive *ex Ruſtica tribu in Urbanam transferebant* (*a*); omnibus enim tribubus neminem movere poterant (*b*), quia ſcilicet nemini poterant jus ſuffragii adimere. QUARTA denique & graviſſima nota erat, cum aliquem inter *ærarios*, (ἀπεψηφισμένους (*c*) vocant Græci) ſive in *Cæritum tabulas* referrent (*d*), hoc eſt, in *ultimam claſſem*; in qua incolæ oppidi *Cære* (qui ob conſervatorum bello Gallico ſacrorum meritum olim civitate ſine ſuffragio donati fuerant (*e*)) cenſebantur (*f*); hiſque aliquando etiam tributum pendendum augebatur (*g*). Notas has infligere poterant Cenſores etiam ex unius delatione, vel etiam ex propria ſua ſcientia (*h*); nam erant ἀνυπεύθυνοι, ſive *reddendis rationibus non obnoxii* (*i*): iiſque notis cauſa adſcribebatur (*k*), quæ proprie dicebatur *elogium* vel *ſubſcriptio cenſoria* (*l*). Et hoc etiam fiebat in Senatu motis: quod quidam negant: ſed diſertiſſimis verbis affirmat Livius L. XXXIX. c. 42. Alter Cenſor alterum in notis infligendis prohibere poterat (*m*); & etiam ſe invicem poterant notare (*n*).

Ad hanc partem muneris Cenſorii etiam ſpe-

a Plin. H. N. XVIII. 3. *b* Liv. xlv. 15.
c Bud. comm. ling. Gr. n. m. 208.
d { *V. Budæi Commentar. L. Gr.*) *e* Gell. IV. 20. Aſcon. ad Cic. Divin. in Verr. 3. Horat. Epiſt. I. VI. 62 *f* Liv. v. 40. *g* Gell. XVI. 13.
h Liv. IV. 24. *i* Vid. Aſcon. ad Or. in Piſ. 4.
k Dion. Hal. in excerpt. in or. Fabricii ad Pyrrhum.
l Liv. XXXIX. 42. *m* Cic. pro Cluent. 43.
n Liv. xl. 51. xlII. 10. xlv. 15.
o Val. Max. II. 9. ex. 6.

ſpectavit poteſtas ferendi *leges ſumptuarias*, (quales fuerunt *Fannia*, *Licinia* aliæque (*a*)) ceteraſque ad diſciplinam & mores publicos pertinentes. Niſi potius illas leges aliis magiſtratibus ad Populum ferendas dederint (*b*).

§. III. *Ritus quidam Cenſorii.*

Pecularia huic Magiſtratui fuerunt, quod eundem bis Cenſorem creare non liceret, (*c*); quia iterata eorum poteſtas Populo oneri futura videbatur: quam legem tulit C. *Marcius Rutilus* A. U. 488. cum ipſe ſecundum Cenſor eſſet creatus; unde *Cenſorini* cognomen meruit (*d*). Altero quoque Cenſorum mortuo alium ei ſufficere non licebat (*e*); ſed alter etiam ſe abdicare debebat: imo mors Cenſoris ominoſa erat, quia ſacroſancti habebantur. Tum, ſecus ac alii magiſtratus, ſtatim ac creati eſſent, magiſtratum inibant (*f*). Antequam munus ſuum auſpicarentur Cenſores, jurabant, (*g*) ſe nihil gratiæ vel odio daturos; ſed omnia ſincero animo acturos. Exitu Cenſuræ in leges jurabant; & inde in ærarium *eſcendentes* (ita ſæpe apud Livium legitur pro *aſcendentes*, ut *efflige* dicunt pro *affligo*; & inde *efflictim* (*h*)) ibi nomina eorum, quos *ærarios* relinquebant dabant (*i*). Denique omnibus rite peractis, alter Cenſorum, cui id forte ob-

 vene-

a Gell. II. 24. *b* Vid. Plin. H. N. XXXV 17.
c Vid. Val. M. IV. I. ex. 3. *d* Vid. Plut. Coriol. ipſo init. *e* Liv. V. 31. IX. 34. *f* Liv. XL. 45.
g Zonaras II. *h* Plaut. Amph. I. III. 19. Marc. II. III. 107. &c. *i* Liv. XXIX. 37.

venerat (*a*), in Campo Martio plerumque *luſtrum condebat* (*b*); vota pro ſalute publica concipiebat (*c*); *ſue*, *ove* & *tauro* circum concionem primum ductis ſacrum faciebat; quod *Suovetaurilia*, vel *Solitaurilia* (*d*) dicebatur, quemadmodum in præcedentibus jam docuimus (*e*).

Dignitas Cenſorum maxima fuit (*f*), & non vi quidem, ſed honore, ſupra ipſos Conſules; quorum etiam omnia inſignia habebant, præter lictores: itaque a Cicerone merito vocatur Cenſura, *Magiſtra pudoris & modeſtiæ* (*g*), & a *Plutarcho*, Κορυφὴ τις τιμῆς ἁπάσης, καὶ τρόπον τινὰ τῆς πολιτείας ἁπάσης ἐπιτελείωσις (*h*), hoc eſt, *Faſtigium quaſi omnis honoris eſt* hic Magiſtratus, *& quodammodo omnium in Republica actionum conſummatio*: & alibi (*i*). Ἀρχὴ πασῶν ἱερωτάτη. Sed Cenſuræ vim primus imminuit P. Clodius (*k*) Tribunus plebis lege lata A. U. 695. ne quis Senator nota cenſoria affici poſſet, niſi legitime accuſatus & damnatus eſſet, cum ipſe, ut videtur, omni vita turpiſſimus eam ſuo merito timeret: verum ea lex A. U. 702. a *Metello Scipione* eſt abrogata (*l*). Diu intermiſſam Cenſuram Auguſtus revocavit ſemel Cenſoribus ex privatis creatis *L. Munacio Planco*, *P. Æmilio Lepido* (*m*); & ter ipſe *Magiſtri morum* nomine præditus

a Id. xxxviii. 36.
b Id. 10. 9. *c* Val. Max. iv. 1. 10. *d* Feſt. ea v.
e Sect. præc. cap. vii. §. 3.
f Vid. Liv. iv. 8. *g* In Piſon. 4. *h* In Cat. Maj. p. m. 345. *i* P. Æmil. p. m. 275. *k* Vid. Cic. de Haruſp. reſp. 27. *l* Dio xl. *m* Id. lxv.

tus cenſum agens (*a*): ſed jam Julius Cæſar præfecturam morum geſſerat (*b*). Veſpaſianus item Imperator cum *Titio* filio (*c*) A. U. 827. cenſuram geſſerunt, & luſtrum condiderunt (*d*) *Domitianus* * vero Cenſoris perpetui nomen ſibi arrogavit (*e*). Sub ſequentibus vero Principibus Cenſura ſenſim in deſuetudinem abiit, niſi quod ſub *Decio Valerianum*, qui mox Imperator fuit, Cenſuram geſſiſſe legimus (*f*). (Plura de Cenſoribus dabit T. 1. Hiſtor. Acad. Litter. Pariſ. p. 75. ſqq.)

a Suet. Jul. *76.* *b* Suet. Aug. *27.* *c* Plin. VII. 49.
d Cenſorin. de die nat. Grut. p. mlxxv. 8. VVheler. itiner. III. p. 220. ed. Amſt. 1689. * (*Eum Martialis* Cenſor maxime *adpellat* VI. 4.)
e Inſcript. apud Grut p. 574. n. 5. *6.* *7.*
f Trebell. Pollio in Valer. 1. ſeq.

CAPUT DECIMUM.

De Interrege.

INterreges (Græce (*a*) μεσοβασιλεῖς) primum poſt mortem Romuli inſtituti ſunt (*b*). Cum enim ordines inter ſe diſſentirent, & inter Romanos ac Sabinos de regno contentio orta eſſet, placuit, ut penes unum ex Senatoribus inſignia & munus Regium per quinque dies eſſet (minus recte, puto, dicit Plutarchus *Numa p. m. 61.* horis 12. poteſtatem interregiam fuiſſe incluſam: & in voce Κυρίνῳ locus corruptus eſt);

a Dion. Hal. ſæpe, qui tamen IX. *69.* eos vocat ἀντιβασιλέας, *b* Liv. 1. 17.

eſt); atque is, eo tempore finito, alteri, quem nominare vellet (*a*), ea traderet; is poſt alteros quinque dies tertio, atque ita deinceps donec Rex creatus eſſet (*b*); quæ forma regiminis tum temporis per integrum annum obtinuit. Libera vero Republica ad interregnum deveniebatur, cum nec Conſules, nec Dictator in Republica eſſent (*c*); quod eveniebat, vel per repentinam eorum mortem; vel, ſi Tribuni plebis interceſſione ſua Comitia diremiſſent (*d*); vel ob ſimiles cauſas. Creabantur vel *prodebantur* (nam & hic proprium illud verbum erat (*e*)) præcipue ad Comitia magiſtratuum habenda, quæ tamen a primo Interrege haberi non ſolebant (*f*); & munus eorum porro idem quod Conſulum fuit. Hic ſolus Magiſtratus (*g*), ut jam diximus, nunquam cum plebe eſt communicatus; & poſt tempora Cæſaris creari deſiit.

a Dion. Halic. v. 72. *b* Id. II. 57. VII. 21. *c* Liv. III. 53. *d* Vid. eund. VI. 35. *e* Cic. pro domo 14. Liv. III. 40. VI. 41. *f* Aſcon. ad Cic. pro Mil. 5. *g* Cic. pro domo 14.

CAPUT UNDECIMUM.

De Præfectis Urbi, Prætorio, & Annonæ.

§. I. *De Prefectis Urbi.*

P*Ræfectus Urbi* diverſis temporibus diverſi generis fuit: & initio quidem

Rei-

Reipublicæ, cum Reges, & mox Conſules frequentibus bellis avocarentur, ne Urbs ſine magiſtratu eſſet (*a*), aliquem ſibi ſubſtituebant, qui omnia regia, vel conſularia munia obiret (vel, ut dicit Tacitus *loc. cit.* qui *jus redderet, ac ſubitis mederetur*) & Præfectus Urbi diceretur, qualem primus inſtituit Romulus *Dentrem Romulium* (*b*). Hic itaque Senatum habere & conſulere, ac cum Populo agere poterat; adeoque Comitia centuriata habere (*c*); quanquam ad Comitia magiſtratuum habenda Dictator potius, ſi opus eſſet, crearetur.

§. II. *De Prefecto Urbi Latinarum cauſſa.*

Creato vero Prætore, cum penes ipſum ſumma poteſtas abſentibus Conſulibus eſſet, Præfectus Urbis duntaxat (nam extraordinarium plane eſt quod Cæſar ſex vel octo Præfectos Urbi inſtituit in Hiſpaniam proficiſcens (*d*)), creari cœpit ad uſurpationem vetuſtæ religionis *Latinarum feriarum* (*e*) cauſſa, quæ a Tarquinio Superbo ultimo Romanorum Rege inſtitutæ per quatuor dies (*f*) a Conſulibus, priuſquam ad bellum proficiſci poſſent, in monte Albano celebrabantur in honorem *Jovis Latialis*, ſimul cum magiſtratibus quadraginta ſeptem

F 5 Latii

a Tacit. Annal. VI. II.
b Id. d. I. *c* Liv. I. 59. *d* Dio XLIII. p. 149. ed. R. Steph. 1548. *e* (*Tacit. ib. &*) l. 2. §. 33. ff. de Orig. Jur. (*ſæpe omittitur : feriarum, ut Suet. Jul. 79. & al.*) *f* Plut. Camill. in f.

Latii populorum (inter quos, poſt Romanos, præcipui erant Latini, *Hernici* & *Volſci* (*a*)): & hac re Tarquinius Romam Latii * metropolim agnoſci fecit, cum a Magiſtratibus Romanis hæ feriæ indicerentur: & Romani Sacris, quæ ibi fierent, præeſſent. Quo tempore a mutuis injuriis diligenter abſtineri debebat; unde ἀνοχαὶ, ſive *induciæ* vocantur (*b*). Creabatur autem fere adoleſcens, qui ſenatoria ætate nondum eſſet, & tamen in rebus ſubitis Senatum habere poterat (*c*): cum Populo vero agere non poterat, quod feriæ eo tempore eſſent. Sed hæ feriæ procedente tempore valde neglectæ ſunt (*d*).

§. III. *De Præfecto Urbi ab Auguſto inſtituto.*

Auguſtus Imperator ex conſiljo *Mæcenatis* alium Præfectum Urbi inſtituit, [*e*], cujus poteſtas ordinaria, continna & per plures ſæpe annos prorogata fuit, cujus rei exemplum eſt in Piſone apud Tacitum *Annal.* VI. *c.* 11. ubi egregie de hac præfectura loquitur: valebatque ejus poreſtas intra Urbem, & centeſimum ab Urbe lapidem *l.* 1. §. 4. *ff. de off. Præf. Urb.*: quam Præfecturam ipſe Mæcenas (*f*) primus geſſit. *Munus* [*g*] ejus erat jus dicere [unde

a Dion. Halic. Iv 49. * *(Id jam Servius perpulerat, Liv. 1. 45.)*
b Dionyſ. l. d. c Gell. xiv. 8.
d Vid. Cic. pro Planc. 9. e Suet. Aug. 37.
f Horat. Od. III. VIII. 17. & XXIX 25. g l. 1. ff. de Off. Præf. Urb.

de Pretoris inſignibus uſus eſſe videtur [a]) præſertim inter dominos & ſervos, libertos & patronos; de criminibus tutorum & curatorum cognoſcere; nummulariorum fraudes coercere, & omnino quietem publicam procurare. Tum etiam quædam, quæ ædilicii muneris fuerant, uſurpabat; ut curam carnis venalis [b], & diſciplinam ſpectaculorum (c). Habebat etiam poteſtatem relegandi, deportandique in inſulam (d), quam Imperator deſignaviſſet. Creabatur hic Præfectus plerumque ex iis, qui jam alios honores omnes cum laude geſſerant; & quaſi vicarius Principis erat: unde in *Novell.* lxiii. § 2. conſtituitur, ut *Urbicaria præfectura omnibus aliis præſideat dignitatibus*; & parem cum *Præfecto Prætorio* dignitatem obtinebat [e]. Unde eum *amicum* ſuum vocant Imperatores apud *Ulpianum l.* 4. *ff. de off. præf. vig.* Præfecto Urbi etiam additus fuit *Vicarius*, qui eo abſente vel mandante juriſdictionem exerceret (f).

§. IV. *De Præfectis Prætorio*.

Præfectis Urbi ſubjungamus jam *Præfectos Prætorio* (qui Magiſtris Equitum ſucceſſiſſe dicuntur (g)) quos Auguſtus primum ex equeſtri ordine binos creavit eo

a Vid. Spanhem. *de* P.& U. N. Diſſ. x. 118.
b V. Panciroll. not. Imp. Occ. 4. *c* d. l. 1. §. 11. ſeq.
d l. 2. §. 1. ff. de pœn. l. 6. §. 1. de interd & releg.
e l. 1. Cod. de Præf. Præt. 12 4. *f* Caſſiod. Varior. ix. 15. Vid. Clar. Noodt de juriſd. 11. 1. *g* l. un. ff. de off. præf. præt.

conſilio, ut ſibi invicem obſtarent [*a*], ſi quid novi alter moliretur. Tiberius vero unum fecit *Ælium Sejanum*; qui vim Præfecturæ modicam antea intendit (*b*), diſperſas per Urbem cohortes prætorias in una caſtra conducendo: ſed alii rurſus Auguſti duos Præfectos Prætorio creaverunt (*c*). Initio autem inſtitutionis ſuæ Præfecti Prætorio res bellicas tantum curabant: erantque proprie magiſtratus Cæſaris, quemadmodum Prætor Populi: ſed primum M. Antoninus cœpit ſecum Præfectos habere, quorum auctoritate & periculo jura dictabat (*d*): & tandem *Commodus* Imperator, ut ipſe deliciis vacaret, *Perenni* Præfecto Prætorio omnes curas commiſit: eoque interfecto, quia nimia poteſtas videbatur, duos conſtituit [*e*], as poſtea tamen rurſus in ea re variatum eſt. Itaque demum judicia & appellationes ad Præfectum Prætorio ſunt delatæ (*f*): & ab eorum ſententiis appellatio (ſalva ſupplicatione) interdicta fuit [*g*].

Poſtea Conſtantinus immenſa Præfectorum poteſtate diviſa pro duobus quatuor conſtituit: unumque *Orienti*, alterum *Illyrico*, tertium Italiæ & Africæ, quartum denique Galliis, Hiſpaniis & *Britanniæ* præfecit (*h*): ſed militum curam iis ademit,

a Dio lix. p. 385. & lv. p. 577. ed. steg. 1548.
b Tac. Ann. xv. 2.
c Suet. Cai. 56. Tacit. Ann. xii. 52. xiv. 41.
d Capitol. M. Anton. 11. *e* Herodian. 1. 9.
f Vid. l. 32. §. 4. Cod. de appellat. *g* l. un. §. 1. ff. de off. præf. præt. vid. Panciroll. ad notit. dign. Imp. Occ. 3. *h* Zoſim. ii. p. 109. edit. Oxon. 1679.

mit, eamque ad *Magiſtros militum* tranſtulit (*a*). Verum etiam ita magnam ſemper auctoritatem retinuerunt: edicta enim perpetuo obſervanda promulgabant; niſi a Principe revocata fuiſſent [*b*]: provinciarum, quibus præerant, Præſidibus imperabant (*c*): judices delinquentes puniebant, aut inhabiles removebant (*d*): tributum a Principe indictum per provincias deſcribebant [*e*]: omnia denique vectigalia, portoria, ſalinæ, annonæ, ac claſſes ad ſpecies illas transvehendas erant ſub eorum diſpoſitione. Præterea etiam a Præſidibus provinciarum ad Præfectum Prætorio appellabatur [*f*].

Olim Præfecti Prætorio (plerumque quidem, non ſemper (*g*) erant ex Equitibus (*h*): ſed *Alexander Severus* ſenatoriam dignitatem iis addidit, ne, qui Senator non eſſet, Senatores judicaret.

Habebat autem Præfectus Prætorio ſub ſe *Vicarios* (*i*), ſub quibus rurſus tota erat *Diœceſis*. *Diœceſis* autem multas *Metropoles* ſub ſe continet: *Metropolis* multas *civitates*. Hæc autem ita breviter ſubjungere viſum eſt; licet, nec Præfecti Prætorio, nec eorum Vicarii proprie ad ſcopum noſtrum pertineant; cum de iis

ma-

a. Val. ad Amm. Marc. xiv. p. 48. ex eodem Zoſim. l. 2. Cod. de off. Præf. præt. Or. & Illy. *d*. l. un. Cod. de P. P. Afric. *c* l. 3. 4. Cod. de off. P. P. Or. & Ill. *e* l. 13. Cod. de ann. & trib. *f* d. l. 32. Cod. de appell. *g* Tacit. Hiſt. iv. 68. *h* Capitol. Comm. & M. Anton. *i*. Vid. Scalig. epiſt. 184.

maxime agere ſtatuerimus, quæ libera Rep. obtinuerunt.

§. V. *De Præfecto annonæ.*

Præfectus annonæ olim inter magiſtratus urbanos extraordinarios fuit; nempe non niſi arctiſſima annona creatus (*a*). Et ita etiam Pompejus M. hunc magiſtratum geſſit [*b*]. Auguſtus ordinarium *Curatorem frumenti Populo dividundi* inſtituit (*c*): quæ dignitas etiam magna eſſe debuit; quod *Varus* eam in ſolatium ablatæ Præfecturæ Prætorio acceperit (*d*).

a Viat. Liv. IV. 12. 13.
b Cic. pro domo c. 5. *c* Suet. 37.
d Tacit. Hiſt. IV. 68.

CAPUT DUODECIMUM.

De Decem-viris legibus ſcribendis Conſulari poteſtate.

INitio Reipublicæ paucæ admodum leges Romæ fuerunt: ſed Regum arbitrio lites judicabantur; & quod illi juſtum judicaſſent, pro lege erat [*a*]. Deinde cum paucæ illæ leges ſolis patriciis eſſent notæ, Conſules plerumque libidinem & licentiam pro legibus habebant. Hoc cum plebs diutius ferre nec vellet, nec poſſet, A. U. 291. C. *Terentius Arſa* Tribunus plebis legem promulgavit; *ut Quinque-viri ſcri-*

a Dion. Hal. IV. 24. X. I. Tacit. Ann. III. 26. Pomp. l. 2. §. 1. ff. de Or. Jur.

ſcribendis de imperio Conſulari legibus crearentur ; utique quod Populus in ſe jus dediſſet eo Conſules uterentur, neve ipſi licentiam ac libidinem ſuam pro lege haberent (*a*). Sed aſſiduis inter patres & plebem contentionibus in A. U. 299. res eſt protracta ; quo tandem anno ex Senatusconſulto legati in Græciam miſſi ſunt, qui Athenienſium leges a *Dracone* & *Solone*, aliarumque gentium ab aliis legumlatoribus latas deſcriberent (*b*). Iis A. U. 302. reverſis, cum omnes alii magiſtratus abdicaſſent, *Decemviri* Conſulari poteſtate ad leges perſcribendas ex patriciis creati ſunt (*c*) ; qui primo quidem ſumma æquitate jus Populo dixerunt, ſinguli decimo quoque die imperii inſignia habentes. Tum etiam decem legum tabulas Centuriatis Comitiis pertulerunt æquiſſimas (*d*), ita ut univerſo Populo ſummo opere placerent. Sed cum etiam duas tabulas reliquis adjici placuiſſet, in annum ſequentem iterum Decemviri creati ſunt : verum hi de libertate opprimenda, & imperio ſibi retinendo conjurationem inierunt ; & cum multa tyrannice admodum & impotenter geſſiſſent, abdicare tandem ſunt coacti (*e*), & in carcere, vel fuga perierunt. Leges tamen, quas tulerunt, ut erant æquiſſimæ, ita quoque ſanctiſſimæ ſemper ſunt habitæ. Et hæ ſunt celebres illæ Duodecim (*f*) ta-

a Liv. III. 9.
b Ibid. 31. Vid. §. 10. Inſtit. de I. N G. & C.
c Liv. III. 33. *d* Ibid. 34. *e* Ibie. 54.
f Auſon. grypho tern. 61.

tabulæ, *juris publici privatique per Orbem Romanum norma ac fundamentum* * : eaſque ad tempora Ciceronis uſque nobilior juventus memoriæ mandabat (*a*) , poſt quæ tempora jus Prætorium introduci cœpit .

* [*De his legg. omn. conſule Tacit. Annal.* 3. 27.]
a Cic. de LL. II. 23.

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

De Tribunis militum Conſulari poteſtate, & quibuſdam aliis.

§. I. *De Tribunis militum conſulari poteſtate.*

CUm Tribuni plebis ingenti molimine communicandum eſſe cum plebe Conſulatum urgerent , & Patres viderent ſe contentione pares amplius non futuros , nec tamen ipſum Conſulatum cum plebe communicatum vellent , ut ſpecie ſaltem aliqua ſuper plebejos eminerent , A. U. 309. Senatusconſulto , & decreto Populi ſancitum [*a*] eſt , ut pro Conſulibus Tribuni militum tres ex patriciis , tres ex plebeiis crearentur , qui Conſulari poteſtate Rempublicam gererent (*b*) ; eoque anno finito rurſus ex Senatusconſulto plebs rogaretur , *Conſulesne an Tribunos mallent?* quique magis placuiſſent , fierent . Tribuni autem Militum Conſulari poteſtate ſunt di-

a Vid. Liv. IV. 6. *b* Dion. Halic. XI. 60.

dicti, quia inter homines plebejos maxime eminebant illi, qui tribuni in caſtris fuiſſent. At primo illo anno tres duntaxat ex patriciis creati ſunt; iique paulo poſt, quod vitio creati eſſe dicerentur, abdicarunt ſubjectis ipſis Conſulibus (*a*). Sequentibus annis Conſules iterum, vel Tribuni militum creati ſunt prout vel plebs, vel patres contentionibus prævaluiſſent: & hoc obtinuit uſque ad A. U. 387. quo primus de plebe Conſul factus eſt ille, quem jam diximus, L. Sextius Sextinus Lateranus (*b*). Creati ſunt primum tres, inde quatuor, demum ſex: octo vero nunquam; licet id jam olim creditum ſit. Vid. Cl. *Perizon. anim. Hiſt. c. 2. p.* 45. etiam *Rupert. ad Pompon. de O. J. L. II. c.* 11. ex nomine autem ipſo apparet, eorum munus & inſignia eadem quæ Conſulum fuiſſe.

§. II. *De quibuſdam aliis Magiſtratibus.*

Trium-viros, vel *Tres-viros Reipublicæ conſtituendæ* (qui poſt trucidatum in Senatu Julium Cæſarem * fuerunt *M. Æmilius Lepidus*, M. Antonius, & *C. Julius Cæſar Octavianus*, qui poſtea *Auguſtus* eſt dictus) quidam etiam magiſtratibus extraordinariis accenſent; ſed verius eſt, eorum

a Liv. ibid. 7.
b Liv. VI. 42. Tabb. Capitol. * *Nam & hic cum Pompejo & M. Craſſo ſocietatem ac triumviratum inierat.* V. *Suet. Cæſ.* 19. *Liv. Epit.* CV. *Flor.* IV. 2. 12. *quo reſpicit etiam Lucan.* I. 84. F. R.]

rum meram tyrannidem [*a*], non magiſtratum fuiſſe.

Fuerunt alii quoque Magiſtratus Extraordinarii *Minores* ; ut *Quinqueviri Menſarii* [*b*], qui curarent, ut æs alienum diſſolveretur ; *Quinque-viri muris, turribusque reficiendis* (*c*) ; *Duum-viri navales* [*d*) ; *Trium-viri ædibus ſacris reficiendis* [*e*], &c. Sed de iis idem dicendum, quod de ſimilibus Ordinariis diximus, ſcilicet nomine ipſo munus eorum ſatis indicari. Hi autem omnes magiſtratus, licet minores, ex honoratiſſimis fere capiebantur, ut de Duum-viris navalibus videmus apud Livium 40. *c.* 42. & de Triumviris coloniæ deducendæ *Ibid. c.* 29. & 43. Atque ita *Pompejus M.* & *Piſo* colonos *Capuam* deduxerunt (*f*) : & antea *Lutacius Mutinam* (*g*). Sub Imperatoribus etiam fuerunt *Curatores Kalendarii*, qui fœnus Principibus debitum exigebant [*h*].

a Suet. Aug. 27. [*Flor.* IV. 7. 5. *Liv. Epit.* CXX.]
b Liv. VII. 21. *c* Id. XXV. 7.
d Id. IX. 30.
e Id. XXV. 7. *f* Cic. poſt red. in Sen 11. *g* Polyb. III 40. *h* Vid. om. Cl Noodt de fœn. II. 1.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

De Magiſtratibus Provincialibus, ſive de Proconſulibus, Proprætoribus, eorumque Legatis.

§. I. *De nomine, & diverſis Proconſulum generibus.*

PRovincia (Gr. ἐπαρχία (*a*) eſt *regio, quam Populus Romanus provicit* [*b*] vel *procul vicit* [*c*]; & quia talis *provinciæ* regendæ munus quotannis alicui imponebatur, hinc vox ea pro omni *munere*, ſive *officio* ſumi cœpit [*d*]; ut *conſularis provincia* dicitur obtigiſſe Verri, cum quæſtor eſſet Conſulis *Carbonis* (*e*). Hi vero magiſtratus *Proconſules* & *Proprætores* ſunt dicti, quibus aderant *Quæſtores* & *Legati*.

Italiæ autem proprie dictæ hic honos eſt datus, ut nunquam pars ejus in provinciæ formam redacta fuerit. Et hic obiter notandum, ſeptem *fœderati Belgii civitates* non recte Latine *provincias* dici, quæ vox potius terris in *Brabantia* & *Flandria*, tum in aliis orbis partibus Ordinum noſtrorum imperio parentibus conveniat. Diſputatur autem an aliquis dicendus ſit *Proconſul* unica voce, an vero *Proconſu-* le

a D. Lucas Act. XXIII. 34. XXV. 1.
b Feſt. *c* Iſid. XIV. 5.
e Ter. Phorm. 1. Sec. II. 22. & ibi Donat.
d Cic. 1. in Verr. 13.

le (*a*) ; ſed ea res magni momenti non eſt, & utrumque apud probos auctores inveniri puto (*b*). Ante bellum Punicum ſecundum Imperio Proconſulari raro opus erat, quia ſcilicet Magiſtratus Urbani omnibus fere negotiis ſufficiebant ; at poſtea aucto Imperio provinciæ extra ordinem mandari cœperunt, quod quatuor potiſſimum modis factum eſt. *Primo*, aliquando privatis Imperium Proconſulare mandabatur ; quod primum contigit *K. Fabio*, & *Sp. Furio* A. U. 275. & ita poſtea *P. Cornelio Scipioni* (*c*), qui A. U. 542. nullo dum magiſtratu geſto, vigeſimum quartum ætatis annum agens in Hiſpaniam cum Imperio eſt miſſus (*d*). Et huc etiam referendi ſunt, qui ſequentibus temporibus poſt aliquot annos, quam Conſulatum geſſerant, in provincias mittebantur ; & qui ex Prætura imperium Proconſulare acceperunt, ut M. Marcellus A. U. 538. [*e*] & A. U. 562. *L. Æmilius* [*f*].

Secundo, alicui quandoque ultra annuum tempus provincia prorogabatur ; quod primum factum eſt A. U. 427. in *Q. Publilio Philone* (*g*).

§. II. *De tertio & maxime uſitato Procoſſ. genere*.

Sed *tertio*, uſitatius *Proconſules* dicebantur,

a Vid. Man. ad Cic. Fam. 1. 1. qui τὸ *Proconſul.* probat. *b* Et ita Pigh. ad A. U. 275.
c Dion. Halic. IX. 16. *d* Liv. XXVI. 18.
e Liv. XXIII. 30. *f* Plut. ejus vita p. m. 256. [*Liv.* XXXVII. 2. *pr.*] *g* Id. VIII. 26.

tur, qui poſt geſtum in Urbe Conſulatum in provincias mittebantur; de quibus exactius jam eſt dicendum.

A. U. 631. *C. Sempronius Gracchus* legem tulit, cum Tribunus plebis eſſet, [vide omnino *Manut. ad Cic. Famil.* 1. *n.* 7. & *Pighii annales ad hunc annum*] quæ etiam deinceps obſervata fuit, ut Senatus (nam ad eum omnino hæc cura ſpectavit, licet tribuni plebis ſæpe ſe ei negocio immiſcerent (*a*)) ante Comitia duas provincias conſulares, & ſex prætorias futuris magiſtratibus decerneret, quas deſignati inter ſe ſortirentur, vel *compararent*. Sed tamen hæ provinciæ certæ non erant; verum pro re nata, & arbitrio Senatus (*b*) eadem provincia aliquando Conſularis, aliquando Prætoria fuit (*c*). Etiam labente jam Republica aliquando contra leges plures provinciæ uni ſunt datæ, & aliis (Pompejo, Cæſari (*d*), ex. gr.) per plures annos Imperium eſt prorogatum. Poſt hanc legem Sempronian itaque Comitiis ad conſtituendos Proconſules nihil opus erat; ſed ſub finem annui in Urbe magiſtratus Conſules, vel Prætores legem ad Populum curiatis Comitiis ferebant de Imperio militari obtinendo [*e*], ſine qua lege bellum adminiſtrare non poterant [*f*]. Diſtin-

a Vid. Cic. Cr. de prov. conſular. 1. *b* Vid. Senatus auctoritarem apud Coelium ad Cic. epiſt. 8. & omn. Manut. ad Coel.
c Ibid. 7. Id. de prov. conſ. 7. *d* Suet. Jul. 25.
e L1 .V. 52. *f* Vid. ſupr. Sect. 1. C. 6. §. 2.

ſtinguendum enim hic eſt inter *Imperium* & *Poteſtatem :* nam *Poteſtatem* habere dicitur, *quicunque a Populo negocio alicui præfectus eſt* ; *Imperium* vero *is* tantum, *cui a Populo* * *nominatim belli gerendi poteſtas data eſt*. Imperium autem mandari ſolebat Dictatori, Conſuli, Prætori; & aliquando, ut hic videmus, privatis: Proconſules enim proprie Magiſtratus non erant [*a*], ſed tantum *cum poteſtate*, &, ſi lex acceſſiſſet, *cum imperio* eſſe dicebantur: ideoque nec auſpicia habebant; nec triumphus facile ipſis decernebatur; præſertim ſi ex privatis in provincias iviſſent (*b*) : quod tamen perpetuum non fuiſſe, ex *Pompejo Magno* patet, qui eques Romanus iterum triumphavit [*c*]

Poſtquam provinciæ ita Præſidibus ſuis obveniſſent, vel potius ante quam eas ſortiti eſſent, ne ita locus odio vel gratiæ daretur (*d*), Senatusconſulto *ornabantur* (*e*), hoc eſt, *earum latitudo*, *magnitudo exercitus*, *ſtipendium*, *viaticum*, *comitatus*, ſive *cohors* (*f*) in qua erant Legati, Tribuni, Præfecti, centuriones, miniſtri, Contubernales (*g*) *decernebantur*; *ornare* enim ſæpe nihil aliud eſt, quam *inſtruere* (*h*). Contubernales autem proprie dicebantur adoleſcentes primarii, qui cum

* [*Feſt.* cum imperio. *&c.*] *a* Aperte Liv. xxviii. 38. Vid. omn. Spanh. de P. & U. N. Diſſ. X. p. 175. *b* Val. Max. ii. 8. 5.
c Cic. pro L. Manil. 21.
d Vid. exemp. apud Liv. xxxiii. 43. *e* Cic. Agrar. ii. 13. *f* Tacit. Ann. vi. 9. & ibi Lipſ.
g Vid. Suet. Jul. 2. *h* Cic. in Verr. iv. 20. & ſæpe alibi.

cum Præſidibus ibant, ut ſub eorum quaſi oculis militiæ aliorumque munerum rudimenta diſcerent (*a*). In ea cohorte præterea erant *amici Imperatoris*, iique varii gradus, ita ut vel *primæ*, vel *ſecundæ*, vel *tertiæ admiſſionis* dicerentur (*b*), quos Galli hodie dicerent *du grand & du petit coucher, ou lever*; qui ſcilicet ita familiares ſunt Præſidi, vel Principi ſuo, ut ipſi cubitum eunti, vel lecto exſurgenti, adſint: olim etiam *Comites* ſunt dicti (*c*). Poſt hæc Proconſul ſacris in Capitolio rite peractis *Paludatus* (hoc eſt, *paludamento*, quæ veſtis erat imperatoria (*d*), *indutus*) in provincias proficiſcebatur (*e*), lictoribus cum faſcibus, & ſecuribus adſumtis, & amicis aliquanto ſpatio extra Urbem eos deducentibus [*f*].

§. III. *Proconſulum in provincia munus.*

In provinciis hi magiſtratus, ut jam vidimus, habebant *Imperium* & *Poteſtatem*; illud militiam, hæc jurisdictionem & cognitionem ſpectabat: hanc autem ut exercerent plerumque paulo poſt, quam in provinciam venerant, conventum provincialium in civitatem aliquam indicebant [*g*]; vel ipſi provinciæ civitates juri dicundo obibant.

a Cic. pro Cæl 30. Id. pro Planç. 11. Tacit. Agric. 7.
b Senec. de beneſ. VI. 33. Suet. Veſp 14.
c l. 4. ff. de off aſſeſ. l. 16. de Off. Præſ.
d Juven. VI. 400. Cic. Verr. V. 13.
e Diarium vetus ap Pigh. ad A. U. 585.
f Vid Liv. XLII. 49. Cic. in Piſ. 13.
g Cic. ad Famil. III 8.

bant (*a*), idque *forum agere* proprie dicebatur [*b*]. Jus porro dicebant (honeſtioribus quibusdam provincialibus in judicium adſcitis (*c*) ex legibus, quas Imperator, quum primum regionem illam in provinciæ formam redegiſſet ex decem plerumque legatorum [*d*] ſententia ei impoſuerat; vel ex iis, quæ poſtea de ea provincia in Urbe latæ erant; vel denique ex ſuis *Edictis* (*e*); quæ, quia plerumque ex edicto Prætoris Urbani ſumebantur, *Translaticia* dicebantur (*f*), & ſæpius edictis urbicis erant ſimilia (*g*); licet tamen multa, quæ olim ſingulari jure in Urbe recepta erant, ad provincias non porrigerentur [*h*]. Habebant præterea curationem omnium rerum, quæ ad provinciæ adminiſtrationem ſpectabant: ubi etiam omnia ad imaginem adminiſtrationis urbanæ fieri ſolebant (*i*).

§. IV. *Reditus ex provincia*.

Finito annuo munere [annus autem ille putabatur a tempore, quo provinciam ingreſſi eſſent, non a tempore profectionis ex

a Suet. Jul. 7. *b* Cic. ib. 6. Cic. Att. II. 16. 17. *c* Cic. II. Verr. 29. *d* Liv. XXXIII. 24. Vid. Cic. Verr. II. 59. *e* Quorum exempla extant apud Cic. ad Att. VI. I. *f* l. 9. §. 2. ff. de off. proconſ. (*ubi tamen hujus vocabuli nulla mentio. Sed vide Briſſ. Lex.*) *g* Vid. Menard. not. ad Cic. in Verr. Act. II. 43.
h Vid. Celeberr. Noodt Obſ. II. 5.
i Cic. Famil. X. 32.

ex Urbe (*a*)) Proconſul ſucceſſori, ſi advenerat, provinciam & exercitum tradebat; & intra triginta dies juxta legem *Corneliam* (*b*) provincia decedebat; poſtquam (quod lege *Julia* cautum erat (*c*)) rationes provinciæ apud duas ejus civitates depoſuiſſet: quod ſi ſucceſſor ejus nondum adveniſſet; tamen decedebat, legato, vel quæſtore ſuo (*d*) (quod frequentius erat, quia Quæſtor erat magiſtratus P. R. (*e*)) cum poteſtate in provincia relicto. Cum Romam rediiſſet Proconſul, privatus Urbem ingrediebatur, niſi triumphum peteret; tum enim Urbem non intrabat, ſed Senatui extra Urbem in ædem *Bellonæ* (vel etiam aliquando aliam (*f*)) evocato res ſuas geſtas exponebat: &, ſi triumphum impetraſſet (*g*), donec eum egiſſet, Imperium, lege ea de re ad Populum lata, retinebat (*h*) & interea *ad Urbem eſſe* dicebatur (*i*). Inde rationes provinciæ geſtæ ad ærarium referebat; ut & *beneficiarios* [k] ſive *eos, quos teſtimonio ſuo ob negotium aliquod in provincia bene geſtum honoratos volebat*: & hoc intra triginta dies poſt rationes relatas debebat fieri (*l*). Si provinciam bene rexiſſent Proconſules, magnos honores a ſociis conſequebantur;

G ſta-

a Id. ad Att. v. 14. 15. 21. *b* Cic. Famil. III. 6. *c* Cic. Famil. v. 26. & not. ad II. 17. *d* Ibid. II. 13. *e* Ibid. 15. 18. & ad Att. VI 6. *f* Liv. XXXVIII 44. *g* Id. XXXIX 4. *h* Cic. ad Att. IV. 16. *i* Liv. xlv. 35. *i* Cic. ad Att. VII. 16. Phil. III. II. *k* Cic. pro [illegible] 5 & Famil. v. 20.
l Cic. l. prox. d.

ſtatuas, (ad quas improbi Prætores etiam pecuniam exigebant (*a*)) fana (*b*), dies feſtos (*c*), &c. quemadmodum, exempli gratia, *Lucullea* feſtum in honorem *Luculli* apud *Cyzicenos* celebratum legimus (*d*), & *Marcellea* in honorem *Marcelli* Syracuſis [*e*]: ſin ſecus, judiciis repetundarum, peculatus, aliisque accuſari poterant.

§. V. *De Proprætoribus*.

Omnia, quæ de Proconſulibus dicta ſunt, etiam de *Proprætoribus* dicta eſſe oportet intelligi; inter quos nulla fuit differentia, niſi quod illi duodecim, hi ſex tantum lictoribus uterentur; tum quod Proconſulis exercitus, cohors, &c. fere ampliora eſſent: imò qui ex Prætura in provincias mittebantur, aliquando Proconſules dicti ſunt [*f*]; & rurſus Proprætores, qui ex Conſulatu: quin Quæſtores in provincia relicti Proconſules quandoque dicuntur (*g*). Aliquando denique etiam Quæſtor Proprætore in provinciam miſſus legitur, ut *Piſo* apud *Salluſtium Catilin.* 19. cui adde eund. in *Jugurth. c.* 111. *edit. Joſ. Waſſe*, & *Cato* in *Cyprum* (*h*).

§. VI.

a Cic. II. in Verr. 57. *b* Vid. Cic. ad Famil. III. 7. & omn. ad Attic. V 21. *c* Aſcon. ad Cic. in Verr. II. 10. *d* Plut. Lucull. p. m. 506. *e* Cic. in Verr. II. 21. (*De divinis proconſ. honoribus agunt* Memor. Acad. Litt. Pariſ. T. II. p. 450.) *f* Vid. Fr Fabricium ad Cic. pro Ligar. I. Suet. Aug. 3. *g* Vid. Manut. ad Cic. Vatinii. II. 17. *h* Vell. II. 45 ubi male Heinſ. & Cl Burmannus legunt *Quæſtorius*.

§. VI. *Ordinatio provinciarum ab Auguſto inſtituta.*

Quartum Proconſulum genus ab *Augu*ſto Imperatore inſtitutum eſt: is enim totum orbem Romanum in duas partes diviſit, & provincias quidem validiores, & quæ hoſti patebant (*a*) magis, ſibi retinuit; pacatiores vero Senatui Populoque tribuit; eo conſilio, ut ita omnes legiones & omne Imperii robur penes ſe eſſent; licet ſpecie Populum exercituum onere levandi. Prima hæc diviſio talis fere fuit (*b*): *Senatoriæ* & *Populares provinciæ* erant *Africa*, *Numidia*, *Aſia*, *& cum Epiro Græcia*, *Dalmatia*, *Macedonia*, *Sicilia*, *Creta*, *Cyrene*, *Bythynia cum Ponto finitima*, *Sardinia*, *atque Hiſpania Bætica*. *Imperatorias provincias* conſtituit haſce, *Hiſpaniæ quod reliquum erat*, *ut Tarraconeſem & Luſitaniam*, tum *omnem Galliam*, *Narbonenſem* ſcilicet, *Lugdunenſem*, *Aquitanicam* & *Celticam*, *cum iis populis*, *qui eorum coloni eſſent*: item *Cœleſyriam*, *Phœniciam*, *Ciliciam*, *Cyprum*, *Ægyptum*; quibus poſtea adhuc aliæ acceſſerunt. Sed tamen ſæpe regionum iſtarum conditio mutata eſt, ita ut, quæ antea Senatoriæ provinciæ fuiſſent, deinde eſſent Imperatoriæ; & rurſus vice verſa (*c*). Ad provincias Senatorias regendas a Senatu ſortito mittebantur, qui *Procon-*

G 2 *ſu-*

a Vid. Suet. Aug. 74. *b* Dio 53. ad A. U. 726.
c Vid. Comm. Lipſ. ad Tacit. 1. 76.

ſules dicti ſunt (*a*), licet aliquando Prætorii tantum eſſent (vid. *Ez. Spanh. P.U. N. Diſſ.* XIII. *p.* 593. *ſq.*) qui autem in Cæſaris provincias mittebantur, *Legati conſulares* (*b*); vel ſimpliciter *Conſulares* ; item *Legati Cæſaris pro Conſule* (*c*), vel *pro Prætore* dicebantur: & aliquando etiam *Præſides* (*d*); vel *Procuratores*; præſertim ſi ex privatis miſſi eſſent. His quidem, ut gladium & habitum militarem gererent, & militem capite plectere poſſent (*e*), conceſſit Auguſtus, quæ omnia Proconſulibus ademit (*f*). Proconſules anno, Legatos ſuos quamdiu ipſe juſſiſſet, provinciis præeſſe voluit: illis, ne delectum militarem habere, vel pecuniam extraordinariam cogere poſſent, interdixit: (quanquam delectus nec libera Republica, niſi ſpeciali permiſſu iis conceſſus videatur (*g*)) tum conſtituit, ut ſucceſſore miſſo ſtatim provincia decederent: Vetuit quoque, ne quis ante quintum annum poſt geſtum magiſtratum urbanum provinciam ſortiretur. A Præſidibus etiam multum differebant *Procuratores Cæſaris*, qui *Curatores* quoque, & *Rationales Cæſaris* (*h*) dicebantur; & res fiſci duntaxat curabant (*i*), & aliquando etiam Legatus & Procurator in eadem provincia, ille juriſdictionem, hic vectigalia curabat (*k*). De Quæſtoribus *Pro-*

a Salm. ſ. ad S et. Aug. 47. *b* Strabo XII. p. 166. *c* l. 20. ff. de offic. *Præſ.* *d* l. 1. ff eod. *e* l. 6. §. de off. Præſ. *f* Di 53. *g* Ci. ad Famil. XV. 1. *h* Lamprid. Al. Sev. 45. *i* Tac. Agric. 15. *k* Vid. Ampliſſ. Corn. a Bynkersh. Obſ. Iur. Rom. II. 20. ſ. 97.

*P*rovincialibus jam ſupra c. 8. hujus ſectionis diximus.

§. VII. *De Legatis.*

Proconſulibus & Proprætoribus aderant *Legati*, vel a Senatu dati (*a*), vel Senatus permiſſu ab ipſis Proconſulibus adſciti (*b*), qui tum *aliquem ſibi legare* dicebantur (*c*); vel denique lege extra ordinem conſtituti. Numerus eorum minimum erat ternarius (*d*); qui pro dignitate Præſidis, & magnitudine provinciæ ſæpe augebatur (*e*) *Munus* Legatorum erat, ut quaſi vicarii quidam ſui *P*ræſidis eſſent; eumquomni ratione, qua opera, qua conſilio juevarent: tum privatarum cauſſarum cognitionem mandata jurisdictione habebant [*f*], publicas vero quæſtiones ipſe *P*roconſul exercere debebat [*g*]: nec etiam *L*egati animadverſionem habebant, niſi Proconſul a provincia abeſſet; unde fiduciariam tantum operam obtinere dicuntur (*h*). Aliquando etiam Legati (*i*) ſine Præſide provincias, pacatas ſcilicet, *P*opuli Romani nomine obtinebant (*k*). Munus hoc honoratum valde habebatur (*l*); & ſæpe

G 3 Con-

a Cic. Vatin. 15. *b* Vid. Cic. ad Fam. VIII: 55 & Manut. Ib. ad 1. 7 Cic. in Verr. 1. 17.
c ad Fam. VI. 6. *d* Vid. Sigon. de ant. jur. prov. II. 2. *e* Cic. Phil. II. 13. *f* Cic. pro Flacco 21.
g l. 1. pr. ff. de off. ej. cui mand. eſt jur.
h Caeſ. de B. C. II 17. & III. 51. Vid. & l. 1. §. 1. ff. de off. ejus cui mand. *i* d. l. 1. §. 1.
k Cic. de Prov. Conſ. 3. *l* Cic. in Vatin. 15. qui locus viſu dignus eſt.

Conſulares (*a*) & Prætorii eo functi leguntur: quin lictoribus quoque & faſcibus legati, aliquando certe, utebantur (*b*).

§. VIII. *De legationibus liberis.*

Senatores, qui negotium aliquod privatum [unde tales Reip. cauſſa abeſſe non cenſentur [*c*]) in provinciis gerendum habebant, aliquando *liberam legationem* a Senatu impetrabant [*d*], hoc eſt, *Legati nomine & inſignibus ornabantur*; ut ita honoratiores apud exteras nationes eſſent (*e*), & ut facilius negotia ſua perficere poſſent; quemadmodum exemplum talis legationis, voti ſolvendi cauſſa ſuſceptæ, habemus apud Ciceronem *ad Att.* IV. *n.*2. XV. 8. & 11. Sed cum multi facilitate Senatus hac in re abuterentur, atque ita ſociis ſumptui onerique eſſent, Cicero (*f*) in conſulatu ſuo, cum rem plane tollere non poſſet, tempus minuit, & ex indefinito annuum fecit: quod tamen poſtea ex lege Julia rurſus quinquennale factum fuiſſe videtur (*g*).

CA-

a Liv. XXXVII. 10. *b* Cic. Famil. XII. 30. Vid. & Liv. XXIX. 9. & Cic. Fam. XII. 22. *c* l. 14. ff. de legation. *e* Cic. ad Famil. XI. 1. & XII. 2'. *e* Val. Max. V 3. ex 3. *f* Ipſo de LL III. 8.
g Cic. Att'c. XV 11.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

De Miniſtris Magiſtratuum.

§. I. *De Scribis.*

INter *Miniſtros Magiſtratuum* primo loco erant *Scribæ*, qui ſingulis magiſtratibus apparebant, ut rationes publicas in tabulas referrent, & leges actaque omnia perſcriberent, quique id muneris exercebant, *ſcriptum facere* dicebantur (*a*). Denominabantur autem Scribæ a magiſtratibus, quibus apparebant (*b*), ita ut *Quæſtorii*, *Ædilicii*, (*ſcriba librarius Ædilium Curulium* eſt apud *Grut. p.* XCIV. n. II.) *Prætorii*, & ſic porro dicerentur; erantque in decurias diviſi: unde *decuriam emere* dicit Cicero *in Verr. L.* III. *c.* 79. pro *emere munus ſcribæ*. *Munus* eorum non nimis honorificum erat; ſed tamen ingenui plerumque eo fungebantur, rarius libertini: * imo *honeſtus eorum* ordo ibidem Ciceroni dicitur: vid. eund. *de leg. L.* III. *c. ult.* & adeo demum ſe extule-

a Liv. IX. 46. Piſo ap. Gell. VI. 9. *b* Vid. Sigon. de antiq. jur Civ Rom. II 9.

* (*Eos a ſervili comitatu diſtinguit Livius* XXXVIII. 41. *a. f. Sed quod ſervos publicos aliquando ſcribarum munia obiiſſe ait Pignorius p.* 61. *dubito an ſatis evincat. l.* 3. *Cod. de ſerv. Reip. manum. Belgice dixeris eos* ſtads-ſchryvers, bocK-bouders; *at barbara voce* klerken *audiunt.*)

rant, ut *Cato* in Quæſtura eorum audaciam reprimere coactus fuerit (*a*) : ſed certum tamen eſt, eorum munus apud Græcos multo honorificentius, quam apud Romanos fuiſſe [*b*].

§. II. *De Accenſis.*

Accenſi [*ſtads-boden of deurvvaarders*] dicti ſunt ab *acciendo* : hi Populum ad concionem, & jus poſcentes in judicium ad Prætorem *accibant* ; ſilentium indicebant ; Conſuli eo menſe, quo faſces non habebat, præibant (*c*) ; erantque fere ex libertis.

§. III. *De Præconibus.*

Præcones etiam in decurias diviſi erant : eorum vero uſus erat multiplex : ſcilicet primo *in ſacris*, ut ſilentium indicerent, & verbis male ominatis parcere juberent (*d*), unde apud Græcos ἱεροκήρυκες ſunt dicti [*e*], quaſi *ſacros præcones* dicas ; eoque alludit *D. Paulus* 1. *Tim.* 11. 7. 2. *Tim.* 1. 1. Secundo, interveniebant præcones in *auctionibus* [*f*], ut bona venalia proclamarent, & pretia oblata renunciarent : qui au-

a Plut. Cat. Min. p. m. 766. *b* Nepos Eumene. *c* V. *Liv.* III. 33. *d* V. infra Sect. IV. c. 3 §. *e* Homer. Iliad. IX. 170. (κήρυκες *tantum invenio, neque enim alteram vocem reciperet verſus.*) Athen. IV. p. 149. *f* Plaut. Men. v. 9. 93. [*de formulis* ſubbaſtare, ſubjicere *haſtæ* V. *Briſſon.* VI.]

autem in auctionibus publicis emebant, *Sectores* dicebantur (*a*); imo ipſa *auctio ſectio* appellatur apud Cic. *Phil.* II. c. 26. 29. &c. Tertio, in concionibus, ut *audientiam facerent* (*b*). Quarto, in *Comitiis* (*c*), ut Populum ad ſuffragia citarent, & Magiſtratus deſignatos renunciarent. Quinto, in *legibus ferendis*, ut eas ſubjiciente ſcriba Populo recitarent. Sexto, in judiciis, ut reos, accuſatores, teſtes citarent, inſtrumenta prælegerent. Septimo denique, in *Senatu*, ut literas ad eum miſſas, aliaque recitarent. Eorum autem ars admodum erat lucroſa (*d*), erantque plerumque liberi *. His affines fuerunt *Coactores*, qui rerum in auctionibus venditarum pretia exigebant [*e*]. Sed fuerunt etiam *coactores* publicanorum miniſtri, qui pecunias publicas *cogebant* (*f*).

§. IV. *De lictoribus*.

Lictorum origo a Romulo fuit; exemplum rei ab Etruſcis. Dicti ſunt, juxta [*g*] pleroſque, a *ligando* [*h*]; & magi-

 ſtra-

a Flor. II. 6 [48.] & Cic. pro S. Roſc. 29. 32. 36. &c. *b* Plaut. in Prol. Pœn. II. *c* Cic. in Verr. v. 15. *d* Martial. v. II. 57. VI. 8 Juven. VII. 6. * [*Immo ex antiqua lege ap. Briſſon. de Formulis p.* 142. cives Romani *eſſe debebant, quod etiam claret ex Martiale, ll. cc.*) *e* Cic. pro Cluent. 64. Horat. Serm. I. VI. 86. *f* Vid. Græv. ad Cic. pro Rab. Poſt II. Inſcript. ap. Grut. p. dcXXXVI. n. 5. 6. dcXXXVII. n. I. *g* Vid. Plut. Romulo p. m. 34. *h* Non. I. p. 80. edit. Plant. 1565.

ſtratibus majoribus, exceptis Cenſoribus, apparebant; primo, *præeundo* cum faſcibus virgarum (unde Gr. ῥαβδοῦχοι) & ſecuribus, de qua re jam ſatis dictum eſt; ſecundo, *ſubmovendo* [*a*] obvios, (τῷ ἀνασέλλειν (*b*)) ut locum *Magiſtratibus* facerent, formula ſequente: *ſi vobis videtur, diſcedite Quirites*; unde Tribunorum plebis accenſus id facere non poterat, quia illi non omnium, ſed plebis tantum magiſtratus erant [*c*]; tertio, *animadvertendo*, ut debitus bonos iis redderetur (*d*). Damnatos etiam jubente magiſtratu hac vel ſimili formula, *I lictor, adde virgas reo, & in eum lege age* (*e*), virgis cædebant, & ſecuri percutiebant (*f*); erantque fere ex ima plebe, ſed tamen libera & ſæpe liberti illius, cui apparebant (*g*). Itaque diverſi erant Lictores a ſervis publicis, de quibus extat Senatus-conſultum apud *Frontinum de aquæductibus L.* II. *n.* 1658. *in Theſauro Græviano Tom.* IV. (Adde Pignor. & T. Popmam *de ſervis publicis*. ADPARITORES autem eorum ſimiles fuiſſe credo, quos noſtri majores *vvaardgelders* dixere: quique hodie *Amſtelodami* ac Lugduni *ſtoepen*, & Roterodami *hellebardiirs* vocantur, & magiſtratibus a cuſtodia corporis ſunt.)

§. V.

a Liv. VIII. 33. Horat. Od. II. 16. *b* Dion. Hal. X. 59. *c* Liv. II. 56. *d* Id. XXIV. 44. *e* Id XXVI. 16. *f* Id. II. 5. Nonius l. prox. cd. [*adde Liv.* I. 26. II. 5. & VIII. 7.) *g* Vid. Cic. l. I. in Verr. 26.

§. V. *De Viatoribus*.

Viatores, qui proprie Ædilium & Tribunorum plebis erant miniſtri, ita ſunt dicti, quia frequens eorum ab Urbe in agros *via* erat (*a*), cum proceres illi priſci, quos arceſſebant, plerumque ruri degerent (*b*); agriculturæ enim ſtudioſiſſimi erant Romani veteres (*c*).

§. VI. *De Carnifice*.

Carnifex fuit, qui ſervos, vel infimæ ſortis homines gravioribus pœnis damnatos ſupplicio afficiebat: ſervi enim & liberi diverſo ab ingenuis ſupplicio afficiebantur [*d*]. Erat autem tanto contemptui, ut extra Urbem habitare cogeretur (*e*): quod etiam apud Græcos obtinuit [*f*]; imo apud *Rhodios* urbem nunquam ingrediebatur [*g*] Carnifex.

a Columell. Præf. I Feſt ac V. [*Inſcriptio quædam ap. Gruter. p.* 265. *habet* : Viatores qui Cæſarib. & Coſ. & Pr. apparent] *b* Cic. de Seneℓt. 16 *c* Vid. Juven XI 86. Sen. de provid. 3. [*Cives Romani erant, ut jubebat lex vetus ap Briſson. de Formul* II) *d* Tacit Ann. III. 50. & XV. 60. *e* Vid. Plaut. Pſeud. I III. 98. Cic. pro Rabir. perd. reo 5. *f* Pollux Onom. IX. I. f. *g* V. Meurſ. Rhodo I. 21. (*& Falſter. Amœnit. Philol. T.* I. *p.* 195.)

SECTIO TERTIA.

De Judiciis.

CAPUT PRIMUM.

De Judiciis.

JUdicia ſunt vel *Privata*, vel *Publica*: *Privata judicia ſunt controverſiarum de rebus privatis legitimæ diſcuſſiones, cognitiones & definitiones*. Eorum porro ratio hæc erat.

§. I. *De Citatione*.

Si domi inter amicos lis componi non potuiſſet, (quod tamen plerumque tentabatur (*a*) die poſtulationum petitor * adverſarium *in jus vocabat*, hoc eſt, *rogabat, ut ſe ad Prætorem ſequeretur*. Si ſequi nollet, ex legibus XII. Tabularum obtorto collo eum in judicium rapere poterat (*b*); ſi antea præſentem aliquem *anteſtatus eſſet* [*c*], hoc eſt, *teſtem advocaſset* (*d*); quod fiebat tacta ejus *auricula* (*e*), quia ima

a Vid. Cic. pro Quint. 5. & 11. & ibi not. Id. pro Cæc. 2. * (*qui ambo olim rei ſunt dicti*. V. Synonyma *noſtra*. *b* Plaut. Pœn. III v. 45. *c* Horat. Serm. I. IX. 75. *d* Plaut Perſa IV. IX. 50. Curc v. III. 17. Pœn. V. XV. 59. *f* Horat. d. l. 77. Plaut Curc. V. 3. 23. ſeq.

ima auris memoriæ ſedes habebatur (*a*). Sed poſtea edicto Prætoris cautum fuit, ut, ſi quis in jus vocatus non iret, ſatisdaret fore, ut ſe in jure ſiſteret (*b*). Si reus ſatis, vel cautum non dediſſet, poſt anteſtationem in jus ducebatur ad Prætorem poſtulationibus ſedentem; alioquin in carcerem, ubi ſervaretur in ſequentem poſtulationis diem in jure ſiſtendi cauſſa (*c*). Quod ſi quis domi ſuæ latitaret, extrahere quidem eum inde non licebat (*d*), quia ſua domus tutiſſimum cuique refugium atque receptaculum eſt; verum edicto Prætoris, quod ad ædes rei cum teſtatione affigebatur, *citatus* fuit; &, ſi tertiæ citationi (fiebant citationes decem diebus inter ſingulas interpoſitis (*e*)) reus non paruiſſet, Prætoris decreto bona ejus poſſideri, proſcribi & diſtrahi jubebantur (*f*). Si reus in judicium veniſſet, actor *edebat actionem* (*g*), hoc eſt, *declarabat, qua actione uti, & qua ex cauſſa agere vellet*; nam ſæpe plures actiones in unam cauſſam concurrebant: ut, exempli gratia, in cauſſa furti aliquis poterat agere rei vindicatione, vel condictione furtiva, vel denique ad pœnam dupli in furto nec manifeſto (*h*): ei, qui domo ſua prohibitus fuerat, actio injuriarum & alia de vi illata competebat: & ſic

a Servius ad Virg. Ecl. VI. 3. *b* Tit. ff. ſi quis in jus voc. non ier. *c* Plaut. Perſa II. IV. 15. Vid. Cl. Noodt obſerv. II. 20. *d* l. 18 & 21. ff. de in jus voc. Vid. Cic. pro Domo 41. *e* l. 68. ſqq. ff. de judiciis. *f* Vid. Sigon. de judic. I. 18. *g* l. 1. pr. ff. de edendo. Plaut. Perſa. IV. IX. 8. *h* §. 5. Inſtit. de oblig. quæ ex del. naſc.

& ſic in aliis. Tum actor a Prætore *actionem*, ſive *judicium poſtulabat*, hoc eſt, *petebat, ut ſibi in adverſarium liceret intendere* (*a*); reus vero *poſtulabat advocatum*. His impetratis actor certa formula *vades petebat*, fore, ut reus certo die [qui plerumque *perendinus* erat] ſe judicio ſiſteret ; isque reum *vadari* dicebatur (*b*), reus contra dicebatur *vadimonium promittere* (*c*), & ſi non adeſſet, *Vadimonium deſerere* (*d*). Tertio inde die, niſi *transactum eſſet* (*e*), Prætor litigatores citari jubebat, quique non adfuiſſet (niſi *cauſſa* (*f*) *ſontica* fuiſſet impeditus) cauſſa cadebat [*g*].

§. II. *De intentione actionis.*

Si uterque adeſſet, *actionem* ſuam actor *intendebat* certa *formula* conceptam; ſingulæ enim actionum intentiones propriis ſuis formulis erant incluſæ, a quibus nec latum unguem recedere licebat [*h*], nec vel uno nummo, exempli gratia, plus petere (*i*); easque compoſuiſſe dicebatur *Cn. Flavius* ſcriba primum ; mox Ædilis Curulis A. U. 449. (*k*) [*l*] ſed eas formulas pruden-

a l. 1. ff. 2. ff. de poſtul. l. 4. §. 8. ff. de damn. inf. *b* Horat. Serm. I. IX. 36. Plaut. Curc. I. III. 5. *c* Gell. VII. 1 *d* Cic. pro Quint. 14. 16. &c. *e* Quid ſit *tranſigere* vid. l. 1. ff. de tranſact. *f* ff. ſi quis caut. in iur. ſiſt. toto tit. *g* Vid. Suet. Calig. 39. Horat. Serm. I. IX. 36. *h* Suet. Claud. 14. *i* Plaut. Moſtell. III. 1. 122. *k* Liv. IX 46. l. 2. ff. de O. I. §. 7. *l* Cic. ad Attic. VI. 1 pro Mur. 11. & de Orat. Id. 1. 41.

denter ſuſtulit Imperator Conſtantinus *l.* 1. *Cod. de form. & imp. act. ſubl.* Concepta actionis intentione, actor *Judicium* ſive *Judic m* in eam a Prætore poſtulabat: ſi *Judicem*, aut eum qui proprie *Judex* dictus eſt, aut *Arbitrum*: ſi *Judicium*, aut *Recuperatores*, aut *Centumviros*. *Judex*, qui ex albo (*a*) Prætoris dabatur (*b*), cognovit omnis generis cauſſas, ſed leviores; nec a formula judicii vel tantillum, ut dixi, ei licebat diſcedere [*c*]. (Judex inter partes *ſedere* dicitur Phædr. 1. fab. x. Gell. x v. 2. p. 643. ubi V. Gronov.) *Arbiter* cognoſcebat de iis cauſſis, quæ *bonæ fidei* [*d*] & *arbitrariæ* dicuntur: & in arbitriis aliquando pecunia deponebatur, quæ dicebatur *compromiſſum* (*e*). Recuperatores dicti ſunt, qui de rebus privatis *recipiendis*, reddendiſque cognoſcebant, & in controverſiis de facto tantum dabantur, ut in injuriis (*f*), &c.

§. III. *De Centumviris.*

De *Centumviris* paullo latius eſt dicendum. Hi fuerunt creati terni ex ſingulis tribubus, ita ut revera centum & quinque numero eſſent; qui in cauſſis gravioribus, & quæ non facti, ſed juris erant, [præcipue

a Cujus meminit Sen. de benef. III 7. *b* G ll. XIII. 8. *c* Sen de Clem. II. 3. & epiſt. 48.
d §. 30. ſeq. Inſtitut. de action. vid omn. Cic. pro Q. Roſc. Com. 4 *e* Vid. Cic. ibid. & in Verr. II. 27. Famil. XII 30.
f Gell. XX. 1. Vid. Hotom. ad Cic. pro Cæcin. 1.

pue in hæreditatis petitione , cauſſa inofficioſi teſtamenti (*a*), & ſimilibus (*b*)] judicia faciebant. Hæc autem Centumviralia judicia nec privatis, nec publicis judiciis erant ſimilia. Vid. Cl. Græv. Præf. ad T. 11. Ant. R. ſed propriam quandam ſibi formam habebant: ac præterea Centumviri in tribunalibus ſededant [*c*], cum alii judices ſubſelliis duntaxat uterentur *; nec ab iis appellari poterat (*d*), quia totius Populi hic conſeſſus quodammodo conſilium erat. Videntur creati Centumviri circa A. U. 513. quando primum triginta quinque tribuum numerus expletus eſt, & facit eo *l.* 2. §. 29. *ff. de Orig. Jur.* At poſt Auguſtum hæc judicia magis frequentari cœperunt (*e*), & centum ac octoginta ordinario judices conſcripti ſunt, & in quatuor *Conſilia*, ſive *Tribunalia* diviſi (*f*). Hi Prætore denunciante a *Decemviris ſtlitibus judicandis* (*g*) cogebantur, qui inter minores magiſtratus, & in conſilio Prætoris erant; ac etiam Centumviris quodammodo præerant: erant autem quinque Senatores, & quinque Equites Romani (*h*). Præſidebat huic judicio Prætor Urbanus medius, ut videtur, inter quatuor conſilia;

ſed

a l. 13. ff. de inoffic. teſtam. [*De Centumviralium cauſſarum profanatione &c. multa conqueritur Plin* 11. *Epiſt.* 14.] *b* Cic. de Orat. 1. 38. omn. *c* Vid l. 75. pr. ff. de legat. 2. * [Gell. xiv. 2. *ubi V. Gronov.*] *d* Vid. Siccama de Jud. centumvir. 1. 6. Suet. Domit. 1. *e* Vid. Dial de cl. Orat. 38. *f* Plin. Epiſt. 1. 18. iv. 24. vi. 33. Quinctil. xii. 3. *g* Lucan. ad Piſon. 41. *h* Vid. Celeb. Noodt. de Juriſd. 1. 12.

ſed cauſſæ leviores in duplici tantum conſilio aliquando agebantur, ita ut uno tempore duæ diverſæ cauſſæ agi poſſent (*a*). Conveniebant Centumviri in *Baſilicis*, quæ fuerunt ædificia ſplendida; ubi depoſita erat *Haſta* (*b*), ſignum jurisdictionis: unde *haſtæ judicium* pro *centumvirali dicitur* (*c*): *&* *haſtam cogere* dicebantur Decemviri; quemadmodum *judicium cogere* dicuntur, *qui judicio præſunt* (*d*).

§. IV. *De forma judicii*.

Judex, ut Arbiter, a reo probari debebat, ac tum *judex convenire* dicebatur (*e*): & judicio quoque Centumvirali uterque tam actor, quam reus ſubſcribere (*f*) debebat, ut ita in illud conſenſiſſe eos appareret. Judex porro ille dabatur [*g*], qui nec legibus, nec natura, nec moribus, quominus Judex eſſet, prohiberetur: & in ea verba dabatur, quibus poſtulatus erat. Tum interponebantur *Satisdatione judicatum ſolvi*, & *rem ratam haberi*. Prior præſtabatur a procuratore rei, abſente reo (*h*), vel ab ipſo reo, ſi præſens eſſet, in judicio, vel extra judicium, procuratorem ſuum confirmante [*i*]. Hujus ſatisdationis tres erant clauſulæ (*k*), nempe *de re judicata ſolvenda*;

a Vid. omn. Plin. Epiſt. II. 14. *b* Vid. l. 2. §. 29. ff. de Or. Jur. Suet. Aug. 56. Martial. VII. 62. *c* Val. Max. VII. 8. 1. *d* Val. Max. IX. 12. 7. Cl. Noodt de iurisd. I. 12. *f* Val Max. II. 8. 2. Cic. pro Cluent. 43. *g* Plin. Epiſt. V. 1. *h* l. 12 §. 2. ff. de iudic. *h* §. 9. Inſtit. de Satisd. *i* §. 4 Inſtit. eod. *k* l. 6. ff. Iudic. ſolvi.

venda; de *re defendenda*, hoc eſt, *judicio ſiſti*; & *de dolo malo*. Sed in propria perſona conventus reus ſatisdatione non gravabatur (*a*); at de exitu litis exſpectando vel juratoriam cautionem, vel nudam promiſſionem, vel ſatisdationem pro qualitate perſonæ ſuæ dare compellebatur. *Rem ratam haberi*, ſatisdationem præſtare debebat procurator actoris (*b*), de cujus mandato aliqua ex parte dubitabatur (*c*): vel, ſi mandatum exhibere non cogeretur, quales erant perſonæ conjunctæ actori [*d*]. Hujusque rei ratio erat, ne judicia fierent eluſoria, atque ita dominus de eadem re iterum experiri cogeretur. Tum etiam actor eum, unde petebatur, ſponſione provocabat, *ni ita eſſet*: & pecunia, quæ deponebatur, dicebatur *ſacramentum* (*e*).

Deinde fiebat *litis Conteſtatio*; quæ nihil aliud eſt, quam *rei controverſæ apud judicem ex utraque parte teſtato facta narratio* (*f*): & judicium demum a lite conteſtata incipere dicitur; unde ante *judicium conceptum*, & ante *litem conteſtatam* idem valent (*g*). Poſt litem conteſtatam uterque litigator denunciabat alteri in diem tertium, ſive *perendinum* (*h*), unde *Comperendinatio* eſt dicta, quæ eadem *Condictio* (*i*). Eo die judicium fiebat; niſi judex aut alter

a §. 2. Inſtit. de Satisd. *b* §. a Inſtit. h. t. Vid. Menard. argum in Or. Cic. pro Quint. *c* l. 1. Cod de proc. *d* d. §. 3. Inſtit. h. t. *e* Vid. Valeſ. ad Liv. III. 57. Varro de L. L. IV. 4. *f* Vid. l un. Cod. de litis conteſt. *g* Vid. Cl. Noodt de iuriſd. I. 15. *h* Aſcon. ad I. in Verr. 9. *i* Vid. Feſt. hac V.

ter litigantium *morbo ſontico* (*a*) impeditus abeſſet ; tum enim *dies diffindebatur* (*b*). Si alter litigatorum non veniſſet, neque morbum excuſaſſet, Prætor in eum *Edictum peremptorium* (*c*) dabat ; ad quod non poſt tria, ſed poſt duo edicta ventum eſt [*d*]. Si uterque veniſſet, judex primo jurabat, ſe ex lege judicaturum & mox uterque litigatorum ejus juſſu *jus jurandum calumniæ* (*e*) præſtabat, hoc eſt, *jurabat*, *ſe non fruſtrandi*, *aut vexandi cauſſa litem ſuſcipere* (*f*): *calumniari* enim proprie eſt, quod Galli hodie dicunt, *chicaner* (*g*). Actor etiam in quibuſdam cauſſis *in litem jurabat* (*h*), hoc eſt, *juratus litem æſtimabat* (*i*); ſcilicet in judiciis bonæ fidei, ubi res repetebatur (*k*), vel, ſi contumacia, aut dolus rei interveniſſet (*l*). Judex, ſi unus eſſet, unum vel alterum amicum juriſperitum in conſilium ſibi adſumebat (*m*). Tum *cauſſa perorabatur*, quod vel breviter fiebat, & *cauſſæ conjectio* dicebatur (*n*); vel pluribus & artificioſis verbis, quales ſunt orationes Ciceronis

a Qui q.is ſi, vid. l. ult. §. 1. de ædil ed. Gell. xx. 1. l. 60. ff. de re iud. li 113. ff. de V. S.
b l. 2. §. 3. ff ſi quis caut. in iud. ſiſt Gell xiv. 2. 2. Vid. legem Numæ ap. Feſt. V. Reus.
c l. 68. ſeq. ff. de iudic. *d* Vid. Cl. Noodt Obſerv. 1. 8. *e* Cic. pro Mil. 27.
f Vid. l. 233. ff. de V. S. & ibi Gœdd.
g Pollux. Onomaſt. viii. 6. 55. *h* Cic. pro Q. Roſc. Comic. 1. l. 5. ff de in lit. iur.
i l. 8. ff. eod. *k* l. 3. §. 2. ff. commod.
l l. 8. ff. de in lit. iur. [*De jurejurando qualicunque veterum leg. Memor. Acad Litter. Pariſ. T. 11. p. 234. & T. v. p. 1. ſqq.*]
m Gell. xii. 13. Plaut. Merc. iv. iii. 34.
n Gell. v. 10. Vid. l. 1 ff. de R. J.

ronis *pro Quintio*, & pro *Roſcio Comœdo*. Rabulæ autem, qui cauſſas tantum *morabantur*, *Moratores* inde fuerunt dicti (*a*). Denique teſtes audiebantur; & tabulæ aliaque inſtrumenta producebantur.

§. V. *De exitu judicii*.

Poſt meridiem ante ſolis occaſum ad *ſententiam dicendam* ventum eſt, niſi judex cauſſam non intellexiſſet; tum enim jurabat ſibi *non liquere*, atque ita judicatu illo ſolvebatur (*b*): & hinc poſtea, ne temere judicarent, aliquando Imperatoris judicium efflagitabant (*c*). Vel etiam *ampliabat* (*d*) judex *cauſſam*, hoc eſt, *differebat*: [ἀναβάλλειν dicunt Græci (*e*)] quod tamen publicis judiciis magis uſitatum fuiſſe videtur. Pronunciabant autem plerumque judices *videri* (*f*) ſibi rem aliquam ita *eſſe*, vel *non eſſe*, etiamſi certiſſime rem cognoviſſent (*g*): alioquin alterum litigatorum condemnabant (*h*), alterum abſolvebant (*i*). *Arbitri* vero primo arbitrium pronunciabant; deinde, ni reus arbitrio paruiſſet, eum condemnabant (*k*); & quidem, ſi dolus rei interveniſſe probaretur, in

a Vid. Aſcon. & alios ad *Divin.* in Verr. 15. *b* Gell. XIV. 2. *c Phædr.* III. 10. *d* Aſcon. ad Verr. I. 9. *e* Lucas Actor. XXIV. 21. & XXV. 17. *f* l. 27. §. 1. ff. de liber. cauſ. [*Phedr.* I. *fab.* X. 9. *ubi v. Rittersh. & Rigalt. adde Briſſon. de form. Quod ſi* non liquere *ſibi juraſſent, judicatu illo ſolvebantur, V. Gell.* XIV. 2. *f. adde Phedr.* III. X. 41.] *g* Cic. Academ. IV. 47. *h* Vid. ex. gr. l. 1. §. 3. quæ ſent. ſine appeſc. *i* Vid. Sigon. de iudic. I. 22. *k* l. 18. pr. ff. de malo dolo.

in quantum actor jurejurando litem æſtimaſſet (*a*); licet etiam quandoque officio judicis jusjurandum taxatione refrenaretur (*b*). Et in arbitriis quidem judex liberior fuit (*c*), quam in judiciis, quæ ſtricti juris erant; quia in arbitriis poterat rationem habere ejus, quod bona fides exigebat (*d*): licet tamen etiam arbitri Prætoris auctoritati eſſent ſubjecti (*e*); iſque eorum, ut aliorum judicum, ſententiam & pronunciaret, & exequeretur. Cum autem ſemel judex, ſive bene, ſive male, ſententiam dixiſſet, judex in ea cauſſa eſſe deſinebat (*f*).

Peracto judicio, reo aliquando ex juſtis cauſſis dabatur *Reſtitutio in integrum* (*g*); quæ eſt *redintegrandæ rei, vel cauſſæ actio* & proprii erroris veniæ petitionem, vel adverſarii circumventionis allegationem continet, cum *appellatio* iniquitatis ſententiæ querelam prodat [*h*].

Reus, niſi intra triginta dies, quam condemnatus fuerat, judicatum feciſſet, vel appellaſſet, à Prætore *nexus creditori addicebatur* (*i*), ut eum in privatum carcerem conderet, donec pecunia, vel opera ſatisfeciſſet (*k*). Actor contra *calumniæ* judi-

a l. 68. §. de rei vind. *b* d. l. 18 pr. ff. de dolo malo. *c* Senec. de benef. III. 7. *d* §. 30. & ſeq Inſtit. de act. *e* l 3. §. 1. ff. de recept. q i arbitr. *f* l. 55. ff de re jud. *g* l. 1. ſeq. ff. de in integr. reſt *h* l 17. ff. de minor. *i* Ter. Phorm. II. II. 20 Cic. pro Flacc. 20. Gell. XX. 1. omn. *k* Quintil. Inſtit. VII. 3. (*Hi temporarii ſervi erant, & proprie nexi dicebantur: at durius a dominis habiti magnas ſæpe tu bas dedere. Vide ex gr. Liv* II. 23. *Hoc tamen ligandi jus deſiit A. U.* 429. *teſte Livio* VIII. 28.

judicio tenebatur ; *Calumniatores* autem ſunt, *qui accepta pecunia litem falſo intendunt* (*a*). In judiciis vero diviſionis tam reus, quam actor, de calumnia jurare debebat (*b*).

Judex denique, ſi ſciens (*c*) dolo malo injuſte judicaſſet, *litem ſuam faciebat*, hoc eſt, *veram litis æſtimationem præſtare cogebatur* (*d* ; de quo crimine aliquando etiam lege repetundarum quæſitum fuit. Quod ſi pecuniam judex a litigantibus accepiſse convinceretur ex lege XII. Tabularum, capitis damnabatur (*e*). Et hæc de judiciis Privatis: ſequuntur Publica.

CAPUT SECUNDUM.

§. I. *De Judiciis Publicis.*

P*Ublica judicia ſunt, in quibus quæritur de criminibus*; atque ita vocantur, quia in iis cuivis de *Populo* actio permittitur (*f*. Ita igitur recte poſſunt definiri, quod ſint *Decreta, quæ de criminibus, Quæſtore aliquo judicium exercente, judices ab eo dati fecerunt, prout leges de ſingulis criminibus latæ juſſerunt* (*g*). Fuerunt hæc *Iudicia*, vel *Ordinaria*, vel *Extraordinaria*: *Illa*, quæ a Prætoribus ; *Hæc*, quæ a Quæſtoribus (qui *Quæſtores* parricidii (*h*) di-

a Toto tit. π de calum. *b* *l.* 44. §. 4. ff. famil. erciſc. *c* *l.* 15. ff. de judic. *d* Pr. Inſtit. de obl. quæ quaſi ex d. n. Rubrica tit. 13. *l.* 1. ff.
e Gell. XX. 1. *f* §. 1. Inſtit. h. t. Vid. Salmaſ. de modo uſur c. 3. p. m. 107.
g Vid. Sigon. de judic. II. 1.
h l. 2. §. 23. ff. de Orig. Jur.

dicebantur & Duumviri (*a*)) a Populo extra ordinem conſtitutis exercebantur. Atque olim quidem omnia judicia publica erant *Extraordinaria*: verum circa A. U. 605. conſtitutæ ſunt *Quæſtiones perpetuæ*, [de quibus jam aliquid, cum de Prætoribus ageremus, diximus) hoc eſt, *certa crimina certis Prætoribus dijudicanda ſunt data; ita, ut novis legibus ad eam rem amplius opus non eſset*. Poſt hoc tamen tempus multæ etiam Quæſtiones, vel ab ipſo Populo in Comitiis, (de quibus judiciis paulo poſt dicemus) vel a Quæſtoribus extra ordinem creatis exercitæ ſunt, & hoc vel ob atrocitatem, vel ob novitatem criminis: ut, exempli gratia, in cauſſa Milonis, qui Clodium occidiſſe dicebatur (*b*); & in cauſſa ipſius Clodii *pollutorum ſacrorum* rei (*c*). Et ſic A. U. 640. de inceſtu Veſtalium extra ordinem quæſivit L. *Caſſius Longinus* (*d*). Primæ autem Quæſtiones perpetuæ fuerunt *Repetundarum*, *Peculatus*, *Ambitus*, & *Majeſtatis*.

§. II. *De materia horum judiciorum.*

Repetundarum, ſubintellige, *pecuniarum*; (Græci dicunt, κρίνειν τινὰ κακώσεως ἐπαρχίας, *judicare aliquem repetundarum* [*e*]; & εὐθύνας ὀφλεῖν, *damnari repetandarum* (*f*)) *repetundarum*, inquam, judi-

a Cic. pro Rab. perd. r. 4. Liv. 1. 26. *b* Vid. Orat pro Milone *c* Cic. ai Att. 1. 12. Plut. Cic. p. m. 874. *d* Aſcon. ad Cic. pro Mil. 12. *e* Plut. Cæſ. non longe ab init. *f* Æſchin. ap. Bud. comm. L. Gr. n. m. 42.

dicium eſt (*a*), quo ſocii provinciales pecunias, ſibi a magiſtratibus provincialibus contra legem ereptas, *repetunt*: unde *ſocialis* hæc *lex* a Cicerone in *Verrinis* (*b*) vocatur: & hoc judicio ex lege *Julia* etiam poterat agi adverſus eos, ad quos ea pecunia pervenerat (*c*): licet videatur etiam exilii pœna fuiſſe conſtituta repetundarum damnatis (*d*): *Peculatus* judicium eſt, quo quis accuſatur furti pecuniæ, publicæ, vel ſacræ (*e*); itaque κλοπὴ τῶν δημοσίων dicitur Plutarcho aliiſque. Peculatui affinis eſt quæſtio *de pecuniis reſiduis*, ut nempe pecuniæ publicæ, quæ reſiduæ apud quemque eſſent, exigerentur (*f*). *Ambitus* crimine tenetur, qui malis artibus honores a Populo impetrare conatus eſt [*g*]; itaque hoc judicium in Urbe ceſſavit, poſtquam ad curam Principis magiſtratuum creatio pertinuit, non ad Populi favorem. *Majeſtatis* crimen eſt (non ac vulgo hodie prave enunciant, *læſæ Majeſtatis*; * & hoc crimen aliquando ſimpliciter *Majeſtas dicitur* (*h*) quod adverſus Populum Romanum, aut ejus ſecuritatem committitur (*i*), ut exercitum e provincia edu-

a l. 1. 3. 4. ff. ad L. Jul. repet. Poſſel. Calligr. p. 44. *b* Vid Divinat. 5. & 20. *c* Cic. pro Rabir. Poſt. 4. *d* Vid. Cic. Verr. IV. 10. collato cum orat. pro Balbo 11. nam ex iis locis videmus, *C. Catonem Tarracone* exulaſſe. *e* l. 1. & 4. ff. ad l. Jul. pecul. Cic. 1. in Verr. 4. *f* Aſcon. ad Cic. Cornel. . p. 965. ed. Græv. Rubrica tit. 13. XLVIII. ff. *g* Vid. l. un. pr. ff. de L. Jul. amb.

* (*Tamen Tac. Ann.* III. 24. *dixit*: nam culpam . . . gravi nomine *læſarum religionum* ac *violatæ majeſtati* adpellando.) *h* Cic. ad Famil. III 11. *il.* 1 §. 2. ff ad L Jul. Majeſt. Cic. Verr. 1. 5.

educere; ſua ſponte bellum gerere; injuſſu Populi, aut Senatus in regnum accedere (*a*); legiones ſollicitare (*b*). Sed hujus criminis prætextu ſecuti Principes plurimos innocuos ſuſtulerunt, ita ut *Plinius Paneg. p. m.* 121. eleganter dicat, *Majeſtatis ſingulare & unicum crimen fuiſſe* (ſub Domitiano ſcilicet) *illorum, qui crimine vacarent*. *Majeſtas* autem, ut id obiter addam, quemadmodum ea vox hodie ſumitur, vel potius quemadmodum ſumi oporteret, nihil aliud eſt, quam *dignitas ex Imperio & honore*: nec tale quid, quale hodie ſibi fingunt omnipotentiæ Principum patroni (*c*). Hoc crimen ſub Imperatoribus *impietatis crimen* dictum fuit (*d*); δίκη τῆς ἀσεβείας (*e*). His quæſtionibus poſtea Sulla Dictator adjecit quæſtiones de *Sicariis* & *Veneficis*, (quibus qui teneantur videri poteſt in titulo Pandectarum ad eam legem) & *de Falſo*. *Falſi* crimen committit, qui teſtamentum, vel aliud inſtrumentum falſum fecerit, vel monetam adulterinam ſit fabricatus (*f*): unde hæc lex etiam *teſtamentaria* & *nummaria* dicitur a Cicerone *in Verrem.* L. 1. c. 42. §. 7. *Inſtit. de publ. jud.* Mox etiam aliæ quæſtiones acceſſerunt, ut quæ fiebant *ex lege Pompeja de parricidis*: (quorum pœna erat (*g*), ut cum ſimia, cane, ſerpente,

H

a Cic. in Piſ. 21. *b* Id pro Cluent. 33. (*Inſigne exemplum in Piſone v. ap. Tacit.* II. 79. ſq.) *c* Vid. elegantiſſ. Radb. Herm. Schelium de Jure Imperii p. m. 46. *d* Tac. Ann. VI. 47. *e* Xiphilin. 66. *f* Vid. tit. π. ad l. Corn. d. falſ. l. 8. & 9. eod. *g* l. 9. ff. h. t.

pente, & gallo gallinaceo culleo inſuti, & virgis ſanguineis verberati in mare demergerentur (*a*): quod ſi mare longius abeſſet, ſecundum D. Hadriani conſtitutionem ad beſtias dabantur, vel vivi exurebantur (*b*)) *ex legibus Juliis de vi publica*, vel *privata*: *vis publica* eſt, quæ principaliter rei jurique publico (*c*) contraria eſt; *vis privata*, quæ rei jurique privato (*d*). Et ſic aliæ præterea quæſtiones, ut *de adulteriis*, *de perjuriis*, &c. fuerunt.

§. III. *De Ordine judicii publici.*

Ordo Judicii Publici hic erat: Qui aliquem accuſare volebat, eum in jus vocabat eo modo, quem in Privatis Judiciis diximus: & hoc ſæpe juvenes nobiliſſimi faciebant, qui ex virorum illuſtrium accuſatione gloriam ſibi aucupabantur (*e*); vel, ut loquitur Cicero *pro Cœlio c.* 7. *adoleſcentiam ſuam commendare volebant* (*f*). Inde accuſator a Prætore poſtulabat, ut ſibi ejus *nomen deferre* liceret: (quod itaque ab ipſa accuſatione diſtinguendum eſt (*g*)) ſed hoc nec mulieribus (*h*), nec pupillis (*i*), (niſi in certis cauſſis, ut ſi parentum, liberorumque, & patroni, & patro-

a Juven. VIII. 213. Svet. Ner. 45. *b* l. 9. ff. ad L. Pomp. de parr. Vid. Cl. Noodt probab. I. II. *c* l. 1. & 3. ff. ad l. Jul. de vi publ. *d* Tit. 7. ad l. Jul. de vi priv. *e* Exem. ap. Suet. Jul. 4. Cic. in Ver. I. 38. *f* Vid. etiam Cic. Ib. 30. *g* Vid. Cic. ad Famil. VIII. 6. & ibi Manut. Id. pro domo 29. *h* l. 8. ff. de accuſ. *i* l. 2. §. 1. ff. eod.

patronæ, & eorum filii, filiæ, nepotis, neptis mortem exequantur) nec militibus concedebatur (*a*), nec infamibus: neque etiam licebat magiſtratus, vel eos, qui cauſſa Reipublicæ abeſſent, accuſare ſecundum legem *Memmiam* (*b*).

Si autem plures eſſent accuſatores, judicium fiebat (*c*), uter deferre deberet, quod *Divinatio* dicebatur: de cujus nominis ratione vide *Aſcon. argumento in divinationem Ciceronis*, & *Gellium* II. *c.* 4. Alii vero, ſi vellent, accuſationi ſubſcribere poterant (*d*). Inde die conſtituta coram Prætore *delatio nominis* certa etiam formula fiebat, (exempli gratia, *Ajo te ſpoliaſſe Siculos*, &c. *atque eo nomine ſeſtertium millies ex lege repeto* (*e*)) ſi prius accuſator juraſſet *calumniam* (*f*), hoc eſt, *ſe non calumniandi cauſſa rei nomen eſſe delaturum*. Quod ſi reus tacuiſſet, aut confeſſus eſſet, *lis æſtimabatur* (*g*) in judiciis repetundarum, aut peculatus; aut *pœna repetebatur* in aliis. Si inficiatus eſſet, poſtulabatur, ut *nomen ejus inter reos reciperetur*, hoc eſt, *in tabulas inter reos referretur* (*h*): delatio autem libello ſubſcripto, quo omnia & ſingula ad accuſationem ſpectantia comprehendebantur, apud

a d. l. 8. ff. eod. *b* Cic. in Vatin. 14. Val. Max. III. 7. 9. *c* l. 16. ff. de accuſ. *d* Cic. divin. in Verr. 15. & ibi Aſcon. Tac. Ann. 1. 74. Cœlius ad Cic. 8. Liv. XXXIII. 47. [*Nepos Attic.* 6.] *e* Divin. in Verr. 5. *f* Cœlius ad Cic. Famil. VIII. 8. Liv. XXXIII. 47. *g* Cic. in Verr. Act. 1. 13. *h* Cœlius ad Cic. l. d.

Prætorem relinquebatur (*a*). Tum Prætor certum diem, quo uterque, reus ſcilicet & accuſator, adeſſet, conſtituebat; qui aliquando decimus, aliquando triceſimus erat; & in judicio repetundarum ſæpe longior (*b*), quia ſcilicet probationes ex provinciis multa inquiſitione erant petendæ. His factis reus cum amicis & cognatis ſuis *ſordidum* (*c*), ſive obſoletum habitum adſumebat, & patronos ſibi conquirebat. Cum dies dictus adveniſſet, accuſatores, reus & patroni ejus per præconem *citabantur*, quique non adfuiſſet, *cauſſa cadebat* (*d*): ſive abſente accuſatore rei nomen ex tabulis eximebatur (*e*). Si adeſſent, *ſortitio judicum* fiebat eo numero (*f*), quem lex præſcribebat: & ex illis, qui eo anno ad judicia ſelecti erant (*g*): quæ, ut jam antea vidimus, aliquando penes Senatores, aliquando penes Equites fuerunt; quibus demum ex lege *Aurelii Cottæ* Prætoris acceſſere *Tribuni ærarii* (*h*): quos ſuſtulit Julius Cæſar (*i*): ſed iis reſtitutis *Ducenarios* addidit Auguſtus, qui de levioribus ſummis judicarent (*k*). Ex his litigantes, quos idoneos ſibi non putabant, *rejicere* poterant (*l*); atque in eorum locum Prætor, vel Judex quæ-

a l. 7. pr. & §. 1. ff. de ac. cuſ. Gell. 11. 4.
b Aſcon. argum. Act. 1. in Verr. *c* l. 39. ff. de injur. Liv. xx. 54. *d* Aſcon. in argum. Cornelian.
e Cic. Verr. 11. 40. & 1v. 19. *f* Aſcon. in Proœm. Act. in Verr. & 6. *g* Vid. de hac re omn. Patric. ad Or. pro Scauro p. 1006. d. Græv. *h* Aſcon. ad Or. in Piſ. 39. *i* Suet. Jul. 41. *k* Id. Aug. 32.
l Vid. Abram. not. ad Cic. in Vatin. 11. P. Manut. in argum. Or. pro Mil.

quæſtionis alios *ſubſortiebatur* (*a*): in judicio vero repetundarum ex lege *Servilia* (*b*) actor ex quadringentis & quinquaginta judicibus edebat centum, ex quibus reus quinquaginta rejicere poterat. *Judices citati* (niſi ex juſtis cauſſis ſe excuſaſſent) *jurabant* (*c*), ſe ex lege judicaturos. Hinc jam cauſſa peragebatur *accuſatione*, & *defenſione*. *Accuſatio* maxime nitebatur *teſtimoniis*, quæ *ſunt probationes artis expertes*; *ſuntque triplices*. Primo, *Quæſtiones*, ſive *teſtimonia a ſervis tormentis expreſſa* (*d*); quod tamen contra dominos non licebat, niſi in cauſſa inceſtus (*e*), vel conjurationis. Secundo, *Teſtes*, qui debebant eſſe homines liberi & non infames (*f*): erantque vel *voluntarii*, vel *inviti* (*g*), quibus ex lege accuſator teſtimonium denunciare poterat (*h*): utrique autem *jurati* teſtimonium dicebant; unde etiam *juratores* dicuntur (*i*). Alii autem *juratores*, ut hoc obiter addam, erant, qui portum intrantes de nomine ſuo, de patria, de mercibus, quas ferebant, interrogabant; quorum meminit modo citatus *Plautus in Trinummo*. A.

a Aſcon. in Verr. l. d. & ipſe Cic. Act. 1, in Verr. 10, *b* V. d. Sigon. de judic. 11, 27, *c* Vid. Cicer. Lucull. verſ fin. & Phil. v. 5, *d* Id. pro Cluent. 63, [*Exempla frequentia occurrunt ap. Livium. Adde Ta* it. 111. Annal. 14, 22, 27, 67, & Aſcon. in Milonian. p. m. 2777. Terent. Adelph. 111, 9, 37,] *e* Cic. pro Mil. 22. & in partit. 34, *f* l. 3, pr. ff. de teſtib. [*Terent. Phorm.* 11, 1, 63,] *g* l. 4, ff. eod. Vid. l. 19, Cod. de teſt. *h* Cic. pro Roſc. Amer. 38, & in Verr. 1, 9, *i* Plaut. Prol. Pæn. 58, Senec. Apocoloc. init.

iv. *S.* 11. *vſ.* 30. poſſes eo hodie Gallice dicere, *des commis de recherche*. Sed e diverticulo in viam. Tertio igitur, etiam ex tabulis accuſatio inſtituebatur, quarum nomine omne ſcripturarum genus venit, quo cauſſa firmari poteſt: ut, ex. gr. tabulæ dati & expenſi; tabulæ auctionariæ (*a*); tabulæ argentariorum (*b*). His productis accuſator dicebat oratione ad inferenda & augenda crimina artificioſe compoſita; cui patroni rei defenſionem ad miſericordiam movendam factam opponebant: itaque, præter teſtimonia, etiam argumenta petita ex vita anteacta rei, tum conjecturas, ſuſpiciones, &c. addebant: & præcipue in peroratione judicum animos flectere conabantur. Præter patronos reus etiam plerumque *laudatores* exhibebat viros ampliſſimos (*c*); præſertim ſi quis reus repetundarum eſſet, qui provinciales quoſdam teſtes ſibi adducere ſolebat: dabanturque fere, quaſi legitimo numero, laudatores decem (*d*): & præterea etiam perſonæ miſerabiles, liberi forte rei impuberes, uxor ſimileſque producebantur (*e*).

§. IV. *De Sententiæ latione.*

Inde judices *Sententiam ferebant*; niſi lex *Comperendinationem* haberet, ut in judicio repetundarum (*f*). *Comperendinatio* autem

a Cic. Catil. II, 8, Id. Agrar. II, 25, *b* Quintil. XI. 2, *c* Cic. pro Balbo 18, Id. Famil. I, 9, Suet. Aug. 56, *d* Cic. Verr. V. 22, *e* Vid. eund. pro Sext. 69, *f* Cic. Verr. I, II, & II, 7, & 9, Val. Max. VIII. I, 2,

autem differebat ab *Ampliatione* (de qua mox) præcipue, quod hæc in certum diem pro arbitrio Prætoris, illa ſemper in *perendinum* fiebat [*a*]: tum, quod in comperendinatione prior defenſor, inde accuſator dicebat, quod in ampliatione ſecus obtinebat. *Sententia ferebatur* hoc modo: Prætor judicibus *tabellas* dabat (*b*), eoſque, ut ſententiam ferrent, *in conſilium mittebat* (*c*). Tabellæ autem erant triplices [*d*], Una *abſolutionis*, in qua erat litera A. Altera *condemnationis*, in qua litera C. [*e*]. Tertia *ampliationis*, in qua literæ *N. L.* ſignificantes, *Non liquet*: & hæc ampliatio, incertis judicibus utrum abſolvere, an condemnare reum deberent, ſæpius fieri poterat [*f*]. Hæ tabellæ a judicibus in *urnam* conjiciebantur [*g*]; unde cum eſſent eductæ, Prætor *ſententiam*, poſtquam eam ex tabellis cognoviſſet, [prætexta prius poſita [*h*]] *pronunciabat* certa formula conceptam, ſcilicet, *videri aliquem aliquid feciſſe*, [ut nempe dubitationis aliquam ſpeciem præ ſe ferrent] vel, *videri jure feciſſe*, (*i*), vel contra: æquis autem ſuffragiis reus abſolvebatur

a Aſcon. ad Cic. in Verr. I. 9, *b* Cic. pro Flacc. 30, *c* Cælius ad Cic. Famil. VIII, 8, *d* Aſcon. ad Cic. Divin. in Verr. 7. Vid. Or. pro Cluent. 18. *e* Cic. pro Mil. 6, [*Vel* Θ *Martial.* VII. 36, & *Aſcon. Pedian. ap. Eraſm. in Chiliad.* Iſidorus *quoque* I. *Orig. c.* 3. *Nam judices eandem literam* Theta *apponebant ad eorum nomina, quos ſupplicio afficiebant.*] *f* Val. Max. VIII. I. Liv. XLIII. 2, *g* Vid. Virg. Æn. VI. 431, *h* Senec. de Ira. I, 16, Val. Max. IX. 12, 7, *i* Vid. Cic. Lucull. verſ. fin.

[*a*]. Atque in ipſa formula condemnationis *Pœna* plerumque etiam exprimebatur hoc modo, exempli gratia, *Videtur vim feciſſe, eoque nomine aqua & igni ei interdico*; quod Græcis eſt, πυρὸς καὶ ὕδατος εἴργω. *Dion. Halic.* IV. c. II. apud *Plutarchum* vero *in Mario p. m.* 420. *A.* additur καὶ στέγης, *& tecto*: & idem Græce etiam dicebatur εἴργεσθαι ἀγορᾶς, καὶ τῶν ἱερῶν (*b*): verum licet pœna expreſſa non eſſet, tamen legis poteſtas in reum exercebatur [*c*]: quemadmodum ſere hodie in Anglia judices ex privatis, quos, *juratores* vocant, pronunciant, *guilty or no guilty*, *ſontem eſſe vel inſontem*, Judex vero regius legem exequi curat. Condemnatum reum ſequebatur *litis æſtimatio* in judiciis repetundarum [*d*], & peculatus; in aliis *animadverſio* pro ratione delicti. Reo vero abſoluto duo judicia adverſus accuſatorem relinquebantur: alterum *Calumniæ* (*e*), ſi falſum crimen dolo malo intuliſſe conſtaret, cujus pœna erat, ut frons calumniatoris (*f*) litera *K.*, [ab ea enim litera olim vox hæc inchoabatur, ſcribendo, *kalumniam* (*g*)] inureretur; unde *integræ frontis hominem* dicimus pro *probo*:

a Idi pro Cluent. 27, Dion. Hal. IV. 64, f. licet ibi de iudicio populari agatur. Lege autem ibi, ὥστε εἰ μία προσέλθῃ αὐτῷ φυλή, &c.

b Bud. comment. ling. Gr. 394. *c* d. Cic. pro Sulla 22, l. 1, §. 4, ff. ad SC. Turpil. *d* Vid. Cic. pro Rabir. Poſt. 4, & ibi Abram. Vellei. Pater. II, 8, *e* l. 1, §. 1, & ſeq. ff. ad SC. Turpil.

f Plin. Paneg. [*Schol. ad Cic. pro S. Roſcio* 20,]

g Martian. Capell. III. [*Plin. Paneg.* XXXV. 3. *& ibi Cellar.*]

bo (*a*): alterum *Prævaricationis*, ſi accuſatorem cum reo colluſiſſe, vel vera crimina reticuiſſe probaretur (*b*).

Præter Prætorem etiam his judiciis præerat, qui *Judex Quæſtionis* dicebatur: Hunc Sigonius (*c*) (cui adſentitur *Celeberr. Nood: de juriſd.* II. *c.* 5. (*d*)) putat fuiſſe magiſtratum captum poſt ædilitatem (*e*); ejuſque fuiſſe munus, tum, ut abſente Prætore ejus munere fungeretur; tum, ut datam actionem exerceret, judices ſortiretur, teſtes audiret, tabulas inſpiceret, quæſtiones haberet, & reliqua faceret, quæ Prætor fere vel propter dignitatem, vel propter occupationes minus curabat.

§. V. *De Judiciis popularibus.*

Conſtitutis Quæſtionibus perpetuis quædam tamen *judicia*, ut diximus, *apud Populum Comitiis* peracta ſunt (*f*): & *judicium* quidem *perduellionis* ſemper Comitiis centuriatis. *Perduellis* autem dicitur (*g*), *qui hoſtili in Rempublicam animo eſſe deprehenditur*; nam *hoſtes* veteres *perduelles* dicebant (*h*). Ergo hoc crimine tenebatur, qui directo contra leges de jure civitatis, aut libertatis Populi fecerat,

a l. 13, ff. de teſtib. *b* l. 1, §. 6, ff. ad SCtum Turpil. l. 1, ff. de prævar. Vid. Cic. Partit. Orat. 36, *c* De judic. 11, 5, *d* Vid. etiam Suet. Jul. 11, & ibi Caſ. *e* Vid. Græv. ad d. l. Suet. & omn. Grut. Inſ. r. ccxxv. 7, Cic. pro Cluent. 27, & 29, *f* Cic. pro Sext. 30, & de LL. III, 4, *g* l. 234, ff. de V. S. *h* Plaut. Amph. 1, 1, 94,

ut contra legem *Porciam*, (latam A. U. 556. a *P. Porcio Lacca* Tr. pl. (*a*)) vel *SempronIam* (*b*): quarum illa vetabat, ne quis civis Romanus verberaretur, aut necaretur (*c*); hæc, ne de capite civis Romani injuſſu Populi judicaretur (*d*): merito enim de his rebus ipſe Populus cognoſcebat, eratque hoc crimen inter crimina majeſtatis atrociſſimum (*e*). *Tributis Comitiis* judicia facta ſunt, cum Magiſtratus, vel Pontifex non capitis aliquem arceſſeret, ſed mulctam indiceret (*f*): vel, ſi capitis die dicta, antequam illa veniſſet, reus ſponte ſua in exilium abiiſſet, hæc Comitia ſufficiebant, ut exilium ei confirmaretur (*g*).

Forma Judicii popularis hæc erat: Magiſtratus, qui aliquem accuſare vellet, Populo per præconem convocato e roſtris (*h*) *diem* reo *dicebat* ad audiendam accuſationem; & in rebus capitalibus quidem *vades* (*i*), (quod primum contigit in *K. Quinctio* (*k*) A. U. 291.) in mulcta *prædes* a reo petebat (*l*), qui ſi dati non eſſent, reus ad diem judicii in carcere ſervabatur. Cum dies dicta veniſſet, neque par, vel major Magiſtratus interceſſiſſet, reus per præconem e roſtris citabatur (*m*)

& , ſi

a Vid. Vaill. G. Porcia 10, *b* Vid. ex:m. ap. Val. Max. VI. 5, 2, *c* Liv. x. 9, Cic. pro Rab. perd, reo 4, *d* Ibid. Plut. Gracch. p. m. 836, D. *e* Vid Cic. Verr. 1, 5, Liv. XXVI. 3. *f* Cic. de leg. III. 1. *g* Liv. II, 35, XXVI, 3, *h* Vid. Plut. *Bruto* p. m. 996, *i* Auſon. Technopægn. p. m. 488, ed. Toll. *K* Liv. III, 13, *l* Gron. ad d. Liv. l. *m* Liv. XXXVIII, 51,

&, ſi non veniſſet, neque excuſatus eſſet, mulcta ei dicebatur (*a*). Si veniſſet, accuſator teſtibus & argumentis adhibitis accuſationem inſtituebat, eamque ter intermiſſa die peragebat. In ſingulis autem accuſationibus *pœnam*, *mulctamve* pro arbitrio accuſator *dicebat*, eaque *anquiſitio* dicebatur (*b*): Populus vero, qui mulctam aut remittebat aut jubebat, *mulctam certare* dicebatur [*c*]. Tum per tres nundinas (*d*) rogationem ſcriptam promulgabat, quæ crimen & pœnam continebat (*e*): ipſis deinde tertiis nundinis quartam accuſationem peragebat (*f*), & tum denique poteſtas dabatur reo ad dicendum. Poſt hæc magiſtratus, qui accuſabat, diem Comitiis edicebat, vel, ſi Tribunus plebis aliquem perduellionis accuſaret, [*g*] diem Comitiis a majore Magiſtratu petebat. Tum deinde reus cum amicis Populum *ſordidati* (*h*) ſupplicabant & *prenſabant* (*i*); ac judicium fiebat ſuffragiis latis eo modo, quem capite de *Comitiis* diximus: niſi interceſſiſſet aliquis, aut judicium auſpicis, vel excuſatione morbi, exilii, aut funeris curandi eſſet diſcuſſum: vel etiam, ſi accuſator accepta excuſatione *diem prodixiſſet* (*k*); aut placatus plane ab accuſatione [*l*] deſtitiſſet. Denique,

a Exem. vid. apud Liv. xxv. 4. *b* Id. II. 52. xxvi. 3. *c* Id. xxv. 3. Cic. de LL. III. *d* Cic. pro domo 16. [*Dionyſ. Halic.* vII. 58.] *e* Aſcon. in Or. Cic. pro M. Scauro init. *f* Cic. pro domo 17. [v. *Sigonium, de omnibus his late differentem*] *g* Liv. xxvi. 3. *h* Gell. III. 4. *i* Liv. II. 61. III. 12. & 58. *k* Liv. d. l.
l Id. IV. 42.

vel *abſolutio* rei, vel in eum damnatum *animadverſio* ſequebatur.

§. VI. *De ſuppliciis Rom.*

Itaque pauca hic addamus licet de diverſis *pœnarum*, quæ apud Romanos obtinuerunt, generibus. Eæ vel bona ſpectarunt, ut *damnum*; vel *corpus*, ut *vincula*, *verbera* & *talio*; vel *jus*, ut *ignominia*, *exilium*, *ſervitus*; vel denique ipſa *morte* quidam puniti ſunt. *Damnum* alio nomine *Mulcta* eſt dicta: & antiquiſſimis temporibus in ovibus & bubus duntaxat conſtitit (*a*): ſed cum ea mulctæ punitio inæqualis eſſet, quod boves oveſque alias parvi, alias majoris pretii adducerentur, poſtea *lege Aternia* conſtituti ſunt in oves ſingulas æris deni, in boves æris centeni: ita ut maxima mulcta tunc eſſet termille & viginti aſſium (*b*).

Vincula erant, vel *publica*, vel *privata*: *Publica* erant carcer; in quem poſt confeſſionem rei conjiciebantur: [*c*]: (unde niſi x. die poſt latum judicium ad ſupplicium duci poterant. Vid. Tacit. Ann. III. 51. & ibi Gronovium.) *Privata*, cum apud magiſtratus domi, aut etiam privatos nobiles cuſtodiendi ponebantur [*d*].

Verberatio, quæ virgis fiebat, extremum mortis ſupplicium præceſſit (*e*) *fuſtuarium* autem

a Gell. xi. 1. *b* Feſt. v. Mulcta. [*Qui ad noſtram monetam valent* 75½ *floren.*] *c* l. 5. ff. de cuſtreor. *d* Liv. xxxix. 14. Sall. Catil. 51. *e* Suet. Ner. 49.

autem in caſtris magis obtinuit; de quo ergo ſuo loco dicemus.

Talio ex lege duodecim tabularum erat pœna injuriæ propter membrum ruptum [*a*], niſi reus cum læſo de pœna remittenda pactus fuiſſet (*b*).

Ignominia fuit infamia, ita dicta, quod *in nomine* tantum verſaretur (*c*), ut jam ſupra diximus, eaque jus munerum, honorumque civilium ferme ademit.

Exilium quidem in irrogatione pœnæ non nominabatur, ſed, *aquæ & ignis interdictio*, quam neceſſario ſequebatur exilium: neque enim ſine aquæ & ignis uſu eſſe quisquam in Urbe poterat [*d*] ſed aquæ & ignis interdictioni ſub Auguſto ſucceſſit deportatio (*e*). His mitius puniebantur *relegati* (*f*), quippe qui civitatem retinerent quæ aquæ & ignis interdictione, ſive exilio tollebantur (*g*): eaque pœna honeſtiorum ferme erat (*h*).

In *Servitutem* vendebantur, qui nomen ſuum in cenſum non detuliſſent (*i*); vel qui citati nomen militiæ non dediſſent (*k*).

Mortis damnati, vel *ſecuri percutiebantur* prævia, ut diximus, verberatione (*l*): eaque pœna *more majorum* infligi dicebatur (*m*); vel *laqueo* ipſis guttur in carce-

re fran-

a §. 7. Inſtitut. de Injur. *b* Gell. XI. I. Feſt. v. Talionis. *c* Cic. de Rep. IV apud Non. I. 93. *d* Vid. eund. pro Cæcin. 34. *e* Vid. P. Manut. de LL. Rom. 23. f. *f* Ovid. Triſt. II. 137. *g* l. 2. ff. de publ. jud. *h* Juven. XIII, 247. *i* Dion. Halic. IV. 15. & V. 75. *k* Cic. pro Cæcin. 34. Val. Max. VI. 3, 4. (v. & p. 207.) *l* Liv. II, 5, & XXVI. 15. *m* Suet. Ner. 49. (& *Caſ.* g. l. VI. 44.)

re frangebatur (*a*); vel de *robore*, qui locus quidam in carcere erat, præcipitabantur (*b*), vel denique de *ſaxo Tarpejo* dejiciebantur [*c*]: ſed hoc pœnæ genus poſtea abolitum fuiſſe videtur [*d*]: *Servorum* vero ſupplicium ordinarium erat *crux* (*e*), ſive *furca*, quam ipſi *ferre* debebant, unde *furcifer* commune ſervorum opprobium [*f*]; licet alii *patibulum* furcam fuiſſe dicant (*g*). Aliquando etiam ſervorum frontes literis inurebantur (*h*). Dum autem ad ſupplicii locum ducebantur, *nolam* de collo pendulam geſtabant (*i*), ne obvii forte infauſto occurſu polluerentur.

Aliquando etiam ignominiæ cauſſa cadavera uncis per Urbem tracta (*k*) in *ſcalas Gemonias* abjecta ſunt (*l*); vel etiam in Tiberim (*m*).

Alia ſuppliciorum genera, quod arbitraria fere fuerunt, & pro libidine ac ſævitia Principum exacta ſunt, non recenſebimus.

Locus, ubi judicia publica exercita ſunt, fuere forum, vel Campus Martius, vel etiam Capitolium: privata in foro coram tribunali, vel in baſilicis, denique de plano ſunt peracta.

(Inter notas, ſceleſtis poſt mortem adjectas,

a Sall. Catil. 55, *b* Feſt. v. Robur. *c* Liv. vi. 20,
d l. 25, ff. de pœn. *e* Plaut. Mil. II, IV. 19, Juven.
VI, 219, *f* Donat. & Eugraph. ad Ter. Andr. III.
v. 12, Plut. quæſt. Rom. p. 280, (*Similes tituli*
ſunt, maſtigia, verbero, cruciarius.) *g* Iſid.
Orig. v. 27, *h* Juven. XIV. 24, Plaut. Caſ. II. VI,
49, *i* Id. Pſeud. I, III, 98, *k* Juven. X. 66,
l Suet. Vitell. 17, (*Tib.* 75.) *m* Lamprid. Heliog. 17.

jectas, potiſſimæ fuere *nominis* atque *imaginis* (1) Ne quis ex eorum gente idem deinde prænomen gereret. *Liv.* VI. 20. *Tacit. Ann.* II. 32. & III. 17. (2) Ut eorum nomen e faſtis raderetur. *Tac. Ann.* III. 17. (3) Ne eorum imago funus familiare ſequeretur. *Tac. Ann.* II. 32. & III. *fin.* Sequentia autem loca ex FALSTERI V. CL. Amœnit. Philolog. *de pœna nominis* transſcribimus: *Gell.* II. 6. VII. 20. & IX. 2. *Lactant.* de Perſec. III. 3. *Suet.* Domit. c. ult. *Lamprid.* in Commodo c. ult.] plura dabit conſultiſſ. C. H. Trotz in *Memoria damnata*.

(*Crucem & patibulum idem eſſe vid. Juſt.* XXII, 7, *Et alia ap. Lipſ. & Bartholin. de cruce.* FR.)

SECTIO QUARTA.

De Sacris Romanorum.

CAPUT PRIMUM.

De Diis.

IN ſacris Romanorum hæc tria potiſſimum conſiderabimus: primo ſcilicet, *quos coluerint*; ſecundo, *per quos*; tertio, *quomodo*.

§. I. *De diverſis Deorum generibus.*

Dii, *quos coluerunt* Romani, fuerunt fere

ſere innumeri (*a*), præſertim cum procedente tempore & prolato Imperio omnia fere ſacra peregrina in Urbem penetraverint (*b*); quorum tamen Deorum maxime celebratos duntaxat recenſebimus. Diſtribuebantur in *Deos Majorum gentium* (*c*) & *Minorum gentium*. *Majorum gentium* Dii erant *duodecim Conſentes*, ita dicti ab antiquo verbo *conſo* pro *conſulo* (*d*); & octo *Selecti* (*e*). *Minorum gentium Dii* ſunt, qui *Semones*, *Indegetes* & *Semidei* vocantur: quibus etiam *Dii agreſtes*, *marini*, *fluviatiles*, & ſimiles ſunt accenſendi.

§. II. *De Jove.*

Conſentum, (quos *Ennius* his verſiculis comprehendit (*f*),

Juno, *Veſta*, *Minerva*, *Ceres*, *Diana*,
Venus, *Mars*,
Mercurius, *Jovi'*, *Neptunus*, *Vulcanus*,
Apo'lo.)

Conſentum, inquam, primus eſt *Jupiter* omnium Deorum maximus (*g*), Deorum atque hominum *Pater* (*h*): & *Jovis* quidem nomine communiter *ſumma divinitas* ſignificata fuiſſe videtur, ut in Oriente τῷ *Bel*, ſive *Baal*. Vide *Selden. de DIS Syris Synt.* II. *c.* I. *p. m.* 109. qui recte, ut videtur, inde ſtatuit *Jovis nomine* pro *vero Deo* nos

a Vid. Plin. H. N. II, 7, Juven XIII, 46, *b* Min. Fel. p. 16, ed. Rigalt. *c* Cic Tuſcul, I, 13, *d* Auguſtin. de C. D. IV. 2, *e* Vid. Varr. fragm. p. 41, ed. Durdr. *f* p. 263, edit. Neap. *g* Horat. Od. I, XII, 17, *h* Virg. Æn. I, 254,

nos uti poſſe*. Hic juxta quosdam (*a*) ita dictus eſt, quaſi *Juvans Pater:* ſed verius eſt antiquum nominativum *Jovis* fuiſſe junctum voci *Pater*, & inde primum factum eſſe *Jovis pater* (*b*), mox *Joupiter*, & *Jupiter*. *Canterus* vero *annotationibus in epitaphia Heroum Homericor. p.* 23. vult τὸ *Jupiter* eſſe diminutivum a *Diespiter*; cum antiquis *Dius* fuerit, quod nobis eſt *Deus*. *Jovis* autem ab Hebraico *Jehovah* dictum videtur: niſi verior ſit opinio *Salmaſii* in *epiſt.* ad *Menagium p. m.* 5. *Jupiter* vocem eſſe a Ζευπάτηρ. Vid. & *Voſſ. Etymol. V. Juvo*: & *L.Capell. differt. de nom. Jehovah p. m.* 289. Fuerunt hoc nomine plures; & *Varro* vel trecentos fuiſſe dicit (*c*), quorum omnium res geſtæ poſtea uni Jovi *Cretenſi* ſunt adſcriptæ. Hic *Saturni*, & *Reæ*, ſive *Opis* filius fuiſſe, & in Creta inſula (*d*) natus, educatus, & a quibusdam etiam ſepultus dicitur (*e*). Cum autem adoleviſſet, patrem ſuum regno expulisſe, atque illud cum fratribus ſuis diviſiſſe fertur; ita ut ipſe quidem aerem & terram, *Neptunus* mare, *Pluto* inferos obtinuerit. Et quidem hæ fabulæ in hiſtoriæ veritate originem habent (*f*), ſed earum tamen omnium explicatio hic nimis longa, ſatis incerta, & operoſa foret:

* (*At Jovem fabuloſum a poetis noſtris Hebræorum more* Deum Deorum *dici, non minus ſie quam graviter conqueritur Vir Ampliſſ. atque amiciſſ. B. Huydecoper, Criſeos in Vondel. p.* 26, *ſqq.*) *a* Cic. N. D. II, 25. *b* Gell. v. 12. *c* Apud Tertull. in Apologet. 14. *d* Virg. Æn. III, 104. *e* Cyprian. de idolor. vanit. init. Callim. hymn. in Jovem vſ. 7. Lucan. VIII. vſ. ult.
f Diod. Sic. v. 152.

ret; præſertim cum in tantum agamus, ut poetæ potiſſimum ab adoleſcentibus minore negotio intelligantur. *Pingebatur* Jupiter plerumque ſedens in throno eburneo, ſceptrum ſiniſtra manu, dextra *fulmen* tenens, *aquilam* avem ſibi ſacram, (unde illa *miniſter*) l. miniſtra (*fulminis* (*a*) cum *Ganymede* pocillatore ſuo, juxta ſe habens: nam hunc Jovi, *Heben* Junonis filiam Diis aliis miniſtraſse quidam dicunt (*b*); vel etiam *Vulcanum* (*c*). *Arbor* ei ſacra erat *Quercus*,) præſertim Jovi πολιέχῳ, *urbium præſidi* (*d*) vel *Æſculus* (*e*).

Cogomina Jovis apud Romanos plurima fuerunt; inter precipua autem hæc: JUPITER FERETRIUS (Græcis τροπαιοῦχος ſive σκυλοφόρος dici poſſit (*f*) dictus eſt a *ferendo*; quia ei *ſpolia opima*, hoc eſt, *quæ dux duci hoſtium in acie detraxiſſet* (*g*), *afferebantur*, & conſecrabantur; licet a *feriendo* ita dictum velit Plutarchus *in Romulo p. m.* 27. C. Huic primus templum dedicavit Romulus cæſo *Acrone* Cæninenſium Rege (*h*). JUPITER STATOR) Græcis Ζεὺς Ὀρθώσιος (*i*), qui & Ἐπιστάσιος (*k*) dici poſſit) a *ſiſtendo* appellatus, cui idem Romulus templum vovit (*l*), ut Sabinos victores, & Romanos fugientes *ſiſteret*. JUPITER ELICIUS ab *eliciendo* dictus, quia ſe eum certo carmine e cœlo *elicere* poſſe puta-

a Horat. Od. IV, IV, 1, *b* Br. Schol. ad Hom Il. 8, 2, *c* Lucian Deor. Dial 5, *d* Plut. Cori l. p. m. 214, E. *e* Plin. H. N XVI, 4, *f* Dion. Halic. II, 34, Vid. omn, Properr. IV. El. XI, *g* Feſt. v, Opima. *h* Liv I, 10, *i* Dion. Hal. II, , *K* Plut. Romul. p. m. 29, li. *l* Liv. II, 12,

putabant (*a*) ad prodigia expianda, & præcipue fulmina; cui primus aram exſtruxit Numa (*b*) JUPITER CAPITOLINUS ita dictus a *Capitolio*, quod erat templum in monte *Tarpejo* (unde etiam aliquando TARPEJUS JUPITER dicitur (*c*)) omnium magnificentiſſimum (*d*), & quaſi ſedes quædam Imperii Romani, & *arx omnium nationum*, ut dicit Cicero *Verrin.* VII. *c.* 72. ita ut eo exuſto finis Imperii adeſſe crederetur (*e*). Votum fuit hoc templum a Rege Tarquinio Priſco, altius exſtructum a Servio Tullio, perfectum a Tarquinio Superbo, & dedicatum denique ab *Horatio Pulvillo* Conſule A. U. 244. (*f*). Poſtea ter incendio, vel ruina everſum, ter reſtauratum eſt, a Sulla nempe, a Veſpaſiano (*g*), & poſtremum ab ejus filio Domitiano (*h*), cum ſub Tito rurſus arſiſſet: hic, Domitianus ſcilicet, in ejus duntaxat inaurationem [quod pro noſtrorum temporum tenuitate vix credibile ſit] duodecim millia talentorum ſive 7200000. noſtratium florenorum [imperialum potius] abſumpſit (*i*). In eo Conſules primo magiſtratus ſui die, & Imperatores ad bellum ituri ſacra faciebant, & vota noncupabant (*k*), ac victores reverſi triumphali pompa eo deducebantur (*l*). JUPITER LATIALIS a Tarquinio Superbo conſecratus eſt, ut ab omnibus

a Ovid. Faſt. III, 327, *b* Liv. I, 20, & 31, *c* Juven. XII, 6, *d* Vid. Plin. H.N. XXXVI, 15, *e* Tacit. Hiſt. IV, 54, *f* Paulo aliter Dion. Halic. V, 35, & Tac. Hiſt. III, 72, *g* Tacit. Hiſt. IV, 53, *h* Svet. 5, Stat. Sylv. IV, 3, 16, *i* Plut. Poplic. p. m. 105, *k* Liv. XLII, 49, *l* Virg. Æn. VI, 836,

nibus *Latii* populis [*a*], inter quos erant præcipui Romani, coleretur, cùm ferias Latinas πανδημεὶ in monte Albano celebrarent (*b*): & ex tauro immolato quisque populus [erant populi quadraginta ſeptem] partem acciperet (*c*). DIESPITER (*d*), quaſi *diei* & *lucis pater*; qui etiam LUCETIUS (*e*) & DIJOVIS (*f*) eſt dictus, *Jupiter* LAPIS, † ita dictus a *lapide ſilice* (*g*) quem jurantes manu tenebant; quod jusjurandum ſanctiſſimum habebatur (*h*), ejusque formula videri poteſt apud *Feſtum V. Lapidem*. *Hoſpitii* juri ſanctiſſimo quoque præſidere credebatur Jupiter, unde ξένιος, ſive HOSPITALIS eſt dictus (*i*). *Vejovis* denique appellatus eſt, qui *nocendi* tantum vim haberet; ita dictus a particula privativa *ve* (*k*) & a *juvando*, quaſi *minime juvaret*; vel, ut alii putant, quaſi *parvus Jupiter* (*l*) Sacra Jovi fiebant juvenca; nam taurum ei immolare mali ominis fuiſſe vult *Servius ad Virg. Æn.* IX. *vſ.* 627. Sed aliter *Ovidius Metam.* IV. *vſ.* 755. ubi vid. *Farnab* (*m*): & omn. *Voſſium Idol. L.* IX. *c.* 17. [De JOVE FULGERATORE ſingularem libellum conſcripſit Cl. P. Burman. Adde *Hiſtor. Acad. Litter. Pariſ.* T. I. p. 13. de *Jove Tonante* &c.] §. III.

a Vid. Cic. pro Planc. 9. *b* Liv. XXI, 63. *c* Dion. Halic. IV, 49. *d* Horat. Od. I, 34. *e* Feſt. hac v. *f* Varr. de L. L. IV, 10. Gell. V, 12. omn. *g* Gell. I, 21. † (*Lactant. c. 20. ait: lapidem quem Saturn. pro Jove devoravit, deinde terminum eſſe factum: cui conſentit Pauſan in Phoc. & ita Jupiter Lapis eſſet* Jupiter terminalis. *PR.*) *h* Gell. ibid. *i* Virg. Æn. I, 731. & ibi Serv. *k* Gell. V, 12. *l* Ovid. Faſt. III, 447. *m* Vid. & Dion. Halic. IV, 49.

§. III. *De Junone.*

Jovi comitem dabimus uxorem & ſororem (*a*) *Junonem*, quam etiam a *juvando* dictam quidam volunt (*b*). *Pingebatur* hæc Dea throno inſidens, habitu regali, ſcilicet ſceptro & diademate inſignis *pavonem*, qui ipſi ſacratus erat (*c*), juxta ſe habens. Hæc Dea primo *divitiis* proprie præſidebat, & *regnis* (*d*): unde *Juno Regina* Romæ in Aventino culta fuit, captis *Vejis* eo traducta [*e*]; & abſolute etiam aliquando *Regina* [*f*], & *Regina Deorum* (*g*) dicitur. Secundo *Matrimoniis* præerat [*h*]; & hinc dicta eſt *Matrona* (*i*), & *Materfamilias* (*k*); (quæ eadem fere quæ Gr. γαμηλία] *Juno Juga* [*l*] item, Gr. Ζυγία (*m*) quod conjuges *jungeret*; & *Pronuba*, quod *nubentibus* præeſſet (*n*) & ex eo munere etiam *Cinxia* vocatur a *cingulo*, ſive *zona virginali*, qua ſponſa (*o*) *cingebatur*. Tertio, *puerperarum* Dea præſes erat, & tum dicebatur *Juno Lucina* (*p*), quod lucem naſcentibus daret, & eo nomine apud Comicos à puerperis invocatur (*q*). *Juno*

Mone-

a Virg. Æn. I, 46, unde explicandus Cic. pro domo 34, f. *b* Serv. ad Virg. Æn. I, 4, *c* Ovid. Metam. I, 722, *d* Id. Epiſt. Paridis. 81, *e* Liv. V, 22, XXII. I, XXVII. 7, *f* Juven. XI. 3 *g* Virg. Æn I, 9, *h* Id. Æn. IV, 59, *i* Horat. Od. III, IV. 59, *K* Plaut. Amph II. II. 201. *l* Feſt. v. Jugarius. *m* Apul. VI. non longe ab init Poll. Onom III. 3. Segm. 38 *n* Virg. Æn. IV. 166. *o* Feſt v. Cinxiæ. *p* Varro de L. L. IV. 10. *q* Plaut. Trucul. II. V 23. Terent. Andr. III. *r* Ovid. Faſt. II 449.

Moneta etiam celebris Romæ fuit (*a*), *a monendo* dicta; quia *monuerat* terræ motum ſue plena eſſe procurandum. Junonis *miniſtra* & *nuncia* erat *Iris* (*b*), cujus occaſione obiter addere debeo, [licet nihil ad hunc rhombum] Homerum etiam dicere Jovem ſtatuiſſe *iridis oſtentum mortalibus*, (*IL.* λ. vſ. 28.) ἐν νέφεϊ στήριξε τέρας μερόπων ἀνθρώπων, quod ex ſacris noſtris (*c*) hauſtum videri poſſit.

§. IV. *De Veſta*.

Veſtas duas fuiſſe volunt, alteram *Majorem Cœli* uxorem, Saturni matrem (*d*); unde ſæpe cum Cybele Deorum matre confunditur (*e*): alteram *Minorem* hujus & Opis filiam (*f*): Illa *terram*, Hac *ignem* ſinificatum fuiſſe dicunt; unde hæc etiam ſemper *virgo* fuiſſe credita eſt; quia ignis nihil producit (*g*): ſed plerumque confunduntur (*h*), & poſteriori, quæ prioris ſunt, adſcribuntùr; atque hoc vice verſa. Dictam volunt quidam *Veſtam*, quod *vi ſua ſtaret* (*i*): ſed verius eſt etymon, quod a Græca voce ἑστία, hoc eſt, *foco* deducitur (*k*); quippe in cujus honorem ignis perpetuus (de quo mox) in *foco* ſervaretur: niſi quis cum *Becmanno de Orig. L. L. p. m.* 355. deducere velit ab אש, *ignis*, & יה, *jah*,

a Ibid. vi. 181. *b* Id. Metam. i. 270. Virg. Æn. 4. 694. *c* Geneſ 9. 12. ſeq. *d* Virg. Æn. ix 259. *e* Vid Ez. Spanhem. diſſ. de Veſta. §. 19. *f* Ovi. Faſt. vi. 285. *g* Ibid. 293. *h* Vid. Voſſ Idol. ii. 51. *i* Ovid. Faſtor. vi. 299. *K* Cic. de Nat. Deor. ii. 27.

jah, *dominus*; quod poſtea etiam fecerunt *Voſſ.* in *Etym. & alibi*; & *Leigh* in *Crit. Sacr. p. m.* 13. Cultus ejus fuit antiquiſſimus, utpote ab ipſo Ænea in Italia allatus (*a*). Romæ autem ei templum primus exſtruxit Numa; quod *rotundum* erat, quia tellus *rotunda* eſt (*b*): vel potius, quod univerſum mundum eo adumbraverit; cujus in medio ignis ſit (*c*). In eo ſtatua nulla erat; ſed *ignis* ille *perpetuus* (*d*), quem certiſſimum Imperii pignus eſſe credebant (*e*), adſervabatur a *Virginibus Veſtalibus* (de quibus p. 347.), magna in eam, quæ id extingui paſſa fuerat, pœna conſtituta (*f*); & hoc etiam magni & infauſtiſſimi prodigii loco habebatur: eoque caſu a radiis ſolaribus rurſus accendebatur (*g*); licet etiam quotannis Kalendis Martiis renovaretur (*h*), Tamen etiam hodie in nummis ſtatua ejus conſpicitur (*i*), tum alia forma, tum tympanum manu geſtans, quia ventos terra (*k*), ut aerem tympano, contineri credebant. In ejus templo pernoctare, (nam ingredi fas erat (*l*)) aut ejus penetrale ingredi viro nefas erat (*m*): in quo alia etiam ſacra adſervata fuiſſe volunt (*n*); ſive illa *Palladium* (*o*), hoc eſt, *minuta quædam Palladis effigies*

(quæ

a Vid. Virg II. 296. *b* Feſt. v. Rotundam. *c* Plut. Numa p. m. 67. *d* Ovid. Faſt. VI. 297. *e* Ibid. 445. *f* Liv. XXVII. 1. Val. Max. I. 1. 6. *g* Plut. Numa. p. m. 66. C. *h* Ovid Faſt. III. 143. *i* Vid. Lipſ. Synt. de Veſt. 3. *K* Suid. v. Ἑστία. *l* Dion. Hal. II. 67. Tac. A. XV. 36 & H. I. 43. *m* Ovid. Faſt VI. 450. *n* Vid. Dion. Halic. II. 66. *o* Ovid. Triſt. III. 1. 29.

(*a*), (quæ maxime vulgaris eſt opinio) ſive aliud quid fuerint. Solebant etiam veteres in veſtibulis ædium aram Veſtæ ſacram habere (*b*).

§. V. *De Minerva & Muſis.*

Minerva dicta fuit ab antiquo verbo *meneo*; pro quo hodie dicimus *moneo*; alio vero nomine, *Pallas* eſt vocata ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρυ, ſive a *vibranda haſta* (*c*). Hæc Jovi dignitate fuit proxima (*d*) unde etiam in Capitolio cum eo & Junone culta fuit (*e*), & fulmen a Jove acceptum (*f*) vibrare credebatur. Imo ex ejus *cerebro* nata fingitur (*g*), quia *ſapientiæ* & omnium bonarum *artium Præſes* habetur (*h*): quin ipſe Jovis intellectus, ſive providentia (*i*): & hinc *patrima* dicitur, quod *patrem* tantum, non vero *matrem* habebat (*k*); hinc quoque illæ phraſes ſunt ortæ, *invita* (*l*), vel *craſſa Minerva* (*m*) aliquid facere: quarum illa ſinificat, conari aliquid, cui negotio a natura dotes tibi non ſint conceſſæ; ut, ſi quis, qui poeta natus non ſit, verſus conetur facere: hæc vero notat tenui filo, & quaſi aliud agas, rem quandam

a Vid. Lucan. IX. 996. *b* Eugraph. ad Ter. Andr. IV. III. II. *c* Serv. ad Virg. Æn. I. 39. *d* Horat. Od. I. XII. 19. ſed vid. ibi Cl. Bentleium. *e* Liv. III. 17. *f* Virg. Æn. I. 42. *g* Lucian Deor. Dial. 8. *h* Ovid. Faſt. III. 833. *i* Phurnut. de nat. Deor. 20. (*& id paſſim inculcat Anna Daceria ad Hom. Iliad.*) *k* Catull. I. quicquid ibi turbultuentur interpretes. (*Vide tamen Voſſium ad eum.*) *l* Horat. de arte 385. *m* Cic. Famil. III. I.

dam perficere. Ob hanc ergo cauſſam præcipue Athenis, ubi maxime vigebant literarum ſtudia, culta fuit, ἡ Θεὸς κατ' ἐξοχὴν ibi dicta (*a*). Speciatim autem *lanificii* (*b*) dicitur inventrix, & *oleæ* [*c*] unde *Pallas* aliquando pro ipſo *oleo* ponitur (*d*): & præterea *architecturæ* præſidere dicebatur (*e*). Tum *bellorum* etiam & *armorum* Dea erat; unde *Armipotens* [*f*] dicta fuit, & *belli præſes* [*g*): & denique *quadrigas* & *bigas*, quibus in bellis utebantur veteres, inveniſſe ſcribitur (*h*). Hinc *pingitur* armata, torvo vultu, glaucis oculis (*i*), (quemadmodum perpetuum ejus epitheton apud Homerum eſt γλαυκῶπις Ἀθήνη) ſcutum, ſive *ægidem* (nam *ægis* erat ſcutum pelle caprina obductum) manu tenens, quo bello Trojani tempore a Jove donata fuerat; in eoque *Gorgonis*, ſive *Meduſæ* caput effictum [*k*] erat. Feſtum ejus celebrabatur menſe Martio per *quinque dies*, unde *Quinquatrus*, ſive *Quinquatria* dicitur (*l*): vel potius quod poſt quintum Id. Mart. celebraretur (*m*): qualia ei in Albano monte celebranda etiam poſtea inſtituit *Domitianus* Imperator (*n*]. *Avis* ei ſacra fuit *noctua* (*o*) *arbor* vero *olea*

I Mi-

a Ariſtoph. Pluto 1195. & Nub. 600. Catull. epith. Pelei 212. *b* Virg Aen v. 284. viii. 409. *c* Id. Georg. i. 18 *d* Ovid. Triſt. iv. v. 4. *e* Virg. Aen. ii. 15. *f* Ibid. 425.

g Id. xi. 483. *h* Cic. de N. D. iii. 23. *i* Propert. ii. xxi. 13. Ovid. Art. ii. 659. *k* Virg. Aen. viii. 435. [*De Gorgoni*. v. *Memor. Acad. Litter. Pariſ.* T. iv. p. 70.) *l* Ovid. Faſt. iii. 810. *m* Varr. de L. L. v. 3. Gell. ii. 22. *n* Suet. Domit. 4. *o* Hygin. fab. 204.

Minervæ jungendæ ſunt *Muſæ* Jovis filiæ (*a*), *ſcientiarum præſides*; ſed notius eſt, quam ut moneri oporteat, eas novem numero fuiſſe; quarum nomina fuerunt hæc: *Calliope*, *Clio*, *Erato*, *Thalia*, *Melpomene*, *Terpſichore*, *Euterpe*, *Polyhymnia* & *Urania*. De his ſingulis vero dicere nimis longum, & minus utile foret. [v. Auſon. Eidyll. xx.]

§. VI. *De Cerere.*

Ceres Saturni & Opis filia (*b*) ita dicta [juxta veterum quidem mentem] ab antiquo verbo *cereo* pro *creo* (*c*), quaſi *frugum creatrix*; prima enim ſationem & uſum frumenti homines docuit; cum illi antea glande veſcerentur (*d* : unde ſæpiſſime alma dicitur ab *alendo* ſcilicet [*e*]; Græcis, θνητῶν θρέπτειρα προπάντων (*f*); licet etiam aliis Deabus hoc cognomen tribuatur, ut Veneri apud *Ovid. Metam.* xv. *vſ.* 844. Primum autem hanc artem monſtravit *Triptolemo* (*g*); ille deinde reliquis hominibus, & hinc *Ceres* pro *ipſis frugibus* dicitur (*h*) *Leges* etiam prima hominibus dediſſe creditur (*i*), unde Θεσμοφόρος Græcis, Lati-

a Heſiod. Theog. v. 25. & 52.
b Ovid. Faſt. vi. 285. (*q.* Geres, *ait Cic. de N. D.* ii. 26 *ubi & aliorum numinum etyma perſequitur.*) *c* Serv. ad Virg. Georg i. 7. *d* Claud. de rapt. Proſ. i. 30. Juven. vi. 10. *e* Serv. d. l. (*ſed credibilius, eſſe ab Hebr.* עלמה *virgo.*] *f* Orpheus hymn. in Cererem 7. *g* Virg. Georg. i. 19 Marmor. Arundell 24.
h Terent. Eun. iv. v. Lucan. iv. 381. *i* Ovid. Metam. v. 341.

Latinis vero *legifera* dicitur (*a*): & ejus ſacra Θεσμοφόρια dicta ſunt: unde unum ex dramatibus *Ariſtophanis* Θεσμοφοριάζουσαι, hoc eſt, *mulieres ſacra Cereris celebrantes* inſcribitur: & hoc ideo, quia homines ad mitiorem cultum, a glandibus ad fruges traducens legibus vivere facit: præſertim cum etiam agros tum diſtingeure oportuerit (*b*). Sacra ejus peragebantur Romæ menſe Aprili per dies octo a matronis caſtis (*c*), quæ tum viris & vino abſtinere debebant (*d*), & in *caſto Cereris* eſſe dicebantur (*e*]. Quia autem hæc ſacra religioſo quodam ſilentio celebrabantur, *Horatius Od.* III. *n.* 2. *arcanam Cererem* dicit, quod tamen maxime ad ſacra (*f*) *Eleuſinia*, quæ ei in Attica fiebant, ſpectat, qui enim non initiati iis adfuiſſent, morte plectebantur (*g*).

Faces in ejus ſacris adhibebant (*h*), (unde πυρφόρος Græcis dicitur (*i*) quia facibus ad *Ætnam* acceuſis filiam ſuam *Proſerpinam* a Plutone raptam quæſiverat (*k*). Filius Cereris fingitur eſſe *Plutus divitiarum Deus*, quia priſcis hominibus divitiæ ex agricultura proveniebant (*l*). Immolabatur Cereri *porca fœta*, quia illud animal frugibus noxium eſſet ſolet (*m*) *Pingebatur* vero coronam geſtans ſpicis ornatam [*n*], *facem* plerumque alterâ manu tenens, alte-

I 2 ra

a Virg. Aen. IV. 58. *b* Serv. Aeneid. IV. 58. Grot. de I. B. P. II. 2. § 2. *c* Juven. VI 50. *d* Dion. Halic. I. 33. *e* Feſt. v Minuitur. *f* Suet. N r. 34. *g* Liv. XXXI. 14. *h* Juven. XV. 141. *i* Eurip. ſupplic. 260. *k* Ovid. Faſt. IV. 493. *l* Heſiod. Θεογ 969. *n* Ovid. de Ponto II. IX 29.

ra quandoque *papaver*. In Cereris ſacris etiam *vulpes* comburebatur (*a*), quod *Carſeolis Aequorum* oppido ſegetes incendiſſent vulpes, eodem fere modo, quo *Simſonem Philiſtaeorum* ſegetes incendiſſe legimus.

§. VII. *De Diana.*

Diana juxta quosdam dicta eſt quaſi *Dea Jana*, hoc eſt *Luna* (*b*); nam eadem Luna fuiſſe plerumque putatur (*c*): alii nomen ejus deducunt a Græco διὸς, hoc eſt, *Jovis*; ejus enim & *Latonæ* filia eſt habita: unde & *Latonia virgo* (*d*) dicitur; nam ſemper virgo fuiſſe fertur. Hæc venationibus, ſylvis & montibus præfuit (*e*); unde *canes* ei ſacræ fuerunt (*f*): & primitias feræ capiendæ, ſive πρωτάγρια Dianæ Ἀγροτέρᾳ, ſive *Venatrici* vovere ſolebant (*g*) Hinc etiam Ἀγραύλος, Ὀρεία, Ὀρειλόχη dicta eſt (*h*). Eadem & *parturientibus* opem ferebat [*i*]; & tum cum Junone Lucina confundi videtur, (ita certe (*k*) vocabatur) & etiam *Ilithya* a Græco verbo ἤλυθι, hoc eſt, *veni* (*l*); ac *Diva genitalis* dicitur. Hinc etiam

a Horat. carm. ſacc. 30. *b* Ovid. Faſt. IV. 679. ſeq. *c* Varr. de R. R. I. 37. ut quidem emendat Scal. de Emend. Tem. II. p. m. 174. *d* Vid. Varron. de R. R. I 37. Voſſ. inſtit. Or IV. 1. §. 7. & de Art. Gr. II. 13. *e* Virg. Aen. XI. 557 *f* Horat. *Od.* III. 22 *g* *Ovid.* Faſt. V 141. *h* Vid. omn. Ez. Spanh. ad Callim. hymn. in Dian. 104. *i* Vid. Celeb. Perizon. ad A. I. V. *H.* II. 25. *K* Horat. carm. ſæc 13. (*Timæi jocum in Dianam Epheſiam v. ap. Cicer.* II. *de Nat. D.* 27.) *l* Catull. carm. 35 1. *Horat.* l. mox d. ubi tamen Cl. Bentl. legendum vult *Genetyllis*; quem vid.

etiam imago ejus multis *mammis* & uberibus aliquando inſtructa eſt, & ipſa πολύμαστος, ſive *multimammia* eſt dicta [*a*] Hæc quoque, ut dixi, *Luna* credita fuit, unde cum *lunula bicorni* in fronte pingitur, (nam eosdem Deos veteres ſub diverſis ſæpe nominibus colebant) eoque nomine hæc cum Apolline fratre ſuo ludis ſæcularibus maxime colebatur (*b*): quibus ludis in eorum honorem pueri & puellæ patrimi & matrimi choreas ducebant, & hymnos canebant: ac ob eandem rationem etiam *Noctiluca* (*c*), & *ſiderum Regina* vocatur (*d*). Templum Dianæ primum Romanæ exſtructum fuit ſub Servio Tullio Rege in monte Aventino, quod τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων, ſive *Latinorum commune* erat (*e*): *Pingebatur* coma diſſoluta, arcum & ſagittas manu tenens, [unde ἰοχέαιρα dicitur (*f*), & τοξότις (*g*) cervos, vel alia animalia perſequens, ac canes & inſtrumenta venatoria juxta ſe habens. Immolabatur ei *verres* (*h*), & *pinus* arbor ei ſacra fuit [*i*]. Confunditur eadem ſæpe cum *Hecate* (*k*), ſive *Proſerpina*; de qua nos tamen ſeparatim potius dicemus.

a Minuc. Fel. p. 93. ed. Rigalt. ipſe ad eum loc. [S. *cap.* XXI. *p.* 128. *ed. Daviſ.*] *Numus ap.* Vall. G. Claudia. 48 *b* Horat. Od. IV. VI. *c* Ibid. 38 *d* Id. Carm. ſæc. 35. *e* Dion. Halic. IV. 26. *f* Hom. Il. E. 53. *g* Heſiod. Θεογ. 14. *h* Horat. Od. III. 22. *i* Ibid *k* Vid. Meurſ. Miſc. Lacon. I. 2.

§. VIII. *De Venere, Cupidinibus & Gratiis.*

Venerem a *veniendo* dictam volunt, quod *Amor* (cujus hæc Dea præſes eſt) *ad omnes veniat* (*a*). Alii derivant a Succoth Benoth; quæ II. Reg. x. VII. 30. (*b*) Cl. Clericus deducit ab Aeolico Fενωσις pro ἔνωσις [*c*]. Eam quidam *Jovis* & *Diones* filiam dicunt (*d*): plures *ſpuma* maris ortam volunt, & inde Græcis Ἀφροδίτην ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ, hoc eſt, a *ſpuma* eſſe dictam [*e*]: unde etiam plerumque in *concha* ſtans, vel *concham* manu tenens (*f*) *pingitur*, & quidem nuda: ac propterea *marinam* eam vocat Horatius *Od.* IV. XI. *vſ.* 14. & ideo etiam a navigantibus invocabatur (*g*.) Aliquando etiam curru vehitur tracto a *cygnis*, vel *columbis* (*h*) vel etiam *paſſeribus* (*i*); quæ aves, vel ob pulchritudinem, vel ob ſalacitatem Veneri erant ſacræ, eique etiam immolabantur; quanquam vulgo ſanguine non placaretur [k], ſed ture & vino; quia ſcilicet non decebat Deam generationi præſidentem cæſo animali placare. Colebatur præcipue a Romanis, quia genus ſuum per Aeneam ab ea deducebant (*l*) unde ille ſæpe

a Cic. de N. D. II. circa med. (*vide Belg. Grec. p.* 211.) *b* Selden. de DIS Syris S. II. 6. Voſſ. Idol. II. 22. *c* Bibl. Select. T. VII. p. 149 *d* Virg. Ecl. IX. 47. & Aen. I. 256. *e* Ibid. v. 801. Senec. *Hippol.* 273. *f* Vid. Plaut. Rud. III. III. 42.

g Ovid. ep. Parid. 24. *h* Ovid. Metam. XIV. 597. *i* Apulei. Metam. VI. non longe ab init. *k* Tacit. *Hiſt.* II. 3. Catull. de coma Berenic. 90. *l* Lucret. ipſo init.

pe apud Virgilium, aliosque *Deæ natus* vocatur (*a*): & propterea Julius Cæſar templum *Veneris genitricis* (*b*) Romæ exſtruxit. Aliis etiam cognominibus Romani eam venerabantur, ut *Veneris Erycinæ* (*c*), ita dictæ ab *Eryce* Siciliæ monte (*d*], ubi Aeneas ei templum exſtruxerat. *Cluacina* vocata eſt ab antiquo verbo *cluere* (*e*); hoc eſt, *purgare* quia ejus templum eo loco ſtructum erat, ubi Romani & Sabini poſitis armis ſe a bello *purgaverant*, & reconciliati erant. *Libitina* (*f*) Venus vocabatur (*g*), in cujus templo ex inſtituto Servii Tullii Regis (*h*) pro ſingulis mortuis ſingulus nummus ſolvebatur; (quemadmodum in templo Junonis Lucinæ pro natis, & in templo *Juventutis* pro iis, qui virilem togam ſumpſerant (*i*) ut ita doceretur omne, quod natum eſt, etiam mori debere: & in eo templo a *Libitinariis* omnia vendebantur [*k*], quæ ad procurationem funeris neceſſaria erant. Hinc *Libitinarius* in gloſſariis dicitur ἐνταφιαστὴς, ἐνταφιοπώλης, & νεκροθάπτης; cujus ſervus erat *Pollinctor* (*l*) & ipſa *Libitina* ἐντάφιον, ſive *funus* (*m*). Fingebatur Venus uxor eſſe Vulcani, ſed cum Marte adulterium committere dicebatur, & cum eo aliquando reti a marito ſuo mira

 ſub-

a Virg. Aen. I. 710. *b* Suet. Jul. 61. *c* *Horat*. Od. I. 2. 33. *d* Virg. L. d. 760. *e* P. An. *H*. Nov. 29.

f Horat. Serm. II. VI. 19. *g* Vid. Plut. Numa p. m. 67. *h* Dion. *Halic*. IV. 15. *i* Ibid. *k* Plut. Quæſt. Rom. 23. p. m. 269. *l* l. 5. §. 8. ff. de inſtit. act. *m* Vid. *Lipſ*. ad Senec. de benef. VII. 38.

ſubtilitate facto deprenhenſam fingebant (*a*). Arbor *myrtus* ei ſacra erat (*b*) & menſis *Aprilis*; * unde Kalendis Aprilis mulieres myrto coronatæ lavabant (*c*); quem menſem tamen non ἀπὸ τῆς Ἀφροδίτης, ſive *a Venere*, (quæ plurimorum ſententia eſt) ſed ab *aperiendo* dictum vult *Varro* (*d*), quod cœlum, terra & mare tunc *aperiantur*: unde idem menſis apud Athenienſes Ἀνθεστηριὼν vocatur, quod hoc tempore cuncta *floreſcant* (*e*).

Veneris comites & filii fuerunt *gemini Cupidines Eros* & *Anteros* (*f*), quibus eleganter ſignificatur, *amorem, niſi mutuus ſit, ſubſiſtere non poſſe*. Hi finguntur & pinguntur *pueri*; quia amantes pueris plerumque vix ſunt ſapientiores (*g*); finguntur *nudi* ad puritatem, *alati* ad levitatem amantium ſignificandam; vel etiam, quia amantes agiles eſſe convenit: ſagittis inſtructi dicuntur vel, ut velocitas amoris denotetur; vel etiam ob dolorem (*h*), qui eum ſæpe ſequitur: *lampades* habent, ut ardor amoris no-

a Ovid. Metam. IV. 171. [*Adde* Homer. *Odyſſ.* Θ, 267--366. Lucian. *in Dial. Deor.* p. 150. & 155. *Ed. Bened. It. epigrammation elegans in Anthol. L.* II. εἰς χωλοὺς. *De Maja Vulcani uxore pauci prodiderunt: at Lucian. priori loco Vulcanum uxores ait duxiſſe* Venerem & Gratiam.] *b* Horat. Od. I. IV. 9. Virg. Ecl. VII. 62. * (*ex* I. *Ed.* *Horat.* IV. *Od* XI. 15. *c* Ovid. Faſt. IV 139. *d* Apud Macrob. Saturn. I. 12. *e* Ibid. *f* Horat. Od. I 19. Senec. Hippol. 274. (*Cupido Vulcani Veneriſque filius fuit*, v. Anthol. l. c. *Unde privignus Martis*, & *hic ejus vitricus dicitur* Ovid. II. Amor. El. IX. 47--8. *g* Vid. omn. Propert. II. 9.
h Horat. Od. II. 8.

notetur (*a*); atque ipſæ etiam ſagittæ eorum ardere dicuntur (*b*).

Tres *Gratiæ* etiam Veneris Comites fuerunt (*c*), quæ nudæ plerumque finguntur, quia amicitia ſine fuco eſſe debet; & manibus junctis, ut concordia amicorum ſignificetur [*d*] Memorabilia de *Gratiis* habent Memor. Litt. Acad. Pariſ. T. IV. p. 10.)

§. IX. *De Marte, Bellona & Victoria.*

Mars, ut notum eſt, *Belli Præſes* fuit, (*e*); atque ita dictus eſt, quod *maribus* in bello præeſſet (*f*); vel potius a Græco Ἄρης præpoſito M. *Mavors* etiam dicitur, quod *magna vertat* (*g*), & *Gradivus* (*h*), [Græcis θοῦρος Ἄρης (*i*), vel θούριος, ut eſt apud *Servium ad Virg. Aen.* III. *vſ.* 35.) vel a *gradiendo* in bellum; vel potius a Græco verbo κραδαίνειν, hoc eſt, *vibrare*, quod *haſtam vibret*. Fingitur Mars (juxta quoſdam; nam aliter *Hom.* Il. E. v. 896.) ex Junone (*k*) ſine maris ope natus, & ſolo floris cujuſdam contactu conceptus. A Romanis autem præcipuo honore afficiebatur, quia Romuli & Remi pater fuiſſe vulgo creditus eſt & quod etiam genti bellicoſiſſi-

I 5 mæ

a Claudian. de rapt. Proſ. I. 26. *b* Horat. Od. II. 8. 14. *c* Id. Od. I. iv. 5. & I. xxx. 5. *d* Vid. de iis fuſe Senec. de benef. I. 3. & Pauſan. Bœot. 34. *e* Ovid. Faſt III. 85. *f* Varro de L. L. IV. 10. ſed rectius ex lingua Hebraica ejus nomen deducit Cl. Periz. ad Æl. IX. 16. & Voſſ. de I ol. I. 22. & magis Ib. II. 33 *g* Cic. de N. D. II. 26. *h* Virg. loco in textu not. [*Ovid. F ſt.* v. 555.] *i Hom.* Il. E. 30. & ſæpe. *K* Ovid faſt. v. 229.

mæ ejus cultus maxime conveniebat: ac præter alia templum habuit in foro magnificentiſſimum, ubi Martis *Ultoris* nomine colebatur (*a*). Dux etiam Romani exercitus ad bellum profecturus antea ſacrarium Martis ingrediebatur, & *ancilia* [*b*] (*ſcuta* quædam *ſacra* erant, de quibus infra *Sectionis hujus cap.* 2. §. 13. commovebat, ac mox haſtam ipſius ſimulacri dicens; *Mars vigila* (*c*). Sacerdotes Martis peculiares erant *Salii*, & *Flamen Martialis*, de quibus ſuo loco. Animalia ei ſacra erant *Lupus*, *Picus* (*d*), & maxime *Equus*; qui etiam ei immolabatur menſe Octobri in campo Martio [*e*]. *Pingebatur* ardente vultu, curruí plerumque inſiſtens, vel equo inſidens; haſta & flagello armatus, gallum gallinaceum quandoque juxta ſe habens ad vigilantiam militibus adeo neceſſariam denotandam, vel etiam ob pugnacitatem ipſius animalis. In ejus honorem primus anni menſis, qui nunc nobis tertius, a Romulo Martius dictus fuit.

Marti aurigæ vicem præſtabat *Bellona* [*f*], ſive illa ejus uxor, ſive ſoror fuerit. *Hæc* dicta fuit a *bello*, & ejus ſacerdotes *Bellonarii* dicebantur; qui in furorem acti (*g*); (unde in Gloſſ. vet. θεοφορούμενοι vocantur) dum ſacra ejus celebrarent, futura prædicere credebantur (*h*): tum etiam cultris ſe ipſos cruentabant, ut ſanguine ſuo Deam.

a Vid. cap. ſeq. 6. 13. *b* Serv. ad Virg. Æn. VIII. 3. *c* Ovid. Faſt. III. 36. *d* Lucret. II. 660. S. Aur. Vict. de Or. gent. Rom. *e* Feſt. v. Equus, & latius v. October. *f* Statius Theb. VII. 71. & Horat. Serm. II. III. 223. *h* Juven. IV. 124. & VI. 512.

Deam placarent (*a*) [qui mos pluribus gentibus fuit familiaris, ut vel ex ſacris literis [*b*] diſcimus) ſed hæc ſectio membrorum poſtea ſimulata duntaxat fuit. *Enyo* etiam eſt dicta, unde hæc vox pro ipſo *bello* ponitur (*c*). Ædes ejus extra Urbem fuit, in qua Senatus dabatur legatis exterarum gentium (*d*), & Imperatoribus a bello redeuntibus, & triumphum petentibus (*e*): ante illam ædem columella ſtabat, quæ *bellica* [*f*] dicebatur; in quam haſtam mittere ſolebat fecialis, cum bellum populo alicui indixiſſet.

Victoria, quæ ſimul cum Minerva educata fuiſſe dicebatur[*g*], etiam Romæ colebatur ſub forma virginis alatæ, coronam, vel palmam manu præferentis.

§. X. *De Mercurio.*

Mercurius a *mercibus* dictus *Jovis* & *Majæ* (quæ filia erat *Atlantis*] filius (*h*), *Nuncius* & *Miniſter Deorum*, & præcipue Jovis fuit; unde *Camillus* apud Romanos eſt dictus (*i*), quæ vox *miniſtrum* notat. Hic *Deus ſermonis* habebatur (*k*) (unde lingua ei ſacra erat (*l*)) & inde Deorum ſuperorum & inferorum internuncius (*m*): unde *Lyſtrenſes Paulum* Mercurium dicebant, quia

a Lucan. 1. 565. *b* 1. Reg. xviii. 28. *c* Hom. Il. E. 33. & ibi Schol. Martial. de Spectac. 2... *d* Liv. xxx. 21. *e* Id. xxviii. 38. *f* Feſt. v. Bellona *g* Dion. Halic. 1 33.
h Virg. Aen. 1. 301. *i* Plut. Numa p. m. 64. C. *K* Horat. Od. 1 x. 5. *l* Schol. Ariſtoph. plato 1112. *m* Claudian. de rapt. Proſ. 1. 90.

is *præibat in loquendo*, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦν ὁ ἡγούμενος τοῦ λόγου (*a*): itaque animas defunctorum ad inferos deducere, loca iis adſignare (*b*), & rurſus ſi opus eſſet, eas inde reducere, [*c*] credebatur, ψυχαγωγὸς (*d*) & νεκροπομπὸς (*e*) inde dictus. *Mercatorum* quoque & *lucri* (*f*), (unde κοινὸς Ἑρμῆς dicitur (*g*) quia divitias procurat omnibus expetitas; κερδῷος (*h*) etiam, ἐμπολαῖος & ἀγοραῖος (*i*); & hinc etiam mercatores certo ritu præterita ſua mendacia expiabant, & futurorum veniam (*K*) a Mercurio petebant) *lucri*, inquam, & ex ea ratione *furum* etiam Deus habebatur (*l*) unde *Ariſtophani* Τοιχωρύχος dicitur (*m*), quod *perfoſſorem parietum* diceret *Plautus* (*n*): & ab hac lucri cauſſa cum marſupio aliquando pingitur (*o*) *Artium* quoque omnium præſes, & precipue *muſicæ*, & lyræ inventor(*p*); tum etiam *palæſtris* (*q*) & *gymnaſiis aſtronomiæ* (*r*), *poeticæ*, [unde poetæ viri *Mercuriales* dicuntur (*s*)) aliisque, ut dixi, artibus præſidebat, unde Λόγιος Ἑρμῆς dicitur (*t*); ita ut plane eſſet negotioſiſſimus (*u*). *Pingebatur* ut juvenis formoſus petaſo & talaribus aureis alatis inſignis (*x*); *caduceum*, ſive virgam

a Actor. XIV. 12. *b* Horat. Od. I. X. 15 *c* Virg. Æn. IV. 243. *d* Heſych. *e* Lucian Deor. Dial *f* Ovid. Faſt. V. 671. *g* Lucian. Navigio p. 406. ed. Græv. *h* Id. Timone p. 131. *i* Poll. Onom. VII. 2. fin. *k* Ovid. Faſt. V. 622.
l Horat. l. prox. d. *m* pluto 1143. *n* Pſeud. IV. II. 22. *o* Vid. Patin. num Imp ex ære in d. form. p 114. *p* Horat. l.d. *q* Lucian. Deor. ial. p. 232. edit. Græv. *r* Manil. I. 33. *ſ* Hor. Od. II. XVII. 29. *t* V. Bud. comm. linæ. Gr n. m 225. *u* Lucian. l. prox. c. *x* Virg. Æn. IV. 240.

gam manu tenens (*a*), cui duo ſerpentes erant circumvoluti; quia præconis etiam fungebatur munere, & pacis auctor erat, cujus ſymbolum olim fuit hic caduceus. In triviis & quadriviis ſtatuæ quædam e lapide quadrato in ejus honorem ponebantur ſolo capite exerto, quæ *Mercuriales*, & Græcis *Hermæ* dicebantur [*b*], quia ob crebra ejus itinera viarum etiam curam peculiarem gerebat: unde ἐνόδιος, vel, ut alii, εὐόδιος etiam dicitur (*c*). in bibliothecis quoque, quia ſcilicet omnis eruditionis præſes erat Mercurius, ſtatuæ ejus ponebantur mixtæ cum ſtatuis Minervæ, vel etiam *Herculis*, quæ inde *Hermathenæ* & *Hermeraclæ* dicuntur (*d*).

§. XI. *De Neptuno, Portumno & Matuta.*

Neptunus aquarum Deus a *nubendo*, hoc eſt, *tegendo* dictus, quia aqua terram *obtegit* (*e*) Saturni & Opis filius, Jovis frater dicitur; & in ſortitione univerſi *maris imperium*, ut dixi, obtinuit [*f*]. Hic a plerisque a primis jam temporibus Romæ cultus dicitur ſub nomine *Conſi* (*g*), quamquam alii di-

a Ibid. 242. *b* Nepos Alcibiade 3. Juven. VIII. 53. Ampliſſ. vander Muelen de die mundi Diſſ. I. p. 143. *c* Phurnut. de nat. Deor. v. 16. (*V. Cl. Ceto de diis tutelar. Viar.*) *d* Cic. ad Att. I. I. & 9. (*V. nummum in tabella. At Neptuni etymon ego arceſſebam a νίπτω, quod Scaligero jam placuiſſe video. Qui Hebraicam originem mavult, conſulat Voſſii Etymol. & Bocharti Phaleg, ubi plura ejusmodi reperiuntur*) *e* Varro de L. L. IV. 10. Arnob. III *f* Virg. Aen. I. 138. *g* Plut. Rom. p. m. 25. D. Aug. EP 85. 63.

dicant diverſum fuiſſe. *Conſus* autem ille *conſiliorum* Deus fuit (*a*), cujus ara ſubterranea fuit (*b*), quia conſilia, ut proſpera ſint, ſecreta eſſe debent: & ipſa vox *Conſus* participium antiquum eſt verbi *condo*, pro quo hodie dicimus *conditus*; unde hodieque *abſconſum* pro *abſconditum* dicimus (*c*). Ejus feſtum *Conſualia* dictum celebratur maxime ludis *equeſtribus* in Circo; quia Neptuno *equus* ſacer erat, qui eum primum e terra produxiſſe dicebatur (*d*): veritas autem hujus rei eſſe videtur, eum primum *equitandi* artem inveniſſe (*e*); unde etiam equorum cura (*f*) ei tribuitur, & quadrigarum [*g*]. *Terræ motuum* etiam cauſa credebatur; quia mare ſæpe numero terram vehementius concutit, eamque quaſi movere videtur: unde *Ennoſigæus* (*h*) & Σειςίχθων (*i*), hoc eſt, *terram quatiens* dicitur, & hinc Trojæ muros & fundamenta evertere fingitur a Virgilio *Æn.* 11. *vſ.* 643. Et quia mare ita ſævum eſt & importunum, hinc in fabulis homines ſævi *Neptuni filii* dicti ſunt, ut *Buſiris*, *Cyclopes*, *Læſtrygones* (*k*). *Pingebatur* vultu ſenili, ſtans plerumque in curru a *Tritonibus*, equis marinis, vel dephinibus tracto, tridentem manu gerens [*l*].

Neptuno adjungi poteſt *Portumnus*, ſive *Por-*

a Ovid. Faſt. III. 199 *b* Dion. Halic. II. 31, *c* V. Voſſ. Etymolog. *d* Virg. Georg. I. 18. *e* Vid. Sophocl Oed. Colon. 705. *f* Homer. in hymn. *g* Orph. in hymn. *h* Juven. X 182, *i* Amm. Marc. XVI. 7. v omn. Gell. II. 28.) *K* Phurnut de nat. deor. c. 22. f. Gell. XV. 21. *l* Virg. Aen. I. 142. 149. [& 160]

Portunus portuum Deus (*a*), a quibus denominatur: hic Græce Παλαίμων dicitur (*b*). Ejus mater fuit *Matuta* Græcis Λευκοθέα quæ eadem *Aurora* credita eſt (*c*), & a matronis Romanis culta fuit (*d*); ejusque feſtum *Matralia* eſt dictum (*e*). Antea ille *Melicerta*, hæc *Ino* dicebatur (*f*); qui enim in Deos referebantur, eorum nomina mutari ſolebant: quemadmodum ſic etiam *Leda Nemeſis*, *Circe Marica* fuerunt dictæ (*g*).

§. XII. *De Vulcano.*

Vulcanus ignis & fabrorum Deus. Dictum enim ajunt quaſi *Volicanum* (*h*), quod ignis quaſi per aerem *volitet*: ſed verius eſt a *Tubalcaino*, qui primus artem fabrilem invenit (*i*), nomen ejus derivari. *Mulciber* etiam fuit dictus a *mulcendo* (*K*), hoc eſt, *molliendo* ferro. Jovis & Junonis, vel ut alii dicunt, ſolius Junonis filius fuit [*l*]: ſed ob deformitatem a Jove cœlo ejectus, & in *Lemnum* inſulam delapſus, ac inde *claudus* factus fuiſſe fingitur(*m*). Vulcani uxor fuit *Maja*, unde quidam menſem *Majum* dictum fuiſſe volunt; ſed *Piſo* eam *Majeſtam* vocari dixit (*n*). Officinam ſuam in Lemno habuiſſe dicitur, & in

a Ovid. Faſt. VI. 547. *b* Id. Metam. IV. 541. *c* Lucret. V. 655. *d* Plut. Quæſt. Rom. 15. p. m. 267. *e* Ovid. Faſt. VI. 513. *f* Ibid. 494. & 505. Lactant. de falſ. relig I. 21. *h* Serv. ad Virg. Aen. VIII. 414. Iſidor. orig. VIII. c. 11. *i* Geneſ. IV. 22. *K* Virg. Aen. VIII. 724 & ibi Serv. Feſt. ea v. *l* Lucian. de ſacrif. & fort. Heſiod. Θεογ. 927. ubi vid. Græv. *m* Lucian. in contempl. init. Hom. Il. *A*. 591. *n* Macrob. Saturn. I. 12. [*Vide nos ad pag. 252.*]

in inſulis *Æoliis* prope Siciliam (*a*); quia in iis inſulis montes ardentes ſunt, quos hodie etiam vulgo *Vulcanos* vocant. Ejus miniſtri fuerunt *Cyclopes* (*b*), quos Gigantes monoculos fuiſſe finxerunt. Per hunc Deum veteres *ignem terreſtrem* (*c*) maxime ſignificarunt, ut per Veſtam *ignem cœleſtem*, & hinc ſæpe *Vulcanus* pro ipſo *igne*, vel *flamma lucente* ponitur (*d*). Inde etiam Vulcanos quosdam fictiles juxta focum collocare ſolebant, tanquam dæmones ἐπιστάτας (*e*). In ejus feſto facibus, ſive lampadibus decurrebant; &, qui curſu ſuperabatur, *Lampadem* alteri *tradere* debebat: unde vulgata illa phraſis eſt orta, *lampadem ſuam alteri tradere*, hoc eſt, *ſenio, vel alio caſu fatigatum munere ſuo alteri cedere* (*f*)

§. XIII. *De Apolline & Æſculapio.*

Apollo dictus eſt a Græco verbo ἀπόλλυμι, hoc eſt, *perdo*; quia radii ſolis peſtilentiæ tempore animantibus perniciem adferunt (*g*) Hic enim idem eſt qui *Sol* *; unde etiam *Phœbus* dicitur a Græco Φοῖβος, hoc eſt, *ſplendidus*. Jovis & Latonæ (*b*) filius fuit, cum ſorore Diana in inſula *Delo* natus (*i*);

(un-

a Juven. I. 8. Sed vid. omn. Virg. Aen. VIII. 416. ſeqq. *b* Virg. l. d 424. *c* Id. Aen. V. 662. *d* Virg. Ib. Plaut. Amph. X. I. 185. *e* Euſtath. ad Od. p. 455. *f* Lucret. II. 77. Schol. Ariſtoph. ad ranas 131. *g* Hom. *Il. A.* 43. * (*Vid. not. ad p.* 289.) *h* Horat. Od. IV. 6. *i* Ovid. Metam. VI. 189. ſeqq. (*Callim. in Delum: quod negant Epheſii, & hoc ſibi honoris vindicant ap. Tacit. Annal.* III. 61.)

(unde *Delius* hic, illa *Delia* dicta.) ubi templum & oraculum celeberrimum habuit (*a*): & ibi ſex menſes æſtivos degere credebatur; ut ſex menſes hybernos apud *Pataram Lyciæ* civitatem, unde *Pataræus* dicitur (*b*) Quatuor præcipue artium inventorem eum & præſidem fecerunt. PRIMO quidem medicinæ, & præcipue *botanicæ*, ſive *herbariæ* inventor eſſe dicebatur, quia ſolis calor herbas fovet [*c*] SECUNDO, *arti ſagittariæ* præſidebat, quia radii ſolares ſagittis quodammodo comparari poſſunt, & inde ſemper arcus ei tribuitur (*d*): hinc etiam *Pæan* dicitur ἀπὸ τοῦ παίειν, *a feriendo* [*e*]. TERTIO, *muſices* & *poeticæ* præſes erat (*f*); unde a poetis maxime invocatur (*g*). & lyram, vel citharam tenens plerumque pingitur (*h*). QUARTO, *artem divinatoriam* exercere credebatur, unde *Augur* (*i*) vocatur, & Græce πρόψιος (*K*), quaſi *præſagum* dicas; Λοξίας etiam ἀπὸ τοῦ λοξοῦ, hoc eſt, *obliquo* (*l*)quia *obliqua*, ſive *dubia* reſponſa conſulentibus dabat; cum ſacerdotes ſcilicet ejus conjecturas ſuas pro oraculis credulis venditarent. Romanis poſt Auguſtum etiam Apollo *Actius* in memoriam victoriæ *Actiacæ* fuit cultus (*m*). Plurima autem per totum terrarum orbem oracula ei tribuuntur, quorum omnium præcipuum fuit oraculum *Delphi-*

a Virg. Aen. IV. 143. *b* Serv. ad Virg. l. prox. c. *c* Ovid. Metam. I. 521. *d* Horat. Od. I. XII. 21. *e* Juven. VI. 172. *f* Ovid. Metam. I. 518. *g* Id. Amor. I. XV. 35. *h* Horat. Od. I. 21. *i* Id. Od. I. XI. 32. *K* Pauſan Att. 32. *l* Herod. IV. 16. *m* Propert. IV. VI. 67.

phicum [*a*]: imo etiam hominibus quibusdam divinandi artem largiri credebatur [*b*]. *Pingebatur* Apollo ſpecie imberbis juvenis, promiſſis capillis [*c*], (unde Latinis *intonſus*, Græcis Ἀκερσεκόμην [*d*] eſt dictus) dextra arcum & ſagittas, læva citharam, vel lyram tenens (*e*), quia cœli temperiem & intemperiem regit (*f*). Coronatur *lauro* quæ arbor ei ſacra fuit (*g*); unde, qui divinare volebant, *laurum* comedebant (*h*); & hinc etiam poetæ lauro coronantur. Aves ei ſacræ erant *accipiter* (*i*) & *corvus* (*K*).

Appollinis filius fuit *Aeſculapius*, qui peculiariter magis *medicinæ* præerat (*l*). Hic fingitur arte ſua mortuos in vitam revocaſſe, & propterea a Jove irato fatorum ordinem ita turbari, fulmine percuſſus fuiſſe (*m*). Colebatur olim præcipue *Epidauri* in Græcia forma ſerpentis, vel baculo innixus, cui ſerpens circumvolutus erat. Unde oraculi juſſu Romam arceſſitus fuit (*n*): ubi templum ei in inſula Tiberina exſtructum eſt. Sed merentur videri de cultu Æſculapii & Serpentis ejus, Viri Celeberr. *Mich. Roſſallus*, qui locum *Joannis Apoc.* II. 13. de hujus Dei cultu explicat; & *Theod. Haſæus* in *Bibl. Hiſt. Phil. Claſſis* III. *Faſc.* I. *Pingebatur* vultu ſeni-

a Juven. VI. 555. *b* Virg. Aen. III. 251 (*at hic Harpyia loquitur. Potius citaſſet Aen.* II 247. *& ibi Serv.*) & XII. 391. *c* Tibull. I. IV. 37. *d* Hom. Il. Υ. 39. *e* Horat. Od. I. 21. *f* Macrob Saturn. I. 17.

g V. Claud. de rapt Proſ. II. 109. Ovid. Met. I. 558. *h* Tibull. II. V. 63. *i* Homer. Od ℩ 525 *K* Aelian. de animal. I. 47. ſq VII. 18. *l* Virg. Aen. VII. 772. *m* Id. d. l. *n* Ovid. Metam. XV. 662. ſeqq.

ſenili, barba promiſſa, unde jocus *Dionyſii Syracuſarum* tyranni, dum barbam auream ſtatuæ ejus abraderet, dicentis, *Non convenire filium eſſe barbatum, dum pater imberbis eſſet* (*a*)) pallio indutus & baculum manu tenens. Immolabatur ei *Gallus*. Solebant etiam in ejus fano cubare ægroti, ut per ſomnium de remedio monerentur (*b*).

DE DIIS SELECTIS.

Dii Selecti fuerunt octo: *Janus*, *Saturnus*, *Rhea*, *Genius*, *Pluto*, *Bacchus*, *Sol* & *Luna*.

§. XIV. *De Jano.*

Janus anni Deus (*c*) (nam eo nomine etiam *Solem* intellexerunt (*d*); unde *Matutinus pater* dici videtur apud Horatium *ſerm.* II. VI. *vſ.* 20.) dictus fuit ab *eunda* [*e*], quaſi *Eamus*; quia annus, ſive tempus ſemper *it*, vel *procedit* vel, quia cum *Horis* foribus cœli, per quas *itur* & *reditur*, præeſſe dicebatur (*f*): hinc etiam *foribus* in terra præeſt, quæ ab eo *januæ* dicuntur: & propterea quoque *Januarius* menſis, qui annum aperit de *Jano*, ita eſt dictus (*g*); ejusque prima die felicem anni ſucceſſum ſibi mutuo optabant Romani (*h*), & munuſcula mittebant (*i*), quæ *ſtrenæ* (*k*) dicuntur. Hic primus

a Val. Max. I. I. ex. 3. (*Cic.* III. *Nat.* *D.* 34.) *b* Plaut. Curcul. II. 1. Ariſtoph. Pluto 662. &c. *c* Ovid. Faſt. I. 65. *d* Macrob. Saturn. I. 17. *e* Cic. de N. D. II. 27. *f* Ovid. d. l. 125. *g* Varr. L. L. I. 4. *h* Ovid. I. Faſt. 175. *i* Suet. Aug. 57. Tib. 34. Cajo 42. *K* Vid. Feſt. hac. v.

mus homines ſacrorum ritus docuiſſe dicitur; & inde in omnibus ſacris primus invocabatur (*a*): vel forte, ut Ovidius refert, hoc fiebat, ut per eum quaſi janitorem ad reliquos Deos aditus eſſet (*b*). Quia autem antiquiſſimus Deorum erat (*c*), hinc peculiariter *Pater* dicebatur (*d*), & in formulis precum plerumque primus nominari ſolebat (*e*)) licet id cognomen aliorum etiam Deorum eſſet. Revera autem antiquiſſimus quidam Italiæ Rex fuiſſe videtur (nam Græcis quidem hoc numen incognitum fuit (*f*)) qui *vini* uſum Italos primum docuit; unde ab Hebræo יין *Jajin*, quæ vox *vinum* notat, nomen ejus potius deducas: & hinc idem fuerit cum *Noacho*, cui revera vini inventio debetur: eadem de cauſſa *Oenotrius* quoque eſt dictus, quod Græcum οἶνος *vinum* ſignificet: & facit, quod Oenotrius ſeptemdecim ætatibus, ante bellum Trojanum regnaſſe dicitur (*g*), quod fere in Noachi ætatem incidit. Templum ei primum exſtruxit Romulus, poſtquam pacem cum Sabinis feciſſet (*h*), in quo templo ſtatua ejus erat *bifrons*, vel ad unionem duorum populorum notandam; vel, quia omnis janua duas frontes habet (*i*); vel, quia Noachus primum & ſecundum orbem habitavit (*k*); vel denique quia tempus preterita & futura reſpicit

a Cic. de N. D. II. 27. Martial. X. Epigr. 28. Macrob. Saturn. I. 9. *b* Ovid. Faſt. I. 173. *c* Juven. VI. 393. *d* Horat. Epiſt. I. XVI. 59. *e* Cato de R. R. n. 133. *f* Ovid. Faſt. I. 90. Athen. Deipnos. XV. *g* Pomp. Sabin. ad Virg. Æn I. 532. *h* Serv. ad Æn. I. 291. *i* Ovid. Faſt. I 135. *K* Arnob. adv. gent. VI.

cit; digitis ita figuratis, ut trecentorum ſexaginta quinque dierum nota per ſignificationem anni, temporis & ævi Deum indicaret (*a*). Aliquando etiam *Quadrifrons* (*b*) pingitur, ut *quatuor* anni partes ſignificentur *Clavem* & *virgam* manu tenet, quia janitor cœli eſt (*c*). *Patulcius* & *Clauſius* nominatur, quia ejus templum bello indicto patebat [*d*], pace facta claudebatur (*e*): quod intra annos 724. ter tantum Romæ accidit. Non tamen putandum eſt, ſemper bellum ipſo actu extitiſſe; ſed bellum eſſe credebant veteres, cum firma pax facta non eſſet, licet re ipſa bellum non exerceretur.

§. XV. *De Saturno.*

Saturnus (per quem *univerſam mundi naturam* intellexiſſe veteres auctor eſt *Dionyſius Halicarnaſſenſis L.* 1. *c.* 38.) temporis in genere Deus, ita dictus fuit a *ſatu* (*f*), quia homines primum *ſerere* docuit; Græcis autem Κρόνος dictus eſt, quaſi Χρόνος * (quæ vox *tempus* notat; antiquiſſimi enim Græci literas adſpiratas ignorabant) quia auctor eſt *temporum* (*g*). Hic Cœli & Terræ, ſive Veſtæ Majoris filius fuit; & fœdere cum fratre ſuo majore *Titano* facto, liberos ſuos ſe devoraturum eſſe promiſit; quod etiam fecit, donec pro Jove & reliquis la-

a Plin. H. N. XXXIV. 7. *b* Macrob. I. 9.
c Ovid. Faſt. I. 99. *d* Ib. 124. Virg. Æn. VII. 607. *e* Horat. Od. IV. XV. 9. *f* Varro de L. L. IV. 10. * (Cic. II. *Nat. D.* 25. *ubi ſimul Saturnum dictum ait, quod ſaturetur annis.*)
g Macr. Sat. I.

lapis ei obtruderetur (*a*). Poſtea a filio Jove regno pulſus ad Janum, qui parti Italiæ imperabat, confugit; & ibi *latuit*, unde ea regio *Latium* eſt dicta (*b*). Et ipſum Dei nomen verius eſt ab Hebræo סתר *Satar*, quod *latere* ſignificat; unde primum parentem noſtrum *Adamum* per eum ſignificatum fuiſſe putant (*c*), quia pudore nuditatis ſuæ *latuerit* coram DOMINO (*d*): alii Noachum per eum adumbratum putant, quia ille diu in Arca *latuit*. Hinc etiam in nummis Romanorum navis (qua ſcilicet in Italiam advectus dicebatur) & Janus bifrons conſpicitur (*e*). A Jano in regni ſocietatem adſcitus homines agreſtes ad cultum humaniorem traduxit; unde ſub eo *aurea ætas* fuiſſe perhibebatur (*f*) *Pingebatur* Saturnus ut ſenex decrepitus, quia nihil eſt tempore antiquius (*g*); falcem manu tenens, quia tempus omnia deſecat; vel etiam aliquando anguem caudam ſibi mordentem; qua re ſignificabatur tempus ſe ipſum quaſi conſumere; aliquando denique infantem devorans, qua re etiam *tempus edax rerum* denotabatur (*h*). In tempo Saturni Romæ erat *Ærarium* (*i*), in quo præter pecuniam publicam, etiam monumenta publica, & ſigna militaria adſervabantur: quia nempe regnante Saturno inviolata

a Vid. Appollodor. Biblioth. I. *b* Ovid. Faſt. I. 237. Virg. Æn. VIII. 319. *c* Fr. Junius not. ad Tertull. de ſpectac. 8. Voſſ. Idol. I. 8. & 18. *d* Geneſ. III. 10. *e* Ovid. Faſt. I. 239. Lactant. de falſ. rel I. 13. *f* Virg. Æn. VIII. 324. Ovid. Metam. I, 89. ſeqq Tibull. I. III. 35.
g Ovid. Faſt. I. 234. *h* Id. Metam. XV. 234 *i* Suet. Claud. 24.

lata fides & juſtitia obtinuiſſe credebatur (*a*). Feſtum *Saturnalia* dictum in ejus honorem celebrabatur menſe Decembri [*b*] per quinque, vel ſeptem dies (varie enim traditur) maxima lætitia, conviviis agitandis, muneribus paſſim mittendis, & feriis agendis [*c*]: imo omnis civitas feriata publico edicto conferre ſe in montem Aventinum, ac ruſticari quodammodo ſolita fuit (*d*), Tum quoque ſervis, ut cum dominis luderent, & jocarentur, concedebatur (*e*): iisque ad menſam accumbentibus domini miniſtrabant (*f*); ut ita aurea ætas ſignificaretur, qua omnes homines ejusdem conditionis fuerunt. *Gladiatores* quoque in ejus honorem depugnabant, quia Saturnus ſanguine humano placari credebatur; ſævus enim & terreſtris deus fuit habitus (*g*); imo olim humanæ victimæ ei immolabantur (*h*): quod apud Italos primum abolevit *Hercules* hominum ſimulacris ſtramineis ſubſtitutis, quæ Ἀ'ργείους vocabant (*i*). Sacra ei fiebant capite aperto ſecus ac reliquis Diis (*k*): nempe, quia tempus omnia aperit [*l*].

§. XVI.

a Plut. Quæſt. R. p m. 235. ſive num. 41. *b* Mummius vetus poeta apud Macrob. Saturn. I. 10 *c* Accius ap. Priſcian v. [*de origine Saturnalium differitur in Hiſtor. Acad. Litt. Par. T. 1, p. 78. ſeqq.*] *d* Porcius Latro declam. in Catil 17. p 158. ed. I. Vaſſe. Senec. ep. 18. *e* Horat. Serm. II VII. 4 *f* Auſon. de feriis Rom. 16. *g* Plut. Quæſt. Rom. 11. ſive p. m. 266. & 34. ſive p. 272 Auſon. d. l. v. 35. *h* Ovid. Faſt. v. 627. *i* Feſt. V. Argeos [*latius exſequitur in* v. Sexagenarios] *K* Macrob. Sat. I. 10. Serv. Æn. III. 407. *l* Plut. Q. R. 12. ſive p. m 260.

§. XVI. *De Rhea*.

Rhea, qua (ne cum Veſta confundatur) *tellus habitata* ſignificatur, Cœli filia, Saturni uxor & ſoror fuit. Hæc etiam *Ops* dicta eſt, quia terræ munera *opem* omnibus ferunt (*a*), (ſed diſſentit Varro *de L. L.* IV. *c.* 10.) & feſtum ejus *Opalia* (*b*). *Magna mater* (*c*), quia tellus tanquam *mater* omnia animantia nutrit; *Mater Deorum* (*d*), quia Saturni, a quo omnes fere Dii progeniti ſunt, uxor fuit: & inde etiam *Domina* (*e*) ſæpe dicitur (*f*). *Cybele* (*g*), *Berecynthia* (*h*), (vel *Berecyntia* potius [*i*]) & *Idæa mater* vocabatur (*k*) a montibus *Phrygiæ*, ubi præcipue colebatur: vel etiam *Cybele* vocata fuit a *cubo*, quæ figura omnium maxime ſtabilis eſt, ſicut inter elementa, quæ vulgo vocant, terra: imo *Cybebe* ſæpe dicitur: & ubicunque apud poetas *Cybelle*, aut *Cybele* media longa legitur reſcribendum eſſe *Cybebe* voluit *Gudius ad Phædr. L.* III. *F.* 20. [*l*]. Bello Punico II. monitu librorum *Sibyllinorum Peſſinunte* in Aſia, ubi ſub forma lapidis colebatur, Romam arceſſita fuit (*m*). *Pingebatur* Rhea, ſive

a Vid. Faſt. V. Opis *b* Varr. L. L. v. 3. Feſt. *c* Varro ap. Auguſt. de Civ. Dei VII. 24. *d* Vir. Æn. VI 784. *e* Virg. Æn. III. 113. *f* Catull. Attin. v. 13. & 91. Virg. Æn. III. 113 *g* Strabo XI. 567. *h* Virg. Æn. VI 784. *i* Serv. ad Æn. IX. 82. *K* Lucret. II. 611. *l* Vid. & Græv. ad Lucian. T. II. p. 835. Broukh. ad Prop. III. 15. 35. Voſſ. de Idol. II. 52.
m Liv. XXIX. 14. Ovid. Faſt. IV. 257. ſeqq. * [*hæc verba ex* I *Edit. reſtituimus*]

ſive Cybele matronali habitu coronam [*turritam* geſtans, quia tellus urbes cum ſuis*] *turribus* ſuſtinet; *clavem* tenens, quia hyeme velut *clauſa* tellus vere *recluditur*; currui inſidens a *leonibus* tracto (*a*), quia materna benignitate omnia, etiam ferociſſima, miteſcunt; veſte picta induitur ob flores & animalia, quibus terra quaſi eſt veſtita. *Feſtum* ejus *Megaleſia* dictum celebrabatur menſe Aprili ludis præcipue ſcenicis. Ejus ſacra peragebantur a ſacerdotibus, qui *Galli* dicebantur a quodam Phrygiæ fluvio ita dicto (*b*); iisque præerat *Archigallus*. Hi in furorem acti (*c*) vaticinabantur, & ſe ipſos caſtrabant (*d*) ad imitationem Atyos cujusdam, quem cum Cybele adamaſſet, eumque amore nymphæ *Sangaridis* irretitum inveniſſet, in furorem egerat, ita ut ipſe ſibi genitalia ferro demeteret. In ejus ſacris *tympana* & *cymbala* adhibebantur, quia *Rhea* his inſtrumentis adhibitis Saturnum prohibuerat, ne Jovis vagitum, dum eum pareret, exaudire poſſet (*e*): Immolabatur ei bos [*f*], vel *porca fœta* (*g*), ut terræ *fœcunditas* ſignificaretur, Arbor vero ei ſacra erat *pinus*, in quam quoque Atyn mutatum fuiſſe fabulabantur (*h*).

K §. XVII.

a Ovid. ib. 215. *b* Ibid. 361. *c* Lucan. I. 561. *d* Juven. VI. 513. Ovid. in Ibin. 453.
e Id. Faſt. IV. 207. *f* Ibid. 630. ſeqq. (*at vſ.* 336. *Cybelæ ait. Romæ* ſine labe juvencam mactatam, operum conjugiique rudem: *niſi id honori Claudiæ virginis tributum fuit. Ceterum de* Taurobolio v. *Memor. Acad. Litt. Pariſ.* T. IV. *vel* III. *verius*, p. 111. *ſeqq.*) *g* Horat. Epiſt. II. I. 143. *h* Ovid. Metam. X. 104.

§. XVII. *De Genio, Penatibus & Laribus.*

Genius dicebatur *Naturæ Deus*, qui omnium rerum *gignendarum* vim habebat. Dictus eſt ab antiquo verbo *geno* (qua voce utitur aliquando *Lucretius*, ut, exempli gratia, *l. vſ.* 130.) pro *gigno;* vel quia curat ut *gignamur*; vel, quia nos *genitos* ſuſcipit, ac tuetur [*a*]; credebant enim veteres unicuique homini (*b*), & etiam loco (*c*) ſuum adeſſe Genium; cujus munus eſſet hominem iſtum, vel locum aſſidue tueri, eique præſidere: unde ab *Apulejo* (*d*) dicitur *ſingularis præfectus, domeſticus ſpeculator, individuus arbiter, inſeparabilis teſtis, malorum improbator, bonorum probator*, &c. * Et hinc phraſes ſunt ortæ, *defraudare Genium ſuum*, hoc eſt, *negare naturæ, quod appetit* (*e*); cui contrarium eſt, *indulgere genio*(*f*). Cum igitur aliquem enixe obteſtari vellent, *per genium ejus* orabant (*g*). Sic etiam quisque *jurabat per Genium ſuum*, ſervi per *Genium heri*, omnes autem Romani poſt perditam libertatem per *Genium principis*: fuſtuarii pœna (*h*) in pejerantes conſtituta: mulieres vero & ancillæ per *Junonem ſuam* vel

a V. Cenſorin. de die natali c. 3. Feſt. v. Genium. *b* Actor. XII. 15. Horat. Epiſt. II, 2. 187. *c* Virg. Aen. VII. 136. Menand. p. 260. v. 548. ed. Cl. Clerici. *d* De Deo Socratis. * (*Cenſorinus de D. N* c. 3. Eundem, *inquit*, eſſe *Genium* & *Larem*, multi veteres memoriæ prodiderunt. V. *ibi Lindenbr. & nos in* Synonymis] *e* Terent. Phor. 1. 5. 1. *f* Perſius S. V. 1 1. *g* Horat. Epiſt. I. VII. 94. *h* L. 1. *l*. *g*. ult. ff. de jurej.

(*a*), vel *Genium heræ ſuæ* (*b*) jurabant. Plerique autem duos Genios, alterum bonum (*c*), alterum malum hominibus adeſſe credebant (*d*); quorum ille homines ad bonum, hic ad malum impelleret: & hi ſunt, qui in monumentis ſepulchrorum *Dii Manes* vocantur [*e*]. Colebatur ſæpe Genius ſub forma ſerpentis (*f*); & aliquando juvenili, aliquando rurſus ſenili forma effingebatur. Sacra ei fiebant natali potiſſimum cujusque die (*g*) floribus & vino [*h*], & unguentis [*i*] & ture (*k*) quia incongruum videbatur eum ſanguine placare, qui vitæ auctor erat: aliquando tamen etiam porcum ei immolabant (*l*), niſi hic ad convivium potius fuerit. Græci *Δαίμονα bonum Genium* vocant: & ita in convivii ultimum poculum, quod in ejus honorem ſumebatur, dicebatur Ἀγαθοῦ δαίμονος [*m*].

Geniis affines fuerunt *Penates* & *Lares*: ita enim dicebantur Dii, qui præ aliis eligebantur pro lubitu, vel ex Diis magnis, vel ex Majoribus defunctis [*n*], vel ex aliis Heroibus (*o*), (quemadmodum *Alexander Severus*, Imperator etiam *Abrahamum*, *Chriſtum*, & *Orpheum* in larario ſuo coluiſſe legitur) ut uni alicui regioni, urbi, (un-

a Petron. 2. Tibull. IV. XI. v. 15. *b* Juven. II. 98 *c* Serv. ad Virg. Æn. VI. 747. *d* V. Plutarch Bruto p. m 1009. *e* V. Sanct. Minervam. p. m. 611. & ibi Cl. Perizon. *f* Virg. Aen. v. 95. *g* Perſ. Sat. II. 3. *h* Horat. Epiſt. II. I. 144. *i* Tibull. II. 2. v. 5. *K* Ib. v. 2. v. 9. *l* Id. Od III. 17. *m* Vid. Aelian. V. H. I. 20. [*& Ritus Conviv.* AlKem. & Schelling.] *n* Serv. ad Aen. VI. v. 152. *o* Vid. Lampria. Alex Sev. 29.

de πολιοῦχοι θεοὶ (*a*) Græcis dicuntur) aut familiæ præeſſent. Dicti ſunt *Penates* (*b*), quia in *penitiſſima* ſive *intima* ædium parte, ubi *penus* adſervabatur, colebantur; unde etiam *penetrales* (*c*) fuerunt dicti, & ſacraria eorum *penetralia* (*d*). *Lares* vero dicuntur ab Etruſca voce *Lar*, quæ *Principem* (*e*) ſive *Præſidem*, τὸν προστάτην, notat: inter quos & *Penates* hæc differentia fuiſſe videtur, quod *Lares* proprie dicuntur, qui uni alicui familiæ (*f*), *Penates*, qui urbi cuidam vel Reipublicæ præſunt; (qui etiam *Publici* vocantur, & Romæ in Capitolio colebantur (*g*) licet ſæpe hæ voces confundantur *. Erant autem Lares hæreditarii familiis unde *patrii* dicuntur Virgilio (*h*); Græcis vero θεοὶ πατρῷοι, γενέθλιοι, κτήσιοι, μύχιοι, ἑρκεῖοι (*i*): & quisque domi ſuæ in *larario* (*k*) vel ædicula quadam ſacra (*l*) parvas eorum imagunculas habebat cereas (*m*) canina pelle veſtitas, & *canem* juxta ſe habentes (*n*) qui *ædium cuſtos* habetur. Ante eas imagines ignem perpetuum alebant; & quia in *atriis* ædium fere erant locatæ, ipſa *atria* inde denominari potuerunt (*o*), quod ex fumo *atra* fierent: & majorum imagines, quæ in atriis ſervabantur, *fumoſæ* inde dictæ videntur apud Juvenalem VIII. *vſ.* 8. Haſce imagines ho-

ri-

a Poll. Onom. I. I. 24. *b* Cic. de N. D. II. 27. *c* Senec. Theb. 14. *d* Feſt. hac V. *e* Vid Liv. V. 9. II. 17. *f* Juven. XII. 89. *g* Liv. III. 17. * [v. *Synon. noſtra.*]
h Aen. IV. 599. *i* Dion. Halic. I. 67. *k* Lamprid. d. I. *l* Juven. VIII. v. 110. *m* Juven. XII. 89.
n Ovid. Faſt. V. 137. ſeqq. *o* Iſid. Orig. XV. 3.

ribus & ſertis exornabant (*a*), quæ diebus feſtis renovabantur (*b*). Et quisque quidem in ædibus ſuis talia ſacraria habebat (*c*), ubi ſacra hæreditaria colebant: ſed maxime tamen proceres, quemadmodum ſimile quid hodie apud Catholicos Rom. obtinet (*d*). Offerebant laribus frugum primitias, & porcum iis immolabant (*e*). Peregre autem abeuntes, vel inde redeuntes Deos Penates ſalutabant (*f*). *Compita* etiam Laribus erant ſacra; & in eorum honorem feſtum *Compitalia* dictum celebrabatur[*g*]. Denique *Penates* & *Lares*, qui *ædibus* præſunt, ſæpe pro *ipſis ædibus* ponuntur (*h*); & etiam *Lar* ſingulari numero pro *interiore parte* domus (*i*). *Mater Larium* dicebatur *Lara*, vel *Larunda* (*k*): vel etiam *Mania*; niſi hæc forte eorum avia fuit (*l*).

§. XVIII. *De Plutone, & Proſerpina ſive Hecate.*

Quæ de inferis narrantur, ſapientiores veterum pro fabulis habuere (*m*); licet tamen

K 3

a Plaut. Aulul. Prol. 24. & II. VIII. 15. *b* Juven. d. l. *c* V. Cic. Verr. VI. 2. ſeqq. & omn. not. ad Petron. 29. p. 108. ed. Cl. Burm. *d* V. Cic. Famil. XIII. 2. & ibi Manut. *e* Horat. Od. III. XXIII. 3 *f* Terent. Phorm II. I. 81. Plaut. Merc. A. V. S. II. v. 24. *g* Ovid. Faſt. V. 14. *h* Virg. Aen. VIII. 123. [*Ovid.* I. *Triſt.* XV. 81. & IX. 40.] *i* Ovid. Faſt. I. 136. (*vid. Pignor. de Serv.* p. 452.) *K* Auſon. Technop. p. m. 480; Lactant. de falſ. rel. , 20 *l* Varro de L. L. VIII. 38. Feſt. vel Paulus potius , v. Maniæ, *m* Horat. Serm. I. IV. 16. Cic. pro Cluent. 61. & Tuſc. Quæſt. I. 5. ſeqq. [V. *Hiſtor. Acad. Litt. Pariſ.* T. II.

men animæ immortalitatem minime negarent. Veruntamen nobis ea paucis explicanda veniunt. *Pluto* itaque *inferorum Deus*, Saturni etiam filius, dictus eſt ἀπὸ τοῦ πλούτου, hoc eſt, a *divitiis*; quia *divitiæ* in inferioribus terræ partibus latent, unde Latinis etiam *Dis* dicitur (*a*). *Orcus* etiam dictus eſt ab *urgendo* (*b*), quia omnes ad mortem urget; vel potius ab Hebraica (Chaldea potius) voce ארעא, hoc eſt, *terra* (*c*): licet vox *Orcus* pro ipſa *habitatione defunctorum* (*d*) ſæpius ſumatur. Saturni, ut dixi, & Opis filius fuit; & in fortitione univerſi *inferos* obtinuiſſe (*e*), ac plenum in defunctos imperium exercere credebatur: unde *Jupiter infernus* & *Stygius* dicitur (*f*) a *Styge* palude infernali: quemadmodum uxor ejus *Proſerpina Juno Profunda* (*g*), & *Infera Jupiter* etiam *Magicus*, ut quidam legunt apud Virgilium *in Ceiri vſ.* 374. *Pingebatur* Pluto ſolio inſidens, torvo vultu [*h*], ſceptro & corona ex ebeno inſignis; clavem etiam habens, quia inferorum cuſtodiam gerit (*i*). *Victima* ejus fuit *taurus* (*K*).

Plutonis ergo uxor *Proſerpina* (*l*) Jovis & Cereris filia, quam ex Sicilia rapuiſſe dicitur: Cereris tamen precibus effectum fuiſ-

a Virg, Aen, VI, 269, Cic, de N, D, II, 26, *b* Cic, in Verrem, IV, 50, Feſt, V, Orcus, *c* Jerem, X, 11, Voſſ, Etymol, *d* Virg, Aen, VI, 273, *e* Juven, XIII, 49, *f* Senec, Herc, Fur, 47, Virg, Aen, VI, 252, *g* Claud, de rapt, Proſ, I, 2, Stat, Sylv, II, I, 147, *h* Claud, d, l, 8., *i* Pauſan, Eliac. pr, 27 *K* Virg, Aen, VI, 253. *l* Juven, XIII, 50,

fuiſſe fingunt, ut ſex menſibus apud maritum in inferis, ſex reliquis apud matrem in cœlis degeret (*a*): qua re ſignificabatur ſemen hyeme terra latens æſtate prorumpere; per hanc enim Deam *fœcunditatem terræ*, vel forte ipſum ſemen (*b*) notabant. Eadem *Libera* eſt dicta (*c*), & *Bacco* ſocia jungitur ap. *Claudian. de rapt. Pros*. *L*. 1. v. 16. Hæc etiam in mortuos imperium habere [*d*], & morti proximos tondere credebatur, antequam mori poſſent (*e*). Eadem etiam *Hecate* (*f*) dicitur, & tum ſæpe cum *D*iana & luna confunditur (*g*); ac fingitur triplici capite, equi ſcilicet (*h*), canis ac hominis; quia vim ſuam tribus locis exerit, in cœlo nempe, in terris, & apud inferos. *Veneficiis* etiam præeſſe credebatur (*i*); quia *L*unam in herbas, quibus veneficia exercebant, deſpumare (*k*), atque ita vim quandam magicam iis addere putabant. *Triviis* etiam præerat, & iis colebatur (*l*); ac inde *Trivia*, Græcis (*m*) τριοδῖτις, τρίμορφος, τριπρόσωπος, d citur (*n*). Et Athenis in triviis ditiores certo tempore cœnam Hecate apponebant a pauperibus diripiendam [*o*]. *Immolabatur* ei vacca ſterilis (*p*); vel etiam canis

a Ovid. Metam. v. 565. *b* Cic. de N. D. II. 26. *c* Cic. Verr. IV. 48 [*Tac. Ann.* II. 49. *d* Tiball. III. El. v. 5 Hor. Serm. II v. ult. *e* Virg. Æn. IV. 699. *f* Ibid. VI. 247. *g* Vid. Horat. Od. III. 22. *h* Virg. Æn. IV. 512.
i Horat. Serm. I. VIII. 33. *k* Lucan. VI. 505. *l* Vid. Virg. Æn. IV. 609. *m* Athen. VII Deipnos. *n* Catull. carm. 35. *o* Ariſtoph. Plut. v. 594. ſeqq. & ibi Schol. *p* Virg. Æn. VI. 251.

(*a*); quia canum ululatu ſpectra, quæ immittere credebatur Hecate, fugari credebant. [Quod triplex munus his verſiculis ingenioſe comprehenditur:

„ Terret luſtrat agit Proſerpina Luna
„ Diana
„ Ima ſuprema feras ſceptro fulgore ſa-
„ gitta.]

Reliqua inferorum numina, quod non ita multum ad inſtitutum noſtrum faciunt, ſilentio tranſibimus: niſi quod paucis verbis de *Parcis* & *Furiis* monendum eſt.

Parcæ juxta plurimos, & magni quidem nominis grammaticos veteres, ita dictæ ſunt κατ' ἀντίφρασιν, quod *nemini parcant* (*b*): ſed cum ea ſit merum inſcitiæ aſylum, verius cum *Voſſio* & *Jul. Cæſ. Scaligero* (*c*) dicas a *parcendo* eſſe dictas, quia *parcant*: una enim tantum dicitur filum vitæ incidere; duæ vero, altera vitam dare, altera vitam continuare: niſi a *partiendo* dictas velis, quod ſortem hominibus *partiantur*, quemadmodum Græcis ἀπὸ τοῦ μείρειν Μοῖραι dicuntur. Fuerunt autem tres ſorores, Jovis & *Themidis* (*d*), vel etiam ſolius *Noctis* (*e*) filiæ: *Clotho* dicta a verbo κλώθω, *neo*; quia ſtamen ducit, eaque homines in vitam vocare credebatur: *Lacheſis* a λαγχάνω (*f*), *ſortior*, quia humanæ vitæ *ſortem* præfinit: & *Atropos* dicta a verbo τρέπω, *verto*, & ab α privativo, quod ſcilicet *verti*, ſive *flecti* nequiret, ea-
que

a Ovid. Faſt. I. 389. *b* Iſidor. VIII. II. *c* Poetic. III. 90. *d* Heſiod. Θεογ. 904. *e* Ibid. 217. *f* Ἀοτ. 2. ἔλαχον.

que filum vitæ incidere dicebatur.

Furiæ, ſive *Diræ* itidem tres fuere, *Eumenides* etiam & *Erinnyes* dictæ. Nomina earum fuerunt *Alecto*, *Tiſiphone* & *Megæra*. Iisque nihil aliud ſignificabatur, quam impios ſceleratosque continuis & ſurdis conſcientiæ flagellis cædi (*a*); quemadmodum elegantiſſime id deducit Cicero *pro Roſcio Amerino c.* 24. (De *Parcis* ac *Furiis* diſſeritur in Memor. Ac. Litt. Par. T. VII. p. 21. & 51.)

§. XIX. *De Baccho, ejusque comitibus.*

Bacchus, ſive *Liber*, *vini Deus*, Jovi & *Semeles* filius, ſed miro modo natus, ut apud Mythographos late videri poteſt (*b*) Dicitur ab Hebræo verbo *Bacchah*, quod *ejulare* notat: quia illud in ſacris ejus uſitatum erat. *Bochartus* (*c*) vero dictum fuiſſe vult quaſi *Bar-Chus*, hoc eſt, *Chuſi filius*; unde eundem *Nimrodhum* fuiſſe putat (*d*). *Liber* autem, & *Liber Pater* Latinis dicitur [*e*], quia vinum homines curis *liberat* (*f*): vel κατ' ἐξοχὴν *Jovis liber*, hoc eſt, *filius*: vel denique melius a Gr. λείβω, *libo*, *ſtillo* (*g*). *Dionyſius* dicitur

K 5

a Juven. XIII. 195. [*Baccho* Moſen *expreſſum autumant Huetius & Dacerius*; *at Neutonus in Chronol.* Seſoſtrim. *De* nutricibus *Bacchi lege* Hiſt. Acad. Litt. Pariſ. T. III. p. 52.] *b* Vid. & Ovid. Metam. III. 310. *c* Phaleg. I. 2. *d* Vid. Ampliſſ. vander Muelen de die mundi Diſſ. II. p. 526. *e* Macrob. Saturn. I. 19. *f* Horat. Od. II. 11. 17. & Epiſt. I. 5. 16. *g* V. Cl. Perizon. ad Sanct. Min. B. m. 563.

citur a Διὸς, hoc eſt, *Jovis* (ſubaudi, *filius* (*a*) & *Nyſa* inſula, in qua educatus dicitur. *Lenæus* [*b*], ἀπὸ τῶν ληνῶν, quod *torcularia* ſcilicet vino ex uvis exprimendo inveniſſet (*c*). *Pingebatur* Bacchus fere puer, quia vinum immodice ſumptum ſapientiam hominibus aufert; vel etiam adoleſcens comatus (*d*), formoſus & nudus, quæ omnia vini naturam notant: *cornutus* etiam plerumque fingitur, quia vinum homines ad *audaciam* impellit (*e*), cujus ſymbolum ſunt *cornua* *: vel, quia priſci mortales cornibus boum bibebant (*f*): *hedera* coronabatur (*g*), quia ea planta ebrietatem arcere credebatur: *thyrſum* manu geſtat, hoc eſt, *haſtam hedera* (*h*), vel *pampinis circumvolutam*; quam *gravem* vocat Horatius (*i*, quia magnam poteſtatem ea exercere credebatur; quemadmodum etiam dicebant, eum univerſum Orientem domuiſſe (*K*): & hinc *thyrſus* aptiſſima translatione pro *quovis ſtimulo*, vel *impetu* ponitur. (*l*) *Currus* ejus a tigribus [*m*), aliquando vero a leonibus, vel lyncibus trahebatur; vel, quia vinum ferociſſimos quosque domat (*n*); vel, quia homines feroces reddit.

Comi-

Lucian. in Deor. Dial. *b* Tibull. III. 6. v. 38. *c* Serv. ad Virg Georg. II. 4. & clarius ad Aen. IV. 212. *d* Tibull. I. IV. 37. Senec. Oed. 404. & Hippol. I. 751. *e* Ovid. Art. Am. I. 239. Horat. Od. III. 21. 15. ſeqq. * [v. *Burm. ad P. tron. c.* 39.] *f* Vid. VoſT. de Idol. III. 71. *g* Ovid. Faſt. III. 767. *h* Id. Metam. III. 667. *i* Od. II. 19. 8. K Ovid. Faſtor. III. 729. *l* Lucret. I. 921. *m* Hor. Od. III. 3. 13. *n* Horat. Od. II. 19.

Comites Bacchi erant *Nymphæ*, *Satyri* (*a*) & *Silenus* (*b*), qui ejus præceptor fuiſſe dicebatur: tum mulieres ebriæ & furentes, quæ *Bacchæ* (*c*), & *Mænades* ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι, hoc eſt, a *furendo* dicuntur: ut etiam *Thyades* [*d*], a θύω, *impetu feror*, *ruo*. Sacra ejus *Bacchanalia*, quæ etiam *Dionyſia* & *Orgia* vocantur, Romæ olim omni genere turpitudinis ſunt celebrata (*e*); donec A. U. 567. ex Senatusconſulto prohibita ſunt [*f*]. *Orgia* etiam dicta ſunt ἀπὸ τῆς ὀργῆς (*g*), a *furore*: licet ea vox pro *quibuſvis* ſæpe *ſacris* (*h*), *arcanis certe*, ponatur: ut pro *ſacris Muſarum* (*i*), pro *ſacris Cereris* (*k*), pro *ſacris Cybeles* (*l*). Feſtum autem Bacchi legitimum *Liberalia* dictum eſt, quo ei liba ex *melle* offerebantur; quia etiam *mellis* inventor habitus fuit (*m*). *Immolabatur* ei hircus, vel caper; quod animal vitibus nocere ſolet (*n*).

Bacchi & Veneris filius erat *Priapus* (*o*), hortorum cuſtos, ingenti virili membro inſignis (*p*); quo forte impudentia, quæ ex ebrietate & illegitimæ Veneris uſu conſequi ſolet, denotatur. Statuæ ejus vertici etiam *arundo* ad terrendas volucres addebatur. [*q*].

a Id. d. l. *b* Sen. Oed. 229. *c* Horat. Od. III. 25. 15. *d* Horat. Od. II. XIX. v. 9. *e* Juven. II 3. *f* Vid. omn. Liv. XXXIX. 8. ſeqq. *g* Serv. ad Virg. Æn. IV. 309. *h* Vid. Juven. II. 91. *i* Ariſtoph. ἐν βατράχ 355. *K* Herod. V. 61. *l* Strabo XVII. *m* Ovid. Faſt. III. 735. *n* Horat. Od. III. 8. Ovid. Met. XV. v. 114. & Faſt. I. v. 357. *o* Tibull. I. IV. 7. *p* Horat. Serm. I. VIII. init. *q* Ibid. v. 4.

§. XX. *De Sole.*

Sol idem quidem eſt qui Apollo, & propterea pleraque ad eum pertinentia, ubi de Apolline agebamus, dicta ſunt; ſed in theologia tamen gentili diſtinguuntur *: cum enim inter ſelectos Deos refertur, Sol dicitur fuiſſe filius *Hyperionis* (*a*) fratris Saturni & *Thiæ* (*b*); vel juxta Homerum Hyperionis & *Euriphaëſſæ* [*c*]: & ipſe etiam interdum *Hyperion* dicitur (*d*). Hujus & *Tethyos* filia credita fuit *Aurora* (*e*); unde etiam *Hyperionis* dicitur (*f*), quia ſcilicet Solem præcedens quaſi ex eo naſcitur. *Pingebatur* Sol juvenili forma, capite radiis cincto, currui inſidens a quatuor equis volucribus tracto (*g*). *Immolabatur* ei *equus* ob celeritatem (*h*); quod tamen an apud Romanos obtinuerit, dubito: apud Lacones certe factum (*i*), & apud *Æthiopas* ob velocitatem quadrigæ albæ ei ſunt oblatæ (*k*).

§. XXI. *De Luna.*

Luna quoque eadem quidem eſt, quæ Diana [*l*], ſive Proſerpina: cum vero inter Selectos Deos numeratur, Hyperionis filia.

[*Sic ap. Lucian. T. 1. 155. Mercurius narrat Apollini, Solem Veneris furtum Vulcano indicaſſe.*] *a* Claudian. de rapt. Prof. II. 44. *b* Heſiod. Θεογ. 371. *c* Homer. hymn. in Solem. *d* Ovid. Faſt. v. 383. *e* Heſiod. l. d. *f* Ovid. Faſt. v. 159. *g* Id. Met. II. 153. *h* Id. d. Faſtor. I. *i* Pauſan. Lacon. 20. *k* Heliod. Æth. L. X. *l* Vid. Varr. de L. L. IV. 10.

filia Solis ſoror dicitur [*a*]. Veterum autem ſuperſtitio credebat eam, cum deficit, incantationibus magicis affligi: ideoque pelvibus æneis aliiſque rebus magnum ſonum excitabant (*b*), ne eas audire poſſet: eamque ſuperſtitionem apud varias Orientis gentes obtinere hodierni itinerariorum ſcriptores teſtantur *. Ejus currus a duobus duntaxat equis trahebatur (*c*). In Palatino monte templum habuit Luna, ubi nomine *Noctilucæ* (*d*) colebatur; & item alterum in Aventino (*e*).

DE DIIS MINORUM GENTIUM.

§. XXII. *De Diis minorum gentium.*

Dii Minorum Gentium (*f*) fuerunt *Indigetes*, *Semones*, *Virtutes* & *Affectiones animi* & ſimilia; quibus ſubjungemus *Deos* quoſdam *Peregrinos* Romæ cultos.

Dii *Indigetes* (Gr. παρεγγέγραπτοι (*g*), quaſi *adſcriptitios* dicas) ſunt, *qui propter merita & virtutem in Deos ſunt relati* (*h*); & *Heroes* etiam dicuntur. *Indigetes* autem ſunt dicti, quod *in Diis* [*i*], ſive *inter Deos agerent*; vel potius ab *indigetando*, hoc eſt, *invocando* (*k*). Ex his celebriores tantum recenſebimus; *Quirinum* ſcilicet,

a Claud. d. l. v. 45. *b* Juven. VI. 442. Plin. *H. N.* II. 12. * [*Lud. Comes in Memor. Chinens.* T. I. p. 101. 2] *c* Manil. Aſtron. v. 3. *d* Vid. Horat. Od. IV. VI. 38. *e* Ovid. Faſt. III. 884. *f* Vid. Ovid. in Ibin. 79. *g* Lucian. Jove Trag. p. 140. ed. Græv. *h* Horat. Od. III. 3. 9. Cic. de L. L. II. 8. *i* Serv. ad Virg. Æn. XII. 794. *K.* Macrob. Saturn. I. 17.

cet, *Herculem*, *Caſtorem* & *Pollucem* & Æneam.

§. XXIII. *De Quirino.*

Quirinus dictus fuit Romulus, Urbis Romæ conditor, poſtquam inter Deos relatus eſſet (*a*); vel a *Curibus* Sabinorum oppido; unde omnes Romani *Quirites* ſunt dicti, poſtquam Sabini in civitatem recepti ſunt; vel a voce *Curis*, quæ Sabinis *haſtam* notabat, quia magnus bellator fuerat Romulus, & quod *haſta* olim præcipuum quidem telum, quo in bello utebantur, fuit. Hic cum aſperius regnaret, concionem ad populum habens, cum ſubito ingens tempeſtas exorta eſſet, a Senatoribus dicitur diſcerptus (*b*); qui deinde, ut cædis invidiam a ſe amolirentur, *Proculum* quendam ſubornarunt, qui juraret ſe Romulum in cœlum euntem vidiſſe, eumque juſſiſſe, ut ſibi divini honores fierent (*c*). Hinc templum ei exſtructum eſt, & ſacerdos ei proprius conſtitutus, qui *Flamen Quirinalis* eſt dictus. Feſtum autem, quod menſe Februario in ejus honorem celebrabatur (*d*), dicebatur *Quirinalia*. Uxor Romuli *Herſilia* etiam in Deos relata, & *Hora* dicta eſt.

§. XXIV. *De Hercule.*

Hercules Jovis in *Amphitryonem* mutati, & *Alc-*

a Ovid. Faſt. II. 475. ſeqq. *b* Flor. I. 1. *c* Liv. I. 16. *d* Ovid. d. l. *e* Id Met. XIV. vſ. ult.

& *Alcmenæ* (*a*) *Thebanæ* uxoris Amphitryonis filius, *Euryſtheo Mycenarum* Regi propter odium novercæ ſuæ Junonis ſervire coactus eſt; & duodecim *labores* (ſive *ærumnas* [*b*], ut proprie vocant) ab eo impoſitos exantlaſſe dicitur (*c*): quanquam etiam plura alia egregia facinora perpetraverit; ſed quæ eo nomine *ærumnarum* non comprehenduntur, quia non fuerunt illi ab Euryſtheo impoſita. Fuit autem Hercules revera vir aliquis fortiſſimus, vel potius fuerunt viri hoc nomine plures (*d*); ſed Græci ſuo more omnium illorum res geſtas uni ſuo Herculi *Thebano* adſcripſerunt. * *Pingitur* ergo tanquam vir robuſtus, clavam dextra manu gerens, & indutus exuvias leonis, quem interfecerat, *Nemæi*. Romæ variis cognominibus cultus eſt, & inter alia nomine Herculis *Muſagetis*, ſive *Herculis Muſarum* (*e*) hoc eſt, *Muſarum ducis*; quia fortitudo Muſis, ſive doctrinæ ſtudiis, quietem præſtat; vel, ut verius loquamur, præſtare oporteret: inter arma enim fere ſilent Muſæ. *Sancus* etiam, vel *Sanctus* (*f*), & *Sanctus pater* proprio quodam nomine Romanis, vel Sabinis (*g*) eſt dictus: atque idem etiam *Dius*

a Vid. Plaut. Amphitr. *b* Cic. de Fin. II. extr. *c* Auſon. Eidyl. XIX. etiam Lucret. V. 22. Martial. IX 103 *d* Tacit. de mor. Germ. 34. Cic. N. D. III. 15. ſeqq. Serv. ad Æn VIII. 564. * [*Plurima SAMSONIS facta in Herculem translata fuiſſe, eleganter probat* Mr. de Lavaur dans la Conference de la Fable avec l'Hiſt. S. T. II.] *e* Suet. Aug. 29. Vid Vaillant. de fam. R. G. Pomponia II. *f* Propert. IV. 10, 70. Cic. pro Sext. 68. Varr. L. L. IV. 10.

Dius Fidius dictus videtur, tanquam τὸν Διὸς, hoc eſt, *Jovis filium* dicas [*a*]: D enim & L literæ apud veteres ſæpe permutantur (*b*). *Theſauris* quoque præerat (*c*); unde, qui divites fieri cupiebant, decimam(*d*) bonorum ſuorum partem [*e*] Herculi conſecrabant, quod dicebant *pollucere* (*f*); & epulum quod hujus decimationis cauſa populo dabatur (*g*), dicebatur *pollutum*; unde etiam *pollucibilis* (*h*) *cœna* pro *opipara* ponitur (*i*). Ejus ſacris intereſſe mulieribus non licebat, quod olim Herculi ſitienti aquam negaſſent (*k*). Peragebantur ea ſacra (quæ aperto capite fiebant [*l*]) a propriis Herculis ſacerdotibus, *Potitiis* nempe & *Pinariis*, quæ duæ nobiles Romæ gentes erant, quarum progenitores ipſe Hercules ſacra ſua docuiſſe dicebatur (*m*): poſtea vero A. U. 441. extincta gente Potitiorum (*n*) (a qua ipſe Deus manifeſtam pœnam exegiſſe credebatur, quod hæc ſacra ad humile ſervorum miniſterium tranſtuliſſent) ea ſacra a Pinariis tantum, & a ſervis publicis, qui in locum Potitiorum ſubſtituti fuerant, peracta ſunt. *Arbor* Herculi ſacra fuit *Populus* (*o*).

§. XXV.

a Feſt. V. Medius Fidius. Varr. de L. L. IV. 10. *b* V. Voſſium de permut. literar. *c* Horat. Serm. II. VI. 12. Perſ. II. v. 12. *d* l. 2. §. 2 ff. de pollicitat. *e* Plaut. Bacch. IV. IX. 15. *f* Id. Sticho I. 1 I. v. 80. Macr. Sat. III. 12. *g* Locus notand. ap. Cic. de Off. II. 17. d. l. 2. §. 2. ff. de pollicit. *h* Plaut. Rud. v. III. 63. *i* Macrob. Saturn. III. 17. *k* Id. I. 12. Propert. IV. IX. 69. *l* Macrob. III. 6. *m* Virg. Æn. VII. 269. *n* Liv. IX. 26. Val. Max. I. I. 17. *o* Virg. Ecl. VII. 61.

§. XXV. *Caſtor & Pollux.*

Caſtor & *Pollux*, ſive Διόσκουροι, hoc eſt, *Jovis filii* inter alios etiam Romæ culti ſunt. Hi, ut plures auctores ſunt, ex Jove in cygnum mutato, & *Leda Tindari Spartanorum* Regis (*a*) uxore fuerunt progeniti: alii vero Pollucem & *Helenam*, quæ *Menelai* (hic etiam Spartæ Rex fuit) uxor erat, Jovis; Caſtorem vero & *Clytemnæſtram*, quæ *Agamemnoni Mycenarum* Regi nupſit, Tyndari liberos fuiſſe volunt: certe *Oebalii* dicuntur (*b*); & *Therapnæi* (*c*) a locis *Laconiæ*, cujus regionis caput fuit Sparta. Cum autem Caſtor mortuus eſſet, Pollux divino ſemine natus immortalitatem ſuam cum eo partitus fuiſſe dicitur (*d*) ita ut alternis ſemeſtribus, vel, ut alii, diebus (*e*) apud inferos agerent: quod ideo fictum eſt, quia in ſidus Geminorum translati eſſe dicebantur, quorum dum alter oritur, alter occidit. Eorum ſidera conjuncta nautis periclitantibus ſalutem adferre putabant (*f*); unde Græcis σωτῆρες ſunt dicti (*g*); ſi vero unica tantum ſtella appareret, exitium portendi credebant (*h*); unde ſæpe naves ab iis denominabantur (*i*). Hinc plerumque *pinguntur* ſtellam in *Pileis* (quos *La-*

a Horat. Od. I. XII. 2. *b* Stat. Sylv. III. II. 10. *c* Id. Theb. VII. 793.
d Virg. Æn. VI, 121. *e* Deor. Dial. ult. *f* Horat. Od. I. XII. 27. (*Ovid.* I. *Triſt.* X. 45. ſqq. (*g* Ælian. Var. Hiſt. I. 30 *h* Senec. Quæſt. Nat. I. Plin. H. N, II. 37. *i* D. Lucas. Actor. XXVIII. II.

Laconum more geſtant (*a*), licet alii dicant eos pileos repræſentaſſe dimidiam partem ovi, ex quo nati finguntur (*b*)) habentes, equis albis inſidentes; quia ſæpe in præliis ita conſpecti dicebantur (*c*). Caſtor *equis*, Pollux maxime *pugilatu* nobilis fuiſſe dicitur (*d*). Romæ eis templum primus exſtruxit (*malim* vovit) *Poſtumius* Dictator (*e*) A. U. 257. cum crederentur bello Latino pro Romanis pugnaſſe: & licet illud amborum eſſet, tamen *Caſtoris* ſolius dicebatur (*f*); unde jocus *Bibuli*, quando Ædilis cum Cæſare illum ſolum communium ad ludos impenſarum gratiam ad Populum capere videret, dicentis, *ſibi idem eveniſſe quod Polluci. Ut enim geminis fratribus ædes in foro conſtituta tantum Caſtoris vocaretur: ita ſuam Cæſarisque munificentiam, unius Cæſaris dici* (*g*). Imo ambo aliquando *Caſtores* ſunt dicti, τὼ Κάστορε (*h*) Jurabant mulieres Romanæ per Caſtorem, viri per Herculem, utrique per Pollucem (*i*)

§. XXVI. *Æneas.*

Sed huc vel præcipue referendus fuerat Æneas: qui flumine *Numicio* merſus in Indige-

a Vid. Meurſ. Miſc. Lac. 1. 17. Catull. carm. ad Contub. ſive 35. [& *numm.*]
b Tzetzes ad. Lycophr. 506.
c Flor. 1. 11. Val. Max. 1. 8 1. *d* Horat. Serm. II. 1. 26. *e* Liv. II. 90. & 42. *f* Juv. XIV. 260. *g* Suet. Jul. 10. *h* Scalig. ad Catull. carm. 4. *i* Gell. XI. 6. [*Baſſen de jurejurand.*]

digetum (*a*) Deorum numerum receptus eſt: ſed de quo pauca ſequentibus temporum monumentis inveniuntur.

§. XXVII. *Imperatores in Deos relati.*

Ad Deos Indigetes etiam ſunt referendi *Imperatores in Deos relati*; quorum primus fuit Julius Cæſar (*b*); tum Auguſtus (*c*), & reliqui deinceps omnes etiam *Chriſtiani* ad *Gratianum* Imperatorem uſque; quod ex veteribus Inſcriptionibus (Vid. *On. Panvinium de Civitate Romana c.* 28. *edit. Cl. Grævii in Theſauro ſuo Tomo* 1.) manifeſtiſſimum eſt. Fiebat hæc ἀποθέωσις ingenti pompa, cum cadavera eorum cremarentur in Campo Martio, & tum ſtatim *Flamines* (*d*), & *Sodales* (*e*) ſive *Sacerdotum collegia* accipiebant: & etiam *Flaminicas*, ſive *Sacerdotes feminas* (*f*). Nec tantum ipſi Imperatores inter Deos referebantur; ſed etiam eorum uxores (*g*), ſorores (*h*), filiæ: &, quod magis mirandum eſt, Hadriani Imperatoris amaſium *Antinoum* Græci *Alexandrini* turpiſſima adulatione conſecrarunt (*i*). Imo vivis illis (*k*) divini honores aliquando ſunt exhibiti; ut Julio Cæſari [*l*], Auguſto, Domitiano (*m*), &c. In provinciis etiam Magiſtratibus Romanis aliis-

a Ovid. Met. XIV. 607. Tibull. II. V 45. Dion. Hal. I. 63. (*Liv* I. 2. *f.*) *b* Suet. Jul. I. *c* Horat. Od. III. III. II. *d* Suet. Jul. 76. *e* Capitol. Anton. Pio in f. *f* Grut. p. CCCXX. 10. ſeqq. *g* Capitul. ibid. 6. *h* Suet. Cajo 24. *i* Spartian. Hadr. 14. *K* *Horat.* Epiſt. II. I. 16. *l* Suet. Jul. 76. *m* Martial. V. 8. (*Tac. Ann.* IV. 15. 37. & alibi.)

aliiſque viris illuſtribus fana & aræ erectæ ſunt, ut jam ſupra *Sect.* 11. *cap.* 14. §. 4. innuimus: & ſic poſtea *Druſo* aras ſtatutas [*a*], & ad ejus tumulum a Galliæ civitatibus ſupplicatum fuiſſe legimus (*b*). Signum conſecrationis in nummis Imperatorum eſſe *aquilam*, vulgatum eſt; ut in nummis Auguſtarum *pavonem* (*c*). (Dignus qui videatur *Fabricius* in Bibliogr. Antiq. p. 268. ſq.)

DE DIIS SEMONIBUS.

Semones Dii dicti ſunt, quaſi *ſemihomines*; nam veteres *hemonem* pro *homine* dicebant (*d*): erant enim *Semones*, *quos nec cœlo adſcriberent propter meriti paupertatem, nec terrenos deputare vellent pro gratiæ veneratione* [*e*]. Inter eos primum locum dabimus Diis ruſticis, qui *rura*, quæque in iis curabant.

§. XXVIII. *De Pane.*

Primum igitur hic recenſebimus Panem [*l.* Pana] Arcadem, Paſtorum [*f*] & pecoris Deum (*g*); qui Mercurii & *Penelopes* filius fuit habitus (*h*). Hic juxta quosdam dictus eſt a Græco πᾶν, hoc eſt, *univerſum*: quia eum *totius univerſi* ſymbolum fuiſ-

a Tacit. Annal. 11. 7. *b* Suet. Claud. 1. *c* Vid. Patin. num. Imp. ex med. ære p. 325. 337. *d* Feſt. v. Hemona Vid. Enn. p. 232. ed. Neap.
e Fulgent. de priſco Serm. 11. *f* Virg. Ecl. 11. 33. *g* Ovid. Faſt. 11. 271. *h* Lucian. Deor. dial p. 229. ed. Græv.

fuiſſe volunt; unde etiam Flamen Dialis, qui Jovis ſacerdos proprius erat, ejus ſacris interveniebat (*a*). Hinc *pingitur* ſuperne humana ſpecie ad cœleſtium rerum pulchritudinem notandam; inferne forma belluina, ut terræ deformitas, & inæqualitas ſignificetur: cornua habet ad radios Solis, & cornua Lunæ ſignificanda; & quæ de his dici poſſent plura. Hic primus fiſtulam (*b*) ex arundinibus in uſum paſtorum compegiſſe dicitur. Ab eo etiam *Panici terrores* ſunt dicti (*c*), qui ſine cauſa manifeſta homines corripiunt (*d*); quia ipſe, cum Baccho exercitus Dux eſſet, hoſtes vano timore fugaſſe fertur; & inde *cornua* ei tributa eſſe quidam volunt, quod primus aciei ordinem & cornua invenerit (*e*). Cultus ejus antiquiſſimus fuit (*f*), & ipſe apud Arcades Deorum antiquiſſimus: unde ſæpe *Arcadiæ Deus*, ut etiam *Lycæus* & *Tegeæus* a quibusdam Arcadiæ locis dicitur [*g*]. Eſt autem ejus cultus ab *Evandro Arcade* in Italiam allatus (*h*): & ipſe poſtea *Inuus* (*i*), ob ſalacitatem ſcilicet, ab *ineundo paſſim* eſt dictus (*k*). Offerebant ei paſtores in ſuis poculis lac & mel. * *Feſtum* Pani Romæ celebrabatur menſe Februario dictum *Lupercalia*, & ſacerdotes ejus dicebantur *Luperci*; de quibus ſuo loco.

§. XXIX.

a Ovid. Faſt. II 282. *b* Virgil. d. l
c Dion. Halic. v. 16. Polyæn. Strat. I. 2. *d* Vid. Ovid. Faſt. II. 285. *e* Polyæn. I. 2. *f* Dion. Halic I. 32 *g* Virg. Ecl. X. 26. & Georg. I. 16. *h* Ovid. Faſt. II. 279 *i* Liv. I. *K* Virg. Æn. VI. 776. * (v. *Broukh. ad Tib.* I 2. 14. & II. 5. 28.)

§. XXIX. *De Fauno, & Fauna, ſive Bona Dea.*

Faunus a multis idem dicitur fuiſſe, qui Pan; imo *Turnebus Adverſ.* XIII. *c.* 8. etiam hunc a Græco πᾶν dictum cenſet. Ab aliis vero hi duo diſtinguuntur. Dictus eſt, vel a *fando*; vel potius a Græco verbo φάω, vel φαίω, quod idem notat; quia vaticinia multa edidiſſe credebatur (*a*). *Pingebatur* eadem fere forma ac Pan: & ſimiliter in Venerem admodum pronus eſſe credebatur (*b*), ut etiam totum hoc genus caprinum; quod ideo fictum eſt, quia generandi vim per hæc numina ſignificabant (*c*). Ei in lucis præcipue ſacra fiebant agna, vel hœdo (*d*). Romæ præter alias ædem habuit in inſula (*e*) Tiberina; ubi colebatur nonis Decembribus (*f*), & Idibus Februariis. *Faunos* etiam plurali numero (*g*) dixerunt numina quædam agreſtia [*h*], quæ noctium ludibria, ſive ephialten immittere credebantur (*i*): eosque *Paniscos* vocare videtur Cicero de *Natura Deor. L.* III. *c.* 17.

Uxorem habebat Faunus, quæ dicebatur *Fatua* (*k*), vel *Fauna*, eadem de cauſſa qua maritus eam appellationem ſortita. Hanc plerique *Bonæ Deæ* nomine a Romanis fuiſſe cultam volunt, cujus ſacra in lo-

co

a Vid. Virg. Æn. VII. 81. *b* Horat. Od. III. XVIII. *c* Rutil. Numat. Itiner. I 235. *d* Horat Od. I. IV. 11. *e* Ovid. Faſt. II. 193. Liv. XXXIII 42. *f* Horat. Od. III. XVIII. 10. *g* Virg. Georg I. 10. *h* Ovid. Metm. VI. 392. *i* Plin. H N. XXV. 4. *K* Juſtin. XLIII. 1.

co ſecreto (*a*), qui proprie *opertum* (*b*) dicebatur, fiebant a ſolis mulieribus: quia tanta pudicitia hæc Dea fuiſſe dicebatur, ut poſt nuptias præter maritum virum nunquam conſpexerit: & viri tanto ſtudio ab his ſacris (*c*) arcebantur, ut picturas quoque viriles velarent [*d*]: licet tamen plurima flagitioſe in iis ſacris fierent (*e*) *Myſteria* ea ſacra vocat Cicero (*f*): & Plutarchus γυναικεῖα: cui etiam Dea ἡ γυναικεία θεὰ dicitur (*g*). Narrant autem hanc Faunam a marito aliquando ebriam fuiſſe deprehenſam, & virgis myrteis ad necem cæſam, poſtea vero ab eodem facti jam pœnitente in Deos fuiſſe relatam ideoque in ſacris ejus amphora vini obtecta poni ſolebat; & mulieres vinum, quod ejus ſacris bibebant, non *vinum*, ſed *lac* vocabant (*h*). Fiebant autem hæc ſacra in ædibus Pontificis Maximi (vel potius Prætoris; nam Cæſar, in cujus ædibus ea celebrata legimus, & Prætor erat, & Pontifex Maximus) pro toto *populo* (*i*; unde *publica* (*k*) vocantur, & ipſum ſacrificium *Damium* (*l*) dicitur a Græco δᾶμος, ſive *Dorica* dialecto δᾶμος, hoc eſt, *populus*.

§.XXX.

a Vid. Juven. vi. 328. *b* Cic. Paradox. 4. *c* Cic. de Haruſp. reſp. 5. & 17. Suet. Jul. 6. Tibull. 1. 1. El. vi. 22. *d* Juven. vi. 340. Senec. Epiſt. 97. *e* Juven. vi. 314 *f* Ad Att. V. 21. ſ. vi. 1. ſ. *g* Plut. Cic. p. m. 870. *h* Plut. Quæſt. R. 20. ſ. p. 2. 8 Macrob. Saturn. 1. 12. *i* Juven. ix. 117. *K* Id. vi. 335. *l* Feſt. in ea voce.

§. XXX. *De Sylvano.*

Sylvanus etiam ſæpe cum Fauno vel Pane confunditur, & eodem fere modo, ſed *ſenior* plerumque (*a*), pingitur; *Pater* enim dicitur (*b*), nam per omnes hos Deos (ut jam de Pane diximus) *naturam univerſi*, vel *materiam primam* adumbrare voluerunt; unde etiam hic deus *Sylvanus* a Græco ὕλη, hoc eſt, *materia*, præpoſito ſibilo, eſt dictus. Erat certe etiam ruris Deus (*c*), ac finium cuſtos (*d*); & a paſtoribus lacte placabatur (*e*), vel etiam porco [*f*]. Admodum quoque libidinoſus dicebatur, & matronarum ſectator (*g*). Erat autem Sylvanus Genius virorum, ut Juno feminarum; ita in lapidibus legitur *Sylvanus Auguſti* (*h*): & ideo ſoli viri ei faciebant [*i*].

§. XXX. *De Vertumno & Pomona.*

Vortumnus, ſive *Vertumnus* a *vortendo*, ſive *vertendo* dictus eſt, quia in omnes formas ſe *vertere* poſſe credebatur (*k*); qua re frequentem mutationem, quæ in fructibus, dum matureſcunt, evenit, notari puto: tum etiam hominum mentes in rebus

a Ovid. Metam. XIV. 6 9. *b* Horat Epod. II. 21. *c* Virg. Æn. VIII. 600. *d* Horat Epod. II 22. *e* Horat. Epiſt. II. I. 143. *f* Juven VI 447. *g* Auguſtin. de civ. Dei XV. 23. *h* Gruter p. LXIII. 9. 10. &c. *i* Cato de R. R. 83. Juven. VI. v. 447. *k* Propter IV. El. 2. Ovid. Metam. XIV. 765.

rebus emundis vendundiſque *vertere* eum poſſe credebant; unde *Vortumnis natus iniquis* (*a*) dicitur *homo inconſtans & quotidie fere propoſitum mutans*. Hic aliquando in anum mutatus, cum *Pomonæ pomorum* Deæ perſuadere non potuiſſet, ut ſibi Vertumno nuberet, priſtinæ formæ redditus vim ei inferre parabat; ſed vi nihil opus fuit: nam Dea ejus pulchritudine capta ultro nuptum ivit (*b*), nec auſpices manſit. Hæc etiam proprium ſibi Flaminem, qui *Pomonalis* eſt dictus, Romæ habuit.

§. XXXI. *Pales*.

Pales Deus, vel Dea (*c*) (non ſatis enim certum eſt utrum fuerit; licet *Broukhuſius ad Tibull.* II. v. 29. [*perperam*: reſcribo I. I. 14.] probare conetur, eam potius Deam fuiſſe) *pabulo* curando præfuit; eique ſacra fecerunt paſtores pro felici proventu pabuli & incolumitate pecoris (*d*). Ejus feſtum *Palilia* dictus celebrabatur XI. Kalendas Maii, eo ſolemnius, (nam jam ante Urbem conditam celebratum fuerat (*e*)) quod idem dies Urbi Romæ natalis fuiſſet (*f*). Eo etiam die paſtores pecora ſua luſtrabant (*g*).

a Horat. Serm. II. VII. 14. *b* Ovid. Metam. XIV. 770. *c* Virg. Georg. III. I. *d* Ovid. Faſt. IV. 747. *e* Plut. Romul. p. m. 24. *f* Propert. IV. El. IV. 71. *g* Ovid. Faſt. IV 735. Vid. multa de Pale ap. BrouKh. ad Tibull. I. I. 14.

§. XXXII. *Flora.*

Flora florum Dea habita eſt: ſed hæc inſignis meretrix revera fuiſſe dicitur (*a*), quæ Populum Romanum ingentis patrimonii ſui, quod Venerem exercendo acquiſiverat, hæredem inſtituerit, ea lege, ut quotannis in ejus memoriam feſtum celebraretur: quod cum turpe Senatui viſum eſſet, & pecuniam tamen appeterent, finxerunt Deam quandam eſſe, quæ Græcis Χλωρὶς (*b*); Latinis *Flora* diceretur; quæque *Zephyro* vento nupta a marito poteſtatem in omnes *flores* acceperit: ſed alii, ut jam innui, hæc omnia negant; alii eam jam olim Sabinorum numen fuiſſe volunt (*c*). Hoc feſtum *Floralia* dictum celebrabatur initio menſis Maii ſumma laſcivia (*d*) nudis meretricibus, in ſcenam productis, & maxima verborum petulantia (*e*): licet venerando nomine *Flora Mater* a Cicerone vocetur (*f*).

§. XXXIII. *De Termino, aliiſque Diis.*

Terminus, qui agrorum fines tuebatur (*g*), colebatur forma lapidis quadrati, vel ſtipitis dedolati, qui in finibus agrorum fixus erat. Hunc die feſto coronabant

a Lactant. de falſ. rel 1. 20. *b* Ovid. Faſt. v. 195. *c* Vid Cl. Grævi Præf. ad Tom. 1. Antiq. Rom. Voſſ. de Idol. 1. 12. Varr. de L. L. iv. 10. *d* Val. Max. ii. 10. ex. 8. *e* Vid. Juven. vi. 249. *f* In Verr. L. v. 14. *g* Ovid. Faſtor. ii. 641. ſeqq.

bant (*a*), vinum juxta eum libabant, & liba (*b*) ei offerebant. Romæ colebatur in Capitolio ſimul cum *Juventa* (*c*), cum ipſi Jovi, dum templum ejus definiretur, cedere noluiſſet (*d*); qua re Imperium Romanum nullos habiturum terminos, & perpetua Juventute gaviſurum eſſe, portendi credebant. * Feſtum ejus *Terminalia* dictum celebrabatur extremo menſe Februaro (*e*), qui olim anni ultimus fuit; ita ut eo annus *terminaretur*. Qui terminum moviſſet, ex lege Numæ ſacer erat (*f*). In ipſis etiam provinciarum finibus aræ Deo Termino erectæ fuiſſe videntur (*g*). [Plura dabunt *Mem. Ac. Litt.* Par. T. 11. p. 63.]

Et multis etiam aliis rebus propria ſua numina Romani præfecerunt; exempli gratia, infantibus recens natis aderat *Levana* (*h*), cum a terra *levarentur*; *Cunina* (*i*), cum in *cunis* jacerent; *Potina* & *Eduſa* (*k*), quæ infantium *potui* & *eſui* præeſſent, ſive *Edulia* & *Potica*, ut eas nominat *Donatus ad Terent. Phorm.* 1. 1. *vſ.* 15. qui præterea etiam *Cubam* Deam addit. A paullo adultioribus, cum jam fari inciperent, *Fabulinus* Deus (*l*) colebatur. Parturientibus præerant *Dii Nixii* a *nitendo* (*m*), ſive a *niſu* puerperarum, dum liberos in lucem edunt, dicti: tum *Proſa* & *Poſtverta* (*a*), quæ

a Tibull l. 1. 15. *b* Juven. xvi 31. *c* Flor. 1. 7. *d* Vetus poeta ap. Gell. xii. 6 * [*Liv.* 1. 55.] *e* Ovid Faſt. 11. 639. *f* Dion. Halic. 11. 74. *g* Vid. Herodian. vii. *h* Auguſt. de Civ. Dei iv. 2. *i* Ibid. *k* Varro ap. Non. 11. n. 319. *l* Id. Ibid. xii. 56. *m* Feſtus.

(*a*), quæ bonum vel malum infantis in utero ſitum efficere credebantur. *Natio* Dea, quæ partus matronarum tueretur (*b*). *Nuptiales Dii*, præter *Hymenæum*, etiam fuerunt *Domiducus* (*c*), *Jugatinus* (*d*), *Viriplaca* (*e*). Sic in aliis actionibus erant Dea *Murcia* (*f*), quæ homines *murcidos*, hoc eſt, *nimis deſidioſos* redderet; *Horta* ab *hortando* (*g*), *Strenua* a *ſtrenuitate* (*h*), *Vacuna* a *vacando* dicta (*i*). Porro ab erroribus *Viarum* Dea *Vibillia* liberat: in tutela ſunt *Orbonæ orbati* liberis parentes; in *Næniæ*, quibus extrema tempora (*k*). *Averruncus* dictus fuit ab *averruncando* (*l*), ſive *avertendo* mala: vel potius Dii omnes, quos Græci dixerunt Ἀποπομπαίους, Ἀποτροπαίους, Ἀλεξικάκους, σωτῆρας (*m*), *Averrunci* ſunt dicti: licet hoc forte inter Jovis cognomina referri poſſit, qui idem tunc fuerit ac Jupiter *Prodigialis*, de quo *Plaut. Amph. A.* I. *S.* I. *vſ.* 107. *Angerona* Dea fuit ſilentium ſuadens, unde ore obligato, obſignatoque ſimulacra habet (*n*). *Ajus Locutius* vero Romanos aliquando bene monuiſſe credebatur (*o*), *Laverna* furum Dea (*p*); & apud ruſticos *Hippona*, vel

a Gell. XVI. 16. *b* Cic. de N. D. III. 18. *c* Auguſt. de C. D. IV. 16. *d* Ibid. II. *e* Val. Max. II. 1. ex. 6. *f* Auguſt. d. l. *g* Antiſt. Labeo ap. Plut. in quæſt. Rom. p. m. 275. *h* Aug. d. l. *i* Ovid. Faſt. VI, 307. *K* Arnob. IV. V. H. Junii animadv. III. 1. *l* Varr. de *L*. L. VI. 5. *m* V. Bud. comment. ling. Gr. p. m. 332. *n* Plin. H.N. II. 5. V. Ampliſſ. Cuperi *Harpocr.* *o* Cic. de Divin. I. 45. II. 32. Liv. V. 50. *p* Plaut. Aul. III. II. 31. *Horat.* Epiſt. I. XVI. 60. Feſt. V. Laverniones. [V. *Memor. Acad. Litt. Par.* T. VII. p. 77.]

vel *Epona* (*a*), quæ *equorum* curam gerebat, cujus imago ad equorum præſepia pingebatur: *Stercutius* (*b*), qui agris *ſtercorandis* præerat; *Rubigus*, qui *robiginem* a ſegete arcebat (*c*); *Mephitis* Dea putori arcendo præſidens (*d*); *Pollentia* potentiæ, ut videtur, Dea (*e*), & alii, ὅσα κ.ἄλλα. Ipſam denique *Mortem* pro Dea habuerunt veteres (*f*).

§. XXXIV. *De Virtutibus, affectionibus animi & ſimilibus.*

Virtutes, *affectiones animi* & ſimilia colebantur, quia majorem aliquam vim in rebus humanis obtinere credebantur (*g*). Sic ergo *Mens* ædem in Capitolio habuit (*h*) *Virtus & Honor* duas ædes habuerunt extra Urbem ita poſitas, ut per ædem Virtutis ad ædem Honoris aditus eſſet (*i*), cujus rei rationem quilibet facile perſpicere poteſt. *Pietas* ædem in foro olitorio (*k*), *Fides* in Capitolio (*l*), *Spes* plures etiam ædes habuit (*m*). *Pudicitia* duplex fuit, *Patricia* culta in foro boario, & *Plebeja*, quæ colebatur in vico longo (*n*). *Concordia* quinque, vel plura templa habuit (*o*), inter quæ fuit templum *Concor-*

 dia

a Juven. VIII. 157. & ibi Schol. *b* Plin. H.N. XVII. 9. Varr. de L. L. V. 3. *c* Tacit. *Hiſt.* III. 31. *e* Liv. XXXIX. 7. *f* Serv. ad Virg. Aen. XI. 197. *g* Vid. Cic. N. D. II. 23. & 31. III. 17. 18. *h* Liv. XXIII. 31. Ovid. Faſt. VI. 241. Symmach. I. Epiſt. 14. *K* Plin. H. N. VII. 36. *l* Id. XXXV. 10. *m* Vid. Sext. Ruf. & Publ. Vict. de region. Urb. *n* Liv. X. 23. *o* Vid. Ovid. Faſt. VI. 91.

diæ virilis (*a*). *Clementiæ* ædes ad honorandam lenitatem Cæſaris decreta (*b*). Colebant etiam res per ſe optabiles (*c*), ut *Pacem*, cui templum magnificentiſſimum juxta forum exſtruxit Imperator Veſpaſianus (*d*), in quo erant vaſa templi *Hieroſolymitani*; *Quietem*, quæ extra portam *Collinam* ædem habuit (*e*); *Salutem* (*f*), cujus ædes quinta regione Urbis fuit; *Felicitatem* (*g*), & *Libertatem*, quæ pulchrum templum in Aventino habuit [*h*]; & ibidem *Atrium* (*i*), cujus mentio in monumentis veterum ſæpe occurrit. Ipſa etiam *Urbs Roma* pro Dea habita fuit (*k*), cui *Alabadenſes Caria* populus primi templum exſtruxerunt (*l*).

Ad hanc claſſem etiam cenſeo referendam *Fortunam* multis nominibus a Romanis cultam, quam vulgus putavit eſſe Deam, quæ proſpera & adverſa pro ſolo lubitu nulla meritorum ratione habita (*m*) hominibus diſpenſaret; unde eam *inconſtantem* (*n*) *ſævam*, *cæcam*, *lubricam* paſſim ſcriptores appellant (*o*); & propterea etiam pingitur globo inſidens, clavo ſive navis gubernaculo innixa, alata (*d*) &c. Prudentiores vero vel omnino eam negarunt [*a*], vel

a Ibid. 627. *b* Plut Cæſ. p. m. 754. *c* Vid. Cic. de N. D. II. 23. *d* Suet. V. ſp. 9. *e* Liv. 14. 4?. *f* Cic. N. D. II. 23. *g* Plin. H. N XXXIV. 8. *h* Liv. XXIV. 16. *i* Cic. ad Att. IV. 16. *k* Suet. Aug. 52. ad quem locum vid nummum *Patini*. *l* Liv. XLIII. 6. *m* Senec. Hippol. 974. *n* Horat. Od. III. XXIX. 49. *o* Boeth. de Conſ. Phil. ... Metr. 5. *p* Curt. VII. 8.

(*a*), vel per *Fortunam* nihil aliud intellexerunt, quam *providentiam divinam*; cujus decreta cum nobis incognita ſint, res humanæ caſu (nobis quidem) evenire videntur: itaque Fortuna non eſt dicenda cœca, ſed magis hominibus tribuendum eſt, qui parum dextre ſibi proſpiciunt (*b*) Inde Cicero *Topicorum c.* 17. dicit, *Latent, quæ ſubjecta ſunt fortunæ. Cum enim nihil ſine cauſſa fiat, hoc ipſum eſt fortunæ eventus obſcura cauſa, quæ latenter efficit*; & hinc aliquando cum *fato* confunditur (*c*). Romæ quam plurima templa habuit, & variis cognominibus culta eſt, ut *Fortuna Primigenia* (*d*) in Capitolio; *Fortuna Muliebris* extra Urbem (*e*) in memoriam Coriolani mulierum precibus ab Urbe averſi (*f*); *Fors Fortuna*, quæ non niſi boni eventus (*g*) eſſe credebatur; *Fortunæ Malæ* ara fuit in Eſquiliis (*h*); ſed plura Fortunæ cognomina, & plura ejuſmodi numina recenſere ad ſcopum noſtrum non facit. Hoc obſervandum eſt cum Plutarcho de *fort. Rom. p. m.* 318. Romanos plus *Fortunæ*, quam Virtuti tribuiſſe; cum illi jam Ancus Rex templum ſtatuerit; *Virtuti* ſero Scipio Numantinus. Tum etiam plura & ſplendidiora fuiſſe Fortunæ templa: neque ulla fuiſſe *Temperantiæ*, aut *Tolerantiæ*, aut *Magnanimitatis*, aut *Con-*

a Juven. x. 365. *b* Vid. Diſt. Catonis IV. 4. *c* Vid. Lucan. VI. 612. ſeqq. *d* Plut. Quæſt. Rom. p. m. 281. *e* Val. Max. I. 8. ex 4. *f* Plut. Coriol. p. 231. *g* Ovid Faſt. VI. 773. *h* Cic. de N. D. III. 24.

Continentiæ. Poteſt *Nemeſis* etiam huc referri, quam Latinum nomen ne in Capitolio quidem inveniſſe dicit *Plinius* (*a*), per eam autem ſignificata fuit *ultio divina* (*b*), *qua Deus improbos perſequitur*; itaque dicta fuit a verbo Græco νεμεσάω, *ſuccenſeo*; vel potius a νέμω, *diſtribuo*, *debitas* ſcilicet *pœnas*. Dicitur etiam *Rhamnuſia* (*c*) a *Rhamnunte Atticæ* vico, ubi templum habuit: & Α᾽δράστεια (*d*) ab α priv. & δράω, *fugio*; quia ſcilicet eam *effugere* non datur (*e*). Colebatur a Romanis in bellum ituris, ut ita ſignificarent, ſe niſi juſta bella nunquam ſuſcipere.

Quin & vitia quædam & res noxiæ divino honore ſunt cultæ, ut *Voluptas*, *Venus Lubentina*, *Cupido* [*f*]. *Pavori* & *Pallori* fana conſecravit Tullus Hoſtilius (*g*): & *Audaciæ* ac *Pavori* ſacra fecit Scipio (*h*) *Febris* quoque tria templa, ſive ædes ſacras Romæ habuit (*i*); *Tempeſtas* (cui *agna* (*k*) immolabatur) unam in prima Urbis regione. Multis denique aliis rebus propria ſua numina præfecerant Romani: ſed nimis jam diu huic materiæ explicandæ inhæſimus; itaque properemus ad ejus finem.

De

a Hiſt. Nat. II. 45. *b* Via. Catull. Epigr. 51. in f. *c* Ovid. Triſt. v. El. 8. 9. *d* Amm. Marcell. XIV. II. *e* Suid. *f* Cic. de N. D. II 23. *g* Liv I. 27. *h* App. Al. Punic. II. *i* Val. Max. II. 5. ex. 6. Cic. de N. D. III. 25. *K* Virg. Æn. III. 129. & v. 772.

§. XXXV. *De Diis peregrinis.*

Primis quidem temporibus *ſacra peregrina* Romæ non ferebantur [*a*]; ſed prolatis ſenſim Imperii finibus omnium fere gentium ſacra in Urbem recepta ſunt, maxime vero *Ægyptiorum*; unde mirandum non eſt, quod *in notitia Imperii* (*b*) legimus quadringentas & viginti ædes ſacras Romæ fuiſſe.

Ægyptiorum numen præcipuum fuit Dea *Iſis*, quam Græci fabulantur fuiſſe *Io Inachi Argivorum* Regis filiam, quæ in Ægyptum advecta, cum homines illic agriculturam & multa alia vitæ utilia docuiſſet, pro Dea fuerit culta (*c*): ſed, ut vere dixi, fabulantur: fuit enim antiquum & proprium Ægyptiorum numen, & Græci præterea potius ab Ægyptiis, quam hi ab illis agriculturam & alias artes accepiſſe cenſendi ſunt. Sed quicquid hujus ſit, certe ſacra ejus Romæ ſunt recepta, & tanta ibi ſuperſtitione culta eſt, quanta nullum aliud numen (*d*). Templum habuit in campo Martio, in quo & juxta quod plurima ſtupra committebantur (*e*); ut etiam in ipſis ejus ſacris multa nefarie fiebant (*f*): itaque tum A. U. 695. tum ſæpius Romæ

L 5 Scon

a Liv. IV. 30. XXV. 1. XXXIX 16. *b* Vid. Theſ. Græv. T. VII. 1784. *c* Vid. Ovid. Metam. I. 747.
d Lucan. VIII. 831. *e* Ovid. Amor. II. 2. v. 45. Id. Arte Am. I. v. 77. *f* Juven. VI. 489.

Sconſulto ſunt. prohibita (*a*); ſed poſtea iterum reſtituta, ut præter alia ex Juvenalis loco in margine citato patet. Celebrabantur hæc ſacra a *ſacerdotibus Iſiacis*, qui erant capite raſo, & *lineis veſtibus* induti (*b*), quia ipſa *lini* uſum primum homines docuerat: unde etiam ipſa Dea *linigera* dicitur (*c*). Præcipue colebatur a mulieribus, quæ, cum *in ejus caſto eſſent*, hoc eſt, cum *ejus ſacra celebrarent*, concubitu & vino ſe abſtinere debebant (*d*), ut in ſacris Cereris; a multis enim cum Cerere, ut diximus, ab aliis vero cum Deorum Matre confunditur (*e*). In iiſdem ſacris etiam adhibebatur *ſiſtrum* (*f*), quod erat crepitaculum acutum edens ſonum ad ſimilitudinem ſpicarum vento motarum.

Oſiris Iſidis frater & maritus quum varias & plurimas leges Ægyptiis dediſſet, & agriculturam ipſos docuiſſet, (*g*) a fratre *Typhone* interemptus dicitur (*h*). Animam ejus in bovem migraſſe ferunt, qui *Apis* eſt dictus, & ſummo ſtudio ab Ægyptiis colebatur: erat autem niger & certis maculis diſtinctus, ac poſt certum tempus a ſacerdotibus ſacro fonte mergebatur; quo tempore univerſa Ægyptus lugebat, donec

a Tertull. Apolog. 15. Joſ. Ant. Jud. XVIII. 4. Dio XL. p. 92. & alibi. *b* Martial. XII. 29. *c* Ovid. Amor. II. 2. 25. & alibi. *d* Propert. II. El. 33. *e* Juven. VI. 530. *f* Id. XIII. 93. [*Perſ. Sat. v. f.*] *g* Tibull. I. VII. 29. *h* Ovid. Amor. II. El. XIII. 14. [*De Iſide a Suevis culta, ut teſtatur Tacitus, ſub forma liburnæ, agunt* Memor. Ac. Litt. Par. T. VII. p. 96. & 129. *ſeqq. It. de* Typhone T. XV. p. 161.]

donec alterum bovem priori ſimilem inveniſſent, qui tum magna cum lætitia Memphim perducebatur (*a*). Idem, ut plerique ferunt, *Serapis* eſt dictus, quem per ſomnia de valetudine ſua ægrotantes conſulebant (*b*). Quidam *Joſephum Patriarcham* in hoc Serapide cultum volunt, quia in ſtatuis modius frumentarius in ejus capite apparet; Joſephus enim, ut e ſacris literis ſcimus, frumenti copiam Ægyptiis præbuit: & hinc etiam fortaſſe fuit, quod [ut modo diximus] per ſomnia eum conſulerent, quia Joſephus, ut notum eſt, optimus ſomniorum conjector fuit.

Iſidis comes & miniſter habitus fuit *Anubis* (*c*), qui ei in quærendo Oſiride bonam operam navaſſe dicitur. Hic cum Græcorum *Herme*, & Romanorum *Mercurio* fere convenit, & ob ſagacitatem *canina forma*, vel certe *canino capite pingitur*. De aliis Ægyptiorum Diis, *Harpocrate*, *Canopo* &c. hic dicere inſtituti noſtri ratio non patitur.

CAPUT SECUNDUM.

§. I. *De Miniſtris ſacrorum in genere*.

M*Iniſtri Sacrorum* apud Romanos pruden ti, ut videntur, conſilio diverſi a reliquis civibus ordinis non fuerunt; ſed iidem viri & ſacris & civilibus rebus tractandis adhibebantur, ne unquam turbæ religionis cauſa moverentur (*d*): plerumque autem capie-

L 6 ban-

a Juven. VIII. 29. *b* Vid. Suet. Veſp. 7. *c* Virg. Æn. VIII. 698. *d* Cic. pro Domo ſua ipſo initio.

bantur Sacerdotes, etiam numinum inferioris ordinis (*a*), ex viris honoribus & eminenti dignitate maxime conſpicuis : ſed & adoleſcentibus nobilioribus ſtatim ac virilem togam ſumpſiſſent aliquando conferebantur (*b*) : imo Septemviros Epulonum etiam prætextatos fieri potuiſſe indicat Livius xl. c. 42.

Ordinis cauſſa in duas claſſes eos dividemus: vel enim *omnium Deorum Sacerdotes* erant, aut potius *nulli certo numini addicti* ; quales erant *Pontifices*, *Augures*, *Quindecim-viri ſacris faciundis*, *Aruſpices*, *Fratres Arvales*, *Curiones*, *Septemviri Epulones*, *Feciales*, *Sodales Titienſes*, & *Rex ſacrorum*, ſive *Rex ſacrificulus*. Vel *uni alicui Numini* ſacra faciebant ; in quo genere ſunt *Flamines*, *Salii*, *Luperci*, *Potitii* & *Pinarii*, *Galli matris Deorum*, *Virgines Veſtales* ; de quibus omnibus ſingulatim dicendum eſt.

§. II. *De Pontificibus*.

Pontifices dicti ſunt vel a *poſſe* & *facere* (*c*), quod eorum in ſacris *faciundis* maxima eſſet poteſtas & auctoritas (*d*) ; vel potius a *ponte ſublicio* ; cujus reficiendi cura ipſis incumbebat [*e*], quia per eum plurima

a Vid. exempl. ap. Cic. de Cl. Orat. 14 b Suet. Jul 1. [*De gradu & honore Sacerdotii dignus qui videatur Falſterus in Amoenitt. Philol. T. 1 p. 187. & T. 11. p. 111 de Inſignibus Ordinis Sacri.*]
c Plut. Numa p. m. 65. d Vid. Lucan. 1. 595.
e Varro de L. L. IV. 15. Dion. Hal. II. 73.

rima ſacra deducebantur. Inſtituti (*a*) Pontifices primum ſunt a Numa Rege quatuor, iique patricii; quibus ut etiam quatuor e plebe adijcerentur A. U. 454. factionibus tribuniciis perviſtum eſt (*b*). Sulla rurſus ſeptem alios Pontifices adjecit; ſed ex his quindecim octo illi priores, & qui deinde in eorum locum cooptati ſunt, *Majores* dicebantur, reliqui vero *Minores* [*c*]. *Cooptabantur* a collegio ſuo uſque ad legem Domitiam (*d*) latam A. U. 649. qua conſtitutum eſt, ut Comitiis tributis a ſeptemdecim tribubus ſorte lectis Pontifices crearentur (*e*); quam legem abrogavit Sulla, reſtituit A. U. 690. *T. Labienus*, auctore Julio Cæſare (*f*). Sub Principibus vero eorum arbitrio creati ſunt.

Munus Pontificum erat de omnibus cauſſis ad ſacra pertinentibus inter omnes perſonas judicare (*g*), leges de rebus ſacris condere, omnes alios ſacerdotes eorumque miniſtros in officio continere (*h*), iis delinquentibus mulctam indicere, de cultu Deorum denique & religionibus reſpondere (*i*). Licet autem magna eorum eſſet auctoritas, tamen etiam ipſi cenſoriæ notæ erant obnoxii, & a Tribunis plebis ad officium cogi poterant (*k*), quod tamen rariſſime accidit; ita ut eos neque Populo, ne

a Idem. III. 45. *b* Liv. X. 6. *c* Inſcript. ap. Grut. ccclx. 4. ccccxI. I. ccccxxxIII 4. *d* Suet. Ner. 2. *e* Cic. Agrar. II. 7. *f* Dio 37. p. 27. & A. 1548. *g* Cic. de Har. reſp. c. 7. l. 2. §. 6. ff. de Or. Jur. *h* Liv. XXVII 8. *i* Exem. ap. Liv. V. 125. & VI. I. *K* Cic. pro domo ſua 45.

ne Senatui rationem reddidiſſe tradat Dion. Halic. II. c. 73. Quod autem tres Pontifices ſtatuiſſent, id ſatis ſanctum habebatur (*a*).

Pontificum collegio præerat *Pontifex Maximus* a Numa inſtitutus (*b*), qui ſemper Comitiis tributis ex ipſo collegio eſt creatus: & initio quidem ex ſolis patriciis; at circa A. U. 500. *Ti. Coruncanius* primus de plebe Pontifex Maximus creatus eſt. Poſt mortem Lepidi, qui unus de Triumviris fuerat, ſacerdotium hoc ſuſcepit Auguſtus; & poſt eum deinceps omnes Imperatores, etiam Chriſtiani, ad Gratianum uſque (*c*): (quem hoc nomine etiam honoratum fuiſſe ex inſcriptionibus patet, niſi dicamus eas ipſo inſcio poſitas fuiſſe.) & hoc, quia Pontificatus dignitas majorem venerationem, quam quæ privato conveniret, illi, qui ea præditus erat, tribuere videbatur: nam a Græcis etiam hoc Sacerdotium ἱερωσύνη μεγίστη dicitur (*d*). Hic itaque ſummam in rebus ſacris poteſtatem obtinebat; religiones interpretabatur, & pro collegio Pontificum reſpondebat; ne quid religio detrimenti pateretur providebat; Veſtales capiebat & judicabat, earumque ſacris peculiariter præerat [*e*], in actis ſolemnibus *verba præibat*; (quanquam id aliquando a ſcriba tantum factum fuiſſe

a Cic. de Har. reſp. 6. *b* Liv. I. 20. *c* Vid. omn. Boſius de Pontif. Max. Impp. R. 3. 4. Spanhem. de P. & U. N. Diſſ. XII. p. 422. Zoſim. IV. p. 249. ed. Oxon. *d* Plut. Fab. Max. p. m. 189. Vid. & Dion. Hal. III. 36. *e* Ovid. Faſt. III. 423. Plut. Numa p. m. 66.

ſuiſſe legamus (*a*)) Comitiis aliorum ſacerdotum intererat, eoſque inaugurabat; arrogationibus etiam aderat, & de matrimonialibus quibuſdam cauſſis cognoſcebat; anni, annaliumque curam gerebat (*b*); in omnes perſonas ſacras juriſdictionem quandam exercebat; denique de cœrimoniis quibuſdam diſpenſabat: an vero comitia habere potuerit, diſputatur, ut jam antea innuimus. Licet vero Pontifex Maximus tanta poteſtate polleret, in plurimis tamen rebus nihil ſine Pontificum collegio poterat, atque ab eo ad collegium provocatio erat (*c*); & inde ad Populum. *Inſigni* utebatur toga prætexta, & apice in capite, qui etiam *Tutulus* dicitur; an vero ſellam curulem habuerit, incertius eſt. Duravit hoc ſacerdotium Romæ, ut pleraque alia, ad tempora Theodoſii Magni.

§. III. *De Auguribus.*

Augures (Græcis οἰωνοπόλοι vel οἰωνισταί) dicti ſunt ab *augurio*; hoc vero quaſi *avigerium* (*d*) dicitur, cujus appellationis ratio ex ſequentibus perſpici poterit. Eos primum inſtituit Romulus (*e*), ut tres pro numero tribuum eſſent, quibus poſtea (nec ſatis certum eſt a quo, forte a Servio Tullio) quartus eſt additus; iique omnes erant patricii A. U. 454. quinque Augures plebeii adjecti ſunt (*f*); & demum a Sulla

a Val. Max. IV. ex. 10. *b* Vid. omn. Cic. de Orat. II. 12. 13. *c* *Liv.* XXXI. 9. *d* Serv. ad Virg. Æn. V. 523. *e* Dion. Halic. II. 54. *f* Liv. X. 9.

la quindecim ſunt creati, quorum qui primus erat, *Magiſter collegii* dicebatur [*a*]. Proprium Auguribus fuit, quod ſacerdotium illis vivis eripi non potuerit (*b*); quia ſcilicet artis & ſcientiæ potius, quam honoris hæc appellatio erat (*c*); vel potius hoc fiebat, ne ullo modo hæc ſacra evulgarentur, quæ revera prudentioribus ludibrio erant. Hinc etiam non a Populo creati, ſed a collegio cooptati ſunt (*d*). Auguribus præterea proprie *ſpectio* tantum; *ſpectio* vero & *nunciatio* magiſtratibus, qui omne jus auſpiciorum habebant, competebat (*e*). Valde tamen honorati erant augures, ita ut trabea de purpura & cocco uterentur (*f*): unde *dibaphum*, ſive *purpuram bis tinctam pro ipſo auguratu* ponit Cicero (*g*).

Munus igitur Augurum erat ex volatu, cantu, & tripudio avium futura *prædicere*; quod modo ſequenti fiebat, vel, ut verius dicam, fieri credebatur. Sedens Augur *toga augurali*, ſive *trabea* amictus orientem verſus proſpiciens *lituo*, hoc eſt, *baculo incurvo certam cœli partem deſignabat*, quæ pars dicebatur *templum* [*h*], & hoc

etiam

a Vid. J. C. Buleng. de aug & auſp. II. II. *b* Vid. Liv. I. 18. Plin. Epiſt. IV. 8. *c* Plut. Quæſt. Rom. p. m. 287. S. quæſt. 97. *d* Vid. Abram. ad Cic. Philipp. II. 2. *e* Feſt. V. Spectio & ibi Scalig. *f* Serv. ad Æn. VII. 612. ex Suet. *g* Fam. II. 16. & Att. II. 9. *h* Vid. Lucret. II. 1043. Varro de L. L. VI. 3.

etiam *tabernaculum capere* dicebatur (*a*). Tum diligentiſſime obſervabat quæ aves, quo geſtu (*b*), cantuve, & qua parte hujus templi ſe oſtenderent; ſigna autem læva felicia (*c*)], dextra vero infelicia habebantur: unde locum Horatii *Od.* III. XXVII. 15. recte corrigere videtur *Lambinus*. Virgilius vero *Bucol.* I. *vſ.* 18. læva infauſta dicit, ut contra *Suetonius in Claud. c.* 7. & *Vitell. c.* 9. dextra fauſta vocat: ſed forte in avibus aliter obtinuit, aliter in fulmine. Verum nihil mirum eſt, veterum in nugis ſuperſtitioſis fluctuaſſe animos. Aves, quæ cantu auſpicia faciebant *Oſcines* (*d*), quæ volatu *Præpetes* [vel *alites*. *] dicebantur (*e*). Si fauſta eſſent auſpicia *addicere* (*f*) & *admittere*; ſin minus *refragari* aves dicebantur: necſatis erat unum auſpicium vidiſſe, niſi id altero confirmaretur. Præterea etiam Augures *de cœlo ſervabant*, hoc eſt, *ex tonitru* (*g*) & *fulmine* (*h*) *futura prædicebant*. Locus, qui fulmine tactus eſſet, *bidental* (*i*) dicebatur, quia *bidente*, ſive *ove*, ſacra faciebant (*k*); &

a Liv. I. 18. & IV. 7. [Templum determinare & tabernaculum capere *hic male confunduntur*. *Quid illud ſit, docet Livius* I. 18 *At de hoc vide Roſin.* VI 14. *p. m.* 486. & *Briſſon. de Form.* p 120.] *b* Plaut. Aſin. II. I. 12. Id. Epid II. II. 2. licet aliter Id. Aulul. IV. III. I. *c* Lucan. 5.601. Vid. rationem ap. Dion Halic. II. 5. *d* Varro de L. L. V. 7 Cic. de Divin. I 3. *e* Feſt. V. Præpetes. * [*v Cic.* I *Divin.* 53 & *noſtra Synon.*]
f Liv. XXVII. 16. Plaut. Id. 5, II. *Liv.* IV. 18
g Virg. Æn. IX. 630. *h* Lucan. I. 533. *i* Perſ. Sat. II 27. *K* Cornel Fronto vetus Gramm.

& deinde religioſus erat; ibique reliquiæ & veſtigia fulminis collecta, & terræ condita fuerunt (*a*). *Tertium* augurii genus capiebant ex *pullis*, quibus pultem, vel offam objiciebant: quod ſi avide veſcerentur pulli, & præſertim ſi aliquid ex offa decidens *terram paviret* (*b*), ſive *pulſaret*, optimum erat augurium, & *tripudium ſoliſtimum* (quod ſcilicet offa *ſolum* contingeret) nunciabatur (*c*): ſed ſi veſci nollent pulli (*d*), vel avolarent, triſte omen erat. Hic autem obiter notandum eſt, Romanorum auſpicia talia plerumque fuiſſe, ut ſecundum naturæ ordinem læta potius quam triſtia eſſe deberent; facile enim erat pullos fame eo redigere, ut lubentes veſcerentur. Et jam tempore Ciceronis (*e*) auſpicia ſibi fingebant verius, quam obſervabant (*f*): & ita ſæpe magiſtratus impediebant Tribunos plebis, ne cum populo agere poſſent (*g*). Qui pullos ſervabant, *Pullarii* dicebantur [*h*]; cavea autem ipſa dicebatur *auguraculum*. Præterea etiam ex quadrupedibus & aliis rebus forte accidentibus (*i*) omina captabant, eaque explicabant, (ac tum proprie *commentari* (*k*) dicebantur) & quomodo *procurari* (*l*) (& hoc

a Juven. VI. 587. & ibi Schol. *b* Feſt. V. Pulſ.
c *Liv.* X 40. Cic. de Divin. II. 8. & 34. *d* Ja. de N. D. II. 3. *e* Ipſe ad Fam. I. 2. *Liv.* XXI. 63. Vid. omn. Grucch. de Comit. Rom. I. 4. *f* Cic. de *Divin.* II. 33. 36. *g* V. Manut. ad Cic. Famil. VIII. II. [*adde Cic.* II. *Div.* 18. & 33. *m.*]
h Cic. de Divin. II. 34. *i* Juven. XIII. 62. ſeq. [*Horat.* III. *Od.* 27. *Liv.* XXI. *ult.* & XXII. I.] *K* Cic. de amicit. 2. *l* Id. de Divin. I. 2.

(& hoc proprium ei rei verbum eſt (*a*)) deberent, indicabant : & ſi fauſtum eſſet augurium, *impetritum* & *inauguratum* eſſe dicebant [*b*]. De Augurii prima origine agunt Memor. Ac. Litt. Pat. T. II. p. 371.]

§. IV. *De Aruſpicibus*.

Aruſpices (Græcis ἱεροσκόποι (*c*) & θυ-σκόποι) a victimis in *ara inſpiciendis* dicti ſunt; vel etiam ab *haruga*; quæ vox olim *hoſtiam* ſignificavit (*d*). Hi quoque a Romulo primum inſtituti ſunt numero ternario; ſed eorum collegium æque ac aliorum ſacerdotum proceſſu temporis auctum fuiſſe certum eſt: verum non ita honorati fuerunt ac Augures; imo ipſos in Senatum legere aliquando non licuit (*e*). Sed videtur diſtinguendum; ut quidam fuerint honoratiores, & in collegium conſcripti; alii vero parva mercede operam ſuam quibusvis locaverint (*f*): ita ut ex prioribus *Spurina* fuerit; de quo *Suet. Julio c.* 81. Aruſpicum *munus* erat ex victima ante mactationem (*g*), & poſt eam ex extis (*h*), flamma, fumo, aliiſque rebus occaſione ſacrificii forte accidentibus futura prædicere; ac deinde ea portenta explicare (*i*), & procurare. Hæc ſcientia, (ſi ita dicenda eſt

a Gell. IV 6. *b* Plaut Aſin. II. I. II. *c* Dion. *Hal.* c. 21. 22. *d* Donat. ad Ter. Phorm. IV 3 v. 28. Jac. Perizon. ad Æl. V. H. *L.* II. 31. *e* Cic. Famil. VI 19. *f* Plaut. Pœn. II v. 10. 17. *g* Senec Oedipo v. 301. ſeq. *h* Virg. Georg. IV. v. 486. *i* Juven. XI. 121.

eſt ars nugatoria) cujus primus auctor *Tages* quidam fuit, ab Etruſcis [*a*] ad Romanos pervenit.

§. V. *De Quindecim-viris ſacris faciundis.*

Quindecim-viri ſacris faciundis hac occaſione inſtituti ſunt. Tarquinius Romanorum Rex, ſive ille Priſcus, ſive Superbus, ut vult Dionyſius Halicarnaſſenſis, fuerit, miro quodam modo, quem narrat idem *Antiquit. Roman. l.* IV. *c.* 62. tres *libros Sibyllinos* nactus, eorum cuſtodiam duobus viris illuſtribus permiſit; quorum loco A. U 387. *Decemviri* ſacris faciundis facti ſunt (*b*); ſimulque lege cautum eſt, ut pars eorum ex plebe crearetur. Sulla etiam hoc ſacerdotium ad numerum *quindenarium* auxit, qui eodem modo ac Pontifices ſunt creati (*c*): & qui iis præerat *Magiſter collegii* dicebatur (*d*). *Munus* Quindecim-virorum fuit cuſtodire libros Sibyllinos; difficili Reipublicæ tempore, vel cum inſigne aliquod portentum nunciatum eſſet, ex Senatus conſulto eos *adire*, ſive *conſulere* (*e*), &, quæ legiſſent, ad Senatum referre: tum cærimonias, ſacrificia, aliaque, quæ libri præſcribebant, procurare (*f*), & in ſpecie quidem ludos ſæculares (*g*). Hi Quindecim-viri a militia & aliis muneribus urbanis erant immunes

a Vid. *Lucan.* I. 584. & 637. *b* *Liv.* VI. 36. & 42.
c Vid. §. 2. hujus cap. *d* Plin. *H.* N. XXVIII. 2.
e *Liv.* I. 10. 16. V. 13 VII 28. &c. *f* *Liv.* ibid.
g Horat. carm. ſæc. 5. & 70.

munes (*a*), ſecus ac alii ſacerdotes; ut ſcilicet ſolis libris interpretandis vacare poſſent. Sed hi libri, quibus fata Imperii Romani contineri credebantur, A. U. 670. cum ipſo Capitolio (ubi publice tus adſervabantur, ut quidam ajunt; nam quidam, & recte credo, putant antiquiores illos libros nunquam exſtitiſſe; ideoque nemini, niſi ſacerdotibus, licebat eos inſpicere, qui ſacramento erant adacti, ne quid de iis vulgarent) cum ipſo, inquam, Capitolio hi libri cremati ſunt (*b*); verum paullo poſt legati undique ſunt miſſi, qui omnia ubicunque terrarum oracula Sibyllina conquirerent, ex quibus Quindecimviri rurſus alios libros confecerunt, qui ab Auguſto ſub baſi Apollinis *Palatini* ſunt conditi (*c*); & erant Quindecim-viri proprie Apollinis Sacerdotes; unde *cortinam* domi ſuæ habebant; ſive tripodem æneum Apollini ſacrum [*d*]. Demum juſſu Theodoſii Magni Imperatoris A. C. 389. a *Stilicone* ſunt combuſti [*e*]. Diſtinguendi autem ſunt hi libri Sibyllini ab iis, qui hodie ſuperſunt, & a *Chriſtianis* pia quadam, ut vulgo dicitur, fraude ſuppoſiti ſunt (*f*).

§. VI. *De Fratribus Arvalibus*.

Fratrum Arvalium origo hæc eſt: cum *Acca Larentia* [*g*] Romuli nutrix ex duodecim

a Dion. Halic. IV. 62. *b* Ibid. *c* Suet. Aug. 31. *d* Suet. Aug. 52. Serv. ad Æn. III. v. 332. *e* Rutil. Numat II. 41. & 55. *f* Vid. Rev. Io. Alb. Fabric. Bibl. Græc. L. 30. ſeqq. *g* Gell. IV 7.

decim filiis, quibuſcum ſacra facere conſueverat, unum morte amiſiſſet, Romulus ſe illi in filii locum adoptandum dedit: ſeque & illos *Fratres Arvales* dixit, quia ſacra quædam publica faciebant, ut *arva* fruges ferre poſſent (*a*); quæ ſacra dicebantur *Ambarvalia* (*b*). *Larentalia* etiam in hujus Larentiæ honorem menſe Aprili a flamine Martiali ſunt acta (*c*). Hujus ſacerdotii inſigne erat corona ſpicea, & albæ infulæ: nec niſi cum ipſa vita hic honos finiebatur (*d*), & captos etiam, exulesque comitabatur.

§. VII. *De Curionibus.*

Curiones triginta ex Romuli inſtituto a ſuis quiſque *Curiis* lecti ſunt, qui ſacra publica pro Curiis ſuis *curarent* (*e*), (fere ut hodie *Parochos* quos vocant apud Cath. Rom. alioſque; licet apud veteres *Parochi* ſint dicti, qui magiſtratibus iter facientibus per municipia, quæ ipſis neceſſaria eſſent, publicitus præberent (*f*)) unde a *curando Curiones* ſunt dicti (*g*), qui etiam *Magiſtri Curiæ Plauto* [*h*] dici videntur; *ædes* vero, in quam Curiales conveniebant, *Curia* vocata eſt, & Græce ἑστιατόριον, quia ibi *epulabantur* [*i*]: vel etiam πρυτανεῖον (*k*) ſa-

a Varr. L. L. IV. 15. *b* Vid. Virg. Georg. I. 341. Tibul II. I. 15 & ibi BrouKh. *c* Plut. Romul. p. 19. E. *d* Plin. H. N. XVIII. 2. *e* Dion. Halic. II. 65. *f* Horat. Serm. I. v. 46. *g* Varro de L. L. V. 6. *h* Aulul. I. II 29. *i* Dion. Halic. II. 23. Ibid. c. 65. ubi vid. not. in ed. Angl.

facellum illud Græci dicunt, ipſos vero Curiones πρυτανεῖς. Eligebantur Curiones quiſque a ſuis curiis; ſed omnibus præerat, qui *Curio Maximus* (*a*) dicebatur, curiatis Comitiis a Populo creatus, cujus auctoritate ceteri regebantur.

§. VIII. *Septem-viri Epulonum*.

Septem-viri Epulonum hanc originem habuerunt (*b*). Cum Pontifices multitudine ſacrorum gravarentur A. U. 557. primum *Tres-viri Epulones* ſunt facti (*c*), qui *ludorum epulare ſacrificium* facerent; quibus poſtea a Sulla, ut videtur, quatuor adjecti ſunt. Curabant autem has epulas ſumma lautitia; unde *Saliares*, *Augurales*, *Pontificales epulæ* pro *lautiſſimis* ponuntur [*d*]: eorumque munus luculenter deſcribit Cicero *de Haruſp. reſp.* c. 10. *Lentulus* enim ille, de quo ibi ſermo eſt, Septem vir Epulo fuit. Hi quoque ad Pontifices referebant, ſi quid in ſacris omiſſum, commiſſum, aut pollutum eſſe diceretur. Illis etiam, quemadmodum Pontificibus, togæ prætextæ gerendæ jus fuit (*e*); quippe ſumma etiam Septem viratus dignitas habebatur (*f*). De eorum creatione idem quod de Pontificum creatione eſt dicendum.

§. IX.

a Feſt. v. Maximus. *b* Vid Lucan. 1. 605. *c* Liv. xxxiii. 42. *d* Cic. ad Att. v. 9. Hor. Od. 1. 37. 13. [*Macrob. Saturn.* 1 9.] *e* Liv xxxiii. 42. *f* Vid Dion liii. init. Gruter. p. ccxxxv. 1c. ccxxxvi. 9.

§. IX. *De Fecialibus.*

Feciales (quos Græce εἰρηνοδίκας dixeris (*a*), vel εἰρηνοφύλακας (*b*), vel σπονδοφόρους (*c*) dictos volunt a *faciendo*, quod *pacem* & *fœdera facerent* (*d*) : vel forte etiam a *fatu*, ſive *fando* (*e*) ; oratorum enim vicem ſuſtinebant. Hi a Numa Rege inſtituti quidem ſunt, ſed formam juri feciali primus conſtituit *Ancus Marcius* Romanorum Rex quartus (*f*) ; *Valerius Maximus* vero, ſive quis alius in *libello de nominibus Sertorem* quendam *Regium* ejus juris auctorem facit. Collegium Fecialium erat Sacerdotum viginti, qui eodem modo ac Pontifices creabantur. Horum præcipuum *munus* (*f*) erat bello indicendo, & fœderi faciendo præeſſe, & proſpicere, ne Romani bellum, niſi legitimum facerent [*g*] Itaque quum gens aliqua Romanos injuria affeciſſet, unus ex Fecialibus eo proficiſcebatur (*h*), ut vel res ablatas, vel ſontes profugos repoſceret (*i*) : quod ſi injuria confeſtim non ſarciretur, triginta dies illis ad

a Dion. Halic. II. 72. *b* Plut. Num. p. m. 68 A. *c* Dion. Hal. I. 21. *d* Feſtus hac V. qui tamen corruptus eſt: & pro *ferendo* ibi *faciendo* legendum eſſe videtur. *e* Ita Voſſ. Etymol. & de vitiis Serm. I. 13 (Fetialis *cum ſcribendum eſſe*, *docet* JENSIUS *noſter in* Ferc. Litter. *ubi & munia eorum fuſius perſequitur*.] *f* Liv. I. 32. *g* Cic. de Offic. I. II. *h* Varr. de *L. L.* IV. 15. Vid. omn Var. de vita P. R. *L.* III. p. 65 ed. Durdr. & ap Non p. 554. ed Plant 1565. *i* Vid. omn. Dion. Hálic. II. 72. *K* Liv. IV. 30. Serv. ad Virg. Æn. X 14.

ad conſultandum dabat; quibus elapſis pium bellum poterat iſti genti indici. Tum rurſus ad fines hoſtiles progreſſus Fecialis haſta ſanguinea in illos projecta bellum certa formula ipſis indicebat (*a*): poſtea aucto immenſum Imperio Romano, ut tamen plebi ſuperſtitioſæ ſatisfieret, ſimulatio quædam hujus juris in agro prope Urbem, qui *hoſtilis* dicebatur, eſt ſervata (*b*). Fœdera quoque fiebant per unum ex Fecialibus (*c*), qui dum eo munere fungeretur *Pater patratus* dicebatur (*d*), quia jusjurandum pro toto populo *patrabat*, ſive *præſtabat*. Judicabant etiam feciales de injuriis (*e*) ſociis illatis; curabant, ne legati violarentur (*f*); pacem non legitime factam reſcindebant ejuſque ſponſores dedebant (*g*); & uno verbo omnia curabant, quæ ad fœdera ſpectabant.

§. X. *De Sodalibus Titiis.*

Sodales Titii (*h*), vel *Titienſes* (*i*) a *Tito Tatio* ſacris Sabinorum retinendis, vel a Romulo in honorem ipſius *Tatii* inſtituti ſunt; nam utrumque ab uno Tacito *Annal.* I. *c.* 54 *Hiſt.* II. *c* 95. traditur: plura de his certo dicere nec poſſumus, nec operæ pretium videtur ultra inquirere: niſi quod forte munus eorum a munere Septem-virorum Epulonum non alienum

M admo-

a Cincius ap. Gell. XVI. 4. Liv. I. 32. Dion. Halic. II. 72. *b* Ovid. Faſt. VI. 205. *c* *Liv.* XXX. 43. omnino. *d* *Liv.* I. 24. *e* Dion. *Halic.* l. d. *f* Val. Max. VI 6. 3 & 5. *g* Liv. IX. 10. *h* *Lucan.* I. 602. *i* Gruter. CCCXCVI. I.

admodum fuerit: cum iis & apud *Lucanum loc. cit.* & in *Inſcriptione apud Gruter.* cccxcvi. 1. jungantur: apud quem etiam pluribus locis memorantur.

§. XI. *De Rege Sacrorum.*

Rex Sacrorum, (*a*) (Græcis ἱερῶν βασιλεὺς) ſive *Rex ſacrificulus* (*b*), creatus eſt exactis Regibus, ut ea ſacra perageret, quæ antea ab ipſis Regibus peragi ſolebant; unde quoque nomen ſuum nactus eſt: ſed ne tanto nomine inſoleſceret, Pontifici ſubjectus fuit, nec magiſtratum gerere, aut cum populo agere ei licuit (*c*); unde, poſtquam ſacra feciſſet, ſe quaſi fuga ex Comitio proripiebat (*d*). Creatus autem eſt Comitiis centuriatis ex patriciis (*e*). Uxor etiam ejus *Regina* eſt dicta, quæ & ipſa ſacra quædam faciebat (*f*). Domus quoque publica, in qua Rex ſacrorum habitabat, *Regia* eſt dicta (*g*).

SACERDOTES SINGULORUM DEORUM.

§. XII. *De Flaminibus, & præcipue de Flamine Diali.*

Flamines (ἱερωνφόροι Græcis) ſacerdotes erant uni alicui numini addicti (*h*), ejuſque

a Id. 11. 2. *b* Liv. xx 1. 6. *c* Dion. Halic. v. 1. *d* Plut Quæſt. Rom. p. m. 279. ſive n. 62. Ovid. Faſt. v. 727. *e* Cic. pro Domo 1". *f* Macrob. Saturn. 1. 15. *g* Feſt. V. Regia. *h* Cic. de L. L. 11. 8.

ejuſque ſacra curantes. Appellantur ita a *filo*, quo caput cingebant, ac ſi *filamines* dicerentur (*a*); vel a *pileo*, quaſi *pilamines* juxta quoſdam (*b*); vel denique a *flammeo* capitis tegumento, ut vult *Voſſius* poſt Dionyſium Halicarnaſſæum II. c. 64. Hoc etiam *Apex* dicebatur ab antiquo verbo *apere*, hoc eſt, *vincire* (*c*), & proprium Flaminum inſigne erat [*d*], ita tamen, ut etiam Pontifex Maximus eo uteretur, ſicuti ſupra diximus. Creati ſunt primum a Numa tres, *Dialis* nempe, qui Jovis erat ſacerdos, *Martialis* & *Quirinalis*: ſed his variis temporibus alii duodecim ſunt additi in honorem aliorum Deorum; qui *Flamines Minores*, quemadmodum priores illi *Majores* ſunt dicti: *Minores* quidem ex plebeiis creari poterant, *Majores* (*e*) vero ex ſolis patriciis. Dicebantur vero proprie *prodi* Flamines cum crearentur (*f*). Quanquam autem Flamines non ſimul Pontifices eſſent, tamen in eorum collegio ſedebant, (*g*), certe *Majores*. Creabantur a Populo Comitiis tributis; nempe ita ut Pontifex Maximus tres ſimul nominaret, ex quibus unus legeretur (*h*), & a Pontifice Maximo inaugurabantur. Majoribus Flaminibus commune fuiſſe videtur, ut ab Urbe abeſſe ipſis non licuerit

M 2 (*a*) ne

a Varro de *L. L.* IV. 15. Plut. Q. R. 39. S. p. m. 271. *b* Plut. Numa p. m. 64. *c* Feſt. V. Apex. Vid. Lucr. l. VI. v. 1065. Virg. Georg. III. 168. Æn. IV. 482. & hic Serv. *d* Lucan. I. 603. *e* Cic. pro domo 14. *f* Id. pro Milone 10. & 17. *g* V. eund. de *Haruſp.* reſp 6. *h* Tacit. Ann. IV, 16.

(*a*) ne ſcilicet ſacra deſererentur; neque etiam divortium facere (*b*). Quanquam autem *Flaminium* eſſet perpetuum, tamen certis de cauſſis poterat eripi, veluti ſi quis ſacra non rite curaſſet: (vid. Livium XXVI. c. 23.) *Sulpicio* inter ſacrificandum apex a capite prolapſus ſacerdotium abſtulit (*c*). Omnium porro Flaminum longe digniſſimus fuit FLAMEN DIALIS, qui etiam lictore, ſella curuli, & veſte prætexta utebatur (*d*): & ex jure ſacerdotii ſui Senatum ingredi poterat [*e*]. Hic plurimis cærimoniis obſtrictus fuit (*f*), quarum potiſſimas duntaxat recenſebimus: nempe religio ei erat equo vehi; *claſſem procinctam*, id eſt, *exercitum armatum* extra pomœrium videre; quin nec noctem unam extra Urbem manere ei fas erat (*g*): nec poterat jurare (*h*); (vel certe non cogebatur *i*) nec annulo uti, niſi pervio, caſſoque: ignem a *flaminia*, ſive *Flaminis domo* efferre niſi ſacrum, jus non erat; vinctum ædes ejus ingreſſum ſolvi neceſſe erat, & vincula per impluvium in tegulas ſubduci, atque inde foras in viam demitti; reum, ſi ad pedes ejus ſupplex acciſſet, verberari eo die piaculum erat; nodum

a V. Liv. Epit. XIX. & XXXVII. 51. Val. Max. I. I. ex. 2 *b* Gell. X. 15. *c* Val. Max. I. I. 4 *d* Liv. I. 20. & XXVII. 8. *e* Ibid *f* Gell. X. 15. ex Fabio Pictore, Maſſurio Sabino, aliiſque. Plut. Q. R. 39-43. ſive p. 274. ſqq. *g* Liv. V. 52. Tac. Ann. III. 71. *h* Plut. Quæſt. Rom. 4?. Liv. XXXI. c. ult. *i* Edictum perpetuum apud Gell. X. 15.

dum nulla parte corporis habere poterat; capillum ejus, niſi qui liber homo erat, nemo detondere poterat: capram, carnem incoctam, hederam, fabam nec tangebat, nec nominabat (*a*), propagines e vitibus altius prætentas non ſuccidebat: vel potius, *non ſuccedebat*, hoc eſt, vetitum ei erat tranſire per viam, ubi vites in ſublimi eſſent prætentæ (*b*); pedes lecti ejus tenui luto circumlitos eſſe oportebat, nec ab eo trinoctium continuum decubabat, nec alteri in eo cubare licebat, unguium ejus & capilli ſegmina ſubter arborem felicem terra obruebantur: quotidie feſtatus erat *, quapropter Pontificibus, cum judicium de aliquo exercerent, adeſſe non poterat (*c*): ſine *apice* ſub dio eſſe non licebat, (unde *apicatus* dicitur Ovidio *Faſtor.* IV. *vſ*. 347.) ſub tecto licebat: apicatum tamen mori nefas erat(*d*); farinam fermento imbutam attingere ei fas non erat: tunicam interiorem, niſi in locis tectis non exuebat, ne ſub cœlo tanquam ſub oculis Jovis, nudus eſſet: in convivio, niſi Rex Sacrificulus, haud quiſquam alius ſupra eum accumbebat (*e*); uxorem cum amitteret,

a Plin H. N, XVIII. 12. Feſt. V. Faban. *b* Lipſ. Elect. I. 21. Boxhorn. ad Plut. Q. R. 109. & omnino hoc firmatur ex Probl. ſeq * [*Occurrit hæc vox inter varias lectiones ap. Gell. v.* I. *ſed malunt* Viri *Docti aliam ſubſtituere. Nos id nunc non agimus.*] *c* Vid. Guther. de veter. jure Pontif. I 32. *d* Appian. Civ. I. 395. *e* Vid. tamen Macrob. Sat. II. 9.

flaminio decedebat; ejus matrimonium, niſi morte, dirimi non poterat; locum, in quo buſtum eſſet, nunquam ingrediebatur; mortuum non attingebat; funus tamen exequi poterat; unus omnium galero albo utebatur; ungi ſub dio ei fas non erat; antiquitus nec magiſtratum capere, nec petere poterat; quod procedentibus temporibus obſervatum non fuit (*a*); opus facientem videre religioſum ei erat, itaque, cum per Urbem incederet, eum præcedebat *præcia*, ſive *præclamitator*, qui homines monebat, ut ab opere faciendo, dum tranſiret Flamen, deſiſterent: quædam autem ex his cærimoniis iis poſtea ſunt remiſſa. Eaſdem fere cærimonias *Flaminica* (*b*), ſive *uxor Flaminis* obſervabat: ſed etiam alias, ut quod, quoties tonitru audiiſſet, feriata erat, donec placaſſet Deos (*c*). Sacerdotium hoc ab adoleſcentia Cæſaris intermiſſum Auguſtus extremo ſuo tempore reſtituit (*d*). Theodoſius Magnus Imperator cum pleriſque aliis gentilium ſacerdotiis aboleviт.

Flamen Martialis Diali dignitate proximus erat: & e patriciis etiam ſemper eſt creatus: quem honore ſequebatur. *Flamen Quirinalis* (*e*) in honorem Romuli inſtitutus, qui duo quoque collegio Pontificum, ut dictum eſt, aſſidebant. Reliquorum duodecim, qui *Flamines Minores* & *Plebeii* ſunt dicti, nomina recenſere nihil attinet;

a Liv. xxxix. 45. *b* Gell. x. 15. *c* Macr. Sat. I. 16. [*Intactas noſtro cæremonias vide ap.* Tac. *Ann.* iv. 16.] *d* Suet. Aug. 31. *e* L. v. 1. 20.

net; quorum omnium poſtremus fuit *Flamen Pomonalis* [*a*].

Imperatoribus inter Divos relatis poſtea etiam ſinguli Flamines tributi ſunt (*b*): nec tantum Flamines, ſed etiam *Sacerdotum collegia* iis ſunt decreta, qui ſacerdotes *Sodales* ſunt dicti cum adjectione nominis ejus, in cujus honorem erant inſtituti; ut, exempli gratia, *Sodales Auguſtales* (*c*), *Hadrianales* (*d*), &c. ut jam capite præcedente §. 26. diximus.

§. XIII. *De Saliis*.

Salii Martis Sacerdotes a Numa inſtituti ſunt (*e*) occaſione peſtilentiæ, qua Urbs laborabat. Tradunt enim ſcutum æneum cœlo fuiſſe delapſum (*f*), & confeſtim morbum ceſſaſſe; ac tum Egeriam nympham prædixiſſe, urbem, in qua hoc ſcutum ſervaretur, potentiſſimam futuram. Itaque ne ſurriperetur, undecim (vel forte plura; nam de numero nihil dicens Dionyſius ὅπλα πολλὰ ea vocat, quod de duodecim vix dici poſſe videtur) alia ejuſdem formæ ſcuta fabricari curavit Numa per *Veturium Mamurium* quendam, cujus nomen idcirco *carminibus Saliaribus* eſt inſertum (*g*): licet alii *veterem memoriam* a Saliis celebrari dixerunt (*h*). Tunc Numa duodecim juvenes patricios, patrimos & matrimos (*i*) legit, qui hæc *Ancilia* (ita enim a forma hæc ſcuta

 dice-

a Feſt. V. Maximæ dignationis. *b* Vid. Onuphr. Panv. de civit. Rom. 27. *c* Suet Claud. 6.
d Spartian. Hadrian. 29. *e* Vid. *Plut.* Numa p. m. 68. *f* Dion. *Halic* II. 71. Ovid. Faſt. III. 73.
g Ovid. d. l. 387. *h* Plut. Numa p. m. 69. *i* Cic. pro Domo 14.

dicebantur, quod undique *ancīſa* eſſent abſque omni angulo (*a*)) Kalendis Martiis ſaltantes, & carmina illa Saliaria, quæ etiam *aſſamenta* (*b*), ſive *axamenta* ſunt dicta canentes in honorem Martis per Urbem ferrent; unde *Salii* a *Saliendo*, ſive *Saltando* ſunt dicti, & qui iis præerat, *Præſul* (*c*), & *Magiſter Saliorum* appellatus eſt; quanquam *Magiſter collegii* commune ſit nomen omnium προκρίτων cujuscunque collegii Sacerdotalis (*d*). Alii vero hæc diſtinguunt, & *Præſulem* quidem vocant τὸν ἐν τοῖς ἱεροῖς προορχούμενον, Latine etiam *Proſaltorem*; *Magiſtrum* vero τὸν ἔξαρχον, penes quem inaugurandi & exaugurandi poteſtas. Præter hos etiam erat ὑμνῳδὸς, ſive *Vates*, qui carmen Saliare canebat (*e*). Dicebantur hi Salii etiam *Palatini*, quia ſacra in *Palatio* faciebant (*f*); & ut diſtinguerentur a Saliis *Collinis*, qui a Tullo Hoſtilio inſtituti (*g*) in *colle* Quirinali Sacrarium habebant, & Quirinales etiam (*h*) atque *Agonales* ſunt dicti. Et in genere *Salii* & *Saliſubſuli* ſunt appellati omnes ludii & ſaltatores, qui ad cantum & tibiam in ſacris ludunt, ut in ſacris Herculis apud *Virgilium Æn.* VI I. v. 285. (*i*). Saltabant induti tunica picta [*k*], hoc eſt, auro & purpura variegata, & toga

a Ovid. d. l. 377. *b* Feſt. V. Axamenta. *c* Lucil. ap. Feſt. V. Redamtruare. *d* V. Caſaub. ad Capitol. Antonin. 4
e Vid. Salmaſ. ad a. Capitol. I. *f* Dion. Halic. II. *g* Id. III. 32. *h* Serv. ad Aen. VIII. 3, 2. *i* Vid. Scal. ad Catull. XVII. *k* Liv. I. 20.

toga prætexta, ſive trabea (*a*), æreis baltheis & gladiis accincti, dextra haſtam, vel ſimile quod; læva ancile ferentes, capite autem geſtantes *pileum*, ſive *galerum*(*b*), Græce κυρβασίαν, dictum (*c*): atque inter ſaltandum carmina illa obſoleta canebant [*d*], quæ jam Horatii ætate vix a quoquam intelligebantur (*e*); tempore vero *Quinctiliani* ne ab ipſis quidem Sacerdotibus (*f*).

§. XIV. *De Lupercis*.

Luperci Panis Sacerdotes omnium antiquiſſimi fuerunt, quippe jam ab Evandro Arcadæ inſtituti (*g*). Dicti ſunt *Luperci* a *lupo*, quia Pan Græcis Λυκαῖος ἀπὸ τῦ λύκυ cognominatur (*h*), quaſi *lupinum* dicas: imo etiam ipſe *Lupercus* dictus eſt, ſi fides *Juſtino L.* xliii. *c.* 1. credo quia *lupos* a pecore arcere crederetur; & inde locus, ubi colebatur, *Lupercal*, & feſtum ejus *Lupercalia* eſt dictum: quod celebrabatur menſe Februario, eratque quaſi luſtratio quædam Urbis (*i*). Eo feſto Luperci nudi per Urbem diſcurrebant (*K*), pudenda tantum cincti pellibus caprarum, quas paulo ante immolaverant. Scuticis etiam e caprino corio factis obvios cædebant, quod *catomidiare* dicebant (*l*), quaſi verberare κατ' ὤμων,

 in

a Dion. Halic. ii. 70. *b* Juven. viii. 207. *c* Dion. Halic. l. d. *d* Vid. Gutberleth. de Saliis 21. ſeq. *e* Ipſe Epiſt. ii. 86. *f* Ipſe Inſtit. i. 6. *g* V. Ovid. Faſt. ii. 279. ſeq. *h* V. Serv. ad Virg. Aen. viii. 343. *i* Ovid. Faſt. ii. 31. *k* Rationem vid. ibid. 303. *l* Vet. Scol ad Juven. ii. 142. Salm. ad. Spart. Hadr. 2.

in humeris (*a*), & præcipue quidem mulieres, quas inde fœcundas reddi credebant (*b*): canem quoque eo tempore immolabant; quod animal ob pecoris cuſtodiam Pani gratum eſſe putabatur. Lupercorum tres fuerunt ſodalitates, *Fabiorum* nempe (*c*), & *Quintiorum*, qui ita a ducibus ſuis ſunt dicti; & *Juliorum* denique, qui in honorem *Julii* Cæſaris inſtituti ſunt (*d*). Serius reliquis hoc ſacerdotium deſiit, ſub Imperatore ſcilicet demum *Anaſtaſio*, qui obiit A. C. 518 (*e*).

§. XV. *De Potitiis & Pinariis.*

Potitii & Pinarii Herculis Sacerdotes fuerunt (*f*); ille enim apud Evandrum divertens ipſe ſacra ſua duas has gentes docuiſſe dicitur. Cum autem Pinarii ſerius ad ſacrificium veniſſent extis jam adeſis, vetitum ipſis eſt in poſterum extis ſolemnibus veſci; & ſecundus duntaxat honos in his ſacris illis tributus eſt (*g*). Deinde cum A. U. 441. impulſu *Appii* Cenſoris Potitii ſacra Herculis ſervis quibusdam publicis peragenda tradidiſſent, inter annum vertentem omne Potitiorum nomen in duodecim familias diviſum (*hoſpitio Deorum immortalium ſanctam gentem* vocat Livius IX. c. 34.) interiiſſe dicitur.

a Salm. d. l. & Probat. Voſſ. Etym. *b* Ovid. Faſt. II. 425. *c* Propert. IV. 1. v. 25. Sex. Aur. Victor de Or. G. R. *d* Suet. Jul. 76. *e* V. On. Panv. de civit. Rom. 12. edit. Græv. *f* Virg. Æn. VIII. 269. *g* Liv. I. 7.

tur (*a*); ipſe autem Appius irati facto Numinis luminibus captus fuiſſe fertur (*b*). Saca porro illa penes ſervos hos publicos, & gentem Pinariam remanſerunt.

§ XVI. *De Gallis Matris Deum.*

Galli Sacerdotes Matris Deorum, ſive *Cybeles*, dicti a *Gallo* fluvio Phrygiæ (*c*), cujus aqua pota furorem inducere credebatur. Hi, ut prædictum eſt (*d*), genitalia ſibi, & teſta quidem Samia (*e*), præcidebant (*f*) in memoriam Atyos, qui cum perpetuam Deæ caſtitatem voviſſet, deinde nympham Sangaritidem amare occœpit; & propterea a Dea in furorem actus teſticulos ſibi exſecuit (*g*) Itaque etiam ipſi furore perciti brachia ſibi cruentabant (*h*): & vaticinari credebantur (*i*) Qui huic collegio præerat *Archigallus* dicebatur (*k*); ſed hi omnes in magna dignatione non erant (*l*: tum ob alias cauſſas, tum etiam quod ſtipem colligere ſolerent [*m*].

§. XVII. *De Virginibus Veſtalibus.*

Virgines Veſtales (Græce παρθένοι ἑστιάδες (*n*) in honorem *Veſtæ* Romæ primum a

a Id. IX. 29. *b* Val. Max. I. I. ex. 17. *c* Ovid Faſt. IV. 361. ſeqq. *d* Sect. hujus c. I. §. 16. *e* Plin. H. N. XXXV. 12. f. *f* Juven. VI. 513. *g* Auguſtin. de C. D. VII. 25. *h* Tibull. I. IV. 64 *i* Lucan. I. 566. *k* Vid. Juven. VI. 511. *l* V. Ovid. Faſt. IV. 244. & ibi Heinſ. *m* Ovid. Faſt. IV. 350. *n* Dion. Halic. II. 64.

Numa Rege creatæ ſunt quatuor (*a*), iisque duæ ſunt additæ a Tarquinio Priſco (*b*), vel Servio Tullio Rege (*c*), cujus moribus id magis convenire videtur [*d*]. *Capiebantur* (nam hoc proprium huic rei verbum eſt) initio ab ipſis Regibus, iisque pulſis, a Pontifice Maximo; cujus arbitratu viginti virgines e Populo eligebantur majores ſex, minores decem annis, quæ honeſto genere & decenti corpore eſſent; nam pontifex M. peculiarem quandam horum ſacrorum curam habuiſſe videtur: credo, quod directe magis, quam alia ſacra ad ſalutem Imperii ſpectare crederentur (*e*). Ex his porro in concione Populi a Pontifice una eligebatur; vel etiam ultro a parentibus offerebatur: dicebatur autem illa, ut diximus, proprie a Pontifice *capi*, quia eam quaſi vi *captam* a poteſtate patris abducebat [*f*]. Ita captæ per triginta annos ad miniſterium Deæ obligabantur: & primis quidem decem annis ſacra diſcebant, ſequenti decennio ea exercebant, tertio denique alias juniores ea docebant, & his triginta annis elapſis nubere poterant; quod tamen raro factum & ſemper infauſtum eſt habitum (*g*). Quæ ætate omnium maxima erat, *Vir-*

a Ibid. 67. *b* Dion. *Halic.* III. 67. *c* Plut. Numa P. m. 66. D. *d* De earum ſacris vid. Ovid. Faſt. VI. 283. ſeq.
e Vid. Cic. de Orat. III. 3. Ovid. Met. XV. 777. *f* Gell. I. 12. qui locus omn. videndus. *g* Dion. Hal. d. c. 67. Plut. Numa d. l.

Virgo Maxima dicebatur (*a*), quæ Tacito *Annal.* XI. *c.* 32. eſt *Veſtalium vetuſtiſſima*, quemadmodum Dioni *L.* LIV. ἡ πρεσβεύουσα: eaque reliquis ſumma cum dignitate præerat (*b*) *Munus* earum erat; primo, cuſtodire ignem perpetuum (*c*) quæque id extingui paſſa eſſet, flagris a Pontifice Maximo cædebatur (*d*): ſecundo, adſervare arcanum Imperii pignus, quod plerique Palladium putant fuiſſe [*e*]: tertio, ſacra adſidue Deæ facere. Pro his laboribus honores ingentes illis tributi ſunt *; ut jus teſtamentum condendi, licet minores eſſent; jus trium liberorum; lictorem habendi; reum forte obviam factum (*f*) ſupplicio liberandi; carpento vehendi (*g*); vittis & veſte prætexta utendi (*h*): præterea jurare non cogebantur (*i*); tum agri iis & ſtipendia ſplendida e publico præbita (*k*), ut & locus honeſtior in ſpectaculis [*l*], & in deprecando auctoritas maxima (*m*). Ob hanc tantam reverentiam etiam aliquando teſtamenta, præſertim Principum, apud eas deponebantur (*n*). Sed ſi quæ Virgo inceſtu ſe pollui paſſa eſſet

a Suet. Jul. 83. *b* Tacit. Annal. XI. 86. *c* Flor. I. 2. *d* Val. Max. I. 1. ex. 6. *e* Ovid. Triſt. III. El. 1. 29. *f* Plut. Numa p. m. 66. * [V. omnino *Tac. Ann.* III. 86. & IV. 16 *item Memor. Acad. Litt. Pariſ. T. V. p.* 211. *ſqq.*] *g* Vid. Lipſ. ad Tacit. Annal. XII. 42. *h* Ovid. Faſt. III. 30. *i* Edictum perpetuum ap. Gell. X. 15. *K* Liv. I. 20. Vid. & Tac. Ann. IV. 16. *l* Suet. Aug. 44. *m* Cic. pro Font. 17. Suet. Jul. I. Tac. Hiſt. III. 81. *n* Suet. Aug. 102. Tac. Ann. I. 8.

ſet (*a*); Pontificum judicio damnata in campo, cui inde nomen *ſcelerato* (*b*) fuit, viva defodiebatur; ſtuprator vero in foro ſub furca verberibus necabatur (*c*). Deſiit hoc Sacerdotium cum reliquis pleriſque extremis Theodoſii Magni temporibus [*d*].

DE MINISTRIS SACERDOTUM.

§. XVIII. *De Sacerdotum miniſtris*.

Camilli & *Camillæ* dicuntur pueri & puellæ ingenuæ ſacris miniſtrantes (*e*), qui ex Romuli inſtituto a Sacerdotibus, qui liberis carebant, ſibi jungebantur; nam, qui liberos habebant, eorum miniſterio uti debebant (*f*). Hi miniſtrabant, pueri quidem ad pubertatem uſque, puellæ vero donec nuberent.

Flamina & *Flaminæ* dicebantur (*g*) qui *Flamini* Diali ejusque uxori miniſtrabant, & patrimi ac matrimi eſſe debebant.

Quindecim-viri etiam miniſtros habebant, qui ipſis a *commentariis* eſſe dicebantur. (*h*)

Ædi-

a Plut. Numa p. m. 67. & in Quæſt. R. 95. Juven. IV. 9. *b* Ovid. Faſt. VI. 459. *Dion.* Hal. VIII. 90. *c* Suet. Domit 8. [*Liv.* XXII. 57.] *d* Vid Symmachi legationem ad Theodoſium, Valentinianum & Arcadium Impp. apud On. Panv. de Civ. Rom. II. p. 183. edit. VVech. *e* Macrob. Saturn. I. 8. III 8. Vid. Ampliſſ. vander Muelen de die mundi diſſ. I. p. 142. *f* Dion. Halic. II. 22. *g* Feſt. in his VV. *h* Grut. CCCVIII. I.

Æditui, vel *Æditumi*) quæ enim ſcriptio melior ſit dubitatur (*a*) erant, qui ædes ſacras *tuebantur*, ſive *ſartas tectas ſervabant*; hoc enim vox *tueri* ſignificat (*b*); easque purgabant, &c. qui Græcis νεωκόροι ſunt dicti.

Tibicinum uſus plurimus erat in omnibus ſacris, ludis & funeribus (*c*): hi Idibus Junii perſonati per Urbem diſcurrebant; de cujus ritus origine vide Livium IX. *c.* 30. & Ovidium *Faſtorum* VI. *vſ.* 653.

Tubicines etiam ſacris adhibiti ſunt, qui bis ſingulis annis *tubas luſtrabant*; unde dies, quo id fiebat, *Tubiluſtria* eſt dictus (*d*).

Popæ & *Victimarii* hoſtias & *victimas* ligabant (*e*), easque laureati & ſeminudi ad aras adducebant; cultros, aquam, ceteraque ad ſacrificium neceſſaria expediebant; victimas feriebant, & jugulabant.

Fictores, qui de pane, vel cera ſimulatas hoſtias fingerent [*f*]: nam ſimulata in ſacris pro veris habebantur (*g*); & ita *Fictor Pontificum* legitur apud Gruterum *p.* MLXXXI. 1.

Fuerunt quoque *Præciæ*, ſive *Præclamitatores* Flaminis Dialis (*h*); ejuſdem & Veſtalium *Lictores*; *Scribæ* Pontificum, & Quindecim virorum; Adjutores Haruſpicum, ad quos *Pullarios* etiam referre poſſis; *Kalatores* (*i*), qui Sacerdotum præcones erant. *Præ-*

a Vid. Gell. XII. 10. *b* Varro de L.L. VI. *c* Ovid Faſt. VI. 659. *d* Id. Faſt. V. 725. *e* Propert. IV. III. 62. *f* Vid Græv. ad Cic. pro domo 54. *g* Vid Pollue. On. I. Segm. 30. ſeq. Serv. Æn. II. 116. IV. 512. *h* Feſt. his VV. *i* Feſt. v. Calator & Scal. Serv. ad Georg. I. 268

Præficæ dicebantur mulieres in funeribus conductæ [*a*], ut ceteris plangendi modulos præirent, & laudes defuncti cantarent (*b*) (& plorarent.)

Deſignatores, qui conſtituendæ funebri pompæ præerant (*c*), & cuique ordinem ſuum adſignabant; lictorum etiam, ut videtur, miniſterio ad eam rem utentes.

Veſpæ ſive *Veſpillones*, qui pauperum cadavera *veſperi* offerebant [*d*]. Hi poſtremi vero inter ſacrorum miniſtros recenſentur, quia etiam manes ſua ſacra habebant; quorum hi potiſſimum erant miniſtri.

a Nævius apud Feſt. hac V. *b* Lucil. ap. Non. I. Plaut. Trucul. II. VI. 14. *c* Horat. Epiſt. I. VII. 6. Senec de benef. VI. 48.
d Martial. I. 47. Feſt. v. Veſpæ.

CAPUT TERTIUM.

De Ritibus Sacrorum.

§. I. *De Locis ſacris.*

LOci, ubi ſacra peragebantur, fuerunt *Templa*, *Ædes Sacræ*, *Fana*, *Delubra*, *Sacella* & *Luci*. *Templum* dicitur a *templando*, vel a *tuendo* (quæ duo verba idem ſignificant quod *videre*, unde etiam hodie *intueri* pro *videre* dicimus) ſignificat enim *omne ſpatium*, *quod videmus* (*a*), ut *templa Neptuni* pro *mari* (*b*); *templa Acheruſia pro inferis* (*c*), *templa Parnaſia*

a V. Giphan. Ind. Lucretian. *b* Plaut. Mil. Gl. II. v. 3. & Rud. IV. II. 4. *c* Lucret. I. 121. & alibi ſæpe.

ſia pro ipſo *monte Parnaſſo* (*a*): Sed ſtrictius, *ſpatium in cælo ab Auguribus definitum* (*b*); & inde jam *locum muro clauſum, Dei alicujus cultui deſtinatum, & ab Auguribus conſecratum*: unde *Templa augusta* vocantur (*c*), & eo differunt ab aliis ædibus ſacris, quod illæ quidem divino cultui dicatæ ſunt; ſed non ab Auguribus conſecratæ. Ut autem ante quam pergam hoc addam, vocis *Templi* derivatio verior videtur a Græco τέμενος, quæ opinio eſt *Menagii in amœnit. juris c. 39.*

Templa plerumque certis de cauſſis *vovebantur* (*d*), poſtea *definiebantur*, hoc eſt, *certi fines iis conſtituebantur* [*e*], quod dicebatur *effari*, vel *terminare* (*f*) *templum* (*g*). Condita templa *dedicabantur* ab eo, qui ea voverat, Conſule ſcilicet, vel Imperatore: nec hoc injuſſu Senatus, aut majoris partis Tribunorum plebis fieri poterat (*h*). Pontifex autem ſolemnia dedicationis verba præibat (*i*), dum alter, qui dedicabat, poſtem templi teneret (*k*) Demum templa ab Auguribus conſecrabantur. Docet quidem *Grævius*, μακαρίτης, *ad orationem Ciceronis pro domo ſua* (*l*) conſecrationem præceſſiſſe dedicationem; ſed hoc intelligi debet de conſecratione, quæ

a Ovid. Metam v. 278. *b* V. cap. præc §. 3. Varr. de L. L. VI. 2. *c* Ovid. Faſt 1. 609. *d* Liv I. 13. *e* Ibid. 19. *f* Liv. V. 50. *g* Varro de L L. V. 7. *h* Liv. IX. 56. *i* Vid. Tac. Hiſt. IV. 53.
K Cic. Pro domo 46 ubi in ſqq. etiam conſecrationis ritus deſcribit.

quæ a privato fiebat, & a *voto* vix diſtinguitur. Hæc autem *Augurum conſecratio* eſt ille actus, quem *Germani* & *Belgæ* vocant, *eene invvyaing*; *Galli* & Angli *inauguration*. In templorum fundamentis aurum ſæpe & argentum rude vel ſignatum deponebatur. *Tacit. l. d.* Templum porro unum duobus numinibus conſecrare vix licitum erat (*a*), licet hoc perpetuum non fuerit; & qui ſimul in una æde colebantur *Contubernales* (*b*), Græcis Σύνναοι, ſunt dicti (*c*), & Συμβωμοι (*d*) Omnibus tamen Diis ea dedicare moris fuit, quale templum fuit, Romæ auguſtiſſimum *Pantheon* dictum, quod a *M. Agrippa Auguſti* Imperatoris genero dedicatum hodieque ſupereſt *Mariæ Rotundæ* nomine inſignitum, & *omnibus* etiam *ſanctis*, ut vocantur dicatum. Hinc ſi in loco, ubi templum condere vellent, aliquod jam numen eſſet, id certis cœremoniis inde evocabatur; quod *exaugurare* dicebant (*e*).

Fana dicuntur in genere omnes ædes ſacræ *, quia Pontifex, dum ea dedicat, certa verba *fatur* (*f*); vel a *Fauno*, qui ea primus condiderit (*g*); vel denique verius, ut vult Voſſius in *Etymologico*, a Græco ναὸς, quod per metatheſin ἀνὸν fuerit.

a c. 48. *b* Liv. XXVII. 25. Plut. Marcell. p. m. 314. *c* Cic. ad Att. XIII. 28. *d* Ibid. XII. 45. *e* Schol. Pind. ad Olym. Od. v. 10. *f* Liv. I. 55. * [*quid fanum ſit, unde dicatur, & qui differat ab æde, docebit Liv.* X. 37. *f. Ceterum de differentiis vocum* Ædis, delubri, fani, lararii, ſacelli, templi v. *Synon. noſtra*.] v. Varro de L. L. v. 7. Feſt ea V. *g* Corn. Fronto.

rit; ſpiritu, ut ſæpe fit, in F. abeunte, *Fanum*.

Delubrum (*a*) dicitur *locus*, *in quo Dei unius*, *vel plurium ſimulacra ſunt dedicata* (*b*): vel etiam fons, aut lacus ante templum in quo ingreſſuri templum ſordes *deluebant* (*c*). Sed in genere hæc vox pro quavis æde ſacra ponitur: & verior forte eſt Varronis ſententia *delubrum* dici *ubi Deus ſit poſitus*, ut *candelabrum* illud, in quo figitur candela (*d*).

Sacellum eſt diminutivum a *ſacro*, eſt enim proprie *locus ſacer muro tantum ſeptus abſque tecto*; (Græcis (*e*) ἱερὸς περίβολος) ſed etiam pro *quavis æde ſacra*, præſertim *parva*, ponitur (*f*).

Luci erant *ſylvæ Dii ſacræ*, ita dictæ a *lucendo*: quia in iis plurima *lumina* in honorem Deorum accendebantur (*g*): quod apud pleroſque idolorum cultores obtinuiſſe tum ex libris ſacris (*h*), tum aliunde docemus. Hinc ἀγλαὸν ἄλσος dicitur Homero Il. β. v. 506. *Splendidus lucus*.

§. II. *De Adoratione*.

Cultus jam *ſacer* conſiſtebat fere in *Adoratione Deorum*, & inſtitutione *ſupplicationum*: maxime vero in *ſacrificiis*: de quibus ſingulis ordine eſt dicendum.

Pre-

a V. I. Rycq. de Capitol. Rom. 12. *b* V. Aſcon. ad Divin. Cic. in Verr. 1. *c* Serv. ad Virg. Æn. II. 225. *d* Juven XIII. 69. *e* Macr. Sat. III. 4. *d* V. not. ad Polluc. IX. v. 40. ed. noviſſ. *e* Liv. X. 23. *f* Vid. Etym. XIV. 8. *g* Deuter. XVI. 21. 1. Reg. XIV. 23.

Precantes ſtabant capite plerumque velato (*a*), ne qua *hoſtilis facies* ipſis occurreret, *Virg. Æn.* III. *vſ.* 407. *& ibi Serv.* (licet aliam rationem tradat *S. Aurelius Victor de Orig. gentis Rom. circa med.*) & mentem a precibus averteret; ſacerdos autem de ſcripto (*b*) *verba præibat* (*c*), ne quid præpoſtere diceretur. Inter precandum aras tangebant (*d*), [quod etiam faciebant jurantes (*e*), unde *ara* pro *jurejurando* (*f*) ponitur] vel etiam genua Deorum (*g*); quia genua miſericordiæ quaſi ſedem eſſe putarunt veteres (*h*); in gyrum ſe (*i*) convertebant, & cum precati fuiſſent, conſidebant, ne παρέργως rem divinam facere viderentur [*k*]. Tum etiam manum *ori* admovebant (*l*), unde ipſa *adoratio* eſt dicta; & ad Orientem plerumque ſolem verſi precabantur (*m*). Debebant autem Dii vero & proprio ſuo nomine invocari, unde ne imprudentes laberentur, dicere ſolebant, *ſive tu Deus, ſive tu* Dea *es* (*n*). Vota ſua in tabulis perſcripta ad genua ſta-

a Plaut. Amph. VI. I. 42. Dion. Halic. excerpt. p. 725. ed. Oxon. [*Non pœnitebit ſuper* τῶν ἐθνικῶν *precibus ante alios omnes legiſſe Nobiliſſ. Ellys in Fortuitis ſacris ad Matth.* VI. 7. *& Falſteri Amœnitt. Philolog.* T. I. *p.* 71.] *b* Plin. H. N. XXVIII. 2. *c* Juven. VI. 390. *d* Virg. Æn. IV. 220. *e* Juven. XIII. 89. *f* Propert. III. El. 19. 25. *g* V. Serv. ad Æn. III. 6. 7 *h* Plin. H N. XI. 45. *i* Ovid. Faſt. III. 283. Plut. Marcello p. m 301. *K* Id. Numa p. m. 69. ſqq. *l* Plin. H. N. XXVIII. 2. vid. omn. Min. Fel. p. 6. ed Rigalt. [*vid. Kemp. de oſculis, & Lipſ. Elect. L.* 2. 6. *F. R.*] *m* Virg. Æn. VII. 172. *n* Cato de R. R. 139. Gell. II. 28.

ſtatuarum cera affigebant (*a*); & cum voti eſſent compotes facti, tabula (*b*) vel alia quadam re in templo ſuſpenſa (*c*) id teſtabantur *. Statuæ, (ita loquor ex uſu vulgari, licet ſciam *ſtatuas* propriæ hominum, Deorum vero *ſimulacra* fuiſſe (*d*)) ſtàtuæ, inquam, rite conſecratæ à Numine, cui dicatæ erant, inſideri credebantur (*e*); unde ipſas ſtatuas aliquando *Deos* vocabant (*f*), & templa a Diis *incoli* dicebant (*g*): licet Varro apud *Auguſtinum de* C. *D.* IV. *c.* 9. dicat Romanos plus quam 170. annis Deos ſine ſimulacris coluiſſe. Eas ſtatuas unguentis in devoti animi ſignum perfundebant (*h*); & ſtato tempore flumine vivo eas abluebant (*i*).

§. III. *De Supplicatione*.

Supplicatio (pro qua etiam *ſupplicia* dicit *Salluſtius Catil. c. 9.* & *Feſtus in ea voce*) erat honor, qui belli ducibus præſtabatur, cum a Senatu *Imperatores* appellarentur; & conſiſtebat in eo, ut templa populo aperirentur ad gratias Diis pro victoria relata agendas; quod initio Reipublicæ per unum (*k*), vel paucos, ſi plu-

a Juven. x. 55. *b* Id. XII. 27. *c* Horat. Od. I. 5. * [*Votum* Veris ſacri *quid proprie ſit*, *docet Liv.* XXII. 10. & XXXIV. 44. & *Feſt. cum Paulo* VV. Mamertini & Ver. ſacr. Μετασὸ ρεχαῖς *juventutem ſacram notat ap. Juſtin.* XXIV. 4. & *Dionyſ. Hal.* I. 16 & II. I. *Vide etiam Hiſtor. Acad. Litt. Pariſ. T.* I. *p.* 130.] *d* Vid. Abram. ad Cic. Philipp. II. 43. *e* Arnob. adv. gent. VI. p. 254. ed. Pariſ. 1607. & ibi Herald. *f* V. Liv. XXVII. 16 XXIX. 11. Gener. XXXI. 30. *g* Silius Ital. X. 433. *h* Tibull. II. El. II. 7. *i* Lucan. I 609. *K* Liv. XXXVII. 47.

plurimum; poſtea creſcente ambitione per plures dies factum eſt (*a*) Talis itaque ſupplicatio cum decerneretur, lætitiæ fuit; at etiam tempore gravi (*b*) ſupplicationes habebantur:) quæ etiam *obſecrationes* [*c*]; Græcis πρόσοδοι (*d*), ſunt dictæ, & a Duumviris ad eam rem creatis curabantur) ſed præcipue tunc inſtituebantur *Lectiſternia*, quæ monitu & cura Quindecim-virorum ſacris faciundis peragebantur; & erant quaſi convivia quædam, quibus Deos excipiebant, & quæ a Septemviris Epulonum curabantur. His epulis Diis tanquam vere cænaturis *lecti ſternebantur*, qui dicebantur *Pulvinaria* (*e*), & rem ipſam *ſuſcipere pulvinaria* dicebant (*f*); & inde *Pulvinaria* quandoque pro ipſis templis ponuntur (*g*) Deabus vero pro antiqua frugalitatis ratione ponebantur *ſellæ* (*h*) & hinc *ſelliſternia*, ſive *ſoliſternia* earum epulæ vocantur apud Tacitum *Annal* xv. *c.* 44. ut quidem ibi in libris antiquis legitur: unde explicandus etiam eſt *Catullus carm.* lxv. *vſ.* 47. Et vide omn. Cl. Græv. *ad Cic. de Har. reſp. c.* 27.

§. IV. *Sacrificiorum ritus & primo de perſonis, quæ iis interveniebant.*

Sacrificiorum ritus vel ſpectabant *Perſonas*

a Vid. Cic. Philipp. xiv. 11. (& Cæſ. b. Gal. iv. c. ult. fin. F. R.) *b* Liv. vii. 28. [& xxii. 10. f.] *c* Liv. iv. 21. xxxi. 8. *d* V. Bud. comm. ling. Gr. p. m. 155. *e* Suet Jul. 76. *f* Liv. v. 52. *g* Serv. ad Virg. Georg. iii. 537. Liv. xvi. 4. xl. 29. *h* Val. Max. ii. 1. ex. 2.

nas ſacrificantes, vel *animalia immolanda*, vel *ipſum ſacrificium*.

In *Perſonis ſacrificantibus* primo requirebatur, ut *caſte* Deos adirent (*a*), & a Venere abſtinerent (*b*); ſicut in legibus duodecim Tabularum dicitur: *ad Divos caſte adeunto*.

Secundo, ut ante *lavarent* (*c*), & præcipue quidem manus (*d*); ad quem uſum vaſa quædam in promptu erant juxta templa quæ, ſi grandiora eſſent, *faviſſæ* (*e*); ſi minora, *futilia* (& *futa*) dicebantur (*f*): licet *faviſſæ* vox etiam ſignificet cellas quasdam ciſternis ſimiles, in quibus reponebantur, quæ in templis per vetuſtatem inutilia erant facta (*g*). Ipſa autem vaſa, quibus ad ſacrificandum utebantur, *pura* adornari debebant (*h*).

Tertio, ut *veſtes puras* haberent (*i*), & quidem candidas (*k*). Præterea etiam *coronas* capite geſtabant ex arbore (*l*), quæ Deo, cui ſacra faciebant, gratiſſima eſſe credebatur, quibus Sacerdotes etiam vittas (*m*) & infulas (*n*) addebant. Aliquando etiam, ut in εὐκταίοις, ſive *voticis* ſacris, paſſo capillo (*o*), ſoluta veſte, & nudis pedi-

a Tibull. II. El I. 11. *b* Ovid. Metam. x. 434. *c* Tibull. d. l. 13. ſqq. *d* Plaut. Trucul. I. v. 28. *e* Feſt. hac V. *f* Vid. Donat. ad Ter. Andr. III. v. 3. * [*It. Varr. & omn. Serv. ad Æn.* XI. 339. *Unde verbum* effutio. *v. Donat. ad Phorm.* v. I. 18. *& Schol. vet. ad Horat art.* 231.] *g* Gell. II. 10. Feſt. ea V. *h* Plaut. Amph. v. 2. *i* Tibull. l. d. *k* Ovid. Amor. II. XI I. 23. *l* Stat. III. 466. *m* Ib. XII 478. *n* Senec. Agam. v. 63. *o* Liv. XXVI. 9.

pedibus erant [*a*], quia eo habitu ſupplices uti ſolebant.

Quarto, ante ipſum ſacrificium *vota* & *preces* inſtituebantur.

§. V. *De Animalibus immolandis*.

Animalia immolanda Victimæ dicebantur, vel *Hoſtiæ*; inter quas hæc eſt differentia. Primo, quod *Hoſtia* a quovis immolaretur; *Victima* proprie tantum ab eo, qui hoſtem *vicerat* [*b*]. Secundo, *Hoſtia* ante quam in hoſtes iretur; *Victima* poſt victoriam immolabatur (*c*). Tertio, *Victima* plerumque major; *Hoſtia* minor erat Sed ſæpiſſime hæ voces confunduntur (*d*). (*e*). *Victima* a *vincendo*; *Hoſtia*, vel ab *hoſte victo* (*f*), vel ab *hoſtiendo*, hoc eſt, *feriendo* eſt dicta (*g*).

Hoſtiæ, quæ ante ſolemne ſacrificium immolabantur, dicebantur *Præcidaneæ* (*h*); (Græcis προτελεῖσθυσίαι (*i*)) *Succidaneæ* vero, quæ cædebantur, ſi prioribus hoſtiis *litatum* non eſſet (*k*); unde eleganter ſervus *Plautinus* (*l*) *tergum ſuum herili ſtultitiæ ſuccidaneum* vocat. *Litare* porro nihil aliud eſt (*m*), quam *Numine placato voti compotem fieri* (*n*) & *hoc certis ex ſignis deprehendere*. Hinc *litabilis hoſtia Municio*

a Ovid. Metam. VII. 183. *b* Ovid. Faſtor. I. 335. *c* Serv ad Virg. Æn. I. 334. *d* Corn. Fronto de propr. Lat. ſerm. inf. *e* V. Ovid. Amor. III. 13. 16. & Gel. IV. 6. *f* Ovid. d. Faſt. l. *g* Feſt. V. Hoſtia. *h* Gell. IV. 6. *i* Athen. IX. *k* Plut. P. Æmil p. 264. *l* Epid. I. II. 36. *m* Suet. Jul 81. [V. *Synon. noſtra*.] *n* Martial X 73.

nicio Felici (*a*) dicitur *bonus animus*, & *pura mens*, & *ſincera conſcientia*. Ducta vox eſt ἀπὸ τ̃ λιτῶν, hoc eſt, a *precibus ſupplicibus*. Græcis vero *litare* καλλιερεῖν dicitur (*b*). *Pacem Deorum exorare* (*c*), vel *expoſcere* (*d*) etiam locutio huic rei propria fuit. Sed in ſacris, quæ inferis fiebant, non litaſſe optatius habebatur (*e*).

Hoſtiæ debebant eſſe corpore integræ & decoræ; ideoque a Sacerdotibus probabantur, & creta (*f*) vel alia nota inſigniebantur; unde etiam *egregiæ*, *eximiæ* (*g*), *lectæ* vocantur: nec omnes omnibus Diis (*h*), ſed quæ cuique Deo gratæ eſſe credebantur, ei immolari debebant (*i*); quemadmodum dicit Cicero de L. I. 11. *Quæque cuique Divo decoræ gratæque ſunt hoſtiæ, providento.* Obſervabant etiam, ut gregales eſſent, non feræ; & pingues maxime Diis acceptas eſſe putabant (*k*): ſed tamen pro cujusque facultatibus eligebantur (*l*). Ornabantur hoſtiæ vittis, ſive infulis & coronis (*m*); & præterea earum cornua deaurabantur (*n*).

§. VI. *De ipſo Sacrificio.*

In ipſo Sacrificio obſervatur, Primo,

a p. 95. ed. Rigalt. *b* Bud. comm. ling. Gr. 918. f. *c* Virg. Æn. III. 370. *d* Vid. Liv. VII. 2. *e* Suet. Oth. 8. *f* Juven. x. 66. *g* Virg. Georg. IV. 538. *h* Id. Æn. IV. 57. Feſt. V. Eximium. *i* Serv. ad Virg. Georg. II. 380. & Æn. III. 118. *k* Juven XII. 11. *l* Horat. Od. IV. 2. 53. *m* Actor. XIV. 13. Virg. Aen. II. 186 *n* Ibid IX. 627. Liv. XX. 12.

Indictio ſilentii ſolemni formula, *Hoc age* (*a*), & *Favete linguis* (*b*), (Græci. εὐφημεῖτε τὰς γλώσσας) quod fiebat ſilentio ſervando, & temperando a verbis male ominatis (*c*); & hoc etiam *Paſcito linguam* (*d*) (Grecæ εὐφημεῖ vel εὐφημία ἔστω [*e*]) dicebant. E contrario jubebantur *bona verba dicere* (*f*), & profani ac impuri a ſacris ablegabantur, ut eleganter eſt apud Virgilium *Æneid.* VI. *vſ.* 258.

-- Procul, o, procul eſte, profani.
Conclamat vates, totoque abſiſtite luco.

[Ex. I. Ed. Horat. III. Od. I. I.] Similiter Græci: ἑκὰς, ἑκὰς ἔστε ἀλιτρὸς (*g*); vel: θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοις (*h*).

Secundo: his factis *mola ſalſa* (*i*) victima aſpergebatur, quæ conſtabat ex farre toſto & ſale (*k*); & hæc actio proprie *immolatio* dicebatur, unde *immolare* idem ſignificat, quod *ſacrificare:* nec ullum ſacrificium ex lege Numæ ſine farre fieri potuit, ut ita agricultura, tanquam magna pietatis pars, commendaretur; & propterea etiam libare, niſi ex vite putata, non licebat (*l*). Hoc facto hoſtia dicebatur *ma-*

a Plut. Coriol. p m 225. *b* Virg. Aen. v. 71. *c* Horat. Od. III. 14. 11. *d* Feſt. his V. V. *e* Eurip. Iphig. in Aul. 1564 Ariſt. Θεσμοφορ. v. 302.
f Tibull II. II. 1. *g* Callim. hymn. in Appoll. 2. *h* Orpheus de Diis p. 242. edit. Traject. 1689. *i* Senec. Oed. 335. K Ovid. Faſt. I 337. Horat. Od III. 23. (*Virg. Æn.* II. 133. & *Serv. ad Æn.* XII. 173. *ubi & de cultro notabilia habet. Cur farre ſint uſi docet etiam Dionyſ. Halic.* II. 25.)
l Plut. Numa p. m. 69. E.

mačta, quaſi *magis aučta* [*a*]: unde *mačtare* quoque pro *cædere* dicitur; & hoc ideo fiebat, quia diligentiſſime ſibi a verbis male ominatis (qualia ſunt *cædere*, *jugulare*, & ſimilia, quæ ſævitiam quandam denotare videntur) cavere conabantur: quemadmodum etiam exactiſſima diligentia cavebant, ne quid præpoſtere diceretur, vel mali ominis audiretur (*b*).

His factis ſacerdos ex *ſimpuvio* (*c*) ipſe prius leviter vinum deguſtabat (*d*), inde adſtantibus etiam guſtandum præbebat; & demum inter cornua hoſtiæ ex patera affundebat (*e*); quod *libare* dicebatur. Mox pilos quoſdam e fronte hoſtiæ evellebat [*f*], qui igni ſuper aram injecti *libamina prima* dicebantur [*g*]. Nec tantum vino libabant, ſed etiam ſanguine (*h*), quem aræ affundebant; tum aqua, melle, (*i*) & lacte Diis præſertim ruſticis [*k*], oleo quoque, ſed in inferiis maxime (*l*), licet ea occaſione etiam melle & lacte uterentur (*m*): verumtamen vini libatio proprie dicta eſt, & præcipue obtinuit.

Tertio: ſequebatur *ignis* in ara *accenſio*, debebat fieri ex lignis aridis & ſectis

 (*a*), &

a Serv. ad Virg. Aen. IX. 641. *b* Plin. H. N. XXVIII. 2. *c* Juven. VI. 343. (*quod & ſimpulum videtur dictum fuiſſe* Cic. III. *Leg.* 16. *Proverbialiter dicit*: excita it fluctus in ſimpulo, *ubi conſ. Turneb*) *d* Vid. Virg. Aen. XII. 174. *e* Ovid. Metam. VII. 594. *f* Hom. Il γ. 273. *g* Virg. Aen. VI. 245. ſq. (ubi omn. *conſulend. Servius*) *h* Vid. eund. Ecl. I. 8. *i* Appian in Mithrid. p. 362. edit. Tolii *k* Virg. Ecl. V. 67. [v. *Broukh. ad. Tib.* I. I. 14.] *l* Id. Aen. VI. 254. *m* Heliod. Aeth. VI. ſini propius.

(*a*) & quidem ex ea arbore, quæ Deo, cui ſacra fiebant maxime grata eſſe putabatur; qualis erat *æſculus Jovi*, *myrtus Veneri*, *populus Herculi*, &c. (*b*). Tum etiam verbenas ſive frutices ex iis arboribus in aris adolebant. (*c*).

Turis uſus frequentiſſimus erat in ſacris (*d*); (unde etiam nobis *vvierook*, & apertius Germanis (*meyrauck* pro) *meikerauck* quaſi *ſacrum ſuffimen* dicas, vocatur) quod vel adolebant in turibulis; vel injiciebant focis (*e*): & ex ejus fumo & crepitu futura conjiciebant (*f*).

Deinde hoſtia ad aras adducebatur a popis (*g*): vel victimariis ſeminudis: & quidem, fune laxiore (*h*), ne invita victima duci videretur: quod mali habebatur ominis [*i*]. Eadem cauſſa ante aras jam ſtans ſolvebatur (*k*). Peſſimum autem omen erat, ſi hoſtia aufugiſſet (*l*).

His peractis *victima percutiebatur* quod miniſter, ſive *cultrarius* non perficiebat niſi juſſus: unde ſæpe rogabat, *Agone* (*m*)? cui reſpondebat præco, *Hoc age* [*n*]. Feriebatur autem ſecuri vel clava, deinde cultris jugulabatur: & ſtatim ſanguis pateris exceptus aræ inſpergebatur (*o*).

Jugulata victima *Anclabri*, hoc eſt, *menſæ*

a Id. III. p. m. 145. edit. Lat. *b* Virg. Ecl. VII. 61. [*Phædr.* III. *fab.* 17] *c* Virg. Ecl. VIII. 65. *d* Ovid. Faſt. IV. 410. *e* Tibull. II. 2. *f* Senec. Oed. v. 306. ſqq. Lactant. ad Stat. Theb. IV. v. 411. 468. *g* Propert. IV. III. 62. *h* Juven. XII. 5. *i* Senec. Oedip. v. 337 ſqq. *k* Virg. Æn. v. 774. [v. omn. *Serv. ad* Virg. *Aen.* II. 134.] *l* Suet. Jul. 59. [v. *omn. Serv. Æn.* II. 104.] *m* Ovid. Faſt. I. 321. *n* V. Suet. Cal. 58. *o* Virg. Aen. VI. 248.

ſæ ſacræ (*a*) impoſita excoriabatur, & diſſecabatur: & aliquando quidem tota cremabatur: (*b*); (quemadmodum e lege Moſaica ὁλοκαυτώματα (plerumque vero cum Diis dividebatur, quod *proſecare exta* (*c*) dicebant; *exta* vero *diviſa proſiciæ* & *proſecta* (*d*) dicebantur: & Græce, ut eſt in antiquis Gloſſariis, αἱ τῶν θυμάτων, ἢ ἱερῶν ἀπαρχαὶ: unde ἐμπύρων ἀπάρχεσθαι dicuntur, qui ἀπαρχὰς, ſive *proſicias* in ignem inferunt (*e*). Sacrificantes autem partem quæ ſibi obvenerat, cum amicis comedebant (*f*): unde multi gulæ cauſſa tantum ſacra faciebant, ut ſumptuoſius epularentur (*g*): & inde μεθύειν *largius bibere*, dicitur, quaſi μετὰ τὸ θύειν, poſt ſacrificium factum ſi fides *Suidæ V.* Μέθυ *Popæ* vero partem Deorum in ædibus ſuis vendebant; unde *popinæ* videntur denominatæ (*h*): nam ea occaſione etiam vinum vendere ſolebant (*i*). Hinc *exta* inſpiciebantur [*k*] ab Aruſpicibus, de quibus ſuo loco dictum eſt; qui cultris ea educebant: nam manibus tangere nefas erat, & proprio verbo *exta conſulere* dicebantur (*l*); quod ſi bona eſſent

N 3 ex-

a Feſt. hac V. *b* Virg. Aen. vI. 253. *c* Plaut. Pœn. I. IV. 8. *d* Ovid Metam. XII. 152. ſqq. & Faſt. VI. 163 *e* V. not. ad Dion. Halic. I. 40. ed. Oxon. *f* V. Plaut. Amph. III III. 13. Mil. I. III. 117. Stich. I. III 96. *g* Menand. ap Athen. IV. p. 146. *h* V. Abram. ad Cic. pro Mil. 24 [*Abram. nihil probat, nec video quomodo popæ poſſint eas partes vendere, quæ cremari debebant, ut mox Nieup. dicit. Sed V.* VVolf *ad* I *Cor.* x. 25. *&* *Lactant.* 37. *F. R.*] *i* Vid. Cic. eod. loc. *k* Ovid. Metam. xv. 136. *l* Virg. Aen. IV. 64.

exta, litaſſe ſe dicebant (*a*); ſin minus, ſuccidaneæ victimæ, ut jam dixi, adhibebantur. Partes autem victimæ, quæ Diis obvenerant, cum particulis ex omnibus hoſtiæ membris decerptis farina (*b*), vino & ture conſpergebantur, & in ara cremabantur, quod *adolere* dicebatur [*c*], & *porrici*, quaſi *porrigi*, vel *porro jaci* (*d*), cum aræ imponerentur; vel, ſi Diis marinis ſacra fierent, cum in mare projicerentur (*e*). Hinc *inter cæſa & porrecta* proverbialiter *fieri* dicitur aliquid, quod fit tempore incommodo, cum quis majore aliquo negotio occupatus ad ea, quæ minoris momenti ſunt, animum attendere non poteſt (*f*).

Peracto ſacrificio, lotis iterum manibus, & precibus quibusdam dictis denuo libabant: & denique populus a ſacris dimittebatur vocibus ſolemnibus, *Licet* vel *Extemplo* (*g*); quæ exinde idem fere, quod *citò*, ſive *continuò* notarunt *. Ipſum denique ſacrificium ſequebantur *Epulæ ſacrificales*; quæ erant, vel *publicæ*, ſi *publicum* ſacrificium fuiſſet, & ſumptuoſiſſime (*h*) a Septemviris Epulonibus curabantur vel

a De prava extorum conſtitutione vid. Senec. Oed. 353. ſqq. *b* Virg. Aen. VIII. 179. [*hunc locum male eo trahit.*] *c* Id. Georg. II. 194. Tac. Hiſt. IV. 53. *d* V. Ver. Flacc. & Feſt. de V. *S.* *e* Virg. Aen. V. 238.

f Cic. ad Att. V. 18. & ibi Malaſp. & Græv. *g* Plaut. Aul. I. III. 15. * *Vocem* Extemplo *male exponit. Videatur Serv. ad Aen.* I. 96. *&* XI. 699. *& alibi* Plauti *autem locum ſic corrigo*: *Aul.* I. I. 52. *Livius alicubi ait*: minuatur ſe exercitum extemplo ex urbe educturum.] *h* Horat. Od. I. 37. & II. 14. Feſt. V. Salios.

vel *privatæ* (*a*), ſi ex privatis hominibus quis ſacra feciſſet: tum enim amicis convocatis partes cum Diis diviſas comedebant (*b*).

§. VII. *De Sacrificiis, quæ Diis inferis fiebant.*

Magna autem erat differentia inter ea ſacrificia, quæ Diis ſuperis, & ea, quæ Diis inferis fiebant: nam

Primo: *Superis* ſacrificantes albis; *Inferis*, nigris veſtibus erant induti (*c*).

Secundo: *Superis* albæ (*d*) hoſtiæ, quæ a *Clitumno* fluvio maxime veniebant (*e*), immolabantur; *Inferis* vero nigræ (*f*).

Tertio: *Superis* cervice ſurſum reflexa; *Inferis* pronæ, & terram intuentes hoſtiæ mactabantur (*g*).

Quarto: *Superorum* victimis ferrum *imponebatur*; *Inferorum* victimis *ſupponebatur* (*h*): hoc eſt, illorum hoſtiæ a *ſuperiore*; horum ab *inferiore* parte jugulabantur.

Quinto: *Superis* ſacrificantes abluebantur; *Inferis*, qui faciebant, tantum aſpergebantur (*i*).

Sexto: *Superis* in ara ſanguis aſpergebatur; *Inferis* in ſcrobe, vel foſſa adfundebatur (*K*).

 Se-

a Vid. Virg. Æn. VIII. 181. *b* Plaut. Amph. III. III. 13. & Stich. I. III. 96. *c* Vid. Ovid. in Ibin. 100. *d* Juven. XII. 3. *e* Virg. Georg. II. 146. *f* Id. Æn. VI. 243. *g* Homer. Il. A. 459. & ibi Euſtath. p. 101. edit. Baſil. *h* Virg. ibid. 248. *i* Ibid 230. (*Serv.* Æn. IV. 635. & VI. 636.). *k* Ovid. Metam. VII. 243.

Septimo: Libatio *Superis* fiebat *fundendo*, hoc eſt *manu ſupinâ*; Inferis, *invergendo* [*a*], ita ut manu in ſiniſtram partem verſa patera converteretur.

Octavo: preces *Superis* fiebant manibus (*ex* 1. *Ed. ſuppleo*: in cœlum ſublatis *: INFERIS manibus) dimiſſis & pedibus terram percutiendo (*b*); quia ſcilicet ſub terra eos habitare credebant.

(*Nono*: Inferis ſacrificantes etiam vaſa in ignem mittebant. *Serv. ad Æn.* VI. 225.)

§. VIII. *Alia Sacrificiorum diviſio.*

Sacrificia etiam ita poſſunt *dividi*, quod quædam facta ſunt ἀπὸ μαντείας (*c*), hoc eſt, *juſſu oraculi cujusdam* aut *vatis*; tum, quod alia fuerint χαριστήρια, ſive σῶστρα (*d*), quibus ob bonum acceptum, (ut exempli gratia pro incolumi (*e*) adventu) vel ob malum averſum, Diis gratias agebant [*f*]; quæ ſæpe antea vovebantur (*g*). Alia rurſus fuerunt εὐκταῖα, quibus bona precabantur, vel Deos teſtes invocabant (*h*): nullam enim rem alicujus momenti incipiebant, niſi ſacris antea rite peractis (*i*). Tum quædam fuerunt ἀρεστήρια, quæ fiebant placando numini (*K*). Tales erant *poſtula-*

a Virg. Æn. VI. 244. & ibi Serv. [v. *Feithii Antiq. Homer. p.* 40.] *b* Vid. Cic. Tuſc. Quæſt. II 25. *c* Exem. ap. Senec. Oed. 209. ſqq. *d* Herod. I. 118. V. Barneſ. ad. Eurip. Jon. 852. *e* Virg. Æn. VII. 136. *f* Juven. XII. 27. *g* Horat. Epiſt. I. 3. 36. Vid. eund. Od. IV. 11. 53. ſqq *h* Virg. Æn. VIII. 641.
i Id. Aen. IV. 56. *k* Dion. Halic. I. 67 & vid. Indic. in On. Pollucis.

lationes, Latinis ita dictæ, quod Dii violati eas fieri *poſtulabant* ad avertenda mala, quæ oſtenta minabantur (*a*). Ad hanc claſſem etiam debent referri *Sacrificia expiatoria*, vel *piacularia*, quibus portentum aliquod, vel piaculum *expiabant*, hoc eſt, *piaculum* quidem *purgabant*; *portentum* vero *avertebant*: *piaculum* enim proprie ſignificat *crimen expiandum* (*b*) metonymice autem *ſacrificium*, *quo illud crimen expiatur* (*c*) Sic etiam ſomnia infauſta, & quæ alia ominoſa accidiſſe (*d*) dicerentur, expiabant; & hoc proprie dicebant *procurare prodigia* (*e*); hinc etiam *Jupiter Prodigialis* (*f*) dicitur, cui ea ſacra fiebant.

Huc etiam pertinent *Februalia*, ſive *luſtrationes*: *februare* enim Sabinorum lingua ſignificavit *expiare* (*g*), ſive *purgare*: & hoc ipſum ſignificat verbum *luſtrare*, deductum a Græco verbo λύειν. Hinc *Februa* dicuntur *purgamina*, ſive *piamina*; & *Februarius* menſis ita eſt dictus (*h*), quod tum populus *februaretur*, hoc eſt, *luſtraretur*, ſive *purgaretur*; quia extremus olim hinc anni menſis fuit [*i*], quo totius anni peccata purgari conveniebat. Et in genere quidem hæc ſacra piacularibus ſacris conveniunt; ſed tamen magis proprie ita dicebantur vulgo, cum Urbs, vel agri, vel etiam univerſus populus luſtraretur. Urbs

N 5 lu-

a Græv. ad Cic. de Har reſp. 10. *b* Virg. Aen. VI. 569. *c* Horat. Od. I. XXVIII. 34. Tac. Ann. XV. 44. *d* Tibull. III. IV. 9. *e* Id. I. V. 13. *f* Plaut. Amph II. II. 107.
g Vid. Ovid Faſt. II. 19. ſqq. *h* Ibid. 2X.
i Ibid 49.

luſtrabatur, cum inſignis aliqua calamitas accidiſſet, vel ingens aliquod ſcelus eſſet admiſſum, ſacrificio, quod *Amburbium* (*a*) vocabant, quia hoſtiam, quæ *Amburbialis* dicebatur (*b*), *circa Urbem* ducebant (*c*): (*am* enim veteribus in compoſitione idem quod *circum* (*d*) ſignificat [& hinc *luſtrare* ſæpe idem, quod *ambire* notat (*e*)]. Similiter agri luſtrabantur circumitione (*f*), & ſacrificio pro felici proventu frugum (*g*); quod ſacrificium inde *Ambarvale* eſt dictum, & a Fratribus Arvalibus peragi ſolebat. Populus luſtrabatur quinto quoque anno a Cenſoribus in campo Martis *ſue*, *ove* & *tauro*, circum exercitum ductis & mox immolatis; quod ſacrificium *Suovetaurilia*, vel potius *Solitaurilia* (*h*) dicebatur: & hoc vocabant *luſtrum condere* (*i*), ut jam ſupra *Sect.* 1. *c.* 6. §. 3. *&* *Sect.* 1. *c.* 9. §. 3. diximus. Multis etiam aliis occaſionibus luſtratio adhibebatur, quæ fiebat ſpargendo adſtantes ramo humido ex lauru [*K*], vel oliva (*l*).

§. IX. *Tertia Sacrificiorum diviſio.*

Sacrificia etiam alia erant *ſtata*, & *ſolemnia*, quæ fiebant diebus feſtis in Kalendario Romano notatis, & quos hic referre longum eſſet. Alia erant *Fortuita* & *ex-*

ac

a Vopiſc. Aurellano 20. *b* Feſt. ea V. *c* Lucan. 1. 592. *d* Cato apud Macrob. Sat. 1. 14. *e* Sigenau er Ovid. in Ib. 334.
f Virg. Ecl. v. 74. *g* Id Georg. 1. 341. *h* Feſt. hac V. *i* Liv. 1. 44. *k* Juven. 12. 157. *l* Virg. Aen. vi. 229.

accidenti nata; qualia, verbi gratia, erant *Expiatoria*, & quædam ſacra, quæ in funeribus fiebant; ut *Denicalia* (*a*), & *Novendialia*; de quibus forte commodius dicemus, ubi funeris ritus explicabimus (p. 590.): alia autem ab his *Novendialia* erant (*b*), quæ prodigia procurandi cauſa [maxime cum lapidibus pluiſſe diceretur [*c*]] per *novem* dies fiebant. Et hoc diſcrimen (inter ſtata ſcilicet ſacra & fortuita) tam privatim, quam publice obtinebat: nam etiam familiæ quædam ſacra ſua anniverſaria habebant, quæ etiam ad hæredes tranſibant *; unde *ſine ſacris hereditas* apud Plautum (*d*) pro *commodo, quod alicui ſine ulla incommoda appendice obvenit*, ponitur: Eaque ſacra *gentilitia* dicebantur, quæ omnes unius gentis homines anniverſarii faciebant (*e*). Talia fuerant Bacchanalia illa, quæ permittuntur apud Livium L. XXXIX. c. 18.

DE VASIS SACRIS.

§. X. *De Vaſis ſacris.*

Acerra eſt *arcula turaria* (*f*); vel, ut aliis placet, *foculus*, in quo tus accendebatur.

Turibulum eſt vas, quo *tus* adoletur.

Præfericulum, vas æneum patens, velut

N 6 pel-

a Vid. Feſt. V. Denicales.
b Liv. I. 31. *c* Vid. Cl. Clericum ad cit. Livii loc. * [*Lege omn. Cic. de Leg.* II. 19, 20, 21.] *d* Capt. IV. 1. 8. & Trin. II. IV. 83. Feſt. his VV. *e* Cic. de Har. reſp. 15. *f* V. Virg. Aen. 2. 745.

pelvis; quo utebantur in ſacrario *Opis Conſivæ* (*a*). *

Simpulum (*b*), vel *ſimpuvium* vas a *ſumendo* dictum, ut vult Varro *vv*; quod priſcis temporibus ligneum erat, vel fictile (*c*).

Guttum, quo vinum *guttatim* fundebant (*d*). *Patera* a *patendo* dicta, qua vinum Diis offerebatur (*e*); & ſanguis victimarum (*f*) excipiebatur. *Seceſpita* eſt culter oblongus (*g*), vel ad jugulandam victimam vel ad exta educenda in ſacris uſitatus; dictus autem eſt a *ſecando*.

Securis, & *Malleus*, quibus victima percutiebatur.

Aſpergillum (*vvykvvaſt*) factum ex pilis caudæ equinæ, quo ad luſtrationes vice rami utebantur (*h*).

Præterea habuerunt *capides*, (*gutta*) * *candelabra*: *ollas extares* (*i*), *tripodas*, (qui menſæ uſum præbuerunt, vel ad ornatum tantum fuat habiti (*k*)) & multa alia.

Diſtinguendum hic porro eſt inter *Aram* & *Altare*. *Altare* auguſtum aliquid eſt, in quo victimæ adolentur; *Ara*, (quæ dicta eſt ab *anſa*, pro quo olim *aſa* dixerunt (*l*); quia.

a Feſt. hac V. * [*De faviſſis & de ſuto ſ. vaſe ſutili. v. ſupra p.* 365] *b* V. Hadr. Jun. animadv. II 10. *vv* De L. L. IV. 26. *c* Juven. VI. 342. *d* Varr. de *L. L.* IV. 6. *e* Virg. Aen. IV. 60. *f* Ibid. VI. 248. *g* Feſt. in hac. v. *h* V. Mich. Ang. Cauſſ. de la Cauſſe ap. Græv. T. V. p. 315 * (*Varro p. m.* II.) *i* Plaut. Rud. II. II. 47. *k* Cauſſ. de la Chanſſe d. l. p. 317. *l* Macrob. Saturn. III. (Aram ab area, ſ. loco puro dictam vult Varro; ſed vi-

quia precantes, & jurantes, ut diximus, eam tangebant (*a*):) *Ara*, inquam, erat, in qua ſupplicabatur tantum aut libabatur. *Altare* Diis ſuperis (*b*); *Ara* terreſtribus & inferis ſtatuebatur: licet his plerumque ſacra fierent in *ſcrobe*, vel *ſcrobiculo* (*c*). Sed hæc omnia ſæpe inter ſe confunduntur. Erant quoque aliquando aræ ſubitariæ, e ceſpite vivo ſtructæ (*d*).

vide Scal. Conj. Altare *autem ſingulariter extulit. Petronius Arb.* c. 135.). *a* Propert. III. 19. 24. *b* Virg. Ecl. v. 65. & ibi Serv. *c* Ovid. Metam. VII. 243. *d* Horat. Od, I. 19. Sil. Ital. XII. 769.

CAPUT QUARTUM.

De Tempore.

§. I. *De Anno.*

AD Pontificum curam etiam ſpectavit *Ordinatio anni & temporis*; cujus *ſumma diviſio* eſt *in annum*, *menſes & dies*.

Forma anni apud Romanos diverſis temporibus diverſa fuit. Primus enim Romulus inſtituit, vel potius a Latinis inſtitutum accepit annum dierum 304. (*a*), qui dies in decem menſes erant diviſi, eorumque primus erat *Martius* (*b*); quem deinceps reliqui eodem ordine, quo hodie ſequebantur. Sed cum talis annus neque ſolis, neque lunæ curſui conveniret, Nu-

ma

a Aliter Plut. Numæ p. m. 71. & vid. Scalig. de emend. temp. II. p. m. 173. *b* Ovid. Faſt. I. 39. [*De Romanor. annis ac menſibus vide præter hodiernos Chronologos Liv.* I. 19. *& inprimis Cenſorin. de D. N.*]

ma eum ad lunarem anni formam redigit; quæ eſt dierum 354. horarum 8. minutorum, ut vulgo dicunt, 48. quibus tamen amore, ut fertur, imparis numeri unum diem adjecit; & ex aliis decem menſibus (qui abſque eo triginta ſex dierum fuiſſent) ſex diebus detractis duos menſes formavit, unum viginti novem, alterum viginti octo dierum, *Januarium* ſcilicet & *Februarium*, quorum illum primum, hunc ultimum anni menſem ſtatuit (*a*): ſed hic poſtea, nec ſatis certum quando, inter Januarium & Martium menſem eſt interjectus: Martium autem primo loco movit Numa, quod pacis potius, quam belli artibus ſtuderet (*b*). Omnes menſes imparem numerum dierum habuerunt, excepto Februario, qui ideo etiam funeſtus eſt habitus (*c*); niſi id potius fuerit, quia *Parentalia*, feſta majorum animabus placandis inſtituta, eo menſe fuerunt celebrata (*d*). Cum vero annus ſolaris lunarem quotannis undecim diebus, & quarta circiter diei parte ſuperaret, ſingulis bienniis menſis interkalaris fuit inſertus poſt diem vigeſimum tertium Februarii, qui dicebatur *Merkedonius*, & uno biennio viginti duobus, altero viginti tribus diebus conſtabat: & a Dea *Merkedona*, quæ *mercedibus* & penſionibus *ſolvendis* præerat, nomen habere creditur (*e*). At cum in eo peccaſſet Numa, quod annum hunc lunarem uno

die

a Ovid. Faſt. II. 49. V. Plut. Numa p. m. 72. *b* Ibid. E. *c* Vid. Virg. Ecl VIII 75. *d* Ovid. Faſt. II. 533. *e* Vid. Scalig. de emend. Tom. II. p. m. 177

die juſto longiorem feciſſet, rurſus hæc anni forma a curſu Solis receſſit: itaque inſtitutum fuit, ſive a Servio Tullio Rege, ſive a Decem-viris, ut vigeſimo tertio, vel vigeſimo quarto quoque anno Merkedonius menſis (*a*) omitteretur. Sed cum hæc interkalatio arbitrii Pontificum eſſet (*b*), illi pro libidine ſua nunc plures ſæpe dies, nunc pauciores interkalabant (*c*); ita ut tempore Julii Cæſaris initium anni per ſexaginta ſeptem dies retroceſſiſſet. Nam Pontifices, ſi, exempli gratia, citius aliquem magiſtratu abire vellent, pauciores dies interkalabant: ſi publicanos penſiones ſerius perſolvere cuperent, plures inſerebant (*d*). Ergo Julius Cæſar, rerum potitus, annum ad curſum ſolis reformavit (*e*), & juſſit, ut A. U. 708. ſexaginta & ſeptem illi dies una cum Merkedonio menſe adjicerentur; ita ut annus ille (qui *annus confuſionis* dicitur) dierum eſſet 445. Porro vero conſtituit, ut annus in poſterum conſtaret diebus 365. & horis ſex, quæ horæ quibuſque quatuor annis unum diem efficientes, poſt ſextum *Kalendas Martias*, hoc eſt, 23. Februarii infererentur; unde is annus *biſextilis* (quod *ſextus* dies ante *Kalendas Martias bis* numeraretur, eſt dictus: & hæc forma anni eſt, qui hodie *Julianus*, ſive *ſtili veteris* vulgo dicitur. De anno *Gregoriano*, ſive *ſtili novi* ut vocant, dicere ad inſtitutum noſtrum nihil attinet.

§. II.

a Vid. Gronov. Obſerv. 1. 18. *b* V. Malaſp. ad Cic. ad Att. 5. 9. *c* Vid. Manut. ad Cic. Famil. VII. 2. in f. *d* Suet. Jul. 40. [*Cenſor.*] Vid. Amm. Marc. XXV 11. 2.

§. II. *De Menſibus.*

Menſes eadem fere nomina olim, quæ hodie apud nos obtinuerunt: quorum ratio paucis verbis reddenda venit. *Januarius* menſis, qui annum aperit, a *Jano*, temporis Deo, eſt dictus (*a*). *Februario* a *februando*, ſive *purgando*; quod tum populus *purgaretur* (*b*): unde Græcis καθάρτι©, hoc eſt, *expiatorius* appellatur (*c*). *Martius* a *Marte*; cui facer fuit. *Aprilis* ab *aperiendo*, quod tunc terra mater ſua viſcera recludat: alii ἀπὸ τῆς Ἀφροδίτης, a Venere deducunt, cui eum tanquam generis ſui per Æneam auctori ſacraverit Romulus. *Majus* in honorem *majorum* (*d*), ſive *ſeniorum*; quemadmodum *Junius* in honorem *juniorum* dicitur: licet alii *Majum* a *Maja* (*e*) Mercurii matre; alii denique a *Majeſtate* Dea, quæ *Honoris* & *Reverentiæ* filia fuit, dictum velint: *Junium* vero a *Junone*, unde *Junonius* & *Junonialis* apud quosdam Latii populos eſt dictus (*f*). *Julius* menſis olim ab ordine *Quinctilis*, (ſcilicet a Martio initium faciendo) poſtea in honorem *Julii* Cæſaris *Julius* eſt appellatus; & eadem ratione ſequens menſis *Sextilis* a Julii Cæſaris ſucceſſore *Auguſtus* dicitur. Reliqui menſes ab ordine, quem poſt Martium menſem obtinebant, *September*, *October*, *November*, *December* ſunt dicti. Poſtea etiam per adulationem in ſequentium Principum ho-

a Sup. ſect. IV. c. 1. §. 14. *b* Supr. c. præc. *c* §. 8. Vit. Rom. *d* Ovid. Faſt. V. 57. ſeqq. *e* Ib. v. 81. ſeqq. *f* Id. Faſt. VI. 61. ſeqq. Feſt. V. Junius.

honorem menſes quidam ab iis ſunt denominati; ut *September Tiberius* (*a*); *October Livius* in honorem Tiberii, ejusque matris, (quod tamen ipſe fieri vetuit) iidemque menſes poſtea *Germanicus* & *Domitianus* in honorem Imperatoris cognominis appellati ſunt (*b*). Imo Commodus Imperator omnibus menſibus nomina a ſuis cognominibus deſumpta impoſuit; ſed hæc omnia, ut uſus teſtatur, poſt mortem eorum Principum ſunt abolita [*c*]. (Qui menſes *Neronei*, *Claudii*, *Germanici* cognomina habuerint, vid. ap. *Suet.* Ner. 55. *Tac.* Ann. xv. 74. & xvi. 12.)

Diviſi erant *Menſes* in tres partes a *Kalendis*, *Nonis* & *Idibus* dictas. *Kalendæ* dicuntur *primus dies cujuſque menſis*, a verbo antiquo *kalo*, hoc eſt, *voco*; quia Pontifex *Kalando*, ſive *vocando* novam lunam populo nunciabat (*d*). Et Kalendis quidem Januariis *munuſcula* ſive *ſtrenas* ſibi invicem mittebant, ut hodieque ſæpe fieri aſſolet (*e*). Omnium autem menſium kalendis pecuniæ fœnori datæ exigi ſolebant *: unde liber, in quo debitorum nomina ſcribebantur, *Kalendarium* dicitur (*f*). *Nonæ* menſibus Martio, Majo, Julio, & Octobri ſex dierum, reliquis quatuor dierum erant; & nomen ſortitæ ſunt, quia ad eas ab Idibus retro *novem dies* numerabantur (*g*). *Idus* probabiliter ἀπὸ τοῦ ἰδεῖν, ſive a *videndo* ſunt di-

a Suet. Tib. 26. *b* Id. Domit. 13. *c* Lamprid. 11. Suid. V. Κόμμοδος. *d* Varr. de *L. L.* V. 4.
e Ovid. Faſt. 1. 185. ſeqq. Suet. Cai. 42. * [*Horat. Epod.* 2. *f.*] *f* Vid. Celeberr. Noodt de fœnore 11 1. *g* Varro l. d.

dictæ; quia tum Luna plene conſpiciebatur vel, juxta alios, ab *iduando* (*a*); quod verbum Etruſcorum lingua ſignificavit *dividere*, quia *Idus* menſem fere medium *dividunt* (*b*). Kalendæ in *Junonis* (quæ inde *Juno Kalendaris* (*c*) eſt dicta) Idus in Jovis tutela erant (*d*). Ratio denique dies more Romano numerandi e quovis Kalendario peti poteſt. * *

§. III. *De die.*

Dies civilis apud Romanos, ſicut apud nos hodie, incipiebat a media nocte (*e*). † *Partes* ejus erant *Media nox*, *Mediæ noctis inclinatio*, *Gallicinium*, *Conticinium* (*f*), *Diluculum* (*g*), *Mane*, *ad Meridiem*, *Meridies*, *Meridiei inclinatio*, *Sol occaſus* vel *ſuprema tempeſtas* (*h*) *Veſper*, *Crepuſculum*, *Prima fax*, *Concubium* (*i*), *Nox intempeſta*, *Ad mediam noctem*. Sed alias dies, ut

a Macrob. Sat. I. 15. *b* Horat. Od. IV. XI. 15. *c* Macrob. Saturn. II. 15. *d* Ovid. Faſt. I. 55. [*& 56. ubi Kalendas* Auſonias *vocat, quod eas Græci non habebant. Unde, quid Auguſti proverb.* ad Kal. Græcas *voluerit, intelligitur*. Suet. *c.* 87.] ** [*v. Append.* II.] *e* Macrob. Saturn. I. 3. † (*i. e. in definiendo die menſis; non in horis numerandis: nam earum ratione dies dividebatur in horas* XII. *ſive longus eſſet, ſive brevis. Eodem modo etiam nox. Ita oriente ſole numerabatur hora prima diei, & ſic porro uſque ad* XII. *Tum poſt occaſ. ſol rurſum hora prima noctis.* F. R.] *f* Plaut. Aſin. II. III. 95. *g* Id. Amph. II. II. 105. *h* Lex. XII. Tabb. ap. Gell. XVII. 2. *i* Plaut. Trin. IV. II. 44. quod tempus eleganter deſcribit Virg. Aen. II. 268.

ut & nox, in quatuor partes, *excubias*, ſive *vigilias* dictas, erat diviſa.

§. IV. *De diebus feſtis & profeſtis.*

Dierum porro alii ſunt *Feſti*; alii *Profeſti dies* ſunt, *qui Diis ſunt dicati*; iiſque inſunt (*a*), *Sacrificia*, de quibus ſatis diximus: *Epulæ*, cum dies divinis *epulationibus* celebrabatur; *Ludi*, qui in honorem Deorum fiunt, de quibus capite ſequenti; & denique *Feriæ*. *Feriæ* dicuntur a Græco verbo ἑστιᾶν, hoc eſt, *feſtum diem agere* olim enim *Feſtas* eas vocarunt (*b*). Fuerunt hæ Feriæ vel *Publicæ*, vel *privatæ*. *Publicæ* rurſus erant vel *Stativæ*, vel *Conceptivæ*, vel *Imperativæ*. *Stativarum* feriarum præcipuæ fuerunt *Agonalia* acta in honorem Jani idibus Januariis (*c*); *Carmentalia* acta in honorem Carmentæ (cujus templum erat Reg. Urb. VII. eam plurimi memorant conjugem fuiſſe Evandri Arcadis, & verſibus oracula ſolitam reddere; propterea a *carminibus* dictam *Carmentam*, cum *Nicoſtratæ* verum ei nomen eſſet (*d*)) III. Idus Januarias (*e*) & XVIII. Kalendas Februarias (*f*); *Lupercalia* acta (XV. *) Kalendas Martias in honorem *Panis* (*g*); *Matronalia* quæ Kalendis Martiis agebantur in memoriam dirempti a *matronis* inter Romanos & Sabinos bel-

a Macrob. Saturn. I. 16. *b* Vid. Voſſii Etym. V. Feſtum. *c* V. Ovid Faſt. I. 317. ſqq. [*ubi in vocis etymon inquirit.*] *d* Plut. Rom. p. m. 31. *e* Ovid ib. 461. *f* Ib. 617. *[*ex I. Edit. ſupplevimus.*] *g* Ovid. Faſt. I. 267. 421. ſeqq.

belli (*a*). *Conceptivæ* feriæ ſunt, quæ quotannis a magiſtratibus, vel a Sacerdotibus *concipiuntur*, ſive *indicuntur*; quales erant *Feriæ Latinæ*, de quibus alibi diximus (*b*); *Paganalia*, quæ quotannis celebrabantur a *pagis* ruſticarum tribuum Diis tutelaribus (*c*); *Sementinæ* feriæ actæ, cum *ſemina* terræ mandaſſent ruſtici, pro felici proventu frugum (*d*); *Compitalia* (*e*), quæ Laribus celebrabantur in *compitis* (*f*). *Imperativæ* feriæ erant, quas Conſul, Prætor, vel Pontifex Maximus urgente neceſſitate *indicebat*, ſive *imperabat* (*g*); cujus generis fuerunt *Novemdialia*, maxime indici ſolita, cum lapidibus pluiſſe nunciatum eſſet (*h*). *Privatæ feriæ* erant ſingularum familiarum, vel hominum: erantque vel *ſtativæ*; vel celebrabantur occaſione *natalium* (*i*), *ſuſceptionum fulgurum* (*K*), (quemadmodum Flaminica, quoties tonitrua audiiſſet, feriata erat, donec placaſſet Deos (*l*) & *expiationum*, vel *funerum*. Publicæ feriæ indicebantur a Rege ſacrorum (*m*), & a Prætore (*n*): ab illo, ut ſacra rite peragerentur; ab hoc, ut a negotiis forenſibus vacaretur; nam nullum opus feriis facere licebat, niſi quod intermiſſum noceret (*o*). [*Juſtitii* non meminiſſe auctorem, miror. Id autem

a Ib. III. 170. ſeqq. *b* Sect. II. c. II. §. 2. & hujus Sect. c. I. §. 2. *c* Ovid. Faſt. I. 669 *d* Ibid. 657. *e* Gell. x. 24. *f* V. Ovid. Faſt. v. 140. *g* Vid. l. 26. §. 7. ff. ex quib. cauſ. maj. *h* Liv. I. 31. *i* Ovid. Triſt. III. I. 13. ſeqq. *K* Macr. Sat. I. 16. [*Liv.* III. 5.] *l* Auguſt. de Civit. D. VI. 10. *m* Varro de L. L. v. 3. *n* Gell. x. 24. *o* Virg. Georg. I. 268. Tibull. II. I. 9.

tem *indicebatur* tum ob res publice lætas ad ſupplicationes aut ferias agendas, *Horat.* IV. Od. 2. 43. tum in mœrore publico & inprimis exorto tumultu ad delectum habendum. Exempla illuſtria ſunt ap. *Liv.* III. 3. 5. & IX. 7 *Suet.* Tib. 52. *Tac.* Ann. II. 82. III. 6. U. & *Pedo* ad Liviam vſ. 181. ſqq. Ceſſante cauſſa, *remittebatur* Juſtitium, *Liv.* III. 5. *Tac.* Ann. III. 7. &c. Fuſius hæc peragit *Briſſon.* de Form. p. 259.

Profeſti dies ſunt, qui ad adminiſtrandam rem publicam, privatamque homnibus ſunt conceſſi. Hi rurſus erant vel *Faſti*, (Græcis δικάσιμοι (*a*), vel ἔνδικοι) quibus Prætori tria illa verba (*b*), *Do*, *Dico*, *Addico* (nam his ut diximus, omnem ſuam juriſdictionem abſolvebat) *fari* licebat; vel *Nefaſti*, (Græcis ἄδικοι, ἄπρακτοι (*c*), vel ἀποφράδες) quibus id non licebat, quales erant omnes feriæ, quando *res prolatæ* eſſe dicebantur (*d*) (*vacantie*); cui contrarium eſt, cum *res rediiſſe dicuntur* (*e*): & præterea vindemiarum & meſſis tempore res prolatæ erant (*f*). Vel denique erant dies *Interciſi* (*g*), vel *Endociſi* (aliis *Endoterciſi*), ut olim dicebant, cum quibusdam horis jus dici poſſet, quibusdam licitum non eſſet; qui in faſtis ita notantur, *F. P.* vel *N. P.* hoc eſt, *faſtus prior*, vel *nefaſtus prior*. *Nefaſtos* autem imperite vulgo cum

a Pollux, VIII, v. 26, ex Menandr. *b* Ovid, Faſt, v. 47, ſeqq, *c* V, not, ad l, Poll, modo d, *d* Plaut. Capt, I, 10, & ſeqq, V, omn, Man, & alios ad Cic, Att, VII, 12, & ad *Or*, pro Mur, 13, *e* Id, pro Sext, 61, *f* Stat. Sylv, IV. 4, 40, l, 1, pr, ff. de feriis, *g* Ovid, d, l, 49,

cum *religioſis* diebus confundunt, qui erant *triſti omine infames impeditique*, ut *dies Allienſis*, de quo mox (*a*): licet aliquando improprie pro *infamibus* poni (*b*); quemadmodum etiam apud Græcos ἡμέραι ἀποφράς (*c*).

§. V. *De aliis Dierum Diſcriminibus*.

Rurſus alii dies erant *Comitiales*, quibus *Comitia* haberi poterant (*d*); alii dicebantur *Nundinæ*, quaſi *Novendinæ*, quod *nono* quoque die redirent; (nam a *Nundinis* ad *Nundinas novem* dies erant, diverſi octo, intermedii ſeptem (*e*)) cum ruſtici ad mercatum, judicia & leges accipiendas ferendasque in Urbem venirent, & poſt legem Hortenſiam, ad lites quoque curandas (*f*): nam antea fuerant nefaſti. *Præliares* dies erant, quibus fas erat res repetere, vel hoſtes laceſſere (*g*); iisque opponuntur *Non præliares*, ut *Dies atri*, qui erant *poſtridie* Kalendas, nonas & idus cujusque menſis: nam ridicule infauſtum aliquid in particula *poſt* ineſſe credebant (*h*) Et ita etiam Græci *dies proſperos* ἡμέρας λευκάς vocant (*i*); quemadmodum e contrario Dion. Halic. IX. *c.* 23. diem, quo *Fabii* ad *Cremeram fluvium* ſunt cæſi,

a Gell, IV, 9, *b* Herat, Od, II, XIII, I, Suet, Tib, 35, *c* Lucian, Timone p, 137, ed Græv. *d* Ovid. Faſt. I. 53. Tac. Ann. XIV. 12. *e* Dion. Hal VII, 58. Varr. de R. R. II init. licet hodie quidam diverſum ſentiant. (v. *nos ad p. 67*, *f* Macrob. Satu n. I. 16. *g* Ibid. *h* Id. Ib. *i* Menand. ἐν Λευκαδίῳ p. 112 ed. Cl. Cler.

ſi, *μέλαιναν καὶ ἀποφράδα* vocat. His diebus nihil publice geri poterat; ſed tamen recte diſtinguendi ſunt a *nefaſtis*; *feriæ* enim, ut vidimus, erant dies *nefaſti*; ſed nihil minus, quam *atri*. *Inominales* dies erant quartus ante Kalendas, nonas & idus cujusque menſis (*a*); & etiam quædam feriæ, Denique dies *Allienſis* (*b*) infauſtiſſimus habebatur; quod eo die, qui erat xv. Kalendas Septembris, Romani ad *Alliam* fluvium a Gallis, & ad Cremeram à Vejentibus cæſi fuerant (*c*).

In jure noſtro invenimus dies *Comperendinos* (*d*), quos litigatores ſibi invicem in diem *perendinum* denunciabant; dies *Statos*, qui judicii cum peregrino, ſive cum *hoſte* (*e*) (ita enim *peregrinos* vocabant (*f*)) cauſſa inſtituuntur; & dies *juſtos*, ſive triginta dies qui dabantur ex Lege XI. Tabularum confeſſo, vel condemnato ad pecuniam conficiendam, vel alio modo ſententiæ judicis ſatisfaciendum (*g*).

CAPUT QUINTUM.

De Ludis Romanorum.

AD Sacra etiam pertinebat cura *ludorum publicorum*; qui fiebant, vel *Deorum immortalinm iræ placandæ*; vel *beni-*

a Vid. Gell. v. 17. (*&* *Bentl. ad Horat.* III. 14. II.) *b* Ovid. in Ibin. 219. Cic Attic. IX. 4. Tac. *Hiſt.* II. 91. *c* Liv, VI, 1, *d* Macrob, *Saturn*, 1, 16, *e* Plaut, Curcul, I, 1, 5. *f* Feſt, V, *Status dies*, Cic, de *Off*, 1, 12, *g* Gell, XV, 13

nivolentiæ conciliandæ (*a*); vel *pro ſalute Populi*; vel, *ad Populi gratiam demerendam* (*b*).

Dividi poſſunt primo quidem a *forma* in *Circenſes*, *munera* ſive *ſpectacula gladiatorum* & *ludos Scenicos*: deinde a *tempore*, quod fuerunt, vel *Stati*, vel *Votivi*, vel *Extraordinarii*.

§. I. *De Ludis Circenſibus*.

Ludi Circenſes primum a Romulo occaſione raptus Sabinarum ſunt inſtituti (*c*) in honorem Dei *Conſi*, (qui ut diximus, idem ac Neptunus fuiſſe videtur (*d*)) unde *Conſuales* ſunt dicti, & in Campo Martio primum videntur celebrati. *Circenſes* autem primum dici cœperunt, cum Tarquinius Priſcus *Circum* (ἱππικὸν θέατρον vocat Plutarchus *Paullo Æm. p. m.* 272.) Romæ exſtruxiſſet (*e*) in *valle Murcia* inter Aventinum & Palatinum montes, qui poſtea, diſtinctionis cauſſa, cum plures Circi ædificarentur, *Circus Maximus* fuit dictus. Ejus longitudo fuit ſtadiorum trium cum dimidio, ſive paſſuum 437.$\frac{1}{2}$ latitudo unius ſtadii, ſive paſſuum centum viginti quinque. Circum ejus aream erant *gradus*, ſive *ſedilia*, quæ *fori* dicebantur; quos initio ſibi quiſque faciebat (*f*), donec a Tarquinio Superbo lignea & permanentia ſedilia (*g*) poſtea ab aliis lateritia & denique marmorea ſunt facta; quæ triplici porticuum ordi-

a Tac. An. XIV. 23. *b* Vid. Cic. de *Off.* II, 17, *c* Vid. *Virg. Æn.* VIII, 635, *d* Auſon Eригr, 69, *e* Liv, I, 35, *f* Ibid, *g* Ibid, 56,

ordine ſuſtentabantur. Et dicitur quidem Tarquinius Priſcus jam loca Patribus & Equitibus adſignaſſe (*a*); (certe ſingulis Curiis loca ſua adſignavit, Circo in triginta partes diviſo (*b*),) ſed tamen libera Republica rurſus promiſcue ſpectarunt, donec primum Auguſtus (*c*), mox Claudius (*d*), & demum *Nero* [*e*] (ac *Domitianus*) varios ordines iterum ſepararunt: Auguſtus nempe & Claudius Senatores, Nero (& *Domitianus*) Equites *. Capiebat Circus loca, ut, qui minimum dicunt, 150000 (*f*), ut, qui plurimum, 485000 (*g*). Circuitus ejus erat mille paſſuum, ſive ſtadiorum octo. In altera extremitate Circi, quæ in hemicyclum deſinebat, ingens erat oſtium *Mæniano* ſubjectum; qualia etiam duo erant a lateribus: in altera vero extremitate, quæ rectilinea erat, duo erant mæniana (*h*) ad angulos, & in medio unum, cui rurſus ingens oſtium erat ſubjectum: atque in horum aliquo videtur fuiſſe ***cubiculum Principis*** (*i*), cui, Circum ingredienti, ab omnibus aſſurgebatur (*k*), & plaudebatur (*l*); in alio forte locus Editoris, quod munus ſæpiſſime ſuſtinebat Prætor (*m*). Ex utroque latere oſtii,

O quod

a Liv. d. c. 35 *b* Dion. *Halic.* III. 68. *c* Suet. Aug. 44. *d* Id. Claud. 21. *e* Id. Ner. 11. * (Martial. v. *Epigr* 8. 14. 23. 26. 28. 36. & *alibi*. Sueton. *Domit.* 8. v *ſupra p.* 40 *f* Dion. Halic. III. 68 *g* Noticia dign. Imp. Occid. II. *h* Vid de mænianis DD. ad l 242. §. 1. ff. de V. S. (& *Feſtum cum aliis*) *i* Suet. Ner. 12. *K* Plin. Paneg. p. 158 ed. Traject. 1652. *l* Cic. pro Sext. 50. *m* Juven. x. 36.

quod erat in parte rectilinea, ſex erant oſtia minora, unde equi emittebantur; quæ dicebantur C*arceres* [*a*] (Gr. *ὕσπληγξ*, vel *βαλβὶς* (*b*)) & cancellis erant clauſa: hæc autem univerſa Circi extremitas *Oppidum* dicebatur (*vv*). Ante carceres ſtabant duo *Hermuli*, ſive *ſigna Mercurii*, funem, vel catenulam tenentia; ne equi ante datum ſignum excurrerent (*c*); cujus loco *alba linea* aliquando videtur fuiſſe ducta; ſive ſulcus transverſus creta repletus (*d*) ad quam a *moratoribus* frontes equorum æquabantur, ne ante juſtum tempus lineam tranſilirent (*e*); & hinc jam eleganter admodum Horatius *Epiſt.* I. XVI *vſ.* 79. *mortem* vocat *ultimam lineam rerum*. *Area* Circi, ſive *arena* adverſus ferarum eruptionem non tantum clauſtris erat circumdata, ſed etiam *Euripo* (*f*) ſive *canali* qui a Nerone quidem ſublatus (*g*), at poſtea ab aliis Principibus reſtitutus fuit (*h*). In medio Circi murus erat latericius, duodecim circiter pedes latus, altus quatuor; qui dicebatur *Spina* (*i*); quia tanquam *Spina dorſi* corpus humanum, ita ipſe Circum ſecabat: ad hujus ſpinæ ambas extremitates colu-

mnæ

a Varr. de *L. L.* IV. 32 Virg. Georg. I. 512. *b* Lucian. de non tem. cred. cal. p. m. 413. *vv* Vetus Poeta ap. Varr. de *L.* L. IV. 32. Vid. Sidon. Apollin. carm. XXIII. v. 317. *c* Caſſiod. Var ar. III. Epiſt. 51. *d* Cic. de amic. c. ult. Lucret. VI. 91. uterque omn. vidend. *e* Vid. Cl. Græv. Præf. I. IX. Ant. *f* Vid. Suet. Jul. 39. *g* Plin. *H.* N. VIII. 7. *h* Vid. *L*ampr. Heliog. 23. *i* Caſſiod. l. d.

mnæ ſive pyramides erant tres in formam coni, vel cupreſſi, circum quas currus flectebant; ita ut ſpinam & metas ſemper a ſiniſtra haberent (*a*); eæque dicebantur *Metæ* (*b*); unde proverbiali locutione *a carceribus ad metas*, pro *ab initio ad finem* dicimus. In media ſpina ab Auguſto Imperatore poſitus fuit *Obeliſcus*, altus pedes centum triginta duos ex Ægypto advectus, qui Soli ſacer erat: nec longe inde alius erat pedum octoginta octo in honorem Lunæ erectus (*c*). Præterea hic erant ædiculæ quædam, ſtatuæ & aræ Deorum, *delphines* & *ova*; de quibus mox plura. Et hæc de forma Circi.

Ante ipſos ludos ſtatuæ Deorum in *Tenſis* (*d*) ſuis, ſive *Ferculis* celebri *Pompa* (*e*) per Circum traducebantur. Atque [*f*] in ea Pompa præterea erant procerum filii pubertati proximi equis invecti, quorum patres erant ordinis equeſtris; ceteri pedibus, qui in pedeſtri ordine erant militaturi: illi in alas & centurias; hi in claſſes, & ordines diſtributi. Inde ſequebantur curruum, & equorum ſingularium agitatores: & poſt eos athletæ pudenda tantum velati: tum ſaltatores, tibicines, citthariſtæ; miniſtri, qui thuribula argentea & aurea, & ſacra publica ferebant: denique Deorum ſimulacra hominum humeris portata. Et hac Pompa peracta Conſules & Sacerdotes ſacra faciebant.

O 2 §. II. *De*

a Ovid. Am. III. 11. 72. *Lucan* VIII. 200. *b* Vid. Horat. ad Od. I. 1. 4. *c* P. Victor. de reg. Urb. *d* Vid. Suet. Jul. 76. *e* Ovid. Amor. III. II. 43. Vid. omn. Voſſ. de Idol. II. 10. *f* Dion. Halic. VII. 72.

§. II. *De Variis Circenſium generibus.*

Ludorum Circenſium *ſex* potiſſimùm genera fuerunt: *Curſus* nempe, *Lucta* ſive *certamen gymnicum*, *Ludus Trojæ*, *Venatio*, *Pugna equeſtris*, & denique *Naumachia*. Præcipue tamen *Circenſium* appellatio *equorum curſibus* adhæſit, quibus ſupra fidem & modum delectabantur Romani (*a*).

Currebant vel *Curribus*, vel *Equis*; & *Equis* quidem vel *Singularibus*, vel *Deſultoriis*; cum in ipſo curſu ex uno in alterum tranſilirent (*b*).

Aurigæ (qui fere erant homines ignobiles, & plerumque ſervi, donec corruptis Reipublicæ moribus nobiliſſimi quique imo multi ex Imperatoribus, ſeſe turpiſſime huic ſtudio dederunt) *aurigæ*, inquam, diviſi erant in quatuor *greges*, ſive *ſocietates* (quas proprio nomine *factiones* (*c*) dicebant) colore veſtium diſtinctas (*d*). Vocabantur autem *Factiones Albata*, quæ *albis*; *Ruſſata*, quæ *rubris* ſive *ruſſis*; *Veneta*, quæ *venetis*, ſive *cæruleis* (*e*); & *Praſina* denique, quæ *porraceis* (πράσον Græcis eſt *porrum*) ſive *viridibus* veſtibus utebantur (*f*); ſed harum factionum præcipuæ erant Praſina & Veneta (*g*). Domitianus *Auratam* & *Pur-*

pu-

a Vid. Juven. XI. 223. VIII. & 118. X. 78. XI. 195. *b* Propert. II. II. 35. *c* Feſt. hac V. *d* Ovid Am. III. II. 78. *e* Suet. Vitell. 14. *f* Sidon. Arch. carm. XXIII. 343. *g* Martial. X. 48.

puream factiones adjecit (*a*); ſed earum rarior occurrit mentio. Hæ factiones univerſum Populum in varia ſtudia ſcindebant (*b*), ita ut pro hac vel illa factione ſponſionibus certarent (*c*); & aurigis identidem nummos oſtenderent, qui victori contingerent, ut eorum ſpe majores conatus ederent (*d*); imo ad atrociſſimas ſeditiones aliquando hæ contentiones eruperunt [*e*]. Et etiam Principes (ſed nequiores fere) factionem aliquam ſibi dilectam habebant; quod de *Cajo Nerone*, *Vitellio*, *Vero* Imperatoribus locis citt. videri poteſt (*f*).

Currendi porro *ratio hæc fuit*: Curribus ante carceres ſtantibus eo ordine, qui ſorte obtigerat (*g*), (nam multum referebat ex quo quis oſtio emitteretur; qui enim ex extremo oſtio verſus Circi latus emittebatur, longe majus ſpatium abſolvere debebat, quam ille, qui ſpinæ erat proximus) ille, qui ludis præſidebat, *mappa* (*h*), vel *panno* (*i*) miſſo ſignum curſui dabat. Tum ſtatim (*k*) catenula Hermulorum dimiſſa in curſum effundebantur a dextra parte Circi circum metas arctiſſime ſiniſtram verſus (*l*); quique primus illud curriculum ſepties (*m*)

 ab-

a Suet ejus vita 7. *b* Ovid. Amor. III. II. 67. *c* V. Juven. XI. 195. & ſqq. Mart. XI. I. *d* Suet. Claud. 21. *e* Vid. Minut Fel. p. 42. ed. Oiz & ibi Oiz. *f* Suet. Cajo 55. Ner. 22. Vit. 14 Capitol. Vero 4. *g* Vid Virg. Æn. v. 132, *h* Martial. XII. 29. *i* Juven. XI. 196. *K* V. elegantem locum Lucret. II. 265. *l*. Ovid. Amor. III. II. 12 & 69. ſeqq. *m* Varro ap Gell. III. 10.

abſolviſſet quod maximæ artis & induſtriæ fuiſſe facile poteſt concipi) victor erat (*a*). Hæc autem ſeptem curricula unus *Miſſus* dicebantur; quales viginti quinque fere quoque Circenſium die abſolvi ſolebant [*b*], aliquando magna quadam feſtivitate plures (*c*): &, ne in numero curriculorum erraretur, ex ſeptem *delphinibus*, (& hoc quidem, quia ludi Circenſes primum in honorem Neptuni, cui hæc animalia ſacra ſunt, fuerunt inſtituti) vel (*d*) *ovis ligneis* columnis in ſpina ſtantibus impoſitis (*e*) quoque curriculo unum tollebant; vel, ut vult Cl. Grævius (*f*), [qui etiam *delphinas* illos & *ova* paullo aliter explicat] columnis ea imponebant. Finito miſſu auriga in ſpinam deſiliebat; & poſtquam voce præconis victor pronunciatus eſſet (*g*), præmium accipiebat: quod ſæpe ingens erat, etiam in pecunia numerata (*h*).

Secundum ludorum Circenſium *genus* fuit *Gymnicum*, ſive *Athleticum*; quod eorum erat, qui virium vel velocitatis gloria certabant, & comprehendit *Curſores*, *Pugiles*, & *Luctatores* (*i*). Originem habuit a Græcis (*k*), quod ex nomine patet;

a Propert. II. XIX. 65. *b* Varro ap. Serv. ad Virg. Georg. III. 18. *c* Suet. Domit. 4. *d* Liv. XLI. 27. Juven. VI. 590. *e* Dio L. XLIX. circa fin. *f* Præf. Tom. IX. Antiq. Rom. *g* Vid. Virg. Æn. V. 245. *h* Mart. X 74. *i* Dion. Halic. VII. 73. *K* V. Horat. Epiſt. I. 1. 32. [*Varias artis Gymnaſticæ ſpecies enumerant* Propert. III. 12. *&* Martial. VII. 31. *Tum præter* Mercurialem *de hac arte*, *qua*

tet; dicitur enim certamen *Gymnicum* a Græco γυμνὸς, *nudus*; quia *nudi* certabant, pudenda tantum ſubligaribus velati. Hinc etiam *Gymnaſium* dicitur locus, ubi aliquis quavis ratione *exercetur*: *Athleticum* quoque dicitur, vel a Græco ἆθλος, *certamen*; vel ab ἆθλον, quod *certaminis præmium* notat; quamvis hoc nomen pugilibus tantum proprie & luctatoribus adhæſerit.

Curſus certamen eadem ratione inſtituebatur ac id quod equorum erat & curruum; ut ſcilicet ex quaque factione unus vel plures currerent. Hi aliquando cum aurigis per aliquod ſpatium ſimul vecti poſtea deſiliebant, & *Parabatæ* dicebantur (*a*). Conficiebant autem quandoque, teſte Plinio *H. N.* VII. *c.* 20. paſſuum clx. millia, & ultra.

Pugiles dicti ſunt a *pugno*, ut Græcis πύκτης a πὺξ, quia *pugnis cæſtibus* armatis certabant (*b*). *Cæſtus* autem fuerunt *genus chirothecarum* ex corio (*c*), quibus plumbum, vel ferrum erat inſutum, ut ictus eſſent graviores (*d*); & loris firmitatis cauſa ad humeros & brachia alliga-

 ban-

quæ tam ad militiam & medicinam, quam ad athletas pertinet, docte ac fuſe differunt Auctores Hiſtor. Acad *Litt.* Pariſ. *T.* I. *p.* 108. *Vide etiam eorumdem* Memor. *T.* II. *p.* 120. & 150. de ſaltatione: *p.* 197. de ſphæriſtica: *p.* 270. 303. 329 *ſqq.* de Athletis: *T.* IV. *p.* 316. de lucta: *p.* 153 de Pugilatu: *p.* 288. de Curſu: *p.* 441. de Pentathlo: *p.* 458. de Diſco.]

a Dion. Halic. VII. 73. *b* Horat. Serm. II. I. 26. *c* Virg. Æn. V. 404. *d* Cic. Tuſc. Q. II. 17.

bantur (*a*). (v. omn. L. Bos in *Διατρ.* ad 1. Cor. ix. 27. & prov. *Os pugilis.*)

Lucta eſt, cum alter alterum in terram brachiorum viribus proſternere conatur, quæ Græcis *πάλη* dicitur; unde locus, ubi exercebantur luctatores, dicebatur *Palæſtra*; quamvis ea vox ſæpe pro *ipſo exercitio* (*b*), ſæpe pro *quovis gymnaſio* ponitur, veluti apud *Martialem* iv. *n.* 8. ut mihi quidem videtur. Luctatores oleo, vel ceromate ungebantur (*c*), ut membra eorum agiliora eſſent; & rurſus pulvere, vel arena conſpergebantur (*d*), quo facilius poſſent prehendi (*e*) (& ad ſudorem comprimendum. V. *Mercur.* de arte gymnaſtica. F.R.): unde *Anacharſis Scytha* philoſophus *oleum* vocavit *μανίας φάρμακον*, quod eo uncti Athletæ, ut *inſani* in amicos pugnarent (*f*): & hinc etiam *decus olei* pro *præſtanti athleta* ponitur apud *Catullum n.* 64. *vſ.* 64. Omnes autem Gymnici exquiſitiſſima [*g*] diæta, & multa exercitatione utebantur (*h*). Et etiam hyeme exercebantur in loco tecto, qui *Xyſtus* dicebatur: *Xyſtum* vero erat locus apertus, ubi ſudo cœlo ſe exercebant. Gr. *περίδρομις* (*i*). [Hanc diſtinctionem nihili eſſe, docet *Gudius* ad Phædr. II. fab. v. 18.)

Præ-

a Virg. Æn. v. 425. Propert. III. 12. 9. *b* Terent. Eun. II. II. 24. *c* Juven. III, 68. *d* Suet Ner. 45. *e* *Lucian.* de gymnaſ. non procul ab init. *f* Diog. Laert. I. 104. *g* S. Paul. I. ad Corinth. IX 2. *h* Vid. Horat. de Arte 411. *i* Vitruv. V. 11. & ibi Philand. Vid. Suet. Aug 45. Galba 15. coll. c. Plut. Galba p. m. 1000.

Præterea inter gymnicos ludos erat *Saltus*, & *Diſci jactus* (*a*); & quia ita *quinque* exercitii generibus hi ludi conſtabant, Græcis Πένταθλον (*b*) & Παγκράτιον, Latinis *Quinquertium* [*c*] ſunt dicti: ſed duo poſteriora genera raro, aut nunquam apud Romanos uſitata fuiſſe videntur.

Tertio: in Circo etiam *Ludus Trojæ* fiebat a pueris nobilibus (*d*) majoribus & minoribus (*e*), turmatim in equis diſcurrentibus & ſpeciem ludicri certaminis exhibentibus; quod graphice deſcribit Virgilius *Æn.* v. *vſ.* 561. *ſeqq.*

Quartum ſpectaculorum Circenſium *genus* erat *venatio*; quæ erat *pugna ferarum inter ſe, vel cum hominibus:* vel etiam, *oſtentatio tantum & traductio ferarum per Circum*: vel denique etiam, *luſus ferarum manſuefactarum, aliarumque*, ut leonis & leporis [*f*]: ad quam exhibendam Circus aliquando in modum ſylvæ arboribus replebatur (*g*). Prima venatio fuit *L. Metelli* (*h*), qui A. U. 503. elephantos centum quadraginta duos, de Pœnis captos, in Circum induxit; quos jaculis interfectos tradunt penuria conſilii, quoniam neque ali placuiſſet, neque donari Regibus. Poſtea hæ venationes ſæpiſſime ſunt repe-

a Martial. XIV. 162. *b* Plin. *H.* N. XXXIV. 8. (*Epict. Manual.* 26. 2. *ubi etiam dictu digna de Athletarum diæta invenies*, F. R.) *c* Feſt. hac v. (*Et qui quinque his certamgener. victor fuiſſet, vocabatur* Quinquertio. *Id.*) *d* Tacit. Ann. XI. 11. *e* Suet. Jul. 39. *f* Martial. I. 6. 15. & alibi. *g* Vopiſcus Probo 19. *h* Plin. H. N. VIII. 6.

titæ, feris omnis generis incredibili multitudine (*a*) & immani ſumptu ex diſſitis regionibus Romam advectis (*b*), quæ, donec ludorum tempus appeteret, in *Vivario* ſervabantur, & ſaginabantur (*c*). Hæ feræ aliquando ab ipſo Populo jaculis interficiebantur; aliquando inter ſe pugnabant, vel cum *Beſtiariis* (*d*); qui erant, vel ad hanc pœnam damnati (quod in Chriſtianos [*e*] frequentiſſimum erat) vel ſponte pugnabant (*f*), ſive ferocia, ſive auctoramento inducti; qui tamen infames vulgo habebantur (*g*).

Quinto: *pugna equeſtris & pedeſtris* ad imaginem veri belli fiebat; caſtris etiam quandoque in Circo poſitis (*h*), ita ut multi ſæpe occiderentur: & ad hunc modum Claudius Imperator in campo Martio expugnationem, direptionemque oppidi edidit (*i*).

Sexto: *Naumachia*, ſive *prælii navalis aſſimilatio* primis temporibus etiam in Circo edita fuit aqua per ſubterraneos meatus in eum inducta, tum ad delectationem, tum ad exercitium: poſtea vero ſolo excavato(*k*) Naumachiæ hinc inde conſtitutæ ſunt, in quibus juſtis pene claſſibus certabatur (*l*).

Lu-

a Ibid. 16. & ſeq. *b* Cœlius ad Cic. Famil. VIII. 2. 4. 6. Dio lv. p. m. 577. Symmach. IX. ep. 125. 132. *c* Procop. de bell. Goth. I. *d* Cic. in Vatin. 17. *e* Cyprian. Epiſt. 54. *f* Juven. VI. 99. *g* L. 1. §. 5. ff. de poſtul. *h* Suet. Jul. 39. & Domit. 4. *i* Id. Claud. 21. *K* Martial. de ſpectac. 26. *l* Tacit. Ann. XII. 56 Suet. Claud. 21.

Ludi ſcenici, & Gladiatores etiam quandoque in Circo ſunt dati; ſed nos de illis ſeorſim dicemus.

Pompa Circenſium temporibus Conſtantini Magni ſublata fuit, cum ille gentilium ritus averſaretur; & circa idem tempus Naumachia deſiiſſe videtur; pugnas vero equeſtres ac pedeſtres ad Juſtinianum uſque obtinuiſſe veroſimile eſt: reliqua ſpectacula, Roma a *Gotthis* A. C. 410. capta, ſunt abolita; ſed Conſtantinopoli curule certamen, uſque dum Urbs a Latinis, vel potius *Francis* & *Venetis* A. C. 1204. expugnaretur, permanſit.

§. III. *De Gladiatoribus*.

Alterum ludorum genus fuit *ſpectaculum Gladiatorum*; quod olim omnium celeberrimum, & populo gratiſſimum fuit (*a*). Unde lege Tullia Ciceronis vetitum fuit, ne quis biennio, quo peteret, Gladiatores daret (*b*). Hoc propria voce dicebatur *Munus* (*c*); quia *munus*, ſive *officium* ſe mortuis præſtare putabant: hinc *Munerarius* & *Munerator* (*d*) eſt dictus, qui hos ludos *edebat*, qui etiam *Editor* (*e*), & *Dominus* (*f*): & hic per dies, quibus Gladiatores dabantur, licet privatus eſſet, inſignibus tamen magiſtratuum utebatur (*g*).

a Cic. pro Sext. 58. ſeqq. *b* Ipſe pro Sext. 64. In Vat. 15. *c* Suet. Jul. 26. *d* Flor. 111. 20. *e* Capitolin. M. Anton. Phil. 23. *f* Cic. Att. II, 19. *g* Cic. de L. L. 14. verſ. fin.

Exemplum rei ab Etruſcis; *origo* a funeribus fuit: quia olim captivis ad ſepulchrum mactatis cæſorum manes placari credebant [*a*]. Hoc prætextu ergo Romæ primum publice Gladiatores ſunt dati a *Brutis fratribus* (*b*) A. U. 490. in funere patris ſui (*c*), & priſca quidem Republica non, niſi in funeribus illuſtrium virorum; ſed mox quoque in privatorum (*d*), & denique etiam in mulierum funeribus ſunt dati (*e*): proceſſu vero temporis voluptatis tantum, & Populi gratiam captandi cauſſa Gladiatores dari cœperunt (*f*). Dabantur autem a Magiſtratibus: ut primo ab Ædilibus (*g*), ad quos proprie ludorum cura ſpectabat; tum a Prætoribus (*h*), & ex inſtituto Claudii a Quæſtoribus (*i*); a Conſulibus (*k*), & Sacerdotibus aliquando, ut videtur (*l*), ſed rarius dati ſunt. Poſtea ex inſtituto *Alexandri Severi* Imperatoris *Arcarii* eos dederunt ex *arca* fiſci (*m*); denique Imperatores, & uno verbo omnes, qui gratiam Populi captabant.

In Provinciis etiam a Regibus (*n*) & Præſidibus earum, & in coloniis ac municipiis ab eorum magiſtratibus ſunt dati:

a Vid. Virg. Æn. X. 518. *b* Val. Max. II. 4. 7. (ex 1. Edit. *Liv. Epit.* XVI) *c* Quod turpiſſima ἀντιστροφή ad Bruti primi Conſ. filios refert Kipping *d* Vid. Horat. Serm II. III. 85. *e* Suet. Jul. 26. *f* Cic. pro Mur. 18. 36. &c. *g* Suet. Jul. 10. & paſſim auctores. *h* Juven. VIII. 542. *i* Suet. Claud. 24. *k* Id. Ner. 4. *l* Id. Aug. 44. Plin. Epiſt. VII. 24. licet illi forte de Circenſibus, vel Scenicis ludis loquantur *m* Lampr. ejus vita 41. *n* Joſeph. Ant. Jud. XIX 99.

ti; & denique etiam a privatis, & quidem viliſſimis (*a*). (Sed ſub Tiberio cautum fuit Senatus conſulto, *ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor cccc. millium res*. Tac. Ann. IV. 63.) Dies, quibus præcipue dabantur, erant Saturnalia (*b*), & quinquatrus (Minervæ feſtum (*c*)); iiſque diebus in honorem Principis, vel ab ipſo Principe, vel a Senatu aliquando plures dies ſunt additi. *Trajanus*, exempli gratia, licet optimus Princeps eſſet, per dies centum & viginti tres, decem millia Gladiatorum dedit (*d*): & eo denique hæc infamia evaſit, ut legibus fuerit coercenda (*e*), donec a Conſtantino Magno plane fuit ſublata (*f*): quanquam vel ſic tempore res opus habuerit, ut omnino tolleretur, & demum ab *Honorio* Imperatore plane vetita fuerit (*g*).

Habebantur & alebantur Gladiatores Romæ in *ludis* (*h*), qui plures in Urbe fuerunt; quique ſuos habebant *Procuratores* (*i*), vel *Curatores*; quod munus etiam inter honores fuit (*K*). Alebantur autem cibo multo & valido; unde *gladiatoriam ſaginam* dicit Tacitus *Hiſt. L. II. c.* 88. Præerant illis *Laniſtæ*, (a *laniando*, ut videtur, dicti (*l*)) qui Gladiatores emebant, aut pueros expoſititios huic rei tol-

a Juen. III. 34. ſeq. (*Martial.* III. 16.) *b* Auſon. de feriis Rom. 36. *c* Ovid. Faſt. III. 811. *d* Xiphilin. in Trajano *e* Suet. Jul. 10. *f* L. un. Cod. de gladiat. *g* Theodoret. Hiſt. Eccl. v. 26. *h* Suet. Jul. 26. *i* Tl. C. jo 270 Grut. ccclxxvi. 3. *K* Tacit. Annal. XI. 22. *l* Donat. ad Terent. Eun. II. II 26.

tollebant: tota autem manus, quæ ſub uno Laniſta erat, dicebatur *Familia* (*a*). Hi Laniſtæ, cum Gladiatores erudirent, dicebantur *commentari*, & *dictata dare* (*b*), & ipſi etiam *magiſtri* vocabantur (*c*); quia revera ſcripto ea comittebant (*d*): tirones autem ita inſtituebant, ut *rudibus* cum Laniſta *batuerent* (*e*); (unde ipſe ludus *Batualia* eſt dictus (*f*), & inde hodierna vox Gallica *Bataille* deſcendit) erat autem *rudis* gladius e ligno; qui Laniſtis e ferula arbore (*g*), tironibus e graviore ligno fuiſſe videtur.

§. IV. *De Amphitheâtro.*

Locus pugnæ aliquando fuit *ad rogum*, cum in defunctorum honorem munus daretur; ſæpe in *foro* (*h*), quod tum ſignis & tabulis ornatum erat (*i*): ordinarie vero in*Amphitheatris*.*Amphitheatra* primum quidem lignea & temporaria fuerunt: ſed hortatu Imperatoris Auguſti *Statilius Taurus* (*k*) primum e lapide ſtruxit. (Amphitheatri Atiliani caſus Fidenæ L. hominum millia obruit. v. Tac. Ann. IV. 62-3. cum nota Lipſii.) Maximum autem fuit, quod (*l*) Veſpaſiano Imperatore cœptum (*m*), a filio ejus Tito perfectum eſt (*n*), & hodie *Coliſæum* dicitur, corrupte pro *Coloſſæum*

a Suet. Aug. 42. *b* Id. Jul. 26. Varro de L. L. v. 7. *c* Cic. de Orat. III. 23. *d* Juven. XI 8. *e* Suet. Cajo 32. & 54. *f* Gloſſ. veteres. *g* Xiphilin. in Commodo. *h* Propert. IV. IX. 30. *i* Cic. Verr. I. 22. & ibi Aſc. *k* Suet. Aug. 29. *l* Id. Veſp. 9. *m* Xiphil. in vita ejus.

um a Neronis *Coloſſo*, qui juxta hunc locum fuit; cujus ſtupendæ ruinæ hodieque ſuperſunt (*a*). Dicebatur etiam *cavea* a forma *concava* (*b*); & *arena* (*c*) quia locum pugnæ *arena* ſternebant, quo certantes firmius ſtarent [aut *ſcobe*, quæ cruorem inbiberet]; unde etiam *arena* (*d*) pro ipſo *ſpectaculo* dicitur, & qui in ea pugnabant *arenarii* (*e*). Capiebat arena amphitheatri Titi locorum octoginta & ſeptem millia (*f*), & forma ejus erat, ut vulgo dicitur, ovalis (*g*). In medio arenæ videtur ara fuiſſe Jovis Latiaris; infra ſpectantes vero erant oſtiola quædam ad emittendas feras (*h*): nam hic venatio etiam quandoque inſtituebatur. Projectura muri, qui proxime arenam cingebat, dicebatur *Podium*; ad quod primi ſenatorum, & magiſtratus in ſellis ſuis curulibus ſpectabant (*i*): ubi etiam erat *Suggeſtus*, ſive *Cubiculum Principis* (*k*), *Tribunal Editoris*, & *ſedes Veſtalium* (*l*); qui locus contra inſultum ferarum cancellis (*m*), & lignis quibusdam verſatilibus erat munitus (*n*). *Sedilia*, ſive *gradus* ſenatorum & equitum pulvillis erant inſtrati (*o*); reliqui vero nudo lapidi inſide-

a Vid. Martial. de ſpectac. 1. & 2. *b* Amm. Marc. XXIX. 2. *c* Horat. Ep. 1. 1. 6. *d* Juven. III. 34. *e* L. 38. pr. ff. de oper. libert. l. 21. §. 2. ff. de teſtibus. *f* P. Victor de Regg. Urb. Reg. III. *g* Calpurn. Ecl. VII. 33. *h* Vid. Plaut. Perſa III. III. 31. *i* Juven. II. 145. ſeq. *K* Vid. Suet. Jul. 76. & Ner. 12. *l* Id. Aug. 44. Cic. pro Mur. 35. *m* Plin. H. N. XXXVII. 3. *n* Calpurn. Bucol. Ecl. VII. 51. Amm. Marcell. XIX. 5. *o* Juven. III. 153.

ſidebant, ut apud Græcos quoque obtinuit: unde ſcitum narratur dictum *Ariſtippi* a quopiam interrogati, *Cui bono eruditio? ad hoc ſaltem*, inquit, *ne in theatro lapis ſuper lapidem ſedeat*. *Præcinctiones* erant gradus majores (*a*), qui reliquos quaſi cingebant: *aditus* vero, quibus ad ſedilia ibatur, dicebantur *Vomitoria* (*b*); quia populum, qui frequentiſſimus eo convenire ſolebat, quaſi *evomebant* (*c*). Ab his profectæ *Viæ* (*d*) gradus Caveæ ſecabant, quæ dicebantur *Scalaria* (*e*): ſpatia autem inter duo ſcalaria dicebantur a forma, *Cunei* (*f*), qui certi certis erant adſignati (*g*); unde *excuneare* aliquem dicitur apud *Apulejum Florid.* III. *initio propius*, pro *ordine ſuo removere*. Superior Amphitheatri pars conſtabat porticibus & loco plano, ubi pullati & fœminæ ſpectabant (*h*). Infimi gradus, qui Arenæ proximi erant, Senatoribus & Legatis exterarum gentium erant adſignati (*i*), & dicebantur *Orcheſtra* (*k*): proximi *Quatuordecim* gradus Equitibus & Tribunis (*l*) militum ex lege Roſcia (*m*) erant tributi: reliqua loca populo patebant, & *Popularia* dicebantur (*n*); niſi, quod honoris cauſſa aliquando locus Gladiatoribus pu-

a Vitruv. v. 3. *b* Macrob. Saturn. vi. 4. *c* Vid. Virg. Georg. II. 462. *d* Martial. v. 14. *e* Vitruv. v. 6. *f* Juven. vI. 61. *g* Suet. Aug. 44. Martial v. 41. *h* Calpurn. Bucolic. vII. 26. *i* Suet. Claud. 25. Juſtin. xliii. 5 *k* Juven. III. 177. *l* Martial. II. 95. *m* Horat. Epiſt. I. I. 62. (v. ſupra ad pag. 40.) *n* Suet. Claud. 21. & Domit. 4.

publice datus fuit (*a*): & arbitrii Editoris etiam fuiſſe videtur iis, quos honoratos vellet, locum digniorem adſignare (*b*): quod neſcio an alias jam obſervatum ſit. Ad hæc loca cuique *diſſignanda* conſtituti erant *Diſſignatores* [*c*], qui etiam *Locarii* dicebantur (*d*); quorum proprium verbum, quum aliquem indignum loco pellerent, erat *excitare* (*e*), vel *ſuſcitare*. Erant etiam in Amphitheatris occulti *tubuli*, ex quibus ſpectantes croco diluto (*f*), aut aliis fragrantibus liquoribus conſpergebantur (*g*). Æſtu ſolis urgente totum quantum erat Amphitheatrum velis (*h*), (quæ aliquando, tanta erat luxuria temporum! ſerica (*i*), vel purpurea erant (*k*), & *velaria* etiam videntur dici *Juvenali* IV. *vſ.* 122. *Pegmata* autem, de quibus ibid. loquitur, erant machinæ ligneæ ita artificioſe compoſitæ, ut occulte creſcerent, & decreſcerent (*l*); quales fere hodie videmus in dramatibus muſicis, quas *Operas* vulgo dicunt) velis, inquam, amphitheatrum obducebant; ad quem finem in ſumma muri circumferentia foramina erant, quibus mali immitebantur (*m*): nimio autem vento hæc vela prohibente utebantur

cau-

a Cic. Phil. IX. 7. *b* Id. ad Attic. II. 1. p. 171. ed. Græv. *d* Plautinus prologus Poen. 19. *e* Martial. V. 24. *c* Id. V. 8. 14. & III. 95. *f* Id. V. 26. & de ſpectac. 3. Senec. Nat. Quæſt. II. 9. *g* Vid. copioſiſſime de hac re diſſerentem Celeb. Ez. Spanhem. ad Callim. hymn. in Apollin. 83. *h* Martial. XIV. 29. *i* Dio L. XLIII. *k* Xiphilin Nerone. *l* Mart. de ſpect. 18. [V. *omn. notas ad Phædr.* V. 7. 7.] Claudian. de Mull. Conſ. 323. *m* Lucret. IV. 73.

cauſis, (quemadmodum Caium Imperatorem illud Senatoribus conceſſiſſe legimus (*a*) ſive *pileis*, & *umbellis* [*b*] Juxta amphitheatrum erat *Spoliarium* (*c*), ſive *locus, in quem mortui, vel lethaliter ſaucii unco trahebantur*.

§. V. *De ipſis Gladiatoribus*.

Gladiatores olim fuerunt e ſervis, iisque vel *ad ludum*, vel *ad gladium* damnatis; quæ duo ita differunt, quod *ad gladium damnati* intra annum conſumi deberent; *in ludum* vero *damnati* poſt certum tempus poterant liberari (*d*). Fuerunt etiam ſumpti ex captivis, aut ab Imperatore datis, aut a Laniſta emptis. Poſtea vero etiam liberi homines aut pretio (*e*) aut libidine pugnandi (*f*) inducti in arena depugnarunt: & denique etiam viri nobiles [*g*] in gratiam Principum eo indignitatis, venerunt (*h*); quin, quod magis quis miretur, etiam feminæ (*i*) hac rabie fuere correptæ; & improbo quoque novitatis quodam ſtudio nanos in arena congredientes videre cupiverunt (*k*): ſed tamen omnes infames ſunt habiti (*l*). Liberi homines, qui ſe ipſos in arenam vendebant, dicebantur proprie *auctorati* (*m*), & eorum mer-

a Dio L. lviii. *b* Martial. xiv. 26. 27. *c* Lamprid. Comm. 18. *d* Ulpian. ap. Pithæum coll. L. 1. Moſaic. & Rom. Tit. xi. *e* Juven. vi 1. 391. *f* Liv. xxviii. 21. *g* Juven. ii. 43. *h* Suet. Jul. 39 & N. 12. *i* Id Domit. 4. [*Juven. ſæpius.*] *k* Stat. Sylv. 1. vi. 60. *l* Vid. l 21. §. 2. ff. de teſt. *m* Horat Serm. 11. vii. 58.

merces *auctoramentum* (*a*), ſive *gladiatorium* (*b*). Hi auctorati jusjurandum præſtabant, ſe omnia facturos, quæ legitimos Gladiatores deceret; cujus formula apud *Petronium Arbitrum* c. 117. ita extat: *Uri, vinciri, verberari, ferroque necari; & quicquid aliud Eumolpus jusſiſſet, tamquam legitimi gladiatores domino corpora animasque religioſiſſime addicimus*.

Diſtincti fuerunt Gladiatores tum *armis*, tum *ratione pugnandi*: nos ſingula eorum genera levi calamo recenſebimus. Quidam dicti ſunt *Secutores* (*c*), quorum arma fuerunt galea, clypeus & gladius, vel maſſa plumbea (*d*): cum his plerumque committebantur *Retiarii* (*e*) qui *reti jaculo* adverſarios impedire conabantur, & *fuſcina* (*f*) ſive *tridente* interficere: hos, cum fruſtra rete miſiſſent, inter illud colligendum per arenam fugientes ſecutores *inſequebantur*, unde illis nomen *Threces* (*g*) *parmam*, ſive *peltam* habuerunt, & *ſicam*, ſive *harpen*, qui gladius eſt incurvus (*h*); cum quibus fere compoſiti fuerunt *Mirmillones* (*i*), qui *piſcis* effigiem in galea habebant: unde Retiario cum Mirmillone pugnante (nam & hi ſæpe committebantur) canebatur: *Non te peto, piſcem peto; quid me fugis, Galle* (*k*)? *Samnites*, qui poſtea *Ho-*

a Vell. Paterc. II. 28. de *Sulla*, licet alio ſenſu. *Suet.* Tib. 7. *b* Liv. XLIV. 31. *c* Cic. Att. VII. 15. Juven. VIII. 210. *d* Iſidor Orig. XVIII. 55. *e* *Suet.* Cajo 30. Id. Claud. 34. *f* Juven. II. 143. *g* Horat. *Serm.* II. VI. 44. *h* Vid. Juven. VIII. 200. *Suet.* Cajo. 32. *i* Auſon. Technopægnio 488. ed. Tollii. *K* Feſt. V. Retiarii.

Hoplomachi (*a*), ſcuta habebant argento cælata (*b*), *baltheum*, ſive *ſpongiam* (ut Livius loco in margine libri citato appellat) pectoris tegmen, ocreas in crure ſiniſtro (*c*), galeam denique cum criſtis, ſive pinnis. *Eſſedarii* ex *eſſedo* Gallorum & Britannorum (*d*) more pugnabant (*e*); *Andabatæ* vero ex equis, & quidem clauſis oculis (*f*) *Dimachæri* duobus gladiis (*g*); *Laquearii laqueo* ad adverſarios impediendos utebantur (*h*). Et hæc fere diverſa gladiatorum genera fuerunt. Sed tamen etiam aliis cognominibus fuerunt diſtincti: dicti enim ſunt quidam *Suppoſiticii* (*i*), qui aliis victis, vel feſſis *ſupponebantur*; quidam *Meridiani*, qui inermes fere & indocti pugnabant [*K*); alii *Fiſcales* ſive *Cæſariani*, & *Aulici*: ex quibus fuerunt *Poſtulaticii* (*l*), qui a populo nominatim *poſtulabantur* (*m*), quod eximii arte, virtute & ornatu eſſent: *Catervarii* denique dicti, qui confuſe & *catervatim* pugnabant (*n*). *Arma* gladiatorum *Ornamenta* dicebantur (*o*).

Ante ipſum muneris diem Editor per li-

a Suet. Caj. 35. *b* Vid. Liv. IX. 40. *c* Vid. Juven. II. 158. & VI. 255. *d* Tac. Agric. 35. 199. *e* Cæſ. B. G. IV. 33. Virg. Georg. III. 204. *f* Vid. Martial. V. 24. (*hoc nil ad rhombum. Sed Epigr. ſeq.* Hermen omnibus eruditum armis *laudat*. *Ceterum de prov.* Andabatarum more pugnare v. *Eraſmum*) Cic. Fam. VII. 10. *g* Artemidor. II. 4. *h* Iſiud Orig. XVIII. 56. *i* Martial V. 24. *k* Suet. Claud. 34. Senec. Epiſt 7. *l* Vid. Suet. Domit. 4. *m* Claud. 2. Martial. de Spect. 22. *n* Vid. Suet. Aug. 45. *o* Id. Tiro & Feſt. V. Ornatus.

libellum publice affixum illud edicebat (*a*), quod etiam *pronunciare* (*b*), *oſtendere*, *proponere munus* dicebant. In eo libello numerum & nomina celebriorum Gladiatorum (*c*), & totius numeris apparatum edebant; eumque etiam in provincias mittebant (*d*): quin etiam in tabella omnia illa depingebant (*e*).

§. VI. *De ratione pugnandi, &c.*

Ipſo Muneris die, cum *Pompa* traducta eſſet, (*f*) *paria* inter ſe *componebant*, (unde eleganter *Homerum Deorum paria compoſuiſſe* dicit *Minucius Felix p. 67. ed. Rigaltii*) vel *comparabant* (*g*): & quidem pares cum paribus (*h*): mox gladii explorabantur (*i*), an ſatis acuti eſſent arbitrio Editor s [*K*]. His factis *præludebant* rudibus ferientes (*l*], & arma haſtaſque mira quadam arte jacientes (*m*), quod proprio verbo *ventilare* dicebant (*n*); unde hæc vox translate *doctrinam aliquam per examen diſcutere* ſignificat apud Boethium *de Conſ. Phil.* III. *metr.* XI. niſi ibi potius pro *evannare* ſumatur. Deinde ſigno tuba dato abjectis *luſoriis* armis ad *de-*

a Senec. Epiſt. 117. *b* Suet. Jul. 26. *c* Cic. Famil. II. 8. *d* Cic. Ibid. *e* Horat. Serm. II. VII. 95. ſqq. *f* V. Capitol. M. Anton. Phil. 19. Horat. Serm. I. VII. 20. *g* Cic. ad Quint. fr. III. 4. Liv. XXX. 28. *h* Alluſit eleganter Plin. H. N VIII. 12. & [Terent. *Ad.* II 3. 4.] *i* Suet. Tito. 9. *K* V. Lipſ. Exc. ad Tac. Ann. III. 7. *l* Ovid. Art. Am. III. 515. *m* Mart. IX. 38. *n* Senec. Epiſt. 17.

decretoria (*a*) tranſibant; quod etiam *verſis gladiis* [*b*] pugnare dicebatur. Tum magna cura ſe *componebant* (*c*), & *in ſtatu ſtabant* (*d*); unde illæ locutiones apud Ciceronem ortæ, *moveri* (*e*) *dejici*, vel *deturbari de ſtatu mentis* aut *animi* (*f*): *depelli gradu* (*g*) &c. Denique ſe *petebant* (*h*), & *repetebant* (*i*), (unde de cauſſarum actionibus translate hoc verbo utitur Cicero (*k*)) quæ propria invadendi verba erant, ſicuti vitandi, *exire* (*l*), vel *excedere* (*m*). Præcipua autem iis cura erat, ut *latus tegerent*; quo reſpicit hæc locutio apud *Terentium* in *Heautontimoroumeno A.* IV. *S.* II. *vſ.* 5. *Triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere*; hoc eſt, *incolumen*: & altera apud Ciceronem *in Vatinium c.* 5. *Per alterius latus peti*. Contra, *latus apertum dare* vel *nudum*, eſt, ſe *periculo objicere* (*n*). Gladiatore aliquo vulnerato populus acclamabat, *Hoc habet* [*o*]; at ille *arma ſubmittebat* (aut digitum tollebat. *V. Chil. Eraſmi*.), quod victi ſignum erat; ſed tamen ſalus ejus ab arbitrio Populi (*p*), vel aliquando Editoris pendebat: imo Imperatoris ſolo adventu læſo miſ-

a Ovid. Art. Am. III. 589. *b* Plaut. Caſ. II. v. 36. [*ubi vidend.* Lipſ.] *c* Sen de Prov. 3. Petron. 19. *d* V. Plaut. Mil. IV. IX. 12. *e* Laberius ap. Macr Sat. II. 7. *f* Cic. de Orat. 37. *g* Nepos Themiſt. 5. *h Serv.* ad Æn. IX. 439. *i* V. *Suet.* Cai. 58. *K* Divin. in Verr. 14. *l* Virg. Æn. V. 438. *m* Cic. Catil. I. 6. *n* Tibull. I. IV. 46. & ibi Brou-Kh. *o* Vid. Senec. Agam. 895. Virg. Æn. XII. 296. *p* Horat. Epiſt. I. I. 6. Senec. epiſt. 117.

miſſio concedebatur(*a*). *Miſſio* autem diſtinguenda eſt a *Rude*: *Miſſio* enim victo (*b*) *Rudis* victori tribuebatur (*c*): hujus perpetuus; illius in eum tantum diem erat effectus: aliquando vero ſine miſſione (*d*) pugnatum fuit, quod Auguſtus fieri vetuit (*e*). Itaque ſi Populus Gladiatorem ſervari vellet, *pollicem premebat* (*f*), ſi occidi, *pollicem* (*g*) *vertebat*; &, ut *ferrum reciperet* (*h*) jubebat; ad quod ultro jugulum præbere ſolebant (*ii*): de qua re digniſſimus eſt qui videatur, *Seneca Epiſt.* 7. & *de tranquill. animi c.* 11. ubi etiam Ciceronis locum in eum finem citat. Aliquando etiam ictus repetebant, & manum in vulnus mittebant [*k*], ne quis morte ſimulata evaderet. Nihil igitur mirum poſt hæc tam atrocia, ſi apparatus funebris, ſive *Libitina* (*l*) in Amphitheatro fuerit: unde etiam una ex ejus portis *Libitinenſis* eſt dicta (*m*). Huic oppoſita fuiſſe dicitur porta *Sana vivaria*; ut docet Cl. Grævius *Præf. ad T* IX. *Antiq. Rom.* ex *paſſione SS. Perpetuæ & Felicitatis*, & *paralipomenis ad eam Petr. Poſſini*: ego tamen dubito, an ea vox priſcæ Latinitatis ſit. *Præmia* victoribus data fuerunt *Palma* (*n*), *Pecunia*

(*a*) & .

a Ovid. de Ponto II. VIII. 53 *b* Vid. Martial. XII. 29. *c* Id de ſpectac. 32 [29.] *d* V. Apul. Metam. XI. in med. *e* *Suet.* Aug. 45. *f* *Plin.* H. N. XVIII. 2. V. Horat. Ep. I, XVIII. 66. *g* Juven. III. 36. *h* Cic pro Sext. 37. *ii* Id. pro Mil. 34. & Tuſc. Quæſt. II. 17. *K* Lampr. Comm. 16. *l* Plin. H. N. XXXVII. 3. *m* Lamprid. l. d. *n* Martial de ſpectac. 32.

(*a*) & denique *Rudis* (*b*). *Rudis* arbitrio Populi dabatur ad Editore, vel laniſta Gladiatori veterano, vel etiam novicio in ſtrenuo aliquo facinore: effectus ejus erat, ut auctorati quidem libertatem reciperent, ſervi vero vacationem tantum a pugna (*c*): hi enim, ut liberi fierent, *pileo* etiam donari debebant [*d*]. Rude donati dicebantur *Rudiarii*, & arma ſua ad Herculis (*e*) conſecrabant: qui peculiaris Gladiatorum Deus erat; unde etiam *Commodus* Imperator, qui item Gladiator erat, Herculis inſtar effingi voluit (*f*). Hi tamen poſtea aliquando iterum pugnabant ingenti auctoramento inducti (*g*): cum vero, vel propter ætatem, vel propter debilitatem ludo abirent, *deluſiſſe* dicebantur (*h*).

Factionibus, ſtudiis & ſponſionibus in arena eodem modo certabatur (*i*), ac in Circo.

§. VII. *De Ludis Scenicis*.

Tertium ludorum genus fuerunt *Ludi Scenici*, qui celebrabantur in *Theatris*, quorum forma fere erat ſemicircularis, ſed lateribus paullo productioribus. Et antiquis quidem temporibus ſtantes ſpectarunt imo

a Suet. Claud. 21. Juven. VII. ult. *b* Horat. Epiſt: I. I. 2. *c* Ovid. Amor. II. IX. 22. *d* V. Ulpian. ap. Pith. coll. L. Rom. & Moſaic. Tit. XI. *e* Horat. Epiſt. I. I. 4. *f* Lamprid. Comm. 8. ſq. *g* Suet. Tib. 7. Plin. H N. XXXVI. 27. *i* Suet. Tito 8. L.. 10. Martial. X. 68.

imo A. U. 599. occaſione theatri tunc primum ſtructi Senatus-conſulto cautum eſt (*a*) *ne quis in Urbe propiusve paſſus mille ſubſellia poſuiſſe, ſedensve ludos ſpectare vellet*: ſed tamen etiam ſedendi in theatris mentionem fieri videmus in *prologis Plautinis in Captivos*, *in Pſeudolum* & aliis: unde quis exiſtimare poſſit eos Plauti non eſſe. Poſtea temporaria theatra per occaſionem exſtrui cœperunt, quale fuit illud magnificentiſſimum *M. Æmilii Scauri*, dum ludos Ædilis faceret, quod capiebat octoginta millia hominum, & cujus apparatus (quod, niſi idoneo tibicine fulciretur, omnem fere fidem ſuperat) conſtitit *H. S. millies*, hoc eſt, 2500000. *Philippæis* (*b*). Primus autem Pompeius in conſulatu ſuo ſecundo (*c*) Theatrum ex lapide quadrato exſtruxit, quod capiebat quadraginta millia locorum: ne vero notam cenſoriam incurreret, ſuperpoſuit [*d*] ei ædem Veneris, *cui*, inquit in edicto, quo Populum ad ejus dedicationem convocabat, *Subjecimus gradus ſpectaculorum* (*e*). Poſtea plura Theatra Romæ fuerunt (*f*), & præcipua quidem *Marcelli* ex marmore (*g*) & *Balbi*.

De *ſedilibus theatri*, & eorum forma eadem fere ſunt dicenda, quæ de Amphitheatro; ut etiam de velis, quibus tege-

P ba-

a Val. Max. II. 4. 2. *b* Vid. Plin. H. N. XXXVI. 15. *c* Id. III. 7 *d* Vid. Suet. Cl. 21. *e* Tert. II. de ſpectac. *f* Ovid Triſt. III. XII. 23. *g* Id. Amor. II. XI. (*De Theatro pœte, alia conſulenda* Memor. Acad. Litt. Pariſ. T. II. p. 175. *ſeqq.*)

batur; & de odoribus in eo ſparſis (*a*). Theatra, cum comœdia quidem ageretur, ſacra erant Apollini (*b*); cum vero tragœdia, Baccho: & hoc, quia tragœdia apud Græcos in honorem Bacchi fuit peracta (*c*), cujus ara ad alterum theatri cornu ſtabat; ad alterum vero illius Dei, in cujus honorem ludi agebantur (*d*). Hinc porro *Tragœdi* vocantur οἱ περὶ Διόνυσον τεχνῖται (*e*) & ipſe Bacchus *Sophoclem tragicum* vocat *delicias ſuas* (*f*): inde etiam οὐδὲν πρὸς Διόνυσον eſſe, vel ἀπροσδιονύσως *fieri aliquid* dicitur, *quod nihil ad rem facit*; æque ac ſi Tragici non ad laudem *Bacchi*, ſed alia quævis cantarent.

Teatri partes erant *Scena*, *Proſcenium*, *Poſtſcenium*, *Pulpitum*, & *Orcheſtra*. *Scena* (alii *ſcæna* ſcribunt; quia *Æoles*, a quibus magna pars linguæ Latinæ, dixerunt σκαινὴ & σκανὴ (*g*) erat locus, unde primum actores prodibant, & porrigebatur ab uno theatri cornu ad alterum; eratque triplex: *Tragica*, quæ in regium morem ſignis & columnis erat ornata; *Comica*; & *Satirica*, quæ arbores, ſpeluncas, montes, &c. præferebat. Erat etiam Scena vel *Verſatilis*, cum ſubito tota ſcena machinis quibusdam *vertebatur*; vel *Ductilis*, (qualem noſtram hodie dicere poſſes) cum tractis tabulatis facies ſcenæ interior nuda-

a Propert. IV. I. 15. *b* Donat ad Ter. Andr. IV. III. II. *c* Vid Virg Georg. II. 310. ibique Serv. *d* Plaut. Meſt v. I. 45. ſqq. & in Rud. II. IV. 34: *e* Ariſtot. ap. Gell. XX. 4. *f* Plin. H. N. VII. 29. *g* Vid. Voſſ. Etymol.

nudabatur (*a*); vel *aulæa* ſubducebantur (*b*): unde *aulæa* pro *ipſis ludis* ponuntur (*c*). Scena enim, ut hodie apud nos picturis eſt ornata, ſic olim aulæis erat tecta (*d*), quæ *Siparia* dicebantur (*e*). ſed etiam anterior ſcenæ facies aulæo tecta erat; quod aperta ſcena humi jacebat (*f*). peracta fabula tollebatur (*g*). *Proſcenium* erat locus ſcena depreſſior, in quo agebant & loquebantur maxime hiſtriones (*h*). *Poſtſcenium* erat locus, in quo peragebantur ea (*i*), quæ apte vel decore in Scena agi non poterant (*k*): licet tamen vox ea vix uſu vulgi obtinuiſſe videatur. *Pulpitum* fuit locus in proſcenio elevatior (*l*), in quo recitantes ſtabant: & aliquando pro *ipſis ludis ſcenicis* ponitur [*m*]. *Orcheſtra* denique (quaſi *Saltatorium* dicas a Græco ὀρχεῖσθαι, ſive a *ſaltando*) erat locus ultimus (*n*), in quo ſaltabatur, & juxta quem ſedebant Senatores (*o*. Qui ita etiam dicebantur *ſedere in Senatu* (*p*), quemadmodum etiam *in Equite ſpectare* (*q*) pro *in Equeſtribus* dicitur. Græci etiam τὴν Βουλὴν pro loco Senatorio dixerunt (*r*).

a Virg. Georg. III. 25. & ibi Serv. *b* Ovid. Metam. III. III. *c* Juven. X v. 23. *d* Horat. de arte 154. *e* Juven. VII. 186 ubi vid not. *f* Hor. Ep. II. 189. *g* Cic. pro Cæl. 27. *h* Serv. ad Virg. Georg. II. 381. *i* Lucret. IV. 1178. loco elegantiſſimo. *K* Horat. de Arte 182. ſeqq. *l* Ovid. Triſt. II. 517. *m* Juven. VIII. 195. *n* Auſon. ludo VII. Sapien. in Cleob. 4. *o* Suet. Jul. 39. *p* Id. Claud. 25. *q* Id Domit. 8. *r* Lucian. de Saltat. P. m. 816.

Origo totius *rei* ab Etruſcis fuit (*a*); eaque circa A. U. 389. primum (*b*) Romæ uſurpari cœpit; unde etiam actores *Hiſtriones* ſunt dicti ab Etruſca voce *Hiſter*, quæ *ludium* notat (*cc*).

Ludorum Scenicorum genera apud Romanos fuerunt *Comœdia*, *Tragœdia*, *Satira* & *Mimus*.

Comœdia (κωμῳδία a κώμη *vicus*, *pagus* & ᾠδὴ *cantus*) (*d*) eſt *poema dramaticum ſive negotioſum*, *exitu lætum*, *ſtilo populari conſcriptum*. Diſtincta fuit Comœdia apud Græcos (quorum inventum fuit) (*e*) in *Veterem*, *Mediam* ac *Novam*; apud Romanos vero a *perſonis in ſcenam productis* in *fabulas Prætextatas* (*f*), quibus ſcilicet inducebantur perſonæ *prætextam* veſtem gerentes, ſive Magiſtratus & Sacerdotes: hiſque ſimiles videntur fuiſſe *Trabeatæ*, quas invenit C. *Meliſſus* grammaticus [*g*]; *Togatas* (*h*), (quales ſcripſiſſe *Afranium* legimus (*i*)) quibus privati; & denique in *Tabernarias* (*k*), quæ viliſſimorum hominum, qui in *tabernis* fere degere ſolent, actiones imitabantur; ſed tamen in genere omnes fabulæ Romana lingua conſcriptæ *Togatæ* ſunt dictæ, ut a *Palliatis* (*l*), hoc eſt, *Græcis* diſtinguerentur. Diverſi ab his generis fuerunt *Atel-*

a Val Max II. 4. 4. *b* Liv. VII. 2. *cc* Vid. Ovid. Art. Am. I. 112. *d* V. Jul. Cæſ. Scalig. Poet. I. 6. *e* Horat. Serm. I. IV. i it. Id de Arte 281. *f* Ibid. 288. *g* Suet. de ill. gramm. 21. *h* Juven. I 3. *i* Gell 11. 11. XX. 6. *k* Diomed. III. *l* Vid. Horat. de arte 278.

Atellanæ ab *Atella* municipio dictæ, quæ agebantur a ſcurris urbanis (ſed & ab juventute honeſtiore, ut videtur dicere Livius VII. c. 2.) inter & poſt actus fabularum ridicularia fundentibus (*a*): unde etiam vocantur ἐισόδια, ἐξόδια & ἐμβόλια (*b*), quemadmodum etiam πάροδος eſt carmen, quod chorus ſub primum ingreſſum in theatrum canebat, quod ſequebatur ςάσιμον (*c*). Atellani ludi etiam *Oſci* dicuntur, quorum urbs *Atella* fuit (*d*). *Tragœdia* eſt *imitatio per actiones illuſtris fortunæ exitu infelici, oratione gravi* [*e*] *&* *metrica* (*f*). Dicta eſt a Græca voce τράγος, quæ *hircum*, & ᾠδὴ, quæ *cantum* notat; quia ſcilicet olim apud Græcos *hircus* actorum præmium erat (*g*). Tragœdi *palla*, ſive *ſyrmate* erant induti, unde *Syrma* pro *ipſa tragœdia* [*h*], ſive *rebus tragicis* ponitur, & hinc etiam pro *verbis magnificis & ampullatis* (*i*): tum *perſonis* (*k*), ſive *larvis* utebantur (unde eleganter *Publius Mimographus Heredis fletum ſub perſona riſum* vocat) ſed ante larvas inventas *fæcibus* ora perungebant (*l*); unde τρυγοδαίμονες dicti *Ariſtophani* (*m*). *Cothurnos* (*n*) denique, ſive *calceos altiores* geſtabant, quo ſtatura proceriores & auguſtiores eſſe viderentur: Comœdi

P 3 vero

a Juven. VI. 71. & vid. eund. III. 174. *b* Scal. ad. Manil v. 145. *c* Poll. IV. VII. 53. *d* Vid. Cic. Fam. VII. 1. & ibi Grev. *e* Hor. arte 280. *f* Scal. d. l 6. *g* Horat. arte 22 *h* Juven. VIII. 229 XV. 30. *i* Martial IV. 49. *K* Horat arte 27. *l* Ibid. 277. *m* ἐν νεφέλ. 294. *n* Juven. XV. 29.

vero geſtabant *ſoccos* (*a*); unde hæ voces ſæpe pro *ipſis fabulis* ponuntur, ut in loco Horatii in margine libri citato: vel etiam pro *ſtilo*, ſive *gravi*, ſive *populari* (*b*). Peracta autem fabula, ſi quidem *ſteterat* (*c*), hoc eſt, *placuerat*, populus clare *plaudebat* (*d*): ſin minus, ſibilis (*e*), & ſupploſione pedum explodebatur, & tum *cadere* dicebatur; eamque *exſibilationem* eleganter *paſtoritiam fiſtulam* vocat Cicero ad *Atticum* 1. *ep.* 16.

Satyra poema eſt argutum & mordax, dicta juxta quosdam a *Satyris* protervis: ſed verius *Satira*, vel *Satura* ſcribitur, & a *lance ſatura*, ſive *variis rebus referta* denominatur: eſt enim *omnigeni argumenti poeſis* (*f*), at maxime *mordacis*, quales Horatii, *Lucilii*, aliorumque Satiræ fuerunt: hæc a Romanis potiſſimum exculta fuit, licet a Græcis originem habuerit (*g*). (vid. unum inſtar omnium Caſaub. de Satyra Rom. qui Liber etiam faſciculis Crenii eſt inſertus. F. R.)

Minus eſt *poema*, *quod ſermones & facta cujusque imitatur cum laſcivia* (*h*); & denominatur a Græco verbo μιμεῖσθαι, hoc eſt *imitari*: ipſi quoque actores *Mimi* dicuntur, & erant vulgo impudentiſſimi (*i*).

Hinc

a Horat. arte 80. *b* Martial. v. 5. VIII. 2. Propert. III. XVI. 39. *c* Horat. Epiſt. II. 1. 176. *d* V. ubique eam clauſulam in fine comœdiarum Plauti & Terentii v. Quintil. VI. 1. *e* Cic. pro Roſc. com 11. *f* Scalig. ad Manil. v. 487. *g* Horat. de Arte 220. *h* Ovid. Triſt. II. 515. Mart. III. 86. *i*. V. Cl. Græv. ad Cic. or. pro Cæl. 27.

Hinc porro *Pantomimi* ſunt dicti homines, qui ſaltando (*a*) & geſticulando *omnia* miris modis effingere noverant (*b*). Hos primus inveniſſe dicitur Mæcenas; vel, ut alii tradunt, ipſe Auguſtus: erant autem *nudis pedibus*, unde *Planipedes* aliquando ſunt dicti (*c*).

§. VIII. *De aliis Ludorum generibus.*

A *tempore* etiam *Ludi dividuntur*; ita ut fuerint vel *Stati*, vel *Votivi*, vel *Extraordinarii*.

Ludi Stati fuerunt, *qui certo tempore in honorem alicujus Dei fiebant*, quales erant.

Primo, *Megalenſes* ſive *Megaleſia*, acta in honorem *Magnæ Deorum matris*: celebrabantur autem potiſſimum ludis Scenicis (*d*) (pridie Non. Apriles & deinceps); & per eos dies proceres *mutitabant*, hoc eſt, *munera ſibi invicem mittebant* (*e*); & convivia mutua inibant; quemadmodum plebs Cerealibus (*f*).

Secundum: *Cereales*, quibus matronæ luctum *Cereris* Proſerpinam a Plutone raptam quærentis repræſentabant, fiebant pridie Idus Apriles per octo dies certaminibus equeſtribus habitis (*g*).

Tertio: *Florales* in honorem Floræ acti IV. Kalendas Maji, ut *flores* recte proveni-

a Horat. Epiſt. II. II. 125. *b* Juven. V. 63. Suet. Ner. 54. V. omn. Manil. v. 472. *c* Juven. VII. v. 190. *d* Ovid. Faſt. IV. 187. [*Originem horum ludorum narrat Liv.* XXIX. 14. *f*-] *e* Ovid. ib. 353. *f* Gell. II. 24. *g* Ovid. Faſt. IV. 397. ſqq.

nirent (*a*). Vid. ſupr. III. c. I. §. 3I.

Quarto: *Martiales* in honorem *Martis Ultoris* (*b*) celebrabantur IV. Idus Maji ludis Circenſibus (*c*).

Quinto: *Apollinares* III. Nonas Quinctiles a Prætore Urbano in Circo & in Theatro (*d*) celebrati [*e*].

Sexto: *Capitolini*, qui fiebant *Jovi Capitolino* pro ſervato a Gallis *Capitolio* (*f*); qui diſtinguendi ſunt ab *agone Capitolino*, quem Domitianus Imperator inſtituit, ut ſingulis luſtris celebraretur (*g*), quo præcipue certabant poetæ (*h*).

Septimo: *Ludi Romani*, ſive *Magni* celebrati a pridie nonas ad pridie Idus Septembris in honorem *Magnorum Deorum* (*i*) (i. e. *larium* urbis Romæ), Jovis nempe, Junonis & Minervæ pro ſalute Populi: & hi aliquando male cum *Megaleſiis* confunduntur (*k*).

Octavo: *Plebeji Ludi* in Circo facti XVII. Kalendas Novembres (Decembres *ſecundum Faſtos*: *) in memoriam libertatis exa-

a Ibid. v. 327. *b* Ibid. 55I ſqq. *c* Ibid. 597. *d* Cic. cl. or. 2. Att. II. 19. &c. *e* Vid Liv. XXV. 12. (*&* XXVII. 23. *cum nota Th. Hearne.*] *f* Id. v. 5. [*&* 52.] *g* Suet. Domit. 4. Juven VI. 387. *h* Stat. Silv. III. 3I. V. III. 23I.

i Cic. v. in Verr. I4. *K* V. Manut. ad Cic. Famil. II. II. [*Iidem qui* Circenſes. *At Conſu ſacros quoque fuiſſe, contra Aſcon. negat Roſinus.*, * [*Ex Roſini* L. V. 20. *hunc errorem tranſcripſiſſe videtur, qui tamen p.* 297. *recte ſe habet. Similiter omnino lapſum video Manutium ad Cic* I. *Act. Verr.* 10. *ubi Victoriæ ludos ait celebratos fuiſſe* VI. Kal. Octobr. *cum Novembr. dicere debuiſſet.*

exactis Regibus recuperatæ, aut *plebis* cum Patribus poſt ſeceſſionem in Aventinum reconciliatæ (*aa*),

Nono: *Conſuales* acti in honorem *Conſi*; ſive Neptuni XII. Kalendas Septembres in memoriam raptarum Sabinarum (*b*).

Decimo: *Ludi Compitalitii* in honorem Deæ Maniæ (*c*) & Larium celebrati in *compitis* [*d*]; & maxime quidem a ſervis, unde eos aliquando vetitos fuiſſe videmus, ne occaſio ipſis conſpirandi daretur (*e*). Curabantur autem a Magiſtris vicorum (*f*).

Undecimo fuerunt etiam *Ludi Auguſtales* (*g*); & *Palatini* (*h*) qui in honorem Auguſti & Cæſarum ſunt celebrati.

Duodecimo: *centeſimo & decimo* quoque anno (*i*) agebantur *Ludi Sæculares* pro incolumitate Imperii (*k*), ex commentariis Quindecim Virorum, quibus eorum cura incumbebat (*l*). Iis inſtantibus præco Populum ad *ludos* convocabat, *quos numquam quisquam ſpectaſſet, nec ſpectaturus eſſet* (*m*) Celebrati autem fuerunt præcipue in honorem Apollinis & Dianæ per tres dies & noctes (*n*) continuas ludis per omnia theatra celebratis, & ſacrificiis ad omnia

P 5 tem-

aa Aſcon. a! Cic Ver. 1.11 (*potius Act* 11 c. 12.) *b* Varro de L. L. v. 3. *c* V. Ovid. Faſt. 11 571. ſqq. *d* Plin H. N. XXXVI. in fin. *e* Cic. in Piſ. 4. ibique Aſcon. & alii. *f* Cic. in Piſ. 4. *g* Dio LVI. in f. *h* Suet Cajo 56. *i* Horat. Carm. ſæc. 21. (*V. omnino Cenſorin. de D. N.* 17. *& Scalig. de Emend. Temp.*) *K* Ibid. 45. & 65. & Od. IV 6 *l* Id carm. ſæc. 69 Vid. omn. Zoſim. I. p. m. 72. ſeqq. *m* Ovid. Triſt. 11. 25. Suet. Claud. 21. *n* Horat. carm. ſæc. 23.

templa peractis. Tertio demum die in Apollinis Palatini templo, viginti ſeptem pueri nobiles, & totidem virgines, omnes patrimi & matrimi, carmen ſæculare canebant (*a*).

Votivi Ludi ſunt, qui ab Imperatoribus ad bellum ituris *voventur*; quibus poſtea acceſſerunt *Ludi Quinquennales*, *Decennales* (*b*), *Vicennales* ab Imperatoribus facti, cum *quinque*, vel *decem*, vel *viginti* annos imperaſſent.

Extraordinarii ludi fuerunt *Funebres*; *Juvenales*, quos inſtituit Nero Imperator, cum primum barbam poneret (*c*); *ludi*, *qui a Magiſtratibus in auſpiciis honorum dabantur*; tum *natalitii*, & alii variis occaſionibus dati.

In theatris etiam, ſicuti in circo, partes & factiones erant (*d*). Poetæ autem, qui fabulas agendas exhibebant, *docere* (*e*) eas dicebantur; quemadmodum etiam Græci τῷ διδάσκειν utuntur (*f*). Sed hiſtriones infames erant, ita ut tribu moverentur, præter Atellanarum actores (*g*).

Hæc autem materia noſtris moribus quidem minus ſeria videri poſſit; ſed apud Romanos, quibus hæc cultus divini pars erat, aliter obtinuit; & hæc talia etiam in acta publica relata ſunt (*h*); quæ *acta Urbis diurna* videtur vocare Tacitus *Annal.* XII. c. 31.

SE-

a Ibid. c. ſqq. *b* Dio LIII. *c* Suet. Ner. 11. ſq. Tacit. Ann. XIV. 15. *d* Id. Ann. I. 16. Suet. Ner. 26. *e* Horat. de arte 288. *f* Herod. VI. 21. *g* Liv. VII. 2. *h* Vid. Cic. ad Fam. II. 8.

SECTIO QUINTA.

De Militia Romana.

IN explicanda *Militia Romana* cum Lipſio (quo melius nemo hanc materiam tractavit) hæc quinque conſiderabimus, *Delectum*, nempe, *Ordines*, *Arma*, *Aciem* & *Diſciplinam*. Sed maxime ad tempora, quæ Marium præceſſerunt, reſpicimus: cum ab eo primum & mox a Cæſare tota fere militiæ ratio immutata ſit: quod multis probat *Salmaſ. in opere poſtumo de Mil. Rom.* quod legitur *Tom. X. Ant. Rom. Græv.* Licet ille non ubique veritati litaverit.

CAPUT PRIMUM.

De Delectu.

§. I. *De iis, qui legebantur.*

DEſignatis anni ſui Conſulibus creabantur viginti quatuor Tribuni militum in quatuor Legiones, (ex iis enim olim cum ſociis & auxiliis duo exercitus Conſulares, qui ordinario conſcribebantur, conſtabant) quatuordecim nempe ex equitibus, qui quina ſtipendia feciſſent, decem ex peditibus, qui dena. Et equites quidem dena ſtipendia conficere debebant (*a*), quia intererat Reipublicæ, ut cives primarii citius ad honores pervenirent; pedites vero ſenadena (*b*), idque ab anno ætatis decimo ſeptimo uſque ad quadrageſimum ſextum:

a Liv. xxvii. 11. *b* Id. xlii. 34. Polyb. vi. 171.

tum : qui vero, ſive caſu quodam, ſive morbo impeditus ſtipendia ſua non confecerat, uſque ad quinquageſimum annum poterat cogi, qui annus (ſive ſacta, ſive infecta ſtipendia eſſent) plene a militia liberabat (*a*) : nec quiſquam magiſtratum ullum urbanum capere poterat, niſi qui decem ſtipendia feciſſet (*b*). Primis temporibus ex infima civium claſſe nulli milites legebantur, niſi ſumma neceſſitate urgente (*c*); ſed tenuiores, & libertini (*d*) ad militiam navalem ſervabantur (*e*) : & hoc fiebat eo conſilio, ut eosdem, quos res privatæ, etiam publicæ commodis patriæ alligarent. Poſtea vero, & jam ætate *Polybii*, etiam ex illis, qui quatuor millia æris habebant, legi cœperunt (*f*); & demum poſt *Marium* libertini quoque, & capite cenſi milites facti ſunt (*g*) : cum ipſe Marius a tali genere hominum celebratus auctusque eſſet (*h*). At ſervi nunquam militarunt, niſi in ſumma Reipublicæ inopia, ut poſt prælium *Cannenſe*, cum liberandorum ſervorum etiam facultas non daretur (*i*) : imo dare ſe militem, cui non licebat, grave crimen habebatur (*k*) & ſevere in eum animadvertebatur (*l*).

§. II.

a Senec. de brev. vitæ c. ult. *b* Polyb. vi. 17. *c* Gell. xvi. 10. *d* Liv. xlii. 27. 31. xliii. 12. *e* Vid. *Liv.* xxxi. 23. *f* Vid. Lipſ. de Mil. Rom. i. dial. 2. *g* Gell. l. prox. d. Epit. *Livii L.* 75. *h* Sall. Jug. 86. *i* Serv. ad Virg. Æn. ix. 547. Val. Max. vii. 6. 1. *K* L. 2. §. 1. ff. de re milit. *l* *Tra*janus Imp. ad Plin. Epiſt. x. 41. (*addo* 38. & 39.

§. II.

Delectum igitur *habituri* Conſules (κατέλεγον παντρόμενοι τῆς στρατιᾶς (*a*).) voce præconis, edicto propoſito & vexillo ex arce ſublato (*b*), omnes cives militaris ætatis in Capitolium (*c*), vel in campum Martium convocabant. Tum Tribuni militum eo ordine, quo creati erant ita ſe in quatuor partes dividebant; ut in prima & tertia parte eſſent quatuor juniores, duo ſeniores; in ſecunda & quarta (nam quatuor legiones, ut diximus, ordinario ſcribebant, licet ſæpe longe plures) tres juniores, totidem ſeniores. Mox ſeorſim ſedentes Tribuni ordine ſortis (*d*), ut æmulatio & querela tolleretur, tribus evocabant, quatuor juvenes ætate & habitudine propemodum pares eligebant, & cuique legioni unum ex illis tribuebant; atque ita porro, donec numerum legionum impleſſent; quod fiebat eo conſilio, ut vires ita æqualiter per omnes legiones diſtribuerentur. Obſervabant etiam, ut primi legerentur milites boni nominis, ut *Valerius*, *Salvius*, *Statorius* (*e*). In ſubito tumultu quandoque raptim milites ſcripti ſunt, qui *ſubitarii* (*f*), vel *tumultuarii* (*g*), ut videtur, ſunt dicti. Refractarii, ſive qui nomen militiæ dare recuſarent, verberibus & bonorum ablatione ad militiam coacti ſunt (*h*), imo a ſeverioribus in ſervitutem venditi (*a*), aut

a Dion. Halic. IX. 5. *b* Vid. Virg. Æn. VIII. 1. & ibi Serv. Dion. Halic. VII. 81. *c* Liv. XXVI. 31. *d* Val. Max. VI. 34. *e* Cic. Div. I. 45. Feſt. v. *Lacus Lucrinus* *f* Liv. III. 4. *g* Id. XXXI. 2. & 23. *h* Id. VII. 4.

(*a*), aut infamia notati: ſed hoc quandoque interceſſione Tribunorum plebis eſt (*b*) prohibitum, licet ea cognitio proprie Conſulum eſſet [*c*], quippe penes quos bellicarum rerum adminiſtratio eſſet. Quia autem quidam, ut militiæ ſe ineptos redderent, *pollicem* ſibi *truncabant*, Galli hodie videntur tales homines vocare, *des poltrons* (*d*). At juſtæ cauſſæ detrectandæ militiæ erant, primo, *Vacatio*; quam quis habebat vel ab ætate (*e*), vel ab honore (*f*), ut Magiſtratus & Sacerdotes; vel a beneficio (*g*), a Senatu ſcilicet, aut Populo conceſſo (*h*): Secundo, *Emerita ſtipendia*: tertio, *Morbus*, vel *Vitium* (*i*); ut exempli gratia, ſi quis ſurdus eſſet, quippe qui claſſicum exaudire non poſſet. Sed hæc tamen in *tumultu* aliquando neglecta ſunt (*k*) *Tumultus* † autem *bellum gravius* dicitur, ut, exempli gratia *Gallicum*; & quando *Tumultus* eſſet, Senatus conſulto definiebatur (*l*). Sub Principibus vero hæc delectus ratio concidit, & plurimum libidini ac rapacitati delectus habentium datum eſt (*m*), quod etiam vel inter præcipuas cauſſas habendum eſt ruinæ Imperii Romani. Equitum vero delectus facilior erat, quia illi

jam

a Cic. pro A. Cæcin. 34. *b* Vid. Val. Max. vi. 3. 4. *c* Liv. xlii. 32. *d* V. Menag. amœnit. jur. 3. *e* Id. xlii. 34. *f* Plut. Camillo verſ. fin. *g* Vid. Cic. Philipp. v. 19. *h* Liv. xxx x. 19. Vid. aliud exem. ap. Cic. de N. D. II. 2. *i* Vid. Suet. Aug. 24. *k* Cic. Phil. vi i. 1. Id. Att. 1. 18. † [i. *eſt bellum ſubitum in Italia*] *l* Liv. xxxiv. 26. & ibi omn. Sigon. [& *Briſson. de Form. p.* 238.] *m* Vid. Veget. 1. 7.

jam in tabulis Cenſorum erant perſcripti; ex quibus cuique legioni trecentos fere attribuebant. (*a*). Nam falſum eſt, quod quidam voluere, etiam ante Marium alios fuiſſe equeſtris ordinis, alios, qui equo meruerint (*b*). Peracto delectu ex ſingulis legionibus miles unus eligebatur, qui reliquis verba *ſacramenti militaris* præiret, de cujus religione videri poteſt Dionyſius Halic. XI. c. 43. (& Gellius) in cujus verba deinde reliqui jurabant (*c*) jurabant autem, *ſe pro viribus Imperatori obtemperaturos, ducem ſecuturos, ſigna non deſerturos* (*d*), &c. Et anno prælii Cannenſis primum jurejurando adactos milites legimus, cum antea ſacramento tantum rogarentur (*e*).

§. III. *De Sociis aliisque militum generibus.*

Socii conſcribebantur a Romanis ducibus ex civitatibus Italicis, quibus Conſules diem & locum, in quem convenire deberent, edicebant. Hi ſuo ſumptu militabant (*f*) nihil a Romanis accipientes præter frumentum (*g*); unde etiam proprium ſibi Quæſtorem habebant [*h*]. Ab his diſtinguendi ſunt milites *Auxiliares*, qui erant ex gentibus exteris (*i*). *Evocati* vero (*ἀνάκλητοι*) (*k*) erant milites veterani, qui expletis ſuis ſtipendiis in gratiam *D*ucum ſponte militiam

a Liv. VIII. 8. *b* Vid. Celeb. *Græv.* præf. ad T. I. Ant. R. *c* Feſt. V. Præjurationes. *d* Polib. VI. 19. *e* Liv. XXII, 38. *f* Id. XXVII. 9. *g* Dion. Halic. X. 21. *h* Polyb. VI. 19. *i* Feſt. hac v. *K* Dio XLV. p. 182. ed. reg. 1548.

litiam ſumebant (*a*), & valde honorati erant, atque ab operibus militaribus immunes; imo *vitem* etiam geſtabant, & pro Centurionibus (quorum inſigne erat *vitis*) erant (*b*).

CAPUT SECUNDUM.

De Ordinibus.

§. I. *De Ordinibus militum Romanorum.*

ORdines ſunt vel *Militum*, vel *Ducum*. *Milites diſtinguuntur* vel per *Genera*, vel per *Partes*. *Genera* peditum fuerunt quatuor. Primi, ſive infimi ordinis erant *Velites* qui fuerunt ex pauperioribus & junioribus; quia hæc militia parum honorata (*c*) & parum etiam tuta erat. His honore & ætate proximi dicebantur *Haſtati*; quos ſequebantur *Principes*, qui ætate erant florentiſſimi (*d*); itaque dicti ſunt, quod olim a *principio* pugnabant (*e*): hos denique excipiebant *Triarii* (qui *Pilani* etiam dicebantur (*f*), quod *pilis* uterentur, reliqui vero *Ante-Pilani* [*g*] (ætate maximi, & uſu exercitatiſſimi, qui tertio ordine in ſubſidiis deponebantur (*h*), unde Feſtus in gloſſ. dicuntur: horum in legione nunquam plures erant, quam ſexcenti, reliquorum vero par inter ſe erat numerus. Singula hæc *Genera* divi-

a. Vid. Dion. Halic. x. 43. Liv. xxxvii. 4. *b* Dio xlv. vid. J. Waſſe ad Sall. Catil. 2. Cæſ. B. C. 1. 17. *c* Frontin. Strateg. iv. 1. 19. *d* Liv. viii. 8. *e* Vid. Varr. de L. L. iv 16. *f* Ovid. Faſt. iii. 129. *g* Liv. d. l. *h* Varro loc. cit.

dividebant in decem *Partes* (*a*), quæ *Manipuli* dicebantur, quia olim tenuibus Reipublicæ initiis *manipulus* (*b*) *fœni* pro ſigno ipſis præferebatur (*c*). Quisque manipulus, Haſtatorum quidem & Principum, ex duabus *Centuriis*, ſive *Ordinibus* ſexaginta militum conſtabat: *Centuria* enim non ſemper ſignificat *ordinem ex centum hominibus conſtantem*, ſed *certam duntaxat hominum collectionem*; ut jam ſupra *Sect.* 1. c. 7. §. 1. notavimus. Triariorum vero manipulus ſexaginta tantum militum erat. Ex tribus manipulis cujusque generis, addito nempe manipulo velitum, componebatur *Cohors*, quæ ita erat virorum quadringentorum & viginti. Sed cohors ſub Republica ordinaria non fuit: verum, ſi res poſceret, ex uno cujusque generis militum manipulo componebatur: fere ut hodie, quæ vocantur *Brigades*. [*d*] Ex decem tandem cohortibus conſtabat *Legio* (*e*), quæ tempore Romuli (cum cohortes tunc quoque minores eſſent) fuit peditum ter mille, libera vero Republica quater mille ducentorum, qualem hic pro modulo ſumimus: nam aliquando [posterioribus præſertim temporibus] longe major fuit; ita tamen ut intra ſex millium fere numerum ſemper ſteterit. His ſemper fere adjecti fuerunt trecenti Equites (*f*), qui *Ala* dicebantur: eaque diviſa erat in decem *Turmas* (*g*); quæque vero Turma rurſus in tres *Decurias*. *So-*

a Ovid. d. l. 127. ſqq. *b* Plut. Romulo p. m. 22. *c* Ovid. d. l. 117. *d* Vid Manut. ad Cæſ. B. C. III. 64. *e* Vid. ſup. Sect. 1. c. 1. §. 3. *f* Liv. VIII. 8. *g* Ovid. prox. d.

Sociorum Peditum numerus Romanos ſere æquabat, aut aliquando ſuperabat (*a*); Equitum duplo major erat. Hi omnes erant diviſi in duo *Cornua*, vel potius *Alas* (*b*) ad ambas extremitates exercitus diſpoſitas; unde etiam nomen habent, quia, tanquam *Alæ* avem, ita Socii utrimque Romanos tegebant: quod ideo factum videtur, ut civium quidem vires unitæ; ſociorum vero, ſi quid forte novæ rei moliri vellent, diſſipatæ eſſent. Ex eorum equitibus tertia pars, ſive ducenti, eligebantur ad proprium uſum Conſulum, qui dicebantur *Extraordinarii*, & ex his rurſus ſumebatur una turma quadraginta *Abiectorum* qui Conſulibus quaſi ſatellites eſſent; reliqui quadringenti in decem turmas erant diviſi: & prætexebatur quidem hic a Romanis honoris ſpecies, ſed vera rurſus cauſſa ſuberat, ut ita nobiliſſimi quique ſociorum ſimul juncti, & ſub oculis Imperatoris agentes quaſi obſides eſſent fidei populorum, a quibus erant miſſi: & præterea, ut ita ſeparati res novas, ſi forte vellent, agitare non poſſent. Peditum quinta pars, ſive octingenti & quadraginta in Extraordinarios legebatur in duas cohortes militum trecentorum triginta ſex, & dimidiam cohortem Ablectorum centum ſexaginta octo diſtincta: reliqui in decem cohortes militum trecentorum triginta ſex erant diviſi. An vero ſocii in manipulos etiam diſtincti fuerint incertius eſt, licet convenientia ordinis ſuadere videatur, hoc apud eos quoque ob-

a Liv. VIII. 22. *b* Vid. eund. XXXI. 21.

obtinuiſſe. Duæ porro legiones cum ſuis ſociis & equitatu dicebantur *exercitus Conſularis* (*a*); qui ita erat in univerſum militum octodecies mille & ſexcentorum.

[*Schema Exercitus Conſularis.*]

Pedites Romani:
1200. Velit.
1200. Haſt.
1200. Princ.
600. Triar.
diviſi in denos Man. ſ. vicenas Centur.

Capita ---4200. in LEG. I. ſ. Cohort x.
Equit. Ala 300. in Turm. x. ſ. Dec. xxx.

Cornua Sociorum Equit.:
40. Ableſt. Turm. I.
160. Extraord. T. IIII.
400. Alar. Turm. x.

Cornua Sociorum Pedit.:
168. Ableſt. Cohors Dimid.
672. Extraord. Coh. II.
3360. Alar. Cohort. x.

Capita -- 9300. in Una LEG. cum Equit. & Sociis. Quæ ſumma duplicata efficit duodeviginti capitum millia cum ſexcentis. Itaque Exercitus Conſularis conſtabat ex 9000. Roman. & 9600. Sociis.)

§. II. *De Ordinibus Ducum.*

Duces Proprii primo fuerunt *Centuriones*, ſive *Ordinum ductores* (λοχαγοὶ (*b*), vel ταε-

a Vid. Liv. x. 15.
b Dion. Halic. IV. 18.

παξ ἄρχαι). Hi juſſu Conſulum (*a*) eligebantur a Tribunis (*b*) ex quoque genere militum, except.s velitibus, & quidem virtutis maxime ratione habita (*c*); licet hoc ſub Principibus (qui præmia fere non pro virtutis meritis, ſed pro libidine diſtribuere ſolent) ſæpe neglectum ſit (*d*): gerebant autem hi baculum e *vite* inſigne muneris ſui (*ee*); (ut iam diximus) (qua immorigeros caſtigarent *.) unde *vitis* pro ipſo centurionatu ponitur; & *vite donari* eſt *deſignari ad centurionatum* (*f*). Centuriones ipſi ſibi legebant duos *Uragos*, ſive *Optiones*, qui etiam *Succenturiones* ſunt dicti (*g*); & duos *Signiferos* vigore animi & corporis præſtantes; licet forte unum ſignum tantum in manipulo fuerit (*h*). Promovebantur autem milites ita, ut in eadem cohorte ad aliud genus militia adſcenderent, ut a *decimo haſtato* (*i*) [ita vocabant *Centurionem decimi manipuli haſtatorum.*) ad *decimum principem*, & inde ad *decimum pilum*, ſive ad *decimum ordinem triariorum*: inde jam numero procedebant, & fiebant *Noni*, *Octavi*, &c. donec ad *Primum Pilum* (*k*) ſive ad *Primum ordinem Triariorum* pervenirent, quod tarde demum debuiſſe fieri quivis videt (*l*). Summa autem dignitas erat primi hujus Centurionis (*m*), (nam ita aliquan

a Vid. Cic in Piſ. 36. *Liv.* xlii. 34. *b* Id. ibid ſqq. *c* Vid. Lucan. vi. 145. *d* Veget. ii 1 *ee* id. Juven. xii 19. * [*Tacit.* i. *Ann.* 2.] *f* Spartian. Hadr 10. & ibi Caſaub. *g* Liv. viii. (Feſt. v. *Optio.*) *h* Varro de L. L. ivi 16 *i* *Liv.* xlii. 34. *k* Veget. ii. 8. *l* Vid. Plin. *H. N.* xiv. 1. & Liv. xxxi. 34. omn. *m* Vid. eund. vii. 41.

quando vocatur (*a*)) qui etiam *Primopilus* dicebatur; quippe qui quaſi caput omnium Centurionum erat, eoſque ducebat (*b*), unde Græcis dicitur ὁ ἡγεμὼν τοῦ τάγματος (*c*), στρατοπεδάρχης τοῦ τάγματος (*d*), & ὅλου τοῦ τάγματος ἄρχων (*e*), quæ omnia *Legionis ducem* notat: itaque cum Tribunis in conſilio Imperatori aderat, *aquilam* præcipue tuebatur (*f*), [& hinc etiam *Aquila* pro *ipſo Primopilatu* ponitur in elegantiſſimo loco Plinii modo ad marginem citato, & etiam apud Juvenalem XIV. *vſ.* 197. & juſſa imperatoris accipiebat: opima quoque præmia capiebat (*g*), & pro equite erat (*h*).

Toti legioni præerant *Tribuni* (*i*), qui a Romulo primum tres duntaxat ſunt creati; auctis vero legionibus in unaquaque legione ſex Tribuni fuerunt. Hi initio creati ſunt a Regibus, & poſtea a Conſulibus; donec A. U. 393. a Populo ſex Tribuni creari cœperunt [*k*], ſicut A. U. 444. ſexdecim (*l*). At poſt bellum *Perſicum* cum *Perſeo* Macedonum Rege geſtum æquali numero a Populo, æquali a Conſulibus creabantur; illi *Comitiati* (*m*), hi *Rutili*; & poſtea *Rufuli* ſunt dicti (*n*): verum Ciceronis tempore cum militia jam perpetua eſſet, ſæpe in caſtris a Conſulibus, vel Proconſulibus creabantur [*o*]: & ſæpe etiam

ex

a Ibid. *b* Dion. Halic. IX. 10. *c* Ibid. 13. *d* Id. X. 30. *e* Id. IV 10. *f* Tac. Hiſt. III 22. *g* Juven. l. c. *h* Vid. Ovid. Am. II. VIII. 9. & 27 Martial. VI. 58. *i* Horat Serm. I. VI. 48 *k* Liv. VII. 5. *l* Id. IX. 30. *m* Aſcon. ad Cic. Act. I. in Verr. 10 *n* Feſt. V. Rufuli. *o* Cic. Famil. VII. epiſt. 5.

ex prætoriis, vel conſularibus viris erant (*a*). Sub Imperatoribus etiam Tribuni militum *Semeſtres* creari cœperunt, quo ita pluribus gratificari poſſent (*b*): & tum etiam Tribunorum quidam ſunt dicti *Laticlavii*, qui in ſpem *Senatoriæ dignitatis* (ἐς βουλείας ἐλπίδα, ut loquitur *Xiphilinus e Dione l.67.*) tribunatum gerebant; alii *Anguſticlavii*, (Græcis στενόσημοι) qui *equeſtrem* tantum dignitatem conſequebantur [*c*]. Tribunorum præterea inſigne erat *pugio*, ſive parazonium (*d*). Tribunorum autem *munus* erat jus dicere (*e*); ſignum excubiis ab Imperatore acceptum reliquis tradere (*f*); munitiones, exercitia, vigilias curare, aliaque quædam peragere (*g*); de quibus omnibus ſuo loco dicemus. Bini autem Tribuni per duos menſes (*h*) legioni imperabant, alternis, ut videtur, diebus; ita ut in exercitu conſulari quatuor ſemper ut minimum eſſent, qui imperarent, vel potius, qui mandata Imperatoris exequerentur. Qui Tribunatum militarem geſſerant, ut de Primopilis dictum eſt, deinceps pro Equitibus habebantur [*i*], & annulum aureum geſtabant (*k*).

Cuique turmæ equeſtri præerant tres [*l*]: quorum qui primus electus erat toti turmæ imperabat, eoque abſente ſequens. Et hi quoque

a Vid. Liv. xlii. 49. xliii. 5. xliv. 37. Plut. Cat. Maj. p. m. 342. *b* Juven. vii. 89. *c* Suet. Oth. 10. & Domit. 10. *d* Martial. xiv. Liv. xviii. 24. *e* Ibid. *f* L. 1. §. 2. ff. de re milit. *g* Liv. xl. 41. *h* Martial. xii. 95. *i* Juven. loco paulo ante cit. *k* Varro de LL. xv. 16.

que totidem Optiones ſibi adſumebant (*a*).

Socii regebantur a Præfectis ſuis (*b*), qui ſecuritatis Populi Romani cauſſa a Conſulibus conſtituebantur; & eodem numero erant, ac eodem jure in ſuos utebantur, quo Tribuni in cives.

§. III. *De Ducibus qui toti exercitui præerant.*

Duces, qui univerſo exercitui præerant, fuerunt, primo, *Imperator*; ſecundo, *Legati*. Imperator erat, qui *ductu*, aut *auſpicio ſuo* rem gerebat; *ductu* (*c*) quidem, cum ipſe præſens: *auſpicio* vero, cum ejus mandatu alius (*d*): quod oppreſſa Republica maxime uſitatum a veteri more ſumptum fuit quo nihil niſi auſpicato geri poterat; auſpicia autem nemo, niſi qui Imperator eſſet, habebat *Inſigne* Imperatoris erat *Paludamentum*, ſive *chlamys coccinea* (*e*); quam in Urbe inter vota & ſacrificia ſumebant (*f*). Lectores etiam paludatos fuiſſe vult Lipſius, ſed tamen verius eſt ſolius Imperatoris paludamentum fuiſſe, reliquorum vero *ſagum*: licet ſæpius hæ voces confundantur (*g*).

Legati plerumque ab ipſis Ducibus adſciti videntur (*h*), ita tamen ut Senatus-conſultum interveniret (*i*), erantque Legati ſe-

a Ibid *b* Vid. Suet. Aug 38. *c* Ibid. 21. *d* Vid. Horat. Od. IV. X. v. 31. Ovid. Triſt. II. 17. *e* Juven VI. 339. *f* Liv. XLII. 49. *g* Horat Epod. IX. 28. Nonius 14. *h* Liv. IV. 17. Cic. pro lege Manil. 19 *i* Id. in Vatin. 15.

fere viri prudentia & fortitudine militari inſignes (*a*); nam munus eorum perhonorificum habebatur (*b*), quemadmodum, exempli gratia, Illuſtris ille P. Cornelius Scipio Africanus *Pœnorum* domitor fratri ſuo *Lucio* (qui mox *Aſiaticus* dictus eſt) bello *Antiochico* legatus fuit: & A.U. 556. *P. Sulpicius* & *P. Villius* viri Conſulares legati in Macedonia fuerunt (*c*). Numerus legatorum pro re nata varius fuit; Pompejus enim *bello Piratico* viginti quinque Legatis uſus eſt (*d*), quia ſcilicet id bellum totum quantum erat mare internum occupaverat: Cicero *Ciliciæ* Proconſul quatuor ſuos legatos nominat (*e*); plerumque tamen pro numero legionum Legati adſumebantur. *Munus* Legatorum fuit Imperatori in omnibus rebus vicariam operam dare, (unde *Sub-conſules* poſtea aliquando ſunt dicti (*ff*)) ita ut eorum poteſtas ſatis larga eſſet; ſed tamen fiduciaria [*g*]. Auguſtus cum ipſe Imperator eſſet, & ſolus auſpicia haberet, omnia per legatos egit (*h*): & ex iis quosdam *Conſulares* vocavit, qui totis exercitibus præerant; quosdam *Prætorios* qui ſingulis legionibus (*i*).

CA-

a Exem. ap. Liv. xxxvii. 1. *b* Vid. Cic. loc. pro. d. *c* Liv. xxxii. 28 *d* Appian. Mithrid. p. 392. ed. Tollii *e* Ad Famil. xv. .. *ff* Vid Inſcr ap. Scalig. Epiſt. 1. 66. *g* Cæſar. de bell. civ. ii. 17 & ii. 52. *h* Dio liii *i* vid. Tacit. Annal. i. 36. hiſt. I. 79.

CAPUT TERTIUM.

De Armis.

ARmis utimur vel *ad petendum*, vel *ad tegendum*: illa proprie *tela*(α), hæc *arma* dicuntur; nam *telum* eſt a Græco τῆλε, vel τηλόθι, *procul*: diverſa autem fuerunt apud Romanos pro diverſo genere militum. [Quæ ſingulis Romanor. civium claſſibus arma tribuerit Servius Rex, docent Liv. & Dion. Halic.]

§. I. *De Levis armaturæ militibus.*

Levis armaturæ milites in genere *Ferentarii* dicti ſunt (*a*); & olim quoque *Rorarii* & *Accenſi* (*b*): at poſt A. U. C. 542. *Velites* inſtituti ſunt (*c*), qui Italia civitate donata deſierunt; iisque ſubſtituti ſunt *Funditores*, *Jaculatores* (*d*), & id genus alii. Velitum arma erant (*e*) primo *Gladius Hiſpanicus* omnibus militibus communis, eximium habens mucronem, & utrimque validum ictum; ita ut non tantum cæſim, ſed etiam punctim (quod longe utilius (*f*) eſſe facile deprehendi poteſt) pugnare poſſent: & hunc tempore Polybii ad dextrum femur geſtabant. Habebant ſecundo, *haſtas velitares* ſeptem [*g*], quæ

Q erant

α Vid. l. 233. ff. de V. S. §. 2. Liv. I. 43. *a* Vid. Feſt. hac V. & V. Velati. Varr. ap Non p. 45. 579. Id. Plant. 1565. *b* Feſt. iis vocibus. Liv. VIII. 8. *c* Id. XXVI. 4. *d* XXX. 33. *e* Id. XXXVIII. 21. & XXXI. 34. *f* Vid. omn. Polyb. II. 30 & 31. Veget I. 12. *g* Liv. XXVI. 4.

erant craſſitie unius digiti longitudine tripedali cum mucrone novem digitorum; qui tenuiſſimus erat, ita ut telum remitti non poſſet (*a*). Muniti erant *parma* ſeſquipedali (*b*) e ligno, corio ſuper inducto (*c*); & *galea*, ſive *galero* e pelle quæ ita diſtinguenda eſt a *caſſide* (*d*); hæc enim erat ex metallo. Et ſæpe etiam veteres exuviis ferarum pro galeis ſunt uſi (*e*).

§. II. *De Armis reliquorum peditum.*

Haſtatorum & reliquorum Peditum Arma erant, primo, *Scutum* (θυρεὸς, ὅτι ἔοικε τῇ θύρᾳ (*f*)) quod diſtinguendum eſt a *Clypeo*; (Gr. ἀσπὶς) hic enim rotundus (*g*), illud oblongum fuit. Scuti latitudo erat pedum duorum & ſemis; longitudo fere pedum quatuor (*h*); ita ut hominem leviter ſeſe inclinantem tegeret. Erant etiam *Scuta imbricata*, ſive in modum *imbricis* formata, quæ plane digniorum erant (*i*). Omnia hæc fiebant e ligno lento & levi (*k*) corio ſuper inducto, & aliquando lino, ut poſſet inhærere pictura (*l*); & hinc poſtea *arma*, quæ vocant *gentilitia*, ſunt orta (*m*). Extremitas ſcuti ferro erat munita, & ad ictus firmius ſuſtinendos, & ne

a Id. xxiv. 34. *b* Vid. Polyb. vi. 20. ex verſ. Caſaub. nam *Græca* corrupta ſunt *c* Varro ap. Non 18. 2. *d* Iſidor. Orig xviii. 14. *e* V. Stat. Theb. vii. 276. Sil. Ital. viii. 492. *f* Euſtath. ei Homer. *g* Vid. Virg. Æn. iii. 637. v. ii 662. *h* Polyb. vi. 21. *i* Xiphilin. Macrino. *K* Plin. *Hiſt.* Nat. xvi. 40. *l* Serv. ad Virg. Æn. x. 784. *m* Vid. Voſſ. de Idol. III 76.

ne lignum terræ aliquando impoſitum putredinem facile contraheret: in medio autem ſcuto erat *Umbo ferreus* paullum protuberans; lorum etiam habebat, quo illud geſtarent, quod Græcis ἀορτὴρ dicitur. Quod autem clypeum ſiniſtra geſtarent, hinc converſio ad ſiniſtram dicebatur fieri *ad clypeum* (ἐπ' ἀσπίδα); converſio oppoſita, *ad haſtam* (ἐπὶ δόρυ). In equite vero converſio ad ſiniſtram ἐφ' ἡνίαν, *ad frenum* (*a*). Secundo habebant *Pila* (*bb*) (unde Belgica vox *Pyl*) quæ Romanorum propria tela fuerunt (*c*): ea erant vel rotunda ea craſſitie, ut plane manum implerent (*d*): vel quadrata ambitu quatuor digitorum, longitudine ligni quatuor cubitorum; cui ferrum hamatum (ne facile telum revelli poſſet) paris fere longitudinis firmiſſime adnectebatur (*e*); ſed ita, ut pars ejus dimidia ligno eſſet adfixa, mucro vero exſtaret cubiti unius & dimidii adeo ut totius pili longitudo eſſet cubitorum quinque cum dimidio (*f*): craſſities ferri, ubi ligno committebatur, erat digiti unius & dimidii, unde patet graviſſimum omnino fuiſſe (*g*), ita ut jactu omnia perforaret (*h*); unde *lentum* etiam a gravitate dicitur. Pila ὑσσοὺς Græci dixerunt. Sed aliquando etiam leviora tela habuerunt venabulis, ſive *ſebunis* [vel *ſibinis*] fere ſimi-

Q 2 lia

a Vid. Polyæn. Strat. L. IV. c. III. §. 17. 21. *bb* Lucan. I. 7. *c* Serv. Ad Virg. Æn. VII. 664. *d* Dion. Halic. V. 46. *e* App. Al. in Celticis. *f* Vid. Sil. Italic. XII. 308. *g* Flor. II. 7. *h* Tibull. ab Meſſal. 90.

lia (*a*). Tertio *Galeam* geſtabant ex ære, aut alio metallo, vultu tamen aperto: (unde vox Julii Cæſaris in prælio *Pharſalico*, *Miles faciem feri* (*b*)) hæc apice plumeo & criſta ex tribus pennis puniceis erectis (*c*), vel aliquando juba equina conſtante (*d*) erat inſignis. Cives ex prima claſſe induti erant *lorica*: ea autem facta erat e laminis, vel catenulis; & tum dicebatur *hamata* (*e*); vel etiam fiebat e ſquamis, aut laminis ferreis (*f*), quæ plane honeſtiorum erat, & toti corpori maxime apta: quam graphice deſcribit *Heliodorus Æthiopicorum l.* IX. *circa medium*. Plerique vero pro lorica habebant duntaxat *pectorale*, ſive *laminam æream duodecim digitos latam* (*g*). Hæc autem, ſcutum, galea, lorica auro & argento ornata (*h*), & variis figuris cælata fuerunt. Unde ea tecta gerebant, niſi in prælio, aut pompa (*i*). *Ocreas* habuerunt aliquando in alterutro (*k*), aliquando in utroque crure. Vulgo etiam geſtarunt *caligas*, unde etiam *caliga* pro *militia* ponitur (*l*); & *caligati* pro *militibus* & quidem *gregariis* (*m*): (qui etiam clavis eas ſuffixas habebant (*n*)) atque inde etiam Cajo Imperatori *Caligulæ* cogno-

a Suid. V. Σιβύνη. (*v. & Etymol. Voſſi* V. *Sibyna.*) *b* Flor. IV. 2. *c* Virg. Æn. IX. 50. *d* Ibid X. 869. Vid. & Serv. ad Æn. II. 391. & 412. *e* Id Æn. III. 467. *f* Id. Æn. XI. 487. Claud. in Ruff. II. 357. *g* Polyb. VI. 21. *h* Cic in Verr. IV. 41. Juven. XI. 103. ſqq. *i* Cæſ. B. G. II. 21. Plut. Lucull. p. m. 510. *k* Liv. IX. 40. Veget. I. 20. *l* Sen. de brev. vit. 17. & de ben. V. 16. Plin. H. N. VIII. 43. *m* Juven. III. fin. *n* Id. XVI. 24.

gnomen fuit, quod ſcilicet in caſtris inter *milites caligatos* educatus fuerat (*a*).

§. III. *De Armis Equitum.*

Equites olim quidem veſte tantum ſuccincti fuerunt, quo facilius equos conſcenderent, (non enim *ſtapedas*, ſive *ſubjices ephippiarios*, ut eos vocat *Budæus in comment. ling. Gr. n. m.* 541. *ſeqq*, habebant (*b*), ut nec *ephippia*, niſi forte veſtem aliquam ſtragulam (*c*)) haſtas graciles, & ſcuta e ſolo corio ferentes. Poſtea *Græcanicis armis* uſi ſunt, nempe *gladio longiore*, *conto*, ſive *haſta grandi*; * tum *galea*, *ſcuto* & *lorica*: aliquando etiam *jaculis* fuerunt armati.

§. IV. *De Poliorceticis.*

Arma, ſive *machinæ* potius, *in oppugnationibus urbium maxime uſitata* fuerunt varia; ut *Teſtudo*, cujus uſus etiam fuit in præliis (*d*), cum ſcutis ſupra caput elatis & arctiſſime junctis muro ſuccedebant primis altioribus, & ordine paulatim decreſcente, cujus elegantiſſima deſcriptio eſt apud Livium xliv. *c.* 9. Uſitatius vero *Teſtudo* ſignificat *Machinam ligneam*, *quæ murum ſubruentes tegebat* (*e*). *Crates*, *Vinneæ*, *Plutei* (*f*) machinæ erant, quæ pau-

a Suet. ejus vita 9. *b* Vid. Lipſ. de Milit. Rom. III. 7. *c* Varro ap. Non. p. m. 138. Cæſ. B. C. IV. 1. * (ex I. Edit. addimus: *Joſeph. de B. Jud.* III. 6.) *d* Lucan. III. 474. *e* Liv. XXXIV. 29. *f* Lucan. II. 487. ſeq.

latim urbi obſeſſæ admotæ milites ad eam accedentes tegebant, unde *ſubrepere* dicuntur (*a*). *Turres* (ligneas, quæ *falæ* ſ. *phalæ* dicebantur **) adhibebant plerumque mobiles (*b*), quæ aliquando rotulis erant impoſitæ, & pluribus tabulatis conſtructæ. *Ariete* ex firma trabe ferro prominente (*c*) facto muros quatiebant; qui erat vel ſimplex vel alteri trabi appenſus (*d*), ut vi majore, conatu leviore libraretur; ejusque vis erat maxima (*e*): unde civitati obſeſſæ aliquando promittebatur ſalus, ſi deditionem feciſſet, prius quam aries muris eſſet admotus: plane ut hodie de majoribus tormentis obtinet (*f*). *Catapultarum*, & *Baliſtarum* vis maxime conſiſtebat in nervis (*g*): illis jacula grandiora, Baliſtis ſaxa ingentia (*h*), faces ardentes, aliaque mittebant (*i*); licet poſtea has voces confuderint. Qui autem haſtas aut lapides tormentis excutiebant, *libratores* ſunt dicti (*K*). His tormentis etiam, ut hodie ad aditus caſtrorum, aut urbium a vi hoſtili defendendos utebantur (*l*).

CA-

a Id. XI. 505. ** [Plaut. *Moſtell.* IV. I. 10. *Vide* Veget. IIII. 18. *&* *ad hunc* Stevvich. p. 377.] *b* Id. III. 4:8. *c* Propert. IV. XI. 33. *d* Lucan III. 490. *e* Joſeph. de bell. Jud. IX. 15. *f* Cæſ. B. C. II. 32. *g* Ovid. Metam. VIII. 357. *h* Lucan. III. 469. *i* Id. II. 685. *K* Tacit. Annal. II. 20. *l* Cæſ. B. C. I 2 Tacit. Hiſt. III. 23.

CAPUT QUARTUM.

De Acie.

§. I. *De Ordinaria Aciei Forma.*

A*Ciei forma ordinaria* erat, ut primi pugnam laceſſerent *Velites*, qui ſtabant, vel ante juſtam Aciem (*a*), vel in intervallis manipulorum (*b*), vel ad utrumque cornu. Inde pugnabant *Haſtati* (*c*); quod ſi illi pellere hoſtem non potuiſſent, vel ipſi pellerentur, recipiebant ſe in intervalla *Principum* (*d*); vel poſt eos, ſi plane feſſi eſſent. Si apud Principes quoque minus proſpere pugnatum eſſet, illi ſenſim a prima Acie ad *Triarios* referebantur, juxta quos etiam videntur fuiſſe Extraordinarii ſociorum, & Evocati, Tunc hi ſimul exſurgentes [*ſedebant* enim, unde *ſubſidia* (*e*) dicuntur, & in Gloſſariis Græcis ἔφεδροι pro *triariis*) pugnam reſtaurabant (*f*); & inde *rem aliquam ad triarios rediſſe*, quum in aliqua re laboratur, proverbio increbuit (*g*). Hæc omnia fiebant beneficio *Viarum*, quæ erant inter manipulos in quincuncem diſpoſitos (*h*); erantque vel *transverſæ* inter genera, haſtatos ſcilicet, principes & triarios; vel *directæ*, inter partes nempe, ſive manipulos. Græce autem, qui ſe in eadem ſerie ſequentes

a Liv. xxxviii. 21. *b* Id. xxx. 33. *c* Vid. Ib. 8. *d* Id. viii. 8. *e* Fest. in fragm. hujus V. *f* *Dion.* Halic. v. 15. f. *g* *Liv.* viii. 8. *h* Vid. Virg. Georg. ii. 279. ſeq.

profunditatem Aciei efficiunt ἐπιστάται vocantur: & dicuntur στοιχεῖν. Παραστάται ſunt, qui ad latus aliorum ſtantes Aciei longitudinem efficiunt: & hi dicuntur ζυγεῖν (*a*). *Equites* aliquando a tergo Aciei pedeſtris fuerunt poſiti, unde per vias directas ſubito emitti poterant (*b*); ſed plerumque tamen in cornibus ita, ut in altero cornu ſocii, in altero cives cum Extraordinariis ſociorum eſſent. *Socii pedites* ad latera legionum plerumque fuerunt diſpoſiti (*c*). Inter Triarios & Principes (*d*) intervallo majore ordinarius *Imperatori* locus erat (*e*), ut inde quippe e media Acie, mandata ejus quaquaverſus facilius perferri poſſent. Juxta eum ſtabant Legatorum quidam, Tribuni (*f*), Præfecti, & Evocatorum præcipui; qui etiam quandoque inter manipulos erant diſperſi (*g*), ut reliquis animum adderent, vel ordines ducerent. Quiſque autem locum, ubi in Acie ſtare deberet, ita notum habebat, ut neceſſitate urgente ſine duce eam ſtruere poſſent (*h*). Et hæc de ordinaria Aciei forma dicta ſufficiant. Pro re nata vero etiam diverſæ acierum formæ fuerunt, ut quæ ſtruebantur in modum *Cunei* (*i*), cui contraria fuit *Forceps*: tum *Turris*, *Laterculum*, *Serra* &c. (*K*) Gregariis militibus a ſuis centurionibus certus ordo (*l*) pro eorum ju-

a Vid. Caſaub. ad Polyæn. II. 10. *b* Liv. x. 5. *c* Id xxxvII. 30. *d* Vid. Virg. Æn. IX. 28. *e* Vid. Sall. Catil. 59. *f* Vid. Tacit. Hiſt. II. 89. *g* Cæſ. de bell. civ. III. 88. *h* Liv. IX. 3. *i* Veget. I. 26 & III. 19. *k* Gell. x. IX. *l* Vid. Liv. IX. 31.

judicio juxta vires cujuſque fuit adſignatus, quem ordinem qui vel uno paſſu deſeruiſſet, gravi pœna (*a*), & plerumque quidem morte mulctabatur: in agmine vero, qui longius quam ut tubæ ſonitum exaudire poſſet, exceſſerat, pro deſertore habebatur (*b*); quæ leges licet duræ, utiliſſimæ tamen fuerunt.

§. II. *De Signis.*

Signa, quæ in ſuis quæque manipulis erant diſpoſita, olim nihil aliud fuerunt, quam *manipulus fœni*, unde *manipulo* nomen (*c*). Poſtea uſi ſunt ligneolo tranſverſo haſtæ adfixo, ſupra quod ordinario *manus* figura eminebat; eique orbiculi quidam erant ſubjecti, in quibus imagines Deorum, & poſtea etiam Principum conſpiciebantur (*d*); quemadmodum hoc ex nummis, aliisque veterum monumentis perſpicuum eſt (*e*). Et procedentibus temporibus argentea fuerunt: unde a Quæſtoribus in ærario, ſervabantur (*f*). Totius legionis ſignum erat *Aquila aurea* (*g*); utique poſt tempora Marii (*h*); antea enim *Lupo*, *Minotauro*, *Equo*, *Apro* pro ſignis utebantur) quæ expanſis alis ſuper haſtam ſtabat (*i*) in primo manipulo Triariorum, ſive apud primum pilum: poſtea rurſus Draco-

a Liv. Epit. 59. *b* Appian. Punic. p. 76. ed. Tollii. *c* Ovid. Faſt. III. 117. *d* Vid. Suet. Tib. 48. & Cal. 14. *e* Herodian II. 6. *f* Liv. XXI. 69. *g* Lucan. I. 7. *h* Plin. H. N. X. 4. *i* Vid. Tacit. Ann. XV. 29.

nes (*a*), aliaque animalia pro ſignis adhibuerunt. Equites habuerunt *vexilla*, ſive *Flamulas* (*b*) fere hodiernis noſtrorum equitum ſimiles; quibus nomen Imperatoris aureis literis erat intextum (*c*). Hæc omnia ſigna ſacra erant (*d*), (unde Ovidius. *Faſt.* v. *vſ.* 585. *ſigna* vocat *decus belli*) & Deorum fere loco colebantur (*e*), mortis pœna in milites, qui ea amiſiſſent, conſtituta (*f*): quemadmodum etiam milites ob ea violata ſeveriſſime puniebantur (*g*). Itaque τὰ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, *abominatio vaſtatrix*, ut vertit *Beza Matthæi* xxiv. 15. hunc *ſignorum cultum* multis denotare videtur. Et hinc eſt quod legimus ea urgente periculo aliquando in hoſtilem Aciem fuiſſe conjecta (*h*), ut & pœnæ metu & pudore inde repeterentur. Imo ob hanc ſignorum religionem præcipuo ſigno, quod *labarum* eo ævo dicebatur, Conſtantinus literas initiales nominis CHRISTI inſcribi juſſit (*i*).

§. III. *De iis quæ proxime pugnam præcedebant.*

Ante pugnam utili inſtituto Imperator in ſuggeſtu ex ceſpitibus (*K*) plerumque facto ſtans, [hoc autem *Tribunal* dicitur; nam

a Claud de vi. Hon. Conſ. 566. *b* Veget. II. I. *c* Suet Veſp. 6. *d* Dion. *Halic.* vi. 45 omn. & x. 16. Cic. Catil. II. 6. *e* Tacit. Ann. II. 17. Herodian. IV. 4. *f* Liv. II. 59. *g* l. 5. §. ult. ff. ad l. Jul. *Maj.* V. Cl. Beſt. de rat. emend. leg. 17. *h* Dion. *Halic.* II 65. *i* Vid. numm. ap. Patin. de numm. Imp. R. ex ære &c. p. 378. &c. *K.* Fecit eo Lucan. v. 316.

nam ita vocatur *quævis altitudo manu hominum ex ceſpitibus, vel ſimili materia ſtructa* (*a*)] in eo, inquam, ſtans exercitum *alloquebatur*; milites vero vel clamore, (*b*), vel dextris ſublatis (*c*), vel denique ſcuta haſtis percutientes (*d*) alacritatem ſuam teſtabantur: quemadmodum ſilentium e contrario pro ſigno timoris habebatur (*e*). Multi etiam hoc tempore teſtamenta ſua condebant, quæ *in procinctu facta* dicuntur (*f*); Græci διαθήκας ἀγράφους, *teſtamenta non ſcripta*, ſive *nuncupativa* vocant (*gg*). Inde omnia ſigna pariter *claſſicum canebant* (*h*); (τὸ πολεμικὸν ἐσήμαινον (*i*)) quod fiebat, vel *Tubis*, quæ erant directæ (*k*); vel *Lituis*, qui leviter erant inflexi (*l*); vel denique *Cornibus* plane incurvis; quibus fere ſimiles, ſed minores, erant *Buccinæ* (*m*). Et hæc omnia ſigna erant ex *ære* (*n*), unde *Æneatores*, qui ea inflabant, ſunt dicti (*o*). *Tympana* vero noſtris ſimilia Romani (milites) non habuerunt. (Sed ea Gallorum Cybeles & luxuriæ inſtrumenta fuerunt. *Plaut.* Truc. II. 7. 49. *Suet. Aug.* 68. *Juſtin.* XXX. 1. 9.) Cum jam ad hoſtem ventum eſſet, clamor quidam inconditus tollebatur ad hoſtium

Q 6 ter-

a Vid. Plin. *H.* N. XVI. 1. de patria noſtra, vel regionibus vicinis loquentem. *b* *Liv* XXX. 34. *c* Lucan. I. 386. ſeq. *d* Amm. Marc. XX. 5. *e* Lucan. II. 594. ſeq. *f* Gell. XV. 27. *gg* Plut. Coriol. p. m. 217. *h* Veget. II. 22. *i* Dion. Halic. IX. II. *K* Ovid. Metam. I. 98. *l* Vid. Senec. Oed. 734. *m* Propert. IV. IV. 63 Ovid. Metam. I. 335. *n* Vid. Virg. Æn. VI. 165. *o* Suet. Jul. 32.

terrorem (*a*), & ſui incitamentum, qui poſteriore ævo *Barritus* eſt dictus (*b*), ex cujus alacritate de eventu pugnæ ſæpe judicabant (*c*); & ad eam demonſtrandam etiam denuo haſtis ſcuta percutiebant (*d*). Signum præterea pugnæ erat Tunica rubra in Prætorio extenſa (*e*). (*vexillum* proprie dicebatur. *)

a Ceſ. de B. C. III. 92. *b* Veget. II. 18. *c* *Liv.* IV. 37. Appian. Parthic. 143. *d* Amm. Marc XIV. 2. *e* Plut. Fabio Max. p. m 182. & alibi Cæſ. B. G. II. 20. * (*Macrob.* I. 16. *Cæſar B. G.* 2. 20. & *ibi Brant. Lipſius ad Tac. Ann.* I. 39. *quamquam ipſum locum male exponit.*) * [*De formula militari* Vir Vitum legit. v. Turrent. *ad* Suet. *Aug.* 35. it. *Saliner.* & Savil. *ad* Tacit. *Hiſt.* I. 18. *At Virg.* XI. *Æn.* 632. *aliter multo exponendus.* V. *Pier.*)

CAPUT QUINTUM.

De Caſtris, & Diſciplina Militari.

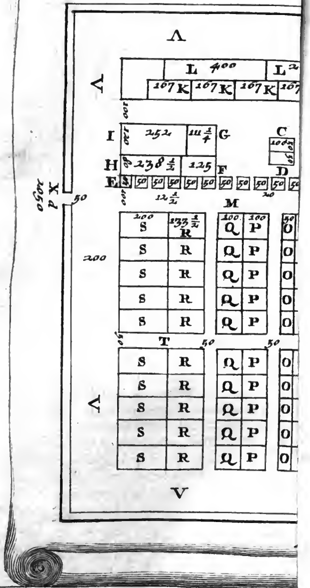
§. I. *De Caſtris, & primo de ſuperiore eorum parte.*

Diſciplinæ *Militaris* ſedes fuerunt *Caſtra*, ſine quibus nullam noctem agebant exercitus Romani (*a*). Nec unquam fere prælium committebant, niſi antea Caſtra, quo receptus eſſet victis, muniviſſent (*b*). Ea apud Romanos ſemper fere uniformia fuerunt & quadrata; ſed aliquando *Æſtiva*, aliquando *Hiberna*. Æſtiva rurſus erant, vel in unam tantum noctem, & tum dicebantur *Manſiones* (*c*); (poſteriore

a Vid. omn. *Liv.* XLIV. 39. *b* Vid. Cæſ. B. *G.* V. 9. f. Ib. VIII. 9. 15. &c. *Liv.* XXXVII. 20. *c* Lamprid. Alex. Sev. 45.

Digitized by Google

TABULA

re certe ævo) vel in plures, quæ *Stativa* (ſubaudi, *Caſtra*) appellantur (*a*). *Hiberna* caſtra accuratius omnibus rebus erant inſtructa, (unde *ædificare hiberna* dicitur apud Livium XXVI. *c.* I.) ut armamentario, fabrica, valetudinario, &c. ac ejuſmodi Caſtra pluribus urbibus hodie exſtantibus originem dedere; ut *Veteribus*, quæ hodie *Santen* dicuntur, *Coloniæ Ubiorum*, *Paſſavio*, aliisque; & in noſtra vicinia pago multis urbibus illuſtriori *Alphen*, ubi *Alpheni* quondam caſtra fuiſſe dicuntur. Nec florente demum Republica hoc obtinuit; verum jam tempore Tarquinii Superbi in formam fere urbium Hiberna ſtruebant. (*b*). Caſtris hibernis ſubjecta erant *Proceſtria* (*c*); ubi lixæ, calones, ſimilisque ſortis homines manebant.

Forma caſtrorum erat, qualis in tabula hic juncta ex Lipſio eam delineari curavimus; ubi videmus ea latiore via in duas partes fuiſſe diſtincta, in *Superiorem*, nempe, & *Inferiorem*. In Superiore caſtrorum parte primo erat *Prætorium*, A. ſive *Tabernaculum Imperatoris*, & circa illud area laxa & quadrata ad ejus comitatum, contubernales, impedimenta, &c. recipienda: fuit autem hoc Prætorium in medio Ducum & militum præcipuorum. Ad Prætorii dextrum latus & dimidia ejus magnitudine fuit *Quæſtorium*, (quod tamen ante Polybii ætatem ad portam decumanam fuiſ-

ſe

a Liv. I. 57. XXIII. 30. XXXVII. 18. & 39. *b* Dion. Halic. IV. 61. *c* Feſt. hac V. Vid. Tac. Hiſt. IV. 22.

ſe videtur (*a*)) *B.* ad ſiniſtrum vero *Legatorum tabernacula*, *C.* Ante hæc omnia erat *forum* rebus venalibus, conventibus, legationibus audiendis inſerviens. *Tribuni* collocati erant poſt Prætorium ab utraque parte ſex, via intermedia quæ ad legiones duceret; ita ut quisque ordo ſuam legionem ſpectaret, *D.* Juxta hos eadem linea verſus exteriora caſtrorum tendebant *Præfecti ſociorum* ab utraque parte ſex, itidem ex adverſo alarum ſuarum, *E.* In hac Caſtrorum parte etiam erant *Evocati*, *F. H.* tum ſociorum equitum & peditum *Ablecti* *G. I.* & *Extraordinarii*, *K. L.* Et hæc *ſuperior pars Caſtrorum* fuit.

§. II. *De Inferiore parte Caſtrorum.*

Inferior pars Caſtrorum rurſus in duas alias partes erat diviſa via intermedia, ad quam utrimque tendebant *Equites legionum N.* poſt hos in eadem area *Triarii*, *O.* mox via interjecta *Principes*, *P.* & *Haſtati*. *Q* & demum rurſus via eos dirimente, *Equites*, *R.* & *Pedites ſociorum*, *S.* *Velites* ad vallum quod Caſtra ambit, videntur rejecti, *V.* Tentoria militum fere fuerunt ex corio, vel *pellibus* (unde *ſub pellibus hyemare* dicitur apud *Florum I. c.* 12.) funibus *extenſa*, unde illis nomen; ſed in Hibernis forte etiam aſſeres fuerunt adhibiti. In quoque tentorio tendebant *decem* milites cum ſuo *Decano*, (ut *Vegetii* tempore dicebatur) quod proprie *Contubernium* dictum eſt (*b*).

§. III. *De*

a Liv. X. 32. f. XXXIV. 47. *b* Cæſ. B. C. III. 76. Aeg. el. 21. 8.

§. III. *De aliis Caſtrorum partibus.*

Caſtris *Vallum* erat *circumjectum*, (*vallum jacere* proprie dicebant Latini (*a*)) quod undique ducentos pedes a tentoriis diſtabat; cujus intervalli varius erat uſus. Conſtabat hoc vallum ex aggere (*b*) & ſudibus, quæ ſuperne erant acutæ & in ramos diviſæ (*c*), ac *Valli* maſculino genere dicebantur; licet hoc perpetuum tamen non ſit (*d*). Tales vallos quiſque miles tres, quatuor, vel plures (*e*) ferre erat ſolitus (*f*), eosque graphice deſcribit Livius XXXIII. *c.* 5. Altum erat vallum plerumque pedes tres, vel quatuor (*g*), niſi vicinus hoſtis immineret; tum enim altius illud exſtruebant. Vallo prætendebatur *Foſſa*, plerumque novem pedes alta, & duodecim lata (*h*). *Portæ* Caſtrorum erant quatuor; prima *Prætoria* (*Xa*) hoſti plerumque obverſa, quæ etiam *Extraordinaria* dicitur (*i*); eique oppoſita fuit *Decumana* (*k*) (*Xb*) ab hoſte averſa (*l*), a *decimis* cohortibus dicta, quæ juxta illam portam tendebant: a lateribus duæ portæ *Principales* erant (*Xc Xd*) dictæ a *Principiis* (*m*); de quibus mox agemus. *Viæ* in caſtris erant tres *Tranſverſæ*, quinque *Directæ*: illarum prima erat ſupra Prætorium; ultima medias cohortes ſeca-

a Liv. III. 25. *b* Virg. Æn. VII. 159. *c* Id. Georg. II. 25. *d* Vid. Cæſ. de B C III. 63. *e* Liv. III. 27. Id. ep. 57. *f* Vid. *Horat.* Epod. IX. 13. *g* Veget. I. 24. *h* Vid. Tibull. IV. 1. 83. *i* Liv. XL. 27. *K* Vid. Feſt. V. *Prætoria* porta. *l* Vid. Liv. III. 5. *m* Vid. Feſt. V. Principales.

tio, *Vigiliæ*. PRIMO loco dixi fuiſſe *Miniſteria:* poſitis enim caſtris Tribuni ex haſtatis & principibus duos eligebant, qui Principia curarent, ut munda eſſent: ex reliquis octodecim manipulis ſinguli Tribuni tres ſortiebantur (*a*), qui tentorio ſtatuendo aliiſque miniſteriis, ut aquandi, pabulandi, lignandi & ſimilibus eſſent intenti (*b*).

SECUNDO: Ex illis porro tribus manipulis duas *Excubias* quaternorum virorum tum ad dignitatem, tum ad commoditatem Tribuni habuiſſe videntur (*c*); quemadmodum etiam Quæſtor & Legati ſuas excubias equitibus, quibus a tergo tendebant, miniſtrabant, & equos eorum curabant. Apud Imperatorem quotidie unus manipulus excubabat, & turma equitum, ut ex *Salluſtio* colligo (*d*). Et hæc omnia de Sociis eodem modo ſunt intelligenda. Ad ſingulas portas ordinario una cohors cum turma equitum ſtationem habuit (*e*), quæ ex inſtituto *Pauli Æmilii* circa meridiem mutabatur (*f*).

TERTIUM *Munus* militare fuit *Vigiliarum:* in quibus conſideranda veniunt primo, *Teſſera*; ſecundo, ipſæ *Vigiliæ*; tertio, *Circuitio*. Quod Primum attinet: ex quoque decimo ſigno unus eligebatur, quem *Teſſerarium* vocabant (*g*): hic ſole inclinante a Tribuno excubitore *teſſeram*, ſive *tabellam ligneam* accipiebat, cui juſſu Impe-

a Polyb. VI. 31. *b* Veget. III. 8. *c* Facit eo Lampr. Alex. Sev. 52. *d* Jug. 65. *e* Cæſ. de bell. civ. I. 43. *f* Liv. XLIV. 33. *g* Vide Tacit. Hiſt. I. 25. Plut. Oth. p. 1063. F.

peratoris verba unum, vel plura erant inſcripta (*a*), exempli gratia, prælio *Philippenſi Apollo* a Cæſare & Antonio ſigno datus fuit (*b*)) iisque etiam mandata quædam per exercitum fuerunt diſtributa (*c*): & quovis tempore diei etiam per teſſeras mandata edebantur (*d*). Hanc ad ſuum ſignum regreſſus teſſerarius proximi ſigni duci teſtibus præſentibus tradebat; ille rurſus ſequenti, atque ita deinceps: ita, ut ante ſolis occaſum ad Tribunum omnes eſſent relatæ (*e*), qui ſtatim ex inſcriptione quadam peculiari (quæ ſingulas partes exercitus, haſtatos puta, principes, triarios & equites, notabat) cognoſcere poterat, cujus partis teſſera non eſſet perlata: neque id negari poterat teſtibus, ut in re capitali, adhibitis (*f*). Secundo: *Vigiliæ* ſingulæ conſtabant, ut excubiæ ex quatuor militibus; (quod perpetuum fuiſſe videtur (*gg*)) earumque numerus apud Imperatorem & Tribunos idem erat, qui excubiarum; quemadmodum etiam per ſingulos manipulos ſingulæ vigiliæ erant diſpoſitæ; apud Quæſtorem ternæ, apud Legatos binæ vigiliæ conſtituebantur. Exteriorem ambitum caſtrorum tuebantur Velites, quorum etiam decuriæ erant in ſingulis portis, quanquam his quoque alii juncti fuiſſe videntur (*h*): imo, ſi caſtra hoſtis in propinquo haberet, noctu quoque ante caſtra excubabant, unde

a Suet, Claud, 42, *b* Val, Max, I, 5, 7, *c* Liv, VII, 35, XXVIII, 14, *d* Liv, IX, 32, *e* Vid, Sat, Theb, VII, 217, *f* Polyb. VI, 34, *gg* Joan, XIX, 2. Lucas in Act, XII, 4, *h* Vid, Veget, III, 8,

unde *Procubitores* ſunt dicti (*a*). Non autem omnes ſimul vigilarunt, ſed nocte in quatuor vigilias ope clepſydrarum diviſa (*b*) unus ex quaque vigilia diviſis vicibus vere vigil perſtabat (*c*); reliqui juxta accubabant: accipiebant autem omnes a Tribunis teſſerulam diverſam a priore, qua dignoſcebatur quota quis vigilia; & ex quo manipulo miles munus feciſſet: exempli gratia, H. I. V. I. hoc eſt, *haſtatus manipuli primi vigilia prima*. Tertio, hic etiam memoranda venit *Circuitio*. (Græcis ἐφόδεια, *circuitores* ἔφοδοι, & ipſa actio ἐφοδεύειν (*d*) (quæ mandata erat quatuor plerumque equitibus (*e*) ex quaque legione, quos turmæ ordine præbebant. Hi vigilias inter ſe ſortiebantur, & ad primum pilum accubabant, cujus Centurio ad quamque vigiliam ſignum buccina dari (*f*), & tempora clepſydra æqualiter dividi curabat. Initio vigiliarum, cum *Prætorium dimitteretur* (*g*) (ita dicebatur multitudo hominum ad tabernaculum Imperatoris convenientium (*h*)) omnia ſigna pariter canebant (*i*); & ſuo tempore, qui primam vigiliam ſortitus erat (*ex* 1. *Edit.* eam amicis aliquot ſtipatus obibat), & a vigilantibus quidem teſſerulam capiebat; dormientem vero, aut loci deſertorem ſi quem inve-

a Cato ap. Feſt. ea V. *b* Vid. Lucan. v. 600. *c* Vid. Veget. III. 8. *d* Polyb. 33. ſeqq. *e* Liv. XII. 1. *f* Propert. IV. IV. 63. Liv. VII. 35. Sall. Jug. 99. *g* V. Prop. III. III. 41. *h* Liv. XXI. 54. V. & Cl. *Periz.* de Præt. Diſſ. I. §. 17. Diſſ. II. § 8. *i* Liv. XXX. 5. Polyb. XIV. p. 946. ed. Gron.

veniſſent, proximos atteſtatus abibat. Prima luce quiſque Circuitor ad Tribunum, cujus eo die imperium erat, teſſerulas deferebat: quod ſi qua deeſſet, nocens quærebatur, & inventus morte plectebatur. Eodem circiter tempore Decuriones omnes & Centuriones cum ſuis Tribunis (*a*) Imperatorem ſalutabant, (quod ad dignitatem & reverentiam imperantibus conciliandam utiliſſimum) qui tum mandata Tribunis dabat, illi Centurionibus, Centuriones militibus. De Sociis hic idem dicendum videtur, quod de civibus.

§. V. *De Exercitiis Militaribus.*

Altera pars Diſciplinæ militaris conſtitit *Exercitiis*, a quibus ipſe *Exercitus* eſt dictus, quod *exercitando* fiat melior (*b*): eaque fuerunt vel *Oneris* vel *Operis* vel *Armorum*. *Onera* militum fuerunt majora, quam quis facile credere poſſit (*c*): ferebant enim *Cibum* (*d*), *Utenſilia*, *Vallos* & *Arma* (*e*). *Cibum* plerumque ferebant dimidiati menſis, vel ultra (*f*); qui olim fere in ſolo frumento conſiſtebat, quod, cum eo uti vellent, pinſebant, vel molis frangebant (*g*): at ſequenti ævo etiam panem *bis coctum*, ſive *buccellatum* ferebant (*h*); quod utilius erat, quia levius. *Utenſilia*

a Joſeph. de bell. Jud. III. 6. *b* Varro de LL. IV. 16. & l. 1. §. 1. ff. de teſtam. mil. *c* V. Virg. Georg. III. 346. ſeqq. Hor. Serm. II. v. 10. *d* Liv. III. 27. *e* Horat. Epod. IX. 13. *f* Liv. Epit. 57. *g* Vid. Liv. XXVIII. 45. *h* Amm. Marc. XVII. 8. & ibi Lindenbr.

ſilia militum erant ſerra, corbis, rutrum, ſecuris ad muniendum; ſalx & lorum ad pabulandum; catena; olla ad cibum coquendum (*a*). *Vallos* plerumque tres, aut quatuor ferebant; aliquando plures (*b*). *Arma* vero milites Romani non onus, ſed quaſi *membra* ſua eſſe cenſebant (*c*); & tamen ita onuſti ſtupendum quandoque iter conficiebant, & ſæpe quinque horis viginti millia paſſuum (*d*) confeciſſe leguntur quod longo uſu doctore diſcebant: *calones* enim, ſive *ſervos militares* non niſi digniores habebant (*e*); a quibus diverſi fuerunt *lixæ*, qui quæſtus tantum cauſſa caſtra ſequebantur (*f*). Jumenta etiam erant quædam; ſed non multa (*gg*): eaque erant vel publica, quæ tentoria, molas, ſimiliaque ferrent; vel digniorum quorundam peculiaria: nam vehiculis raro ſunt uſi, quia magis impediunt.

§. VI. *De Agmine.*

Incedebant compoſiti in *Agmen*, quod ad claſſicum inſtituebatur; & cum primum quidem ſignum (quando *vaſa conclamari* dicebantur (*h*)) datum eſſet, cuncti tabernacula detendebant, & ſarcinas componebant (quod erat *colligere vaſa*.): ad ſecundum ſignum jumentis ſarcinas imponebant: ad tertium denique primi procedere inci-

a Joſeph. l. prox. d. *b* Liv. III. 27, & epit. 57. *c* Cic. Tuſcul. II. p. m. 250. *d* Veget. 1, 9. omnino. *e* Vid. Sall. Jug. 45. *f* Tacit. Ann. II. 62. *gg* Sall. d. l. *h* Cæſ. B. C. I. 66. (V. *Eriſſon. Formul.* p. 346.

incipiebant (*a*), qui erant Extraordinarii; quos ſequebantur Socii dextri cornu cum ſuis impedimentis. Poſt hos incedebant prima & ſecunda Legio, & denique Socii alterius cornu ſinguli cum ſuis impedimentis; ita, ut Agminis forma eadem fere, quæ Caſtrorum eſſet, & *Caſtra* jure *conſidens Agmen*; Agmen vero *ambulans Acies* dici poſſet (*b*). Equites vero interdum a latere, interdum a tergo incedebant; & hoc *agmen Quadratum* dicitur; *Pilatum* vero *agmen* (πιλεῖν τὰς λόχυς pro *denſare cohortes* dicunt Græci (*c*)) erat, quando, ſi periculum propinquum imminere crederetur (*d*); acie inſtructa procedebant, jumentis cujuſque generis militum ei propoſitis (*e*), ita ut, ſi ſubito pugnandum eſſet, jumentis ſe tantum evolvere tenerentur. Velites a fronte plerumque videntur conſtituti. Imperator (juxta quem ordinarie Evocati & Ablecti fuerunt) vel in medio agmine (*f*), vel, ubi res ejus præſentiam deſiderare videbatur, verſabatur (*g*). Cum prope locum caſtris deſtinatum veniſſent, Tribuni & Centuriones cum *Metatoribus* (*h*) præmittebantur, qui locum aptum caſtris eligerent, eaque *metarentur* eo modo, quem jam deſcripſimus: *metari* enim nihil aliud eſt quam *ſuis finibus & metis locum aliquem ſecare* (*i*). Vexilla autem quatuor

ſuis

a Vid. Joſeph. de bell, Jud. III. 6. *b* Schel. in Polyb, 1250. T. X. Teſ. Græv. *c* Dion. Halic. IX. 58. *d* Vid. Sall. Jug. 100. *e* V. Varr. citatum a Scal. ad Feſt. V. Compilare. *f* Sall. Catil. 59. *g* Id. Jud. 45. omnino. *h* Veget. II. 7. *i* Vid. Oid. Faſt. I. 309.

ſuis quæque locis, & haſtæ in ſingulis *ſtrigis* (ita dicuntur ordines in longitudinem ducti; ut, qui in latitudinem ducuntur, *ſcamna* (*a*)) deponebantur, ita ut milites tanquam in urbem ſibi notam & ordinatiſſimam ingrederentur; præſertim quia Caſtra, ut diximus, fere ſemper uniformia erant.

§. VII *De Exercitiis Operis.*

Exercitia Operis quoque ſtupenda fuerunt in obſidionibus urbium, aliiſque occaſionibus, ut in vallis ſtruendis, foſſis ducendis, &c. adhibita (*b*). Quin in pace etiam, vel per ocium perite & affabre opera quædam ſtruebant, ut vias, baſilicas: &c. (*c*). imo tota oppida: (ut de *Lugduno* nobili illa Galliæ urbe teſtatur *Dio Caſſius* (*d*)) & inde hodieque apud nos ſuperſunt *foſſæ Druſiana* & *Corbulonis*; quarum illa hodie nobis *de Yſſel*, hæc *de Vliet* vocatur, quæ a *Leida* urbe ad *cataractas*, ut vocant, *Maaslandiæ*, ſive ad ipſum fere *Moſæ fluvii* oſtium extenditur: in *Britannia* vero reliquiæ *valli Severi Scotiam* ab *Anglia* ſeparantes etiam hodie conſpiciuntur; ut omittam vias illas celeberrimas, de quibus prolixius agendi hic locus non datur. Nec tamen in ipſis legionibus tot erant fabri, ut hæc omnia perficere potuiſſent; ſed milites ipſi longo uſu hoc opus erant

a Hygin. de Caſtram. init. T. X. Ant. Rom. Græv. *b* Lucan. vi. 38. ſeqq. *c* Tac. Hiſt. ii. 67. Vopiſc. Probo 9. *d* L. xlvi, verſ. fin.

erant docti (*a*): licet aliqui tamen fabri iis fuerint admixti, quibus præerat *Præfectus fabrorum* (*b*)

§. VIII. *De Exercitiis Armorum*.

Tertium denique *Exercitii* genus fuit *Armorum*; quod tam pacis, quam belli tempore quotidie fiebat (*c*); & abſque ulla exceptione ab omnibus; a veteranis vero ſemel (*d*). Imo ipſi Duces & Imperatores, ut Scipio (*e*), Pompejus (*f*), aliique (*g*) hoc exercitii genere gaviſi ſunt. Et præcipue quidem in Hibernis Exercitia inſtituebantur, dirigente ea Centurione aliquo, vel notæ virtutis veterano (*h*). Nec tempore pluvio, vel ventoſo ceſſabant; ſed loca quædam tecta huic uſui habebant (*i*). *Exercitiorum*, quæ *armorum* diximus, *genera* porro fuerunt varia: ut primo, *Ambulatio*; in qua maxime ſpectata fuit celeritas & æqualitas: itaque ter ſingulis menſibus milites educebantur, & Armati, imo aliquando onera ferentes decem millia paſſuum (*K*) (vel potius, niſi mendoſus ſit *Vegetius* (*l*) viginti mille) *militari gradu*, hoc eſt, *maxima celeritate* ire & redire jubebantur (*m*). Secundo, in uſu erat *Decurſio*; cum ordine ſervato quatuor millia

a Tac. Hiſt. IV. 30. *b* Veget. II. 11. *c* Joſeph. de bell. Jud. III. 6. *d* Veget. II. 23. *e* Sil. Ital. VIII. 361. ſeqq. *f* Plut. *Pomp*: p. m. 653. A. Veget. I. 9. ex Sall. *g* Liv. XXI. 33. *h* Plin. *Paneg.* p. 55. edit. Lipſ. Tacit. Agr. 25. *i* Veget. II. 23. *k* Ibid. I. 17. *l* I. 9 *m* Plaut. Pſeud. IV. IV. 11.

millia paſſuum in armis & ſub ſignis decurrebant (*a*); cujus ut & præcedentis Exercitii, finis erat celeritatis comparatio. Tertio *Saltus*; quem exercebant, ut in occaſione foſſas tranſilire (*b*), vel altitudines ſuperare poſſent. Quarto admodum commendata fuit Romanis *Natatio* (*c*); quæ in mari, vel flumine caſtris vicino; vel etiam Romæ in Tiberi juxta campum Martium exercebatur (*d*). (Unde proverbium: *neque literas neque natare doctus.*) Quinto *Palaria* erat, quando tirones *palum* tanquam hoſtem variis ictibus petebant (*e*); quod fiebat præſente magiſtro. Sexto *Armatura*, ſive *ſagittarum aliorumque jaculorum miſſio* (*f*), quæ propriæ leviorum armatorum erant. Septimo denique occurrit *Salitio*; quum equites gladiis ſtrictis in equum ligneum inſiliebant (*g*), qui etiam curſus & flexus equorum, ſimiliaque diſcebant: ſed præter hæc etiam plura alia Exercitia fuerunt, ut *portatio ponderis, &c.* (*h*).

§. IX. *De Legibus Militaribus.*

Tertia Diſciplinæ militaris pars conſiſtit in *Legibus*; inter quas una fuit ſeveriſſima contra *furta* (*i*), (de cujus pœna etiam vide *Catonem apud Frontin. Strat.* I. *c.* 4.) qua fuſtuarii pœna ſtatuta erat in eum,

R qui

a Liv. XXIII. 35. XXVI. 51. XXIX. 22 *b* Veget. I. 9. *c* Vid. Suet. Aug. 64. Tibull I. IV. 71. III. v. 130 *d* Veget. I. 10. *e* Vid. Cic. de Sen. 16. Juven. VI. 247. *f* Veget. I. 13. *g* Id. I. 18. *h* Id. I. 19. *i* Vid. Cinclum ap. Gell. XVI. 4.

qui vel nummi unius argentei valorem abſtuliſſet (*a*). Quin nec in hoſtico promiſcue prædari licebat, ſed pars Exercitus ad eam rem mittebatur; verum ita ut omnis præda communis eſſet (*b*), eaque a Quæſtore vendita, a Tribunis pecunia ex ea redacta viritim diſtribueretur: itaque nemo prædandi cauſſa ordinem ſuum deſerebat, cum ſciret ſe etiam ita partem ſuam de præda habiturum. Ad leges etiam ſpectat, quod milites extra Caſtra litigare non cogebantur: & quod a militibus judicabantur (*c*).

§. X. *De Stipendiis.*

Stipendia militibus apud antiquiſſimos Romanos nulla prorſus fuerunt conſtituta uſque ad A. U. 347. ſed quiſque ſuo ſumptu militabat (*d*). Inde ad Julium Cæſarem uſque ſtipendium habuere diurnum quinque circiter aſſium, ſive duorum obolorum (*e*), qui denos denarios menſtruos, ſive unum nummum Philippæum faciunt. Id Julius Cæſar duplicavit (*f*); Auguſtus vero decem aſſes diurnos * iis tribuit (*g*), & poſtea ita excrevit ſtipendium, ut tempore Domitiani [*h*] quatuor aureorum in ſin-

a Vid omn. Spartian. Peſcenn. Nigro 10. & Front. Strat. IV. 3. 13. *b* Polyb. excerpta ex L. X. 17. *c* Juven. XVI. 15. 199. *d* Liv. IV. 59. *e* Vid. Rhadb Herm Schelium differt. ad Polyb. 3. in Theſ Græv. T. X. 1105. *f* Suet. Jul. 26. * [*hunc errorem, quem Lipſio debet, egregie corrigit Gronov de Pec. Vet. p. 127.*] *g* Suet. Aug. 49. Sed. omn. Tacit. Ann. 1. ibique Lipſ. *h* Suet. Dom. 7.

ſingulos menſes, ſive decem nummorum Philippæorum eſſet; ut quidem vult Lipſius *de Milit. Rom.* v. 16. ſed rectius, ut videtur, *Schelius loco paulo antea in margine citato* & *Jo. Frid. Gronovius ὁ πάνυ de Pecun. Vet.* III. *c.* 2. aureos duodecim annuos dicunt; quos vide. Hujus ſummæ duplum Centuriones, triplum Equites accipiebant (*a*); & etiam quibusdam propter virtutem majus ſolito ſtipendium dabatur, qui inde *Duplicarii* ſunt dicti (*b*), (quorum mentio eſt apud Livium II. *c.* 59.) & Græcis (*c*) διδραχμοι ὁπλῖται: & etiam quandoque duplicem annonam virtutis cauſſa conſequebantur (*d*): quo alludit forte Apoſtolus, cum Presbyteros, qui bene præſunt, *duplici honore dignos* pronunciat (*e*). Præterea militibus præbebatur frumentum, ne inopia ad rapiendum cogerentur, modii Romani quatuor in menſem; (quantum etiam *dimenſum ſervorum* (*f*) erat) illudque vendere nefas erat (*g*). Hic ſimiliter Centuriones duplum, Equites triplum accipiebant; non quod eorum venter plus caperet, ſed quod ſervos quosdam haberent; iisque præterea hordeum ad equos dabatur. Sociis peditibus tantundem frumenti, Equitibus modii tantum octo dabantur; quia ſcilicet non ita erant opulenti, neque tot ſervos habebant, ac cives. Hæc autem omnia Sociis gratis præſtabantur, quia ſcilicet etiam gratis

 mi-

a Polib. VI. 37. *b* Varro de L. L. IV 16. *c* Pollux. IV, 22. fin *d* Liv. VI. 37. *e* I. Timoth. V 17. *f* Donat. ad Ter. Phorm II. 9. *g* Suet. Galba 7. Sall. Jug. 44.

militabant; Romanis & pro frumento, & pro armis certa quædam, ſed exigua pecunia de ſtipendio detrahebatur (*a*). Sal quoque, legumina quædam & laridum ſalitum (*b*) aliquando præbitum fuit, inferiore utique ævo; unde *cibi militares* pro *vilibus* dicuntur (*c*). Nemini vero cibum ſumere licebat, niſi ſignum publice datum eſſet (*d*); quod bis quotidie fiebat: & prandebant quidem parcius (ut mos Romanis) cibo plerumque incocto (*e*) utentes, idque ſtantes. In cœnando vero paulo prolixius ſe excipiebant (*f*); ſed tamen cibis propria manu paratis (*g*). *Potus* militum erat aqua, vel *poſca* (Græcis ὀξύκρατον) hoc eſt, *aqua aceto mixta*; quæ etiam ſervorum erat (*h*); & Domino quoque noſtro cruci adfixo præbita fuit (*i*).

§. XI. *De Præmiis militaribus.*

Præmia & *Supplicia* vincula ſunt Reipublicæ, & præſertim rei militaris: ideoque Romani diligentiſſime eorum rationem ha-

a Vid. Tacit. Ann. I. 37. Plut. Gracch. p. 837. *b* Spartian. Hadr. 10. *c* Id. Peſcenn. Nigro 11. (ex 1. Edit. add. *Lamprid. Alex. Sev.* 51.) *d* Vid Joſeph. de bell. Jud. III. 6. *e* Vid. Salluſt. Jug. 45. *f* Polyæn. Stratag. VIII 16. *g* *Horedian.* IV. 7. Frontin. IV. 1. ex. 2. quem loc. infeliciter a Lipſ. eſſe tentatum dixeram ex App. Hiſp. 393. cum vidi idem eſſe obſervatum a magno Schelio not. in Polyb. 8. T. X. A.... R. Græv. qui etiam citat. Polyæn. Strat. VIII 16. 2. Ergo hic nego, quod in prioribus editt. dixeram. *h* Plaut. Mil. Gl. III. II. 23. *i* Vid. Joan. XIX. 29

habuerunt. Et primum quidem inter commoda militiæ referri poteſt, quod extra Caſtra litigare non cogerentur (*a*): tum etiam quod de peculio caſtrenſi teſtari poſſent [*b*]. Eſt autem *peculium caſtrenſe pecunia, quam filius familias occaſione militiæ armatæ a rationibus paternis ſeparatam acquiſivit*: ad cujus ſimilitudinem etiam dicitur *peculium quaſi caſtrenſe, quod occaſione militiæ togatæ, ſive cauſſis in foro agendis quæſitum eſt*. Præterea bene meritis militibus ab Imperatore victoriam adepto *Præmia* dabantur: nam Imperator ea occaſione re divina facta (*c*) exercitum in concionem convocabat; & donandos juxta ſe ſtatutos publice collaudabat (*d*), iisque gratias agebat (*e*). *Præmia* porro erant vel *Majora*, vel *Minora*. *Minora*, ut *haſta pura* (*f*), ſive *non ferrata*; qua donabatur miles, qui ſingulari certamine hoſtem percuſſiſſet. Qui hoſtem dejeciſſet & ſpoliaſſet, ſi pedes eſſet, *Armilla* (*g*); ſi eques, *Torque*, vel *Phalera* (*h*), aurea vel argentea donabatur. *Phalera* autem differt a *Torque*, quod illa laxior & ad pectus demiſſa penderet (*i*); hæc vero collum magis ſtringeret. Aliquando etiam *Vexillis* donabantur (*k*); quæ erant vel pura, vel pluribus coloribus & auro diſtincta (*l*). Ca-

a Juven. XVI. 15. *b* Pr. Inſtit. quib. non eſt perm. fac. teſtam. *c* Hirtius de bell. Afric. 86. *d* Sall. Jug. 54. Liv. XXIV. 16 *e* Vid. Dion. Hal. VI. 94. IX 13. Plut. Coriol. p. in. 128. *f* Serv. ad Virg. Æn. VI. 76. *g* Vid: Feſt. v. Armilla. *h* Juven. XVI. uſ. ult. *i* Sil. Ital. XV. 255. *k* Sall. Jug. 8. *l* Voriſc. Aurelian 13.

tellas etiam & fibulas donatas legimus (*a*). *Majora* Præmia fuerunt *Coronæ* varii generis; quarum prima & præcipua fuit *Corona obſidionalis*; (Gr. πολιορκητικὸς στέφανος (*b*)) qua donabatur, qui cives *obſidione* liberaſſet: hæc omnium digniſſima habebatur (*c*), & plectebatur e gramine ex loco, intra quem obſeſſi fuerant, decerpto (*d*). Hanc dignatione ſequebatur *Corona civica* (πολίτειος στέφανος (*e*); quæ cur e *quercu* ſuerit, vide apud Plutarchum *Coriolano p. m.* 214.) plexa e quercu, quæ dabatur ob civem ſervatum, & eodem tempore hoſtem occiſum: dabatur (*f*) autem decreto Imperatoris ab eo, qui ſervatus erat, ſervatori ſuo; quem etiam per omnem vitam reliquam parentis loco colebat (*g*). *Corona Muralis* aurea (*h*), in formam *muri* pinnis & turribus diſtincta [*i*], dabatur ei, qui primus urbis obſeſſæ *murum* conſcendiſſet: & hinc fere ſimilis erat *Caſtrenſis*, ſive *Vallaris* Corona, data ei, qui primus hoſtium *caſtra* pugnans introiiſſet (*k*), vel *vallum* ſuperaſſet. *Navalis* Corona aurea dabatur ei, qui primus in *navem* hoſtilem armatus tranſiliiſſet (*l*): ſed ab hac diſtinguenda venit Corona *Claſſica*, ſive *Roſtrata* (quæ ſoli civicæ dignitate

a Liv. xxxix. 31. *b* Dion. Hal. x. 37. ubi videre licet cur data fuerit. *c* Vid. omn. Plin. *H.* N. xxii. 3. ſqq. *d* Feſt. v. Obſidionalis Gell. v. 6. ubi de variis coronarum generibus agit. *e* Dion. Hal. l. d. *f* Vid. Plin. H. N. xvi. 4. *g* Gell. d. l. Cic. pro Planc. 30. *h* Vid. Suet. Aug. 25. *i* Sil. Ital. xiii. 366. *k* Feſt. v. Caſtrenſis *l* Gell. d. l.

tate ſedebat) data ei qui inſigni aliqua victoria hoſtem mari viciſſet; qualis *M. Varroni*, & poſtea *M. Agrippæ* contigit (*a*). Fuerunt præterea coronæ *aureæ* nulla appellatione peculiari diſtinctæ, ſed virtutis quorundam militum cauſſa datæ (*b*). Et verbis potius, aut rebus non ſuo pretio metiendis, quam pecunia milites donabant; ut intelligeretur ſolum honorem, non divitias virtutis præmium eſſe (*c*). His donis etiam alii honores erant juncti ut ſcilicet ita ornati ludos ſpectarent (*d*), & Equites etiam in ſolemni ſua Transvectione ea ſibi præferri curabant (*e*).

Spolia, ſive *Exuvias* ab hoſtibus captas (*f*) in maxime celebri ædium parte figebant (*g*), quæ revellere etiam venditis ædibus (*h*), vel collapſa reficere nefas erat (*i*). *Spolia* vero *Opima* (*K*) erant, quæ Dux aliquis (ſcilicet etiam ex inferioribus, ut ex exemplo *Coſſi* patet (*l*)) Duci hoſtium in acie detraxerat; eaque in templo Jovis Feretrii figebantur; quod ter tantum (*m*) toto Reipublicæ Romanæ tempore accidit. Sunt autem dicta *Opima* ab *opere* juxta quosdam (*n*); juxta alios ab *Ope* Saturni uxore quia hæc (utpote qua *terra* ſignatur) omnes *opes* humano generi

 tri-

a Plin. H. N. xvi. 4. *b* Val. Max. iii. 2. 24. *c* Vid. Cic. Phil. v. 13 — 17. *d* Liv. x. 47. *e* Dion. Hal. vi. 13. *f* Virg. Æn. ii. 504. & ibi Serv. *g* Tibull. i El. i. 53. Liv. x. 7. ſive num. 36 *h* Plin. H. N. xxxv. 2. *i* Plut. Quæſt. Rom. p. m. 273. *K* Feſt. v. Opima. *l* Vid. Cl. Periz. Anim. Hiſt. 7. *m* Liv. i. 10. *n* Plut. Romul. p. m. 27.

tribuat (*a*): vel denique, quod verius videtur, ab *opibus* ſive *divitiis* dicta ſunt; unde etiam *triumphus opimus* dicitur apud Horatium *Odarum* IV. 4.

§. XII. *De Triumpho & ovatione.*

Honores, qui Duci decernebantur, fuerunt *Imperatoris appellatio* (*b*), quæ re bene geſta Duci a militibus dabatur (*c*), a Senatu confirmabatur (*d*); eamque appellationem Dux retinebat donec triumphaſſet. Ultimus ex privatis Imperator dictus eſt *Junius Blæſus*, *Sejani* avunculus (*e*): licet ſua ætate illud adhuc factum dicat *App. Al. Civ. L.* II. *n.* 455. Secundo, victoriam ſequebatur *Supplicatio*, quæ erat (*f*) *Publica gratiarum Diis actio a Senatu decreta*; & etiam *Gratulatio* dicitur (*g*): eaque uni Ciceroni, poſt oppreſſam conjurationem *Catilinariam*, togato eſt conceſſa (*h*).

Omnium vero honorum bellicorum culmen erat *Triumphus*, (Græcis θρίαμβος) qui decernebatur a Senatu (licet aliquando a Populo (*i*) invito Senatu impetraretur) Duci, qui ultra quinque millia *hoſtium legitimorum* (*K*), ſive *juſto & hoſtili bello*, ut dicit Cicero *pro Rege Dejotaro c.* 5. (ex civili enim bello non triumphabant [*l*]) una acie, ſuis auſpiciis (unde ſub Imperatori-

a Feſt. l. d. *b* Tacit. Ann. III. 74. *c* Cæſ. B. C. II. 26. *d* Cic. Philipp. XIV. 5. *e* Tac. Ann. III. 74. *f* Vid. Catonis Epiſt. ad Cic. Famil. XV. 5 *g* Cic. pro Marcell. 4. *h* Ipſe Famil XV. 4. & alibi ſæpius *i* Dion. Halic. XI. 50. *k* Val. Max. II. 8. I *l* Ibid. 7.

toribus privati, quia auſpicia non habebant (*a*), vix triumpharunt) occidiſſet; ita ut victoria illa Imperium Romanum eſſet auctum (*b*). Neque etiam exercitus, ex provincia deportabantur, niſi ea perdomita & pacata ſucceſſori fuiſſet tradita (*c*). Aliquando tamen nullo bello geſto triumphatum fuit (*d*). Triumphus porro hoc modo celebrabatur. Die certo a Senatu conſtituto Imperator, veſte triumphali indutus (*e*), & laurea corona ornatus [*f*], currui pretioſo (*g*) quatuor equis albis * plerumque tracto inſiſtens (*h*), per Urbem ad Capitolium, pompa per circos, *Flaminium* primum, inde Maximum ducta (*i*), vehebatur præcedente Senatu, & comitante magna civium turba, qui omnes albis veſtibus erant induti (*K*). Ante Imperatorem vehebantur ſpolia bellica, & imagines urbium ac regionum devictarum (*l*).

a Horat. Od. IV. XIV. 33. *b* Val. Max. d. l. 4. *c* Liv. XXVI. 1. XXVIII. 9. XXXIX. 29. *d* Id. XL. 38. *e* Dion. Halic. III. 62. *f* Horat. Od. IV. III. 6. *g* Id. Epod. IX. 21. * [*Ovid. I. art. 213. quod poſt Camilli ob Vejos captos triumphum obtinuiſſe videtur, qui triumphus (quod primus curru equis albis juncto urbem invectus eſſet Camillus) in vulgus clarior quam gratior fuit. Rationem refert Livius* V. 24. *Itaque Propert.* IV. *El.* I. 32. *per prolepſin Romulo triumphanti albos equos dat. Vide etiam Broukhuſ. ad Tibull.* I. *El.* VIII. 8) *h* Ovid Triſt. IV. El. II. 53. in qua elegia plurima ſunt de totius triumphi ratione. (*Id.* II. *Pont.* 2. 21. *ſqq.*) *i* Vid. Joſ de B. I. VII. 24. *K* Juven. X. 45. *l* Ovid. d. l. 20. Quinctil. VI. 3. Claud. de laud. Stilic. III. 23.

Eum etiam currum præcedebant Reges, vel Duces captivi cum ſua familia (*a*) catenis aureis, vel argenteis vincti (*b*), eosque Imperator, ſtatim ac de foro in Capitolium flectere iter inciperet, in carcerem duci, & ibi necari jubebat (*c*).) Ignobilium captivorum multitudo ſub corona venibat. *) Poſt hos erant victimæ immolandæ. Imperatorem vero proxime ſequebantur ejus cognati & affines (*d*) & denique victor exercitus: ex quo, ſi quis præmium accepiſſet, illud præ ſe ferebat. Milites (qui ſicuti omnes, qui triumpho aderant *laureati* (*e*)) acclamabant, *Io triumphe* (*f*); & carmina quædam triumphalia, ac petulantia (*g*) in ipſum Imperatorem canebant, ne nimium ſibi placeret (*h*); ac propter eandem rationem ſervus quidam publicus eodem curru pone Imperatorem vehebatur (*i*) & faſcinus quoque, ad placandam Nemeſin de curru dependebat (*k*); vel, ut alii, tintinnabulum cum ſcutica; ſive flagro, ſi fides *Zonaræ* (*l*). Ita per vias ſuffitu repletas (*m*) & floribus ſparſas in Capitolium pervectus Imperator (*n*) ſacra faciebat, bobus albis a *Clitumno* maxime

a Ovid. d. l. 21. ſqq. Propert. II. I. v. 35. *b* Voriſc. Aurelian. 34. *c* Cic. in Verr. v. 30. * (*Liv.* v. 22 *pr. Vid. Briſſon. Form.* p. 494.] *d* Suet. Tib. 6. *e* Plin. H. N. XV. 30. *f* Horat. Od. IV. II. 49. *g* Martial. I. 4. Suet. Jul. 50. 51. *h* Vid. Dionyſ. Halic. VII. 72. [*in originem hujus moris inquirit. Hiſtor. Acad. Litt. Pariſ.* T. II. p. 136.] *i* Juven. X. 41. *k* Plin. H. N. XXVIII. 4. *l* Ann. II. in rebus Camilli, *m* Ovid. Triſt. IV. II. 4. *n* Ibid. 55.

xime fluvio petitis (*a*), & lauream in gremio Jovis deponebat (*b*): quod poſtea etiam videtur factum, etiamſi non triumphatum eſſet (*c*). Tum quoque epulum in Capitolio celebrabant; ad quod invitati Conſules deinde rogabantur, ut venire ſuperſederent; ne quis eo die, quo Dux triumphaſſet, majoris in eodem convivio eſſet imperii (*d*).

Qui hoſtes mari viciſſet, *Triumphum Navalem* agebat; quod primum victis Carthaginienſibus fecit A. U. 494. *K. Duillius* (*e*): nam circa hoc tempus primum Romani cum claſſe mare ingreſſi ſunt; quorum naves tunc *caudicariæ* ſunt dictæ (*f*), quod *caudices* arborum iis adhuc adhærerent; & inde ejus claſſis dux *Appius Caudex* fuit dictus. In illius vero Duillii honorem columna fuit erecta, quæ *Roſtrata* dicitur, quia *roſtra* navium ei erant adfixa, cujus hodieque inſcriptio in Capitolio legitur antiquiſſimum Latinæ linguæ monumentum (*g*).

Si legitima quadam conditione deficiente Senatus triumphum negaſſet, aliquando in monte Albano triumphabant; quod primus fecit *Papirius Maſo* A. U. 52 . (*h*).

Poſt Auguſtum Imperatorem raro trium-

a Virg. Georg. II. 146. *b* Senec. conſ. ad Helv. 10. *c* Suet. Domit. 6. *d* Val. Max. II. VIII. 6. Plut. Quæſt. Rom. 79. ſ. p. 283. *e* Flor. II. 2. *f* Feſt. v. Caudicariæ Senec. de brev. vit. 13. *g* Quod explicatum vid. a Ciacconio in Theſ. Græv. Tom. IV. 1811. (*&* *ab* Ub. Folieta *de L. L. Uſu & Præſt.* g. m. 153. ſqq.) *h* Val. Max. III. 6. 5.

phatum fuit; & fere non niſi ab ipſis Imperatoribus. Nam cum Agrippa Auguſti gener triumphum recuſaſſet privati non amplius eum ambire ſunt auſi, quanquam tamen ſub Juſtiniano Imperatore *Beliſarium* ex devicta Africa triumphum egiſse legamus (*a*): aliis vero Ducibus, ſi bene rem geſſiſsent, ornamenta triumphalia ſunt conceſsa (*b*).

Si res triumpho minus digna foret, vel *ἀκονιτὶ*, *ſine pulvere*, ſine certamine eſset geſta, concedebatur *Ovatio* quæ erat quaſi *minor* quidam Triumphus (*c*), (ὁ ἐλάττων θρίαμβος (*d*), & ὁ πεζὸς θρίαμβος (*e*)) & in multis ab eo differebat: nam Ovans pedibus incedebat, vel equo vehebatur, non curru; myrto coronabatur, non lauro; *ovem*, non taurum immolabat, unde ipſa *Ovatio* eſt dicta (*f*).

§. XIII. *De Pœnis Militaribus*.

Pœnarum (*g*) *irrogatio* Tribunis & Præfectis cum conſilio ſuo; vel etiam Imperatori (*h*) competebat, a quo nulla erat provocatio (*i*): quod tamen poſt legem Porciam latam A. U. 556. aliter obtinuiſſe videtur (*k*). Puniebantur autem milites vel *Caſtigatione*, vel *Ignominia*: *Caſtigatio* conſiſtebat in *mulctæ dictione*, *pignoris captione*

a Procop. Vandal. II. *b* Suet. Tib. 9. *c* Gell. v. 6. omnino. *d* Dion. Halic. VIII. 67. *e* Id. IX. 36. Vid. eund. IX. 71. in f. *f* Serv. ad Æn. IV. 550. *g* Vid. de his præcipue totam l. 3. ff. de re milit. *h* Poly. *i* Cic. de LL. III. 3. Dion. Hal. XI. 43. *k* V. Pighii annales ad eum annum.

ptione, vel denique *verberatione. Verberatio* rurſus erat vel *ad mortem*, & dicebatur *Fuſtuarium* (*a*) cum *fuſtibus*, vel lapidibus, qui deliquiſſent, a commilitonibus occiderentur ob graviora delicta; (exempli gratia, ob furtum, perjurium, præmium falſo poſtulatum, deſertionem, armorum amiſſionem, vigilias neglectas, &c.) vel *non ad mortem*; cum cives *vite* (*b*), alio fuſte, vel etiam virgis ſocii cæderentur (*c*). Si plures peccaſſent *Decimatio* (*e*), *Viceſimatio*, vel denique *Centeſimatio* (*d*) pro gravitate delicti adhibebatur. *Ignominia* (pœnæ autem plus turpitudinis, quam cruciatus habentes, militiæ maxime conveniunt (*f*)) *ignominia*, inquam, erat, ut primo, cum hordeum pro tritico alicui daretur (*g*); ſecundo, cum aliquis ſtipendio, vel parte ejus (*h*) privaretur, qui dicebatur (*i*) *ære dirutus*; & hæc pæna potiſſimum erat *infrequentium* (*k*), hoc eſt, *eorum qui a ſignis abfuiſſent*; ad quod pœnæ genus etiam referri poſſet alterum, ne ſcilicet ſtipendia militaria ante delictum facta procederent (*l*). Tertium ignominiæ genus fuit, cum extra vallum tendere juberentur (*m*); quæ timidorum fere pœna erat. Quartum cum diſcincti

(*a*)

a Cic. Philipp. III. 6. Liv. v. 7. *b* Juven. VIII. 247. *c* Livii Epit. 57. *d* Dion. Hal lic. IX. 50. *e* v. *omn.* *Liv.* II. 59 *f.*) *e* Capitol. Macrino 12. *f* Vid. Pernegg. ad Juſtin. XXXII. 3. *g* Liv. XXVII. 13. Suet. Aug. 24. *h* Liv. xl. 41. *i* Varro ap. Non. 2. *k* Facete alludit Cic. Verr. v. 13. *l* Liv. XXVII. 11. *m* Id. X. 4.

(*a*) & turpi habitu, ut effœminati proſtituerentur; quod plerumque fiebat in Principiis, ubi etiam reliqua ſupplicia peragi ſolebant (*b*): atque eo habitu aliquando etiam opus facere coacti ſunt (*c*). Denique aliquando ex honeſtiore militiæ genere in minus honeſtum (ex Triariis exempli gratia, in Haſtatos, vel Velites) tranſſcribebantur (*d*). Fuerunt etiam plura pœnarum genera; ſed minus uſitata, quæ ſilentio transmittimus. (v. omn. Suet. Aug. 24.)

§. XIV. *De Miſſione & exauctoratione.*

Ultimum, quod in hac materia militari conſiderandum venit, eſt *Miſſio*, & *Exauctoratio*. *Miſſio*, eſt vel *juſta*, vel *injuſta*. *Juſta* rurſus eſt vel *honeſta*, quæ fit emeritis ſtipendiis (*e*); (nam, qui ante id tempus ſe ſubduxiſſet, morte, vel ſervitute puniebatur (*f*)) vel *cauſaria*, quæ fit ob morbum, vel vitium (*g*), & interdum honeſtæ miſſioni præmiis æquatur. Honeſta miſſione miſſi in *beneficiarios* referebantur; & ex iis ſæpe erant Evocati (*h*): *Injuſta miſſio* vel per gratiam ab Imperatore impetrabatur (*i*); vel erat *ignominioſa*, cum ob crimen aliquis militia ſolveretur (*K*).

Sub

a Id. XXVII. 13. *b* Suet. Aug. 24. *c* Plut. Lucull. p. m. 501. Frontin. L. IV. 1. 45. *d* Val. Max II. 7. 15. ubi plura de hac materia viſu digna. Frontin. *L.* IV. 1. 18. *e* Vid. Liv. XXIII. 25. *f* Vid. Epit. *Liv.* 55. *g* *Liv.* 2. §. 2. ff de his, qui not. inf. *h* Vid. Cæſ. B. C. III. 88. *i* Liv. XLIII. 15. *k* d. l. ff. Vid. Hirt. de B. Afr. 54.

Sub Auguſto Imperatore in uſum venit *Exauctoratio* cum onere militiæ, niſi pugnæ, ſoluti milites ** Veterani* & *Vexillarii* (*a*) fierent; & ſub *vexillis* plena militiæ commoda expectarent. *Miſſio* vero poſt hæc tempora fuit illorum, qui hæc commoda (*b*) accipiebant; quæ ſub Auguſto erant duodecim millia nummorum ſeſtertiorum, ſive trecentorum Imperialium (*c*) *Prætoriani* vero milites ab Auguſto inſtituti poſt ſexdecim annos viginti millia ſeſtertiorum, ſive quingentos Imperiales accipiebant: ſed utrique ſummæ medium deduxit Cajus Imperator (*d*); quippe cui ad incredibilem, quo gaudebat, luxum vix ullæ opes ſufficiebant. Aliquando etiam poſt bella præcipue civilia, agri vel in Italia, vel in Sicilia ipſis ſunt dati. (*e*).

(XV. *Deditionem* facientes clypeum ſolebant abjicere, aut convertere capitive imponere: quod ex *Appian.* II. Civil. *Ammian.* L. 26. *Themiſt.* Or. IX. docuit *Rubenius de Gemma Tib.* Proverbia, haſtam abjicere, herbam vel manum dare ſ. porrigere, expoſuere *Eraſmus in Chil.* aliique.)

SE-

* de Veteranis *lectu digna exhibent Memor. Acad. Pariſ.* T. V. p. 166.) *a* Vid. omn. Græv. ad Cic. Phil. II. 40. Tacit Ann. I. 36. *b* Vid. Suet. Aug. 49. *c* Dio. 5 . *d* Suet. Cajo 44. *e* Virg. Ecl. I. 71. (& IX. 2. 5.) Horat. *Serm.* II. VI. 55. [*de Exauctoratis milit. vid. Tac. A. I.* 36. 4. *ac Dukero de Lat. J. Ct.* p. 269. & 487. F. R.]

SECTIO SEXTA.

De Vita privata Romanorum.

CAPUT PRIMUM.

De Re Veſtiaria.

§. I. *De Toga.*

PRæcipua & propria (*a*) veſtis Romanorum fuit *Toga*, ſicuti Græcorum *Pallium* (*b*). Ea autem Quiritium ita propria fuit ut pro *ipſo nomine Romano* ponatur apud Horatium *Od.* III. 5. quem locum imitatus videtur Florus IV. *c.* 2. & *Togatus* abſolute pro *cive Romano* (*c*). Erat autem Toga veſtis lanea, rotunda & clauſa, ſine manicis; unicoque injectu totum hominis corpus involvebat, ita, ut dextrum brachium ſuperne exereretur, ſiniſtrum imam Togæ oram ſublevaret; qua ratione efficiebatur illud, quod dicitur *ſinus* (*d*). Toga non niſi in publico geſtabatur; & a divitibus quidem & delicatis laxior (*e*), a pauperibus vero & frugalioribus anguſtior (*f*). Color Togæ ordinariæ fuit *albus*; qui diſtinguendus eſt

a

a Suet. Aug. 40. ex Virgilio. Lucan. II. 386. *b* Plautus Curcul. IV. III. 9. *c* Cic in Verr. II. 62. & vid. ibid. V. 6. *d* Vid. Ferrar. de Re Veſt I. 6. Quinctil. Inſtit. XI. 3. *e* Hor. Epod. IV. 8. & Epiſt. I. XVIII. 30. Cic. in Catil. II. 10. *f* Hor. Epiſt. I. XIX 13.

a *candido*, ſive *ſplendente*, qualis erat cum cretam togæ adderent; talemque geſtabant qui magiſtratum petebant; unde appellati ſunt *Candidati*, quemadmodum jam ſupra diximus (*a*): & hinc etiam *cretata ambitio* dicitur *Perſio Satyra* v. *vſ.* 177. Feſtis vero diebus togas recens lotas ſumebant; unde tunc *albati* (*b*) dicebantur; *albus* enim color gratus eſt, contrarius *niger*; unde *dies lætos albo*, *contrarios nigro lapillo notare* dicimus (*c*). Et hinc etiam *albus* pro *homine probo*; *niger* pro *improbo* ponitur (*d*). Lugentes Toga *pulla* erant induti (*e*), quam vulgo nigram interpretantur; *Iſaacus Voſſius* vero *ad Catulli Attin vſ.* 23. putat fuiſſe *ferrugineam*. Hæc autem confundenda non eſt cum *Toga ſordida*, quæ erat reorum (*f*); obſoleta ſcilicet, & maculis inquinata, ut ita miſerabiliores viderentur: unde *ſqualor* proprie reis tribui ſolet (*g*). Olim quidem Toga omnibus in publicum prodeuntibus tam viris, quam mulieribus erat communis (*h*); ſed matronæ poſtea *ſtolis* ſunt uſæ, togis meretricibus (*i*) (unde jocus Martialis II. *n.* 39. & x. *n.* 52.) & ancillis relictis. Sub Imperatoribus jam inde ab Auguſto (*K*) Togæ in deſuetudinem abire cœperunt; nec niſi ab honeſtioribus fere, & ab

a Sect. 1. 7. §. 8. *b* Horat. Serm. II. II. 60. *c* Id. *Od.* I. 36. 10. Plin. *H.* N. VII. 40. *d* Catull. 94. Horat. *Serm.* I. 85. *e* Juven. III. 213. *f* Vid. Liv. xlv. 20. *g* Juven. xv. 135. *g* Serv. ad Virg. *Æn.* I. 283. *h* Horat Serm. I. II. 63. *i* Suet. Aug. 40. *K* Martial. xIv. 123.

ab eorum clientibus & anteambulonibus (*a*) ſunt uſurpatæ: & merito amiſſa libertate, etiam uſus ejus veſtis, quæ liberorum tantum fuerat, amiſſus eſt. Togæ varii generis fuerunt, ut primo loco legimus de *Toga Prætexta*; cui limbus purpureus erat *prætextus*. Hac toga utebantur puellæ (*b*) donec nuberent; pueri ad annum ætatis fere decimum ſeptimum (*c*): unde *prætextata verba* dicuntur *obſcœna*, quæ coram tenera illa ætate proferre nefas (*d*); & *prætextati mores* idem ſignificant, quod *impudici* (*e*). Nam magnam verecundiæ curam gerebant Rom. ita ut ephebi etiam ſemper manum veſte cohiberent (*f*). Tum hi adoleſcentes *togam virilem* (Græce (*g*) τέλειον ἱμάτιον) ſumebant, quæ etiam *Pura* (*h*), & *Libera* (*i*) eſt dicta. Qui autem eam ſumebant, *Tirones* (*K*) dicebantur; & ipſe actus hujus veſtis ſumendæ, *Tirocinium* (*l*); quod potiſſimum fiebat *Liberalibus* (*m*): & tum quoque *bullam auream*, vel *ſcorteam*, ſi libertini eſſent (*n*), (*Macrobius loco in margine citato*, proprie dicit *lorum* pro *bulla* fuiſſe) quam de collo pendulam geſſerant, Diis laribus ſuſpendebant (*o*); At-

a Cic. in Verr. Act. II. 44. Propert. IV. XII. 33. *b* Vid. Ald Manut. de toga Rom. *c* Feſt. v. Prætextum. Suet. Veſp 22. *d* Juven. II. 170. *e* Cic. pr. Cæl. 5 Suid. v. Ἔφηβος. *f* Plut. Anton. p. 949. C. *g* Catull. 69. *h* Ovid Triſt. IV. X. 28. *i* Plin. *H.* N. [*Aug.* 26. *Tib.* 54.] VIII. 48. *K* Suet. Cajo 10. *l* Ovid. Faſt. III. 771. ſqq. ubi cauſſas hujus inſtituti reddit. *m* Macrob. Sat. I. 6. Aſcon. ad Cic. in Verr. I. 58. *o* Perſ. S. V. 31.

Atque inde magno amicorum comitatu in forum deducebantur, ut vitam civilem auſpicarentur; quod *forum attingere* dicit Cicero (*a*), & *in forum venire* (*b*). Præterea Prætextam gerebant Sacerdotum præcipui, ut Pontifices, Augures (*c*), Quindecim-viri ſacris faciundis (*d*), Salii, &c. tum Magiſtratus majores (*e*), (& hi etiam in coloniis & municipiis); Magiſtri vicorum, cum ludos curarent (*f*); denique Senatores ludorum Romanorum diebus.

Secundo, etiam fuit *Toga Picta* auro & purpura (*g*) opere Phrygio, quæ triumphantium propria erat (*h*); & *Palmata* etiam quandoque dicta videtur (*i*): licet alii eam diſtinguant (*k*). Dionyſius Halicarnaſſenſis *L.* v. *c.* 47. στολὴν ποικίλην καὶ χρυσόσημον eam vocat; ἁλουργίδα χρυσόπαστον *Xiphil in excerpt. Dion. Caſſii L.* lvi 1. πορφύραν ἀστέρων χρυσῶν ἐνυφασμένων *Appian. Alex. in Punic. p.* 59. *ed. Tolii*.

Tertio, *Trabea* (quam τήβεννον vocat Dion. Halic. *L.* v. *c.* 47.) etiam Togæ ſpecies fuit; licet alii Chlamydem eam fuiſſe velint. Hæc fuit vel Deorum e ſola purpura; vel Augurum e purpura & cocco; vel denique Regum e purpura (*l*) & albo,

a Famil. v. 8 xv. 16. *b* Ibid. xiii. 10. (*qui tirocinii dies quovis modo celebrabatur*. Suet. Tib. 54.) *c* Vid. Cic. pro *Sext.* 69. *d* Liv. xxvii. 37. *e* Cic. poſt. red. in Sen. 5. *f* Id. in Piſ. 4. Feſt. v. Prætexta. Liv. xxxiv. 7. locus dignuſ, qui videatur. *g* Vid. Juven x. 38. *h* Plin H N. viii. 48. *i* Martial. vii. 2. Vid. omn. J. Rycq de Capit. Rom. 19. *k* Vid. Emin. Norris epiſt. conſul. 485. Tom. xv. Aut. R. Græv. *l* Sueton ap. Serv. ad Virg. Æn. vii. 612.

bo, quæ poſtea etiam ab Equitibus (*a*) in transvectione uſurpata fuit; eorumque maxime fuit propria (*b*).

§. II. *De Tunica.*

Togæ ſupponebatur *Tunica*, quæ etiam lanea erat & alba; ſed Toga anguſtior & brevior ad medium circiter crus pertingens: nec olim manicas habebat (hoc enim delicatum nimis & molle videbatur (*c*)) quod poſtea tamen aliter obtinuit (*d*); eratque virorum & fœminarum communis. Super hanc Tunicam cingebantur, in publicum certe prodeuntes (nam domi fere erant diſcincti (*e*)) & delicatiores quidem laxius (*f*); ita ut Tunica magis dimitteretur (*g*; quod tamen probroſum & mollitiei indicium habebatur (*h*), & Mæcenati olim vitio verſum fuit (*i*). Soliti autem erant Romani duas plerumque tunicas (nam aliquando pluribus utebantur (*k*)) geſtare, *exteriorem*, quæ proprie *Tunica*; & interiorem, quæ ſi virorum eſſet, *Subucula* (*l*), vel *Interula*, (recentioribus nempe; nam *Tertullianus* primus ea voce utitur (*m*)) ſi mulierum, *In-*

a Dion. *Halic.* vi. 13. *Stat. Sylv.* iv. ii. 32. *b* Vid. Lipſ. ad Tac. Annal. ii. 2. *c* Vid. Suet. Jul. 45. *d* Vid Serv. ad Virg Æn. ix. 616. Cic. in Catil. ii. 10. *e* Horat. Serm. ii. 1. 71. *f* Suet. Jul 45. *g* Horat. Serm. i. 1'. 25. *h* Vid. Plaut. Pœn. v. v. 24. *i* Senec. Epiſt. 114. *K* Suet. Aug. 82. *l* Horat. Epiſt. i. i. 95. *m* Voſſ. de vitiis Serm. Lat. iii. 16.

Induſium (*a*) dicebatur; & non niſi poſterioribus temporibus e lino fuit: atque ideo (quia ſcilicet veſtibus non niſi laneis utentes levi negotio ſordes contrahebant) frequentiſſime balneis utebantur; quod ex infinitis veterum locis conſtat; ita ut etiam ditiores balnearia domi haberent, eaque tum æſtiva tum hiberna (*b*); nec unquam, niſi loti menſæ accumbebant (*c*). Infima plebs in Urbe (*d*); & in agris & municipiis etiam ditiores Tunica ſola fere erant contenti (*e*). *Tunica* autem *chiridota*, ſive *manuleata* indecora priſcis & muliebris (*f*) habebatur; præſertim ſi etiam *talaris* eſſet (*g*).

Senatores gerebant *Tunicam laticlaviam*, hoc eſt, *eam cui clavus purpureus latior erat inſutus*; Equites vero *anguſticlaviam* (*h*), cui *anguſtus* (*i*): & hinc *latus*, vel *anguſtus clavus* pro *ipſo ordine Senatorio*, vel *Equeſtri* ponitur (*k*). Tribuni etiam militum ſub Imperatoribus in *Laticlavios* (*l*), & *Anguſticlavios* (*m*), quorum minor erat dignitas, fuerunt diſtincti. Erat autem *clavus* linea ad inſtar faſciæ oblonga quadrata, non rotundus pannus, aut fruſtum clavi capiti ſimile; quæ linea a ſummo per medium pectus ad imum porri-

a Vid. Varr. de LL. IV. 30. qui illud. cum palla veſte muliebri jungit. *b* Cic. Att. XIII. 29. *c* Plaut. Amph. II. II. 170. Id. Stich. I. III. 10. *d* Horat Epiſt. I. I. 65. *e* Juven. III. 179. *f* Virg. IX. v. 616. Gell. VII. 12. *g* Cic. Catil. II. 10. *h* Ovid. Triſt. IV 35. *i* Stat Sylv. IV. v 42. *K* Vid. Vell. Patere. II. 88. de Mæcenate. *l* Suet. Domit. 10. *m* Id. Oth. 10.

rigebatur; ut probavit *Alb. Rubenius de Re Veſtiaria* I. c. 2. & vid. Cl. *Grævium Præfatione ad Tom.* VI. *Antiq. Rom.* Sub Imperatoribus Senatorum liberi una cum virili toga latum clavum ſumebant; unde *locus Ovidii modo citatus* eſt explicandus (*a*).

Tunica Palmata erat purpurea, clavum aureum *palmæ* latitudine intextum habens Hæc triumphantium (*bb*), & pompam Circenſem ducentium propria erat (*c*).

Tunica recta videtur fuiſſe ita texta, ut fila a ſumma ad imam veſtem *directa*, non vero transverſa per mediam veſtem ducerentur (*d*): vel forte ita dicta fuit, quod non cingeretur, ſed *recta* deflueret; quemadmodum *Pollux Onom.* VII. *c.* 13. *n.* 48. περὶ χιτῶνος ὀρθοστάδιυ verba faciens docet, qui omnino videndus eſt. Dabatur autem hæc tunica tironibus cum toga pura (*e*).

§. III. *De aliis Veſtium generibus.*

Veſtis militaris dicebatur *Sagum*, vel Græca voce *Chlamys* (*f*); unde *ſaga ſumere* pro *ad bellum ſe parare* dicitur (*g*); & *Sagarii* (*h*) vocantur, qui eas veſtes vendunt: Conſulares vero togati eſſe ſolebant, cum in ſagis civitas eſſet (*i*). (Periculis Reip. depulſis vel luctu publico

a Vid. & Suet. Aug. 3⁰. 9;. Dial. de Orat. 7. *bb* Vid. Feſt. v. Picta. *c* Juven. XI. 192. *d* Vid. Feſt. v. Rectæ. *e* Plin. *H. N.* VI. 48. *f* Plaut. Rud. II. 1. 9. *g* Cic. Phil. V. 12. Liv. Epit. 72. & ſqq. *h* Scol. Juven. ad Sat. VI. 591. *i* Cic. Phil. VIII. II.

co ceſſante *ad veſtitum* vel *ad togas redire* dicebantur. Exempla dabit *Briſſon.* de Formul. II. p. 260.) Hæc veſtis tunicæ ſuperinduebatur, & fibula connectebatur: nec tantum militum, ſed etiam iter facientium erat (*a*). Imperatoris vero ſagum *Paludamentum* dicebatur (*b*); eratque purpureum, vel (*c*) coccineum. Aliquando tamen privatis etiam tribuitur paludamentum (*d*).

Chlamydi forma fere ſimilis erat *Læna* (*e*), χλαῖνα, quæ, cum denſior veſtis ac villoſa eſſet, arcendo frigori fere fuit adhibita (*f*). Hæc etiam hyeme in cœnis & balneis tunicæ ſuperinjecta fuit (*g*); χλαῖναν ἱμάτιον ἐπὶ τῷ χιτῶνι vocat Pollux *On.* VII. *c.* 13. *n.* 46.) atque ita forte hæc eſt *Syntheſis*, ſive *Veſtis* (*h*) *convivalis*; cujus aliquando apud veteres fit mentio (*i*).

Lacerna etiam denſa & villoſa veſtis ſub interitum demum Reipublicæ (*k*) uſurpari cœpit; & initio tantum in caſtris (*l*). Fuit hæc Chlamyde longior & laxior; & in Urbe pluviæ vel frigoris cauſſa Togæ (*m*), vel Tunicæ ſuperinduebatur; eamque delicati homines æſtate leviorem habebant, & ſuperbi coloris (*n*). Huic plerumque jungebatur *Cucullus*, qui

a Plaut. Merc. V. II. *b* Juven VI. 400. *c* Horat. Epod. IX. 27. *d* Liv. I, 26. XLI. 40. *e* Feſt. hac V. *f* Martial. XIV. 134. *g* Perſ. I. 32. *h* Juven. III. 283. *i* Martial. XIV. 141. & alibi *K* Vid. Cic. Phil. II. 30. Suet. Aug. 40. *l* Ovid. Faſt. II. 746. Propert. IV. III. 18. *m* Juven. IX. 28. *n* Id. I, 27.

qui caput & humeros tegeret (*a*). *Pænula* quoque tempore pluvio ſumebatur (*b*); ſed ad tempora *Flaviorum*, ſive Imperatoris Veſpaſiani filiorumque ejus extra Urbem tantum (*c*). Hæc fuit vel e pelle, & dicebatur *Scortea* (*d*); (*δερματοχιτὼν*, ſive *δερματινὸς χιτὼν*, *tunica pellicea* in *Gloſſis antiquis* vel e lana: eratque clauſa, ut toga, ſed ſtrictior & brevior, & utroque brachio ſubducebatur; Hæc veſtis etiam a mulieribus aliquando geſtata fuit (*e*).

§. IV. *De veſtibus Mulierum.*

Mulierum ingenuarum & honeſtarum veſtis fuit *ſtola* (*f*), ſive Tunica manicata & talaris, purpura (*g*) plerumque & ſegmentis, vel limbis aureis ornata; ejusque imam partem *inſtita* adſuta ambiebat: unde hæ voces, *ſtola* ſcilicet & *inſtita* quandoque *caſtimoniam & gravitatem matronalem* notant (*h*).

Stolæ circumjiciebatur pallii genus (*i*), quod *Palla* vocabatur, & quæ, ut etjam Stola, ita mulierum propria erat (*K*), ut viri ſine probro ea uti non poſſent (*l*).

Utebantur etiam mulieres Romanæ *Mitra*

a Id. VI. 329. Martial. XIV. 137. *b* Juven. V. 76. *c* Vid. Cic. pro Sext. 38. pro Mil. 20. Att. XIII 33. *d* Martial XIV. 128. vel, ut alii, 130 *e* l. 23. §. 2. ff. de aur. arg. leg. *f* Horat. Serm. I. II. 99. *g* Martial. X. 5. *h* Horat d. l. 29. Ovid. de Arte. Am. I. 31. *i* Ibid. 153. *K* Plaut. Men. III. II. 47. 9. & IV. 2. 96. *l* l. 23. §. 2. ff. de aur. arg. leg.

tra (*a*) tegumento capitis, & præterea *Reticulo*; (*b*) quo comam cohibebant, quam matronæ etiam *vittis* ligabant; unde *Vittæ* pro *inſigni pudoris* (*c*) quandoque ponuntur. Caput tegebant *Flammeo*, præcipue nubentes, quod olim lutei coloris erat (*d*; unde etiam a colore *flammeo* *Flammeum* dicebatur.

§. V. *De Calceis.*

Initio Reipublicæ Romani calceos altiores ex crudo corio geſtabant tam Senatores, quam alii, qui dicuntur *Perones*; ſed ſoli illi, qui Magiſtratum Curulem cœperant, crepidas, ſive calceos humiliores *mulleos*, ſive *rubros*, aut *puniceos* ex aluta (*e*); quod tamen de diebus ſolemnibus duntaxat intelligendum videtur. *Mullei* autem ſunt dicti, non a colore; ſed quod repandi eſſent: nam μυ'λλος eſt κακυπύλος, *flexus*, *incurvus* (*f*). Poſtea vero Romani omnes cœperunt uti calceis ex aluta: ſed patriciorum calcei altiores (*g*) erant ad medium uſque crus pervenientes, & quatuor corrigias, ſive ligulas habebant (*h*); cum plebejorum calcei unicam tantum haberent (*i*). Patriciorum autem calceis *lunula* erat adſuta, ſive *nota numeri centenarii*, quod initio Patricii Senatores *centum* fuerunt (*k*);

S eam-

a Vid. Virg. Æn. IX. 616. *b* Vid. Juven. VI. 120. *c* Vid. Ovid. de Arte I. 31. *d* Lucan. II. 3600. *e* Cato ap. Feſt. V. Mulleos. *f* Vid. Salm. ad Tert. de pall. p. m. 391. Voſſ. de Idol. IV. 5. *g* Horat. Serm. I. VI. 27. *h* Iſid. Orig. XIX. 34. *i* Vid. Senec. de Tranquill. an. 31. *k* Iſid. l. c.

eamque notam etiam ante ætatem ſenatoriam geſtabant (*a*). Plebejorum autem Senatorum calcei lunati quidem non videntur fuiſſe; ſed tamen a plebejis diverſi. In Urbe vero *ſoleati* duntaxat ſæpe fuiſſe videntur. (*b*) *Tibialia* veteres non habuerunt; ſed delicatiores, aut infirmiores crura faſciis obvolvebant (*c*).

a Stat. Syl. v. 2. 28. *b* Horat. Epiſt. I. xix. 15. Plaut. Truc. II. iv. 12. 15. *c* Varro in Catone p. 160. ed. opt. ſive Duidr. ap. Non. p. 138. ed. opt. Plant. 1565.

CAPUT SECUNDUM.

De Ratione Conviviorum.

§. I. *De Ratione accumbendi.*

Romani antiquiſſimis temporibus ad menſam ſedebant *α*, quod a mulieribus verecundiæ cauſſa aliquamdiu etiam retentum fuit (*a*); ſed poſtea æque ac viri menſæ accubuerunt. Erat autem menſa Romanorum rotunda & humilis; & pauperiorum quidem tripes (*b*); lautiorum vero citrea (*c*); aut acerna, pede eburneo affabre facto ſuſtentabatur (*d*): unde tales menſæ *Monopodia* ſunt dictæ, quæ inſano pretio emebantur (*e*): præſertim ſi pluribus eſſent diſtinctæ maculis (*f*). Hæ men-

α Serv. ad Virg. Æn. VII. 176. *a* Val. Max. II. I. 2. *b* Horat. Serm. I. III. 13. *c* Martial. XIV. 87. & ſeqq. *d* Juven. XI. 121. ſqq. Martial. II. 43. *e* Plin. H. N. XIII. 15. *f* Senec. de beneſ. XII. 9.

menſæ cum ipſis ferculis in triclinium illatæ convivis *apponebantur* (*a*); unde hoc verbum, (ut Græcis παρατίθεναι) ut & ſimplex *ponere* menſarum propria vox fuit (*c*). Circum menſam tres plerumque lecti erant diſpoſiti, unde *Triclinium*; rarius duo, unde *Biclinium* (*d*) locus, ubi cœnabatur, eſt dictus. Lecti inſternebantur ſtragulis (*e*) magis aut minus pretioſis pro opibus convivatoris; & in quoque lecto tres plerumque erant convivæ, rarius quatuor (*f*). &, ſi plures eſſent, ſordidum habebatur (*g*). Accumbebant veteres ſuperiore corporis parte in cubitum reclinata (*h*), inferiore porrecta; ita, ut primus conviva pedes pone dorſum ſecundi extenderet, ille caput ad umbilicum primi reclinaret pulvillo interjecto; & ſic alii porro: digniſſimus autem habebatur locus medius (*i*), & poſt hunc ſummus. Sed hic ritus plane ſingularis obiter eſt notandus, Conſulem ſcilicet, ſi convivio alicui adeſſet, in medio quidem lecto, ſed loco infimo accubuiſſe ut ita facilius adiri, & negotia, ſi quæ forte ſupervenirent, expedire poſſet (*k*). Convivæ vocati aliquando quosdam invocatos ſecum adducebant, qui *Umbræ* dicuntur, quia ſicut *umbra corpus*, ita *ipſi vocatos convivas* ſequebantur (*l*). Ad lecto-

S 2 rum

a Serv. ad Æn. I. 220. *b* Juven. I, 137. Martial. I. 43. *c* Plaut. Bacch. IV. IV. 69. *d* Virg. Æn I. 699. *e* Horat Serm. I. IV. 86. *f* Cic In. Piſ. 27. *g* Horat. Serm. II. IV. 39. *h* Vid. Virg. Æn. I. 697. *i* Plut. Sympoſ. II. 3. *k* Horat. Serv. II. VIII. 22. & Epiſt. I. V. 28.

rum autem pedes ſedebant paraſiti (*a*), vel etiam infimi ordinis amici (*b*), & denique etiam pueri (*c*).

Ante cœnam lavare (*d*) ſolebant Romani, quod luxurioſi etiam poſt cœnam faciebant (*e*). Mox *veſtem cœnatoriam* (*f*), ſive *Syntheſin* ſumebant; & ſoleas pedibus demebant (*g*).

§. II. *De ipſa Cœna.*

Cœna antiquiſſimis temporibus quidem ſimpliciſſima fuit, ex pulte (*h*) ſcilicet plerumque, vel oleribus (*i*); ſed poſt auctas Romanorum opes in tres partes diviſa eſt. Prima fuit *Guſtus* *, ſive *Guſtatio* (*k*); qua cibi appetitum moventes potiſſimum apponebantur (*l*), & præterea etiam *ova* unde proverbium apud Horat. *Serm.* I. III, *vſ.* 6. *cantare ab ovo uſque ad mala* *, hoc eſt, *per totum convivii tempus*. Hæc pars cœnæ etiam *Antecœna* (*m*), vel *Antecœnium* (*n*) eſt dicta; ut & *Promulſis* (*o*), quia *mulſo* primam ſitim ſedabant (*p*): unde *promulſide aliquem conficere* ſignificat *aliquem initio ſtatim cœnæ ſaturum reddere.*

(*a*)

a Plaut. Stich. III. VI. 33. *b* Suet. vita Terentii. *c* Id. Aug. 63. & Claud. 32. *d* Juven. VI. 419. Plaut. Perſ. I. II. 10 *e* Hor. Epiſt. I. VI. 61. Juven. I. 143. *f* Martial. XIV. 133. *g* Id. III. 50. *h* Juven. XIV. 171. Plin. H. N. XVIII. 8. *i* Juven. XI. 79. * [*Martial.* X. 48. 13. K Petron. 31. *l* Martial. XI. 53. * [Martial. X. 48. 11. & 18.] *m* Cic. Famil. IX. ep. 16 fin. *n* Apul. Metam. II. p. m. 106. *o* Petron. 24 *p* Horat. Serm. II. IV. 24.

(*a*) Hanc ſequebatur ipſa *Cœna* proprie ita dicta, cujus præcipuum ferculum *Caput cœnæ* (*b*) dicebatur. Qui autem fercula in menſa componebat *ſtructor* (*c*) dicebatur, & Græcis τραπεζοποιὸς (*d*); qui vero ea ſcindebat, *Carptor* (*e*), Græcis χειρονόμων [*f*]; illudque accurata diligentia fiebat (*g*). Denique apponebantur *Menſæ ſecundæ*, ſive *Pomorum* (*h*); in quibus erant *Bellaria*, & ſimilia.

Initio cœnæ *Magiſtratum* ſorte legebant (*i*), (*Thaliarchum* vocat Horatius (*k*)) qui leges convivio ferret, & modum bibendi ſtatueret (*l*); ac, quo quiſque ordine amores ſuos proponeret (*m*), ediceret: unde *regna vini ſortiri talis* * dicit Idem *Od.* I. IV. *vſ.* 18. quæ *magiſteria* vocat Cato apud Ciceronem *de Senect. c.* 14.

Convivæ ſertis floreis (*n*), vel myrteis erant redimiti; &, ſi delicatior cœna eſſet, unguentis perfundebantur (*o*): quin totum quoque triclinium floribus ſæpe conſpergebatur.

Inter cœnandum luxurioſi quidem homines laſcivas ſaltationes (*p*), pantomimos, vel gladiatores ſpectabant (*q*); frugalio-

a Cic. Fam. II. 16. *b* Martial. X. 31. *c* Juven. V. 120. *d* Athen. IV. p. 170. ex Philem. *e* Juven. IX. 110. *f* Id. V. 121. *g* Ibid. ſeqq. *h* Serv. ad Virg. Æn. I. 723. *i* Horat. Od. I. IV. 18. *k* Od. I. IV. *l* Id. Od. II. VII. 25. *m* Propert. III. IX. 27. * [*Ridiculus error Holzlini ad Apollon. Rhod. L.* I 5. *qui talis hic exp* τοῖον.] *n* Juven. V. 36. *o* Id. XI. 22. Horat. Od. II. 7. 7. Tibull. I. VIII. 51. *p* Juven. XI. 162. *q* Plut. ſympoſ. VII. Quæſt. 8. *Liv.* IX. 40.

res vero aliquid legi curabant (*a*); vel comœdos (*b*), aliosque poetas audiebant (*c*): tum etiam plerumque muſicam adhibebant (*d*). [Quid *propter viam facere* ſit, docet *Feſtus* & ad eum *Scal.* V. etiam Macrob. Sat. II. 2. & Plaut. Rud I. 2. 62-63. In Memor. Acad. Litt. Pariſ. T. II. p. 449. male *proterviam facere* ſcribitur.]

Olim Romani, frugaliores certe (*e*), ſemel tantum quotidie (*f*) cibum capiebant (*g*), hora ſcilicet nona (*h*) diei naturalis, ſive noſtra circiter tertia. Poſtea acceſſerunt *Jentaculum*, quod primo mane ſumebant (*i*); *Prandium* circa horam ſextam ſumptum, quod cœna frugalius (erat); *Merenda* (*k*) inter prandium & *cœnam*; & denique poſt cœnam *Comeſſatio* (*l*), quæ tamen non niſi gulonum & diſſolutorum hominum erat (*m*); quibus omnibus vomitandi conſuetudine facile ſufficiebant: licetetiam frugaliores vomitu ſæpe poſt cœnam uſi fuerint (*n*). Et hic ὡς ἐν παρόδῳ monendum eſt *convivia tempeſtiva* dici, quæ a luxurioſis, vel etiam frugalibus, qui amicorum ſermonibus delectabantur, maturius inibantur (*o*); *intempeſtiva* vero, quæ in multam noctem protrahebantur (*p*): un-

a Juven. XI. 178 Plin. Epiſt. I. 15. III. I. VI. 31. *b* Vid. Perſ. *S.* I. 30. *c* Suet vita Terentii. *d* Horat. Od. III. XIX. 18. *e* Cic. Tuſc. Q. V. 31. Sall. Or. I. ad Cæſ. *f* Serv. ad Æn. IV 84. *g* Sall. or. I. ad Cæſ. 43. *h* Martial. IV. 8. *i* Vid. Salm. ad Vopiſc. Tacito II. *k* Iſidor. Orig. XX. 2. *l* Vid. Suet. Domit. 21. *m* Id. Vitell. 13. *n* Vid. Cic. pro Dejotaro 7. *o* Id. Cat. Maj 14. *p* Suet. Cajo 45.

unde non audiendus eſt *Salmaſius ad Vopiſci Florianum c. 6.* qui ubique, ubi apud veteres *intempeſtivorum conviviorum* mentio occurrit, *tempeſtiva* reponi jubet.

§. III. *De Potu.*

Potus Romanorum ordinarius erat *Vinum* cui temperatiores aquam admiſcebant; luxurioſi vero unguenta, vel aromata (*a*): eamque aquam vel frigidam, vel etiam calidam (*b*); imo hæc in deliciis habebatur (*c*). Vinum autem a Conſulibus, quibus natum erat, denominabatur (*d*). Magiſter convivii, ut jam diximus, leges bibendi ferebat; ſcilicet quot cyathis biberent, & in cujus honorem (*e*): qui honor fere præſtabatur vel amicæ (*f*), vel viro alicui inſigni (*g*). Aliquando tot annos ſibi precabantur, quot cyathos ſumerent (*h*): aliquando rurſus partibus aſſis numerum poculorum denotabant (*i*): aliquando denique tot cyathos bibebant (*k*), quot literis nomen ejus, in cujus honorem bibebant, conſtaret. Sed eo caſu cyathos tot, quot bibere vellent, in unum poculum majus congeſſiſſe videntur (*l*). Tum ſæpe jubebat Thaliarchus, ut quisque epoto poculo ſuo

a Juven. vi. 303. Plin. H. N. xiii. 3. *b* Juven. v. 63 *c* Plaut. Curc. ii. iii. 13 & in Mil iii. ii. 21. *d* Od. iii. vii. ii. Plin. H. N. xiv. 4. *e* Plaut. Stich v. iv. 27. *f* Martial. i 71. *g* Horat. Od. iii. xix 9. ſqq. *h* Ovid Faſt. iii. 531. locus feſtivus. *i* Martial. i. 28 *k* Id. ix. 94. & xi. 37. [viii. 51. 21. ſqq] *l* Vid. Hor Od. iii. xix ii. Hiſt. de l'Ac. des bell. lettr. T. I. p. 166. ed. d'Amſt.

quæſtionem quandam amœnam proponeret (*a*): & denique eum, qui contra leges convivii feciſſet, cyathi unius eductione mulctabat (*b*), quod *culpa potare magiſtra* dicebant. Et alia etiam luſuum genera uſurpabant, ut, exempli gratia, *cottabum*; cum vini reliquiis e calice in pavimentum proſuſis ſonum elicere conarentur (*c*). Alii vero aliter hunc luſum explicant. Ludus etiam erat, quo recentis mali ſemina digitis primoribus veluti ejaculantes, ſi triclinii lacunar attigiſſent, bene; ſin minus, male de amoribus ſuis augurabantur (*d*). Menſis ſecundis illatis *libabant* Diis, quos menſæ adeſſe credebant (*e*); vel etiam amicis honoratis (*f*); hoc eſt, *paullum vini ex patera in menſam, vel in terram profundebant, voto pro eorum proſperitate addito* (*g*). Et menſam ipſam ſacram credebant veteres, quia ejus communione hoſpitalitas & amicitia, quæ præſtantiſſima hominibus a Deo data ſunt, conciliantur (*h*). Unde etiam jurantes convivæ manu menſam, veluti aram, tangebant (*i*). Imo imagunculas quaſdam Deorum in menſis, vel juxta eas ponebant; qualis fuit *Hercules Epitrapezius* (*k*).

CA-

a Vid. Cic. de ſ. nect. 14. Gell xviii. 2. *b* Horat. Serm ii. ii. 123. vid. tamen quæ ad hunc loc. notavit Celeb. R. Bentlejus *c* Vid. Plin. H. N. xiv. 22. [*Horat. ii. Od. 14 f.*] *d* Horat. Serm. ii. iii. 273. (Græci πλαταγωνίῳ *in ſimilem finem uſi. Vide* Theocrit *Eid.* iii. 29. *& Inter pr. cum* Polluce. (*e* Ovid. Faſt. vi. 306. *f* Horat. Od. iv. v. 31. Ovid. Faſt. ii. v. 637. *g* Tibull. ii. i. 31. Ovid. Faſt. 637. *h* Vid. Schol. ad Lycophr. 132. ſeqq. Juven. ii. 110. *i* Ovid. Amor. i. iv. 27. *k* Stat. Sylv. iv 6. [*Martial.* ix. xxiv.

CAPUT TERTIUM.

De Pecunia veterum Romanorum.

§. *De Pecunia in genere.*

ANtiquiſſimi Romani, ut etiam aliæ gentes, pecunia ſignata uſi non videntur; ſed vel permutatione mercium *(a)*, præcipue *pecoris*: unde etiam verba emendi Græce proprie hoc ſignificant, ut *ἀρνομαι*, *dato agno aliquid permuto*; *ὀνοῦμαι*, *dato aſino*; *πωλῶ*, *dato equulo* (*b*): vel metallorum certum pondus adhibuerunt, unde varia monetæ nomina *pondus* etiam notant: ut apud Romanos *As* & quæ inde deducta ſunt; apud Græcos *Talentum* & *Mina*; apud Hebræos *Siclus* &c. Imo etiam hodie apud nos, *Francos*, *Anglos*, & alios, idem, puto, obtinet.

Primus *Æs* Romæ ſignavit Rex Servius Tullius nota *pecudis*, unde quoque *pecunia* eſt dicta (*c*); licet alii (inducti inſcriptione nummi, quem recenſent Plinius *H. N.* XXXIII. *c.* 3. & Ovidius *Faſtorum* I. *vſ.* 239. & quæ forma in nummis antiquis frequentiſſime conſpicitur (*d*)) Jano id falſo tribuant. Argentum primo ſignatum fuit A. U. 484. (*e*) vel, ut alii A. 499. (alii vero nummum argenteum primum a Servio Tullio conflatum di-

S 5 cunt

a ff. 10. Miſtic. de empt. & vend. *b* Vid. Caſaub. ad Cic. Att. 1. 1. *c* Ovid Faſt. v. 281. Pomp. Sabinus ad Virg. Ecl. 1. 33. *d* Vid. Vaill. gente Afrania 2. Albia. 1. &c. *e* Epit. Liv. 15.

cunt (*a*) Aurum vero ſexaginta circiter annis ſerius (*b*).

§. II. *De Nummo æreo.*

Nummus æreus fuit *As*, ejusque partes: nam *As* dicitur *omne ſolidum, quod in partes aliquotas dividitur*; quemadmodum *ſemiſſem Africæ* dixit Plinius *H. N.* XVIII. *c.* 6. (de heredibus *ex aſſe* vel *ex parte* inſtitutis v. *Inſtit.* II T. 14 §. 5. ſqq. *Suet.* Aug. 101. &c.) Hic As primis quidem temporibus erat libralis (*c*), & ſolebat *appendi*, ſi ſumma ſcilicet majuſcula foret; unde *pendere* pro *ſolvere*, *expenſum ferre*, *tabulas accepti & expenſi*, & ſimilia dicimus (*d*). Inde etiam *ſtipendia*, a *ſtipe pendenda*, *impendia* ſimiliaque dicuntur. Sic etiam στατὴρ Græcis denominatur a verbo ἵστημι, *pondero*; τάλαντον a ταλάω. Quin & Hebræorum *Sicli*, ut jam innuimus, inde deducuntur (*e*). Primo bello Punico ſextantarii aſſes facti ſunt lege *Papiria*, ſecundo unciales, & demum circa A. U. 575. ſemunciales (*f*). As noſtra moneta valebat quatuor circiter chalcos; poſt legem vero Papiriam duos & ſemiſſem. Partes aſſis primus ſignavit Tarquinius Superbus; (ut quidem colligunt ex Feſto v. *Ratitum*) eaque ſunt *Triens*, aſſis *tertia* pars, *Quadrans*, aſſis *quarta* pars, navis no-

a Varro p. 72. ed. Dord. 1619. *b* plin *H. N.* XXX II. 3. *c* Dion. Hal. IX. 27 *d* Vid. omn. Plin. l. d. *e* Vid. Steph. Morini exercit. de linguis IX. p. 269. *f* Plin. d. l.

notam habens (*a*), qui etiam *Teruncius* dictus eſt; & denique *Sextans* (*b*), *ſexta* aſſis pars: quæ partes in Triente quatuor in Quadrante tribus, in Sextante duobus punctis notantur (*c*).

§.III *De Nummo Argenteo & aureo.*

Argenteus nummus erat *Denarius*, qui valebat nobis circiter ſex ſtuferos; & *Drachma Attica* paullo major erat: alii vero æqualem ſtatuunt (*d*). Hic etiam aliquando *Bigatus* (*e*) & *Quadrigatus* (*f*) a nota *Bigarum*, aut *Quadrigarum* ei impreſſa (*g*) eſt dictus. *Tetradrachmus* autem Atticus valebat tres circiter denarios (*h*); & Græcis etiam Στατὴρ dicitur [*i*]. Dimidius Denarius (*k*) *Quinarius* dicitur: vel etiam *Victoriatus* (*l*) a ſigno *Victoriæ*, quod præ ſe ferebat. Quarta pars Denarii dicitur *Seſtertius*, quaſi *nummus ſemis tertius* (*m*), qui duos aſſes cum ſemiſſe (noſtra moneta circiter ſtuferum unum cum dimidio) valebat: hic κατ' ἐξοχὴν etiam *Nummus* dicitur, quia frequentiſſimmus ejus in rationibus uſus fuit: & quod minutiſſimum id fere pecuniæ genus eſſet, *nummo ſeſtertio aliquid alicui addicere* in

S 6 au-

a Ovid. Faſt. I. 239. *b* Liv. II. 33. *c* Vid. Vaillaut. G Aburnia 3. 4 &c. Julia 70. *d* Plin. H. N. XXI. 34. Vid. Liv. XXXIV. Vid. not. ad Poll. On. IX. 6. 60. *e* Liv. XXIII. 15. *f* Id. XXI. 52. *g* Plin H. N XXXII I. 3. *h* Liv. XXXIV. 52. *i* Matth. XVI 27 *K* Varro de L. L. IV. 36. *l* Voluſius Mæcianus in Theſ. Græv. T. XI. 1908. *m* Ibid.

auctionibus ſignificat, *nullo, vel viliſſimo pretio rem aliquam emptoris facere* (*a*). Seſtertii nota fuit hæc, LLS. (*b*) vel potius IIS. ſignificans *duas libras & ſemiſſem*; quæ poſtea vulgo in hanc HS. corrupta fuit.

Aureus nummus, ſub Imperatoribus *ſolidus* (*c*) dictus, valuit *denarios viginti* quinque, ſive noſtra moneta *florenos Carolinos* ſeptem cum dimidio (*d*). Hic etiam abſolute *Nummus* dicitur. (*e*).

§. IV. *De Ratione ſupputandi.*

Ratio ſupputandi apud Romanos fuit duplex, per *Aſſes* nempe, & frequentius per *Seſtertios*. Per *Aſſes* ſupputatio fiebat vel *expreſſa* Aſſium nomine, vel *tacita*; ut cum dicimus, exempli gratia, *binos æris* (*f*), *centum æris*, *&c.* ubi ſemper intelligendi *Aſſes*. Ad *Seſtertios* quod attinet: Primo ſciendum eſt, *Seſtertios* maſculino genere ſignificare *ſingulos nummos ſeſtertios*: *Seſtertia* vero neutro genere (*g*) quando ſubauditur vox *pondo* (*h*), *ſingula millia nummorum*, *ſeſtertiorum*; exempli gratia, *centum ſeſtertii* ſunt *floreni* ſeptem cum dimidio; *centum ſeſtertia* ſunt 7500. *floreni*: ſic-

a Cic. pro Rab. Poſt. 17. & ibid. not. in ed. Græv. *b* Vid. Probum de notis Rom. inter auctores linguæ Lat. a Gothofredo editos. *c* l. 5. §. 6. ff. de his qui eff. vel dej. comparata cum §. 1 Inſt. de obl. quæ q. ex del. naſc. *d* Vid. Suet. Oth. 4. collat. cum. Tac. Hiſt. 1. 24. *e* Vid. Plaut. Men. II. II. 16. *f* Liv. XXX. II. 42. *g* Horat. Epiſt. I. VII. 80. *h* Vid. Gronov. de ſeſt. II. 4.

ſic *mille ſeſtertii* faciunt *florenos* 75. *mille ſeſtertia* faciunt *florenos* 75000. atque ita porro. Secundo, cum adverbio numerandi utimur, ſingula ſeſtertia centuplicantur: & ſic *decies ſeſtertium* idem valet, quod *mille ſeſtertia*, ſive *decies centies millies nummorum ſeſtertiorum* (*a*); *quadragies ſeſtertium* ſunt *quater mille ſeſtertia*, ſive *centies mille nummi Philippei*.

§. V. *De Divitiis & Luxu Rom.*

Specimina quædam *Divitiarum*, & *Luxus* Romanorum ſubjiciemus (*b*). *Quadragies ſeſtertium* (100000. *Philipp.*) in margaritis geſtantem *Lolliam Paulinam* vidit Plinius (*c*). *Sexagies ſeſtertium* (150000. *Philippæis*) æſtimatum fuit convivium Imperatoris *Veri* (*d*). *Sexcenties ſeſtertium*, ſive *quindecim centena millia Philippæorum* in gulam abſumpſit *Apicius* (*e*), qui tum demum rationes inſpicere coactus ſuperfuturum ſibi ſeſtertium centies (*Philippæorum* 250000.) computavit: & velut in ultima fame victurus, ſi ſeſtertio centies vixiſſet, veneno vitam finivit, narrante *Seneca conſ. ad Helviam c.* 10. qui tamen ſeſtertium millies in culinam eum congeſſiſſe dicit. *Bis millies*, ſive *quinque milliones Philippæorum* poſſedit *Craſſus* (*f*) in agris & pecunia, præter ſuppellectilem & ſervos: itaque negabat locupletem eſſe (*g*), niſi qui re-

a Vid. Martial. I. 103. *b* Vid. Meurſ. de luxu Rom. I. *c* Ipſe H. N. IX. 35. *d* Capitol. in Vero. 5. *e* Martial. III. 22. *f* Plin. H. N. XXXIII. 10. *g* Ibid.

reditu annuo legionem tueri poſſet, ſive, ut alii dicunt, exercitum (*a*). *Ter millies*, ſive *ſeptem milliones & dimidium* habuit *Seneca* (*b*) ille *Philoſophus*. *Quater milliones Lentulus Augur* (*c*). C. *Cæcilius Claudius Iſidorus* teſtamento ſuo edixit, quamvis multa civili bello perdidiſſet, tamen ſe relinquere ſervorum quatuor millia centum & ſexdecim *, juga boum tria millia ſexcenta, reliqui pecoris ducenta quinquaginta ſeptem millia, in numerato H. S. ſexcenties (*d*): ſive *Philippæos* 1500000. [Auguſtus ex ſolis amicorum teſtamentis quaterdecies millies perceperat. *Suet. ult.* cujus ſummæ valor eſt mille & quinquaginta tonnæ auri.] *Vigeſies ſepties millies*, hoc eſt, circiter *ſexaginta ſeptem milliones Philippæorum* a Tiberio Imperatore relictos non toto vertente anno ſucceſſor ejus Cajus abſumpſit (*e*). Imo vitæ etiam frugalioris homines incredibiles quandoque ſumptus feciſſe leguntur: ſic Cicero menſam citream habuit, quæ conſtitit *HS. decies*, ſive 25000 *Pilippæorum* (*ff*): idem domum a Craſſo emit *HS.* xxxv. ſive 87500. *Philippæorum*, Julius Cæſar aliquando duas tabulas emit *octoginta talentis*, ſive *florenorum* 120. *millibus* (*g*): [ſi talentum ſit 1500. floren. Sed ipſe deinde 1800. ponit: erunt ergo 144. millia.]

T.

a Plaut. Craſſo p. m. 544. Dio, xl. *b* Tacit. Ann. XIII. 42. *c* Senec. de benef. II. 27. * [*de incredibili ſervorum numero* v. Pignor. *Præf. & p.* 200. *Adde* Donat. *ad* I. Æn. 709.] *d* Plin. loc. cit. *e* Suet. Calig. 37. *ff* Plin. H. N. XIII. 15. *g* Ibid. VII. 38.

T. Annii Milonis æs alienum fuit *ſeſtertium ſeptingenties*, quod facit noſtra moneta *florenorum* 4375000. (immo 5250000. ex ipſius computo, quo denarius ſex ſtuferis valet: at enim in editt. prioribus denarium ad quinque ſtuferos exegerat; eaque ratione conſtunt 4375. millia.) (*a*). Poſtremum autem hujus rei exemplum hoc elegans eſto: M. Antonius diſpenſatori ſuo juſſerat, ut decies HS. amico cuidam egenti numeraret; cum vero diſpenſator ſummæ magnitudine obſtupefactus, ut eam Antonio oſtenderet, argentum in medio propoſuiſſet, præteriens Antonius rogavit, *Quid hoc rei eſſet?* Ille autem, *id quod donari juſſerat*, reſpondit. Tum malignitatem ejus conjectans Antonius, *Ego vero*, inquit, *majorem ſummam decies putavi. Hoc exiguum eſt. Itaque alterum tantum adjicito* (*b*). [De Luxu v. Orat. Tib. in Ann. *Tac.* III. 53. & *Propert.* III. El. XI. tota. it. *Fabric.* Bibliogr. Ant. cap. XXII. §. XI. ſqq. De ſumptuoſis ædificiis ac villis *Stat.* in Silvis *Horat.* II. Od. 15. *Pignor.* de ſervis. *Caſalium* de ſplendore Rom. Imp. *Petron* c. 119. & 120: vſ. 25. ſqq. Suet. Cal. 37. & quem non? De luxu matronarum vide *Memor Litter.* Acad. Par. T. V. p. 297.]

§. VI. *De Talento & Mina*.

Licet *Minæ* & *Talenta* Græcorum propria fuerint, frequens tamen eorum in ſeri-

a Plin. *H.* N. XXXVI. 15. *b* Plut. M. Ant. p. m. 917. E.

ſcriptis Romanorum fit mentio. *Talenta* quæcunque conſtiterunt *Minis* ſexaginta ſui generis: cum ergo *Mina Attica* (nam de aliarum gentium Talentis tacebimus) valuerit *Drachmas*, ſive *Denarios* (ut jam exiguum diſcrimen, quod inter hos nummos fuit, mittamus) centum, qui faciunt nobis florenos triginta, palam eſt Talentum valuiſſe florenos *Hollandicos* 1800 (*a*).

§. VII. *De Ponderibus & Menſuris.*

Ut jam etiam breviter aliquid de *Ponderibus* & *Menſuris* Romanorum dicamus, rerum omnium unum pondus ipſis extitit, ſcilicet *Libra*; cui voci ſynonyma ſæpe ſunt *As* (*b*) & *Pondo* (*c*). Hæc tamen poſtrema vox aliquando ponitur pro *pondere in genere*: & determinatur per vocem adjunctam. Sic, ex. gr., *Columella* dicit (*d*) *mentæ viridis* pondo ſelibram; & *abſinthii* pondo libram &c. *Plautus* vero (*f*), *Neque piſcium ullam unciam pondo hodie cepi*. *As*, ſive *Libra* ad pondus *Pariſienſe* exacta valuit uncias $\frac{1}{2}$ (*g*). Et dividitur in 12. *Uncias*: eæque *Unciæ* partes Libræ faciunt ſuis nominibus diſtinctas. Sunt autem ſequentes (*h*): *Uncia* ab *uno*: *Sextans*, ſexta pars Aſſis: *Quadrans*, quarta: *Triens*, tertia:

Quin-

a Vid. Gronov. de pec. vet. II. 3. *b* Varro de L. L. IV. 36. *c* Plin. H. N. XVIII. 7. *d* XII. 5. *e* Ib. 35. *f* Rud. IV. II. 8. [. vi *Synonym. noſtra.*] *g* Lud. Savotus de numm. ant. p. III. 21. *h* Varro. l. d.

Quincux quinque unciæ: *Semiſſis*: *Septunx* ſeptem unciæ: *Bes*, octo; cujus vocis origo eſt obſcurior (*a*): *Dodrans*, *As* dempto quadrante, id eſt, novem unciæ: *Dextans* dempto ſextante, ſive decem unciæ: *Deunx* dempta uncia, id eſt, undecim unciæ. Unciæ autem partes anxie recenſere medici potius ſit, aut Præfecti monetæ, quam a nobis requiritur. Itaque dicemus tantum, Unciam continuiſſe *Semuncias* duas, *Duellas* tres, *Sicilicos* quatuor, *Sextulas* ſex, *Drachmas* octo, *Scripula* aut *ſcriptula* viginti quatuor (*b*). *Libella* idem quod As valebat, & erat moneta argentea (*c*): *Sembella*, libellæ dimidium; & *Teruncius* idem quod Quadrans (*d*).

Menſurarum *cavarum* maxima fuit *Culeus* (*e*), viginti tenens Amphoras. *Amphora* tamen, ſive *Quadrantal* (*f*) harum menſurarum præcipua, & ceterarum fere norma fuit: & cepit aquæ, vel vini octoginta pondo (*g*). Amphoræ dimidia pars *Urna* dicitur; nam capiebat *Sextarios* 24 (*h*); cum Amphora 48 Sextarios contineret. Octava pars amphoræ dicebatur *Congius*, qui ita cepit Sextarios ſex, *Heminas* duodecim. Sextarius denique, ſicuti As dividebatur in 12. partes, quæ *Cyathorum* nomine intelliguntur; & tantum contine-

a Vid. tamen Scalig. ad Feſt. hac V. *b* Vid. *Luc.* Pætum de Rom. & Græc. pond. v. 1664. T. xı. Græv. *c* *Plaut.* Capt. v. ı. 27. *d* Varr. l. d. *e* *Plin.* H. *N.* xıv. 4. *f* *Plaut.* Curc. ı. ıı. 15. *g* Feſt. V. *Publica* pondera: & V. Quadrantal. *h* Colum. xıı. 20.

vinebant, quantum unico hauſtu commode bibi poſſet (*a*). *Cyatho* paullo majus erat *Acetabulum*, quod quartam partem Heminæ capiebat (*b*). *Modius* ſolis aridis metiendis inſerviebat (*c*): & capiebat tertiam partem Amphoræ; ſive aquæ aut vini libras 26 $\frac{2}{3}$ (Frumenti pondus, quod ceperit, tradere incertius eſt; cum granum a grano plurimum differat) Quatuor modii erant *demenſum* ſervorum menſtruum (*d*): erat autem Modius ſexta pars *Medimni* Attici (*e*).

Menſuræ *Intervallorum* ſunt vel partes Pedis, vel ex multiplicatione Pedis oriuntur. *Pes* dividitur in quatuor Palmos (*f*): *Palmus* in quatuor *Digitos* (*g*); licet quoque, quemadmodum As, ita pes in 12. uncias diviſus fuerit. *Cubitus* conſtabat ſex palmis, ſive ſeſquipede (*h*): *Paſſus* habet quinque pedes porrectos (*i*): & mille paſſus faciunt *Milliarium*, quod tertia pars eſt Milliarii *Hollandici*, ſive unius horæ itineris; quarta vero pars Milliarii *Germanici*. *Stadium*, menſura pedum [625. paſſuum * vero] 125. Græcorum propria fuit. *Jugerum* (*k*) erat menſura agrorum patens in longum pedes 240. in latum pedes 129. qui conficiunt pedes quadra-

a Martial. I. 71. IX. 93. *b* Plin. *H. N.* XXI. c. ult. *c* Vid. Luc. *Pætum* de Rom. & *Gr.* menſ. III. T. XI. A. R. Græv. *d* Cato de R. R. 56. Donat. ad Ter. Phorm. I. I. *e* Cic. Verr. II. 46. *Nepos* vita Att. 2. *f* Vitruv. III. I. *g* Frontin. expoſ. formar. p. 30. 37. ed. Gouſii. *h* Vitruv. l. d. *i* Colum. de R. R. V. I. * [*ex ipſius auctoris mente p.* 397.] *K* Ib.

dratos 28800. *Actus* eſt dimidia pars jugeri.

CAPUT QUARTUM.

De Nuptiis Romanorum.

§. I. *De Sponſalibus.*

QUi apud Romanos uxorem ducturus erat, ab eo, in cujus poteſtate ea erat, eam in matrimonium ſibi datum iri *ſtipulabatur*, & alter, ſi conveniret, id *ſpondebat*; qui contractus mutuus *Sponſalia* dicitur (*a*): dum autem de iis ageretur, *Sponſus Speratus*, *Sponſa* vero *Sperata* dicebantur (*b*). Sponſalia nudo conſenſu perfici poterant (*c*): ſed plerumque tamen in tabulas referebantur, eæque præſentium annulis obſignabantur (*d*). Tum ſponſus *annulum pronubum* quaſi arrhæ (*e*), ſive pignoris (*f*) loco Sponſæ dabat; qui Plinii (*g*) ætate ferreus, poſtea aureus fuit. His peractis dies nuptiis * eligebatur: certi enim dies mali ominis habebantur, ut omnes Kalendæ, Nonæ, Idus (*h*), & qui dies eas proxime

a L. 1. ff. de Sponſal *b* Via. var. not. ad Ter. Heaut. 1v. v. 26. Epiſt xi. 21. [*videtur in animo habuiſſe Ovid. Epiſt.* xi. 21. *&*] xx. 59. *c* L. 4. pr. l. 7. ff. eod. *d* Juven. 11. 119. & vi. 25. *e* L. 38. pr. ff. de ritu nupt. t. 3. Coa de Sponſal. *f* (Juven. vi.) v. 27. *g* Ipſe H. N. xxxiii. 1. * (*Terent. Andr.* I. 1. 75.) *h* Macrob. Saturn. 1. 15.

xime ſequuntur; tum Majus menſis (*a*), Parentalia, Saliorum feſtum, &c.

§. II. *De ipſis Nuptiis.*

Nuptiæ contrahebantur tribus modis, *Uſu* nempe, *Confarreatione*, & *Coemptione*. Primo: *Uſu*, vel *uſurpatione* contrahebantur nuptiæ, cum mulier matrimonii cauſſa anno integro & continuo cum viro fuiſſet (*b*): Et talis mulier differt a *Concubina*, quod hæc conſuetudinis tantum gratia habetur: quæ res ex habentis animo plerumque cenſetur (*c*): quanquam in liberæ & honeſtæ mulieris conſuetudine ſemper nuptiæ intelliguntur (*d*). Secundo: fiebat Matrimonium *Confarreatione* (φαρρεάκια dicit Dionyſius Halicarnaſſenſis II. *c.* 25.) cum certis verbis adhibitis, teſtibus decem præſentibus, ſolemnique ſacrificio (in quo *farre* utebantur) coram Pontifice peracto, mulier in manum viri conveniebat (*e*): & huic confarreationi contraria fuit *Diffarreatio* (*f*), cum matrimonium ſimilibus ritibus ſolveretur. Hic autem erat antiquiſſimus & digniſſimus matrimonii contrahendi modus; unde γάμος κατὰ τοὺς ἱεροὺς νόμους dicitur (*g*). Denique: *Coemptione*, hoc eſt, *imagina-*
ria

a Ovid. v. 49. *b* Ibid. III. 393. Gell. III. 2. *c* L. 4. ff. de connub. *d* L. 24. ff. de ritu nupt. l. 24 ff. ad L. Jul. de adult. *e* Servius Danieliis in Virg. Georg. I. 31. & omn. Tac. Ann. IV. 16. & ibi Lipſ. Cic. Topic. 3. *f* Feſt. ed. v. *g* Dion. Halic. II. 25.

ria emptione & venditione (*a*) fiebant nuptiæ, quando nummis dicis cauſſa adhibitis, mulier in poteſtatem viri tranſibat.

§. III. *De Nuptiarum ſolemnibus*.

Nullæ Nuptiæ [nobiliores certe ac legitimæ. V. Juven. x. 330. & 338.] fiebant, niſi adhibitis *Auſpicibus* (*b*), & ſacris ante rite peractis, præſertim Junoni *nuptiarum præſidi* (*c*): in quibus ſacris *fel* ex victima abjiciebant, ut ita omnem *amarorem* a nuptiis abeſſe debere ſignificarent (*d*). Sponſæ (*e*) coma cuſpide *haſtæ* dirimebatur; vel, ut *fortes* genituturam ominarentur; vel, quod *haſta* Junoni ſacra eſſet; vel denique in memoriam raptus Sabinarum (*ff*). Tum coronabatur ſponſa (*g*); & cingulo laneo cingebatur, quod ſponſus deinde in lecto nuptiali ſolvebat; idque faciebat taciturnus & taxim (*h*): & hinc *zonam ſolvere* pro *pudicitiam mulieris imminuere* dicitur (*i*). Induebatur etiam tunica recta, qualem prima texuerat *Caja Cæcilia*, quæ eadem *Tanaquil* (*k*) Denique etiam *flammeo* pudoris

a Ser. d. l. Cic. pro Mur. 10. *b* Juven. x. 336. (*Val. Max.* II. 1. 1.) *c* Virg. Aen. x. 59. *d* Plut. Præcept. conjug. p. m. 141. E. *e* Plut. Romul. p. m 26. Ovid. Faſt. II. 560. *ff* Plut. ib. *g* Catul. carm. 62. *h* Varo ἐν γεροντοδιδάσκαλῳ. p. 108. ed. Dordrecht. *i* Theocr. Id. XXVII. 54. Ov. ep. Phyll. 115. *f* V. etiam Scriv. ad pervig. Ven. 26. *k* Plin. H. N. VIII. 1. 48.

doris ergo obnubebatur (*a*). Ita ornata virgo e gremio matris, vel proximæ cognatæ abripiebatur (*b*); tum, ut videtur, verecundiæ cauſſa, ne ultro nuptum ire videretur; tum, ut ita raptus Sabinarum exprimeretur: atque ita veſperi (*c*) ad *domum* ſponſi *deducta* domicilium mutabat (*d*); unde Junoni *Domiducæ* cognomen adhæſit (*e*). Pueri tres patrimi & matrimi *Paranymphi* dicti ſponſam deducebant (*f*); quorum unus facem (*g*), ſive tædam (*h*) *pineam* (non *ſpineam*, ut male legitur in quibusdam editionibus *Catulli carmine in nuptias Juliæ & Manlii*; & exigit ratio, quia *pinus* eſt arbor reſinifera, non vero *ſpina*; atque ita jam olim correxit magnus *Scaliger*, licet fateat, multos eſſe, qui e *Spina* fuiſſe dicant) (*i*) tædam, inquam, *Spineam* manu tenebat (*k*); reliqui duo nubentem: illas autem faces Ovidius *Epiſt. Her.* XI. *vſ.* 101. eleganter vocat *maritas*. Hi paranymphi autem Græcis etiam νυμφευταὶ & πάροχοι dicuntur; item νυμφαγωγαὶ; licet eo vocabulo etiam matrimonii contrahendi amici & amicæ interpretes veniant; quæ etiam προμνήστριαι & προμνηστρίδες dicuntur.

a Lucan II. 359. Juven. VI. 224. [& X. 334.] *b* Catull. carm. a. *c* Id. carm. 63. *d* L. 38. §. ff. ad municip. *e* August. de C. D. XVI. 15. *f* Ibid. XIV. 18. *g* Hom. Il. Σ. 492. *h* Senec. Med. III. *i* Vid. Rev. Fabric. Bibl. Græc. III. XXVI. p. 614. Turn. adv. XX. 29. Meziriac. ad epiſt. Ovid. p. m. 189. Plin. H. N. XVI. 18. *k* Vid. Propert. IV. XII. 46.

tur. [*a*]. Comitabantur præterea Sponſam ancillæ cum colo, fuſo & ſtamine (*b*) in laboris futuri argumentum : nam ad nullum opus niſi lanificii obligabantur Romanorum uxores (*c*): eique etiam feminas principes deditas fuiſſe diſcimus ex exemplo *Lucretiæ* apud Livium 1. *c.* 57. *p.* & Auguſti Imperatoris, quem haud temere alia veſte uſum, quam ab uxore & ſorore & filia neptibusque confecta tradit Suetonius *ejus vita c.* 73. atque inde etiam in æde *Sangi* lana cum colo & fuſo Tanaquilis reginæ ſervata eſt (*d*). Tum cognati, vicini, amici magno numero nuptialem pompam ducebant (*e*), ſive *officium* (*f*) nuptiale celebrabant, aliquid utenſilium donum nupturæ quisque ferentes: puer vero impubes *Camillus* (*g*) dictus in vaſe, operto, quod *Cumera* (*h*) dicebatur, crepundia naſcituro infanti portabat; quæ erant ornamenta quædam infantis collo appendi ſolita (*i*). Ædium fores & poſtes frondibus, floribus & aulæis erant ornatæ (*kk*); ad quas cum acceſſiſſet ſponſa, interrogata quænam eſſet, reſpondebat, *Ubi tu Cajus : ego Caja*, (*l*); quod, ut vulgo interpretantur, ſigni-

a Vid. Bud. comm. ling. Gr. 1089. F. *b* Plin. H. N. VIII 48. *c* Plut. Romul. p. m. 26. D. *d* Ovid. Faſt. II. 746. *e* Plin H. N. VIII. 48. *f* Claudian. de nupt. Hom. & Mar. 286. *g* Juv n. II. 132. Suet Cal. 26. & Claud. 26. *h* Varro de L L. VI 3. *i* Feſt. ed v. Plant. Mil v. v. 6 Ciſtell. IV. I. II. *KK* Juven. VI. 79. & 226. *l* Quintil. Inſtit. I, 7.

ſignificabat, *Ubi tu dominus & paterfamilias, ibi ego domina & materfamilias* (*a*): erat enim ex lege Romuli omnium bonorum & ſacrorum marito particeps (*b*); & hinc *Domina* abſolute pro *ſponſa* vel *uxore* dicitur (*c*).

Tum laneis vittis poſtes ædium ſponſa (*d*) ornabat, & adipe lupino, vel ſuillo (*e*) eos *ungebat*; (qua ratione faſcinationem averti credebant) & hinc *Uxor*, quaſi *Unxor* eſt dicta (*f*). Limen non tranſibat ſponſa, ſed ſuper illud tollebatur (*g*), ut quaſi invita mariti domum ingredi, nec ad pudicitiæ immutationem convolare videretur (*h*): vel, quia limen Veſtæ Dearum caſtiſſimæ erat ſacrum (*i*), quod ita non conveniebat calcari ab ea, quæ virginitatem jamjam eſset amiſſura. Ingredienti domum Sponſæ dabantur *Claves*, quibus notabatur *cura rei domeſticæ* (*k*): tum *aqua* & *ignis* ei offerebatur, (*l*), quia ex humore & calore omnia gigni putabant (*m*): & hac aqua nubentium pedes lavabantur (*n*). Deinde ſponſæ, ejusque comitibus a Sponſo dabatur cœna nuptialis (*o*), quemadmodum

ni

a Plutarch. quæſt Rom. p. m. 271. *b* Dion. Halic. II. 25. *c* Catull. carm. LXII. 31. Virg. Æn. VI. 397. *d* Lucan. II. 352. Serv. ad Virg. Æn. IV. 458. *e* Plin. H. N. XXVIII. 9. *f* Serv. ad Virg. Æn. IV. 466. *g* Plut: Romul. p. m. 26. D. & Quæſt. Rom. 29. *h* Lucan. II. 358. *i* Vid. Serv. ad Virg. Ecl. VIII. 29. *k* Vid. Cic. Philipp. II. 26. *l* L. 66. §. I. ff. de don. int. vir. & ux. *m* Vid. Ovid. Faſt. IV. 792. ſqq. & Varr. de L. L. IV. 10. *n* Serv. ad Æn. IV. 167. *o* Juven. VI. 203.

in ſponſalibus Sponſa, vel ejus parentes (*a*) cœnam dabant. In hac cœna tibicines adhibebantur, & convivæ *Talaſſionem* (*b*), vel *Talaſſium* invocabant (*c*) (ut Græci *Hymenæum* (*d*)) in memoriam *Talaſſii* (*e*) cujusdam, qui cum uxore ſua a Sabinis rapta per multos annos feliciſſime vixerat: vel ob *lanificii* mentionem (*f*), quod Græcis ταλασία dicitur. Mox *nuces* (*g*) pueris ſpargebantur, cujus rei ratio veriſſima videtur fuiſſe, ut ita *res ludicras* ſe relinquere teſtarentur (*h*): & propterea etiam puppas ſuas Veneri conſecrabant ſponſæ (*i*). Pueri vero carmina quædam obſcœna & laſciva cantabant, *Feſcennina* (*k*) dicta: vel, quod ab urbe *Feſcennina* primum allata eſſent; vel, quod *faſcinum*, ſive *artes magicas*, quibus ſponſo ſæpe noceri credebant, averterent. Demum nupta a *Pronuba* (*l*) (quæ erat mulier univira (*m*)) in *lecto geniali* (ita dicto vel a *genendo*, ſive *gignendo*; vel quod *Genio* ſacer eſſet) collocabatur (*n*); & idem lectus poſt celebratas nuptias *Adverſus* dicebatur (*o*): quia nempe erat e regione januæ (*p*). Diſcedenti autem *officio* ſive amicis a cœna abeuntibus

T munu-

a Cic. epiſt. ad Quint. fr. II. 5. *b* Vid. Martial. I. 35. *c* Plut. Romul. p. m. 26 B. *d* Serv ad Æn. I. 655. IV. 99. 316. *e* Liv. l. 9. *f* Plaut. Quæſt. Rom. p. m. 271. E. Varro ap. Feſt. v. Talaſſo. *g* Catull. carm. 62. *h* Vid. Perſ. I. 10. *i* Perſ. II. 70. *K* Senec. Med. 113. *l* Catull. carm. 62. verſ. fin. *m* Feſt. v. Pronubæ. *n* Juven. X. 334. Tac. Ann. XV 37. *o* Propert. IV. XII. 85. *p* Vid. Laber. ap. Gell. XVI. 9.

munuſcula auferenda, ſive *apophoreta* dabantur (*a*). Poſtridie nuptiarum epulæ apud novum maritum reſtaurabantur, quæ *Repotia* ſunt dicta (*b*); & novæ nuptæ munera a cognatis & affinibus mittebantur (*c*), qui a marito viciſſim Apophoreta accipiebant: denique nova uxor libertatem uxoriam auſpicans in domo mariti rem divinam faciebat (*d*).

§. IV. *De Divortio & Repudio.*

Atque ita quidem matrimonium *contrahebatur*; *ſolvebatur* vero, præterquam morte etiam *Divortio*, ut ſponſalia ſolvebantur *Repudio* (*e*). *Repudium renunciantis* (ita enim loquebantur (*f*) formula hæc erat, *Conditione tua non utor* (*g*): nam *conditio* proprie de *pactione nuptiarum* dicitur (*h*). Et hoc caſu vir arrhas mulier duplo arrhæ pretio mulctabatur (*i*); ſed ſi neuter repudio cauſſam dediſſet (*k*), mulcta ceſſabat. Divortium, ſi a parte mariti fit, dicitur ἀποπομπή; ſi a parte uxoris ἀπόλειψις (*l*). Divortium lege Romuli viris, non vero mulieribus permiſſum fuit,

a Juven. VI. 203. Mart. indice L. XIV. *b* Horat Serm. II. II. 60. *c* Vid. l. 13. ff. de admin. & per tut. *d* Macrob. Saturn. I. 15. in f. *e* L. 101. §. 1. l. 191. ff. de V. S. *f* Plaut. Aul. IV. 2. 53. *g* L. 2. §. 2. ff. de divort. *h* Plaut. Aul. III. v. Sticho I. II. 81. *i* L. 5. Cod. de ſponſal. *K* L. 3. & 5. eod. tit. *l* Vid Salmaſ. de uſur. & Kuhn. ad Polluc. VIII. VI. Segm. 31.

fuit, ſi mulier veneficio circa prolem uſa fuiſſet; ſi alienam pro ſua ſuppoſuiſſet; ſi adulterium feciſſet (*a*); ſi inſcio marito vinum bibiſſet (*b*). Eaque cauſſa in amicorum concilio examinari ſolebat (*c*). Sed licet lege permiſſum eſſet, primus tamen divortium feciſſe legitur circa A. U. 520. *Sp. Carvilius Ruga* ob uxoris ſterilitatem (*d*): poſtea vero admodum frequentia Romæ divortia fuerunt (*e*). Hoc caſu dos a marito reddebatur, & tabulæ ſponſalitiæ frangebantur (*f*). Divortii formula erat, *Res tuas tibi habeto* (*gg*): (item *Collige ſarcinulas: exi, vade foras*; de quibus vide Briſſon. in form. L. VIII.) ejuſque ſignum erat, ſi vir uxori claves adimeret (*h*). Si autem ſine mulieris culpa factum eſſet Divortium, dos integra reſtituebatur; ſin contra, pro ſingulis liberis ſexta pars ad dimidium dotis uſque retinebatur (*i*): ſed adulteræ dotem, ejuſque tertiam partem, & dona antenuptialia maritus retinebat, ſi filii non eſſent (*k*).

 CAPUT

a Plut. Romul. p. m. 31. *b* Gell. x. 23. Vid. Plin. H. N. XIV. 13. *c* Val. Max. II. IX. 2. *d* Id II. I. 4. *e* Juven. VI. 223. ſeqq. *f* Id. IX. 75. *gg* L. 2. §. 1. ff. de divort. *h* VII. Vid. Cic. Philipp. II. 28. *i* Paulus II. Inſtit. lib. tit. de dotibus & Novell. CXVII. 8.

erat primo diverſa generis origo, cujus rei exemplum eſt in *Sulpiciis* (*a*); ſecundo, ſi patricius aliquis ſe ad plebem contuliſſet, quod ſæpe ab hominibus factioſis fiebat, ut ita plebejos honores capere, & inimicos ſuos tribuniciis actionibus vexare poſſent; quemadmodum fecit inſignis ille, non virtute, ſed ſceleribus P. Clodius (*b*). *Octavia* etiam gens e patriciis ad plebem ſe contulit; ac rurſus magno intervallo per Divum Julium ad patriciatum rediit (*c*). Tertia hujus diverſitatis cauſſa fuit civitatis beneficium, qui enim civitate donati erant, cum liberti, tum etiam quibus virtutis cauſſa id tributum erat, patricii non fiebant; ſed plebeji (ut omnes a Sulla civitate donati) licet ejus, cujus beneficio in civitatem venerant, nomen adſumerent (*d*). Addunt quidam his cauſſis etiam adoptionem, ſed minus recte; nam verum quidem eſt, adoptaticium adoptantis conditionem ſecutum fuiſſe, ſed hoc perſonam ejus non excedebat: ita ut adoptaticii etiam duplicem tribum haberent, unam, in qua nati, alteram, in quam adoptati fuerant (*e*). Gentes vero ſingulas, & Familias Romanorum hic recenſere inſtituti noſtri brevitas non patitur. Unum etiam obſervandum eſt, *novos homines* fuiſſe dictos, qui primi ex ſuis familiis ad honores pervenerant (*f*).

a Tacit. loc. prox. d. *b* Suet. Jul. 20.
c Id. Aug. 1. *d* Cic. ad Famil. XIII. 36.
e Vid. Fræv. ad Cic. ad Att. IX. 16.
f Cic. pro Cluent. 40. Plut. Cat. Ma. init.

§. II. *De Nominibus Romanorum.*

Romani, nobiliores certe, tribus fere uſi ſunt *Nominibus* (*a*); *Prænomine* ſcilicet; *Nomine* proprie dicto, & *Cognomine* (*b*): quibus aliquando *Agnomen* unum, vel plura addebant. Ex his *Prænomen* ſingulas perſonas, *Nomen* ſingulas gentes, *Cognomen* ſingulas familias notabat: *Agnomen* vero proprie eſt illud, quod in adoptione ex antiquo nomine retinetur. ut *Scipio* in *P. Cornelio Scipione* a *Q. Cæcilio Metello* adoptato; qui tum dictus eſt *Q. Cæcilius Metellus Scipio* &c. (*c*) idque uni alicui perſonæ ex eventu aliquo impoſitum familiæ ejus deinceps inhærebat. Exemplo res clarior fiet: Magnus ille Carthaginienſium domitor dictus fuit *P. Cornelius Scipio Africanus;* ubi *P.* quidem, ſive *Publius*, eſt prænomen; *Cornelius*, nomen; *Scipio*, cognomen; agnomen vero *Africanus*, quod a devicta *Africa* honoris ergo ei eſt datum. Hujus filius, cum infirma eſſet valetudine, liberiſque careret, cognatum ſuum adoptavit *L. Aemilii Pauli*, illius qui *Perſen* Macedoniæ Regem vicit, filium; qui inde *P. Cornelius Scipio Africanus Aemilianus* eſt dictus: ubi *Aemilianus* alterum eſt agnomen, ut patris naturalis memoria retineretur, ab ejus gentili nomine forma-

a Auſon. Grypho ternario 80. *b* Juven. v. 127. [*De Romanor. nominib. preter alios lege* Hiſt. Ac. Litt. Par. *T.* 1. p. 188.] *c* Vid. Græv. Præf. ad T. 11. Ant. Rom.

formatum: hic vulgo a ſcriptoribus *Africanus Minor* dicitur; ſed hoc nomen ei viventi non eſt datum; verum poſteri, ut a ſuperiore Africano diſtingueretur, eo ſunt uſi. Alterum exemplum habemus in *Q. Fabio Maximo*; qui tribus agnominibus quandoque deſignatur: *Ovicula* enim puer etiamnum a *morum manſuetudine*; *Verrucoſſus* deinde a *verruca*; quæ ei in ſuperiore labio erat enata, eſt dictus (*a*): & denique *Cunctator* appellatus fuit; quod Hannibalis impetum *cunctando* (*b*), & prælii aleam vitando fregerit. Hoc tamen verum eſt, *nomen* ſæpe etiam pro *cognomen*, aut *agnomine* uſurpari (*c*).

Prænomen eſt, quo fratres, aut ii, qui ſunt ejuſdem familiæ, inter ſe diſtinguuntur: ſicut fratres fuerunt *Publius*, & *Lucius* Scipiones, quorum ille Africanus, hic Aſiaticus eſt dictus: agnati *Cajus* Julius Cæſar Dictator perpetuus, & *Lucius* Julius Cæſar Conſul A. U. 689. Erat autem honorificum aliquem prænomine ſalutare (*d*): forte quod ſervi eo carebant; quodque liberti, quamvis prænomen adepti, raro tamen aliter, quam cognomine, quod fere ex ſervitute retinebant, appellabantur (*e*). *Nomine* dignoſcuntur *Gentes*, ut *Julii*, exempli gratia, *Cornelii*; *Cognomine* vero *Familiæ* ejuſdem gentis, quemadmodum in gente Fabia fuerunt Fabii *Ambuſti*, *Rulliani*, *Gurgites*, *&c.* *Agnomen* denique, ut

a Plut. ejus vit. init. *b* Ennius Ann. XII, & ex eo Virg. Æn. VI. 845. ſqq. *c* Quinctil. Inſtit. I. 4. *d* Horat. Serm. II. v. 32. *e* Facete Perſ. Sat. v, 78.

dixi, ab eventu aliquo impoſitum poſteros etiam ſequebatur, & ſæpe etiam *Cognomen* dicitur (*a*). His autem omnibus nominibus ſæpe etiam addebatur nomen Tribus, ut jam ſupra dictum eſt (*b*). *Prænomina*, quod ad uſum tironum notandum, aliquando literis ſingularibus notabantur (*cc*), ut *A. Aulus*, *C. Cajus*, (quæ litera inverſa ita Ↄ. mulierem *Cajam* (*d*) ſignificat) *D. Decimus*, *N. Numerius*. *&c.* aliquando binis, ut *Ap. Appius*, *Ti. Tiberius*; aliquando denique ternis; ut *Mam. Mamercus*, *Ser. Servius*, *Sex. Sextus*: *M.* ſingulare ſignificat *Marcum*; hæc vero nota M', vel etiam altera M. *Manium*. Origo autem horum prænominum a Grammaticis peti poteſt. Et ſingularum Gentium nomina unde petita ſint, in hocce compendio noſtro explicare putidum foret. Cognomina vero vel ab *animo* ducuntur, ut a *ſapientia Cato*; (*Catus* enim veteribus *ſapiens* * dicebatur) vel a *virtute* aut *moribus*, ut *Frugi*, *Gurges*, *Nepos*, *Pius*, &c. vel ab *arte*, ut *Pictor*, vel ab *eventu*, aut *facto aliquo ſingulari*, ut Papirius *Prætextatus*, ita dictus, quod in *prætexta* ætate arcanum tegere potuiſſet; (ſi modo verum ſit, quod de eo narratur (*e*)) & *Tremellius Scrofa* ab eventu facetiſſi-

a Vid. Cic. pro Muræna 14. & in ſomn. Scip. 2. Jac. Perizon. animadv. Hiſt. 2. *b* Vid. Supr. Sect. 1. c. 1. §. 3. *cc* Vid. Plut. Quæſt. Rom. p. m. 288. *d* Quintil. Inſtit. 1. 7. Vid. tamen etiam Petr. Servium ap. Cl. Grævium Præf. ad T. 11. Ant. Rom. * (*Ex* 1. *Edit.* Ennius *p.* 217. *Ed Neap.* & *ibi Columx. ant p.* 120. *Heſtel.*) *e* Apud. Macrob. Saturn. 3. 6. (Gell. 1. 23.)

tiſſimo, quem narrat *Macrobius* loco in margine citato; vel a *corporis habitu*, ut *Calvus*, *Craſſus*, *Macer*, &c. vel a *ſacerdotiis*, ut *Augurinus*, *Camillus*, *Flaminius*, *Sacerdos*, vel a *Piſcibus Orata*, *Muræna* (*a*); vel denique a *frugibus*, vel *agrorum cultu*, (qui priſcis Romanis honeſtiſſimus habebatur) ut *Lentuli*, *Piſones*, *Cicerones*, (Fabii) &c.

§. III. *De Mulierum & ſervorum Nominibus.*

Mulieres olim quidem Prænominibus uſæ videntur (*b*), ſed poſtea gentili tantum nomine fere ſunt dictæ: ita, ut ſi unica eſſet filia *Cornelia*; verbi gratia, vel *Tullia* diceretur; ſi duæ, altera *Cornelia Major*, altera *Minor*; ſi plures denique, numeri nota, ut *Prima*, *Secunda*, *Tertia* (*c*) *Quarta* diſcernerentur: & hoc aliquando ὑποκοριστικῶς, ut *Quartilla* (*d*) &c. Non tamen hæc nomina ſemper ordinem denotarunt; ſed verorum prænominum naturam habebant; ęque ac in viris *Quintus*, *Sextus*, *Decimus* (*e*). Et nomina quidem infantibus *die luſtrico* (*f*) imponebantur, qui puellis erat octavus, pueris nonus; prænomina vero pueris non ante quam togam virilem ſumerent, puellis non ante quam nuberent, imponi moris fuit (*g*).

Servi aut *naſcebantur*, aut *fiebant*; qui enim *naſcebantur* ex ancilla alicujus, domini ſui fiebant, quia partus ſequitur ventrem,

T 5 & pa

a Varro de R. R. III. 3. Colum. VIII 36 *b* Feſt. v. Prænominibus. Vid. Voſſ. de Arte Gramm. III. 7. *c* Suet. Jul. 50. *d* Petron. 16 ſqq. *e* Vid. Perizon. anim. hiſt. I. p. 111. *f* Feſt. hac v. Suet. Ner 6. Plut. Quæſt. Rom. 100. *g* Val. Max. de nominibus

& pater plerumque incertus eſt: licet inter ſervos *nuptiæ* proprie non eſſent; ſed eorum commercium *contubernium* proprie dicebatur, ipſique *contubernales*. *Servi* autem *domi nati Vernæ* & *Vernaculi* dicebantur, & procaciores plerumque erant; quia ſcilicet ipſis plus, quam aliis, indulgebatur. *Fiebant* ſervi vel *captivitate ex hoſtibus* (*a*), vel *venditione*, ut ſi pater filium ſuum venderet, quod olim paſſim permiſſum, poſtea niſi in extrema famis neceſſitate conceſſum non fuit, & ne ſic quidem, niſi etiamnum a matre rubentem (*b*). Servi antiquiſſimis temporibus paullo aliter inflexum domini prænomen ferebant, ita ut *Lucipores*, verbi gratia, *Marcipores*, &c. dicerentur, quaſi *Lucii*, vel *Marci pueri* (*c*), hoc eſt, *ſervi*: nam *puer* pro *ſervo* ſine ullo ætatis reſpectu dicitur (*d*); recentioribus vero temporibus varia nomina tum Græca, tum Latina habuerunt, vel a gente, unde eſſent oriundi, vel ab aliis eventibus impoſita: ut apud Comicos ſervi dicuntur *Syrus*, *Geta*, &c. apud Ciceronem vero *Tiro*, *Laurea*, *Dardanus*, & ſic porro.

Servitute liberabantur ſervi per *Manumiſſionem*, quæ erat vel *Juſta*, cum juſtam libertatem & plenum jus civitatis Romanæ conſequebantur; vel *minus Juſta*, cum ex Lege *Junia Norbana* fiebant *Latini Juniani*, quibus inferiores etiam erant, qui ex

Le-

a Horat. Epiſt. 1. 16. 69. *b* L. 2. Cod. de patr. qui fil. ſuos diſtr. *c* Plin. *H. N.* xxxIII. 1. Quinctil. 1. 4. *d* l. 204. ff. de V. S.

Lege *Aelia Sentia* fiebant *Liberti dedititii*, qui ſcilicet aliquando ob gravius crimen ſtigmate notati, vel graviore pœna affecti eſſent. *Juſta Manumiſſio* fiebat tribus modis: vel *per Cenſum*, cum ſervus, ſciente vel jubente domino, cum reliquis civibus a Cenſoribus *in cenſum* relatus eſſet (*a*): vel *per vindictam*, * cum dominus cum ſervo Prætorem adiens, diceret, *Hunc hominem liberum eſſe volo Jure Quiritium*; quod ſi Prætor cauſſam probaret *vindicta* (*virgula* quædam erat) capiti ſervi impoſita pronunciabat, *Hunc hominem liberum eſſe dico jure Quiritium*: quo peracto vel lictor, vel dominus eum in gyrum circumagebat (*b*), poteſtatem abeundi quo vellet ei conceſſam eſſe ſignificans. Tertius manumittendi modus erat, qui fiebat *Teſtamento*; de quo prolixe ſatis Imperator in Inſtitutionibus juris.

Minus Juſta manumiſſio era quæ fiebat vel *inter amicos*, vel *per menſam*, cum dominus ſervum ſecum accumbere juberet, vel *per epiſtolam*. Qui autem manumittebantur, raſo capite *pileum* accipiebant (*c*), qui libertatis inſigne erat. Incredibilem autem ſervorum multitudinem divites illi Romani habebant (*d*), quos in varias decurias diſtinctos habebant (*e*): ita ut exercitui multitudine comparentur (*f*). Liberti priſtinorum dominorum nomina & prænomina

T 6 aſſu-

a Cic. pro Cæc. 34. * [*Quis Primus* vindicta *liberatus fuerit*, *vide ap.* Liv. ıx. 5.] *b* Perſ. *Sat.* v. 75. Horat. Serm. ıı. vıı. 75. *c* Plaut. Amph. ı. ı. 306 Serv. ad Virg. Æn. vııı. 564. *d* Vid. not. ad Petron. 37. ed. Cl. Burm. *e* Id. 47. *f* Plin. H. N. xxxııı. 10. Senec. de tranq. an. 7

aſſumebant, quibus cognominis loco priſtinum ſuum nomen adjiciebant; ſic *Tiro* a *M. Tullio* Cicerone libertate donatus dictus eſt *M. Tullius Tiro*, (qui variis ſcriptis inclaruit, ut ex Gellio, Aſconio & aliis diſcimus) *Eutychides T. Cæcilii Attici* libertus T. *Cæcilius Eutychides* (*a*). Idem autem homo *libertus* dicebatur reſpectu patroni ſui; *libertinus* reſpectu aliorum (*b*). *Qui civitatem Romanam conſequebantur* (*c*) eorum, quorum beneficio, vel auxilio in civitatem venerant, prænomen & nomen aſſumebant (*d*); nominibus ſuis priſtinis vero pro cognominibus utebantur, ut C. *Valerius Caburrus* a C. *Valerio Flacco* civitate donatus (*ee*); *A. Lutatius Diodorus* beneficio *A. Lutatii Catuli* civitatem adſecutus (*f*). Et hinc poſt Sullam tanta multitudo *Corneliorum* fuit; cum plurimis ipſe civitatem dediſſet (*g*). Poſtquam vero in orbe Romano qui ſunt, ex conſtitutione Imperatoris Antonini cives Romani effecti ſunt (*h*), de cujusque arbitrio nomina ſunt ſumpta, ita ut plane alia eorum foret ratio, quam tamen operoſe hic explicare nihil attinet. (Liberti ac Libertæ apud patronos varia munia obibant, quod ex omni antiquitate ſatis notum: inprimis autem videndus *Pignorius*, & Monum. ſ. Columbarium Libb. & ſervorum Liviæ

a Cic. ad Att. xv. 15. *b* Vid. Cic. 1. in Verr. 47. *Sigon.* de ant. jur. Rom. 1. 6. *c* Vid. Jul. Cæſ. de B G. 1. 47. *d* Cic. Famil. xiii. 35. ſqq. *ee* Cæſ. l. prox. d. *f* Cic. in Verr. iv. 17. *g* Cic. Pro Cornel 1. p. 967 ed. Græv. App. Al. Civ. 1. 412. *h* L. 17. ff. de ſtatu hom.

Liviæ Aug. A. 1727. Florentiæ editum, unde unicum exemplum petam, quod a quodam Viro Docto minus recte explicatum videtur. Quædam ibi inſcriptio ſic ſe habet: PHILEMATIO. AUG. L. SACERD. A. BONA. DEA. MATER. MÆNALI. Durius, inquit, *a bona Dea* hic dicitur pro *bonæ Deæ*. Sed niſi me fallo, *Philemation* ſic dicitur *Auguſtæ Sacerdos a bona Dea*, ut pueri dicuntur *a manu*, *a pede*, *a poculis*: eſt enim credibile, Liviam pro ſua impotentia matronarum aliarum ſeſe longe inferiorum congreſſum familiarem atque in ſacris parem fugiſſe, ideoque vices ſuas huic Libertæ ad ea ſacra Auguſtæ nomine colenda tranſiſiſſe.)

§. IV. *De Patria apud Romanos poteſtate.*

Quia autem *jus Patriæ poteſtatis* apud Romanos plane ſingulare, & ab omnibus aliis gentibus diverſum fuit, operæ pretium erit, ut paucis illud explicemus.

Eſt igitur *Patria poteſtas* (*a*) *jus, quod Pater habet in liberos*; quod Livius (*b*) vocat *patriam Majeſtatem*. *Pater* dico; *Mater* enim liberos in poteſtate non habebat: tum ob alias, credo, rationes; tum, quod præ nimio amore nimium iis indulgere ſoleant: αἱ μητέρες γὰρ φιλοτεκνότεραι inquit *Ariſt. Ethic.* IX. *c.* 7. (*c*). Hæc autem poteſtas tribus modis acquiritur, *juſtis* nempe *nuptiis*, *legitimatione*, & *adoptione*. De nuptiis quod ſatis eſt diximus; de legitimatione dicere ad propoſitum noſtrum minus

a Vid. Dion. Halic. II. 26. ſqq. *b* III. 45. & alibi. *c* Ter. Heaut. V. II. 18.

minus facit: ſupereſt ut pauca de adoptione videamus. *Adoptio eſt actus legitimus, quo in locum filii adſciſcimus eum, qui nobis extraneus eſt; ad eorum, qui liberos non habent, ſolatium inventus:* Græcis υἱοθεσία dicta. Eſt autem vel *adoptio in ſpecie talis*, vel *arrogatio*. *Adoptio in ſpecie talis eſt eorum*, qui in aliena poteſtate ſunt, & a patris naturalis familia in adoptivi familiam transferuntur: eaque fiebat apud quemlibet magiſtratum, apud quem legis actio eſſet, Prætorem puta vel Proconſulem, patre naturali filium imaginaria emptione & venditione patri adoptivo mancipante (*a*). *Arrogatio* eſt *eorum, qui, cum ſuis juri ſint, ſe in poteſtatem alterius tradunt*; ita dicta, quod non niſi *rogatione* ad Populum lata fieret, (licet aliter ſit in *l.* 2. *ff. de adopt.*) Comitiis ſcilicet curiatis (*b*). Verum translato a Populo in Principem imperio, principali exinde auctoritate arrogationes fieri cœperunt: eæque (ſi impubes quidem arrogaretur) non fiebant, niſi cauſſa cognita an honeſta eſſet, pupilloque expediret. Quia autem adoptio naturam imitatur, adoptans adoptivum plena pubertate, ſive octodecim annis præcedere debebat (*c*). Effectus arrogationis perſpicitur ex formula rogationis, quæ talis fere fuit: *Velitis, jubeatis, Quirites, ut L. Valerius L. Titio tam jure legeque filius ſibi fiat, quam ſi ex eo patre matreque familias ejus natus eſſet; utique ei vitæ neciſque in eum poteſtas*

ſiet,

a L. ult. Cod. de adopt. *b* Gell. v. 19. *c* §. 4. Inſtit. h. t.

ſiet, uti patri endo filio eſt. Patriæ autem poteſtatis apud Romanos effectus majores, quam apud aliam quamvis gentem fuerunt. Nam primo: Pater in filium habebat *jus vitæ & necis*; ita ut, ſi eum occidiſſet, non teneretur lege Pompeja de parricidis, nec lege Cornelia de ſicariis (*a*). Sed eam poteſtatem poſtea tam Principes, quam Juris-conſulti coarctarunt (*b*). Secundo: Pater ex lege Romuli habebat jus filium *ter vendendi* (*c*); in quo major patris poteſtas fuit in filium, quam domini in ſervum: ſervus enim ſemel venditus, ſi a novo domino manu emittatur, ſui juris fit; filius autem ter debebat vendi & toties manumitti, antequam de poteſtate paterna exiret. Hæc vendendi licentia primum reſtricta fuit aliquatenus lege Numæ, in qua ſcriptum erat ad hunc ſenſum (*d*), *Si pater permiſerit filio uxorem ducere, quæ ex legibus particeps ſit ſacrorum & bonorum, patri poſthac nullum jus eſto vendendi filium.* Jure vero Pandectarum filius neque vendi, neque oppignorari poteſt (*e*): quanquam Conſtantinus *ſanguinolentos*, id eſt, *recens natos* vendere in extrema famis neceſſitate permiſerit (*f*). Tertio, quicquid liberi vel ex operis ſuis, vel aliunde acquirebant, illud eo ipſo momento patri acquirebatur, ideo-

que

a L. 11. ff. de lib. & poſt. *l.* fin. Cod. de patr. pot. *b* L. 2. ff. ad L. Corn. de ſic. l. un. C. de his qui par. vel lib. occ. *c* Dion. Halic. 11. 27. *d* Ibid. *e* L. ult. ff. quæ res pign. obl. l. 6. Cod eod. l. 1. Cod. de par. qui lib. diſtr. *f* L. 2. Cod. de p.

que etiam non *bona* filii dicebantur, ſed *Peculium* (*a*). Hoc olim uniuſmodi fuit pariter ac ſervorum. Jure vero novo quadruplex eſt: *Profectitium*, quod a patre, vel patris cauſſa ab aliis ad filium *proficiſcitur*, idque pleno jure patri acquiritur; *Adventitium*, quod aliunde filio *advenit*, a matre, puta, aut amicis, atque in eo pater uſumfructum, filius vero proprietatem habet; *Caſtrenſe*, quod occaſione *militiæ caſtrenſis* filius ſibi acquiſivit, & in eo pro patrefamilias habetur: & denique *quaſi Caſtrenſe*, quod occaſione *militiæ togatæ*, ſive *exercitio fori* quęſivit, & eſt inſtar peculii caſtrenſis. Quarto, Pater poterat filium exhęredare nulla cauſſa adjecta; idque propter Legem XII. Tabularum, quę dicit, *Paterfamilias uti legaſſit ſuper pecunia tutelave ſua, ita jus eſto*. Hodie filius non poteſt exhęredari, niſi juſta cauſſa exhęredationis adjecta ſit; quales ſunt, quę recenſentur in *Nov.* XCV. *c.* 3. ſi aliter pater exhęredaverit filium, per querelam inoffícioſi petit filius, ut hęreditas ei deferatur reſciſſo teſtamento eo colore, quaſi pater tempore teſtamenti facti ſanę mentis non fuiſſet. Pęterea olim filius invitus cogebatur eſſe patris ſui hęres: hodie tamen Pręter ei volenti facultatem concedit paternis bonis ſe abſtinendi (*b*). Habebat pręterea Pater jus filium *exponendi*: licet neque ex legibus Romuli neque ex jure XII. Tabb. ne-

a §. 1. Inſtit. per quas perſ. cuiq. acq. V. Dion. Hal. VIII. 79. *b* *L.* 4. 7. ff. de acquir hacr.

necare, aut exponere infantes recens natos, niſi ſub certis legibus licuerit; ſed ſequentibus demum temporibus aliud jus introductum ſit (*a*). Hodie ſi Pater filium exponat, extra ordinem eſt puniendus (*b*): exponere enim idem videtur, quod necare (*c*). Prçterea poterat pater filium abjicere, ad parietem illidere, relegare ad opus ruſticum; quç etiam poſtea ſunt abrogata. Poterat quoque pater filium noxç dedere, pariter ut dominus ſervum; quod abrogavit Imperator Juſtinianus (*d*). Competebat vero hoc jus non tantum in liberos primi gradus, verum etiam in nepotes & pronepotes: qui enim in alterius poteſtate eſt, alium in ſua poteſtate habere non poteſt (*e*); qui autem ex filia naſcuntur, in poteſtate noſtra non ſunt, quia ſunt in poteſtate patris ſui.

Poſſet autem cuipiam mirum videri tantam & tyrannicam plane poteſtatem parentibus in liberos apud veteres fuiſſe conceſſam, nec tamen credendum eſt, Romanos hoc caſu ſine gravibus rationibus ita egiſſe. Quç quidem rationes videntur fuiſſe ſequentes: primo, ut eſſet aliquis quaſi domeſticus magiſtratus: ſecundo, ut ita patres ad tollendum liberos allicerentur; quo pertinet elegantiſſimus Senecç locus *de Benef.* II. c. II. *Parentum*, inquit, *con-*

a Vid. Celeb. Noodt Julius *Paulus* 2. *b* L. 2. Cod. de inf exp. *c* L. 4. ff. de agn. & al. lib. *d* §. ult. Inſt. de noxal. act. *e* L. 21. ff. ad. L. Jul. de adult.

poteſtas, ſi quis ab hoſtibus captus ſit: nam captivus ſimul ac ad ſuos lares reverſus eſt, omnia priſtina jura fictione *juris poſtliminii* (*a*), qua fingitur nunquam in hoſtium poteſtate fuiſſe, recipit. Quod ſi pater apud hoſtes deceſſerit, ab eo tempore, quo captus eſt, filius ſui juris fuiſſe videtur per fictionem *Legis Corneliæ*, qua fingitur ipſo captivitatis momento obiiſſe. Quinto: tollebatur patria poteſtas *Emancipatione*. (Græcis *χειροθεσία*, *ἐξοικείωσις* & *ἐκποίησις* (*b*); *emancipatus*, *χειραφετός*). Eſt vero *Emancipatio legis actio, qua quis apud competentem judicem de poteſtate dimittiur*: idque olim fiebat per imaginarias emptiones & venditiones, hodie vero ſola declaratione paternæ voluntatis apud competentem judicem. *Mancipare* autem, vel *mancipio dare* proprie ſignificat, *proprietatem rei alicujus alicui tradere*; unde eleganter *Lucretius* III. *vſ.* 985.

Vitaque mancipio nulli datur, omnibus uſu.

Et *P. Syrus Mimographus*,

Fortuna uſu dat multa, mancipio nihil (*c*).

Effectus emancipationis erat, Primo ut filius plene ſui juris fieret, & plenum dominium in bonis adventitiis acquireret, excepta tamen dimidia parte uſus fructus, quæ patri veluti in præmium emancipationis reſervabatur: Secundo, ut pater idem fere jus in filium emancipatum acciperet, quod

a Feſt. v. Poſtliminio. *b* Poll. On. VI. 38. 178. Vid. Bud. Comm ling. Gr. n. m. 141. ſqq. *c* Vid. & Senec. Ep. 72 Eurip. Suppl. 534. loco elegantiſſimo.

quod patronus in libertum: itaque ei ab inteſtato ſuccedebat, & impuberi fiebat tutor legitimus (*a*). Non tamen uſque adeo patrono parens exæquabatur, ut etiam liberi ejus ad ſucceſſionem, aut contra tabulas bonorum poſſeſſionem venirent (*b*): aut etiam, ut *actio Calviſiana* parenti daretur (*c*): aut denique, ut recte ſtipularetur a filio operas. Quemadmodum autem filius invitus [*an ſupplendum eſt?*] non emancipabatur, ſic nec pater cogi poterat, ut filium emanciparet, niſi certis quibusdam caſibus: quorum Primus eſt: ſi quis impubes arrogatus, dein pubes factus, dicat ſe læſum eſſe arrogatione (*d*). Secundus caſus eſt: ſi male contra pietatem filium adficiat, hoc eſt, nimiam adverſus eum exerceat ſeveritatem (*e*). Tertius: ſi quis legatum ea conditione, ut liberos emanciparet, relictum agnoverit (*f*). Quartus; ſi pater lenocinium exerceat, & filiabus ſuis peccandi neceſſitatem imponere velit (*g*). Quintus denique; ſi pater nuptias inceſtuoſas contraxerit (*h*). Sexto & ultimo ſolvitur patria poteſtas; ſi ab aliquo ex adſcendentibus quis adoptetur (*i*).

CA-

a Tit. Inſtit. de legit. part. tut. *b* L. 1. §. 5. ff. ſi a par. quis man. ſit. *c* L. 2. ff. eod. *d* L. 33. ff. de adopt. *e* L. ult. ff. a par. quis man. *f* L. 92. ff. de condit. & demonſtr. *g* L. 12. Cod. de epiſ. aud. *h* Novell. XII. 2. *i* L. penult. Cod. de adopt.

CAPUT SEXTUM.

De Ritu Funerum.

§. I. *De iis, quæ mortem proxime ſequebantur.*

HUmani dramatis poſtremus actus *morte* terminatur, eamque ſequitur *Funus* *. Summo autem ſtudio veteres funus curabant: quia credebant animas inſepultorum ad ſedes quietas non admitti, vel ſaltem centum annos juxta *Stygiam* paludem oberrare, antequam eam transmittere (*a*) poſſent: unde ſi ipſis cadaveribus potiri non poſſent, *tumulum* tamen *inanem*, ſive κενοτάφιον (quod tamen locum religioſum non faciebat (*b*)) ipſis ſtatuebant (*c*): aut, ſi cadaver inhumatum viderent, glebas ſaltem aliquas ei injiciebant (*d*): [*aut lapidabant*, Petron. c. 114. i. e. lapidibus obruebant.] quique illud non feciſſet, piaculum commiſiſſe credebatur, & porcam præcidaneam Cereri mactabat (*e*): unde nullum genus mortis æque abhorrebant ac naufragium (*f*). Et hinc maxime operam dabant, ut vivi ſibi de ſepulcro proſpicerent (*g*). Ratio porro funeris curandi apud Romanos hæc fuit:

Cum

* [Funus *a funibus ſ. funalibus dictum. V. Lipſ. Excurſ. ad* Tac. Ann. III. 4.] *a* Virg. Æn. VI. 324. *b* l. 6. §. 1. ff. de relig. & ſumpt. fun. *c* Virg. Ibid. 504. l. 42. ff. de relig. & ſumpt. fun. *d* Virg. d. l. 364. Hor. Od. I. XXVIII. 23 & 36. *e* Feſt. V. Præcidanea agna. *f* Vid. Ovid. Triſt. I. II. 51. *g* Vid. Grut. Inſcr. p. 1127. I.

Cum aliquis jamjam eſſet moriturus, propinqui præſentes ſpiritum ejus ore excipiebant, ſive legebant (*a*): &, qui morienti proximi erant (*b*), ejus oculos claudebant (*c*) (ut horror mortis, puto, minueretur (*d*)) quos poſtea in rogo rurſus aperiebant (*e*). Tum ter, vel quater per intervalla mortuum *inclamabant* (*f*); quo facto *Conclamatum eſſe* dicebatur (*g*); & hinc eſt, quod etiam *conclamatum eſſe* dicimus, *cum res aliqua plane periit*. *Deponebatur* inde cadaver humi: unde *depoſitus* pro *mortuo* dicitur (*h*): & hinc etiam *deponere vino* eſt *ebrietate aliquem quaſi ſepelire* (*i*). Mox aqua calida cadaver abluebatur (*k*), ut vitalis ſpiritus, ſi quis forte ſupereſſet, excitaretur: & a *Pollinctore*, (*l*) ungebatur, qui ex familia *Libitinarii* erat (*m*); ut etiam *Veſpillones*, *Præficæ*, *Piatrices* (*n*), *Uſtores*, *Cuſtodes* (*o*), aliique: Libitinarius enim in templo Veneris Libitinæ omnia vendebat (*p*), quæ ad funus procurandum neceſſaria eſſent: eaque merces *arbitria* dicebantur (*q*). Lotum & unctum corpus veſte, quæ defuncti dum viveret hone-

a Vid. Virg. Æn. IV. 684. *b* Id. Æn. IX. 486. *c* Hom. Il. λ. 452. Pedo Albin. I. 157. *d* Vid. Suet. Ner. 49. *e* Plin. H. N. XI. 37. & Virg. vidend. Æn. IV. 244. & IX. 486. Ovid. epiſt. Penel. 102. & epiſt. Ariadnæ 120. *f* Id. Triſt. III. III. 43. *g* Terent. Eun. II. III. 56. *h* Ovid. Triſt. III. III. 40. *i* Plaut. Aul. III. VI. 39. *k* Ennius ap. Serv. Æn. VI. 219. *l* Vid. Plaut. Prol. Pœn. 63. *m* L. 5. §. 8. ff. de inſtit. act. *n* Vid. Feſt. hac v. *o* L. 14. §. 4. ff. de relig. & ſumpt. fun. *p* Vid. Suet. Ner. 39. Horat. Serm. II. VI. 19. *q* Cic. poſt. red. in Sen. 7. & pro domo 37.

honeſtiſſima fuerat, induebatur; cives ſcilicet de plebe, toga alba (*a*); & Sacerdotes prætexta: & ſic alii aliis. Tum cadaver (cujus ori quadrantem indebant, quem *Charonti* inferorum portitori (*b*) pro naulo porrigeret, Græcis proprie Δανάκη (*c*) dictum) cadaver, inquam, coronatum (*d*) cuſtode appoſito in veſtibulo ædium *componebatur* (*e*) in lecto, ita ut facies & pedes, tanquam abituri, (unde *porrectus* pro *mortuo* ponitur (*f*) publicum ſpectarent (*g*): & hinc *componere* (quod Græci aliquando στέλλειν, vel συστέλλειν, vel περιστέλλειν dicunt (*h*) quandoque ἀντὶ τοῦ *ſepelire*) ponitur (*i*): & etiam Latini *compoſitum* pro *ſepulto* dicunt (*k*). Ante ædes defuncti (ditioris) (*l*) certe (ſtatuebatur arbor *Cupreſſus*, quæ funebris habebatur (*m*); & Diti, ſive Plutoni ſacra erat; quia ſemel reciſa nunquam renaſcitur (*n*): licet alii dicant hoc factum eſſe, ne Pontifex imprudens ædes funeſtas intraret, atque ita pollueretur (*o*).

§. II.

a Vid. Juven. III. 171. ſqq. *b* Virg. Æn. VI. 298. Juven. III. 267. *c* Heſych. hac v. Suid. V. Πορθμήϊον. *d* Plin. H. N. XXI. 3. *e* Tacit. *Hiſt.* I. 47. *f* Catull. carm. LXVIII. v. 6. *g* Virg. Æn. XI. 29. Perſ. Sat. III. 103. (*De effigie mortui toro præfixa* v. Lipſ. ad Tac. *Ann.* III. 5.) *h* Caſaub ad Actor. v. 6. *i* Horat. Serm. I. IX. 28. Ovid. Faſt. V. 426. *k* Catull. Carm. ad Manl. v. 98. *l* Lucan III. 442. *m* Horat. Epod. X. 18. Serv. ad Æn. VI. 216. Ovid. Met. X. v. 141. *n* Feſt. v. Cupreſſi. *o* Serv. ad Virg. Æn. III. 64.

§. II. *De ipſis Exequiis*.

Octavo tandem (*a*), ut videtur, die, Populus per præconem certa formula (verbi gratia tali, *Exequias L. Titio L. F. quibus ire commodum eſt, jam tempus eſt* (*b*); *ollus effertur*) ad exequias convocabatur; ad quas magna frequentia convenire ſolebant. Itaque magno *conceſſu* (propriam hanc vocem nota (*c*)) efferebatur cadaver, ſi divitis alicujus eſſet, in lecto vel lectica, pretioſis ſtragulis ſtrata (*d*); quæ ferebatur, vel a propinquis (*e*); vel, ſi ſummi viri fuiſſent, a viris plane honeſtiſſimis; quemadmodum Auguſtum a ſenatoribus (*f*), Julium Cæſarem magiſtratum (*g*) humeris elatos fuiſſe legimus, & *Severi* Imperatoris urnam a Conſulibus portatam (*h*): pauperiores vero in *Sandapila* a quatuor veſpillonibus efferebantur (*i*). At omnium honoratiſſimum erat funus, quod *Cenſorium* appellabatur (*k*). Poſt ultimam conclamationem pompa funebris procedere incipiebat, *deſignatore* (Belgis, *een bidder*) eam ordinante (*l*), qui tum etiam lictoribus utebatur; & tibicine (*m*), qui hac occaſione proprio nomine *Siticen* (*n*) Græ-

a Serv. ad. Æn. VI, 218. *b* Terent. Phorm. V. VIII. 37. *c* Cic. pro Flacc. 17. *d* Propert. II. XIII. 21. *e* Vid. Plut. Quæſt. Rom. p. m. 267. Val. Max. VII. 1. 1. Plin. H. N. VII. 44. *f* Suet. Aug. 100. *g* Id Jul. 84. *h* Herodian. IV. [*Germanici cineres tribunorum centurionumque humeris portati*, Tac. Ann. III. 2.] *i* Martial. VIII. 74. (*& alibi*.) *k* Tac. Ann. IV. 15. & ibi Lipſ. *l* Horat. Epiſt. Gel. 1. VII. 6. *m* Ovid. Faſt. VI. 659. *n* l. XX. 2.

Græcis Τυμβαύλης, dicebatur) præeunte, qui *Næniam*, ſive *cantilenam funebrem* (ἐπιτύμβιον νόμον (*a*)) defuncti laudes celebrantem canebat : procerum vero funeribus etiam cornua & tubæ (*b*) ſunt adhibita, qua re teſtabantur (*c*), defunctum neque veneno, neque ferro interiiſſe. Quia autem defunctus iis laudibus ſæpe erat indignus, hinc *næniæ*, ſive *mortualia* pro *nugis* ponuntur (*d*). Præficæ, mercede conductæ, (*e*), plangendi modum ceteris præibant, & laudes quoque defuncti cantabant (*f*); quibus ſæpe ſententias, ex celebrioribus poetis petitas, & rei præſenti convenientes miſcebant (*g*). (Majoris ætatis funera ad tubam * faceſque & candelas ** efferebantur: minoris vero ad tibias & cereos, immixtis tamen facibus, De *lectis* pluribus mortuo nobili ſternendis vide, quos citamus *** de proverbio, *licet ad tubicines mittas*, v. Comment. ad Petron. c. 129.)

In pompa funebri ferebantur inſignia honorum, quos defunctus geſſerat, & quidem

V in-

a Pollux Onom. iv. 10. ſegm. 79. [*De antiquitate cantus exſequialis* v. Falſteri Amoen. *Philol.* T. ii. p. 237.] *b* Horat. Serm. i. v. 43. *c* Hygin. fab. 274. *d* Plaut. Aſin. iv 1. v. 63. *e* Horat. de arte 43. (*vers. Hor. eſt* 431. *Sed nihil probat, quia maſc. gen. legitur*; Ut qui conducti plurant in funere. *Niſi ſit enallage generis, quod adfirmare non auſim. vid. potius Plaut. Truc.* 2. 6. 14. & *Lucil.* 8. 21. *F. R.*) *f* Nævius ap. Feſt v. Præfica. *g* Suet. Jul. 84. * (*Serv. ad Æn. v.* 138) ** (*Lipſ. Exc. ad Tacit. Ann.* iii. 4.) *** [*Cic. de Legg.* ii. 24. *Serv. ad Æn.* vi. 862. & 875.]

inverſa, ut etiam hodie fieri ſolet (*a*) (vel fracta ****); ſpolia hoſtium (*b*), ornamenta triumphalia, dona militaria, & ſimilia (*c*) Tum etiam *Imagines* majorum, & totius gentis in perticis præferebant (*d*); nec facibus parcebatur (*e*). Servi ex teſtamento defuncti manumiſſi, funus pileati præcedebant (*f*): ſequebantur propinqui, filii, ſi adeſſent, velatis, filiæ nudis capitibus (*g*), amici, aliique habitu lugentium; ſcilicet capillo paſſo; in veſte pulla, ſive atra (*h*), ornamentis poſitis, (ut, exempli gratia, equites annulos aureos, & phaleras ponebant (*i*) quod etiam in luctu publico fieri ſolebat (*k*): tum etiam ut hodie, domus luctus tempore claudebantur (*l*). [In luctu vel mœrore veſtes etiam ſcindebant. *Vir. Æn.* v. 685. quod Hebræis perufitatum fuiſſe S. literæ docent. Tum Coſſ. mortuo Druſo ſede vulgari ſedebant, *Tacit. Ann.* IV. 8]

Ita, ſi illuſtre funus eſſet, in forum (*m*) deferebatur (*n*), & a filio, vel propin-

a Pedo Alb. de morte Druſi 141. Tac. Ann. III 2. (*Virg. Æn.* XI. 93. & *ibid. Serv.*) **** [*Pedo ad Liv. vſ.* 177.] *b* Svet. ibid. *c* Lucan. VIII. 733. *d* Propert. II. XIII. 19. *e* Id. IV. 12 Ovid. epiſt. Cydipp 172. *f* Dion. Hal. IV. 24. l. un. §. 5. Cod. de Lat. lib. toll. *g* Plut. Quæſt Rom. 14. s. p. 267. *h* Vid. Propert. IV. XII. 97. Juven. X. 245. *i* Liv. IX. 46. (& 7.) *k* Lucan. II. 18. 28. Juven. III. 212. *l* Tacit. Ann. II. 28. Juven. XIII. 129. (*Pedo ad Liv. vſ.* 183.). *m* Dion. Hal. IV. 40. *n* Horat. Serm. I. I [illegible].

pinquo (*a*) aliquo pro roſtris oratione funebri laudabatur (*b*): quod vetus Romanorum inſtitutum fuit, non vero, ut quidam voluere, a Græcis inventum (*c*). Quin originem a Poplicola habuiſſe docet Plutarchus *ejus vita p. m.* 102. quod inſtitutum ad gloriam quidem & virtutem utiliſſimum fuit (*d*): hiſtoria tamen iis laudationibus mendoſior facta eſt (*e*). Inde ad ſepulchri, vel rogi locum procedebant; qui poſt legem duodecim Tabularum ſemper fuit extra Urbem; cum antea quisque fere domi ſuæ ſepeliretur (*f*), & plerumque, quidem juxta vias (*g*): quanquam, privilegio virturis, vel dignitatis cauſſa dato (*h*), quidam in Urbe ſepulti ſint (*i*); ut præter alios etiam Virgines Veſtales (*k*).

§ III. *De Sepultura & Combuſtione.*

Antiquiſſimis Reipublicæ temporibus Romani utebantur ſepultura (*l*); [i. e. *humatione*, v. nos in Synon.] quanquam hoc perpetuum non fuerit, cum jam A. U. 253. cadavera cremata legamus (*m*); niſi hoc forte factum, quod omnes ſepeliendi otium tunc non ſuppeteret: verum etiam leges Decem-virales clare de uſtione loquuntur. Et male quidam Sullam primum crema-

a Suet. Jul. 6. *b* Dion. Halic. v. 17. omn. *c* Dion Hal. d. l. & IX. 54 *d* Polyb. VI. 51. *e* Liv. VIII. c. ult. Cic. Bruto c. 17. *f* Serv. ad Æn. v. 6. & v. 152 *g* Juven. I. v. ult. *h* Cic. de *LL.* II. vſ. fin. *i* Vid Dion. Hal v. 48. qui paulum variant. Plut. Poplic. p. 109. *K* Serv. ad Virg. XI. 206. *l* Plin. H. N VII. 54. Vid. Xiphil. Pert. non longe ab init. *m* Dion. Hal. v. 47.

tum putant; quod primus ex gente Cornelia crematus fuiſſe dicatur (*a*). Quicquid ejus rei ſit, florente maxime Republica usque ad extrema tempora Antoninorum, cadavera (honeſtiorum ſaltem) cremata ſunt: at poſtea rurſus ad ſepulturam reditum eſt (*b*). Infantes etiam, intra ſeptimum menſem mortui, non cremabantur, ſed ſepeliebantur (*c*). Ita loquor ex uſu communi; licet ſciam *ſepelire*, & *ſepulchrum* etiam de *combuſtione* dici (*e*). Ad cadaver cremandum exſtruebatur *Pyra* in formam aræ (*e*), vel turris ex lignis, facillime ignem concipientibus (*f*), circumpoſitis cupreſſis. Hæc ſimul cum cadavere impoſito liquoribus quibusdam pretioſis conſpergebatur (*g*); & a proximis conſanguineis averſo vultu faces ei ſubjiciebantur (*hh*): ac veſtis pretioſa, ornamenta, arma defuncti, &c. in *Rogum* (qui pro qualitate fortunarum fiebat, Serv. IV. Æn. 685.) (ita dicebatur *Pyra jam ardens*) (*i*) conjiciebantur (*k*). Tum propinqui etiam (tus & aromata * immo) comas ſuas detonſas in rogum mittebant (*l*). Dum cadaver cremaretur, ſanguis humanus ante rogum effundebatur, quo manes defuncti placari credebant. Ille ſanguis olim quidem

a Cic. de LL. II. 22. (*Similis Servii locus ad Virg. mihi excidit.*) *b* Virg. Æn. VI. 177. *c* Plin. H. N. VII. 19. (*citatio falſa.*) *d* Terent. Andr. I. I. v. 101. plin H. N. VII. 54. *e* Virg. d. l. 214. ſqq. *f* Ib. 225. *g* Virg. Æn. V. 223. Mart. X. 97. *hh* Id. Æn. XI. 191. ſqq. *i* Serv. ad Virg. Æn. XI. 185. *k* Id. ad Æn. X. 582. *falſa citatio Sed v. Æn.* VI. 217. & *Serv. ad vſ.* 233.) * (Martial. VI. 85. 12. & X. 26. 6. *Virg.* Æn. VI. 225.) *l* Ovid. epiſt. Canaces v. 116

dem erat captivorum, vel ſervorum (*a*); at poſtea gladiatorum (*b*), inde *Buſtuarii* ſunt dicti: nam Rogus, cum plane jam conſumptus eſſet, *Buſtum* dicebatur (*c*); locus ipſe vero, ubi cadaver cremabatur, dicebatur *Uſtrina* (*d*).

Cadavere cremato favilla, olim quidem vino (*e*), poſtea vero aqua exſtinguebatur; & oſſa ac cineres a proximis (*f*) in Urnam legebantur: iisque odores & flores odoratos miſcebant (*g*). Poterant autem diſcerni oſſa ex ſitu & collocatione cadaveris (*h*), quod non ipſi impoſitum, ſed æſtu potius flammæ circumlambentis in cineres redactum videtur; ita tamen, ut ramuſculi cupreſſorum & particulæ rogi ſuper cadaver conciderent (*i*): quod uncis & hamis, quantum poſſent, prohibebant. Poſt hæc præſentes, ut luſtrarentur, ter aqua pura a ſacerdote conſpergebantur (*k*); & jam diſceſſuri extremum *Salve*, & *Vale* mortuo inclamabant (*l*), hac vel ſimili formula: *Æternum vale, Nos te ordine, quo natura juſſerit, cuncti ſequemur*. Denique præfica, vel quis alius, noviſſimo verbo *Ilicet* omnes dimittebat. (*m*). Urna inferebatur ſepulchro, cui inſcribebatur *Titulus* (*n*), & *Votum* (S. T. T. L. i.e.) *Ut terra mortuo levis eſſet*

a Virg. & Serv.) Ibid. *b* Horat. Serm. ii. iii. 85. *c* Feſt. hac v. *d* Feſt. ibid. *e* Virg. Æn. vi. 227. *f* Tibul. i. iii. 6. *g* Id. iii. ii 23. *h* Vid. Hom. Il. Ψ v. 24. *i* Vid Boxhorn. Quæſt. Rom. 25. Kirchm. de funer. iii. 5. Voſſ. de Idol v. 41. *k* Vid. Virg. Æn. v. 229. *l* Id. Æn xi. 97. *m* Id. Æn. vi. 231. *n* Propert. ii. xi. 36. Vid. Martial. vi. 52.

(*a*) vel, *Ut oſſa molliter cubarent* (*b*): vel Græce ita, Κούφη γῆ τούτοι καλύπτοι (*c*); vel denique, ut dicit Euripides Alceſt. vſ. 462.

--- Κοῦφά σοι χθὼν ἐπάνωθε πέσοι, ὦ γύναι (*d*).

Qui omnino etiam videndus eſt in *Helena*, v. 857. *ſqq.* Domum reverſi amici cum cognatis funebri convivio excipiebantur, cum prius balneum ingreſſi fuiſſent (*e*), ut ſe a pollutione funeris purgarent. Et in illuſtri funere quandoque epulum Populo datum fuit (*f*); aut *Viſceratio* (*g*), (Græcis κρεωνομία *) quæ eſt *crudæ carnis diſtributio* (*h*): quod epulum proprie *Silicernium* dicebatur; Gr. περίδειπνον (*ii*). Nono etiam die, poſtquam funus elatum eſſet, celebrabantur ſacra quædam *Novemdialia* dicta, in Gloſſariis Græcis, ἔννατα ἐπὶ νεκροῦ ἀγόμενα (*k*). Domus denique funeſta purgabatur *Denicalibus* (ſcilicet feriis (*l*): Græci enim νέκυν *mortuum* dicunt, & *Exverriis* (*m*).

a Tacit. Agric. c. ult. *b* Ovid. Triſt. III. III. 75. Contra Tib. I. IV. 60. Virg. Ecl. X. 33. Perſ. S. I. 37. Juven. VII. 207. *c* Suid. v. Κοῦφος. *d* Vid. Bud. comm. ling. Gr 218. *e* Cic. in Vatin. 13. & ibi Abram. *f* Suet. Jul. 26. *g* Liv. VIII. 22. * (*V. Gloſſaria Labbei, ubi* κρεανομία &c. dicitur: *& Caſaub. ad Suet.* J. C. c. 38.) *h* Ser. ad Virg. Æn. I. 211. *ii* Varro ap. Non. p. 76. ed. opt Plaut. Serv. Æn. v. 89. Suid. hac v. *k* Vid. Poll. On. VIII. 14. & ibi not. Serv. ad Æn. v. 63. *l* Feſt. hac v. Cic. de leg. II. 22. *m* Feſt. v. Everriator.

F I N I S.

Τῷ δὲ Βασιλεῖ τῶν αἰώνων, ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ θεῷ τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν. 1. Timoth. 2. vſ. 17.

AP-

(APPENDIX I.

DE

NOTIS ROMANORUM

Sive SIGLIS maxime memorabilibus.

A

A *notat* Abrogo. Abſolvo. Anno. Annis. Ante. Apud Auguſtus. Auguſta. Auguſtalis. Aulus.

AA. Auguſta. Auguſti *duo.* } *& ſimilia ſimiliter.*

AAA. Auguſti *tres.*

A. A A. F. F. Auro Argento Aere Flando Feriundo.

AA. COSS. Auguſtis *duobus* Conſulibus.

A. A. V. S. E. V. Alter AmboVe Si Eis Videbitur.

A. A. V. S. L. M. Apud Agrum Vivens Sibi Locum Monumenti, *vel* Legavit Monumentum.

AA. VV. CC. CONSS. Auguſtis *duobus* Viris Clariſſimis Conſulibus.

AB. IN. E. L. F. E Abdicavit. In Ejus Locum Factus Eſt.

A. B. M. Amico (Amicae) Bene Merenti.

ABN. Abnepos.

ABS. Abſolutus.

AB. U. C. Ab Urbe Condita.

A. D. Ante Diem.

AD. FRU. EMU. Ad Fruges Emundas.

ÆD. CUR. Ædilis Curulis.

ÆL. Aelius. Aelia.
ÆM. Aemilia *tribu*.
ÆR. Aerarium. *&c.*
ÆT. AUG. Aeternitas Auguſti.
A. F. A. N. Aulius Filius Auli Nepos. *Similia ſimiliter*
AFR. Africa. Africanus.
AG. Agrippa. Agro. *&c.*
AGON. Agonalia.
A. H. D. M. Amico (Amicus) Hoc Dedit (Dedicavit) Monumentum.
A K. Ante Kalendas.
A. L. Auli [Auguſti.] Libertus [Liberta.]
A. L. A. Amico (Aram) Libens Animo.
A. L. F (P.) Amico Libens Fecit (Poſuit).
A. L. V. S Animo Lubens Votum Solvit.
A. M. P. Amico Monumentum Poſuit.
AN. A. U. C. Anno Ab Urbe Condita.
AN. C. H. S E. Annorum Centum Hic Situs (Sita) Eſt.
ANN. Annonae.
AN. P. M. L. Annorum Plus Minus Quinquaginta.
AN. V. P. M. II. Annis Vixit Plus Minus Duobus.
A O. Amico Optimo. Alii Omnes.
AP. Appius. *Appia tribu.*
AP. CONS. *Appollini* Conſervatori.
A. P. F. *Auro* (*Argento*) Publico Feriundo.
A. P. P. V. F. *Ad* Populum Plebem Ve Ferant.
A. P. R. *Anno* Poſt Romam Conditam.
AQ. *Aquilifer.*
AR. DD. *Aram* Dedicavit.
ARG. P. X. *Argenti* Pondo Decem.

ARM.

ARM. Armeniacus. Armiluſtria.
ARN. Arnienſi *tribu*.
AR. VV. D. D. Aram Votivam Dono dedit.
A. S. L. Animo Solvit Libens.
A. S. L. F. Amico Suo Libens Fecit.
A. T. A Tergo.
A. U. C. Ab. Urbe Condita. (Anno Urbis Conditæ.)
AUG. Augur. Auguſta. Auguſtalis. Auguſtus.
AUG. LIB. Auguſti Liberalitas (Libertus). (Auguſtæ Liberta.)
A. V. L. Animo Vovit Libens. Annos Vixit Quinquaginta.
AVR. Aurelia, Aurelius. Aurum.

B

B. Balbus. Beatus. Bene. Bonus. B9. bus *terminatio*, ut OMNIB9. *pro* Omnibus
B. A. Bonis Avibus (Auguriis. Auſpiciis).
BASC. Baſilica.
B. D. S. M. Bene De Se Merito. (Meritæ. Merenti).
B. E. Bona Ejus.
B. F. (BF.) Beneficiarius. Benefecit. Beneficium. Bona Fide (Fortuna). Bonum Factum.
B. F. P. Bonæ Fidei Poſſeſſor.
B. H. M. Bene Hic Maneat.
B. M. Beatæ [Bonæ] Memoriæ. Bene Maneat (Merenti). Bonis Manibus.
B. M. H. E. Bene Merenti Hoc Erexit. &c.

B. M. M. P. Bene Merenti Monumentum Poſuit.

B. M. P. [S.] C. Bene Merenti Poni (Sepulcrum) Curavit (Condidit).

B. O. Bene Optime. Bono Omine. Bona Omnia.

B. P. Bono Publico. Bonorum Poſſeſſor.

B. P. D. Bono Publico Datum [Dedit].

B. Q (RE) Bene Quieſcat. [Requieſcat].

B. R. [RP.] N. Bono Rei Publicæ Natus.

B. S. Bona Sua. &c.

B. V. Bene. Vale. (Valeat. Vixit.)

B V. A. Bene Vixit Annis. Boni Viri Arbitratu.

NB. B in ſequioribus potiſſimum monumentis pro V occurrit, ut BIAR. BIX. pro *Virum*, *Vixit*.

C

C Cajus. Caja. Cauſſa. Cenſor. Centum. Centuria. Civitate. Clariſſimus. Cohors. Collegium. Colonia. Comitialis *dies*. Condemno. Conjux Conſul, Cornelius. Cum. Curavit

C Caja. Centuria. &c.

9 Con *principio vocis*. Contra.

CA. Camillus. Cato. Cauſa.

C. A. Cæſar Auguſtus. Cæſarea Auguſta.

CÆS. AUG. PON. MAX. COS. V. DICT. PERP. Cæſar Augur Pontifex Maximus Conſul quintum Dictator Perpetuus.

CAR. Cariſſimus Cariſſima. Carmentalia.

C. B. M. F. Conjugi Bene Merenti Fecit.

C. C. Cajis *duobus*. Cauſſa Cognita. Conjugi Cariſſimo, mæ.

C. C. C.

C. C. C. Cenſa Civium Capita. (Calumniæ Cavendæ Cauſſa)
C. C. C. L. L. Cajorum *duorum*. Con Liberti.
C. C. S. Curavit Cum Suis. Curaverunt Communi Sumtu.
C. D. Cajus Druſus. Collegium Decurionum. Communi Dividundo.
C. E. Curavit Erigi.
C. E. C. Coloni Ejus Coloniæ.
CEN. Cenſor. Centum. Centuria. Centurio.
CEN. P. Cenſor Perpetuus (Primus).
CER. Cerealia.
C. F. Caji Filius (Filia). Cariſſimus Filius. Clariſſima Femina. Conjux (Conjugi) Fecit. Curavit Fieri.
C. F. C. Clavi Figendi Cauſſa.
C. F. M. Curavit Fieri Monumentum.
C. H. Curavit Heres.
C. H. M. Conſecravit Hoc Monumentum, Curavit Hanc Memoriam.
CHO. Cohors.
C. I. C. Cajus Julius Cæſar.
CL. Claudius. Claudia *tribu*. Clariſſimus. Colonia.
CL. V. Clariſſimo *Viro*.
C. M. Cæſar Maximus. Cajus Marius. Cauſſa Mortis. Curavit Monumentum. Conjux Marito.
C. M. D. Conjux Marito (Conjugi Maritus) Dedit.
C. M. F. Conjux Marito (Conjugi Maritus) Fecit. Curavit Monumentum Fieri. Clariſſimæ Memoriæ Femina.
C. M. S. Condidit Monumentum Sibi.

C. M. T. Curavit Monumentum Teſtamento.
C. M. V. Clariſſimæ Memoriæ Viro: Curavit Monumentum Vivens.
C. MUN. Curator Municipii.
CN. Cnæus. Cnæi.
C. O. Civitas Omnis. Conjugi Optimo, mæ.
CO. Conjux. Conjugi.
COACT. A. CONL. ABD. J. E. L. F. E. Coactus A Conlega Abdicavit. In Ejus Locum Factus Eſt.
COER. Coeravit, i. e. *Curavit*. Coeravere.
COH. Coheres. Cohors.
COH. I. PR. P. V. Cohors Prima Prætoria Pia Victrix.
COL. Collega. Collegium. Coloni. Colonia. Collocatum.
COL. AA. PATR. Colonia Auguſta Patrenſis.
COL. DED. Colonia Deducta Colonis Dedit.
CO. M. Communi Matri.
COM. AS. ROM. ET. AUG. Commune Aſiæ Romæ Et Auguſto.
COM. HAB. C. Comitiorum Habendorum Cauſſa.
COMM. Commilitones. Commodus. &c.
COMM. CONS. Communi Conſenſu.
COMP. Compari. Compitalia.
(COM. R. P. Comes Rerum Privatarum.
COM. S. L. Comes Sacrarum Largitionum.)
CON. Congiarium. Conjux. Conlega. Conſu'. Conſularis.
CONCORD. EXERC. Concordia Exercituum.

CON-

CONLAC. F. Con Lacrymis Fecit, *i. e. Cum Lacr.* (*Ego lego*, Conlacrumantes Fecerunt.)
CON. P. S. Conſularis Provinciæ Siciliæ.
CONS. Conſiliarius. Conſualia. Conſul. Conſularis. Conſulatu.
CONSEN. Conſentibus *Diis*.
CON. SEN. ET. EQ. OR. P. Q. R. Conſenſu Senatus Et Equeſtris Ordinis, Populi Que Romani.
CON. SOL. D. Condendo Solum Dedit
CONS. S. Conſervatori Suo.
C. O. P. Comites Ordinis Primi.
COR. Cohors. Cornelius. Cornelia *tribu*. Corona. Corvinus.
COR. VAL. II. Coronis Vallaribus Duabus.
COS. Conſul. Conſules. Conſularis.
COS. DES. S. D. Conſuli Deſignato Salutem Dicit.
COS. ORD. Conſul Ordinarius.
COSS. PRAET. TRIBB. PL. S. P. PL. Q. R. Conſulibus Prætoribus Tribunis Plebis Senatui Populo Plebique Romanæ.
COS. VIR. Conſularis Vir.
COS. V. P. P. Conſul quintum Pater Patriæ.
C. P. Cinerarium Poſuit. Curavit Ponendum.
C. P. S. Curavit Poni Sibi.
C. P. S. E. Curavit Pecunia Sua (Proprio Sumtu) Erigi.
C. P. T. Curavit Poni Titulum.
C. Q. S. S. E. Cauſa Quæ Supra Scripta Eſt.
C. R. Civis Romanus. Cives Romani. Curavit Refici.
CR. Creticus, Criſpus.

CRAS.

CRAS Craſſus.
C. R. C. Cujus Rei Cauſa.
CRUST. ET. SPORT. N. S. X. N. Cruſtulum Et Sportulas Nomine Suo Decem Nummos.
C. S. Communi ſumtu. Conſulum Sententia. Cum Suis. Curavit Sibi. Conjugi suo. (Suæ.)
CS. Cæſar. Conſiliarius. Conſul.
C. S. C. P. T. M. Cum Suis Curavit Poni Titulum Monumenti.
C. S. F. Communi Sumtu Factum Curavit Sibi Faciendum. Cum Suis Fecit.
C. S. H. Communi Sumtu Heredum. Cum Suis Heredibus.
C. S. H. S. S. S. V. T. L. Communi Sepulcro Hic Siti Sunt. Sit Vobis Terra Levis.
C. S. H. S. T. T. L. Communi Sumtu Heredum. Sit Tibi Terra Levis.
C. S. S. Cum Suis Servis. Curavit Sibi Sepulcrum. Curavit Sibi Suis.
C. V. Centum Vir. Centum Viri. Clariſſimus Vir. Conſul quintum.
C. V. J. CELSA. Colonia Victrix Julia Celſa.
CU. MA. F. AN. XV. Cum Marito Fuit Annos quindecim.
C. V. M. P. Contra Votum Memoriam Poſuit. Curavit Vivens Monumentum Poni.
C. V. P. V. D. D. Clariſſimus Vir Præfectus Urbi DeDicavit (Dono Dedit.) Communi Voluntate Publice Votum Dederunt.

CUR.

CUR. Cura. Curator. Curavit. Curia. Curio. Curulis.
CUR. ÆD. SAC. Curatori Ædium Sacrarum.
CUR. ANN. Curatori Annonæ.
CURAT. OP. PUB. Curatori Operum Publicorum.
CUR. D. S. Curavit De Suo.
CUR. ET. SUB. ASC. DED. Curavit Et Sub Aſcia Dedicavit.
CUR. II. FRUM. COMP. Curator Iterum Frumenti Comparandi.
CUR. P. P. Curator Pecuniæ Publicæ.
CUR. RP. Curator Rei Publicæ.
CUR. SAC. PUB. P. R. Curator Sacrorum Publicorum Populi Romani.

D

D. Data. Decimus. Decius. Decurio. Dedicavit. Dedit. Depoſitus. Devotus. Deus. Dictator. Dies. Dii. Divus. Donavit. Dominus. Domo.
D. A. C. Divus Auguſtus Cæſar.
DAC. Dacia. Dacius.
D. A. S. Divo Auguſto Sacrum.
DAT. ET. PP. Data Et Propoſita.
DAT. POP. Datum Populo.
D. B. I. Diis Bene Juvantibus.
D. B. M. Dedit Bene Merenti.
D. B. S. F. De Bonis Suis Fecit.
D. C. Divus Cæſar. Decurio Coloniæ. Decurionum Collegium.
D. C. A. Divus Cæſar Auguſtus.
D. C. ND. L. De Cauſſa Non Dum Liquet.

D. CP.

D. CP. Datum Conſtantinopoli.
D. C. S. De Conſilii Sententia.
D. D. Decurionum Decreto. Dedicavit. Dedicatum. Dedit Donavit. Dedit Dedicavit. Dono Dedit. Deo Domeſtico. Dis Deabus. Diis Dantibus. Dotis Dictio.
DD. Dederunt. Dedicavit. Dedicaverunt. Dies.
D. DD. Dono Dederunt. &c.
D. D. D. Datum Decreto Decurionum. & Dono Dedit Dedicavit.
D. D. D. D. Dignum Deo Donum Dicavit. Dono Datum Decreto Decurionum.
DDD. NNN. FFF. Domini Noſtri Felices tres.
D. D. D. S. Dono Dedit De Suo.
D. D. L. Dono Dedit Lugens. (Libens).
D. D. L. M Dono Dedit Libens Merito (Libero Munere).
D. D. M. Dedicatum Dis Manibus. Dono Dedit Monumentum.
D. D. NN. AUGG. Dominorum Noſtrorum Auguſtorum.
D. D. O. P. Dis Deabus Omnibus Poſuit.
D. D. Q. Dedit Donavit Que. &c. Dis Deabus Que.
D. D. S. Dis Deabus Sacrum.
DE. Decius Defunctus.
DEC. Deceſſit. Decius. Decurio.
DEC. DEC. MUN. MAL. Decreto Decurionum Municipii Malacitani.
DEC. HS. XII. N. Decurionibus Seſtertios Duodecim Numero.
DEC. * XIII. AUG. XII. POP. XI. Decurionibus Denarios Tredecim. Augu-ſtali-

ſtalibus Duodecim. Populo Undecim.
DED. Dedicavit. *&c.*
D. F. HS. C. Det Fiſco Seſtertios Centum.
DEN. Denatus.
DEP. EST. IN. PA. Depoſitus Eſt In Pace.
DE. P. S. P. De Pecunia Sua Poſuit.
D. E. R. I. S. C. De Ea Re Ita Senatus Cenſuit.
DESS. Deſignari.
DE VIC. S. PORTCI. F. COIR De Vicanorum Sententia Porticum Fieri Coiraverunt.
D. F. Decimi (Divi) Filius (Filia). (Det Fiſco.)
D. F. D. I. P. Decurionum Fide Dividenda In Publicum. (*Poſſit etiam exponi*, Inter Plebem.)
D. G. Dedit (Donavit) Gratis. (*Quidni* Gratus ?)
D. H. Donavit Heredibus. Dono Habuit.
D. I. Dari Juſſit. Diis Immortalibus. Dis Inferis
DIAL. Dialis *Flamen.*
DIC. Dictator.
DICT. SEDIT. SEDAN. ET. R. G. C. Dictator Seditionis Sedandæ Et Rei Gerundæ Cauſſa.
DIG. M. Dignus Memoria. Digna Mulier.
DIL. S. Dilectiſſimus Servus.
D. I. M. Deæ Iſidi Magnæ. Deo Invicto Mithræ. Dis Inferis Manibus (Malis).
D. IMM. S. } Diis Immortalibus Sacrum.
D. I. S. } Dis Inferis Sacrum.
DIS. D. Q. Dis Deabus Que.

DISP. ET. TABUL. *Diſpenſator Et Tabularius.*
D. L. *Dedit Libens* (*Locum. Lugens.*) *Donavit Locum. Decimi Libertus.*
D. L. A. P. *Donum Libens Animo Poſuit.*
D. L. D. L. D. D. D. *Dono Libens Dedit. Locus Datus Decreto Decurionum.*
D. L. D. P. *Dis Locum Dedit Publice.*
D. L. M. *Datus Locus Monumenti. Dedit Libens Merito.*
D. L. S. *Dedit Locum Sepulturæ. Dis Laribus Sacrum.*
D. M. *Deæ* (*Deum*) *Matris. Dedit Moerens.* (*Monumentum*). *Dis Manibus. Divæ Memoriæ. Divino Monitu. Dolus Malus. &c. Domus Mortui.* (*Dicatum Memoriæ.*)
D. M. A. *Dolus Malus Abeſto.*
D. M. Æ. *Deo Magno Æterno.*
D. M. E. M. Æ. *Deo Magno* (*Dis Manibus*) *Et Memoriæ Æternæ.*
D. M. F. V. C. *Doli Mali Fraudis Ve Cauſſa.*
D. M. L. *Datus* (*Dicatus*) *Memoriæ Locus. Dedit Merito Libens.*
D. M. M. I. *Deæ Magnæ Matri Iſidi,* (*Idææ*).
D. O. M. *Deo Optimo Maximo.*
D. M. P. *Dis Manibus* (*Defunctæ Monumentum*) *Poſuit.*
D. M. V. F. *Dis Manibus Votum* (*Vivens. Univerſis*) *Fecit.*
D. N. *Dominus Noſter.*
DMA. *Domina*
D. N. M. Q. E. *Devotus Numini Majeſtati Que Ejus.*

D. O.

D. O. M. S. Deo Optimo Maximo (Diis Omnibus Manibus.) Sacrum.
DON. DON. Donis Donatus.
D. P. Dedit Publice. De Pecunia. Diis Patriis Penatibus). Divus Pius. Donum Poſuit.
D. PEC. R. De Pecuniis Repetundis.
D. P. M. V. Dies Plus Minus Quinque.
D. PP. Data Propoſita. Data Publicata. Dis Perpetuis.
D. P. P. De Pecunia Publica (Propria).
D. P. S. De Pecunia Sua. Dedit Proprio Sumtu. Dis Penatibus (Perpetuis) Sacrum.
D. P. S. D. L. D. P. De Pecunia Sua Dedicavit. Locus Datus Publice.
D. Q. S. De Quo Supra. Dies Qui Supra.
DR. Druſus.
D. S. Data Subſcripta. Deo Sancto. Deo Sacrum. De Suo.
D. S. B. H. S. S. De Suis Bonis Hoc Sibi Sumſerunt (Suis).
D. S. D. D. De Suo Donum Dedit. *&c.*
D. S. I. M. Deo Soli Invicto Mithræ.
D. S. I. P. C. De Sua Impenſa Poni Curavit.
D. S. P. Deo Sacrum Poſuit. De Sua Pecunia. De Suo Poſuit.
D. S. P. P. De Sua Pecunia Poſuit. De Suo Poſuere.
D. S. S. De Suo Sibi. De Senatus Sententia. de Suo Sumtu.
D. S. V. S. L. L. M. De Suo Votum Solvit Lubentiſſime Merito.
D. T Dedit Teſtamento (Titulum. Tumulum). (Dum Taxat.)
D. V. Dedit Vivens. Devota Veſtæ. Devotus

tus Veſter (Vir). Dies quintus. Dis Volentibus. Donec Vixit.

DVL. Dulcis. *Dulcis. Dulciſſimus &c.*

D. V. S. Dedit Vivens Sibi. *Dis.* Univerſis Sacrum.

DVVMV. Duum Vir. *Duum Viratus.*

E

E Ejus. Ei. Eorum. Eis. Erexit *&c.* Eſt. Ergo.

E. B. Ejus Bona.

E. C. Ejus Cauſſa. Erigi Curavit.

ED. Edicto.

E. D. Ejus Domus. (*Dominus.*)

EDV. P. D. Edulium Populo Dedit.

EE. Eſſe.

EE. N P. Eſſe Non Poteſt.

E. F. Egregia Femina. Erigi Fecit. Ejus Filius.

EG. Egit. Egregius *&c.*

EG. S. B. M. F. Erga Se Bene Merenti Fecit.

E. H. Ejus Heres.

E. H. E. Ex Heres Eſto.

E. H. L. N. R. Ejus Hac Lege Nihil Rogatur.

E. H. T. N. N. S. Extraneus Heres Tumulum Nunc Non Sequitur. Exterum Heredem Titulus Noſter Non Sequitur.

EID. MART. Eidus Martias.

E. I. M. C. V. Ex Jure Manu Conſertum Vocavit.

E. L. Ea Lege. Ejus Locus. Edita Lex.

E. M. Ejus Mater. Egregiæ Memoriæ

(Mu-

(Mulieri.) Erexit Monumentum.
EM. Emeritus. *Emit.*
EMP. Emptor. *Empta.*
EM. VR. *Eminenti* Viro.
EN. Endotercifus *h. e. Intercifus dies.* Enim.
EOR. Eorum.
EP. Epiſtola. *Epitaphium.*
EP. M. Epiſtolam Miſit.
EPUL INDICT. Epulum Indictum.
EQ. Eques. Equiria.
EQ. M. Equitum Magiſter.
EQ. M. P. Equum Meruit Publicum.
EQ. O. Equeſter Ordo *&c.*
EQ. P. Equus Publicus *&c.*
EQ. R. E. P. Eques Romanus Equo Publico.
EQ. SING. Eques Singularis.
ER. Erit. *Erogator.*
E. R. A. *Ea* res agitur.
E. S. ET. LIB. M. E. Et Sibi Et Libertis Monumentum *Erexit.*
E. S. S. PQ. R. Ex Sententia Senatus Populi Que Romani.
ESQ. *Esquilina tribu.*
E. T. F. I. S. Ex Teſtamento Fieri Juſſit Sibi.
ET. L. L. P. Q. E. Et Libertis Libertabus Poſteris Que Eorum.
ET. S. A. D. Et Sub Aſcia Dedicavit.
ET. S. ET. S. LIB. L. P. Q. E. Et Sibi Et Suis Libertis Libertabus Poſteris Que Eorum.
E. V. Egregius Vir. *&c.* (Ex Voto.)
E. V. L. S. *Ejus* Votum Libenter Solverunt. *Ei* Votum *Libens* Solvit.

EVOC.

EVOC. Evocatus.
EXACT. TRIB. CIVIT. GALL. Exactor Tributorum Civitatum Galliæ.
EX. A. D. C. A. Ex Auctoritate Divi Cæſaris Auguſti.
EX. A. D. K. Ex Ante Diem Kalendas.
EX. A. P. Ex Argento Publico.
EX. C. C. Ex Civitatis (Coloniarum , Communi) Conſenſu.
EX. D. EX. Decreto (Decuria , Domo Dono).
EX. E. Exheres Eſto.
EX. EA. P. Q. I. S. AD. ÆR. D. E. Ex Ea Pecunia Quæ Juſſo Senatus ad Ærarium Delata Eſt.
EX. GER. I. Ex Germania Inferiori.
EX. H. L. N. R. Ex Hac Lege Nihil Rogatur.
Ex. J. Q. Ex Jure Quiritium.
EX. M. D. Ex Motu Dedit.
EX. NUM. FRUM. LEG. Ex Numero Frumentariorum Legionis.
EX. ORD. ARUS. Ex Ordine Aruſpicum.
EX. PR. Ex Prætorio. Ex Prætoria *Nave*.
EXQ. Exquilina *tribu*.
EX. R. Exactis Regibus.
EX S. C. P. Ex Senatus Conſulto Poſuit. Ex Suo Curavit Ponendum.
EX. S. D. Ex Senatus Decreto. Ex Suo Dedit.
EX. T. F. I. Ex Teſtamento Fieri Juſſit.
EX. V. Ex. quinta. Ex Viſu. Ex Voto.
EX. V. S. P. Ex Voto Sacrum (Suo , Suſcepto) Poſuit.

Taci-

F

F. Faciundum. Factum. Fecit. Fieri. Familia. Faſtus *dies*. Felix Feliciter. Femina. Fides. Filius. Filia. Frater. Fronte. Fuit.

FAB. Fabius. Fabia *tribu*. Fabrum.

FAL. Falerina *tribu*.

FAM. Familia. Familiaris.

F. C. Faciundum Curavit. Fidei Commiſſum. Fiduciæ Cauſſa. Fraude Creditoris. Filio Cariſſimo *vel* Filiæ. Fecit Conjux.

F. D. Fides Data &c. Factum Dedicavit. Flamen Dialis.

F. E. Factum Eſt. Fecit Erigi. Fides (Filius) Ejus.

F. E. D. Factum Eſſe Dicitur.

FEL. P. R. Felicitas Populi Romani.

FER. Feralia.

FER. LAT. C. Feriarum Latinarum Cauſſa.

FER. NEP. Feriæ Neptuni.

F. E. S. Fecit Et Sacravit. Fecit Et Suis.

F. F. Fabrefactum. Fabricaverunt. Fecerunt.

FF. { Fieri Fecit. Filii. Filius Familias. Fratres. Flando Feriundo.

F. F. F. Ferro Flamma Fame. Flavii Filius Fecit (Fuit). (Flando. Faciendo. Feriendo.)

F. FL. Fratris Filius.

FF. PP. FF. Fortiſſimi. Piiſſimi. Feliciſſimi.

F. F. Q. Filiis Filiabus Que.

F. H. Fecerunt Hoc. Fecit Heres *&c.* Filius Heres. Femina Honeſta.

F. HC. Familiæ Herciſcundæ.
F. I. Fide Juſſor. Fieri Juſſit.
F. I. A. P. Felix. Julia Auguſta Pia.
FI. B. Fide Bona.
FID. M. Fides Militum.
F. L. Favete Linguis. Fecit Locum. Feminæ Lectiſſimæ.
FL. Filius. Filia. Flamen. Flaminica. Flaminius. Flavia *tribu*. Flavius.
FLCA. Falcidia *lex*.
FLO. Floralia.
F. M. Fati Munus. Fecit Monumentum, (Memoriam. Mœrens. Merenti). Fieri Mandavit.
F. MART. CAR. MONET. Fætiæ Martis Carnæ Monetæ.
F. M. I. Fati Munus Implevit. Fieri Monumentum Juſſit.
F. N. C. Fidei Noſtræ Commiſit.
F. O. Fratri Optimo.
FONT. Fontinalia.
FOR. Forum. Fortuna. Fortis
FOR. RE. EX. S. C. Fortunæ Reduci Ex Senatus Conſulto.
F. P. Faſtus primo. Fecit Patri (Publice). Filius patri. Filio Pater (Poſuit). Fas Prætori. Feriæ Publicæ.
F. R. Finium Regundorum. *&c.*
FR. Forum. Frater. Fronte. Frumentarius.
FR. D. Frumenti Dandi.
FS. Familias. Fratres. Filiis.
F. T. C. Fieri Teſtamento (Titulum) Curavit.
F. V. C. Fidei Veſtræ Commiſſum. Fieri Vivens Curavit. Fraudis Ve Cauſſa.

F. V. S.

F. V. S. L. M. Fecit Vivens Sibi Locum Monumenti. Fecit Voto Suſcepto Libens Merito.

G

G. Gajus. Gaudium. Genius. Gens. Genus. &c. Geſta. Gratia.
GAL. Galeria *tribu.* Galerius. Gallus.
G. B. D. M. P. Genio Bono Dicavit Monumentum Publice.
G. D. Germanicus Dacicus. Gratis Dedit.
GEM. Gemina *Legio.* Gemellus.
GER. Germanicus.
GG. Gemina *Legio.* Geſſerunt.
G. L. Genio Loci. Gaji Libertus. &c.
GL. E. R. Gloria Exercitus Romani.
GL. P. Gloria Parentum [Populi, Patriæ].
G. M. Genio Malo.
GN. Gens. Genius. Genere. Gnæus.
GN. N. T. M. D. D. Genio Numini Tutelari Monumentum (Merito) De Dicatum.
G. P. Galliæ Procurator. Genio Poſuit (Parentum).
GR. Gerit. Grex. Gratis.
GRAC. Gracchus.
GR. D. Gratis Dedit.
G. S. Genio Sacrum.
G. V. Genio Urbis. Gnæus Valerius. Gravitas Veſtra.
G. V. S. Genio Urbis Sacrum. Gratis (Gratus) Votum Solvit.

X Habet.

H

H Habet. Heres. &c. Hic. Hoc. Honeſtus. Honor. Hora, &c.
H. A. C. Heres Amico Curavit.
H. A. E. C. Hanc Ædem Ei Condidit. Hanc Aram Erigi Curavit.
H. A. I. R. Honore Accepto Impendium Remiſit.
H. B. Heres Bonorum. Hora Bona.
H. B. V. P. Heres BonorumVe Poſſeſſor.
H. C. CU. Hic Condi Curavit.
HC. L. S. P. S. Hunc Locum Sepulturæ Poſuit Sibi.
H. D. D. Heredes Dono Dedere. Honori Domus Divinæ.
HER. S. Herculi Sacrum.
H. E. S. Hic Eſt Situs (Sepultus).
H. ET. L. Heredes Et Liberti.
H. F. Heres Fecit Hic Fundavit. Honeſta Femina.
H. H. Heredes. Homo Honeſtus. (Hiſpaniarum.)
H. H. M. S. Heredes Hoc Monumentum Sequitur.
H. I. Hic Jacet.
HILAR. TEMP. Hilaritas Temporum.
H. K. N. Have Kariſſime Nobis.
H. L. Hac Lege. Hic Locus. &c. Hoc Legavit. Honeſto Loco.
H. L. D. Heres Libens (Hoc Libens. Hunc Locum) Dedit.
H. L. H. N. S. Hic Locus Heredes Non Sequitur.

H. L. N. *Honeſto* Loco Natus.
H. L. R. *Hac* Lege Rogatum.
H. M. *Hoc* Mandavit. *Hoc* Monumentum. *Honeſta* Mulier. (*Hanc* Memoriam.) *Honeſta* Miſſione. *Hora* Mortis.
H. M. AD. H. N. T. *Hoc* Monumentum Ad Heredes Non Tranſit.
H. M. D. M. A. *Huic* Monumento Dolus Malus Abeſto.
H. M. E. H. N. S. *Hoc* Monumentum Exterum Heredem Non Sequitur.
H. M. D. N. R. *Hoc* Monumentum Exterum Non Recipit.
H. M. G. N. S. *Hoc* Monumentum Gentiles Non Sequitur.
H. M. IN. F. P. X. IN. A. P. X. *Hoc* Monumentum In Fronte pedes Decem, In Agro Pedes Decem *Vide Schol.* ad *Horat. Serm.* I. *Sat.* VIII.
H. M. S. M. *Hoc* Monumentum (*Hanc* Memoriam) Sibi Mandavit.
H. M. S. S. E. H. N S. *Hoc* Monum. Sive Sepulcrum Exteros *Heredes* Non Sequitur.
H. N. D. M. A. *Heredi* Non Datur Monumenti Actio.
H. O. *Hoſtem* Occidit. *Hoſte* Occiſo.
HO *Homo*. *Honeſtus*. *Honor*. *Hora*.
HOR. *Hora &c.* *Horatia tribu.*
HOS. *Hoſpes*. *Hoſtis*.
H. O. S. *Hic* Oſſa Sita.
I *H.* O. S. E. H. N S. *Hæc* Ollarum Schola (Series Exterum *Heredem* Non Sequitur.)
H. P. *Haſta* Pura, *Hic* Poſitus. *Hic* Poſuit. *Hora* Peſſima.

H. R. Hic Requieſcit. Honeſta Ratio.
H. R. E. I. Q. M. E. A. Hanc Rem Ex Jure Quiritum Meam Eſſe Ajo.
(H. R. I. P. Hic Requieſcat In Pace.)
H. R. I. R. Honore Recepto Impenſam Remiſit.
H. S. Herculi Sacrum. Heredem Solvi. Hic Situs. &c. Hoc Sepulcrum. Hora Secunda.
(Hoc Solus.)
H. S. Sive HS. Seſtertius. Seſtertium.
H. S. E. T. F. I. H. F. C. Hic Situs Eſt Teſtamento Fieri Juſſit. Heredes Faciundum Curaverunt.
H. S. F. H. T. F. Hoc Sibi Fecit. Heredes Titulum Fecerunt.
H. S. H. N. S. Hoc Sepulcrum Heredes Non Sequitur.
H. S. S. Hic Siti (Sepulti) Sunt.
H. S. T. N. E. Huic Sepulcro Titulus Non Eſt.
H. S. V. F. M. Hoc Sibi Vivens Fieri Mandavit.
H. T. V. P. Hunc Titulum Vivus Poſuit.
H. V. Hiſpaniæ Utriusque. Honeſtus Vir. Honore Uſus. Horis quinque. Hoc Volens. Hoc Vivus. Hoc Votum.

I

I. Immortalis. Imperator. In. Inferis. Inter. Invicto. Jovi. Iterum. Julius. Juſſit. *Semel. Unum. Aſſis nota.*

IAN. Januarius.

IAN. CLU. Janus Clufus. Janum. Clufit.

IA. T. C. Intra Tempus Conſtitutum.

I. Bi

I. B. In Brevi.
I. C. Intra Circulum. Julius Cæſar. Juris Conſultus.
J. C. E. V. Juſta cauſſa Eſſe Videtur.
I. D. Inferis Diis. Jovi Dedicatum. Iſidi Deæ. Juri Dicundo. &c. Juris Dictio.
ID. Idus. &c.
I. D. P. Idemque Probavit. Juri Dicundo Præeſt &c.
I. D. T. S. P. In Diem Tertium Sive Perendinum.
I. E. Id Eſt In Edictis. Judex Eſto.
I. F. In Foro. In Fronte. InterFuit. Juſſu Fecit.
I. F. P. R. E. A. D. P. In Foro Pro Roſtris Et Ante Diem Pridie.
I. H. Jacet Hic. Juſtus Homo.
I. H. D. D. In Honorem Domus Divinæ (Deorum Dear.)
II. *Iterum. Secundum. Duo.*
II. VIR. I. D. QQ. Duum Vir Juri Dicundo QuinQuennalis.
I. L. Illius Libertus. (Liberta.) In Loco. Intra Limitem. Jure Legis. Juſta Lex.
I. L. D. In Loco Divino. Ipſe (Illi) Libens Dedit. &c.
I. L. P. (R. *vel* S.) In Loco Publico (Religioſo. Sacro.)
IMM. II. HON. IIII. Immunis Iterum Honoratus Quartum.
IMP. Imperator. Imperatrix. Impero.
IMP. RECEPT. Imperio (*Nonne præſtat*, Imperatore ?) Recepto.
IN MAG. M. E. IN. E. L. F. E. In Magiſtratu Mortuus Eſt. In Ejus Locum Factus Eſt.

INF. AER. PP. R. H. S. M. N. Inferat Ærario Populi Romani Seſtertios Mille Nummos.

IN M. (PR.) O. E. In Magiſtratu [Prælio] Occiſus Eſt.

IN. R. P. S. FUNC. In Re Publica Sua Functus.

INTEG. FAM. Integræ Famæ.

I. O. M. C. Jovi Optimo Maximo Conſervatori.

I. O. M. S. P. Q. R. V. S. PR. S. IMP. CAES. QUOD. PER. EU. R. P. IN. AMP. ATQ. TRAN. S. E. Jovi Optimo Maximo Senatus Populus Que Romanus Votis Suſceptis Pro Salute Imperatoris Cæſaris Quod Per Eum Res Publica In Ampliore Atque Tranquilliore Statu Eſt.

I. P. In Pace. In Poſſeſſione. Indulgentiſſ. Patrono. Juſtus Poſſeſſor. Juſſit Poni.

I. Q. Jure Quiritum.

I. Q. P. IdemQue Probavit.

I. R. Jovi Regi. Junoni Reginæ Jure Romano (Rogavit).

I. S. In Senatu. In Suis. (In Suos.) Jovi Sacrum. Judicatum Solvi. Judicium Solvit. Judicio Senatus.

I. S. C. In Senatus Conſulto. Judex Sacrarum Cognitionum.

I. S. L. M. Ipſe Solvit Lubens Merito.

I. S. M. R. Juno Soſpita Magna Regina.

I. SN. R. In Senatu Romano.

I. S. S. Inferius Scripta Sunt.

I. S. V. P. Ipſi Sibi [Impenſa Sua] Vivi Poſuere.

I. T. C. Intra Tempus Conſtitutum.

IUD.

IUD. Iudex. Judicium.
IUD. CAP. Judæa Capta.
I. V. E. E. RP. F. S. V. C. Ita Ut Eis E Republica Fideve Sua Videbatur Cenſuere.
IUG. Jugali.
IUL. Julius. Julia.
IURD. Juridicus. Juris Dictio.

K

K. Kæſo. Kaja. Kalendæ. Kalumnia. Kaput. Kariſſimus. &c. Kardo. Karthago.
K. C. Kalumniæ Cauſſa. Kapite Cæſus (Cenſus). Karthago Civitas.
K. D. Kalendæ Decembres. Kapite Deminutus.
K. F. Kal. Febr. Kardo Finalis. Kariſſ. Fil.
K. L. V. Kaput. Legis Quintum.
K. N. Kæſonis Nepos. Kal. Novembr. Kariſſime Nobis.
K. P. Kariſſime Parens. Kardo Poſitus. Kaſtra Poſuit.
K. Q. (S.) Kalendæ Quinctiles (Sextiles).

L

L. Laribus. Latinos. Latum. Legavit. Legio. Lex. Libens. Libertus. Libra. Locavit. Locus. Longum. Lucius. Luſtrum. Quinquaginta. Ludus.
L. A. D. Libens Animo Dedit. &c. Locus Alteri Datus.
L. AG. Leg. Agraria.

L. AP. Ludus Apollinis. &c.
L. B. M. D. Locum [Liberto, Libertæ] Bene Merenti Dedit.
LB. S. Libens Solvit.
L. C. Latini Cives (Coloni). Lege Cavetur. Libertatis Cauſſa. Locus Conceſſus. Lucius Cornelius.
L. D. P. Libertus Domino (Liberto Dominus) Dedit Locus Datus Publice.
L. D. S. C. Locus Datus Senatus Conſulto (Sepulturæ Cauſſa. Sententia Collegii.) Libens De Suo Curavit.
L. E. D. Lege Ejus Damnatus. Libens Ei Dedit. Locus Ei Datus.
LEG. Legatum. Legatus. Legavit. Lege. Legio. &c.
LEG. I. ADI. P. F. ANT. Legio Prima Adjutrix Pia (Fidelis) Felix Antoniana.
LEG. V. M. P. C. Legio Quinta Martia (Macedonica) Pia Conſtans.
LEG. XIIII. G. M. V. Legio Decima Quarta Gemina Martia Victrix.
L. E. L. L. M. C. S. Lubens Et Libens Merito Cum Suis.
L. EM. Locus Emtus.
LEM. Lemonia *Tribu* Lemuria.
LEP. Lepidus.
L. F. Libens (Libertus. Lugens. Luſtrum) Fecit. Lucii Filius.
L. F. F. O. M. M. D. S. Libens Fieri Fecit Omni Meliori Modo De Suo.
LG. Legatus. Legavit. Legio.
L. H. F. C. Libertus Heres (Locum Hunc. Libens, Libertus, Lugens Hoc) Faciundum Curavit.

L. I.

L. I. Lex Julia.

Lib. Liber. Liberalia. Liberalitas. *L*ibertus. *&c.* Libertas.

LIB.LIB.P.Q.E. Libertis Libertabus Poſteris Que Eorum.

LIB.TABUL. Librarius Tabularii.

L.I.D.A.C. Lex Julia De Adulteriis Coercendis.

L.JU.REP. Lex Julia Repetundarum.

L. L. *L*ibens *L*ubens. *L*ibentiſſime. Libertis *L*ibertabus. Lucii *L*ibertus. *&c.*

LL. Dupondius. *L*egibus. *L*iberti *Duo.*

L.L. Q. S. P. Q. S. *L*ibertis *L*ibertabus Que Suis Poſteris Que Suorum.

LLS. Seſtertius.

L. M. *L*egavit (*L*ocavit) Memoriam (Monumentum.) *L*ibens Merito. *L*ibero Munere. *L*ocus Monumenti. (Mortuorum.) *&c.* Lucius Muræna.

L. M. F. Locum Monumenti Elegit. [Erexit.]

LO. Liberto Optimo Libertis Omnibus.

L. P. Locus Proprius. (Propitius. Publicus.) Lege *P*unitus.

L. P. C. R. Latini Priſci Cives Romani Libens Poni Curavit Requietorium.

L. P. F. F. V. A. VI. Lugens Pater Filio Fecit. Vixit Annos Sex.

L. PR. *L*ocus Privatus. *&c.*

L. Q. S. *L*ocus Qui Supra.

L. R. *L*ege Rogatur. *L*ex Romana. *L*ocus Religioſus. *L*ocavit Requietorium.

L. S. *L*aribus Sacrum. *L*ibens Solvit. *L*iberto Suo. *L*ocus Sacer. *L*ocus Sepulturæ.

L. S. M. C. P. *L*ocum Sibi Monumenti Curavit Poni

L. T. Legavit Teſtamento. (Titulum). Legem Talit. Lucius Tatius (Titius)
L. V. Lex Vetat. Libens Vovit.
LUD. PLEB. IN. CIRC. Ludi Plebeji In Circo.
L. VOC. Lex Voconia. Lucius Voconius.
LUPER. N. P. Lupercalia. Nefaſtus Primo.
LV. P. F. Ludos Publicos Fecit.
LUSTR. MISS. Luſtrum Miſſum.

M

M. Magiſter. Magiſtratus. Magnus. Manibus. Marcus. Marca. Mars. Mater. Memoriæ. Menſes. Miles. Militavit. Millia. Miſſio. Monumentum. Mortuus. Mulier.
M'. Manius.
MAC. AUG. Macellum Auguſti.
MAEC. Mæcia *tribu*.
MAG. EQ. Magiſter Equitum.
MAG. QUINQ. COLL. FABR. TIG. Magiſter Quinquennalis Collegii Fabrum Tignariorum.
M. A. G. S Memor Animo Grato Solvit.
MAI. Majori.
MAM. Mamercus.
MAN. IRAT. H. Manes Iratos Habeat.
MAR. Marius. Maritus. Marmor.
MAR. ULT. Mars Ultor.
MATR. Matralia. (*Matris Matutæ feſtum.*)
MAX. POT. Maximus Pontifex.
M. B. Memoriæ Bonæ. Merenti Bene. Mulier Bona.
M. B. M. F. Monumentum (Matri. Mulieri. Ma-

Marito) Bene Merenti Fecit.
M. C. Marcus Cato. (Cenſor. Cicero) Memoriæ (Mortis). Cauſa. Monumentum Condidit. (Curavit.) *&c.* (Matri) (Mulieri) Cariſſimæ.)
M. CS. Marcus Cæſar.
M. C. T. Monumentum Curavit Teſtamento.
M. D. Manibus Dis. Matri Deum. *&c.*
M. D. M. I. Magnæ Deum Matri Idææ (Iſidi.)
M. E. Memoriam Erexit. Mortuus Eſt.
M. E. M. D. D. E. Municipibus Ejus Municipii Dare Damnas Eſto.
MEN. Menenia (*tribu*).
MERC. Mercator. Mercurius. Mercurialis.
MERK. D. Merkedonius (Mercedin.) Dies.
M. F. P. Malæ Fidei Poſſeſſor. Mater Filio Poſuit.
M. H. Mulier Honeſta Mandavit Hoc.
M. H. AD. H. N. T. Monumentum Hoc Ad Heredes Non Tranſit.
M. H. E. Mihi Heres Eſto.
M. H. E. N. R. Monumentum Hoc (Heredem) Extraneum. Non Recipit.
M. H. H. N. S. Monumentum Hoc Heres (*potius* Heredem) Non Sequitur.
M. H. S. M. Memoriam Hanc Sibi Mandavit. *&c.*
M. I. Matri Idææ. (Iſidi). Maximo Jovi Monumentum Juſſit.
MIL. COH. X. IU. URB. Miles Cohortis Decimæ Juvenum Urbanorum.
MI. ME. H. DD. S. Mihi Meisque Hoc DeDicavi Sepulcrum.

X 6 MIN.

MIN. Minervæ Minor. Minutia *tribu*.

M. L. Marci *L*ibertus. Merito *L*ubens. Miles *L*egionis. Militis *L*ocus. Monumentum *L*egavit. *&c.*

ML. CL. PR. RA. Miles Claſſis Prætoriæ Ravennatis.

ML. PR. Miles Prætorianus.

M. M. Magnæ Matri. (Mœſtæ Memoriæ.)

MM. Marci *duo*. Memoriæ. Meritiſſimo. Milites.

M. M. D. Matri Magnæ Deum. Matri [Marito. Merenti] Monumentum Dedit.

M. N. Marci, Nepos. Meo Nomine. Millia Nummum.

M. P. Mille Paſſus. Millia Paſſuum. Memoriam (Moerens, (Menſam) Poſuit *&c.*

M. R. Miles Romanus. Municipium Ravennas.

M. S. Manibus Sacrum. Merito Solvit. Munipi Suo.

MS. Majeſtati. Menſes.

M. S. A. Moneta Sacra Auguſti.

M. S. C. Monumentum Sibi Conſtituit. *&c.*

M. S. P. Memoriæ Suæ Poſuit. *&c.*

M. S. S. *H*. N. S. Monumentum Sive Sepulcrum (Supra Scriptum) *H*eredem Non Sequitur.

M. T. C. Marcus Tullius Cicero.

M. V. Manibus Univerſis. Minerviæ Victricis *Legionis*. Monumentum Vivens.

MUN. Munere. Municeps Municipium. *&c.*

M. V. S. Merito Votum Solvit.

N. Na-

N.

N. Natione. Natus. Nefaſtus (*dies*): Nepos. Neptuno. Nobilis. Nomine; Nonis. Noſter. Numerarius. Numerius. Numero. Nummus.

NAT. Natalia. Natus. Natione. Natta;

N. C. Nero (Nobiliſſ.) Cæſar. Non Credo;

N. C. N. P. Nec Clam Nec Precario.

(N. D. D. Numini Dicatiſſimus. Devotiſſimus.)

N. D. F. E. Ne De Familia Exeat.

NEG. VIN. Negotiator Vinarius;

NEP. RED. Neptuno Reduci.

NEPT. Neptunalia.

N. F. C. Noſtræ Fidei Commiſſum:

N. E. (G) N. Nobili Familia (Genere) Natus.

N. H. V. N. AUG. Nuncupavit Hoc Votum Numini Auguſto.

N. I. Nomine Ipſius. Numinis Juſſu.

N. L. Nominis Latini. Non Licet. Non Liquet. Non Longe. Numero Quinquaginta.

N. L. M. F. ET. TU. Nobis (Noſtrum. Novum) Locum Monumenti Fecit Et Tumulum.

N. M. Non Minus.

N. M. N. S. Novum Monumentum Nomine Suo.

N. M. Q. E. D. Numini Majeſtatique Ejus Devotiſſimus.

N. P. Nefaſtus Primo. Nomine Proprio.

N. R. Natione Romanus. Non Reſtituerunt.

N. R. CL. Nero Claudius.

N. S.

N. S. Nomine Suo. Non Sequitur. Novum Sepulcrum. Numerii Servus.
N. T. M. Numini Tutelari Municipii.
N. TRAN. H. L. Non Tranſilias [Ne Transeas] Hunc Locum.
N. V. N. D. N. P O. Neque Vendetur Neque Donabitur Neque Pignori Obligabitur.
N. VV. H. IN. F. S. Neminem Volumus Hoc Inferi Sepulcro.

O

O Obtulit. Omnibus. Oportet. Optimo. Optio. Ordo.
OB. AN. L. Obiit Anno Quinquageſimo.
OB. C. S. Ob Cives Servatos.
OB. M. E. Ob Merita Ejus.
OB. M. P. ET. C. Ob Merita Pietatis Et Concordiæ.
OB. R. *B.* G. Ob Res *B*ene Geſtas.
O. C. Omnis Civitas. Ope Conſilio. Ordo Clariſſimus.
OC. Occaſus. Occiſus.
O. D. M. Opera Donum Munus.
O. D. S. M. Optime De Se Merito.
O. E. B. Q. C. Oſſa Ejus *B*ene Quieſcant Condita.
O. E R. Ob Eam Rem.
O. F. Opus Fecit. Omni Fide.
O. H. F. Omnibus Honoribus Functus. Oſſuarium Hoc Fecit.
O. H. S. S. Oſſa Hic. Sita Sunt.
O. L. Operas (Ollam) Locavit.
OL. D. D. Ollam Dono Dedit.
O. L. O. C. Opere Locato. Opere Conducto.

O. M

O. M. Optime Merito. Optimo Maximo.
O. M. T. Optimo Maximo Tonanti.
O. P. Optimo Patri. (Principi Patrono.)
OP. Opiter. Oportet. Oppidum. Optimo. Opus.
OP. ET. S. P. Optimo Et Sancto Patrono (Patronæ).
OPIC. Opiconſiva.
OPIF. Opifera.
ORB. PAR. Orbati Parentes.
OR. M. Ordo. Militaris. Ornamentis Militaribus.
OSS. Oſſarium. Oſſuarium.
O. V. F. Omnia (Omnibus) Vivens Fecit. Optimo, Viventi (Viro) Fecit.

P

P. Pace. Pactum. Paſſus. Pater. Pecunia. Pedes. Perpetuus. Pius. Plebs. Pontifex. Populus. Poſſeſſor &c. Poſuit. Poteſtas. Prætor. Princeps. Pro. Provincia. Publice. Publia. Publius. Puer. Pupillus.
P. A. Pius Auguſtus. Poſuit. Aram.
PAL. Palatina *tribu*. Palilia.
PAP. Papia *tribu*.
[P. A. P. B. M. Patri Avo Patrono Bene Merito.]
PAR. Parenti. &c. Parilia. Parthicus.
PAR. INF. P. Parentes. Infelicitſimi Poſuerunt.
PATR. Patricius. Patronus.
PATR. COL. CUR. RP. II. VIR. MUNICIP. PROC. AUG. VIÆ. OST. ET. CAMP. Patrono Coloniæ Curatori Reipu-

Publicæ Duum Viro Municipii Procuratori Auguſtali Viæ Oſtiæ Et Campanæ.

P. C. Pactum Conventum. Patres Conſcripti; Patrono Coloniæ. Pecunia Conſtituta. Pedes Centum. Ponendum (Publice) Curavit. &c. Præfectus Caſtrorum. (Corporis) ProConſul.

P. C. L. Publius Cornelius Licinius. Publii Con Libertus.

P. C. N. Poſuerunt Communi Nomine.

P. C. R. Ponendum Curavit Requietorium.

P. D. Patriciatus Dignitas. Publice Dedit. Ponendum Decrevit.

P. D. S Propoſita Data Scripta. Poſuit De Suo.

P. E. Poſterius Ejus (Eorum). Publice Erexerunt.

P. EQ M Publico Equo Meruit.

PER. Peregrinus. Permiſſu. Perpetuus. Pertinax.

P. EX. R. Poſt Exactos Reges!

P. F. Pia Fidelis. Pius Felix. Publice Fecit. &c. Pater Filio &c.

P. H. C. Patrono Heres (Ponendum Hoc) Curavit. Provincia (Prætor) Hiſpan. Citerior.

P. I. Pater Indulgentiſſ. Poni Juſſit. Princeps Juventutis.

P. I. A. V. P. V. D. Prætorem Judicem Arbitrum Ve Poſtulo Uti Des.

P. I. R. P. Q. I. S. I. F. P. R. E. A. D. P. Populum Jure Rogavit PopulusQue Jure Scivit In Foro Pro Roſtris Et Ante Diem Pridie.

P. I. S. Pius in Suis (Suos). Ponendum Juſſit Sibi. Poſteris Item Suis. Publica Impenſa Sepultus.

P. K.

P. K. Parens Kariſſime. Pridie Kalendas. Prætor Kandidatus.
P. L. Poſuit Libens (Lugens). Publii Libertus.
P. L. C. Pecunia Lugduni Cuſa.
P. M. Paſſus Mille. Plus Minus. Patronus Municipii. *&c.*
P. M. T. P. IMP. P. P. Pontifex Maximus Tribunitia Poteſtate Imperator Pater Patriæ.
PO. Poblilia *tribu*. Populus. Poſuit.
POM. Pompejus. Pomptina (*tribu*).
P. O. M. S. Parenti (Patrono) Optime Merito Sacrum.
POPLIF. Poplifugium.
PORT. Portumnalia.
POST. Poſtumus.
P. O. S. V. I. T. Poſuit.
POT. Poteſtate.
P. P. Pater Patratus. (Patriæ.) Parenti (Patrono. Populus. Publice. Poſuit. PerPetuus. Præfectus. Prætorio. PræPoſitus. Propria (Publica) Pecunia. Proprætor. Publii *duo*.
PP. Papinia *tribu* PerPetuus. PræPoſita. PræPoſitus. Poſuere. PrimiPilus. ProPoſita.
P. P. F. Pia Pollens Felix.
P. P. L. V. Pro Præde Litis Vindiciarum.
P. PL. V. Populum PlebemVe.
P. P. O. C. V. Præfectus Prætorio Orientis Clariſſimus Vir.
P. P. P. ProPietate (Propria Pecunia) Poſuit. ProPrætor Provinciæ.
P. P. P. C. PrimiPilo Prætoriæ Cohortis. *&c.*
[P. P. P. P. P. Præfecto Prætorio Per Provinciam Pannoniam.]

P. P. R. U. P. I. C. Pace Populo Romano Ubique Parta Janum Clauſit.
P. Q. E. Poſteris Que Eorum.
P. Q. S. V. F Poſteris Que Suis Vivens Fecit.
P. R. Populus Romanus. Pro Roſtris. Poſuit Requietorium.
PR. Pater Præſes. Prætor. Pridie. Princeps. Primigenia.
PRÆ. ÆR. Præfectus Ærarii.
P. R. C. A. Poſt Romam Conditam Annis.
PR. CER. Prætor Cerealis.
P. R. E. Poſt Reges Exactos.
PRIM. Primipilus. Primo. Primus.
PRI. STIP. H. S. E. Primo Stipendio Hic Situs Eſt.
PR. M. S. Pro Merito Suo.
PR. N. Pro Nepos.
PRO. AUG. Providentia Auguſti.
PROC. Pro Conſul. ProCurator.
PRO. MAG. L. D. Pro Magiſter Larium Divorum.
PRON. Pro Nepos.
PRO. PR. } Pro Prætor
PROPR. }
PROQ. P. Pro Quæſtor Provinciæ.
PRO. S. Pro Salute.
PROT. Protector.
PROV. Provincia. Providentia.
PR. P. Præſes Provinciæ. Pro Prætor.
PR. PER. Prætor Peregrinus.
PR. PR. Præfectus Prætorio. Pro Prætor.
PR. P. R. E. V. Procurator Privatæ Rei Egregius Vir.
(P. R. Q. Populo Romano Quiritium.)
PR.

PR. Q. AER. ET. ALIM. Pro Quæſtor Aerarii Et Alimentorum.

PRR. Prætores.

PR. S. Prætoris (Pro) Sententia. Patri Suo

PRS. P. Poſteris Poſuit. Præſes Provinciæ.

PR. TUT. Prætor Tutelaris.

PR. UR. Prætor Urbanus.

P. R. V. X. Populi Romani Vota Decennalia.

P. S. Pecunia Sua. Plebiſcitum. Poſteris Suis. Poſuit Sibi. Proprio (Privato. Publico) Sumtu. Proſerpinæ Sacrum. Pro Salute. Publicæ Saluti.

P. S. O. Pecunia Sua Ordinavit. Poſuit Suis Omnibus.

P. S. P. Q. P. (R.) Pro Se Pro Que Patria (Republica.)

P. S. T. Q. H. Præcipito Sumito TibiQue Habeto.

PT. Pater. Præteri.

P. T. S. Poſuit Titulum Sibi.

P. V. Pedes Quinque. Perfectiſſ. [Præſtantiſſ. Primarius.] Vir. Pia Victrix. Præfectus Vigilum [Urbi].

PV. Provincia. Publilia *tribu*.

PUBL. L. Publico Luctu.

P. V. D. Poſtulo Vti Des. Pro Voto Dedit.

P. V. F. Poſteris Univerſis Fecit.

PU. Ho. Publico Honore.

P. VI. S. Pedes Sex Semis.

P UP. Pupillus. Pupinia (*tribu*).

P. U. U. L. S. Pro Ut Voverat Lubens Solvit.

Q. Qua-

Q

Q. Quadrati. Quæſitus. Quæſtor. Quantum. Quartum. Que. Qui. &c. Quinta. Quinctus. Quinquennalis. Quirites.

Q. A. Quæſtor Aedilis.

Q. A. M. Quem Ad Modum.

Q. A. NQ. N. Quando Ais Neque Negabo (Negas.)

Q. B. F. Qui Bixit Feliciter.

Q. B. M. V. Quæ Bene Mecum Vixit.

Q. C. M. P. I. Quintus Cæcilius Metellus Pius Imperator.

Q. D. C. Qua De Cauſſa.

Q. D. E. R. F. P. D. E. R. V. I. C. Quid De Ea Re Fieri Placeret, De Ea Re Univerſi Ita Cenſuerunt.

Q. D. R. P. G. V. Qua De Re Peto Gravitatem Veſtram.

Q. E. R. E. T. P. I. R. D. T. Q. DT. X. D. P. F. Quanti Ea Res Erit Tantæ Pecuniæ Judicium Recuperatorium Dabo Teſtibus Que Duntaxat Decem Denuntiandi Poteſtatem Faciam.

Q. F. E. I. S. F. D. C. S. Quod Factum Eſt In Senatu Ferunt De Conſulum Sententia.

Q. I. S. S. Qui Infra Scripti Sunt. &c.

Q. L. F. Quem Locum (Qui Libens) Fecit.

Q. N. A. N. N. Quando Neque Ais Neque Negas.

Q. N. T. S. Q. P. Quando Negas Te Sacramento Quinquagenario Provoco.

Q. P. Quæſtor (Prætorius. Provincialis. Publicus.)

QQ.

QQ. Quamquam. Quinquennalis. Quoque.
Q. Q. L. H. S. QuoQuo Vorſum Latitudo Huic Sepulcro. (Latum Hoc Sepulcrum.)
Q. Q. V. P. L. QuoQuo Vorſum Pedes Quinquaginta;
QR. QuaRe.
Q. R. C. F. Quando Rex Comitiavit Fas.
Q. R. F. E. V. Quod Recte Factum Eſſe Videbitur.
Q. S. N. T. E. PR. TR. PL. Q. D. E. Q. E. V. A. P. PL. V. F. Quod Si Non Tulerit Eos Prætores Tribuni Plebis Qui Deinceps Erunt Quod Eis Videbitur Ad Populum PlebemVe Ferant.
Q. S. P. P. S. Qui Sacris Publicis Præſto Sunt.
Q. S. S. S. Qui Supra Scripti (Quæ Supra Scripta) Sunt.
Q. ST. D. F. Quando Stercus Delatum Fas.
Q. V. A. Qui (Quæ) Vixit Annis.
Q. V. F. COS. D. E. R. Q. F. P. D. E. R. I. C. Quod Verba Fecit Conſul De Ea Re Quid Fieri Placeret De Ea Re Ita Cenſuerunt.
QUI. Quirina *tribu*.
QUI. LEGIS. T. V. Qui Legis Titulum Vale.
QUINQ. Quinquatria. Quinque. Quinquennalitas.
QUIR. Quirina *tribu*. Quirinalia. Quirites.
QUINQ. MAG. IV. Quiquennalitius. Magiſter Juvenum.]
QUOD. V. M. S. EX. EA. P. Q. I. S. AD. Æ. D. E. Quod Viæ Munitæ Sunt Ex Ea Pecunia Quæ Juſſu Senatus Ad Aerarium Delata Eſt.

R

R. Rationalis. Ravennas. Recte. Requietorium. Res. &c. Reſponſum. Reſpublica. Reſtituit. Retro. Rogavit. Roma. Romanus. Roſtris.

RAP. Rapax *legio*.

RAT.SR. Rationalis Sacrorum Rationum (Remunerationum).

R. C. Romani Cives. Romana Civitas.

R. CC. Remiſſio Ducenteſimæ.

R. *D*. Requietorium Dedit. Regis Domus. *&c.*

R. E. C. H. Requietorium Ejus Curavit Hic. (Ei Curavit Heres.)

REGIF. Regifugium.

R. G. C. Rei Gerundæ Cauſſa.

R. G. F. Regis Filius. (Filius, Familia.)

R. L. *P*. Recte Legi Poſſit.

RO. Roma. Romani. Romilia *tribu*.

ROB. Robigalia.

R. P. Res Publica. (Privata.) Retro Pedes. Romæ Percuſſa. Romana Pecunia.

R. P. C. C. Rei Publicæ Conſtituendæ Cauſſa. *&c.*

R. R. Recta Regione. Rejectis Ruderibus.

R. S. Romæ Signata.

RS. Reſponſum Reſcriptum.

RVF. Rufus. Rufinus.

RVR. Rura. Rurſum.

R. XL. Remiſſa Quadrageſima.

S. Sa-

S

S. Sacellum. Sacrum. Salus. &c. Scriptus. Semis. Senatus. Sententia. Sepulcrum. Sequitur. Servus. Sibi. Sine. Sit. &c. Situs. Sive. Solvit. (Sodalis) Stipendium, Sub. Suis.
SAB. Sabatina *tribu.*
SAC. VRB. S. P. Sacerdote Urbano Sibi Praeeunte.
S. AD. Sub Aſia Dedicavit.
SAR. Sarranus.
SARD. Sarmaticus.
SAT. Saturnalia.
S. C. Senatus Conſultum. &c. Sumtu Communi.
SCA. Scaptia. *tribu.*
S. C. D. S. Sibi Curavit De Suo.
S. C. F. E. Senatus Conſultum Factum Eſt.
SCL. Scilicet.
SC. L. CM. Sacræ Largitionis Comes.
SC. MM. Sanctæ (Sacræ) Memoriæ.
S. C. P. S. / SC P. S. } Senatus Conſulto Plebiſcitum.
SCR. ADF. Scribundo Adfuerünt.
SCR. SVL. P. Scriba Sulmonenſis Populi.
S. D. Sacrum Diis. Salutem [Dedit.] Sententiam Dicit. Sibi (Soli) Dedit.
S. D. S. Sibi De Suo. Soli Deo Sacrum.
SEP. September. Septimius.
SER. Serratus *nummus*. Sergia *tribu*. Sergius. Servilius. Servius. Servus.
S. E. SO Sibi Et Suis Omnibus.

S. E.

S. E. T. L. Sit Ei Terra Levis.
SEV. Severus. Sevir.
SEX. Sextus Sexta.
S. F. Satis (Sibi. Suis,) Fecit Sine Fraude, Sacris Faciundis.
S. H. L. Sibi Hoc Legavit.
SIGN. LEG. Signifer Legionis.
SIG. PR. SA. Signum Pro Salute.
S. I. M. Soli Invicto Mithræ.
SI. P. P. S. F. Signum Poſuit Pecunia Sua Factum.
S. I. R. Sua Impenſa Reſtituit. Sacrum Junoni Reginæ.
SI, V. G. V. Si Vales Gaudeo. Valeo.
S. L. Sacrarum Largitionum. Sacrorum Ludorum. Senatus Legitimus. Solvit Libens. Suis. (Liberis) Libertis.
S. L. M. N. Sibi Locum Monumenti Nuncupavit.
S. M. Sacrum Manibus (Memoriæ.) Sine Malo Solvit Merito. Sacra (Signata) Moneta.
S. M. A. G. S. Sacrum Memori Animo Gratis (Gratus) Solvit.
S. M. A. L. S. Sacrum Memori Animo Libens Solvit.
S. M. P. E. Sibi Monumentum Publice Elegit. [Erexit.]
S. M. T. S. Sacra Moneta Treviris Signata.
SN. Senatus. Sententia. Sine.
S. N. C. Seſtertios Nummos Centum.
S. N. L. Socii Nominis Latini.
S. N. S. Q. Si Negat Sacramento (Sacramentum) Quærito.
S. P. Sacerdos Perpetua. Sacri Palatii. Sacrum (Sibi) Poſuit. Sua Pecunia. Sumtu Proprio.
PS.

SP. Spectatus. Spectavit. Sportula. Spurius. Stipendium. Supra.

S. P. C. S. Sibi Poſuit Cum Suis. Sua Pecunia. Curavit Sibi.

S. P. D. Salutem Plurimam Dicit. *&c.*

SPD. Supra Dictus.

SPEC. Spectavit. Speculator.

S. P. EIUS.C.C.Q.Q. Solo Privato Ejus Collegium Conſenſu Quin Quennalitiorum.

SPL. Splendidus. Splendidiſſimus.

S. P. P. Sibi Poſteris Poſuit. *&c.*

S. P. P. D. D. Sumtu Proprio Poſitum Dono Dedit. *&c.*

S. P. Q. Sibi PoſterisQue. Senatus PopulusQue.

S. P. QR. CL. V. Senatus PopulusQue Romanus Clypeum Vovit.

S. Q.D. E. R. A.P. P. V.L. O.E. COSS. PRR. TR. PL. Q. N. S. Q. E. V. A. P. P. V. F. Si Quid De Ea Re Ad Populum Plebem Ve Latu Opus Eſt Conſules Prætores Tribuni Plebis Qui Nunc Sunt Quod Eis Videbitur Ad Populum Plebem Ve Ferant.

S. Q. S. S. E. Q. I. N. S. R. E. H. L. N. R. Si Quid Sacri Sanctique Eſt Quod JusNon Sit Rogari Ejus *Hac* Lege Nihil Rogatur.

S. R. L. E. E. I. C. Q.O. R. E. Si Rem Lex Ex Ejus Juſſu CauſſaQue Omnium Rerum Eſto.

SS. Sacri Scrinii. Sanctiſſ. (Sententia)Senatus. Sibi Suis. Suo Sumtu. Supra Scriptus. *&c.*

SS. Sanctiſſimis. Seſtertiis. Suaviſſimis. *&c.* Suis.

S. S. C. S. D. E. T. V. Secundum Suam Cauſam Sicuti Dixi Ecce Tibi Vindictam.

Y S. S. S.

S. S. S. Sancto Silvano (Soli Sanctiſſimo) Sacrum. Supra Scriptæ Summæ (Scripta Sunt.
S.S.T.N. Supra Scriptorum Tantum Nomine.
ST. *Silentii nota*. Sententia. Stipendium. Stadium. Statuit. Status.
S. T. A. Sine Tutoris Auctoritate.
STE. Stellatina *tribu*.
S. T. T. L. Sit Tibi Terra Levis.
S. T. V. B. E. E. Q. V. Si Tu Vales Bene Eſt Ego Quidem Valeo. (*& ſimilia ſimiliter.*)
SUB. } Suburrana *Sive* Sucuſaria *tribu*.
SUC. }
SUF. Suffectus
S. V. F. Sibi Vivens Fecit.
S. V. G. E. V. Si Vales Gaudes Ego Valeo.
S. V. L. Q. V. V. B. E. E. E. Q. V. Si Vos LiberiQue Veſtri Valetis Bene Eſt Ego ExercitusQue Valemus.
S. V. P. HAC. F. Sponſione Utriusque Partis Hac Facta.
SUSC. EX. VIS. Suſceptum Ex Viſu.
S. V. T. L. Sit Vobis Terra Levis.

T

T. Tantum. Tempus. Terra. Teſtamento. Teſtis Tibi. Titus. Triarii. Tribunus. Tullius. Turma. Tutela. Tutor.
T. *Nomini militis adpoſitum* ſuperſtitem *notabat*, *uti* Θ, *ubicumque invenitur*, mortuum.
T. A. Tutoris Auctoritate.
TAB. Tabulæ. Tabularius.
TB. Tiberius. Tibi. Tribunus.
TB. D. F. M. AD. Tibi Dulciſſ. Filio Meo Adoptato.

T. C.

T. C. Teſtamento Cavetur. (Conſtituit.) Titulum Curavit.
TEMP. FEL. Temporum Felicitas.
TER. Terentina *tribu*. Terentius. Terentia-rius. Terminalia. Tertia. Tertium.
TESS. Teſſerarius.
T. F. Titus Flavius. *&c.*
T. F. I. EX. V. H. Teſtamento (Titulum) Fieri Juſſit Ex Voluntate Heredis.
T. F. L. (M.) Teſtamento Fieri Legavit (Mandavit.)
T. H. R. Teſtamento Heredem Reliquit.
TI. Tiberius.
T. M. Titulum Monumenti. Teſtamento Mandavit. *&c.*
T. P. Terminum (Titulum.) Poſuit. Tribunitia Poteſtate.
TP. B. Tempus Bonum.
T. P. I. EX. ARG. P.C. Teſtamento Poni Juſſit Ex Argenti Pondo Centum.
TR. Æ. Tribuni Ærarii.
TR. CAP. Triumviri Capitales.
TR. CEL. Tribuni Celerum.
T. R. E. S. P. R. Terra Regeſta Ex Sua Pecunia Reſtituit.
TRO. Tromentina *tribu*.
TR. P. Treviris Percuſſa. Tribunus Plebis. Tribunitia Poteſtate.
T. R. T. H. Tuas Res Tibi Habeto.
TR. V. MON. Trium Viri Monetales.
T. T. F. V. Teſtamento Titulum Fieri Voluit. Titulum. Fecit. Vivens.
T. V. Titulo Uſus. Teſtamento Vovit.
TVB. Tubiluſtrium.
TVI. Tullius. Tullus.
TVT. Tutela.

V

V Valeo. Vale. Veſta. Veſter. Veteranus.
V. Vicit. Victor. Victoriatus *nummus*.
Vir. Virgo. Vivens. Vivus. &c. Volero. Voluſus. Vopiſcus. Votum. Vovit. Urbs. Uxor. Quinque. Quintum.
V. A. Veterano *A*dſignatum, Vixit *A*nnis. Votum *A*nimo.
V. ÆT. Virtus Æterna.
VAL. Valerius. Valeria Valerianus.
V. B. A. Viri *B*oni *A*rbitratu.
V. C. Vale Conjux. Vivens Curavit. Vir. Clariſſimus (Conſularis). Urbis Conditæ.
V. D. Vir. Devotus. (Doctus.) Vivus (Votum) Dedit. Volentibus Diis.
V.D. A. Vale Dulcis *A*mice (*A*mica *A*nima.)
V. D. N. V. Vale *D*eus Noſtræ Urbis.
V. D. P. R. L. P. Unde De Plano Recte Legi Poſſit.
V. E. Verum Etiam. Vir Egregius (Excellens). Viſum Eſt. Votum Ejus.
VEL. Velina *tribu*.
VE. Veſlamen. Veteranus.
VESP. Veſpaſianus.
VEST. Veſtalis. Veſtalia.
VET. Veturia *tribu*. Veteranus.
V. F. Vale Feliciter. Verba Fecit. Vir Fortis. &c. Vivus (Notum) Fecit. Voluit Fieri. Uſus Fructus.
V. F. N. M. N. S. Vivens Fecit Novum Monumentum Nomine Suo.
V. G. Verbi Gratia.
V. I. Vir Illuſtris (Juſtus).
VI. Vixit. Sex. VIC.

VIC. Vicarius. Vicit. Victor. Victoria. Victrix. [*Poteſt quoque notare Nonaginta Quatuor.*]

VIN. Vinalia.

VIR. Virgilius. Virgo. Virtus.

V. I. P. (S.) Votum Libens Poſuit. (Solvit).

V. M. Vir Magnificus. Vivens Mandavit. Volens Merito.

V. M. M. Votum Merito Minervæ. (Magnæ Matri).

V. M. S. Voto Merito Suſcepto; Votum Merito Solvit.

V. MVN. Vias Munivit.

V. N. Quinto Nonas. Urbs Noſtra.

VO. Voconius. Volero. Votinia *tribu*; Voluſus.

VQ. DE. Vota Decennalia.

VOL. Volcanalia. Voltinia *tribu*.

VOLT. Volturnalia. *&c.*

V. OP. Vir Optimus.

VOT. E. Voti Ergo.

VOT. QQ. MVLT. X. Votis Quinquennalibus Multis Decennalibus.

V. P. Vicarius Præfecti. Vir Perfectiſſimus. (Patritius. Primarius. Probus. Prudens). Urbis Præfectus. Votum (Vivus) Poſuit. Utriusque Pannoniæ.

V. P. R. Veteri Poſſeſſori Redditum. Vota Pro Reditu.

V. PR. [Q.] Vir Prætorius. (Quæſtorius).

V. R. Votum Reddidit. Urbs Roma. Uti Rogas.

V. S. Vice Sacra. Voto Solemni (Suſcepto). Votum Solvit. Vir Sacer [Sanctus]. Uxor Sanctiſſima. Vivens Statuit.

V. S. C. Voti Sui Compos. *&c.*
V. S. I. Vice Sacra Judicans.
V. S. L. D. B. P. Voto Suſcepto Libens Deae Bonæ Poſuit (Dedit Bono Publico).
V. S. L. M. Vivens Sibi Locum Monumenti. *&c.* Votum Solvit Libens Merito. Voto Soluto Libero Munere.
V. S. S. Vivens Sibi Statuit. (Suis). Votum Sacrum (Suſceptum) Solvit *&c.*
V. S. T. Voto Suſcepto Tulit.
V. T. F. I. Uſus Titulo. (Vivens Titulum) Fieri Juſſit.
V. V. Virgo Victrix. Veſtalis Valens. Votum Vovit. Voverunt.
V. V. C. C. Viri Clariſſimi.
V. V. L. Virginum Veſtalium Liberta (Libertus).
V. V. M. Virgo Veſtalis Maxima.
VXO. C. L. B. P. Uxori Cariſſimæ Locus Bene poſitus (*Melius forte*). Uxori Conjux Lugens Buſtum Poſuit.

X

X. Decem. Decimus. Denarius.
X. E. Decimæ Erogator.
XV. Decem Vir. Quindecim.
XX. ANNALIB. Vicennalibus *Votis.*
XX. HER. Vigeſima Hereditatum.

Z

Z. EN. Zenobius.

AP-

APPENDIX II.

Ad Pag. 306.

QUando non adoleſcentulos modo, ſed & viros hæſitantes vidimus circa dies, ex Romanorum more numeratos, quod eos ad noſtram rationem ſine Kalendario ægre redigere ſciebant; excogitavimus præceptum generale; quo id facillime poteſt conſieri; modo hunc verſiculum memoria teneamus.

Majus ſex NONAS, *October, Julius & Mars.*

„ Scilicet Numerum Nonarum vel ſolum, vel additis Idibus, vel denique numerum dierum totius menſis „ auge binario: & ab ſumma datum diei „ numerum ſubtrahe, ſive is dies Romanus eſt, ſive hodiernus, Europæus. Reſiduum dabit quod quærebas. *Ex. 1.*

Quæritur, qui dies Europæis hodie ſint (1) III. Non. Quinct. (2) V. Eid. Jun. (3) XII. Kal. Januar. & contra, (4) quo nomine 4. Januar. (5) 7. Maii, (6) 16. Maii Romani adpellaverint?

Hæc

Hæc Problemata ſic ſolvuntur.

(1) Quinctilis VI. Nonas habet. Adde II. fiunt VIII. unde ſubtractis III. dato Nonarum numero, remanent V. Itaque III. Non. Quinct. nobis eſt dies *quintus* Julii.

(2) Junius IV. Non. & VIII. Id. numerat, quarum ſumma eſt XII. additis II. habes XIII. hinc V. ſubtracta oſtendunt XI. Junii.

(3) December diebus XXXI. conſtat. Itaque a XXXIII. ſubduc XII. habebis XXI. Decembris.

(4) Januarius IV. habet Nonas. Ergo a VI. ſubtractis IV. remanent II. Non. i. e. *pridie* Non. Januar.

(5) Majus VI. Non. habet. Si igitur ab VIII. ſubducantur VII. relinquitur I. adeoque ſunt ipſæ Nonæ Majæ.

(6) Idem Majus VI. Non. & VIII. Idus numerat; ex quibus fiunt, additis duobus, XVI. unde ſi XVI. ſubducantur, remanet nihilum. Itaque dies hic in Kalendas incidit. Atqui Majus menſis numerat dies XXXI. adjice duo, & a XXXIII. ſubtractis XVI. habebis XVII. Kalendas Junias.

2563001 A IN-

INDEX
Rerum & Verborum
MEMORABILIUM.

Ablecti equites. pag. 355
Abominatio vaſtatrix apud Matthæum quid ſit 370
Abraham ab Alexandro Imp. cultus. 219
Accenſi milites qui dicti ſint. 361
Accenſi qui fuerint. 77 * 152
Accumbendi ratio. 400
Accuſabant nobiliſſimi juvenes. 169
Acerra quid fuerit. 299
Aciei forma ordinaria. 367
Acron Cæninenſium rex. 186
Actionem poſtulare quid ſit. 157
Actus menſura. 414
Adamus per Saturnum ſignificatus. 213
Addico quid prætori ſignificet. 94. 308
Addicunt auſpicia fauſta. 257
Ἀ'δικοι ἡμέραι. 308
Admittunt auſpicia fauſta. 257
Adoleſcentes dicti etiam provectæ ætatis viri. 35
Adoptio quæ fuerit. 433
Adorationis ritus. 283
Adoratio unde dicta. 305
Ἀδράστεια eadem quæ Nemeſis. 247
Adverſus lectu. 421
Ædificare hyberna. 373
Ædiles Cereales. 96
Ædiles Curules quando & cur creati. 95

Ædiles etiam judices dicti. 93
— Etiam Prætores. 65
Ædiles Quinquennales. 98
Ædiles quotuplices. 94
Ædiles unde dicti. 94
Ædilium inſtitutio. 94
Ædilium munus. 96
Æditui qui fuerint. 278
Ægeſtus. 3
Ægis ſcutum Minervæ. 270
Ægyptiorum ſacra Romæ recepta. 248
Æmilii (M.) Scauri theatrum magnificentiſſimum. 336
Æmilius(P.)Lepidus Cenſor ſub Auguſto. 126
Æmilius (M.) Lepidus Triumvir. 138
Æmilus (L.) ex prætura proconſul. 141
Æneas. 2
— In Deos relatus. 234
Æneatores qui fuerint. 372
Ærarii cura penes Senatum. 29
— Penes Quæſtores. 108
Ærarii qui fuerint. 124
Ærarium in æde Saturni. 212
Ære dirutus miles quis dicatur. 405
Ærumnæ proprie labores Herculis. 231
Æs quando primum ſignatum. 406
Æſculapius medicinæ Deus. 210
— Epidauri maxime cultus. 210
— Quomodo pingeretur. 211
— Per ſomnium remedia indicabat. 211
Æſculus Jovi ſacra. 186, 291
Ætas equeſtris. 30
— ſenatoria. 19
Æthiopes Soli quadrigas albas offerunt. 228
Affectiones animi pro Deabus cultæ. 244
Afranius

Afranius comœdias togatas ſcripſit. 340
Agamemnon Mycenarum Rex. 233
Agmen pilatum. 382
—— Quadratum. 382
Agnomen quid fuerit. 438
Agon Capitolinus quis fuerit. 344
Agonales Salii. 272
Agonalia feſtum. 307
Ἀγοραῖος, Mercurius. 204
Ἀγορανόμοι, ædiles. 97
Ἀγκυλος, Dianæ epith. 196
Ἀγροτέρα, Dianæ epith. 196
Agrippa (M.) corona roſtrata donatus. 380
Αἱρετὴ τυραννὶς, Dictatura.
Αἰσυμνήτης, Dictator. 115
Ajus Locutius. 244
Ala equitum quæ fuerit. 354
AlabandenſesRomam proDea habuerunt. 246
Alæ ſociorum. 354
Alba longa. 2
Albani reges Sylvii dicti. 3
Album & candidum ut differant. 54 390
Albus color gratus. 390
—— Albus pro homine probo. 390
Alcmena Herculis mater. 231
Alecto Furiæ nomen. 224
Ἀλεξίκακοι θεοί. 244
Allienſis dies quis. 310
Allobroges in Fabiorum clientela. 38
Allocutio Imperatoris. 371
Alma cur dicta Ceres. 194
Alphen pagi origo. 373
Altare & ara ut differant. 300
Ἁλουργὶς χρυσόπαστος, toga palmata. 393
Ambarvalia ſacra quæ. 261 299

Ambitus crimine quis teneatur. 168
Ambulatio genus exercitii militaris. 385
Amburbialis hoſtia. 299
Amburbium ſacrum. ibid.
Ambuſtus Fabiorum cognomen. 455
Amici primæ, vel ſecundæ admiſſionis. 143
Amphitheatra quando primum ſtructa. 327
Amphora quæ fuerit. 413
Ampliatio in judiciis publicis. 176
Ampliſſimus ordo dictus Senatus. 29
Amulius. 3
Ἀναβάλλειν, amplificare. 164
Anacharſis dictum de athletis. 320
Ἀναστέλλειν, ſubmovere. 254
Anchiſes. 2
Ancilia ſcuta Marti ſacra. 202. 271
Anclabre, menſa ſacra. 292
Andabatæ gladiatores. 332
Angerona Dea. 244
Anguſticlavii Tribuni militum. 358
Anguſtus clavus Equitum inſigne. 31. 432
Animadverſio Cenſoria qualis. 123
Animadvertere lictorum vox. 154
Annalis dictus Tappulus. 69
— lex quæ fuerit. 68
Annonæ cura penes ædiles. 98
— præfectus. 134
Annulus aureus Equitum inſigne. 41
— pronubus quis. 415
Annus a Coſſ. denominabatur. 81
— confuſionis quis fuerit. 304
Ἀνοχαὶ, induciæ unde dictæ. 130
Anquiſitio quid fuerit. 180
Antecœna, vel antecœnium quid. 401
Antemnates victi. 6

An-

Anteros alter Cupidinum. 200
Ἀνθεστηριὼν menſis. ibid.
Antepilani qui fuerint. 352
Antinous conſecratus. 235
Antonii lex de dictatura tollenda. 117
— (M.) liberalitas. 411
Anubis Ægyptiorum Deus. 251
Ἀορτὴρ, locum ſcuti. 363
Aper ſignum militare. 370
Ἀπεψηφισμένοι, ærarii. 124
Apex quid fuerit. 266
Apicii luxus. 410
Apis Ægyptiorum *Deus*. 251
Ἀπόλειψις, divortium a parte uxoris 422
Apollo unde dictus. 208
— accipiter ipſi ſacer. 210
— Actius. 209
— *Ἀκερσεκόμης*. ſ. intonſus. 210
— Botanicæ inventor. 203
— idem qui Sol, ſ. Phœbus. ibid.
— Jovis & Latonæ F. ibid.
— Laurus ei ſacra. 210
— *Λοξίας*. 209
— Medicinæ, artis ſagittariæ, muſicæ, poeticæ, artis divinatoriæ præſes. 208
— Oraculorum præſes. 209
— Palatinus. 346
— Pataræus. 208
— Quomodo pingeretur. 209
— Προόψιος ibid.
— *Augur*. ibid.
Apophoreta, munuſcula nuptialia. 421
Apollinares ludi. 344
Ἀποπομπαῖοι θεοὶ 244

Ἀπο

Αποπομπὴ, divortium a parte mariti. 422
Αποφράδες ἡμέραι 310
Apotheoſis Imppt 234
Αποτροπαῖοι θεοὶ 244
Appellatio & reſtitutio in integrum ut differant. 165
Appendi ſolebant nummi. 407
Appius cur Caudex dictus. 385
— Sacra Herculis ſervis tradit. 274
Apponere menſarum vox. 400
Απρακτοι ἡμέραι 309
Aprilis menſis Veneri ſacer, & unde dictus 199. 304
Απροσδιονύσως vox quid ſignificet. 346
Aqua & igni aliquem interdicere. 176. 180
Aqua & ignis cur ſponſæ oblata. 432
Aquila aurea ſignum militare. 370
— Jovi ſacra. 186
— pro primopilatu. 357
— ſignum conſecrationis. 235
Ara & altare ut differant. 300
Aræ a precantibus. 283
— pro jurejurando. ibid.
Arbiter quis proprie fuerit. 159
Arbitria, merces funeris. 455
Arbitri quomodo judicarint. 164
Arbores variæ variis Diis ſacræ. 292
Arcadiæ Deus dictus Pan. 237
Arcarii gladiatores dederunt. 324
Archigallus præcipuus Cybeles ſacerdos 252. 217
Archon ἐπώνυμος Athenis. 80
Arenarii pro gladiatoribus. 326
Arena pro ſpectaculo gladiatorio. ibid.
Αρης, Mars. 201

Ape-

Ἀρεστήρια ſacrificia quæ fuerunt. 296
Ἀργεῖοι homines ſtraminei Saturno immolati. 215
Argentum quando primum ſignatum. 417
Aries militaris qualis. 366
Ariſtippi dictum elegans. 327
Arma proprie ſunt, quibus utimur ad tegendum. 360
—— ſubmittebant gladiatores victi. 334
Armatura exercitii militaris genus. 386
Armilla donum militare. 389
Arrogationes quæ & quomodo factæ. 453
Arvales fratres. 262 298
Aruſpices unde dicti. 258
Aruſpicum munus. 259
As pro pondere quid. 424
—— quid proprie ſignificet. 417 424
Aſcanius. 2
Ἀσεβείας δίκη, judicium majeſtatis. 269
Aſpergillum. 300
Aſſamenta, ſ. axamenta dicta carmina Saliaria. 272
Ἀστυνόμοι, ædiles. 96
Aſylum quid, & unde dictum. 5
Atellanæ fabulæ quales 340
Ἀθήνη γλαυκῶπις. 193
Athenis maxime culta Minerva. 192
Athleticum ſ. gymnicum certamen. 318
Atilius Calatinus Dictator. 776
Atinium plebiſcitum de tribb. pl. 102
Atri dies. 310
Atria unde dicta. 220
Atrium libertatis. 246
Atropos unde dicta. 224
Atys Cybeles amaſius. 227 275

Auctio

Auctio etiam Sectio dicitur. 153
Auctoramentum merces gladiatorum. 330
Auctorati gladiatores qui. ibid.
Auctoritas patrum in comitiis. 41
Auctores in incertum comitiorum eventum fiebant patres. 41
Audaciæ ſacra facta. 248
Averruncus Deus. 244
Auguraculum quid fuerit. 258
Augurales cœnæ pro lautiſſimis. 262
Augures qui & unde dicti. 256
Augurium ex pullis. 258
Augurum munus. 256
Auguſtales ludi. 345
Auguſti conſilium ad auctoritatem Senatus minuendam. 22
Auguſtus menſis unde dictus. 305
—— pantomimos forſe invenit. 281
Aulæa pro ipſis laudis. 339
Aulici gladiatores. 332
Aurata factio Circenſis. 317
Aurea ætas ſub Saturno. 215
Aurelius Cotta tribunos ærarios inſtituit. 172
—— (M.) tutelarem prætorem inſtituit. 88
Aureus nummus qualis. 420
Aurigæ Circenſium. 316
Auris ima memoriæ ſedes. 157
Aurora eadem quæ Matuta mater. 206
Aurora Hyperionis & Tethyos filia. 228
Aurum quando primum ſignatum. 417
Auſpicia: ſine iis nihil publice geri poterat 5 41
Auſpicio ſuo rem gerebat ſolus Imperator. 359
Auſpices in nuptiis. 429
Au-

Auxiliares & ſocii ut differant. 352
Ἀφροδίτη dicta Venus. 198
Axamenta ſive *A*ſſamenta dicta carmina Saliaria. 272

B

BAcchæ quæ fuerint. 227
Bacchanalia ſacra. ibid.
Bacchus quis & unde dictus. 225
— ejus Comites. 227
— Cornutus cur fictus. 226
— Dionyſius unde dictus. 225
— Idem qui Nimrothus. ibid.
— *L*enæus unde dictus. ibid.
— Liber & *L*iber pater cur dictus. ibid.
— Quomodo pictus 338
— Tragœdia in ejus honorem peracta. 338
Balbi theatrum. ibid.
Βαλβὶς, carceres. 314
Balbus (Cornelius). 37
Baliſta, machina militaris. 366
Barritus clamor militaris. 372
Baſilicæ. In iis Centumviri conveniebant 161
Batuere, batualia (unde bataille) quid fuerit 326
Βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ap. Matth. quid ſit. 371
Beliſarius ex Africa triumphavit. 386
Bellica columna. 203
Bellona Dea. 202
Bellonæ templum. 182
Bellonarii ſacerdotes. 202
Bellum indicebatur comitiis centuriatis. 50
Beneficiarii Procoſſ. qui fuerint. 145
Berecynthia dicta Cybele. 424
Bes, octo uncias. 322
Beſtiarii qui fuerint. 322

Bi-

Bibendi leges quæ fuerint. 415
Bibuli Jocus de ſe & Jul. Cæſare. 234
Biclinium quid fuerit. 411
Bidental locus fulmine tactus. 257
Bigatus pro denario. 419
Bona Dea quæ fuerit. 238
Bononienſes in clientela Antonii. 38
Bona verba dicere. 290
Βουλὴ pro loco Senatorum. 339
Bruti fratres primi publice gladiatores dant. 324
Brutus ſenatum legit. 15
Buccellatum, panis bis coctus. 331
Buccinæ, ſignum militare. 372
Bullam gerebant prætextati. 402
Buſiris Neptuni Fi. 206
Buſtuarii gladiatores. 461
Buſtum quid fuerit. ibid.

C

Cadaveribus damnatorum quid factum ſit. 182
Cadere dicitur comœdia, quæ non placet. 341
Caduceus quid fuerit. 205
C. Cæcilii Claudii Iſidori divitiæ. 4 22
Cæninenſes a Romulo victi. 5
Cæſariani gladiatores. 332
Cæſtus qui fuerint. 319
Caji Imperatoris luxuria. 422
Calcei nigri ſenatorum inſigne. 20
Calcei Romanorum. 409
Caliga pro militia. 374
Caligati pro gregariis militibus. ibid.
Caligula dictus Imp. Cajus. 364
Calones, ſervi militares. 381
Calumniæ judicium & pœna. 163 165 171 176

Calumniari quid propie ſit. 176
Camilli & Camillæ ſacerdotum miniſtri. 278
Camillus dictus Mercurius. 203
— in nuptiis quis. 432
— (Sp. Furius) primus Prætor. 86
— vox quid notet. 203
Campus ſceleratus quis fuerit. 277
Candidati Principis. 111
— qui fuerint. 531 301
Candidatorum officioſiſſima natio. 54
Candidum & album ut differant. 53
Canes Dianæ ſacræ. 196
Canis larium comes. 21
Canis; *jactus infeliciſſimus* dictus, omiſſum ſed v. Suet. Aug. 71.
Cantare ab ovo usque ad mala. 412
Capi proprie dicebantur Veſtales. 276
Capite cenſi qui fuerint. 46
Capitolini ludi qui fuerint. 344
Capitolium arx omnium nationum. 187
Cappadociæ in clientela Catonis. 38
Caput coenæ. 413
Carceres dicti oſtia Circi. 314
Carmenta, Carmentalia. 307
Carnifex quis fuerit. 105
Carolus M. a S. P. Q. R. Imperator factus. 85
Carptor quis fuerit. 415
Carvilius (Sp.) Ruga primus divortium fecit. 435
Caſſis & galea ut differant. 362
Caſſius (L.) Longinus quæſivit de inceſtu Veſtalium. 167
Caſte ad Deos erat adeundum. 287
Caſtor Jovis F. 232
Caſtores dicti Dioſcuri. 234

Ca-

Caſtra hiberna qualia. 373
Caſtrorum forma. 374
Caſtrorum genera. 373
Caſtum Cereris. 242. Iſidis. 250
Catapultae quæ fuerint. 366
Catervarii gladiatores. 333
Catomidiare quid ſit. 273
Cato quæſtor Pro prætore in Cyprum miſſus. 116
Cato ſcribarum audaciam repreſſit. 152
Cato unde dictus. 440
Catuli dictum de Conſulibus. 73.74
Cavea pro amphitheatro. 326
Cauſia pilei genus. 330
Celeres dicti Equites & unde. 29
Cenſere in ſenatu quid ſit. 26
—quid ſignificet. 119
Cenſores quando inſtituti. 119
Cenſorum dignitas. 126
— munera. 120
Cenſus cur inſtitutus. 23
—equeſtris. 30
—quid fuerit. 45
—quomodo actus. 121
—ſenatorius. 18
Centeſimatio poena militaris. 397
Centuria vox quid ſignificet. 353
Centuriata comitia a quibus habita. 51
— — — quæ. 44
Centuriatorum comitiorum cauſſæ. 49
Centuriones, ſ. ordinum ductores. 356
Centumviralis judicii deſcriptio. 159
Cereales ludi qui fuerint. 344
Ceres quæ & unde dicta. 194
— *Arcana.* 195

Ceres Θεσμοφόρος, legifera. 194
— pro frugibus. 194
— Πυρφόρος. 195
Χειροτόνων quis. 413
Chlamys veſtis militaris. 407
Chriſtus ab Alexandro Imp. cultus. 219
Cibi militares pro vilibus. 388
Cibum quantum ferrent milites. 281
Ciceronis conſulatus ἀποθέωσις dictus. 79
— luxus. 422
Cicero Proconſul Ciliciæ. 360
Circe poſtea Marica dicta. 207
Circenſes ludi qui fuerint. 312
Circi maximi deſcriptio. ibid.
Circuitio caſtrenſis, ἐφοδεία, qualis 223
Citatio quæ fuerit. 167
Civitate donati quomodo nominarentur. 444
Claſſes Pop. Rom. quæ & quot. 41
— συμμορία 44
Claſſici opponuntur iis, qui infra claſſem. 46
Claſſicum canere quid ſit. 371
Claſſis procincta: h. e. exercitus armatus. 268
Claudii Marcelli plebeji. 36
— Regillenſes, Pulchri, Nerones patricii. 36
Clavi figendi cauſa dictator creatur. 115
Clavus in veſte quid fuerit. 505
Clepſydra, menſura horarum, deeſt,
Cliens quis & unde dictus. 37
Clitumnus fl. hoſtias albas dabat. 385
Clodius cenſuræ vim imminuit. 126
— Ciceronis inimicus. 36
— pollutorum ſacrorum reus. 92, 167
Clotho Parcarum una. 224
Cluacina Venus. 199
Cly-

Cluere idem quod purgare. 199
Clypeus & ſcutum ut differant. 361
Clytemnæſtra Agamemnonis uxor. 233
Coactores qui fuerint. 153
Coemptione contractæ nuptiæ. 428
Coenandi apud Rom. ratio. 412
Cognomen quid fuerit. 440
Cohors proconſulis quid ſit. 142
— militaris quæ fuerit. 353
Coliſæum quid ſit. 327
Collina tribus. 9
Collis hortulorum campo Martio imminēs. 55
Coloniæ Ubiorum urbis origo unde. 373
Columna roſtrata quæ. 386
Comeſſatio gulonum erat. 414
Comites Proconſulis. 143
Comitia a quibus habita. 40
— curiata quæ. 41
— habere quid ſit. 39
— kalata. 43
— quæ & unde dicta. 39
— tributa a quo habita. 63
— tributa quæ. 60
— tributa quando habita. 64
— ubi habita. 49
Comitiales dies qui fuerint. 310
Comitiatus maximus. 51
Comitiis tributis prævalebat plebs. 63
— tributis quid peculiare. 63
Comitiorum genera. 40
— tempus. 59
— Comitiorum tributorum cauſſæ. 60
Comitium. 39
Comœdiæ definitio. 399
Comœdia vetus media & nova. 399
Com-

Comparare provincias quid ſit. 83. 141
Comperendinatio, quæ eadem condictio. 762
—— quemadmodum ab ampliatione differat. 175
Comperendini dies qui. 311
Compita Laribus ſacra. 222
Compitalia feſta. 308
Compitalitii ludi. 344
Componere cur aliquando ſepelire dicatur. 455
—— ſe gladiatorum eſſe 334
Compoſitus pro ſepulto. 455
Conceptivæ feriæ. 308
Concilia procerum tyrannidem ambientibus inviſa. 13
Concilium & comitia ut differant. 39
Concordia Dea. 246
Concordiæ virilis templum. 246
Concubina quæ fuerit. 428
Condere luſtrum quid ſit. 48
Confarreatione contractæ nuptiæ. 428
Congius quæ menſura. 426
Conjectio cauſſæ quid ſit. 194
Conſecratio. 235
Conſentes Dii qui fuerint. 184
Conſualia Neptuni feſtum. 205
Conſuales ludi dicti Circenſes. 312
Conſulares legati ſub Auguſto. 360
Conſulatus duratio. 83
—— ſummus honos. 72. 75
Conſul cur loco infimo accumberet. 411
Conſulere quid ſignificet. 73
Conſules ſupra Præfectos Præt. 72
—— minores iidem quid ſuffecti. 85
—— unde dicti. 73
Conſulis locus in convivio. 412
Conſulum alii ordinarii, alii ſuffecti. 85

Con-

Conſulum inſignia. 74
— poteſtas & munus. 75
Conſumere diem in Senatu quid ſit. 26
Conſus idem qui Neptunus. 205
Contubernales Dii: σύνναοι. 282
— Præſidum. 143
Contubernium dictæ nuptiæ ſervorum. 442
— in caſtris quid. 375
Convenire quando dicatur judex. 161
Converſio ad clypeum, ad haſtam, ad frenum quid ſit. 363
Conviviorum ratio. 410
Coriolani cauſſa comitia tributa inſtituta. 60
Corneliæ gentis familiæ. 436
Cornelius (P.) Scipio Africanus Æmilianus 438
Cornua audaciæ ſymbolum. 226
— ſignum militare. 372
Corona aurea inſigne Regum. 70
— caſtrenſis, ſive vallaris quæ. 390
— civica. ibid.
— claſſica ſive roſtrata. 391
— muralis. 390
— navalis. 391
— obſidionalis quæ. 390
Coronæ aureæ ſine nomine. 391
— ſacrificantium quales. 288
Coruncanius (Ti.) primus de plebe Ponti. Max. 254
Cothurni tragœdorum calcei. 341
Cottabus luſus qualis. 416
Cottæ lex de tribunis. 105
Craſſa Minerva aliquid facere. 293
Craſſi divitiæ. 421
Crates machinæ militares. 362
Crimen regni idem quod perduellionis 51

Cru-

Cruſtumina tribus. 9
Cruſtumini a Romulo victi. 6
Crux ſervile ſupplicium. 182
Cuba Dea. 244
Cubiculum Principis in amphitheatro. 327
— — in circo. 313
Cubitus menſura quæ. 427
Cucullus cui uſui. 408
Culeus quæ menſura. 425
Culter. 290
Culpa magiſtra potare quid ſit. 416
Cumera quid fuerit. 431
Cunctator dictus Fabius Maximus. 439
Cunei certa aciei forma. 469
— in amphitheatro quid fuerint. 328
Cunina Dea. 244
Cupidines gemini Eros & Anteros. 201
Cupreſſus arbor funebris. 456
Curator frumenti populo dividundi. 134
Curatores Cæſaris qui fuerint. 149
— Kalendarii. 139
Curatores ludorum. 326
Curiæ quæ & unde dictæ. 11. 263
Curiata comitia. 40
Curio maximus quis. 11. 263
— maximus ubi creatus. 44
Curiones qui fuerint. 263
Curis Sabinis haſta dicitur. 6
Currendi in circo ratio. 317
Curruum certamen in Circo. 316
Curſus pedeſtris certamen quomodo inſtitueretur. 319
Curules magiſtratus qui. 66
Cuſtodes in comitiis. 58
Cyathus quæ menſura. 246

Cybebe eadem quæ Cybele. 216
— unde dicta. ibid.
Cyclopes Vulcani miniſtri. 208
— Neptuni filii. 206
Cymbala in ſacris Cybeles 218

D

Δαίμων bonus Genius. 219
Damium dicta ſacra Bonæ Deæ. 239
Δαισιῶν quid fuerit. 455
Decanus in caſtris quis. 375
Decemviri legibus ſcribendis. 134
— ſacris faciundis. 260
— ſtlitibus judicandis. 160
Decimatio poena militaris. 397
Decumana porta caſtrorum. 376
Decuriæ Equitum, quæ fuerint. 354
Decurſio genus exercitii militaris. 385
Dedicatio templorum qualis fuerit. 204
Deditio quomodo fiebat. 399
Definire templum quid ſit. ibid.
Defraudare Genium ſuum. 218
Dejici, deturbari de ſtatu mētis unde dictū. 334
Delatio nominis quomodo fieret. 171
Delia & Delius. 209
Delphines in Circo. 317
Delubrum quid & unde dictum. 283
Deludere, ludo abire. 336
Demenſum ſervorum quale fuerit. 426
Danarius nummus. 419
Denicalia ſacra quæ. 462
Denter Romulius Primus præfectus Urbis. 129
Depelli gradu quid proprie ſit. 334
Deſignati, *qui dicti*. 49

Deſi-

Deſignator in funere quis. 436
Deteſtationes ſacrorum. 43
Deus Deorum. 184
Diana unde dicta. 196
—Ἀγραυλος. 197
Diana Ἀγροτέρα, venatrix. ibid.
—Diva genitalis. ibid.
—Eadem quæ *Hecate*, ſ. Proſerpina. 198
—Eadem quæ *Luna*. 197
—Ilithya. ibid.
— Ἰοχέαιρα. 198
—*Latonia* virgo. 196
—Noctiluca. 198
— Ὀρεία, ὀρειλόχη. 197
— Parturientibus opem fert ibid.
— Πολυμαστος, multimammia. ibid.
— Quomodo pingeretur. 198
— Regina ſiderum. ibid.
— Τοξότις. ibid.
Dico, quid Prætori ſignificet. 94
Dictator quando creatus. 114
— quomodo creatus. 115
— unde dictus. 113
Dictatorum poteſtas. 115
Dictatura κίρσιν τυραννίς. ibid.
— quando ſublata. 118
Dictum pro ſummo imperio. 113
Diei partes apud Rom. quæ. 306
Dierum diverſa genera. 306
Dies Allienſis quis. 311
— atri qui fuerint. ibid.
— comitiales qui fuerint. 22, 310
— Faſti & Nefaſti. 309
— intercifi, ibid.
— Nefaſti. ibid.

Dies Nefaſti. 309
Dieſpiter qui idem Dijovis. 188
Diffareatio. 428
Digiti menſura. 426
Dignitas quorum proprie fuerit. 64
Dii majorum & minorum gentium. 184
— Manes qui fuerint. 219
— παρεγγέγραπτοι, Indigetes, 229
— ruſtici. 237
— ſelecti qui fuerint. 208
— Semones. 237
Dilectus militaris habendi ratio. 347
Dimachæri gladiatores. 332
Dimenſum ſervorum quantum. 387. 425
Dioeceſis quid fuerit. 131
Dionyſia Bacchi ſacra. 227
Dionyſii tyranni jocus in Æſculapium. 211
Dionyſus unde dictus Bacchus. 226
Διόσκουροι, Jovis FF. 232
— illorum templum ſolius Caſtoris dictum. 234
— Obalii. 233
— quomodo pingeretur. ibid.
— Σωτῆρες cur dicti. ibid.
— Therapnæi. ibid.
Diræ quæ eadem furiæ. 224
Diribitores in comitiis 57
Diſcendi in ſenatu formula. 27
Diſceſſio. SCtum per diſceſſionem. 24
Diſciplinæ militaris partes. 376
Diſſignatores in ſpectaculis. 329
Divinatio quale judicium 171
Diviſores in comitiis. 55
Divitiarum Rom. ſpecimina. 421
Divortii formula. 435

Dius Fidius quis fuerit. 232
Doceri, διδάσκεσθαι proprie dicuntur fabulæ. 346
Δανεισταί, nummularii. 112
Domiducus Deus. 244
Domitianus Capitolium inſtauravit. 187
Drachma nummus. 419
—— pondus. 425
Druſus pro Deo cultus. 236
Ducenarii judices qui fuerint. 172
Duella quale pondus. 425
Duillius (K.) primus triumphum navalem egit. 385
Duplicarii, διμοιρῖται, διπλάριοι qui fuerint. 376
Duumviri navales. 138

E

Ἐκκλησία λοχῖτις, centuriata comitia. 44
—— φυλέτις tributa. 59
Edicta tranſlaticia quæ fuerint. 144
Edictum peremptorium. 163
—— perpetuum prætoris. 93
—— prætorium quid fuerit. 92
Editor, qui gladiatores dabat. 323
Eduſa, ſive Edulia Dea. 244
Effarii templum quid ſit. 281
Ἐφέδροι, tertiarii. 367
Ἔφοδοι, circuitores caſtrorum. 379
Ἐπῳδία, ἐξόδια, ἐμβολα Atellanar. genera. 340
Εἰρηνοδίκαι, εἰρηνοφύλακες, feciales. 263
Elatio cadaveris. 456
Eleuſinia Cereris ſacra. 195
Elogium quid proprie fuerit. 124
Emancipare filium quando cogatur pater. 452
Emancipatio quid fuerit. 451

Ἐξόδια, Atellanarum genus. 340
Ἡμέραι λευκαὶ pro proſperis. 311
Ἐνταφιαστὴς, ἐνταφιοπώλης, libitinarius. 200
Enyo dicta Bellona. 203
Ἐπέχειν τὰς γλώσσας, favere linguis. 290
Ephori Lacedæmonior. ſimiles Tribb. pl. 104
Ἐπιστάται in acie qui ſint. 268
Epona, vel *Hippona Dea*. 244
Epulæ ſacrificales. 295
Epulæ ſeptemvirales, augurales, pontificales pro lautiſſimis. 263
Epulones qui fuerint. ibid.
Equeſtris cenſus. 30
— ordo feminarium ſenatus. 32
Equites Rom vectigalia conducebant. 31
Equitum arma. 364
— munus. 31
— 18. centuriæ. 29
— tres centuriæ olim. ibid.
— vendere jubebatur eques, qui ordine movebatur. 33
Equus Marti ſacer. 202
— etiam Neptuno ſacer. 206
— Soli immolatus. 208
Ergolabi qui ſint. 122
Erinnyes dictæ Furiæ. 235
Eſquilina tribus. 9
Eſſedarii gladiatores. 332
Ἑστιατόριον, curia. 263
Evander Arcas. 237
Ἑυκταῖα ſacrificia quæ fuerint. 297
Eumenides dictæ Furiæ. 225
Evocati milites qui fuerint. 352
Ἑυπατρίδαι, patricii. 34
Euriphaeſſa Sol s mater. 228

Euri-

Euripus in circo quis. 314
Euryſtheus Mycenarum rex. 231
Εὐθύνας ὀφλεῖν, damnari repetundarum. 168
Ἐξαπέλεκυς, Prætor. 89
Ἔξαρχος, Magiſter Saliorum. 272
Exauctoratio quæ fuerit. 399
Exaugurare quid ſit. 282
Excitare, ſpectaculorum vox. 329
Excitari dicuntur ſententiam dicturi. 26
Excubiarum militarium ratio. 377
Excuneare aliquem quid ſit. 328
Exequiarum formula. 456
Exercitia militaria quæ. 380
Exercitus Conſularis quis fuerit. 355
—— unde dictus. 380
Eximere diem dicendo quid ſit. 26
Exire & excedere pro vitare. 334
Ἐξόδια carmina quæ. 340
Exta conſulere aruſpicum munus. 293
Exta reddi proprie dicebantur. 294
Extemplum, vocis origo. 295
Extraordinarii equites qui. 354
Extraordinaria porta caſtrorum, ſive Prætoria, 375
Exverriæ quæ fuerint. 462

F

Fabia tribus. 9
Fabii Luperci. 274
Fabius (N.) Buteo dictator ſine magiſtro equitum, 118
—— dictator ſenatui legendo. 16
—— (Q.) Maximus Verrucoſſus Prodictator. 115

Fabius turbam forenſem in tribus urbanas conjecit. 9
— Celer tribunus celerum. 74
Fabulinus Deus. 244
Factiones aurigarum in Circo. 316
Fæcibus ora perungebant hiſtriones. 341
Falſi crimen quid fuerit. 91, 169
Familia & Gens ut differant. 436
Familiæ gladiatorum. 326
— patriciæ & plebejæ ex eadem gente. 436
Fana quæ & unde dicta. 282
Far cur in ſacrificiis adhiberetur. 290
Faſti dies a fando. 94
— — δικάσιμοι, ἔνδικοι. 309
Fatua, vel Fauna Fauni uxor. 239
Favete linguis formula ſacror. 289
Faviſſæ 2. generum. 287
Fauni, noctium ludibria. 238
Faunus Deus unde dictus. ibid.
Febris pro Dea habita. 249
Februa, purgamina. 297
Februalia ſacra quæ fuerint. ibid.
Februare pro luſtrare, ſ. purgare. ibid.
Februarius menſis, καθάρσιος. 304
Februarius menſis unde dictus. 297. 304
Feciales qui & unde dicti. 264
Fecialium munus. 265
Felicitas Dea. 245
Fel in ſacris nuptialibus abjectum. 429
Fercula in Circo quæ fuerint. 315
Ferentarii milites qui dicti ſint. 361
Feriæ unde dictæ. 306
Fertum recipere jubebantur gladiatores victi. 335
Feſcenina carmina nuptialia. 433

Fi-

Fictores in ſacris qui fuerint. 279
Fides Dea. 246
Fiſcales gladiatores. 332
Flamen Dialis. 263
— Martialis. 202, 271
— Pomonalis. 241, 271
— Quirinalis. 230, 271
Flamines Imperatorum. 235, 271
— qui & unde dicti. 267
— Majores & minores. ibi
Flamina eſt domus flaminis. 268
Flaminica eſt uxor flaminis. 270
Flaminii & flaminiæ qui fuerint. 278
Flaminium eſt ſacerdotium flaminis. 267
Flavius (Cn.) ſcriba formulas actionum
compoſuit. 158
Flora florum Dea. 242
— Gr. Χλωρὶς. ibid.
Florales ludi. 343
Floralia feſtum. 242
Fœderis faciendi ratio. 265
Forceps, certa aciei forma. 369
Fori dicti gradus in Circo. 312
Formula initialis legum. 58
Formulæ actionum. 159
(Formulas v. inter Proverbia.)
Fors Fortuna. 247
Fortuna Romæ culta magis, quam virtus. ib.
— Mala. ibid.
— Muliebris. ibid.
— primigenia. ibid.
— Quid plebs; quid prudentiores per
eam intellexerint. 245
Foſſa Corbulonis, hodie *de Vliet*. 383
— Druſiana, hodie *de Yſſel*. ibid.
Foſſæ urbium ſanctæ.

Fratres Arvales qui fuerint. 262. 298
Fulvius(A.)Flaccus dictator.a pop.dictus. 115
Funebris laudatio apud Rom. 459
Funibus diſtincta tribuum loca. 63
Funus cenſorium quale fuerit. 456
— cur tanto ſtudio curarent veteres. 452
Furca ſervile ſupplicium. 182
Furcifer ſervile opprobrium, ibid.
Furiæ, ſ. Diræ quæ fuerint. 224
Furius (Sp.) Camillus primus Prætor. 86
Furta inter milites ſevere punita. 385
Fuſtuarium quæ pœna fuerit. 397
Futilia vaſa quæ fuerint. 286

G

GAlea & caſſis ut differant. 362
Galli ſacerdotes Cybeles unde dicti. 217. 275
Ganymedes Jovis pocillator. 186
Genius cuique homini adeſt. 218
— Naturæ Deus unde dictus. ibid.
— quomodo coleretur. 219
Gens apud Romanos quid fuerit. 436
Genua miſericordiæ ſedes. 284
Gladiatores in honorem Saturni dati. 215
Gladiatorium quod idem auctoramentum. 330
— ſpectaculum quale fuerit. 333
— origo ejus & initia. 324
Gladiatorum diverſa genera. 331
Gladius Hiſpanicus qualis. 362
— quæſtionis ſignum. 89
Gorgones caput in clypeo Minervæ. 194
Gracchi lex de provinciis. 141
Gracchus [C.] ſenatum auxiſſe dicitur. 15

Gratiæ Veneris comites. 200
Gratianus Imp. in Deos relatus. 235
ὁ Γράφων, auctor legis. 52
Guſtus, ſive guſtatio prima pars cœnæ. 412
Gymnicum, ſ. athleticum certamen. 318

H

HÆreditas ſine ſacris quæ ſit. 43
Haruga olim dicebatur hoſtia. 259
Haſta fortitudinis ſymbolum. 6
— juriſdictionis ſignum. 89. 161
Haſtæ cuſpide coma ſponſæ dirempta. 429
— velitares quales. 353
Haſta pura quæ fuerit. 389
Hecate eadem quæ Diana. 197
——— Proſerpina. 223
— Veneficiis & triviis præeſt. 223
— Τριοδῖτις, τρίμορφος, τριπρόσωπος. 224
Hedera Bacco ſacra. 226
Helena Dioſcurorum ſoror. 233
Hemina quæ menſura. 426
Hercules Jovis & Alcmenæ F. 231
— ejus ſacerdotes Potitii & Pinarii. 232
— Epitrapezius. 417
— Muſageres. 232
— ſacrificia humana abolevit. 231
— Sancus, vel Sanctus & Sanctus pater dictus. 232
— Thebanus. 231
— Theſauris præeſt. 232
Hermæ quæ fuerint. 205
Hermathenæ, Hermaclæ quæ fuerint. 206
Hermuli in Circo. 314
Heroes dicti Indigetes. 229

Herſilia Romuli uxor Hora dicta. 230
Hiberna ædificare. 372
Hiemare ſub pellibus. 375
Hippona, vel Epona Dea. 244
Hiſtriones qui & unde dicti. 339
— infames erant. 346
Hoc age ſacrorum formula. 292
Honor Deus. 245
— publicus quis & quotuplex. 64
Honorius gladiatores ſuſtulit. 325
Hoplomachi gladiatores, antea Samnites. 332
Hora dicta Herſilia Romuli uxor. 231
Horæ diei, in notis. 306
Horæ foribus cœli præſunt. 212
Horatia tribus. 10
Horatius Pulvillus Capitolium dedicavit. 187
Horologium deeſt.
Horta Dea. 244
Hoſtia & victima ut differant. 288
Hoſtiæ præcidaneæ. 289
— quales eſſe deberent. ibid.
Hoſtiæ ſuccidaneæ. 289
Hoſtilis facies quid ſit in ſacris. 284
Hoſtis pro peregrino. 318
Hymenæus Deus. 244
— in nuptiis invocatus. 433
Hyperion Solis pater, vel ipſe Sol. 228

I

JAnuæ a Jano dictæ. 212
Januarius menſis a Jano dictus. 212, 304
Janus anni Deus ab eundo dictus. 212
— vel potius ab Hebr. Jajin. 213
— Bifrons. ibid.

Ja-

Janus cur primus invocaretur. 218
— ejus templum clauſum pacis ſignum. 213
— idem cum Noacho. 212
— Matutinus pater. 211
— Oenotrius dictus ab οἴνος. 212
— Pater peculiariter dictus. 212
— Patulcius & Cluſius. 213
— vini uſum primus docuit. 212
— Quadrifrons. 213
Idæa mater Cybele. 216
Idus menſium unde dictæ. 306
Ἱεροκήρυκες qui fuerint. 152
Ἱεροσκόποι aruſpices. 259
Ignis perpetuus Veſtæ. 191
Ignominia quid proprie. 123, 181
Ignominioſæ pœnæ militares quæ. 397
Ilia Numitoris filia. 3
Ilithya dicta Diana. 196
Imagines nobilium in atriis. 221
— nobilium quales. 35
Immolatio quæ fuerit. 290
Imperativæ feriæ quæ fuerint. 308
Imperatores in Deos relati. 235
Imperatoris nomen quid ſignificet. 359
Imperatoris inſigne. 359
— appellatio qualis honor. 392
Imperatoribus decernebatur ſupplicatio. 236
Imperatoribus vivis cultus divinus exhibitus. 236
Imperium & poteſtas ut differant. 65. 141
Impetritum eſſe dicitur, cum fauſtum eſt augurium. 259
Impietatis crimen idem quod Majeſtatis. 169
Impolitiæ culpa quæ. 124
Inauguratum dicitur, cum fauſtum eſt augurium. 259
In-

Indigetare eſt invocare. 229
Indigetes Dii qui fuerint? ibid.
Induciæ, ἀνοχαὶ, pro feriis, Latinis. 130
Indulgere Genio ſuo. 219
Induſium quæ veſtis. 404
Infrequentes milites qui dicantur. 397
Innominales dies qui fuerint. 311
Ino, quæ poſtea Matuta dicta eſt. 206
Inſignia Conſulum. 73
— Regum. 70
— Senatorum. 20
Inſtita quid fuerit. 409
Intercisi dies qui fuerint? 309
Interpretes in comitiis qui fuerint. 55
Interreges qui. 127
Intempeſtiva convivia quæ fuerint contra Salmaſium. 415
Interula quæ veſtis. 404
Invita Minerva aliquid facere. 193
Inuus unde dictus Pan. 237
Io vox triumphalis. 394
Iris Junonis miniſtra. 190
— oſtentum mortalibus juxta *Hom.* ibid.
Iſiaci ſacerdotes. 249
Iſis Dea. 248
— ſæpe cum matre Deorum confunditur. 250
Judex quæſtionis quis fuerit. 177
— quis proprie fuerit. 158
Judices inferorum. *Minos*, *Rhadamantus*, *Æacus*, infere ad. 224
Judices quando ex ſenatu lecti. 29
Judicia popularia quæ fuerint. 177
— publica ordinaria, v. extraordinaria. 167
— tributis comitiis exercita. 62
Judicii publici ordo. 170
Judi-

Judiciorum privatorum ratio. 156
— publicorum ratio. 166
Judicium perduellionis ubi actum. 50
Jugatinus Deus. 244
Jugeri quantitas. 427
Julii Cæſaris ſcelus. 85
Julius Cæſar comitia cum populo partitus. 60
Julius menſis unde dictus. 304
Junius menſis unde dictus. ibid.
Juno Kalendaris. 306
— Cinxia. 190
— Divitiis & regnis præſidet. 189
— Domiduca. 430
— Γαμηλία. 189
— Juga. ibid.
— Lucina. 190. 196
— Materfamilias. 189
— Matrimoniis præeſt. 189. 429
— Matrona. 189
— Moneta. 190
Juno profunda dicta Proſerpina. 222
— puerperarum præſes. 190
— quæ & unde dicta. 189
— quomodo picta. ibid.
— Regina. ibid.
— Ζυγία. ibid.
Jupiter Deorum maximus. 184
— Capitolinus. 187
— Cretenſis. 185
— Elicius. 187
— Ἐπιστάσιος. ibid.
— Feretrius. 186
— Fulgerator. 187
— Hoſpitalis. 188

Jupiter infernus, Magicus, Stygius dictus Pluto. 222
— Lapis. 188
— Latialis. 187
— Lucetius. 188
— Ὀρθώσιος. 187
— Πολιοῦχος. 186
— Prodigialis. 244
— quomodo pingeretur. 186
— Σκυλοφόρος. ibid.
— Stator. 187
— Tarpejus. ibid.
— Tonans. ibid.
— Τροπαιοῦχος. 186
— unde dictus. 185
— Ξένιος, ſ. *Hoſpitalis*. 188
Jurabant mulieres per Junonem ſuam, vel heræ. 215
Jurantes menſam tangebant. 415
Jurare in litem. 165
— per Genium ſuum, vel heri, vel Principis. 215
Juratores, *Commis de recherche*. 174
— pro teſtibus juratis. 173
Jure vocatæ centuriæ quæ fuerint. 58
Juriſdictio Prætoris explicata. 90
Jus imaginum. 35
Jusjurandum calumniæ. 163
— gladiatorum. 330
— Romanorum. 234
Juſti dies qui. 311
Juſtitium. 309
Juvenalis ætas quouſque extenderetur. 34
Juventa *Dea*. 243

Ka-

K

Kalata comitia quæ fuerunt. 43
Kalendæ quæ & unde dictæ. 305
Καλλιερεῖν, litare. 289
Κενοτάφιον quid fuerit. 453
Κλοπὴ τῶν δημοσίων, peculatus. 168
Κρεωνομία, viſceratio. 492
Κυρβασία pileus, ſive galerus Saliorum. 273

L

Labarum quid fuerit. 371
Lac dicebatur vinum in ſacris Bonæ Deæ. 239
Lacerna qualis veſtis. 408
Lacheſis unde dicta. 224
Læna qualis veſtis. 407
Læſtrigones Neptuni filii. 206
Læva ſigna felicia. 257
Lanificium matronis Romæ uſitatum. 431
Laniſtæ qui fuerint. 326
Lapidare. 453
Laquearii gladiatores. 332
Lara, vel Larunda, Larium mater. 222
Larentalia feſta. 262
Lares θεοὶ πατρῷοι, γενέθλιοι, κτήσιοι, μύχιοι, ἑρκεῖοι. 220
Lares qui fuerint. 219
—— Patrii. 220
—— pro ipſis ædibus 221
—— quomodo culti. 220
—— unde dicti. ibid.
Lar pro interiore parte domus. 222
Lartius (T.) Flavus primus dictator. 114

Larium

Larium imagunculæ. 220
Laterculum, certa aciei forma. 369
Latinæ feriæ quæ fuerint. 130
Latini Juniani qui fuerint. 443
Latinorum commune templum Dianæ 197
Latinus Rex. 2
Latium unde dictum. 214
Latona Dianæ mater. 196
Latonia virgo pro Diana. ibid.
Latus clavus ſenatorum inſigne. 20. 405
Lavabant veteres ante ſacra. 287
Laudatores in judiciis adhibiti. 174
Laverna Dea. 244
Lavinia Æneæ uxor. 2
Lavinius urbs. ibid.
Laurum comedebant divinaturi. 210
Laurus Apollini & poetis ſacra. ibid.
— faſcibus addita. 75
Lecti convivales. 411
Lectio ſenatus. 15
Lectiſternia quæ fuerint. 286
Lectus adverſus quis. 434
— funebris. 457
— Genialis. 434
Leda Dioſcurorum mater. 232
— poſtea Nemeſis dicta. 207
Legare ſibi aliquem. 149
Legati Cæſaris pro Conſule, vel pro Prætore. 148
— Conſulares qui fuerint. ibid.
— militares qui. 359
— — ex conſularibus. ibid.
— Procoſſ. 149
Legatio libera quæ fuerit. 15
Leges cenſoriæ quæ. 121

Leges 12. tabb. 135
— Horatia & Hortenſia de plebisſcitis. 105
— militares quæ. 385
— ſumptuariæ. 125
— tabellariæ, Gabinià, Caſſia. 56
— tributis comitiis latæ. 62
— Valeriæ populares. 74
Legio Romana quæ fuerit. 353
Lentuli auguris divitiæ. 422
Levana Dea. 243
Lex Ælia Sentia de libertis. 443
— Æmilia de Cenſoribus. 120
— Annalis, ſive Annaria. 67
— annua, edictum Prætoris. 95
— antiqua de tribb. pl. creandis. 102
— Ateria de mulcta. 180
— Boebia de Prætoribus. 86
— Cornelia de ordine in magiſtratibus ſervando. 69
— Cornelia de poſtliminio. 451
— — — provinciis. 145
— Curiata, νόμος φρατρικὸς. 42
— de Camillo revocando. 44
— de Cicerone revocando. 51
— de imperio magiſtratibus dando. 44
— Domitia de ſacerdotibus creandis. 64
— Fannia. 125
— Horatia de plebiſcitis. 105
— de provocatione. 116
— Hortenſia de plebiſcitis. 105
— Junia Licinia de comitiis. 54
— — Norbana. 443
— Julia de Maritandis ordinibus. 75
— — rationibus Procoſſ. 145
— Licinia. 125

Lex L. Julii Cæſaris de civitate Italiæ danda. 53
— Memmia de non accuſando eos, qui Reip. cauſa abeſſent. 171
— Porcia de capite civium Rom. 52. 178
— priſca de intervallo magiſtratuum. 70
— Publilia de minoribus magiſtratibus tributis comitiis creandis. 43. 61
— Roſcia de loco ſeparato Equitum in ſpectaculis. 31. 329
— Sempronia de capite civium Rom. 52. 178
— — — judiciis. 29
— Sempronia de provinciis. 141
— Servilia de judicio repetundarum. 173
— ſocialis quæ eſt de pecuniis repetundis. 168
— teſtamentaria eadem quæ de falſo. 169
— Trebonia de tribb. pl. 79. 102
— Valeria de provocatione. 51. 116
Libamina prima. 291
Libare quid ſit. ibid.
Libatio quæ fiebat ſuper menſam. 416
Libella idem valore quod As. 425
Liberalia Bacchi feſtum. 227
Liber & Liber pater cur dictus Bacchus. 225
Libertas Dea. 446
Liberti dediticii qui fuerint. 443
Libertinorum nominum ratio. 444
Libitina pro funere. 199
— Venus. 198
Libitinarius. 199. 580
Libitinenſis porta in amphitheatro. 353
Libræ Rom. pondus. 454
— — partes. ibid.
Libratores qui fuerint. 366
Libri Sibyllini. 260. ſeqq.

Liciniæ gentis familiæ. 436
Lictores cum faſcibus & ſecuribus re-
gum inſigne. 72
— diverſi a ſervis publicis. 154
Limen cur ſponſa non calcaret. 432
Linea ultima rerum mors. 314
Linigera Iſis. 250
Litabilis hoſtia. 289
Litare, καλλιερεῖν. quid ſit. ibid.
Litem ſuam facere quid ſit. 166
Litis conteſtatio quæ fuerit. 162
Lituus augurum quid fuerit. 256
Lituus ſignum militare. 371
Livius (M.) Druſus ſenatum augere voluit. 16
Lixæ a calonibus diverſi. 381
Locarii in ſpectaculis qui. 329
Λοχαγοὶ, ordinum ductores. 356
Λογοθέται μεγάλοι qui fuerint. 111
Lolliæ Paulinæ luxus. 421
Longi familia gentis Tulliæ. 436
Lorica hamata. 364
— E ſquamis ferreis. ibid.
Lucerum tribus unde dicta. 9
Luci dicti a lucendo. 283
Lucipor ſervi nomen unde. 442
Lucta & luctatores veterum. 309. 401. 406. 320
Luctus. 459
Lucullea fectum Cyzicenorum. 146
Ludi convivales. 416
— gladiatorum. 325
— Juvenales. 336
— Romani, ſive Magni. 345
— Sæculares. 346
— Votivi. 346
Ludorum cura ad ædiles ſpectabat. 98
Ludorum diviſiones variæ. 311. 433
Lu-

Ludus talorum. - - - - - - - - -
— teſſerarum. - vid. Canis. - - -
— Trojæ quis fuerit. 321
Luna eadem quæ Diana. 196
— inter Deos ſelectos. 228
— Magicis cantibus eam affici credebant. ibi.
— Noctiluca in Aventino. 229
Lunula in calceis patriciorum. 410
Lupercalia Panis feſtum. 238. 274
Lupercal locus ubi Pan colebatur. 274
Luperci Fabii, Quintii, Julii. ibid.
Luperci Panis ſacerdotes. 238. 273
Lupus aliquando ſignum militare. 270
— Marti ſacer. 202
Luſtrare pro ambire. 49. 298
— pro purgare. 297
Luſtricus dies quid ſit. 372
Luſtrum condere quid ſit. 29. 297
Luſtrum pro tempore quinquennali. 50
— unde dictum. ibid.

M

MActa hoſtia quæ ſit. 291
Mæcenas in ordine equeſtri conſenuit. 34
— pantomimorum inventor. 344
— Mænades unde dictæ Bacchæ. 227
Magicis cantibus Lunam affici creditum. 238
Magiſter cœnæ quis fuerit. 413
— collegii augurum. 256
— Curiæ quis fuerit. 257
— Equitum quis fuerit. 118
— morum fuit Auguſtus. 127
— Populi dictus Dictator. 114
— Saliorum quis. 272

Magiſter ſocietatis quis. 32
Magiſtratus & poteſtas ut differant. 65
— majores unde dicti. 66
— qui comitiis centuriatis creati. 50
— qui tributis. 62
— unde dicti. 65
Magiſtratuum diviſio varia. 66
Magiſtri collegii qui fuerint. 272
— militum ſub Conſtantino. 133
Magna mater. 216
Magni ludi, ſive Romani. 344
Maja Atlantis filia. 263
Majeſta vel Maia Vulcani uxor. 208
Majeſtas Dea Honoris & Reverentiæ F. 304
— nihil aliud eſt quam dignitas ex imperio & honore. 169
— patria quæ fuerit. 445
— penes populum. 40
Majeſtatis crimen quid fuerit. 52. 168
Majus menſis unde dictus. 304
Mancipare quid proprie ſit. 451
Manipuli militum qui, & unde dicti. 353. 370
Manipulus ſignum militare. 370
Manſiones quæ fuerint. 372
Manumiſſionis ſpecies variæ. 450
Marcellea feſtum Syracuſanor. 146
Marcellorum gens plebeja nobiliſſima. 437
Marcipor ſervi nomen unde. 442
Marcius Coriolanus. 61
— (C.) Rutilius primus Cenſor de plebe. 115
— — Dictator de plebe. ibid.
— — unde Cenſorinus dictus. 125
Marcia dicta Circe. 207
Martiæ faces quæ ſint Ovidio. 431

Marius primus libertinos milites legit. 349
Mars belli præſes. 201
— A Rom. præcipue cultus. ibid.
— ex ſola Junone natus. ibid.
— Gradivus unde dictus. ibid.
— quomodo pingeretur. 202
— Romuli & Remi pater. 201
— Θοῦρος Ἄρης. ibid.
— Ultor. 202
— unde dictus. 201
Martiales ludi. 343
— Mavors etiam dictus. 201
Martius menſis a Marte dictus. 203
Mater Deum ſ. magna. 216
Matralia Matutæ feſtum. 207
Matronalia feſtum. 251
Matuta mater, Gr. Λευκοθέα. 206
Medimnus quæ Menſura. 426
Meduſæ caput in clypeo Minervæ. 194
Medicinæ præſides Apollo & Æſculapius. 209, 210
Μουσεῖον, unde dictum. 293
Megæra furiarum una. 224
Megaleſia feſtum matris Deor. 217
Megalenſes, vel Megaleſia ludi. 343
Melicerta qui poſtea Portumnus. 207
Meliſſus (C.) trabeatarum comœdiarum inventor. 340
Mellis inventor Bacchus. 227
Menelaus Helenæ maritus. 233
Menſæ Rom. quales. 411
— ſecundæ quæ fuerint. 413
Menſa veteribus ſacra. 416
Mens Dea. 245
Menſis Domitianus. 305
Men-

Menſis Germanicus. 305
— Livius. ibid.
— Tiberius. ibid.
Mephitis Dea. 245
Mercuriales ſtatuæ quæ fuerint. 205
Mercurii F. Pan. 236
Mercurius unde dictus. 202
— Artium, muſices, palæſtrarum, gymnaſiorum, aſtronomiæ præſes. 204
— Deus ſermonis. 203
— Furum Deus. 204
— Jovis & Majæ F. 203
— Κερδῷος, ἐμπολαῖος, ἀγοραῖος. 204
— Κοινὸς Ἑρμῆς. 204
— Λόγιος Ἑρμῆς. 205
— Mercatorum & lucri Deus. 204
— Nuncius & Miniſter Deorum. 204
— ψυχαγωγὸς & νεκροπομπός. 204
— Τοιχωρύχος. ibid.
— Quomodo pingeretur. 205
Merenda quæ fuerit. 205
Meridiani gladiatores. 332
Merkedonius menſis interkalaris. 224
Merkedona Dea. ibid.
Μεσέγγυοι, ſequeſtres in comitiis. 57
Μεσοβασιλεῖς interreges. 127
Metæ in Circo quæ fuerint. 314
Metatores qui fuerint. 382
Metari quid ſit. ibid.
Metellus (L.) primus venationem dedit. 322
Metellus Scipio cenſuræ vim reſtituit. 127
Metropolis quid fuerit. 134
Miles unde dictus. 8
Milites ex honeſtioribus lecti. 348
Milliarium Romæ quantum. 426

Milonis ingens æs alienum. 422
Mimus poematis genus. 342
Mina Attica quæ fuerit. 423
Minerva unde dicta. 192
— Architecturæ præſidet. 193
— Armipotens. ibid.
— Bellorum Dea. ibid.
— e Jovis cerebro nata. 192.
—Lanificii & oleæ inventrix. 193
— Patrima. 192
— Quadrigas & bigas invenit. 193
— quomodo pingeretur. ibid.
— ſapientiæ & artium præſes. 192
Miniſteria militum quæ. 376
Minotaurus aliquando ſignum militare. 370
Mirmillones gladiatorum genus. 331
Miſſilia deeſt.
Miſſio gladiatorum & rudis ut differant. 334
— militaris juſta & injuſta. 598
— Cauſaria. 599
— Honeſta. 598
— Ignominioſa. 599
— militaris ſub Auguſto. ibid.
Miſſus dicuntur 7. curricula Circenſia. 317
Mitra tegumentum capitis. 409
Modius quæ menſura. 426
Mœnianum in Circo quid fuerit. 313
Mœror publicus. 309
Μοῖραι quæ Latinis Parcæ. 224
Mola ſalſa in ſacrificiis. 290
Monopodia quæ fuerint. 411
Moratores, ſive rabulæ qui fuerint. 164
Morbus comitialis quis fuerit. 56
More majorum puniri quid ſit. 182
Mors Dea. 245

Moveri de ſtatu mentis unde dictum. 334
Mulciber dictus Vulcanus, 207
Mulctam certare quid ſit. 179
Mulcta, ſ. Damnum, quid olim fuerit. 180
Muliebrium nominum ratio. 441
Mullei calcei quales. 409
Munerarius, munerator, qui gladiatores dabat. 323
Munus cur dictum ſpectaculum gladiator. ibi.
— oſtendere, pronunciare, proponere. 333
Murcia Dea. 244
Muri urbium ſancti. 5
Muſarum dux Hercules. 232
— Muſarum nomina. 194
Mutitare quid ſit. 343
Myſteria dicta ſacra Bonæ Deæ. 239

N

Nænia cantilena funebris. 456
— Dea. 244
Natatio exercitii militaris genus. 385
Natio Dea. 243
— officioſiſſima candidatorum. 58
Naves caudicariæ quæ fuerint. 395
Naumachia qualis fuerit. 323
Νεκροθάπτης, libitinarius. 199
Nefaſti dies, ἄδικοι, ἄπρακτοι, ἀποφράδ. 6.309
— dies aliquando pro infamibus ponuntur. 310
Nemeſis antea Leda dicta. 207
— Dea. 248
Neptunus quis & unde dictus. 206
— ejus feſtum Conſualia. ibid.
— Ennoſigæus & Σεισίχθων cur dictus. 207
— equitandi artem invenit. 206

Neptunus Idem qui Conſus. 206
— quomodo pingeretur; ibid.
— Terræ motuum cauſa. ibid.
Nicoſtrata verum nomen Carmentæ. 308
Niger color ingratus. 401
— pro homine improbo, ibid.
Nixii Dii. 244
Nobiles apud Rom. qui fuerint 36
Noctua Minervæ ſacra. 194
Nolam geſtabant rei, cum ad ſupplicium ducerentur. 182
Nomenclatores qui fuerint 59
Nomē tribus pro agnomine reliquis additū. 11
Nominum apud Rom. ratio. 431
Νόμος φρατρικὸς, lex curia 41
Nonæ menſium unde dictæ. 306
Notarum ſ. ſingularum litterarum explicationes vide in Appendice I. p.610. ſqq. & in hoc Indice ſub Tit. *Proverbia*.
Notæ mortuorum. 183
Novendialia ſacrificia. 299. 308
Novendialia ſacra quædam funebria. 462
Nubentibus præerat Juno. 189
Nuces in nuptiis cur ſparſæ. 433
Numera Senatum formula intercedendi. 24
Numitor Albæ R. 2
Nummo ſeſtertio aliquid addicere quid ſit. 420
Nummularii qui fuerint. 112
Nummus abſolute pro aureo. 420
— aureus qualis; ibid.
— κατ' ἐξοχὴν nummus ſeſtertius. 419
Nundinæ quæ & unde dictæ. 53. 310
Nuptiæ quot modis contractæ. 427
Nymphæ Bacchi comites. 227
Νυμφευταὶ, νυμφαγωγοὶ, paranymphi. 431

Ob-

O

Obnunciare quid ſit. 55
Obſecrationes gravi tempore fiebant. 286
Obſecrationes, ſive ſupplicationes, πρόσοδοι. ib.
Octavia gens. 437
October menſis aliquando Livius dictus. 305
Officium conſulare quid. 82
— Nuptiale. 431
Οἰωνισταὶ, Οἰωνοπόλοι, Augures. 256
Olei decus pro præſtanti athleta. 320
Oleũ cur μανίας φάρμακον dixerit Anacharſis. ib.
Olympias & luſtrum ut differant. 49
Ominatis male verbis abſtinebant vett. 261
Onera militum quæ. 380
Ὀνοματολόγοι, Nomenclatores. 55
Opertum locus, ubi ſacra fiebant Bonæ Deæ. 239
Oppidum in circo quid fuerit. 314
Ops dea. 216
Optiones militares quæ fuerint. 356
Oraculum Delphicum. 209
Orbona Dea. 244
Orcheſtra, locus ſenatorum in ſpectaculis. 21, 328
— quis locus in theatro. 338
Orcus unde dictus Pluto. 222
Ordo in ſententiis in ſenatu rogandis. 24
— Populi Rom. triplex. 35
Orgia Bacchi ſacra unde dicta. 227
— dicta etiam alia ſacra. ibid.
Ornamenta dicta arma gladiatorum. 333
Ornare provincias quid ſit, 142
Orpheus ab Alexandro Imp. cultus 215
Oſcines aves quæ fuerint, 257
Oſiris Iſidis frater. 250

Ova in Circo quid fuerint. 318
Ovatio quæ fuerit. 397
Ovicula unde dictus Fabius Maximus. 443
Ovile in comitiis quid fuerit. 59

P

Pacem Deorum exorare. 288
Pacis templum. 246
Pænula qualis veſtis. 408
Paganalia feſtum. 22. 308
palæſtra vox quid ſignificet. 320
Palaria exercitii militaris genus. 385
Palatina tribus. 10
Palatini ludi. 346
Pales pabuli Dea. 241
Palilia, v. Parilia, Romæ natalis. ibid.
Palladium quid fuerit. 190
Palla veſtis muliebris. 409
Pallas pro oleo. 193
— unde dicta Minerva. 192
Palliatæ comœdiæ, i. e. Græcæ. 340
Pallor & Pavor culti. 248
Palmus menſura. 426
Paludamentum veſtis imperatoria. 359. 406
Paludatus proficiſcebatur Proconſul. 143
Pan Paſtorum Deus. 236
— Arcadiæ Deus. 237
— ejus cultus antiquiſſimus. ibid.
— Fiſtulam invenit. ibid.
— Inuus unde dictus. ibid.
— Lycæus. ibid.
— quid eo ſignificaverint. 236
— quomodo pingeretur. ibid.
— Teg æus. 237

Pan unde dictus. 236
Paniſci qui etiam Fauni. 238. 239
Panis feſtum Lupercalia, ſacerdotes Luperci 273
Παγκράτιον quid fuerit: 321
Pantheum, hodie Maria rotunda. 282
Pantomimi quid fuerint. 343
Papirrius Prætextatus unde dictus. 440
— Maſo primus in monte Albano triumphavit. 386
Parabatæ qui fuerint? 319
Parcæ unde dictæ. 224
— Jovis & Themidis, vel ſolius Noctis filiæ. 225
— Μοῖραι dictæ. ibid.
Paranymphi qui fuerint: 430
Παραστάται in acie qui ſint: 368
Parazonium, ſive pugio Tribunorum inſigne. 358
Paria componere quid ſit: 333
Πάροδος quale carminis genus? 340
Parochi qui fuerint ap. vett. 262
Πάροχοι, paranymphi: 431
Parricidarum pœna quæ fuerit: 170
Παρθένοι ἑστιάδες, Virgines Veſtales: 275
Parturientibus opem fert Diana. 197
Paſcito linguam, εὐφήμει. 290
Paſſavii urbis origo. 373
Pater dictus Sylvanus. 239
— patratus quis fuerit? 265
Patres cur dicti Senatores? 14
— Conſcripti unde dicti; 15
Patriæ poteſtatis effectus: 447
Patria poteſtas cur tanta Rom. fuerit. 450
— — quæ fuerit. 445

Patria quomodo tollatur. 450
Patriciatus dignitas ſub Impp. 451
Patricii & plebeji ut differant. 25.ſeqq.
— qui & unde dicti. 13
Patroni & clientes. 29
Pavo ſignum conſecrationis Auguſtarum. 236
Pavor & Pallor culti. 248
Paulus Apoſtolus a Lyſtrenſibus cur Mercurius dictus. 203
Pecoris permutatione olim pro pecunia uſi 417
Pectorale militum. 364
Peculatus judicium quid fuerit. 168
Peculium caſtrenſe & quaſi caſtrenſe. 389
— filiifam. profectitium, adventitium, caſtrenſe & quaſi caſtrenſe. 447
Pecunia olim appendi ſolita. 417. 418
— unde dicta. 417
Pegmata in amphitheatris quæ fuerint. 329
Penates qui fuerint. 215
— unde dicti. 216
— etiam penales dicti. ibid.
— Πολιοῦχοι θεοί. ibid.
— Θεοὶ πατρῷοι, γενέθλιοι, κτήσιοι, μύχιοι, ἑρκεῖοι. ibid.
Pendere pro ſolvere. 418
Πένταθλον quid fuerit. 321
Perduellis quis fuerit. 52. 178
Perennis Præf. Præt. ſub Commodo. 132
Περιστέλλειν pro ſepelire. 455
Perones quales calcei. 409
Περισχοινίσματα in comitiis. 59
Permutatio rerum pecunia antiquior. 417
Perpetuæ quæſtiones quæ fuerint. 90
Perſonæ tragicæ quæ. 341
Pes menſura. 426
Pe-

Petere & repetere gladiatorum verba. 333
Phalera & torques ut differant. 389
Philoni [Q. Publilio] primum provincia prorogata. 141
Piaculum quid proprie fuerit. 397
Piatrices. 454
Picus Marti ſacer. 202
Pietas Dea. 246
Pilani, qui etiam Triarii. 353
Pilei Dioſcurorum geſtamen. 234
Πιλεῖν τοὺς λόχους, denſare cohortes. 382
Pileus libertatis inſigne. 340. 451
Pilorum deſcriptio. 363
Pilum cur *lentum* dictum. 364
Pilus decimus, pilus primus, pro decimo, primo ordine triariorum. 356
Pinarii & Potitii *Herculis* ſacerdotes. 232. 249
Pinus Cybelæ ſacra. 218
Piſo queſtor pro prætore in provinciam miſſus. 146
Planipedes dicti pantomimi. 343
Plauſus comœdiæ datus. 342
Plebeji ludi. 344
Plebiſcita quæ fuerint. 64
Plebs vox quid proprie notet. 36
Plutei machinæ militares. 365
Pluto inferorum Deus. 222
— Dis dictus a divitiis. ibid.
— quomodo pingeretur. 223
Plutus divitiarum Deus. 196
Podium in amphitheatro quid. 327
Pœnæ militares. 397
Poetæ Mercuriales dicti. 204
Πολιοῦχοι θεοὶ, Penates. 220
Pollentia Dea. 245

Pollinctor Libitinarii ſervus. 200
— quis fuerit. 454
Pollutum quid ſit. 231
Pollutorum ſacrorum quæſtio. 9. 167
Pollux Jovis F. 232
Poltrons unde dicti. 350
Πολύμαστος: multimammia Diana. 192
Pomona, pomorum Dea. 241
Pomonalis Flamen. ibid.
Pompa Circenſis quæ fuerit. 315. 323
Pomptina tribus. 12
Pompejus M. tribunos pl. reſtituit. 106
— Eques R. bis triumphavit. 142
Pondo vocis vis. 424
Pondus cur notent nomina monetæ. 417
Ponere menſarum vox. 418
Ponticuli in comitiis. 59
Pontifex Maximus quis. 254
Pontifices, qui & unde dicti. 253
— majores & minores. 252
Pontificum munus. 253
Popæ ſacrorum miniſtri. 279. 293
Popinæ a popis dictæ. 293
Poplicola unde dictus Valerius. 76
Popularia dictus locus populi in ſpectac. 329
Populi vocis ſignificationes diverſæ. 36
Populus Herculi ſacra. 232
Porca fœta immolabatur Cybelæ. 218
Porrectus pro mortuo. 455
Porricere exta quid ſit. 294
Portæ caſtrorum. 375
— principales. ibi.
— urbium ſanctæ. 4
Porta Libitinenſis in amphitheatro. 335
— Sanavivaria an fuerit ibid.
Por-

Porta prætoria, ſive extraordinaria. 375
Portumnus portuum Deus, 206
— Gr. Παλαίμων, 206
Poſca potus militaris. 388
Poſtliminii jus quale ſit. 451
Poſtſcenium quis locus. 348
Poſtulare actionem, ſive judicium. 158
Poſtulaticii gladiatores. 332
Poſtulationes ſacrificii genus. 297
Poſtumius Dictator Caſtrorum templum ſtruit. 234
poteſtas & imperium ut differant. 142
— & magiſtratus ut differant 67
Potina, ſive Potica Dea. 244
Potitii & Pinarii Herculiis ſacerdotes. 274
Potus Romæ ordinarius. 415
Præcia, ſ. præclamitator Flaminis. 270. 279
Præcinctiones in amphitheatro quæ. 318
Præconum Romæ munus. 152
Præfectus annonæ. 134
— amicus Imperatoris dictus. 131
— fabrorum in caſtris. 384
— Urbi ab Aug. inſtitutus. 131
Præfectus Urbi primus Denter Romulius. 129
— — Latinarum cauſa. 130
Præfecti Prætorium ab Auguſto inſtituti. 132
—— poteſtas 132
—— quando jus dicere cœperint. ibid.
—— quatuor a Conſtantino inſtituti. 133
Præficæ. 454. 457
Præmia militaria. 389
Prænomen quid fuerit. 437. 439
Præpetes aves quæ fuerint. 237
Prærogativa centuria quæ fuerit. 59

Prærogativa pro ſigno futuræ voluntatis. 59
Præs & vas ut differant. 178
Præſides qui fuerint. 148
Præſul Saliorum. 272
Pretextatæ fabulæ quæ. 349
Prætextati mores, prætextata verba. 402
Prætextatus unde dictus Papirius. 44
Prætor collega Coſſ. 86
—— fiſcalis. 88
—— maximus dictus Dictator? 113
—— peregrinus de repetundis aliquando quæſivit. 92
—— peregrinus unde dictus. 86
—— primus quando creatus. 85
—— tutelaris. 88
—— pro ſacerdote. 67
Prætores dicti olim omnes magiſtratus. ibid.
—— fideicommiſſarii. 88
Prætoris munera. 89
Prætorium in caſtris. 379
Prætorii legati ſub Aug. qui. 360
Prætorium jus honorarium dictum. 88
—— pro hominibus in Prætorio congregatis. 379
Prætorum inſignia. 88
—— numerus. 86
Præturæ vilitas tempore Boethii. 94
Prævaricatio quid ſit. 128
Praſina factio in Circo. 317
Precantium habitus. 284
Prenſare quid ſit. 72. 179
Priapus Bacchi & Veneris filius. 228
Principatus dignitas. 19
Princeps cur dictus Imperator. ibid.
Principes militum genus. 353
Princi-

Principia in caſtris quis locus. 375
Principium in comitiis quid fuerit. 43
Privilegia militum. 388
Procas Sylvius Albanorum Rex. 2
Proceſſus Conſularis quid ſit. 82
Proceſtria quæ fuerint. 373
Proconſulum honores. 145
—— quot fuerint genera. 140
Procubitores qui fuerint. 378
Procurare prodigia quid ſit. 197
—— proprium augurum verbum. 259
Procuratores Cæſaris. 149
—— ludorum. 326
—— provinciarum qui fuerint. 148
Prodi dicebatur Interreges. 128
Prodicere diem quid ſit. 180
Prodictator Fabius Maximus. 115
Prodigialis Jupiter. 297
Profani a ſacris ablegabantur. 290
Profeſti dies qui. 309
Proletarii qui fuerint. 48
Proletarius ſermo pro vili. ibid.
Προμνήστριαι, προμνηστρίδες quæ. 431
Promotionum militarum ratio. 356
Promulgare legem quid proprie ſit. 52
Promulſis prima pars cœnæ. 412
Pronuba mulier qualis. 434
Proprætores & Procoſſ. ut differant. 146
Proſa & Poſtverta Deæ. 243
Proſcenium quis locus. 349
Proſecare exta quid: proſiciæ, Proſecta quæ fuerint. 293
Proſerpina Plutonis uxor. 294
—— eadem *Hecate*. 216
Πρόσοδοι, obſecrationes. 286

Προστάτης, patronus, 40
Πρωτάγρια Dianæ Venatrici vota. 196

Proverbia, Formulæ ac Notæ, in hoc opuſculo explicatæ.

A. 59. 175. 440
A. A. A. F. F. 112
Ab ovo ad mala. 412
A carceribus ad metas. 314
Ad clypeum, ad frenum, ad haſtam. 363
Addixit, admiſit avis. 257
Æternum vale &c. 462
Alio die. 54
Ampliare cauſſam. 164
Andabatarum more. 332
Annulo aureo donari. 33
Annus ſuus. 58. 83
Anteſtari. 156
Ap. 440
Auctoritas Senatus. 29. 104
Auctor legis. 52

C. 59. 175. 440
Calceos mutare. 22
in Caſto eſſe 195. 250
Claſſi auctores. 148
Clavus latus, anguſtus. 405. 33. 22
Cœna Saliaris &c. 264
Cœritum tabulas. 124
Comentari. 259. 326
Conclamatum eſt. 454
Conditione tua non utor. 434
Conſcripti Patres. 25
Creata ambitio. 401

D.

D.
Decuriam emere. 154
Deponere vino. 454
Dictata dare. 326
Diem tollere &c. 27
Diffindere diem. 163
Digitum tollere. 334
Diſcedere in alia omnia. 25
Dividere ſententiam. 26
Do dico addico. 94 309

Edere actionem. 158
Effutire. 287
Equum traducere. 35
Exſequias....quibus ire commodum eſt. 456
Extemplo. 295

Fabula ſtat, cadit 342
Forum agere. 144
in Forum venire. 403
F. P. 310

Genio indulgere. Genium defraudare. 215

Haſtæ ſubjicere. 152
Haſtam cogere. 161
Heres ex aſſe &c. 417
H.I.V.I. 279
Hoc habet. 334

Ilicet. 295. 462
Imaginum jus. 36
In procinctu. 371
Integræ frontis. 177
Inter cæſa & puncta. 294

K. 176

Lampadem tradere. 208
Lapillo nigro &c. notare. 401
Latus tegere &c. 334
Lupa. 4

M. M. 440
Majorum gentium. 15. 184. 229
Mam. 440
Mars vigila. 202
Mercuriales viri. 204
Minerva craſſa, invita. 193
Minorum gentium. 15. 184. 229

N. 440
N. L. 59. 164. 175
N. P. 310
Nec literas nec natare doctus. 384
Non amplius te moror. 29
Non te peto, piſcem peto. 332

Ordo maximus, minor. 31. 33
Os pugilis. 319
Οὐδὲν πρὸς Διόνυσον. 337

Panicus terror. 237
Pedibus ire in ſententiam. 26
Pollicem premere &c. 335
Pollucere. Pollucibilis cœna. 232
Prætorium dimittere. 379
Princeps juventutis. 34. 35
—— Senatus. 18
Prodere flaminem. 268
Promulſide conficere. 413

Pro-

ac *Nota*. 569
Propter viam facere. 414
Punctis omnibus. 60

Qui hoc cenſetis &c. 29

Redite ad togas, ad inveſtitum 405
Regie facere. 73
Res ad triarios rediit. 367
Res prolatæ. Res rediere. 309
Res tuas tibi habe. 435

Saga ſumere. 406
Scriptum facere. 151
Sectio, Sector. 153
Sedere, *de judice*. 159
Sedere in XIIII. 34. 328
Sedere in Senatu &c. 22. 339
Ser. 440
Servare de cœlo. 257
Sex. 440
Sexagenarios de ponte. 59
in Simbolo fluctus excitare. 291
S. P. Q. R. 36
S. T. T. L. 460
Subhaſtare. 152
S. V. V. diſcedite Quirites. 154

T. 104
Θ. 175
Ti. 440
Tabernaculum capere. 256
ad Tubicines mittere. 457

Vadari &c. 158
Vaſa conclamantur &c. 381

Ubi tu Cajus, ego Caja. 431
Venire ſub corona. 394
Ver Sacrum. 285
Verſis gladiis. 334
Vero. 104
Videant COSS. ne quid R.P. detrimenti capiat. 79
Videtur feciſſe. 165. 175
Vir virum legit. 372
Vite donari. 356
Umbræ. 411
Vortumnis natus iniquis. 245
U. R. 60

Zonam ſolvere. 429

Provinciæ non recte dicuntur fœderati Belgii civitates. 140
Provincia pro quovis munere. 139
— quæ proprie dicatur. ibid.
Provinciarum imperium penes Coſſ. 80
— ordinatio ab Auguſto inſtituta. 147
Provocatio. Πρυτανεῖς Gr. dicti curiones. 263
Publica dicta ſacra Bonæ Deæ. 239
Publicani honorati valde. 34
Pudicitia patricia Dea. 246
— plebeja Dea. ibid.
Puerperarum præſes Juno. 190
Pugilatu nobilis Pollux. 234
Pugiles qui & unde dicti. 319
Pullarii qui fuerint. 259. 280
Pulpitum quis locus. 338
Pulvinaria pro templis. 286
— quæ fuerint. ibid.
Puncta ſunt ſingulorum ſententiæ. 61

Purpureus pro candido. 57
Purpurea factio Circenſis. 317
Πυροφόρος dicta Ceres. 195
Pyra qualis fuerit. 460

Q

QUadrantal quid fuerit. 425
Quadrigatus pro denario. 419
Quæſtiones dictæ judicia publica. 90
— perpetuæ quæ fuerint. 167
Quæſtores fuerunt triplices. 107
— triennales. 111
— vel candidati principis. ibi.
— unde dicti. 107
— Palatii. 111
— parricidii qui fuerint. 167
Quæſtorium in caſtris. 373
Quæſtorum origo & numerus. 107
— Provincialium munus. 109
— Urbanorum munus. 108
Quatuordecim gradus equitum. 328
Quatuorviri viales. 112
Quercus Jovi ſacra. 136
Quietis ædes. 246
Quinarius nummus qualis. 419
Quindecimviri ſacris faciundis qui fuerint. 260
Quinquatrus Minervæ feſtum. 194
Quinquertium quid fuerit. 321
Quinqueviri menſarii. 138
— muris turribuſque reficiendis. ibid.
Quintana via caſtrorum. 375
Quintii Luperci. 274
Quintius (K.) primus vades dedit. 179
Quirinalia feſtum. 230
Quirinalis Flamen qui fuerit. ibid.

Quirinus unde dictus Romulus. 230
Quirites unde dicti cives Rom. 7. 230

R

Ῥαβδοῦχοι, Lictores 154
Ramnenſium tribus unde dicta. 9
Ramnes iidem qui Ramnenſes. ibi.
Rationales Cæſaris qui fuerint. 149
Recuperatores qui fuerint. 159
Redemptores qui fuerint. 122
Refragantur auſpicia infauſta. 257
Regia dicta domus regis ſacror. 266
Regina dicta uxor regis ſacror. 266
Regium imperium conſulum. *77
Regnatum Romæ quamdiu. 74
Regna vini quæ dicat Horatius. 413
Regum inſignia. 73
—— munia. ibi.
Relatio ad Senatum quomodo fieret. 26
Relegati mitior pœna quam exulis. 197
Religioſi dies a nefaſtis diverſi. 310
Rem ratam haberi ſatisdatio. 162
Repetundarum judicium quod fuerit 168
Repotia quæ fuerint. 434
Repudium quid ſit. 435
Reſtitutio in integrum quæ ſit. 165
Retiarii gladiatorum genus. 331
Rex ſacrorum, ſive rex ſacrificulus quis fuerit. 266
Rhamnuſia eadem quæ Nemeſis. 348
Rhea quid ſignificatum fuerit. 216
—— magna mater. ibid.
—— mater Deorum. ibid.
—— Ops unde dicta. ibid.

Rhea

Rhea quomodo pingeretur. 21
— Sylvia eadem quæ Ilia. 27
Robigus Deus. 345
Robur locus in carcere. 182
Rogatores in comitiis qui fuerint. 60
Rogus quis fuerit. 460
Roma pro Dea. 246
— quando condita. 4
— unde dicta. 4. 7
Romilia tribus. 10
Romulus & Remus conditores Urbis. 4
Rorarii milites qui dicti ſint. 361
Roſcius Otho legem tulit de loco ſeparato equitum in ſpectaculis. 31
Roſtrata columna quæ. 386
Rudiarii qui fuerint. 336
Rudis gladiatorum & miſſio ut differant. 334. 336
— gladiatorum quæ. 326
Rupertus (Chriſt. Adamus) contradicendi ſtudio tenetur. 85
Ruſſata factio in circo. 316
Ruſticæ tribus. 9

S

Sabinum bellum. 7
Sacellum quid fuerit. 283
Sacer, deteſtabilis. 104
Sacerdotes qui comitiis curiatis creati. 45
— — tributis comitiis creati. 62
Sacerdotum variæ genera. 252
Sacra hæreditaria quæ. 45
Sacramenti militaris formula. 351
Sacramentum in judiciis quid fuerit. 216
Sacrificia Deorum inferorum & ſuperorum ut differunt. 295

Sacri-

Sacrificia expiatoria ἱλαστικὰ & alia quæ fuerint. 297. 299
Sacrificiorum diviſiones variæ. 296
Sacrorum deteſtationes. 45
Sacroſancti fuerunt Tribuni pl. 104
Sagarii. 407
Sagum veſtis militaris. 359. 407
Salii Martis ſacerdotes. 202. 272
Salii Palatini, Collini & Agonales. 273
Saliſubſuli & Salii ſaltatores ſacri. 272
Salitio exercitii genus. 385
Saltus genus exercitii militaris. 385
Salvius Julianus edictum perpetuum condidit. 93
Salus Dea. 246
Samnites gladiatores, poſtea hoplomachi. 332
Sanavivaria porta amphitheatri. 335
Sanctiſſimus ordo dictus ſenatus. 30
Sangaris nympha. 217. 275
Sangi ædes. 431
Σανίδες, legum tabulæ. 122
atisdatio judicatum ſolvi. 162
—— rem ratam haberi. ibid.
Satura. 342
Saturnalia feſtum quomodo celebraretur. 215
Saturnus a *ſatu* dictus. 213
—— ab *Hebræo Satar*, *latere*. 214
—— a Jove regno pulſus. ibid.
—— Gr. Κρόνος. 213
—— idem qui Adamus; vel, ut alii, Noashus. 214
—— quid per eum intellexerint. 213
—— quomodo pingeretur. ibid.
—— temporis Deus. ibid.
Satyra poema quale & unde dictum. 342

Satyri Bacchi comites. 227
Scalæ Gemoniæ. 182
Scalaria dicta viæ amphitheatri. 328
Scaptia tribus. 65
Sceleratus campus quis fuerit. 278
Scena quid fuerit, & quotuplex. 337
Scenicorum ludorum genera. 340
Scipio eburneus Conſſ. inſigne. 77
Scipio (P.) fratri ſuo L. legatus fuit. 359
Scipio (P.Corn.) privatus cum imperio in Hiſpaniam miſſus. 140
Scortea, pænula e pelle. 408
Scribæ magiſtratuum. 151
Scribarum honeſtus ordo. ibid.
Scriptuarii qui. 34
Scripulum quale pondus. 423
Scrofa (Tremellius) unde dictus. 440
Scuta imbricata quæ. 362
Scutum & clypeus ut differant. ibid.
Secutores gladiatorum genus. 331
Sedebant ad menſam antiquiſſimi Rom. 410
Sedere in Equeſtribus. 34
Sejanus præfecturæ prætorio vim intendit. 132
Seigneur vox Gallica unde. 15
Sella curulis eburnea Regum & Conſulum inſigne. 76
Selliſternia, v. ſoliſternia quæ ſint. 286
Sembella quale pondus. 417
Sementinæ feriæ. 308
Semones Dii unde dicti. 236
Senatores majorum & minorum gentium. 16
— pedarii. 21
— quot adeſſe deberent, ut SCtum fieri poſſet. 25

Senator qui eſſe poſſet. 25
Senatoria ætas. 20
Senatorius cenſus. 19
Senatorum inſignia. 22
Senatum dimittendi formula. 30
Senatus a Bruto ſuppletus. 16
— a Populo nunquam lectus. 18
— a quo habitus. 22
— auctoritas quomodo a SCto differat. 29. 105
— conſulta ab ædilibus ſervata in æde Cereris. 98
— conſulta ubi ſervata. 30
— conſulti in sūmo diſcrimine formula. 108
— elogium. 29
— habendi ratio. 22
— lectio. 18
— origo & augmentum. 16
— populusque Rom. formula. 36
— quando habitus. 23
— quomodo convocatus. 22
— recenſio. 21
Senatus feminarium ordo equeſtris. 34
— ſub Principibus in jura populi ſucceſſit. 31
— ubi habitus. 23
Senatu movere quid ſit. 18. 134
Senecæ divitiæ. 421
Sententia in judiciis publicis quomodo lata. 174
Sententiā quomodo pronunciaret Prætor. 175
September menſis aliquando Tiberius dictus. 305
Septemviri epulonum qui fuerint. 263
Septum in comitiis quid fuerint. 58
Sepelire etiam de combuſtione dicitur. 460

Sepulchri locus. 459
Sepultura quando Rom. in uſu. ibid.
Sequeſtres in comitiis qui fuerint. 57
Serapis Ægyptiorum Deus. 252
Serra, certa aciei forma. 369
Sertor Regius auctor juris fecialis. 264
Servi ap. Rom. militare non poterant. 349
—— pro dominis torquebantur. 173
Servorum incredibilis multitudo. 443
—— pœnæ. 182
Seſtertia neutrius generis quæ. 421
Seſtertius nummus quis ibid.
Sextius (L.) Sextinus Lateranus primus de plebe Coſ. 84
Sextula quid. 425
Sibilis excipiebatur comœdia, quæ non placuerat. 342
Sicilicus quale pondus. 425
Siculi in clientela Marcellorum. 40
Signa militaria quæ. 370
—— —— —— ſacra. 372
Signiferi. 356
Silenus Bacchi comes. 226
Silicernium quid. 462
Simulacra Deorum propria. 285
Sinus togæ qualis fuerit. 400
Siparia, aulæa ſcenica. 260
Siſtrum quid fuerint. 250
Siticen, τυμβαυλης quis. 456
Socci comœdor. geſtamen. 348
Societates publicanorum. 33
Socii & auxiliares ut differant. 352
Sociorum militarium diviſio. 385
Sodales Auguſtales, &c. qui fuerint. 272
—— f. collegia ſacerdotum accipiebant Impp. defuncti. 235
So-

Sodales Titii qui fuerint. 265
Soleati ſæpe homines in Urbe. 410
Sol inter Deos ſelectos. 228
— quomodo pictus. ibid.
Soliſternia, v. ſelliſternia quæ ſint. 286
Solitaurilia, vel ſuovetaurilia quæ. 51
Sordidum habitum ſumebant rei. 172.179
Sortitio judicum quomodo fieret. 172
Σωτηρια ſacrificia quæ fuerint. 296
Σωτῆρες θεοί. 244
Spectare in Equite: pro in quatuordecim. 339
Spectio augurum proprie erat. 256
Spes Dea. 246
Spina in circo. 314
Splendor Equitum proprius. 35
Spolia ædibus affixa. 391
— Opima quæ. 392
Spoliarium quid fuerit. 329
Spongia Samnitum quid fuerit. 332
Sponſalia quæ fuerint. 427
Stadium quæ menſura. 426
Stare dicitur comœdia, quæ placet. 342
— in ſtatu de gladiatoribus dictum. 334
Στήσιμον quale carmen fuerit. 341
Στατὴρ nummus unde. Ejus valor. 418.419
Stati dies qui. 311
Statilius Taurus primum amphitheatrum e lapide ſtruxit. 326
Stativa (caſtra) quæ fuerint. 372
Stativæ feriæ quæ. 307
Statuæ ipſæ Dii dictæ. 285
— quomodo cultæ. ibid.
Stellatina tribus. 18
Στέλλειν, περιστέλλειν, συστέλλειν pro ſepelire. 555
Stercutius Deus. 245

Στεφανηφόροι dicti Flamines.
Stilico libros Sibyllinos combuſſit. 267
Stipendia quot quisque conficere deberet. 267
—— unde dicta. 348
Stipendiorum militarium ratio. 418
Στοιχεῖν in acie quid ſit. 386
Stola matronarum veſtis. 368
—— pro gravitate matronali. 402. 409
Στρατηγός, Prætor. 409
Strenæ, munuſcula initio anni miſſa. 86
Strenua Dea. 212
Structor, τραπεζοποιός. 244
Subconſules aliquando dicti legati. 413
Subitarii milites. 360
Subſellia a tribunali ut differant. 350
Subſidia pro triariis. 89
Subucula quæ veſtis. 369
Suburana tribus. 405
Succenturiones dicti optiones. 11
Suggeſtus Principis in amphitheatro. 356
Sulla Capitolium inſtauravit. 327
—— ſenatum auxit. 188
—— tribunitiam poteſtatem minuit. 17
Σύμβωμοι Dii Contubernales. 106
Συμμορίαι, claſſes. 275
Σύνναοι Dii Contubernales. 45
Suovetaurilia, vel ſolitaurilia quæ. 282
Supplicationis honos quis. 51. 298
Supplicatio quid fuerit. 392
Supplicia apud Rom. qualia fuerint. 285
—— pro ſupplicatione. 180
Suppoſititii gladiatores. 285
Supputandi ratio apud Rom. 332
Suſcipere pulvinaria quid ſit. 430
Suſcitare ſpectaculum vox. 286
329
Sit

Suſceptores, *aannemers.* 122
Sylvanus quis & unde dictus. 239
— Auguſti quis. 249
— pater dictus. 239
Sylvii dicti omnes Reges Albani. 3
Sylvius Poſtumus Æneæ F. 2
Syntheſis veſtis convivalis. 408. 412
Syrma pro ipſa tragędia. 341

T

TAbellæ judicum quot & quales. 175
Tabella pro ſuffragio. 59
Tabernariæ comędiæ. 340
Tabularium, ubi tabulæ publicæ cuſtodiuntur. 30
Tages aruſpicinæ auctor. 260
Talentum quanti fuerit. 423
Talaſſio, vel Talſius cur in nuptiis invocatus. 433
Talio pęna injuriæ. 181
Talis ludere, deeſt.
Tanaquilis fuſus & colus. 431
Tarpeja virgo. 6
Tarpejus mons. ibid
Tarquinius Priſcus ſenatum auxit. 16
Tatienſium tribus a T. Tatio dicta. 9
Tatius Sabinorum rex. 7
Taurobolium. 217
Ταξίαρχαι, centuriones. 287
Tela proprie ſunt quibus utimur ad petendum. 360
Τέλειον ἱμάτιον, toga virilis. 402
Tempeſtatis ædes. 249
Tempeſtiva convivia quæ fuerint. 114

Tem.

Templa a Diis incoli dicebant. 285
— auguſta. ibid.
Templum auguribus quid fuerit. ibid.
— augurum quid ſit. 255
Templum effari quid ſit. 281
— Honoris. 22
— quid & unde dictum. 22. 280
Tentoria militum qualia. 374
Terentius (A.) Arſa trib. pl. 135
Terminalia feſtum. 243
Termini moti poena. ibid.
Terminus Deus. ibid.
Teruncius idem quod Quadrans. 425
— militaris qualis. 378
Teſſerarius quis. ibid.
Teſtamenta kalatis comitiis condita. 45
Teſtes in judiciis quales. 175
Teſtimonia in judiciis quæ fuerint. ibid
Teſtudo militaris duplex. 365
Tethys Auroræ mater. 227
Tetradrachmus nummus qualis. 419
Theatra Apollini & Baccho ſacra. 338
— temporaria. 337
Theatri partes. 337
Theatrum Balbi. 338
— Marcelli. ibid.
— Pompeji. 337
— Scauri. ibid.
Thenſæ in circo quæ. 315
Θεοφορούμενοι, Bellonarii. 202
Theſauris præeſt Hercules 232
Thia Solis mater. 228
Threces gladiatorem genis. 351
Θυοσκόοι dicuntur haruſpices. 259
Θυρεὸς ſcutum unde. 362

Thyrſus Bacchi geſtamen. 226
Thyrſus pro quovis ſtimulo vel impetu. ibid.
Tiberius comitia penitus negligit. 52
Tibialia non habuerunt veteres. 410
Tibicinum uſus in ſacris. 470
Tirones, tirocinium quid. 402
Tiſiphone furiarum una. 225
Titanus Saturni frater. 214
T. litera SCto ſubſcripta quid ſignificet. 104
Toga propria Romanorum veſtis. 400
— picta, vel palmata quæ. 403
— prætexta quorum. 402. ſeqq.
— pulla quorum. 402
— pura, libera, virilis. 402
— ſordida quorum. 401
Togatæ comœdiæ. 340
Togati pro Romanis. 400
Tollere diem quid ſit. 29
Torques & Phaleræ ut differant. 389
Trabea equitum veſtis. 35
— quæ & quorum. 404
Trabeatæ comœdiæ. 340
Tragica ſcena qualis. 356
Tragœdiæ definitio & etymon. 341
Tragœdorum habitus. ibid.
Trajanus 10000. gladiatorum dedit. 325
Transvectio equitum. 35
Τριακοντοποιὸς quis. 413
Triarii militum genus. 353
ad Triarios res rediit Proverb. 367
Tribunal editoris in amphitheatro. 327
— in caſtris. 370
— Prætorum proprium. 89
Tribunicia poteſtas in Impp. translata. 106
Tribuni Auguſticlavii, στρατηγοί. 353
Tri-

Tribuni Comitiati. 357
— Laticlavii, οἱ τῆς βουλῆς ἀξίοι. 358
— militum conſulari poteſtate an 8.
unquam creati ſint. 137
— militum conſulari poteſtate. 162
— — — lati & auguſti clavii. 405
— — — qui. 357
— plebis qua occaſione inſtituti. 102
— Rutili, ſive Rufuli. 357
— Semeſtres. 358
— — voluptatum. 100
Tribunorum militum munus. ibid.
— plebis munus. 103
Tribunus Celerum quis. 72
— vox quid ſignificet. 100
Tribus ruſticæ quæ. 10
— unde dictæ. 8
— urbanæ quæ. 10
Tributa comitia quæ fuerint. 62
— & vectigalia ut differant. 109
— qua occaſione inſtituta. 63
Tribu movere aliquem quid. 124
Triclinium quid fuerit. 411
Trinundinum quid fuerit. 58
Tripudium ſoliſtimum quid fuerit. 258
Tritones Neptuni currui juncti. 206
Trivia Dea. 224
Triumphalia ornamenta. 384
Triumphi conditiones. 382
— deſcriptio. 382
Triumphus cur opimus dictus *Horatio*. 381
— in monte Albano. 385
— navalis quis. 384
Triumviri ædibus ſacris reficiendis. 138
— capitales qui fuerint. 90

Trium-

Triumviri coloniæ deducendæ. 138
— monetales. 111
— nocturni. ibid
— Reip. conſtituendæ. 137
— ſenatui legendo. 18
— valetudinis. 111
Troiæ ludus quis fuerit. 321
Τρυγῳδαίμονες cur dicti actores tragici. 341
Tubarum forma. 371
Tubicinum uſus in ſacris. 279
Tubiluſtria dies quis. ibid
Τυμβαύλης, ſiticen quis. 456
Tumultuarii milites. 349
Tumultus bello gravior. 350
Tunica anguſticlavia Equitum inſigne. 33
— Anguſticlavia quæ. 405
Tunica laticlavia ſenatorum inſigne. 22. 405
— quæ veſtis. 404
— Chiridota & talaris ingnominioſa. 405
— Laticlavia quæ. ibid.
— Palmata. 406
— Recta. ibid.
— Rubra Prætorio impoſita ſignum pugnæ. 344
Tunicas cur non geſtaverint candidati. 57
Turis uſus in ſacris frequentiſſ. 292
Turma equitum quæ fuerit. 354
Turres militares. 365
Turris, certa aciei forma. 369
Tutulus, ſ. Apex inſigne Pontificis Max. 255
Tympana in ſacris Cybeles. 217
Tyndarus Ledæ maritus. 232
Typhon Oſirim interemit. 250

Va.

V

Vacuna Dea: 244
Vadati & vadimonium promittere quid ſit: 158
Vale dicendi mortuis formula: 462
Valerianus cenſuram geſſit. 127
Valli caſtrenſis deſcriptio, 375
---- maſcul. gen. ibid.
Vallum jacere propria locutio: ibid.
---- Severi in Britannia: 383
Varro (M.) corona roſtrata donatus. 391
Vas & praes ut differant. 178
Vates, ὑμνῳδοὶ unus ex Saliis. 272
Vectigalia ab Equitibus R. conducta: 34
---- & tributa ut differant. 109
Vejovis quis & unde dictus. 188
Velaria in amphitheatris. 329
Velites militum genus. 361
---- qui fuerint. 352
Venatio in circo quæ fuerit. 521
Vendere filium quatenus permiſſum. 447
Veneta factio in Circo. 317
Ventilare quid proprie ſit: 333
Venus unde dicta. 197
---- Ἀφροδίτη ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ. 198
---- Cluacina: 199
---- Erycina: ibid.
---- Genetrix: ibid.
---- jactus fauſtiſſimus.
---- Jovis & Diones filia: 198
---- Libitina. 199
---- Lubentina: 248
---- Mari orta, unde marina: 198
---- Menſis Aprilis ei ſacer. 200

Venus, Myrtus ei ſacra. 200
— uxor Vulcani. ibid.
Verberationis pœna. 181
Veri Imp.convivium ſumptuoſum. 421
Vernæ & vernaculi qui fuerint. 442
Verrucoſſus unde dictus Fabius Maximus. 439
Veſpæ, ſive Veſpillones qui fuerint. 280. 454
Veſpaſianus Capitolium inſtauravit. 188
— cum filio cenſuram geſſit. 127
Veſta Major & Minor. 190
— unde dicta 191
Veſtales etiam lictorem habebant. 277
Veſtalium munus & honores. ibid.
— inceſtarum pœna 278
Veſtitus Rom. 400
Vetera, ſive Santen urbs unde. 372
Veturius Mamurius ancilium faber. 271
Vexillum. 371
Vexilla inter dona militaria. 389
Vexillarii milites qui dicti. 399
Viæ caſtrorum directæ & tranſverſæ. 375
Viæ in acie quales. 368
Viæ in amphitheatro ſcalaria dictæ. 328
Viatores qui fuerint. 155
Vibillia Dea. 244
Vicarius Præfecti Prætorio. 134
— — — Urbis. 132
Vicorum præfecti. 12
Victima & hoſtia ut differant. 288
Victimarii qui fuerint. 279
Victoria Romæ culta. 203
Victoriatus nummus idem qui Quinarius. 419
Vigiliarum militarium ratio. 378
Vigintiviri. 112
Villa publica. 59
Vil-

Villius(L.)Tappulus auctor legis annalis. 68
Vinculorum genera. 180
Vindicta manumittere quid ſit. 450
Vineæ quæ fuerint. 365
Virgines Veſtales. 191.275
Virgo Maxima Veſtalium vetuſtiſſima. 277
Viri a ſacris Bonæ Deæ arcebantur. 238
Viriplaca Dea. 243
Virtutes pro Diis cultæ. 245
Virtuti Scipio templum ſtruxit. 247
Vis publica & privata quid ſit. 270
Viſceratio quid fuerit. 462
Vitem etiam geſtabant evocati. 352
Vitis inſigne centurionis. 356
Vivarium quis locus fuerit. 324
Ὑμνῳδὸς, Vates, unus ex Saliis. 272
Voluptas Dea. 248
Vomitoria in amphitheatro. 328
Vortumnus quis & unde dictus. 243
Υἱοθεσία, adoptio. 446
Votiva ſacra, ſ. εὐχταῖα. 388
Votivi ludi qui fuerint. 346
Votorum faciendorum ratio. 285
Votum ſepulchro inſcriptum. 460
Ὕπατοι, Conſules, 75
Urbanæ tribus quæ. 9
Ὑσσοὶ, pila. 363
Uſtores qui fuerint. 454
Uſtrina quid fuerit. 461
Utenſilia militum. 381
Uti rogas formula in legibus ferendis. 62
Vulcani feſtum quomodo celebratum. 208
—— montes ardentes. ibid.
Vulcanus ignis & fabrorum Deus. 207
—— Claudus fingitur. ibid.

Vul-

Vulcanus ejus uxor Majo, vel Majeſta. 208
—— idem Mulciber. 207
—— pro igne. 208
—— unde dictus. 207
Vulpes cur in ſacro Cereris combuſtæ. 19[illegible]

X

Ξένιος. 187
Xyſtum & Xyſtus quid fuerint. 320

Z

Zephyrus Floræ maritus. 242
Ζεὺς πολιοῦχος. 186
—— Τροπαιοῦχος, ſ. σκυλοφόρος. ibid.
—— Ὄμβριος. 187
—— Ἐπιστάσιος. ibid.
Ζυγεῖν in acie quid ſit. 368

FINIS.

Ex libris
Joach. Cantagallii
Equ. Faventini.
14 Gennaio 1913.
2563001

B.5.5.G71
CF25630001
B.N.C. - FIRENZE
Google